AKTIVNI ŠOLNIKI - ŠOLSKO ŠPORTNO DRUŠTVO 4. JULIJ

MESTNA OBČINA CELJE

MUZEJ NOVEJŠE ZGODOVINE CELJE

ŠOLSKI CENTER CELJE

9. MEDNARODNI STROKOVNI SIMPOZIJ
9th INTERNATIONAL EXPERT SYMPOSIUM

CIVILNA DRUŽBA IN ŠOLSKI SISTEM
CIVIL SOCIETY AND SCHOOL SYSTEM

ZBORNIK PRISPEVKOV
PROCEEDINGS

UREDILI/EDITED BY

Danica Kozel
Saša Silovšek
Jožica Škorja

Celje, 18.–19. oktober 2018

9. MEDNARODNI STROKOVNI SIMPOZIJ
9th INTERNATIONAL EXPERT SYMPOSIUM

CIVILNA DRUŽBA IN ŠOLSKI SISTEM
CIVIL SOCIETY AND SCHOOL SYSTEM

ZBORNIK PRISPEVKOV
PROCEEDINGS

Celje, 18.–19. oktober 2018

Uredili/Edited by: Danica Kozel, Saša Silovšek, Jožica Škorja
Izdalo in založilo/Published by: AKTIVNI ŠOLNIKI - ŠOLSKO ŠPORTNO DRUŠTVO 4. JULIJ
Sedež/Adress: Štekličeva ulica 1, 3000 Celje
Oblikovanje in prelom/DTP: Danica Kozel, Jožica Škorja
Tisk/Printed by: Šolski center Celje, Srednja šola za storitvene dejavnosti in logistiko
Naklada/Copies: 200 izv.
Cena/Price: 20,00 EUR

Celje, oktober 2018

Avtorji jamčijo za avtorstvo in prevzemajo vso odgovornost za objavljene prispevke ter prevode povzetkov.
Authors pledge for authorship and take full responsability for published proceedings and abstract translations.

CIP - Kataložni zapis o publikaciji
Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana

37:321.011.5(082)(086.034.4)
37.091.3(082)(086.034.4)

MEDNARODNI strokovni simpozij Civilna družba in šolski sistem (9 ; 2018 ; Celje)
Zbornik prispevkov [Elektronski vir] = Proceedings / 9. mednarodni strokovni simpozij Civilna družba in šolski sistem = 9th International Expert Symposium Civil Society and School System, Celje, 18.-19. oktober 2018 ; uredili, edited by Danica Kozel, Saša Silovšek, Jožica Škorja. - Celje : Aktivni šolniki - šolsko športno društvo 4. julij, 2018

ISBN 978-961-93206-7-9
1. Dodat. nasl. 2. Kozel, Danica
296881664

Organizatorji/ORGANIZERS

AKTIVNI ŠOLNIKI - ŠOLSKO ŠPORTNO DRUŠTVO 4. JULIJ
ŠOLSKI CENTER CELJE, SREDNJA ŠOLA ZA STORITVENE DEJAVNOSTI IN LOGISTIKO
MESTNA OBČINA CELJE
MUZEJ NOVEJŠE ZGODOVINE CELJE

Strokovni svet/EXPERT COUNCIL

dr. Ivan Gubenšek
dr. Maca Jogan
dr. Zora Konjajev
dr. Tone Kregar
dr. Iztok Podbregar
mag. Mladen Feketija
mag. Vid Marcen
Elido Bandelj, univ. dipl. inž. fiz.
Metka Hojnik Verdev, prof.
Marija Pristovnik, prof.
Saša Silovšek, prof.
Aleksandra Uršič, prof.

Organizacijski odbor/ORGANISATION COMMITTEE

Predsednica organizacijskega odbora
Saša Silovšek, prof.

Člani
Pavel Brecl, prof.
Miha Cafuta, prof.
Henrika – Ika Drame, prof.
Rosana Jordan, prof.
Danica Kozel, prof.
Lucija Koželj, prof.
Saša Lešnik Križnik, prof.
Mateja Logar, prof.
Igor Lupše, univ. dipl. ing. str.
Jasmina Pere, prof.
Peter Pešec, prof.
Valentina Pintar, prof.
Milena Poglajen, prof.
Valentin Punčoh, prof.
Ksenja Rožanski Fidler, prof.
Mateja Skale Kos, prof.
Jožica Škorja, univ. dipl. bibl.
Dušan Vešligaj, prof.
Irena Vuk, prof.
Lucija Zidanski, prof.

Recenzija/REVIEW

Vsi prispevki so bili predhodno pregledani in recenzirani.
All contributions were pre-screened and reviewed.

PREDGOVOR

»Cilj resnične vzgoje ni le usmerjanje ljudi, da počnejo prave stvari, ampak da uživajo v njih; ne le da postanejo delavni, ampak da vzljubijo delo; ne le, da postanejo učeni, ampak da vzljubijo znanje; ne le, da postanejo čisti, ampak da vzljubijo čistost; ne le, da postanejo pravični, ampak da zahrepenijo po pravici.«

John Ruskin

Vzgojeni za hlapce? Gre za cankarjevsko stereotipno oznako za Slovence ali je slovenski narod dejansko, seveda zgodovinsko pogojeno, nagnjen k hlapčevanju, tudi v 21. stoletju?

V Cankarjevem letu in letu kulturne dediščine smo 9. mednarodni strokovni simpozij Civilna družba in šolski sistem posvetili področju, ki najbolj odraža posameznikovo življenjsko pot, njegovo individualno in družbeno ravnanje ter odnos do sebe in sveta – vzgoji.

Vzgoja pomeni duhovno in značajsko oblikovanje osebnosti. Prične se s prvim dnem človekovega življenja in je zagotovo ena najtežjih nalog staršev ter vseh tistih institucij, s katerimi se človek sreča v otroštvu in mladosti. Sprašujemo se, kakšne so današnje generacije. So še vedno radovedne in iskrive, pripravljene delati za svojo dobro prihodnost in prihodnost družbe? Pozitivno naravnane do sebe, vrstnikov in okolja? Ali so pasivne, individualistične, brezkompromisne, morda celo ležerne in brezciljne? Pogosto slišimo izraze dvoma, ali je permisivna vzgoja (kot neke vrste dosežek naše civilizacije) ustrezna za oblikovanje samostojne, odgovorne in celostno zrele osebnosti. Oblikovanje takšne osebnosti oz. člana družbe je namreč temeljni cilj vsake vzgoje.

Primarna vzgoja, tako za osebne, splošno civilizacijske in narodno kulturne norme, se odvija v družini. Kakšna je vzgojna vloga izobraževalnega sistema od vrtca do univerze? Vzgojno-izobraževalne in tudi druge institucije, npr. kulturne, želijo na človeka prenesti določene norme, vrednote in pričakovanja. Šolski sistem poskuša najti ravnovesje s starši. Ali so vzgojno-izobraževalne ustanove spustile starše preblizu? So morda svoje težave v zvezi z vzgojo prenesle na starše in jih s tem še dodatno obremenile? Kaj so vzroki? Vloga vzgoje v izobraževalnih institucijah je torej osrednje vprašanje našega posveta, na katerem smo iskali tudi odgovore na to, kako izboljšati sodelovanje med vsemi deležniki vzgojno-izobraževalnega procesa. Pri tem ne smemo pozabiti, da je vzgoja danes pod hudim pritiskom najsodobnejših

tehnologij, ki otroke zelo zgodaj odmikajo od socialnih veščin, kot so sodelovanje, medsebojna pomoč in empatija.

In kje je mesto za poznavanje in odnos mladih do kulturne dediščine? Spoznavanje lastne kulture in tradicije, spoštovanje in negovanje le-te so osnova za spoštovanje in razumevanje drugih kultur in civilizacij, kar je v času svetovnih migracij izjemnega pomena za mirno sobivanje ljudi sedaj in v prihodnosti.

Na simpoziju smo tako s predavanji, prispevki ter konstruktivno razpravo udeležencev in gostov sedmih udeleženih držav (poleg Slovenije še Hrvaške, Belgije, Italije, Albanije, ZDA in Norveške) iskali poti, predloge in rešitve, kako umestiti vzgojo v izobraževalni proces, katere vzgojne elemente strokovni delavci v vzgoji in izobraževanju najpogosteje uporabljajo in kako se le-ti odražajo v praksi, kakšna je raven sodelovanja s starši in ostalo civilno družbo, kako reševati težave in dileme, ki se pojavijo pri vzgojnem delovanju zavodov, in kako oz. katere vsebine so umeščene v vzgojni proces s področja poznavanja in odnosa do kulturne dediščine. Naša želja in namen sta, da bi pripomogli k vzgoji pokončnih, samozavestnih in pravičnih generacij.

Ne cankarjansko hlapčevskih...

Valentin Punčoh

VSEBINA – CONTENTS

PLENARNO PREDAVANJE

zasl. prof. ddr. Nataša Golob 13
ALI JE BIL SREDNJI VEK RES TEMEN? 13
WERE THE MIDDLE AGES REALLY THE DARK AGES? 13

PLENARNI POGOVORI

Zvezdana Mlakar, Lucija Zidanski (vodja pogovora) 15
ZA HLAPCE VZGOJENI? 15
BROUGHT UP FOR SERFS ONLY? 15
Godi Keller (NORVEŠKA), Manca Biber (prevajalka) 17
UMETNOST POUČEVANJA 17
THE SCIENCE OF TEACHING 17
Adriana Vita (ITALIJA), Liese Van der Perre (BELGIJA), Rosana Jordan (vodja pogovora) 19
PRI NAS TAKO, KAKO PA DRUGJE? 19
IT'S LIKE THIS HERE, WHAT ABOUT ELSEWHERE? 19
Josh Rocchio (ZDRUŽENE DRŽAVE AMERIKE), Dušan Vešigaj (vodja pogovora) 21
AMERIŠKI BALKANSKI GORENJEC 21
AMERICAN BALKAN UPPER CARNIOLA INHABITANT 21
Vera Haliti (ALBANIJA), Valentina Pintar (vodja pogovora) 23
MEDKULTURNA VZGOJA 23
INTERCULTURAL EDUCATION 23
Nataša Robnik, Miha Cafuta (vodja pogovora) 25
ULTRAMARATONKA 25
ULTRAMARATHONER 25

PRISPEVKI

Maja Basle 27
VZGOJA ZA UČINKOVITO KOMUNIKACIJO BODOČIH DELAVCEV NA PODROČJU ZDRAVSTVA IN SOCIALNEGA SKRBSTVA 27
EDUCATION FOR EFFICIENT COMMUNICATION OF FUTURE WORKERS IN THE FIELD OF HEALTH AND SOCIAL CARE 27
Jolanda Bikić 36
PESMI NAŠIH DEDKOV IN BABIC 36
SONGS OF OUR GRANDPARENTS 36
Petra Boštjančič 47
Z VZGOJO DO MEDGENERACIJSKEGA SOŽITJA IN SODELOVANJA 47
WITH EDUCATION TO MULTIGENERATIONAL COEXISTENCE AND COOPERATION 47

Nevenka Brežnik **59**
JE MOGOČE Z MEDIACIJO VZGAJATI IN VZGOJITI POKONČNE, DELAVNE IN PRAVIČNE GENERACIJE? 59
CAN WE USE MEDIATION TO RAISE PRINCIPLED, HARD-WORKING AND HONEST GENERATIONS OF CHILDREN? 59
Mihael Cafuta **70**
ŠPORT INVALIDOV IN DIJAKI 70
SPORTS OF DISABLED AND STUDENTS 70
Davorin Čeleš **78**
VZGOJA – KDO VODI PREDSTAVO? 78
EDUCATION – WHO IS RUNNING THE SHOW? 78
Melita Čeleš **86**
KO PRI OBRAVNAVI UČENCA Z VEDENJSKIMI TEŽAVAMI NISMO USPEŠNI 86
NOT BEING SUCCESSFUL WHILE ADDRESSING PUPILS WITH BEHAVIOURAL DIFFICULTIES 86
Nataša Čerenak **96**
MEDGENERACIJSKO DRUŽENJE IN OHRANJANJE KULTURNE DEDIŠČINE 96
INTERGENERATIONAL SOCIALIZING AND PRESERVING CULTURAL HERITAGE 96
Renata Debeljak **106**
KULTURNA DEDIŠČINA – OBVEZEN SESTAVNI DEL LETNEGA DELOVNEGA NAČRTA 106
CULTURAL HERITAGE – A COMPULSORY PART OF ANNUAL SCHOOL PLAN 106
Edvard Došler **116**
VZGOJNI MOMENTI PRI PROJEKTNEM DELU 116
PROJECT WORK IN EDUCATIONAL SYSTEM 116
Polona Frajzman **127**
FINSKI IZOBRAŽEVALNI SISTEM 127
FINNISH EDUCATIONAL SYSTEM 127
Valentina Gartner **136**
VZGOJA ZA VREDNOTE 136
EDUCATION FOR VALUES 136
Lidija Gnidovec **146**
ZGODBA, LABORATORIJSKO DELO, OKROGLA MIZA ALI ŽIVLJENJE, RAZISKOVANJE, ISKANJE KOMPROMISOV 146
A STORY, LABORATORY WORK, A ROUND TABLE OR LIFE, RESEARCH AND SEARCHING FOR COMPROMISES 146
Aleksandra Gorjup **160**
LJUDSKI OBIČAJ V ŠOLI - TRGATEV 160
FOLK CUSTOMS IN SCHOOL – VINTAGE 160
Nataša Grobelnik **172**
OBRAZI SPREGLEDANIH 172
FACES OF THE OVERLOOKED 172
Suzana Grobelšek **183**
GRADIMO PRIHODNOST SLOVENIJE SKOZI KULTURNO DEDIŠČINO 183
BUILDING THE FUTURE OF SLOVENIA THROUGH CULTURAL HERITAGE 183
Nataša Himmelreich **193**
KULTURNA DEDIŠČINA DOMAČEGA KRAJA SKOZI OBJEKTIV UČENCEV 193
CULTURAL HERITAGE OF A HOMETOWN THROUGH STUDENTS' LENS 193

Metka Irgolič 200
PRIBLIŽAJMO HOJO OTROKOM 200
INSPIRE CHILDREN FOR HIKING 200
Simona Jereb 211
UMETNIŠKO IZRAŽANJE – VZGOJNI IN USTVARJALNI IZZIV 211
ARTISTIC EXPRESSION – AN EDUCATIONAL AND CREATIVE CHALLENGE 211
Maja Jerič 223
MEDGENERACIJSKO SODELOVANJE NA EKONOMSKI ŠOLI CELJE 223
INTERGENERATIONAL COOPERATION AT CELJE SCHOOL OF ECONOMICS 223
Alenka Jeromel 234
POUČEVANJE V ŠPORTNEM ODDELKU 234
TEACHING IN A SPORTS CLASS 234
Peter Jovanović 242
ŠPORTNA VZGOJA V FARI 242
PHYSICAL EDUCATION IN FARA 242
Suzana Kastelic 250
KNJIŽNIČNA VZGOJA 250
LIBRARY EDUCATION 250
Dušanka Klančar 258
PONOVNA UPORABA ŠOLSKEGA PROJEKTA Z NADGRADNJO 258
REUSE OF A SCHOOL PROJECT WITH AN UPGRADE 258
Maja-Barbara Kokot 273
SPODBUJANJE KRITIČNEGA MIŠLJENJA - VEZ MED VZGOJO IN IZOBRAŽEVANJEM 273
ENCOURAGING CRITICAL THINKING - A LINK BETWEEN UPBRINGING AND EDUCATION 273
Tina Korent Štrumbelj 283
MOJE ŽIVLJENJE JE MOJA ODGOVORNOST 283
MY LIFE IS MY RENSPONSIBILITY 283
Maja Kovačič 294
OHRANJANJE LOKALNE KULTURNE DEDIŠČINE NA PODRUŽNIČNI ŠOLI 294
PRESERVING LOCAL CULTURAL HERITAGE AT A BRANCH SCHOOL 294
Danica Kozel 304
KORELACIJA MED ODSOTNOSTJO DIJAKA OD POUKA IN ŠOLSKIM USPEHOM 304
CORRELATION BETWEEN THE STUDENT'S ABSENTEEISM AND THE OVERALL SCHOOLING SUCCESS 304
Lucija Koželj 316
VZGOJA JE POSTAVLJANJE MEJA IN MOTIVACIJA 316
EDUCATION IS SETTING BOUNDARIES AND MOTIVATION 316
Sonja Lenarčič 323
POVEZOVANJE S STAREJŠIMI – NAŠA DRUŽENJA BOGATIMO Z MLADOSTNO ENERGIJO IN IZKUŠNJAMI 323
COLLABORATIONS WITH SENIOR CITIZENS – ENRICHING OUR MEETINGS WITH YOUTHFUL ENERGY AND INVALUABLE EXPERIENCE 323
Tjaša Lepoša 334
RAZREDNE URE – NEIZKORIŠČENE URE ZA VZGOJO OTROK IN MLADOSTNIKOV 334
HOMEROOM LESSONS – AN UNEXPLOITED POTENTIAL FOR THE EDUCATION OF CHILDREN AND YOUNGSTERS 334

Lidija Leskovšek 344
ŠPORT ZDRUŽUJE MLADE 344
SPORT CONNECTS YOUNG PEOPLE 344
Saša Lešnik Križnik 356
VZGOJA – PRAVICA IN DOLŽNOST UČITELJA 356
EDUCATION – THE TEACHER'S RIGHT AND OBLIGATION 356
Mateja Logar 366
ZGODBE, KI ZDRAVIJO 366
HEALING STORIES 366
Vesna Lukežič 377
VZGAJAMO BRALCE 377
RAISING READERS 377
Sandra Majsec (HRVAŠKA) 386
IGRA NEKADA I DANAS 386
GAMES – NOW AND THEN 386
Božica Mandić (HRVAŠKA) 391
I TI DODAJ ZRNO SVOJE 391
MY GRAIN OF SAND 391
Gregor Marinšek 404
VZGOJNO DELO V DOMU CŠOD 404
EDUCATIONAL WORK IN A CŠOD RESIDENTIAL CENTRE 404
Marijana Marinšek 415
SODELOVANJE S ŠOLO ALI POSEGANJE V NJENO DELO? 415
COOPERATING WITH SCHOOL OR INTERFERING WITH IT? 415
Katja Mejač 426
RAZREDNI PROJEKT »VSI ZA ENEGA, EDEN ZA VSE« 426
CLASS PROJECT »ALL FOR ONE AND ONE FOR ALL« 426
Črt Močivnik 437
VODENJE RAZREDA: VZGOJNI MOMENT 437
CLASS MANAGEMENT: THE EDUCATIONAL ASPECT 437
Jasmina Oblak 445
RAZVIJANJE DOBREGA SOBIVANJA VIDEČIH IN SLEPE UČENKE NA OSNOVNI ŠOLI ANTONA AŠKERCA RIMSKE TOPLICE 445
FACILITATING HARMONIOUS CLASSROOM CO-EXISTENCE BETWEEN SIGHTED PUPILS AND A BLIND PUPIL AT THE ANTON AŠKERC PRIMARY SCHOOL RIMSKE TOPLICE 445
Nevenka Ozebek 456
OTROCI V PRIMEŽU ŠOLSKEGA SISTEMA IN STARŠEV 456
CHILDREN IN THE PRESENCE OF EDUCATION AND PARENTS 456
Sabina Pačnik 465
VZGOJA SKOZI POUK KNJIŽEVNOSTI 465
EDUCATION THROUGH TEACHING LITERATURE 465
Ana Pečnik 478
ORISI ODSTOPANJA 478
OUTLINES OF DEVIATIONS 478
Jasmina Pere 489
VZGAJANJE, IZOBRAŽEVANJE, POUK 489
UPBRINGING, EDUCATION, LESSONS 489

Maša Pikl **495**
ENAKO ALI PRAVIČNO? 495
EQUAL OR FAIR? 495
Valentina Pintar **506**
MEDKULTURNA VZGOJA 506
INTERCULTURAL EDUCATION 506
Romana Pohar **514**
VZGOJA OTROKA, DA POSTANE ODGOVORNA, MORALNA, SVOBODNA IN RAZMIŠLJUJOČA OSEBA 514
EDUCATING OF A CHILD TO BECOME A RESPONSIBLE, MORAL, FREE AND THOUGHTFUL PERSON 514
Nataša Preglau Borko **525**
DRUŽBENA OMREŽJA – PRIMER VZGOJNE DEJAVNOSTI ALI SAMO PROMOCIJA ŠOLE? 525
SOCIAL NETWORKS – AN EXAMPLE OF A EDUCATIONAL ACTIVITY OR JUST PROMOTION OF SCHOOL? 525
Jože Premru **543**
VZGAJAM KOT RAZREDNIK 543
CLASS TEACHER AS EDUCATOR 543
Karin Prodan **554**
UNESCOV TABOR »DEDIŠČINA OBMORSKEGA MESTA« 554
UNESCO´S CAMP FOR STUDENTS »THE HERITAGE OF A COASTAL TOWN« 554
Marko Radosavljević **565**
DIGITALIZACIJA SLOVENSKE ORNAMENTIKE 565
DIGITALIZATION OF SLOVENE ORNAMENT 565
Maja Rak **576**
DIJAKI GIMNAZIJE CELJE – CENTER V DRUŽBI S KULTURNO DEDIŠČINO 576
STUDENTS OF GIMNAZIJA CELJE – CENTER IN THE COMPANY WITH THE CULTURAL HERITAGE 576
Anja Ramšak **588**
RAZVOJ PODJETNOSTI KOT TEMELJNE SPRETNOSTI PRI VZGOJI GIMNAZIJCEV 588
DEVELOPMENT OF ENTREPRENEURSHIP AS ONE OF THE KEY COMPETENCES IN GRAMMAR SCHOOL EDUCATION 588
Edita Rihar Škoflek **603**
MEDIACIJA KOT MOŽNOST REŠEVANJA VZGOJNE PROBLEMATIKE 603
MEDIATION AS EDUCATIONAL ISSUE PROBLEM SOLVING ABILITY 603
Darja Rizmal **613**
KONOPLJO IN NOVE PSIHOAKTIVNE SNOVI V SREDNJO ŠOLO! 613
BRING MARIJUANA AND NEW PSYCHOACTIVE SUBSTANCES TO SECONDARY SCHOOL! 613
Marjana Rojc **625**
MEDIACIJA KOT VZGOJNI POSTOPEK 625
MEDIATION AS EDUCATIONAL PROCEDURE 625
Nataša Rotovnik Sukič **635**
KULTURNI UTRINKI DOMAČEGA KRAJA IN BLIŽNJE OKOLICE 635
THE CULTURAL HERITAGE OF OUR HOMETOWN AND SURROUNDINGS 635
Ksenja Rožanski Fidler **645**
VZGOJA Z VIDIKA ZGODBE 645
UPBRIGING FROM STORYTELLING PERSPECTIVE 645

Maja Savorgnani 654
VZGOJA KRITIČNIH BRALCEV 654
EDUCATING CRITICAL READERS 654
Mateja Skale-Kos 664
OKOLJSKA VZGOJA 664
ENVIRONMENTAL EDUCATION 664
Suzana Slana 675
AKTIVNO (EVROPSKO) DRŽAVLJANSTVO 675
ACTIVE (EUROPEAN) CITIZENSHIP 675
Borut Slemenšek 684
DIJAK, STARŠI, UČITELJ – TRIKOTNIK VZGOJE IN KOMUNIKACIJE 684
STUDENT-PARENT-TEACHER – EDUCATIONAL AND COMMUNICATION TRIANGLE 684
Elvira Sušec 694
PRIPRAVLJENI POMAGATI 694
READY TO HELP 694
Zdenka Sušec Lušnic 704
OHRANJANJE KULTURNE DEDIŠČINE NA SREDNJI ŠOLI RAVNE NA KOROŠKEM 704
KEEPING CURTURAL AUTHENTICITY AT HIGH SCHOOL RAVNE NA KOROŠKEM 704
Suzana Šafarič 714
BRANJE NE POZNA MEJA 714
READING DOES NOT KNOW THE BOUNDARIES 714
Barbara Škorc 722
INTERESNA DEJAVNOST IN VZGOJA 722
EXTRA-CURRICULAR ACTIVITY AND EDUCATION 722
Marjana Šoš 732
VZGAJATI ZA ZNANJE 732
KNOWLEDGE - ORIENTED UPBRINGING 732
Natalija Talan Fošnarič 742
UPORABLJAM PRAVE VZGOJNE PRISTOPE? 742
APPLYING A RELAVANT EDUCATIONAL APPROACHES? 742
Alenka Tomšič Grgurič 751
DEDIŠČINA KOT PEDAGOŠKI IZZIV 751
HERITAGE AS A PEDAGOGICAL CHALLENGE 751
Dubravka Tržič 761
VZGOJA NI NEKAJ, S ČIMER SE UKVARJAŠ POL URE NA DAN 761
TEACHING CHILDREN IS NOT A HALF HOUR JOB 761
Matej Veber 772
HLAPCI PRETEKLOSTI ZA TEHNOLOŠKO PRIHODNOST 5.0 772
PAST SERVANTS FOR TECHNOLOGY FUTURE 5.0 772
Katja Verdev 783
KULTURNA DEDIŠČINA ZA ŠOLSKE SKUPINE V MESTNEM MUZEJU LJUBLJANA 783
CULTURAL HERITAGE FOR SCHOOL GROUPS IN THE CITY MUSEUM OF LJUBLJANA 783
Tjaša Verdev 790
VZGOJA – PREPREČEVANJE NASILJA MED MLADOSTNIKI 790
EDUCATION – PREVENTING VIOLENCE AMONG PEERS 790

Jasmina Vidmar **800**
VZGOJA ZA ZDRAVJE 800
EDUCATION IN HEALTH 800
Polonca Volavšek **811**
OD TABLICE DO TABLICE 811
FROM A SLATE TO A TABLET 811
Lucija Zidanski **818**
KAKO VZGAJATI FOUNDARJE? 818
HOW TO RAISE FOUNDERS? 818
Tinka Žohar **828**
VZGOJNI NAČRT – NAČRT SPREMINJANJA 828
EDUCATIONAL OUTLINE – AN OUTLINE OF CHANGE 828
Anita Žolnir **838**
KULTURNA DEDIŠČINA – NAŠ PONOS 838
CULTURAL HERITAGE – OUR PRIDE 838

zasl. prof. ddr. Nataša Golob

ALI JE BIL SREDNJI VEK RES TEMEN?

WERE THE MIDDLE AGES REALLY THE DARK AGES?

Povzetek

Dr. Nataša Golob je slovenska umetnostna zgodovinarka, pedagoginja in pisateljica. Svoje delo je posvetila srednjeveškim rokopisom - pisni kulturni dediščini, kako je ta nastala, kakšna je bila njena vsebina, motivika in slikarsko okrasje, in nenazadnje kakšen je bil pomen ikon teh del ter vloga njegovih naročnikov, bralcev in ustvarjalcev. S svojim delom si prizadeva ozavestiti širšo javnosti o pomenu umetnosti, prepoznavanju umetnostnih spomenikov in varovanju kulturne dediščine. Vpeljala je tudi umetnostno zgodovino kot obvezni izbirni predmet za zadnjo triado v osnovnem šolstvu. Z uvodnim predavanjem simpozija nas bo popeljala k premisleku, ali je srednji vek res bil temen oz. ali ni srednji vek močno vplival na razvoj idej, miselnosti in pripeval k obogatitvi kulturne dediščine, iz katerih bi morali črpati in se nanje v okviru vzgojno-izobraževalnega dela pogosteje opreti.

Ključne besede: srednji vek, temen vek, kulturna dediščina

Abstract

Dr. Nataša Golob is a Slovenian art historian, pedagogue and writer. She devoted her work to medieval manuscripts – written cultural heritage, how it originates, what are its contents, motifs and painterly decorations, and, last but not least, the significance of the icons of these works and the role of its subscribers, readers and creators. Through her work, she seeks to raise awareness among the general public about the importance of art, the recognition of art monuments and the protection of cultural heritage. She also introduced art history as a compulsory elective subject for the final triad in elementary education. With the introductory lecture of the symposium, we will be led to a reflection on whether the Middle Ages were really dark or, whether the Middle Ages had a strong influence on the development of ideas, thoughts and the preparation for the enrichment of cultural heritage, from which we should draw from and, in the context of educational work, more often to rely on.

Key words: middle ages, dark ages, cultural heritage

Šolski center Celje

Srednja šola za storitvene dejavnosti in logistiko

Zvezdana Mlakar

Lucija Zidanski (vodja pogovora)

ZA HLAPCE VZGOJENI?

BROUGHT UP FOR SERFS ONLY?

Povzetek

Razgovor s priznano slovensko igralko Zvezdano Mlakar ponudi raznoliko paleto primerov vzgoje danes in včasih, njen pogled na vzgojo, ki jo je bila deležna sama in ki jo je izvajala pri svojih sinovih, ki so zdaj že odrasli, sama pa je že babica. Razkrivamo pomen mame v vzgoji in njen pogled na vzgojo v inštitucijah. Osvetljujemo dilemo, kdo danes bolj vzgaja: šola ali dom ter pojasnimo ali je vzgoja umetnice drugačna od »konvencionalnih staršev«. Ker je Zvezdana Mlakar medijska oseba, ki se angažira na več področjih, ne le v gledališču in na televiziji, ima bogate življenjske izkušnje in preizkušnje, lahko ponudi slikovite in življenjske primere vzgajanja.

Ključne besede: vzgoja, umetnica, življenjske izkušnje, medijska oseba

Abstract

An interview with a famous Slovenian actress Zvezdana Mlakar gives us a diverse range of educational examples from today and from the past, her actual view of the upbringing she has received by her parents and the education she herself has given to her sons, who are now adults, and gave her grandchildren. We reveal the importance of the mother in education and her view on education in institutions. We are highlighting the dilemma of who is educating today: school or home, and explaining whether the education of an artist is somewhat different from the upbringing of "conventional parents". Since Zvezdana Mlakar is a person well-known by the media, who engages in many fields, not only in theatre and television, she has rich life experience, so she can offer picturesque and life-giving examples of education.

Key words: education, artist, life experience, media person

NORVEŠKA

Godi Keller

Manca Biber (prevajalka)

UMETNOST POUČEVANJA

THE SCIENCE OF TEACHING

Povzetek

Godi Keller je svojo pestro pedagoško pot pričel pred več kot petintridesetimi leti. Avtor knjige S srcem v šoli, ki je prevedena tudi v slovenščino, deluje kot samostojni mednarodni predavatelj, pisatelj in učitelj na Norveškem, Švedskem, Danskem, Češkem, Hrvaškem in tudi v Sloveniji, Estonij, Latviji in drugod. V omenjenih državah je zunanji strokovni sodelavec mnogih javnih in zasebnih šol, vrtcev ter izobraževanj/študijev za pedagoške poklice. Poleg tega predava slušateljem javnih in zasebnih ustanov. Zaradi potreb sodobnih staršev je pričel voditi »Šolo za starše«, ki je, zahvaljujoč njegovemu drugačnemu pristopu, naletela na izredno pozitiven odziv v vseh državah, kjer jo izvaja – tudi v Sloveniji.

Ključne besede: predavatelj, S Srcem v šoli, Šola za starše

Abstract

Godi Keller has begun his diverse pedagogical journey more than thirty-five years ago. The author of the book *With a Heart at School*, which has also been translated into Slovene, acts as an independent international lecturer, writer and teacher in Norway, Sweden, Denmark, the Czech Republic, Croatia, as well as in Slovenia, Estonia, Latvia and elsewhere. In these countries he is an external expert associate of many public and private schools, kindergartens, and for educational courses / studies for pedagogical professions. In addition, he lectures at public and private institutions. Due to the needs of modern parents, he began to lead the "School for Parents", which, thanks to his different approach, encountered an extremely positive response in all the countries where he works - also in Slovenia.

Key words: lecturer, With A Heart at School, Parents' School

ITALIJA, BELGIJA

Adriana Vita (ITALIJA)

Liese Van der Perre (BELGIJA)

Rosana Jordan (vodja pogovora)

PRI NAS TAKO, KAKO PA DRUGJE?

IT'S LIKE THIS HERE, WHAT ABOUT ELSEWHERE?

Povzetek

17-letni dijakinji iz Italije in Belgije sta prišli v Slovenijo preko agencije AFS (http://www.interkultura.si/). To je agencija, ki se ukvarja z mobilnostjo mladih po vsem svetu. Mladi v okviru 3, 6 ali 12 mesečnega projekta, ki je individualiziran, obvezno obiskujejo šolo v državi gostiteljici in stanujejo pri družinah, ki se prostovoljno odločijo, da bodo gostile mladostnika. Adriana in Lisa obiskujeta pouk na Gimnaziji Celje Center, hkrati aktivno raziskujeta družbeno in naravno okolje, v katerem se trenutno nahajata in kjer bosta preživeli 3 mesece. Pogovor bo potekal o primerjavi šolskih sistemov, o vzgojnih vidikih mladostnikov ter o kulturni in družbeni primerjavi v domovini in tujini. Prevečkrat pozabimo vprašati mlade, kaj mislijo, kaj čutijo in kaj predlagajo, če gre za vzgojo mladih.

Ključne besede: Italija, Belgija, šolski sistem, kultura, družba

Abstract

Young, 17-year-old girls from Italy and Belgium came to Slovenia with AFS agency (http://www.interkultura.si/), an agency that deals with youth mobility around the world. Young people in the framework of a 3-, 6- or 12-month project that are completely individualized, are obliged to visit the school in the hosting country, but they live with families who volunteer to host a young person. Adriana and Lisa attend classes at the Grammar School Celje-Center, while actively researching the social and natural environment in which they are currently located and where they will spend 3 months. The discussion will, among other things, take place on the comparison of school systems, educational aspects of adolescents abroad, and cultural and social comparison. Too often we forget to ask young people what they think, what they feel and what they propose, especially when it comes to education.

Key words: Italy, Belgium, school system, culture, society

ZDRUŽENE DRŽAVE AMERIKE

Josh Rocchio

Dušan Vešigaj (vodja pogovora)

AMERIŠKI BALKANSKI GORENJEC

AMERICAN BALKAN UPPER CARNIOLA INHABITANT

Povzetek

Josh Rocchio je prišel v Slovenijo pred devetimi leti iz ameriške zvezne države Maryland. Kot mnoge druge je tudi njega v Slovenijo pripeljala ljubezen. Po starih starših je Italijan, drugače pa je rojen Američan. Študiral je fiziko in matematiko, latinščino in glasbo. Diplomiral je iz latinščine in starogrščine. Na glasbeni akademiji je diplomiral iz tolkal. Je pravi poliglot. Tekoče govori osem jezikov. Kot glasbenik pa igra šest instrumentov. Delal je kot lektor in predavatelj angleškega jezika. Je zelo zanimiv in iskriv govorec, brez dlake na jeziku.

Ključne besede: ZDA, Slovenija, kulturne razlike

Abstract

Josh Rocchio came from the USA state of Maryland to Slovenia nine years ago. Like many others he was led here by love. He is an Italian by his grandparents, otherwise he is a born American. He studied physics and mathematics, Latin and music. He graduated from Latin and Old Greek. At the Music Academy, he graduated from percussion. He is a real polyglot, he fluently speaks eight languages, and he plays six musical instruments. He worked as a lecturer. He is a very interesting and sparkling speaker, with no restraints.

Key words: USA, Slovenia, cultural differences

ALBANIJA

Vera Haliti

Valentina Pintar (vodja pogovora)

MEDKULTURNA VZGOJA

INTERCULTURAL EDUCATION

Povzetek

Vera Haliti je drugo leto zapored udeleženka simpozija. Je uradna sodna prevajalka za inštitucije, kot so sodišče, policija, šola, socialna služba, … Vodi tudi jezikovne tečaje slovenskega in albanskega jezika za otroke in odrasle. Je oseba, ki zelo dobro pozna težave, s katerimi se soočajo migranti s področja Kosova. Na prejšnjem simpoziju nam je skupaj z Astrite Humski predstavila svojo državo, kulturo, običaje in z nami delila svojo življenjsko izkušnjo. Spregovorila je o težavah in izzivih integracije in se dotaknila vloge šole v teh družbenih procesih. Ker je predstavljena problematika naletela na izjemno zanimanje udeležencev, smo se odločili, da Vero Haliti ponovno povabimo na posvet, da bomo skupaj z njo dodatno osvetlili problematiko medkulturnih razlik in težav, ki se zaradi tega pojavljajo tudi v vzgojno-izobraževalnih zavodih.

Ključne besede: migracije, Kosovo, medkulturne razlike, integracija

Abstract

Vera Haliti has joined the symposium for the second time around. She is a certified translator for different institutions such as the court, the police, the school, and the social services. She also gives language courses in Slovene and Albanian languages for children and adults. In particular, she is a person who knows very well about the problems that migrants from Kosovo are facing. At the previous symposium, together with another guest, Astrit Humski, they presented us their country, culture, customs and shared their life experiences with us. She herself spoke about the problems and challenges of integration, and how important the role of school in these social processes is. Since the presented problems met an extraordinary interest of many of the participants, we decided to invite Vera Haliti to come again, so we could together additionally shed light on some of the problems of intercultural differences and the problems that are also present in educational institutions.

Key words: migration, Kosovo, intercultural differences, integration

Šolski center Celje

Srednja šola za storitvene dejavnosti in logistiko

Nataša Robnik

Miha Cafuta (vodja pogovora)

ULTRAMARATONKA

ULTRAMARATHONER

Povzetek

Nataša Robnik se je rodila v Celju in se je že v mladosti spogledovala z atletiko in tekom. Z vstopom v srednjo šolo ji je usahnila ljubezen do atletike. Pri tridesetih letih je postala mama in začutila je potrebo po teku in tako se je odločila, da bo tekla, morda zaradi pridobljene teže, morda na prigovarjanje moža Bogdana, ki je že nekaj časa tekel. To je bila pomembna prelomnica v njenem življenju. Po enem letu se je udeležila prvega maratona 42 km iz Mozirja do Logarske doline. Leta 2006 je odtekla prvih 75 km, tek iz Celja do Logarske doline. S tem tekom se je začela njena ultramaratonska pot. Dolgi teki so se kar nadaljevali. Najprej Tek sreče, to je 24-urni tek, kjer je pretekla 151 km, potem Balaton 100 km, dvakrat Špartatlon 246 km. Leta 2017 je dosegla državni rekord v teku na 24 in 12 ur. Nataša Robnik je bila dijakinja Srednje šole za storitvene dejavnosti in logistiko in je uspešno zaključila izobraževanje na prometni usmeritvi. Njena tekaška pot se, kljub obveznostim v službi in v družini, strmo nadaljuje.

Ključne besede: atletika, ultramaraton, vzdržljivost

Abstract

Nataša Robnik was born in Celje, and she already started flirting with athletics and running in her youth. When in high school, her love for athletics dried up. At the age of thirty, she became a mother and felt the need to run again, so she decided to do it. Perhaps due to all the weight gained during pregnancy, or as a result to her husband Bogdan's constant insisting and motivation, who had been running for some time. It was an important turning point in her life. After one year, she attended the first marathon 42 km from Mozirje to Logarska Valley. In 2006, the first 75 km from Celje to the Logarska Valley. This is how her ultramarathon path began. Long runs continued, the first one was Tek sreče, this is a 24-hour race, where she was able to run for 151, then Balaton on 100 km, twice at Špartatlon for 246 km. In 2017 she reached the national record in the course of 24 and 12 hours. Nataša Robnik was a student of the Secondary School for Service Activities and Logistics Celje and she successfully completed her education in the field of transport. Despite her responsibilities at work and in the family, her running continues.

Key words: athletics, ultramarathon, endurance

Srednja zdravstvena šola Celje

Maja Basle

VZGOJA ZA UČINKOVITO KOMUNIKACIJO BODOČIH DELAVCEV NA PODROČJU ZDRAVSTVA IN SOCIALNEGA SKRBSTVA

EDUCATION FOR EFFICIENT COMMUNICATION OF FUTURE WORKERS IN THE FIELD OF HEALTH AND SOCIAL CARE

Povzetek

Sodobni pogledi na učenje učitelje spodbujajo k drugačnim oblikam in metodam dela, med drugim tudi k izkustvenim metodam, ki učence in dijake pritegnejo k bolj aktivni udeležbi pri pouku. S tem učencem in dijakom omogočimo, da razvijajo različne sposobnosti in spretnosti, ki vplivajo na njihov celostni razvoj. V prispevku analiziram zasledovanje vzgojnih ciljev pri poučevanju bodočih delavcev na področju zdravstva in socialnega skrbstva v okviru srednješolskega izobraževanja. Ena pomembnih veščin bodočih delavcev na področju zdravstva in socialnega skrbstva je učinkovita komunikacija, zato je potrebno, da dijaki že v času izobraževanja razvijajo tovrstne spretnosti. Predstavljam primer učne ure pri pouku matematike, pri kateri skušam v razredu poleg usvajanja matematičnega znanja pri dijakih razvijati tudi spretnosti komuniciranja in sodelovanja. Rezultati izbranega didaktično-metodičnega pristopa so pozitivni in kažejo, da je mogoče matematične vsebine poučevati na načine, ki pri dijakih spodbujajo tudi učenje socialnih veščin.

Ključne besede: matematika, komunikacija, sodelovanje, zdravstveni delavci

Abstract

Modern learning perspectives encourage teachers to use different forms and methods of work, including experiential methods that attract more pupils and students to be more active during school lessons. By doing so, we enable our students to develop various abilities and skills that have further influence on their personal development. In my paper I analyse the educational goals in teaching future workers in the field of health and social care. One of the important skills for their future is effective communication, so it is necessary for students to develop such skills during their school years. I show an example of a lesson in mathematics, during which I try to develop skills of communication and cooperation in addition to mastering mathematical knowledge of our students. The results of the selected didactic-methodical approach are successful and show that mathematical content and social skills can be taught together.

Key words: mathematics, communication, cooperation, health workers

1 Pomen vzgoje za učinkovito komunikacijo v šoli

Pri delu z mladimi se nenehno srečujemo s številnimi izzivi. Sodobni pogledi na učenje nas vse bolj spodbujajo k drugačnim oblikam in metodam dela, pri učenju pa je ključnega pomena tudi vzgoja. Kot učiteljica v srednji šoli se v razredu soočam z dijaki, katerih vzgoja in doma privzgojene vrednote, so zelo različne, kar učitelju predstavlja izziv, kako uspešno poučevati in vzgajati mlade generacije v sodobnem času.

Peček Čuk in Lesar (2009) izpostavljata, da je izbira oblike (skupinska, delo v dvojicah, individualno delo, frontalna) in metode (razlaga, razgovor, demonstracija, izkustveno učenje) poučevanja odvisni od tega, za kaj učence vzgajamo. Samostojnost učencev vzpodbujamo z individualnim delom, sodelovanje pa s skupinskim delom. Avtorici navajata tudi, da so učni rezultati posledica aktivnega učenja, kar pomeni, da je naloga učitelja, da učence pritegne k aktivni udeležbi pri pouku in tudi izven njega (samostojno učenje). Pri odločitvi za prilagojen pouk, kjer skušamo z neko celostno tematiko dosegati vzgojno-izobraževalne cilje na različnih predmetnih področjih, se ne sprašujemo samo po vsebinskem povezovanju, temveč razmišljamo tudi o metodični izvedbi. Če pri pouku uporabljamo različne metode, učenci razvijajo različne zmožnosti in spretnosti, ki vplivajo na njihov osebnostni razvoj. To pomeni, da se učijo aktivnega poslušanja, dogovarjanja z drugimi, uveljavljanja lastnih idej, samostojnosti, …

V svojem prispevku se osredotočam na vzgojo bodočih delavcev na področju zdravstva in socialnega skrbstva v okviru srednješolskega izobraževanja. Njihovo bodoče strokovno delo temelji na pomoči starejšim, bolnim in ostalim, potrebnim oskrbe v bolnišnici, na njihovem domu, v socialnem zavodu, zavodu za rehabilitacijo, v zdravilišču in podobno. Sodelujejo v procesu zdravstvene nege, pri oskrbi in hranjenju, opravljajo dela s področja zdravstvene nege in higienske oskrbe oskrbovanca, nudijo pomoč pri gibanju in transferju. Za medicinske sestre, bolničarje-negovalce in ostale delavce v zdravstvu in socialnem skrbstvu je pomemben njihov čut za delo z ljudmi, altruizem, empatičnost, prijaznost in veselje do stika z ljudmi. Pri njihovem delu je izredno pomembna dobra in učinkovita komunikacija.

Hoyer (2005) ugotavlja, da komunikacija ni teorija, temveč skupek veščin. Poudarja, da se z mnogimi že rodimo, večino spretnosti pa se moramo v življenju učiti in naučiti zaradi lastnega zadovoljstva in zadovoljstva ljudi, s katerimi živimo. V komunikacijo smo vključeni vsi, dogaja

se vedno in povsod. Znati komunicirati pomeni znati in biti sposoben prilagoditi svojo komunikacijo trenutnemu položaju, določenim sogovornikom in ciljem, vendar s temeljnimi etičnimi načeli, kar je v zdravstvu izredno pomembno.

Sposobnost komuniciranja spada med ključne kompetence, ki jih trenutno zahteva trg dela. Da bi učinkovito komunicirali, moramo biti pripravljeni in sposobni jasno ter razumljivo posredovati informacije, zavestno poslušati druge, razlikovati med pomembnim in nepomembnim ter sočustvovati s potrebami drugih. Kadar je komunikacija dobra, sodelujoči spoštujejo drug drugega. Ne samo da si izmenjujejo koristne informacije, ampak tudi vplivajo drug na drugega (Razvoj socialnih kompetenc učencev v razredu, 2017).

Zupan in Hočevar (2010) poudarjata, da je zdravstvene delavce potrebno že v času izobraževanja opolnomočiti z znanji in veščinami komunikacije in s tem prispevati, da bodo znali kakovostno komunicirati in sodelovati z drugimi poklicnimi skupinami v zdravstvu in tudi pri delu s pacienti.

Prebil, Mohar in Drobne (2009) pravijo, da posebnosti komuniciranja v zdravstvu izhajajo predvsem iz etičnih načel, to je iz spoštovanja osebnosti bolnika, njegovih pravic in dolžnosti, njegove kulture, starosti, bolezni in stopnje prizadetosti. Odnosi med bolnikom in zdravstvenim delavcem se odražajo prek komunikacije, še zlasti nebesedne. Bolniki tenkočutno spremljajo nebesedna sporočila zdravstvenih delavcev, jih skrbno analizirajo in si jih tudi po svoje razlagajo. Bolniki včasih sploh ne razumejo, kaj jim zdravstveni delavci pripovedujejo. S tem je prekinjen stik in možnost za sodelovanje. Navajajo tudi, da v praksi opažajo, da zdravstveni delavci uporabljajo veliko tujk, zlasti iz latinščine in angleščine, pa tudi žargon. Izpostavljajo, da je zelo pomembno, da ves čas preverjamo, ali bolnik naša navodila pravilno razume. Torej, komuniciranje z bolniki je zahtevno in zahteva mnogo izkušenj in znanja. Pri delu z njimi je potrebno ohraniti humanost, skrb za drugega in sočutje.

Prebil, Mohar in Drobne (2009) ugotavljajo, da dobra komunikacija pomeni ključ do profesionalne učinkovitosti zdravstvenega osebja. Komuniciranje je pomembno, če hočemo, da bolnik sprejme naša navodila in nasvete. Bolezen lahko pogosto obvladamo šele s spremembo bolnikovega načina življenja, s spremembo vsakdanjih navad bolnika, na primer prehranskih, prostočasnih, delovnih. Ti nasveti bodo učinkovali samo v primeru, če bo zdravstveni delavec spoznal bolnikov življenjski slog in če bo bolnik spoštoval njegove nasvete.

Izpostavljajo tudi, da je v zdravstvu zelo pomembno podporno ali empatično komuniciranje, ki je oblika besednega in nebesednega komuniciranja, s katerim hočemo pomagati tistim, za katere vemo, da potrebujejo podporo in pomoč. Podporno komuniciranje je v življenju nenehno navzoče in vpliva na zdravje in počutje ljudi, povečuje samoučinkovitost, soočenje s konfliktnimi dogodki in stresom, povezuje ljudi, povečuje kakovost življenja, oblikuje dobre odnose in izraža visoka etična načela, kot so skrb za drugega, odgovornost, zaupanje in sočutje. Poudarjajo, da naj bi empatično ali podporno komuniciranje uporabljali tako v poklicu kot v vsakdanjih medsebojnih odnosih, saj nam le-to lahko življenje zelo obogati in pripomore k oblikovanju kvalitetnejših medsebojnih odnosov. Ugotavljajo, da empatično komuniciranje v odnosu med bolnikom in zdravstvenim osebjem pomeni zaupanje, ki naj bi bilo sredstvo za odpravljanje negotovosti. Ko se znajdemo v vlogi bolnika, se od nas pričakuje, da zaupamo v delo zdravstvenih delavcev. Zaupanje si mora zdravstveni delavec ustvariti s spoštovanjem bolnika, z informiranjem, z etičnim pristopom. Zdravstveni delavci se pogosto srečujejo z osebami, ki imajo motnje v telesnem in duševnem razvoju. Delo s temi ljudmi zahteva dodatna znanja, ki si jih morajo zdravstveni delavci pridobiti, da lažje komunicirajo in tako olajšajo življenje posameznika s tako ali drugačno motnjo v razvoju.

Prebil, Mohar in Drobne (2009) ugotavljajo, da je v preteklosti za bolnika skrbel en sam človek, danes pa v procesu zdravljenja sodeluje veliko število zdravstvenih in drugih delavcev. Skrb za bolnika poteka nemoteno, če je komunikacija v timu uspešna. Timsko delo je nepogrešljivo takrat, ko je potrebno več mnenj, ki po uspešnem usklajevanju lahko dajo najboljšo rešitev. V timu si člani razdelijo vloge, postavijo cilje, izberejo voditelja oz. način vodenja, vzpostavijo medsebojne odnose in komunikacijo. Timsko delo člane podpira pri razvijanju osebnostnih sposobnosti, tim se trudi ohranjati pošteno in odprto komunikacijo, razumevanje ter vidi morebiten konflikt kot priložnost za nove rešitve. Temeljni pogoj za uspešno delovanje tima je medsebojno komuniciranje vseh članov. Komunikacija v timu mora biti večsmerna: vertikalna med nadrejenimi in podrejenimi, horizontalna znotraj tima in mednivojska, ki vključuje komuniciranje s sodelavci drugega delovnega tima.

2 Učenje učinkovite komunikacije pri pouku matematike

Poučevanje matematike je v sodobnem času postalo že prava umetnost. Kako narediti uro zanimivo, poučno in še uspešno – torej zadostiti vsem učnim ciljem, hkrati pa vzgajati otroka, ni povsem enostavno. Poučujem v zelo heterogenih razredih, zlasti glede na njihovo predznanje matematike in razumevanje snovi, s čimer imajo dijaki pogosto težave, kot tudi glede na njihove verbalne in retorične sposobnosti ter usvojene spretnosti učinkovitega komuniciranja.

Moj namen je predstaviti enega izmed didaktično-metodičnih načinov, kako motivirati dijake, da jih bo snov bolj pritegnila, in s tem dvigniti učinkovitost učenja ter hkrati dijake vzgajati v spretnosti učinkovitega komuniciranja.

»Učna motivacija je eden najpomembnejših dejavnikov uspešnega učenja. Mnogi učenci v šoli slabo napredujejo zaradi pomanjkljive motivacije. To je proces spodbujanja in usmerjanja človekovega vedenja k doseganju nekega cilja« (Žagar, 2009: 78). Pri pouku matematike je učna motivacija pomembna za doseganje specifičnega cilja – specifične matematične vsebine. Vendar je hkrati mogoče zastavljati vzporedne vzgojne cilje, kot je učenje učinkovitega komuniciranja. S tem se vsebine povežejo tudi z drugimi predmetnimi področji, še posebej z etiko in komunikacijo, ki je del kurikuluma v izobraževalnih programih srednjih medicinskih sester in bolničarjev-negovalcev.

V mednarodnem projektu Cl@ss je bilo ugotovljeno, da so za dvig interesa pomembni didaktično-metodični pristopi, ki pomenijo večjo vključenost in aktivnost dijakov pri pouku, hkrati pa dijakom omogočajo razvoj t. i. mehkih veščin, med katere sodijo tudi komunikacija, reševanje problemov, sodelovanje, upravljanje z informacijami idr. (Razvoj, 2017).

V prispevku predstavljam primer učne ure pri pouku matematike, pri kateri skušam poleg usvajanja matematičnega znanja pri dijakih razvijati tudi spretnosti komuniciranja in sodelovanja. Izbrala sem matematično vsebino iz kataloga za srednje poklicno izobraževanje (2007), ki pravi, da morajo dijaki prepoznati odvisnost ene spremenljivke od druge in jo znati predstaviti z grafom in tabelo. V praksi opažam, da ima veliko dijakov pri tem težave, kar je še posebej očitno v poklicnem in poklicno-tehniškem izobraževanju, zato sem želela vsebino še

dodatno utrditi, ob tem pa dijakom z načinom dela omogočiti razvoj socialnih spretnosti in veščin.

Prvi korak k doseganju zastavljenih ciljev je izpeljava pouka z delom v skupinah. Peček Čuk in Lesar (2009) pravita, da je delitev po skupinah odvisna od tega, kaj želimo s skupinskim delom doseči na nivoju odnosov med učenci.

Za delitev dijakov v skupine sem uporabila vajo, s katero sem dodatno motivirala dijake in hkrati ponovila razumevanje že predelane snovi in preverila njihovo predznanje. To sem izpeljala tako, da si je vsak dijak izbral listek, na katerem je bila zapisana točka, ki jo je moral pravilno umestiti v koordinatni sistem. Glede na to, v kateri kvadrant je spadala, je bil dijak razvrščen v skupino. Nastale so štiri heterogene skupine. S tem načinom sem dijake spodbudila h komunikaciji in sodelovanju. Izkazalo se je, da so nekateri dijaki imeli težave že pri razporejanju v skupine, se pravi pri prvi matematični nalogi. Pri tem sem bila pozorna tudi na to, kakšne odnose vzpostavljajo drug z drugim, in opazila, da so nekateri želeli biti prvi, glavni, spet drugi so pomagali sošolcem, pojavile so se celo neprimerne opazke … Pri marsikaterem dijaku pa je tak začetek učne ure spodbudil željo po reševanju dodatnih nalog, kar pomeni, da se je po tej nalogi že pojavila notranja motivacija.

Ko so se dijaki uspešno razdelili v skupine, je vsaka skupina prejela učni list z nalogami. Pripravila sem štiri učne liste. Glede na dobljeni učni list so risali premici $y=2x+4$ in $y=-3x+6$ s pomočjo ničle in začetne vrednosti, s pomočjo tabeliranja ter s pomočjo programa Graph. Prav tako so s pomočjo programa Graph izpisali funkcijske vrednosti za določene vrednosti x-a. Na četrtem učnem listu pa so za isti premici morali dopolniti tabelo, v katero so morali vpisati smerni koeficient, začetno vrednost, presečišča z x in y osjo, določiti, ali premica narašča ali pada, ter skicirati premico. Zelo pozorna sem bila, da so dijaki pravilno prebrali in razumeli navodila.

Ker sem si cilje učne ure zastavila na dveh ravneh – tako izobraževalni kot vzgojni, sem izbrala način dela, s katerim so dijaki usvajali matematično učno vsebino, vendar je za uspešno reševanje naloge bilo pomembno, kako uspešna je bila komunikacija med člani skupine, hkrati pa so se urili tudi v veščini sodelovanja in reševanja problemov.

Ugotavljam, da so dijaki takšno obliko dela sprejeli zelo pozitivno. Zanimivo je bilo opazovati dijake, kako so se med samo pogovarjali, iskali pomoč v zvezku in učbeniku. Prav tako so me

velikokrat poklicali v skupino, da sem jih dodatno usmerila, kar se sicer, sploh pri običajnih, frontalnih urah pouka, zgodi zelo redko.

Večina dijakov pri reševanju učnih listov ni opazila, da so naloge na vseh učnih listih enake, le da do rešitev pridemo z različnimi postopki. Ko je nekaj dijakinj to opazilo, je sledil pogovor tudi o tem, dijaki pa so se naučili, kako lahko isto nalogo rešijo na več načinov.

Na koncu vaje, ko so vse skupine rešile vse naloge, je sledila diskusija, v kateri smo z dijaki analizirali potek učne ure. Ker so bili cilji zastavljeni na dveh ravneh, je tudi analiza potekala podobno. Na prvem nivoju smo ugotavljali, kaj smo se naučili z vidika matematične vsebine, na drugem nivoju pa smo evalvirali komunikacijo in sodelovanje. Slednji vidik je za namen prispevka še toliko bolj pomemben. Dijake sem z vprašanji usmerjala v razmišljanje in pogovor o tem, kako so pri skupinskem delu funkcionirali na individualni ravni, kakšna je bila komunikacija na ravni skupine, na koncu pa tudi o tem, kako veščine komuniciranja in sodelovanja vplivajo na delovanje njihove razredne skupnosti. Dijaki so izpostavili tudi izmenjavo informacij in mnenj med učiteljem in njimi. Pri tem poudarjam, da smo učitelji prvi vzor dijakom v vsem, kar jih želimo naučiti. Tovrstna analiza dijakom omogoča, da preko lastnih izkušenj prihajajo do novih spoznanj, tako na vsebinskem kot tudi na odnosnem vidiku učenja. S tem, ko ozavestijo, kaj in kako stvari počnejo, razvijajo svoje znanje in spretnosti.

3 Sklepne misli

Zavedam se, da je v vsakem oddelku nekaj dijakov s slabšimi učnimi sposobnostmi, ki jim povezovanje učnih vsebin pri matematiki in komunikacija povzročata težave. Z didaktično-metodičnimi načini poučevanja, ki so bili predstavljeni, bom v prihodnje nadaljevala, saj sem opazila, da dijakom takšen način dela ustreza in hkrati pripomore k boljši klimi v razredu. Glede na velik učni in komunikacijski primanjkljaj pri dijakih opažam, da je za kvalitetno analizo, kot sem si jo zastavila, potrebno več časa, zato bom za takšno aktivnost v prihodnje načrtovala dve šolski uri. Izkazalo se je tudi, da je za uspešno delo potrebna učinkovita dvosmerna komunikacija med člani skupine, kar pa je za dijake pomembno spoznanje tudi v luči njihovega bodočega strokovnega dela na področju zdravstva in socialnega skrbstva. Prebil, Mohar in Drobne (2009) gredo celo korak dlje, ko pravijo, da bistvena značilnost komunikacije v zdravstvu ni govorjenje, ampak poslušanje drugih, zaznavanje njihovih potreb in razpoloženj.

Kot učitelj se moraš nenehno prilagajati trenutnim situacijam. S pravilno komunikacijo lahko brez težav razrešiš marsikatero situacijo. Tako učitelji kot zdravstveni delavci se srečujemo z različnimi skupinami ljudi, zato je dobro poznati značilnosti skupin in vedno znova odkrivati nove načine, kako z njimi vzpostaviti kvalitetne odnose, do katerih vodi uspešna komunikacija. Ugotavljam, da je razvijanje spretnosti učinkovite komunikacije kontinuiran proces in da je »v sodobnem pedagoškem procesu potrebno razvijati komunikacijo, ki jo poleg vsebinske strani označuje celostnost odnosov, ki jih v procesu komuniciranja sproži medsebojno sovplivanje učne vsebine, učencev in učiteljev« (Megovec, 2013, VII).

4 Viri in literatura

1. HOYER, S. *Pristopi in metode v zdravstveni vzgoji.* Ljubljana: Visoka šola za zdravstvo. 2005.
2. *KATALOG znanja za srednje poklicno izobraževanje iz matematike.* [Online]. [Citirano 12. jul. 2018; 10.10]. Dostopno na spletnem naslovu: http://portal.mss.edus.si/msswww/programi2011/programi/SPI/KZ-IK/SPI_KZ_MAT_213.pdf.
3. MEGOVEC, J. *Didaktične značilnosti komunikacije pri šolskem pouku.* [Online]. Maribor: Filozofska fakulteta. 2009. [Citirano 4. avg. 2018; 19.45]. Dostopno na spletnem naslovu: https://dk.um.si/Dokument.php?id=55176.
4. PEČEK Čuk, M. in LESAR, I. *Moč vzgoje: sodobna vprašanje teorije vzgoje.* Ljubljana: Tehniška založba Slovenije. 2009.
5. PREBIL, A., MOHAR, P. in DROBNE, J. *Komunikacija v zdravstvu.* Celje: Celjska Mohorjeva družba. 2009.
6. *RAZVOJ socialnih kompetenc učencev v razredu.* Priročnik za učitelje srednjih šol. Gradivo projekta Cl@ss. Celje: Celjski mladinski center. 2017.
7. ZUPAN, N. in HOČEVAR, N. *Osebna odličnost v zdravstvu.* Jesenice: Visoka šola za zdravstveno nego Jesenice. 2010.
8. ŽAGAR, D. *Psihologija za učitelje.* Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete, Center za pedagoško izobraževanje. 2009.

Osnovna šola Kungota

Jolanda Bikić

PESMI NAŠIH DEDKOV IN BABIC

SONGS OF OUR GRANDPARENTS

Povzetek

Prispevek zajema primer dobre prakse - način ohranjanja kulturne dediščine skozi ljudsko pesem. V prvem delu so podane značilnosti ljudske pesmi in povezanost le-te z učnim programom. Prav tako je predstavljeno medpredmetno povezovanje. Včasih se je v družini, na krajevnih dogodkih in med opravili veliko pelo, plesalo in igralo. Danes je tega vedno manj, ker je drugačen način življenja. Zato pa je toliko pomembneje, da ohranjamo kulturno dediščino. Opažam, da vedno manj pojemo ljudske pesmi, čeprav nam učni program za glasbeno umetnost ponuja kar veliko svobode pri petju le-teh. Prav tako otroci vse manj poznajo in se skoraj več ne igrajo starih ljudskih iger in plesov. Zato sem v drugem delu predstavila naš projekt Pesmi naših dedkov in babic. Z nastalim projektom sem obogatila pouk in posledično spodbudila učence k ohranjanju ljudskega izročila.

Ključne besede: ljudska pesem, ljudski ples, ljudski instrumenti, ljudska igra

Abstract

The present paper addresses an example of good practices – conservation of cultural legacy through songs. In the first part characteristics of folk song are presented along with its relationship with curriculum. Also, intersubject integration has been presented. In the past there was lot of singing, dancing and playing within family and during local events. This has reduced due to different way of living. Therefore it is more important to conserve cultural heritage. It can be observed that singing of folk songs reduces though curriculum for musical art despite it offers a great deal of freedom of choice. Also, children know less and almost don't play old folk games and dances. Hence, the second part presents our project "Songs of our grandparents". The project has enriched teaching and consequently encouraged pupils to conserve cultural heritage.

Key words: folk song, folk dance, folk instrument, folk game

1 Predstavitev teme oziroma dejavnosti s teoretičnimi izhodišči

V današnjem času so korenine narodov pomembnejše kot kdaj koli poprej. V naše okolje prihajajo ljudje iz drugih dežel in s tem različne kulture, običaji in jeziki. Naša dolžnost je, da se ohranimo kot narod, da ohranimo jezik, običaje, navade, igre, plese, glasbo in pesem. Ohranjanje in prenašanje kulturne dediščine na naše učence je naša odgovornost.

Že učni načrt nam omogoča številne možnosti glede vključevanja ljudskega izročila v pouk. Če učitelj ne pozna in nima vedenja o možnosti vključevanja ljudskega izročila v sam pouk, bo postalo učencem ljudsko izročilo počasi neznano. Izročilo se namreč ohranja predvsem ob posredovanju znanja starejših na mlajše generacije. Pri tem pa je vzor najpomembnejše vzgojno sredstvo.

V Slovarju slovenskega knjižnega jezika (2014) je ljudsko izročilo opredeljeno kot navade, običaji, verovanja, ki se z ustnim sporočanjem širijo in ohranjajo iz roda v rod. Bogataj (2011) ga opredeljuje kot dejanja ljudi ob posameznih dogodkih, priložnostih ali določenih dnevih, ki imajo simboličen pomen. Poleg bogastva šeg slovenska ljudska dediščina hrani tudi tisoče pesmi, plesov in pripovedi. Tudi Kunaver (2011) poudarja pomen sporočilnosti iz preteklosti in o povezanosti naših prednikov z naravo, ki jo je moč razbrati iz ljudskega izročila.

Kot pravita Denac in Ilić (1993, 9), so »petje, ples, igranje, slika, beseda najpomembnejši načini ljudskega izražanja, ki za otroka tvorijo celoto«.

S skrbnim negovanjem kulturne dediščine v šoli in s pomočjo ciljev pri slovenskem jeziku, glasbeni in likovni umetnosti ter športu lahko dosežemo vsebinsko uravnoteženost. S takšnim načinom lahko oblikujemo in dosežemo spodbuden in kulturno kvaliteten pouk pri omenjenih predmetih.

Najstarejši del kulturne dediščine je vsekakor pesem. Ljudska pesem je v svojem bistvu povezana s šegami vsakdanjega in prazničnega življenja (Novak, Kmetec, 2015). Avtorji Šivic, Komavec, Pušenjak (2002) navajajo, da je ljudska pesem živ izraz ljudi, njihovega medsebojnega druženja, sproščanja, čustvovanja in pripadnosti. S svojo preprostostjo in skromnostjo pesmi zrcalijo svežino in lepoto, ki jo spoznamo, če jim prisluhnemo. Prav tako Pavlin (1993) poudarja moč in lepoto pesmi ob stiskah, ob monotonem delu in prijetnem

preživljanju časa. Tako so bile pesmi vedno del življenja pri skupnih opravilih, obredih, praznovanjih in vsakdanu. Ljudske pesmi omogočajo pri otroku prvi stik z ljudsko kulturo (Terseglav, 2011).

Ljudska pesem nam kaže, kako zvesto je glasba spremljala človeka na njegovi življenjski poti. Nastale so pesmi za vse pomembne dogodke (Voglar, 1981). Borota (2006) poudarja, da bodo otroci spoznavali, ohranjali in negovali globlji pomen ljudske glasbe, če bodo na primeren način spoznali tudi navade, običaje, ljudi in kraje, v katerih je ljudska glasba nastala ali bila izvajana. Ta spoznanja lahko čez čas prerastejo v vrednote in pozitiven odnos do ohranjanja kulturne dediščine. Morda pa bo prav otrokovo doživljanje ljudskega izročila ohranjalo interes za tovrstno glasbo vse do zrelih let.

Tudi pri petju ljudskih pesmi gre za medpredmetno povezovanje. Učitelj se lahko poslužuje celostnih in interdisciplinarnih didaktičnih pristopov. Z njimi dosegamo na različnih področjih poučevanja skupne namene in dosežke. Učitelj z upoštevanjem medpredmetnega povezovanja pri poučevanju ljudskih pesmi povečuje interes učencev za učenje, poglablja njihovo razumevanje, povečuje in širi uporabnost znanja in izboljšuje prenos znanja med predmetnimi področji, kar pa poveča kompleksnost mišljenja. Učenci tako bolje in več sodelujejo med seboj, kar posledično vpliva tudi na njihov socialni razvoj. Vrednote učnega procesa, ki ga dosegamo s petjem pri glasbeni umetnosti, so opredeljene s procesnimi cilji. In z medpredmetno povezavo njihovo uresničevanje poglobimo in nadgradimo. Pri glasbenem poučevanju ima izreden pomen uporaba različnih senzornih kanalov, kot so; vizualni, avditivni in kinestetični kanal (Sicherl Kafol, 2015).

Tudi Pesek (1997) poudarja, da si otroci s petjem in poslušanjem ljudskih pesmi bogatijo besedni zaklad. Igranje na ljudska glasbila, petje in gibanje po ritmu vpliva na povečanje telesnega nadzora. Otrok se tudi fizično razvija in vključuje v kulturno okolje.

Naloga nas učiteljev je, da spodbujamo petje otroških ljudskih pesmi. Prav pa je, da otrokom predstavimo tudi ljudsko glasbo drugih krajev in držav.

V prvem vzgojno-izobraževalnem obdobju pojejo otroci enoglasne ljudske pesmi, ki so seveda v ustreznem glasovnem obsegu, njihova vsebina pa spodbuja otroško igro, rajanje, domišljijo in doživljanje. Takrat ritmično izrekajo in ritmizirajo kratka otroška besedila, izštevanke in

uganke. V tretjem razredu pa jih tudi glasbeno in ritmično spremljajo. Tako spoznavajo in usvajajo slovensko ljudsko dediščino (Oblak idr., 2004).

Učitelj je tisti, ki mora poiskati različne načine, da otroke motivira in da imajo pozitiven odnos do petja ljudskih pesmi ter jih z veseljem prepevajo. Da bi otroci radi peli ljudske pesmi, moramo po mnenju Denac (2002) pozornost nameniti nekaterim »zakonitostim«:

- Pesem mora biti v vsakdanjem življenju otroka nekaj samoumevnega.
- Učiteljeva doživeta in estetska interpretacija pesmi omogoča otrokom, da se pesem naučijo po metodi imitacije.
- Pri prvem srečanju s pesmijo je pomembno, da jo otroci začutijo.
- Večkratno petje iste pesmi omogoča, da se razvije čustven odnos do nje.
- Zanimanje za pesem lahko spodbudimo na različne načine: lutka, igra …
- Otrokom moramo omogočiti izbiro in oblikovanje načina izvajanja pesmi.
- Pesem naj bo primerna in razumljiva za otroke.

In te »zakonitosti« so bile tudi moje vodilo pri izvedbi projekta Pesmi naših dedkov in babic.

2 Opis teme/dejavnosti

Obisk seminarja Ljudsko izročilo, ki je potekal v Mariboru, mi je približal idejo o vnašanju ljudskih pesmi in plesa v pouk glasbene umetnosti in športa.

V tem šolskem letu je založba Rokus pripravila projekt Pesmi babic in dedkov. Hkrati so omogočili, da učenci obiščejo tudi največji slovenski knjižni sejem v Ljubljani in na odru Cankarjevega doma zapojejo ljudsko pesem. Naš razred se je odzval povabilu in v mesecu novembru smo nastopili s pesmijo Jaz pa pojdem na Gorenjsko. V zahvalo je razred prejel tri ilustrirane otroške pesmarice z zgoščenkami (Palček šlapka na gostijo, Mravlja k mlini pelala, Križ kraž, kralj Matijaž). Te pesmarice so nam bile glavno vodilo pri petju že pozabljenih ljudskih pesmi. Znano je, da so že dolgo razprodane in jih ni moč kupiti v prosti prodaji. Zato smo se (posebej jaz) zelo razveselili darila. Naš cilj je bil, da se naučimo nekaj teh že pozabljenih ljudskih pesmi in jih predstavimo ostalim učencem in širši javnosti v kraju. Učenci so se besedila hitro naučili. Težave pa so se pojavile, ko sem želela, da pesmi pojejo bolj veselo, da jim naj obrazi med petjem žarijo in naj se posvetijo vsebini. Znano je, da so otroške ljudske pesmi hudomušne in igrive. Pesek (1996) je poudarila, da je vsebina otroških ljudskih pesmi

razumljiva, enostavna in blizu otrokom. Po njenem mnenju je tudi pomembno, da pri izboru ljudskih otroških pesmi, avtorji upoštevajo tako glasbeno kot tudi besedno vsebino pesmi. Glasbenim sposobnostim otrok so prilagojeni glasovni obseg, melodične in ritmične sestavine melodij (Pesek, 1998).

Glasbena umetnost ima v šoli pomembno vlogo, saj zagotavlja temelje za skladen osebni razvoj. Glasba namreč spodbuja veselje do petja, igre, gibanja, razvija splošne sposobnosti zaznavanja, pozornosti. S poslušanjem in izvajanjem glasbenih vsebin, predvsem petja, vplivamo tudi na estetski, moralni, intelektualni in telesni razvoj otrokove osebnosti (Denac, 2010).

Slika 1: Nastop v Cankarjevem domu

V učnem načrtu za glasbeno umetnost (2011) so zapisani operativni cilji. Uresničevali smo jih preko področij glasbenih dejavnosti - izvajanja, ustvarjanja in poslušanja. Pri izvajanju ljudske pesmi smo uresničevali vse glasbene cilje, vendar omenjam le bolj izrazite. Pri dejavnostih izvajanja ljudskih pesmi so učenci upoštevali glasnost in hitrost izvajanja, spoznavali in poglabljali so prvine estetskega oblikovanja pesmi. Peli so sproščeno in doživeto, se urili v pevskem dihanju in jasni izreki. Pri tem so si oblikovali pevski glas, poglabljali zanesljivost petja in izreke. Širili so si glasovni obseg, izboljšali tehniko petja in intonacijo. S pomočjo ljudskih izštevank so poglabljali natančno ritmično izreko besedil in jih ritmizirali. Z glasom in ljudskimi glasbili so izvajali in ustvarjali preproste ritmične in melodične vzorce ter s tem poglabljali

glasbeni spomin. Petje in izreko ljudskih pesmi smo spremljali z lastnimi in otroškimi ljudskimi glasbili ter se tako urili v spretnosti igranja nanje. Ob petju, ritmični izreki ljudskih pesmi smo se tudi gibali. Ljudsko glasbo smo tudi poslušali, in sicer različne izvajalce istih pesmi ter jih med seboj primerjali.

V slovenski ljudski glasbi poznamo številne pesmi, ki so za otroke primerne. Izvajanje ljudskih pesmi pa smo obogatili z ljudskimi instrumenti, kot so nunalce, rifl, kuhle, ropotulje iz buč in glavnik. Po mnenju Korpič (2008) so nekatera ljudska glasbila naša posebnost in tvorijo identiteto našega naroda, kar je še posebej dragoceno. Kar nekaj težav se je pojavilo, ko smo si želeli izdelati nunalce. Zato smo medse povabili gospo Krstič, ki nam je pomagala pri njihovi izdelavi. Poiskati je morala ustrezne trstike, za kar je bil potreben tudi ustrezen letni čas. Napravili smo dober instrument.

Tako malo je potrebno, da zaživi zvok ljudske glasbe v ušesih otrok. Najpomembnejši pri širjenju in ohranjanju ljudske pesmi je prav gotovo učitelj. Od njega je odvisno, kako bodo otroci sprejeli ljudsko pesem. Učitelj lahko že s svojim navdušenjem in pozitivnostjo pritegne učence. V zimskih mesecih smo spoznavali ljudsko glasbo iz omenjenih pesmaric. Najbolj so bile učencem všeč pesmi Micika, Po cesti gre en stari mož, Moja mati kuha kafe, Izak Jakob, Abraham, Jaz pa pojdem na Gorenjsko, Lepa Anka, Na planincah luštno biti, Pandeljak se parbližuje, Sijaj, sijaj sončece, Psiček nima repa več … Naučili smo se tudi ljudski ples »ziben šrit«.

Da bi lahko pesmi predstavili še drugim, smo se odločili, da sodelujemo pri nekaterih prireditvah v kraju. Naj omenim le nekatere: otvoritev rezbarske razstave, Pecivo cvetje, otvoritev slikarske razstave, mednarodno sodelovanje Špičnik, prireditev ob dnevu starejših … Nastopili smo tudi na šolskih prireditvah, in sicer ob materinskem dnevu, kulturnem prazniku …

Vsak dober pevski nastop potrebuje vaje. Tudi mi smo veliko vadili za nastope. Eno glavnih vodil pevskih zborov naj bi bilo navdušenje in sodelovanje v njem. Petje v pevskem zboru omogoča otrokom sodelovanje v večji skupini. Tukaj se tudi začne učenje prilagodljivosti, ko nisi več sam, ampak se moraš prilagoditi skupnemu cilju. Naš skupni cilj pa je bil, da pojemo čimbolj doživeto. Zgodilo se je, da učenci niso redno prihajali na vaje. Torej sem jih morala dodatno navdušiti in predvsem narediti, da so bile vaje zanimive, prijetne in sproščene.

Sčasoma so jim postale dolgočasne, saj smo morali utrjevati besedila in melodije. Domislila sem se, da petje popestrim z instrumentom - harmoniko. Učencu iz 7. razreda sem predlagala, če bi nas pri petju nekaterih ljudskih pesmi spremljal. Pevci so bili te popestritve zelo veseli. Čez nekaj časa smo se odločili, da nas s harmoniko spremlja tudi na naših nastopih.

Na splošno imamo učitelji razrednega pouka pozitiven odnos do petja ljudskih pesmi, vendar se težave pojavijo pri strokovni podkovanosti za njihovo petje. Vemo, da ni dovolj, da učitelj nauči pesem s pomočjo posnetka na zgoščenki. Zato poudarja Oblak (2005), da je glavni posredovalec nove pesmi učitelj, ki najprej sam obvlada pesem. S podobno težavo sem se srečala tudi sama, saj sem morala nekatere pesmi najprej sama usvojiti. Ker pa so bile iz zbirke pesmaric, ki smo jih dobili v dar, tudi meni nekatere neznane, sem morala veliko časa posvetiti učenju le-teh. Oblak (1995) poudarja, da mora biti učitelj do takšne mere instrumentalist, da zanesljivo spremlja izvajanje oz. petje učencev. Tukaj pa se nekateri učitelji prestrašijo takšnega izziva. Zato tudi posledično neradi prevzemajo naloge zborovodje. Tudi na naši šoli se soočamo s podobnimi težavami, saj na vsa dodatna izobraževanja, ki bi jih želeli obiskati, enostavno ne moremo. Če želimo dodatna znanja z različnih področjih, si moramo seminarje velikokrat financirati sami. In udeležujemo se jih v svojem prostem času.

Naš projekt smo tudi povezali s spoznavanjem okolja, kjer so učenci samostojno raziskovali naš kraj. Spoznali smo pomen dediščine, ločili kulturno in naravno dediščino ter primerjali naš kraj v preteklosti in danes. Izdelali so tudi časovni trak kraja. Naloge smo predstavili še ostalim učencem.

Slika 2: Otvoritev rezbarske razstave

Slika 3: 30 let sodelovanja med šolama iz Gamlitza in Kungote

Slika 4: Otvoritev slikarske razstave

3 Zaključek

Učenci so po naravi ustvarjalni in naravni. Glasbenih veščin se učijo spontano in s poslušanjem, posnemanjem in petjem. H gibanju pa jih po navadi ponese ritem pesmi. V vseh pogledih je glasba otroku zanimiv in tudi prijeten način izražanja in ustvarjanja, zato izkoristimo vse to.

Projekt Pesmi naših dedkov in babic, v katerem so sodelovali učenci tretjega razreda, je trajal pol leta. Je rezultat dobrega sodelovanja ter povezovanja učencev med lokalno skupnostjo in šolo. Je plod trdega dela. Na podlagi številnih javnih nastopov v kraju in v šoli ocenjujem, da je projekt v celoti uspel. To je primer dobre prakse povezovanja in vključevanja ljudskega petja v

šolski vsakdan. Ohranjanje ljudskega izročila skozi ljudske pesmi pa lahko navdihne tudi druge strokovne delavce, da vključijo ljudsko pesem v svoj program.

Petje v pevskem zboru zahteva predvsem voljo in iskreno veselje do petja. Peti moramo s strastjo. Od zborovodje se pričakuje ustrezno strokovno znanje, brez katerega si ni mogoče zamisliti delovanje zbora. Zborovodja je tudi tisti, ki pevce navduši in jim vlije ljubezen do petja. Pomembno pa je, da tako čuti tudi sam. Želim, da lepa ljudska pesem kljub vsej sodobni ponudbi zapolnjevanja prostega časa vseeno najde dovolj prostora v današnjem času.

Starši so vse nastope, ki smo jih imeli v kraju in v šoli, z veseljem spremljali.

Projekt bi lahko obogatili še s povabilom ljudskih pevk. Na žalost se nam srečanje ni izšlo, zato bom pa v prihodnjem šolskem letu to izpeljala. Ljudske pevke imajo veliko zakladnico ljudskih pesmi, ki jih mi žal več ne poznamo.

Učenci so bili pri petju in izvajanju nekaterih ljudskih iger in plesov povezani v usklajeno delovanje skupine, kar je prineslo veliko situacij, stikov, manjših konfliktov, medosebnih stikov, posameznih izražanj znotraj osebnih konfliktov, strahov in radosti. Učenci so s takšnim načinom delovanja dosegali cilje glasbene umetnosti z medsebojnim sodelovanjem, z medpredmetnim povezovanjem in celostnim pristopom. Pridobivali so znanja in izkušnje, ki so pomembni za vseživljenjsko učenje in bodo vplivali tudi na njihov nadaljnji osebnostni razvoj in vrednotenje ljudskega izročila. Prav tako so učenci poglobljeno spoznali kulturno in naravno dediščino svojega kraja. Aktivno vlogo so pri tem imeli tudi starši. Kar nekaj staršev mi je povedalo, da so tudi sami natančneje spoznali svoj kraj.

Naučili smo se kar nekaj že pozabljenih ljudskih iger in plesov (Ura je ena, medved še spi, Rdeče češnje rada jem, Ristanc, Izak, Jakob, Abraham …). Učence sem velikokrat »ujela«, kako se med glavnim odmorom igrajo te stare, že pozabljene ljudske igre in spontano pojejo ljudske pesmi. Zanimivo je bilo, da so pred pisanjem NPZ-jev sami peli ljudske pesmi, medtem ko so čakali na učitelja z nalogami. To je najlepše zrcalo mojega dela. V veliko veselje mi je, da bom lahko imela v prihodnjem šolskem letu interesno dejavnost »Stare ljudske igre«.

4 Viri in literatura

1. BOGATAJ, J. *Slovenija praznuje: sodobne šege in navade na Slovenskem*. Ljubljana: Mladinska knjiga. 2011.
2. BOROTA, B. *Otrok v svetu glasbe, plesa in lutk*. Koper: Pedagoška fakulteta. 2006. Str. 9-52.
3. DENAC, O. *Glasba pri celostnem razvoju otrokove osebnosti*. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo. 2002.
4. DENAC, O. in ILIĆ, O. *Ko pojem, plešem*. Radovljica: Didakta. 1993.
5. DENAC, O. *Teoretična izhodišča načrtovanja glasbene vzgoje v vrtcu*. Ljubljana. Debora. 2010.
6. KORPIČ, N. *Ljudska glasba … bogata dediščina* … Ormož: Razstavna publikacija. 2008.
7. KUNAVER, D. 2011. *Spletna knjigarna Dušice Kunaver*. Dostopno na http:/kunaver.com/ljudsko-izročilo/.
8. NOVAK, L. in KMETEC, M. *Slovensko ljudsko izročilo*. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo. 2015.
9. OBLAK, B. *Glasbena slikanica 2*: učbenik za drugi razred devetletne osnovne šole. Priročnik za učitelje. Ljubljana: DZS. 2005.
10. OBLAK, B. *Glasbena slikanica 3*: učbenik za tretji razred devetletne osnovne šole. Ljubljana: DZS. 2004.
11. OBLAK, B. Učitelj tudi zborovodja. *Glasba v šoli*. 1995, št. 1 (letn. 1), str. 24-26.
12. PAVLIN, D. *Slovensko narodno izročilo*. Kranj: Lexis Kranj. 1993.
13. SIHERL Kafol, B. *Izbrana poglavja iz glasbene didaktike*. Ljubljana: Pedagoška fakulteta. 2015.
14. *SLOVAR slovenskega knjižnega jezika.* Ljubljana: DZS. 1991.
15. ŠIVIC, U., KOMAVEC, M. in PUŠENJAK, M. *Družinska pesmarica - 100 slovenskih ljudskih in ponarodelih pesmi*. Ljubljana: Mladinska knjiga. 2002.
16. TERSEGLAV, M. *Slovenske ljudske pesmi*. Ljubljana: DZS. 2004.
17. *UČNI načrt za spoznavanje okolja, glasbeno umetnost in šport.* Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo. 2010.
18. VOGLAR, M. *Otrok in glasba*. Ljubljana: DZS. 1981.

Srednja zdravstvena šola Celje

Petra Boštjančič

Z VZGOJO DO MEDGENERACIJSKEGA SOŽITJA IN SODELOVANJA

WITH EDUCATION TO MULTIGENERATIONAL COEXISTENCE AND COOPERATION

Povzetek

Prispevek obravnava sodelovanje učiteljev z dijaki, njihovimi starši oziroma skrbniki in ostalo civilno družbo z vidika medgeneracijskega sožitja in sodelovanja, ki vključuje tudi elemente vzgoje in poučevanja. V preteklosti je bilo v družinah prisotno neformalno medgeneracijsko sodelovanje, ki se je s hitrim razvojem znanja, industrializacijo in družbenimi spremembami spremenilo. Danes pa se nanaša na odnose med ljudmi in na vezi, ki povezujejo posameznike. Namen naloge je ugotoviti, ali dijaki naše šole poznajo in razumejo pomen vzpostavljanja in ohranjanja medgeneracijskega sožitja ter sodelovanja s pomočjo tematskih, vodenih iger, ki temeljijo na različnih metodoloških pristopih. Ugotovila sem, da so dijaki v skupinah bolj tekmovalni kot sodelovalni in da se morajo sodelovanja učiti, saj ni privzgojeno. Vzpostavljanje in ohranjanje medgeneracijskega sožitja pa pogosto razumejo kot blagovno menjavo, npr. z dedkom se bom družil takrat, ko potrebujem denar za nov mobitel.

Ključne besede: vzgoja, najstnik, medgeneracijsko sožitje, sodelovanje

Abstract

The article discusses cooperation of teachers, students, students' parents or guardians and other members of our society. It deals with education, teaching, multigenerational coexistence and cooperation. In the past informal multigenerational cooperation was present within families. However, it has changed because of industrialization, rapid development and social changes. Nowadays such cooperation is focused on relationships between people. The main goal of this paper is to explore our students' attitude and understanding of the importance of establishing and maintaining multigenerational coexistence and cooperation. Therefore we used various methodological games and approaches. We found out that students become more competitive when working in groups and they also have to put a lot of effort into becoming more cooperative. Multigenerational cooperation is seen as a business exchange; for example: children spend time with their grandparents in order to get a new mobile phone.

Key words: education, teenagers, multigenerational coexistence, cooperation

1 Predstavitev teme oziroma dejavnosti s teoretičnimi izhodišči

Uspešen učitelj ni več nekdo, ki z višine pod visokim pritiskom zliva znanje v pasivne posode. Je starejši učenec, ki si prizadeva pomagati svojim mlajšim kolegom. (Sir William Osler)

V zadnjih letih se zavedam svoje velike odgovornosti, ki jo imam na področju vzgoje in izobraževanja otrok, saj se je v zadnjem obdobju vedno več vzgojnih elementov prenašalo tudi na šolo. Za optimalne uspehe na vzgojnem področju, ki smo si ga delili s starši oziroma njihovimi skrbniki, smo si morali naloge in odgovornosti porazdeliti, saj sem prepričanja, da bomo skupaj uspešnejši, če bom postala partner družini pri vzgoji in učenju otroka, ne pa njen ključni element.

Prepletanje vzgoje in poučevanja se kaže tako na področju družboslovja kot naravoslovja. Ob upoštevanju dijakovih idej in potreb ter poznavanju sodobnih vzgojnih in didaktičnih pristopov lahko učitelj izvaja zelo učinkovito poučevanje, ki je dijakom vedno v veselje in navdušenje. Seveda je pri takšnem izvajanju poučevanja veliko elementov eksperimentalnega dela in raziskovanja. Le tako lahko dijaki uspešno odkrivajo poti in rešujejo probleme ob spraševanju, razpravljanju in sklepanju. Pouk na naši šoli je načrten, organiziran in smotrn proces poučevanja, učenja in vzgajanja. Pri pouku si dijaki pridobivajo in širijo znanje, si razvijajo sposobnosti in spretnosti ter osebnostne lastnosti. Znanje, spretnosti in veščine, ki jih dijaki pridobivajo pri pouku, vplivajo na kakovost njihovega življenja danes in nekoč. Učenja ne moremo videti, tipati in vonjati. Torej del naših čutil na tej stopnji odpove. Pri učenju gre za proces, znotraj katerega pogosto ne opazimo, da se učimo. Kadar poučujemo, nehote tudi vzgajamo.

Vzgojno delo za dobro medgeneracijsko sožitje znotraj šole vidim na področju osebnostne rasti, lastnem zavedanju in odgovornosti pedagoškega poklica, ki pa je v trenutni situaciji še poseben izziv. Pri svojem delu zato učence motiviram k vključevanju v delovne akcije v povezavi z lokalno skupnostjo, vzdrževanju šolskega vrtička, skrbi za drevesa v okolici šole, medgeneracijskemu sodelovanju pri oblikovanju šolskega in zunaj šolskega prostora. Pri tem nam vedno priskočijo na pomoč lokalni kmetje, sadjarji, oskrbovanci doma ob Savinji, starši, profesorji in drugi.

Vsa šolska leta se trudim zasledovati cilj, kako razvijati spodbudno klimo socialne vključenosti v oddelčni skupnosti dijakov nove in drugačne generacije, da bi omogočala kakovostno življenje in delo vsem udeležencem (dijakom, učiteljem, …). Z namenom izboljšati razredno klimo in vplivati na razvoj samopodobe, socialnih veščin, medgeneracijskega sodelovanja in pozitivne komunikacije pripravljam tematske in igrive razredne ure na temo medgeneracijskega sožitja in sodelovanja, učnih strategij in pomena do lastnega odnosa do učenja ter pomembnosti učnih in delovnih navad, znova in znova osvežim svoje učne priprave z drugačnimi didaktičnimi metodami in oblikami dela ter uvajam skupinske konzultacije za starše in dijake.

Zavedam se, da si mlad človek zelo težko predstavlja, ki začenja živeti samostojno, da se v starosti ali pa že prej utegne zgoditi, da bo odvisen od drugih v zelo preprostih stvareh: pri gibanju, hranjenju, osnovni higieni in še bi lahko naštevali. Dijaki se mnogokrat spomnijo predavanja upokojene medicinske sestre, ki je zatrjevala, kako ji ni nikoli težko negovati nepokretne bolnike, sama pa ne bi nikoli hotela biti odvisna od drugih. Dijakom poskušam privzgojiti, da se je medgeneracijskega sodelovanja treba učiti. Ni ravno lahko, je pa še veliko teže, če tega učenja nočeš sprejeti. Na tem predavanju smo se srečali z medgeneracijskim sodelovanjem, ki je na Srednji zdravstveni šoli Celje prisotno v vseh elementih izobraževanja in vzgajanja: prostovoljstvo, bolniki, oskrbovanci v domovih za ostarele, medicinsko osebje, itd.

Staranje prebivalstva dokazuje pomembnost medgeneracijskega sožitja in sodelovanja, ki bo v prihajajočih demografskih spremembah še pomembnejše, kot je danes.

Demografski dejavniki (rodnost, umrljivost, migracije) ostajajo tudi v zadnjih dveh letih enaki in še naprej vplivajo na pospešeno staranje prebivalstva v Sloveniji (Inštitut Republike Slovenije za socialno varstvo, april 2018). Medgeneracijsko sožitje in sodelovanje se nanašata na odnose med ljudmi in na preiskovanje vezi, ki povezujejo posameznike s skupinami in skupine med seboj ter se navezujeta na pozitivne vidike povezovanja med ljudmi (toplina, naklonjenost, privlačnost, interakcija, nudenje pomoči, ko je potrebna). Pri tem pa lahko generacije razumemo na dva načina. Najprej kot skupino v družbi, ki je definirana s starostjo, tj. mladi in stari. Gre torej za starostne kohorte in ne (nujno) osebe, ki bi bile sorodstveno

povezane. Drugo razumevanje solidarnosti med generacijami pa opisuje odnose med družinskimi člani, tj. med starimi starši, starši in otroki (Hlebec in Filipčič Hrast, 2015, 73).

Za preteklost je bilo značilno neformalno medgeneracijsko sodelovanje, predvsem znotraj družine (Kump, 2008). Hiter razvoj znanja na materialno-tehničnem in naravoslovnem področju, industrializacija in družbene spremembe pa so v medgeneracijske odnose prinesli številne premike (Hozjan, 2010, 47). Eden od premikov, poudarja Hozjanova, je zaostalost znanja in možnosti za kakovost osebnostnega razvoja in medčloveškega sožitja (Hozjan, 2010).

Vsako življenjsko obdobje ima svoje značilnosti, življenjske potrebe in zmožnosti, ki jih posameznik zadovoljuje v mejah svojih sposobnosti. Vsaka generacija ima v svojih poznih letih drugačne, sebi lastne potrebe, sposobnosti in cilje, ki jim sledi. Ljudje se med seboj razlikujejo in v različnih obdobjih zorenja dosegajo različne ravni zrelosti (Kristančič, 2005, 20).

1.1 Najstnik je otrok

Najstnik je oseba stara od enajst, dvanajst do osemnajst, devetnajst let, ki vznemirja starše z glasbo, modo, najstniškimi zabavami in izzivalnim vedenjem (Inštitut za slovenski jezik, 2000).

Adolescenca je prehod iz sveta otroštva v svet odraslih, ki ga večini uspe izpeljati gladko in brez hujših pretresov. Čeprav je to obdobje življenja polno novih potreb, nenadnih silnih želja in vznemirljivih izkušenj, ga nujno spremljajo tudi dvomi, negotovosti, tveganja in veliko število novosti (Braconnier, 1999, 31).

Najstnik doživlja številne telesne, psihološke in družbene spremembe (Braconnier, 1999, 32). Včasih najstnik začne zavračati vzore in ideale, ki so mu jih privzgojili starši v otroštvu, ko je na svet gledal skozi njihove oči, zato začne iskati nove vzore ter svoje zadovoljstvo med vrstniki in drugimi odraslimi. Razočaranje je zanj veliko bolj boleče, kot si mislijo njegovi starši. Ena izmed nalog najstnika je, da si izoblikuje nove ideale in živi skladno z njimi (Braconnier, 1999, 33).

Najstniki večinoma velik del dneva preživijo v gimnaziji, poklicni šoli ali kakšni drugi izobraževalni ustanovi; preostali čas pa preživijo v krogu vrstnikov ter družine in ga namenijo razvedrilu ali svojim dejavnostim. V tej starosti se mladi radi družijo med seboj, še posebej od štirinajstega ali petnajstega leta dalje (Braconnier, 1999, 35-36).

Lahko pa tudi, če se držijo bolj sami zase, gledajo televizijo, pred katero pogosto prebijejo ure in ure, berejo kakšno knjigo ali pa se zatopijo v računalniške igrice, telefone in podobno (Braconnier, 1999, 36). Velik del svojega časa, energije in razmišljanja namenijo čustvenim odnosom, se zaljubljajo in doživljajo svoje prve spolne izkušnje (Braconnier, 1999, 36).

Ker starši niso več prvi, po katerih bi se zgledovali, se na primer istovetijo s pevko ali pevcem, kakšno drugo slavno osebo ter od nje prevzemajo življenjski slog, način razmišljanja in celo telesni videz (Braconnier, 1999, 37-38).

1.2 Medgeneracijsko sožitje in sodelovanje za otroški nasmeh

Slovar slovenskega knjižnega jezika opredeljuje sožitje kot skladne medsebojne odnose v družini ali med narodi, nasmeh pa kot izraz na obrazu z raztegnjenimi ustnicami, ki kažejo veselje in radost (Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša, 2018).

Medgeneracijsko sožitje je sožitje med mlado, srednjo in tretjo generacijo ali rodom (Ramovš, 2013, 13). Mladi rod so ljudje od začetka življenja do samostojnosti (zaposlitev, prvi otrok), upokojitev je povprečna zgornja meja srednje generacije, ki nato preide v tretjo. Od kakovosti sožitja med generacijami je odvisna kakovost posameznikovega življenja (Inštitut Antona Trstenjaka, 2018).

Pravtako sta za kakovostno življenje pomembna vzgoja in odnos posameznika do življenja (Rener, 1997, 41). Priprava na kakovostno življenje je povsem osebna. Za stališča, navade in dejanja, ki vodijo v kakovostno življenje, se lahko človek odloči le sam, s svobodno odločitvijo (Ramovš, 2011).

Pavliha (2017) v tem elementu postavlja v ospredje pomembnost predajanja življenjskih izkušenj in bogatih spoznanj starejših na druge, mlajše, saj na ta način starejši ljudje dvigajo kakovost svojega življenja in koristijo mlajšim generacijam (Pavliha, 2017).

Vladimir Špidla kakovostno življenje ne vidi v proizvodnji in zagotavljanju zadostnih sredstev v tehničnem smislu, ampak kot problem višjih čustev, kot solidarnosti in zavedanja tega, da ima vsak človek svojo vrednost, v najčistejši obliki pa gre za vprašanje ljubezni same (Špidla, 2012, 15-16).

1.3 Dejavniki, ki vplivajo na medgeneracijsko sožitje in sodelovanje

Na medgeneracijsko sožitje in sodelovanje vplivajo številni dejavniki, ki jih Szydlik razvrsti v kategorije:

1. strukturna priložnost: na primer geografska oddaljenost oziroma bližina;
2. struktura potreb: na primer finančne, zdravstvene, emocionalne potrebe;
3. družinska struktura: na primer sestava družine, zgodovinska druženja;
4. kulturno-kontekstualne strukture: na primer družbeni, ekonomski in davčni sistem, stanovanjski trg, trg dela in podobno (Szydlik, 2008).

Sodobne socialne države obravnavajo družino kot osnovno solidarno skupnost. Na medgeneracijske odnose v družini pa vplivajo procesi vzajemnosti: starši za svoje otroke skrbijo, jim nudijo oporo in varnost. Ob tem ni zanemarljiva njihova materialna podpora, praviloma odraslim otrokom, v obliki daril in dediščin (Ramovš, 2013, 15).

Družinska solidarnost je v Sloveniji zelo visoka, medtem ko je preskrbljenost z uslugami javnih ter drugih servisov sorazmerno nizka (Ramovš, 2013, 13-14).

1.4 Namen in cilji naloge

Namen naloge je ugotoviti in analizirati prisotnost medgeneracijskega sodelovanja med dijaki, starši oziroma skrbniki, učitelji Srednje zdravstvene šole Celje in drugimi ter na podlagi ugotovljenega stanja ugotoviti vpliv medgeneracijskega sožitja in sodelovanja na kakovostno srednješolsko življenje.

Glede na opredelitev namena sta cilja naslednja:

1. dijaki poznajo in razumejo pomen ohranjanja medgeneracijskega sožitja,
2. dijaki znajo poiskati rešitve in oblikovati modele za vzpostavljanje medgeneracijskega sodelovanja.

2 Opis dejavnosti

Svoje razredne ure rada popestrim s tematskimi, vendar zagonetnimi nalogami, pri katerih dijaki pridejo do »AHA« uvida. Ena izmed nalog, ki se tematsko veže na medgeneracijsko sožitje in sodelovanje, je temeljila na različnih metodoloških pristopih in individualni izbiri posamezne skupine dijakov. Z dijaki smo si natančno ogledali tri kratke filme na temo medgeneracijskega sožitja in sodelovanja z naslovi: The Mismatched Par has stolen our Hearts, Students Who Gathered Outside Cancer in Elderly Women Waves at Students Every Day. Nato smo se razdelili v skupine po štiri in vsaka skupina se je lahko poljubno odločila, katera dva filma bo analizirala s pomočjo izdelave miselnih vzorcev. Vsaka skupina je naredila 2 miselna vzorca (1 miselni vzorec za vsak film) s po najmanj 40 pojmi (pridevniki, samostalniki, glagoli, …), ki jih asociirajo na film oziroma njegovo vsebino (Slika 1 in Slika 2).

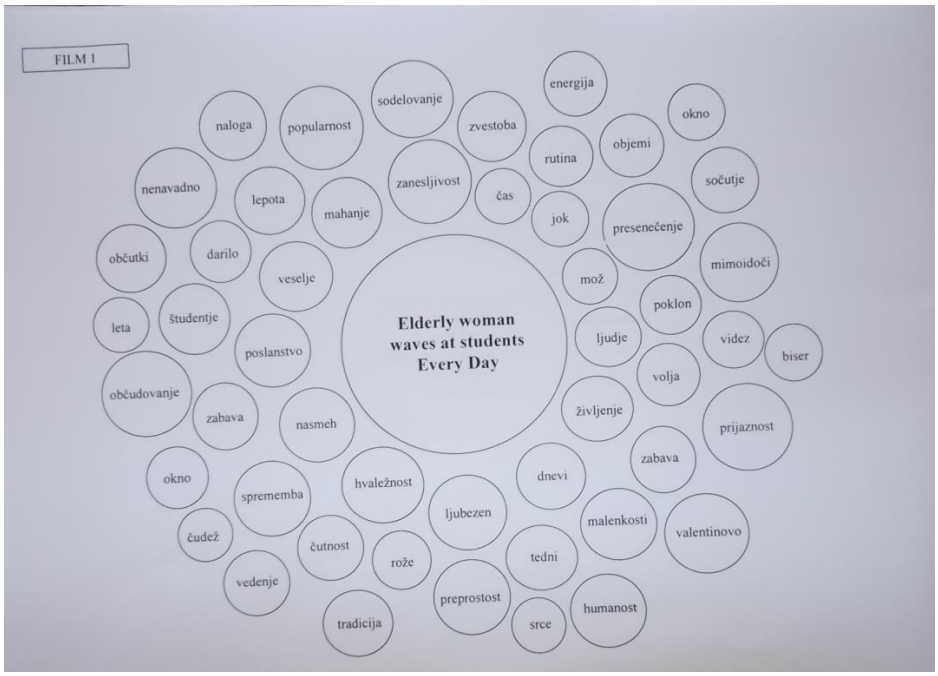

Slika 1: Analiza filma z naslovom Elderly women waves at students Every Day

Slika 2: Analiza filma z naslovom This mismatched pair has stolen our hearts

V naslednjem koraku so skupine dijakov morale poiskati pojme, ki se pojavljajo v obeh miselnih vzorcih in jih vnesti v nov, tretji miselni vzorec – končni izdelek (slika 3). Število pojmov je bilo na končnem izdelku bistveno manj. Dijaki v skupini so izbrali svojega predstavnika, ki je končni izdelek predstavil tako, da je prebral pojme, ki se pojavljajo v obeh filmih. Pri tem se je razvnelo pravo tekmovanje, katera skupina je našla več skupnih pojmov in na trenutek smo pozabili na osrednjo temo naloge. Opozorila sem jih, da ne tekmujemo, ampak sodelujemo in da se sodelovanja učimo vse življenje, tako doma, na ulici in v šoli. S strpnostjo. Seveda smo med burno razpravo tudi malce vreščali, se smejali in odšli domov z nasmehom na ustnicah. Takšne naloge, ki vključujejo gledanje kratkih filmov na YouTubu, uporabo šolskih prenosnih računalnikov in dijakom lastnih mobitelov za učne namene, so zame vzgojne. Zahtevajo dogovor med mano in dijaki ter izpolnjevanje zahtev našega dogovora. Hkrati pa potešijo močno željo po uporabi mobitela pri samem pouku ali vajah.

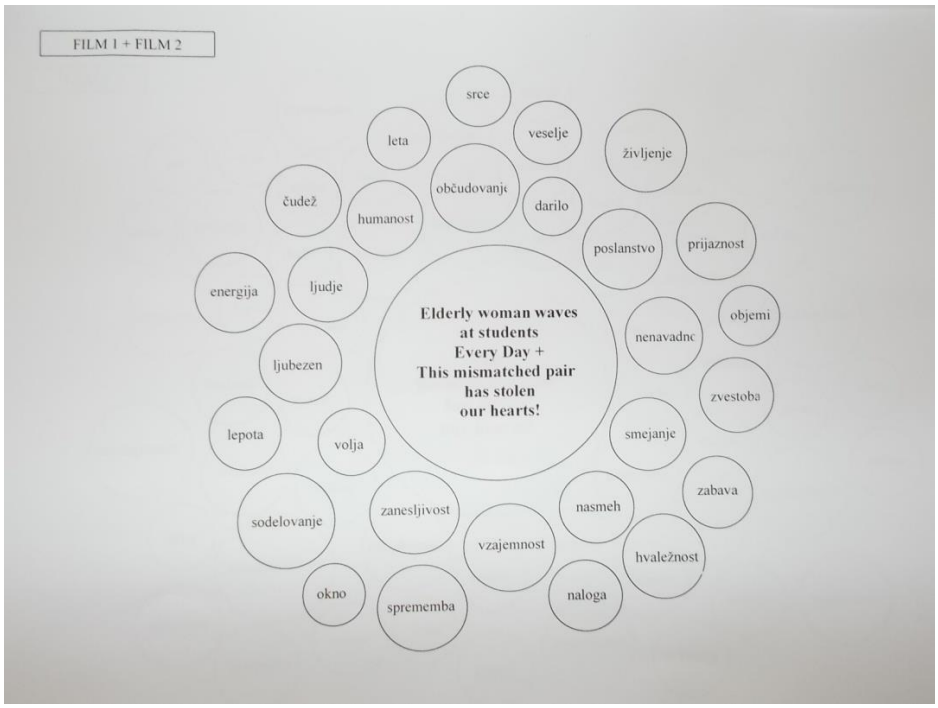

Slika 3: Analiza obeh filmov

3 Zaključek

Naša šola šteje več kot 1000 dijakov z vseh koncev. Razredi so številčni, saj štejejo od 30 do 32 dijakov na razred. Med seboj se otroci ne poznajo, saj prihajajo iz različnih okoliških krajev. Strpnost drug do drugega je zato prisotna in obvezna. Poleg pouka in dela v oddelčnih skupnostih je vzgoja za strpnost, enakost, mir, solidarnost, sodelovanje prisotna na vseh ravneh življenja in dela v šoli. Kljub temu opažamo viden porast vzgojne problematike v smislu verbalnega nasilja. Zato vsako šolsko leto znova in znova načrtujemo temeljit pregled vzgojnega načrta in popravke na podlagi izkušenj. Okrepili smo sodelovanje s svetovalno službo in s starši oziroma skrbniki. Vsak nov učenec iz neslovensko govorečega okolja je za nas prav tako dragocen vir konkretnega učenja in spoznavanja drugih kultur in tradicij. Po drugi strani pa tem učencem z individualno pomočjo ne pomagamo zgolj pri učenju slovenskega jezika, ampak jih z vključevanjem v vse oblike življenja v našem prostoru, prispevamo k hitrejši asimilaciji v novo okolje. Novo priseljenim otrokom, ki slabo razumejo slovenščino, smo omogočili izposojo knjig v času počitnic in dodaten pouk slovenščine v popoldanskem času. V mnoge dejavnosti vključujemo starše, krajane, zunanje institucije. Razvojno delo znotraj šole vidimo še na področju reševanja konfliktov na medgeneracijskem nivoju. Širitev izven

obstoječih okvirjev načrtujemo tudi na področju e-opismenjevanja staršev, skrbi za zdravje in zunanji izgled (z vključevanjem kozmetičnega oddelka) in prehrane oziroma kulinarike (prehrana za zdravje, prehrana starostnika, prehrana bolnika, prehrana doječe matere, …).

Ta naloga je pokazala, da so dijaki v skupinah bolj tekmovalni kot sodelovalni in da se morajo sodelovanja učiti, saj ni privzgojeno. Vzpostavljanje in ohranjanje medgeneracijskega sožitja pa pogosto razumejo kot blagovno menjavo, npr. z dedkom se bom družil takrat, ko potrebujem denar za nov mobitel. Sama se vedno znova zavedam, da vzgoja in učenje neposredno vplivata na spreminjanje posameznika, kar pa teče vzporedno s fiziološkim razvojem posameznika. Zavedam se, da si ob samostojnem učenju dijak izoblikuje ustvarjalne, nenavadne ali kdaj pa kdaj neprijetne izkušnje. Torej dijak mora biti pripravljen na spremembe in ob kakšnem neuspehu proučiti in odpraviti svoje napake. Mi, učitelji, pa smo tukaj zanj, da mu stojimo ob strani, usmerjamo proti cilju in ustvarjalno vzgajamo.

4 Viri in literatura

1. BRACONNIER, A. *Kako razumeti mladostnika*: priročnik za starše otrok, starih od 10 do 25 let. Tržič: Učila. 1999.
2. HLEBEC, V. in FILIPOVIČ Hrast, M. *Medgeneracijska solidarnost v družini.* Ljubljana: Fakulteta za družbene vede. 2009.
3. HOZJAN, T. Aktualne dejavnosti na področju medgeneracijskega sodelovanja v Sloveniji. *Andragoška spoznanja*. 2010, št. 4, str. 45-52.
4. *INŠTITUT Antona Trstenjaka*. [Online]. [Citirano 13. apr. 2018]. Dostopno na spletnem naslovu: http://www.inst-antonatrstenjaka.si.
5. *INŠTITUT za slovenski jezik Frana Ramovša*. [Online]. [Citirano 13. apr. 2018]. Dostopno na spletnem naslovu: https://isjfr.zrc-sazu.si/#v.
6. *INŠTITUT za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU*. 2000. [Online]. [Citirano 5. feb. 2018]. Dostopno na spletnem naslovu: http://bos.zrc-sazu.si/.
7. KRISTANČIČ, A. *Nova podoba staranja – siva revolucija*. Ljubljana: AA Inserco. 2005.
8. KUMP, S. 2008. Nova paradigma medgeneracijskega učenja. *Andragoška spoznanja*. 2008, št. 3/4, str. 62-74.

9. PAVLIHA, M. *Za vedrejšo starost*: *za novo kulturo starosti in staranja*. Ljubljana: samozal., Socialna zbornica Slovenije. 2017.
10. RAMOVŠ, J. *Socialni imunski sistem*. Solidarnost. Kakovostna starost: socialna gerontologija in gerontagogika. Ljubljana: Inštitut Antona Trstenjaka. 2003.
11. RAMOVŠ, J. Potrebe, zmožnosti in stališča starejših ljudi v Sloveniji. *Kakovostna starost*. 2011, št. 2, (letn. 14), str. 3-21.
12. RAMOVŠ, K. Medgeneracijsko sožitje in solidarnost. *Kakovostna starost*. 2013, št. 4, (letn.16), str. 3-33.
13. RENER, T. *Rastoča manjšina*. *Problem negovalnega dela*. 1997. [Online]. [Citirano 7. apr. 2018]. Dostopno na: http://druzboslovne-razprave.org/stevilka/1997/24-25/.
14. SZYDLIK, M. 2008. Intergenerational Solidarity and Conflict. *Solidaridad y conflictos intergeneracionales*. 2008, št, 1, (letn. 39), str. 97–114.
15. ŠPIDLA, V. Medgeneracijska solidarnost in staranje. *Mednarodna konferenca*. Ljubljana: Inštitut Antona Trstenjaka, 2012.

OŠ Frana Kranjca Celje

Nevenka Brežnik

JE MOGOČE Z MEDIACIJO VZGAJATI IN VZGOJITI POKONČNE, DELAVNE IN PRAVIČNE GENERACIJE?

CAN WE USE MEDIATION TO RAISE PRINCIPLED, HARD-WORKING AND HONEST GENERATIONS OF CHILDREN?

Povzetek

Konflikti so sestavni del našega življenja. Prav je, da otroku že v najzgodnejšem obdobju konflikte predstavimo kot nekaj povsem običajnega, hkrati pa jih seznanimo tudi z dejstvom, da se iz vsakega konflikta lahko nekaj naučimo. Ko otrok vstopi v vzgojno-izobraževalno institucijo, se v njej srečuje z otroki, ki imajo zaradi drugačnega kulturnega, verskega, socialnega ozadja popolnoma drugačne vzorce mišljenja, komuniciranja in reševanja konfliktov. Dosedanji načini obvladovanja in reševanja konfliktov (npr. pogovori z avtoriteto) so se v veliki meri pokazali kot neuspešni ali neučinkoviti. Mediacija je eden od uspešnih in v svetu zelo uveljavljenih načinov reševanja konfliktov. Med ljudmi ustvarja novo kulturo medčloveških odnosov, ki temelji na konstruktivni komunikaciji, poslušanju drugega, upoštevanju želja in potreb ter iskanju skupne rešitve, ki bo zadovoljila obe strani. Glede na sedemletno izkušnjo uvajanja modela mediacije v OŠ Frana Kranjca Celje ter pozitivne odzive učiteljev, učencev, mediatorjev, staršev in vodstva ugotavljam, da so različne oblike uvajanja mediacije v šolski prostor dobrodošle, potrebne in uporabne.

Ključne besede: konflikt, reševanje konflikta, mediacija, mediator, vrstniška mediacija

Abstract

Conflicts are a part of everyday life. It has proved beneficial to present conflicts to children as a normal occurrence and an opportunity to learn a lesson. When a child enters an educational institution, they are met with children who, due to their religious, cultural or social background, have completely different ways of thinking, communicating and approaching conflicts. Previous methods of conflict resolution, such as talking to an authority, proved to be unsuccessful and ineffective. Mediation is one of the methods that showed success and became an established way of conflict resolution. It is creating a new culture of interpersonal relations based on constructive communication, seeing each other's point of view and goals, and thus looking for a compromise satisfactory to both parties. Based on my 7-year experience of applying the mediation method at OŠ Frana Kranjca Celje (elementary school in Celje) and positive feedback from coworkers, children, other mediators, parents and management, I have found that introducing various methods of mediation in educational institutions was well received and yielded positive results.

Key words: conflict, conflict resolution, mediation, mediator, peer mediation

1 Konflikt in mediacija

V zadnjih letih se na vseh področjih družbenega življenja pojavljajo vedno nove konfliktnosti in šola pri tem ni nobena izjema. Konflikt še vedno pogosto enačimo s prepirom, sporom oz. nesporazumom. Toda, če konflikt temeljiteje raziščemo, ugotovimo, da je konflikt kompleksen in večplasten pojav, ki zajema vse sfere človekovega individualnega, intimnega, javnega in tudi družbenega življenja. Konflikt sam po sebi ne nosi negativnega ali pozitivnega predznaka, ampak mu predznak pripišemo glede na uporabljeno strategijo spopadanja s konfliktom in izid konfliktne situacije.

V naši tradicionalni družbi prevladuje mnenje, da je konflikt negativen in razdiralen pojav, da je sam po sebi slab in da uničuje moralo, poglablja razlike, ovira sodelovanje, ustvarja nezaupanje in uničuje produktivnost. Tak pogled je predvsem zakoreninjen v družbah, kjer se pričakuje, da morajo biti otroci poslušni in ubogljivi. Otroci v takšnih družbah naj se izogibajo konfliktom in konfliktnim situacijam. Odziv otrok v takšnih družbah je umik ali napad, potlačenje čustev ali razdiranje odnosa.

Sodobni pogledi na konflikt pa konfliktno situacijo vidijo kot motor in gonilo otrokovega razvoja. Če bi otroka vzgajali tako, da se mora v konfliktni situaciji vselej pomiriti, bi potlačili tisto napetost, ki poganja otrokovo prehajanje na višje stopnje moralnega razsojanja.

Z ustreznim ravnanjem lahko konflikt spremenimo v nekaj, kar prispeva k naši osebnostni in družbeni rasti. V vzgojno-izobraževalnih ustanovah bi moral prevladovati takšen pogled na konflikt, torej kot priložnost za učenje, pridobivanje novih spoznanj o sebi in drugih (Stolnik 2010, str. 11).

Pogled na konflikt kot na priložnost za učenje, za pridobitev novih spoznanj o sebi, o drugih in o svetu bi moral prevladovati predvsem v vzgojno-izobraževalnih ustanovah. Pri tem nam lahko pomaga mediacija, ki konflikt opredeli kot:

- priložnost za pogovor,
- izmenjavo stališč,
- iskanje skupnih optimalnih rešitev,
- odkrivanje novih, še nepoznanih in nepreizkušenih možnosti (Mediacija, 2009).

Če opredeljujemo mediacijo kot postopek, v katerem se udeleženci, ki so v sporu, ob pomoči tretje osebe (mediatorja) pogovorijo, ugotovijo, kje so točke njihovega spora, si izmenjajo stališča, izrazijo svoja mnenja, ideje, težave in strahove, ter poskušajo najti rešitev za svoj spor, ki bo ustrezal vsem stranem, potem je konflikt izhodiščna točka prizadevanj za dvig kakovosti življenja (Lisec v Pic 2008).

Mediacija je eden od uspešnih in v svetu uveljavljenih načinov reševanja konfliktov, v katerem udeleženca sama prevzameta odgovornost za rešitev nastalega problema, zato ima moč, da krepi odnos, zaupanje in spoštovanje. V mediaciji se upošteva vsakega posameznika in kljub konfliktu se ohranja sodelovanje. Predstavlja torej način za razvoj povsem nove kulture odnosov.

V šolskem prostoru se sprta otroka pogovorita, drug drugemu predstavita svoj zorni kot konflikta in svoja čustva. V pogovoru poiščeta možne rešitve problema in na koncu dosežeta skupen dogovor, s katerim sta oba zadovoljna. Pri tem jima pomaga mediator.

2 Mediacija v našem šolskem prostoru

Na osnovni šoli, kjer poučujem, je, tako kot v vseh drugih šolah, konfliktov veliko. Sicer ne sodimo med šole, kjer je veliko nasilja, vendar se zavedamo, da konflikti so in da se z njimi dnevno soočamo. Konflikti so sestavni del vsake šole in se pojavljajo med vsemi udeleženci in v vseh udeležencih vzgojno-izobraževalnega programa. V šoli se srečujejo posamezniki z različnimi pričakovanji, vzorci vedenja, pogledi na svet, zato so medsebojni konflikti neizogibni.

Zavedamo se, da potlačeni in nedokončani konflikti vplivajo na znanje in vedenje. Gre za konflikte znotraj posameznika, ki se odražajo v njegovem vedenju, odnosu do sebe in okolice, in za medosebne konflikte, med dvema ali več posamezniki, skupinami ali razredi.

Ko si priznamo, da konflikti preprosto so in bodo, in se zavedamo, da konflikt predstavlja priložnost za učenje in razvoj posameznika, potem se začne iskanje poti, kako učencem in sebi pomagati, da bomo pravilno ravnali v konfliktni situaciji, oz. kako se bomo lotili reševanja nastalega konflikta.

S 1. 9. 2007 je začel veljati Pravilnik o vzgojnih opominih. V priporočilih o načinih oblikovanja vzgojnega koncepta za osnovne šole je razvidno, da se šola pri soočanju s konflikti obrača na

tri področja: vzgojne dejavnosti (proaktivne in preventivne), vzgojne ukrepe in vzgojne opomine.

Mediacija je znotraj teh priporočil opredeljena kot vzgojna dejavnost, oz. vzgojni postopek. Pri snovanju vzgojnega načrta smo na naši šoli, hkrati z zapisom tega vzgojnega postopka, pričeli tudi z uvajanjem mediacije.

Vodstvo šole je v letu 2011 na usposabljanje za šolskega mediatorja h gospodu Janiju Prgiću napotilo 4 učiteljice. Usposabljanje, ki je potekalo v obliki predavanj, izkustvenih vaj, delavnic in iger vlog, je obsegalo 106 pedagoških ur.

Udeleženke usposabljanja smo že med samim potekom seminarja uporabile nekatere ideje in segmente mediacije pri vsakodnevnem delu v razredu in pri oblikovanju in uvajanju vzgojnega načrta v šoli. Že v času usposabljanja smo izdelale načrt, kako v naš šolski prostor vpeljati šolsko in vrstniško mediacijo.

2.1 Šolska mediacija

Šolska mediacija je eden od načinov reševanja sporov, ki spor in udeležence postavlja v drugo perspektivo. Odgovornost za spore prevzamejo udeleženci. Šolsko mediacijo v naši šoli pojmujemo kot celosten program. Pričakujemo, da se bosta zaradi vzgojnih dejavnosti v določenem obdobju spremenili šolska kultura in šolska klima na nivoju cele šole.

Na naši šoli mediacijo izvaja pet učiteljev, ki smo za to ustrezno usposobljeni oziroma smo za izvajanje slednje prejeli tudi ustrezen certifikat.

Šolska mediacija se formalno izvaja v mediacijski sobi in po določenem urniku. Večinoma gre za čas pred ali po pouku. Vsak dan je dežurna ena od mediatork. Mediatorji vodimo mediacijski zapisnik, ki ga ob zaključki podpišeta obe sprti strani.

Šolska mediacija se lahko uporablja tudi v dokaj neformalni obliki. Učitelji mediatorji lahko mnogokrat učinkovito posredujemo v konfliktu med sprtima osebama na hodniku, v zbornici, v jedilnici.

Tretji način prakticiranja mediacije v šoli pa je uporaba mediacijskih tehnik, ki so zelo uspešno orodje pri vodenju razgovorov, pri timskem delu, na sestankih itd.

Naloga šolskih mediatorjev je zelo kompleksna. Pomembno je, da mediatorji šolsko mediacijo temeljito predstavimo vsem učiteljem in delavcem šole. Poleg šolskih mediacij izvajamo ~~tudi~~ še usposabljanja učencev za vrstniške mediatorje, v srečanju s starši pa smo tudi njim prenesli osnove mediacije. Model šolske mediacije lahko zaživi le tako, da vanjo vključimo vse zaposlene na šoli, vse učence in njihove starše.

2.2 Vrstniška mediacija

Med vzgojno delovanje šole spada tudi vrstniška mediacija. Predstavlja učinkovito vzgojno dejavnost, s katero mlade spodbudimo, da pomagajo svojim vrstnikom.

Vrstniška mediacija se od drugih mediacij razlikuje že v tem, da v svojem imenu izpostavi mediatorja, torej vrstnika. Učenci mediatorji naredijo proces, primeren njihovi starosti in sprtima stranema, ker ne predstavljajo avtoritete, pa učence tudi lažje spodbudijo, da se vključijo v proces. Gre za proces, v katerem sta udeležena vsaj dva učenca, med katerima je prišlo do konflikta. Obe strani morata biti pripravljeni nastalo situacijo razrešiti na miren, strpen in produktiven način. Uspeh je tudi to, da obe strani komunikacijo dosežeta in da se spor lahko obvladuje. Pri tem jima pomaga tretji, nevtralni vrstnik – vrstniški mediator, ki z različnimi tehnikami, znanji in veščinami pomaga pri razlagi različnih pogledov, izražanju potreb in želja, s ciljem, da bi poiskala najboljšo med možnimi rešitvami. Proces mediacije je uspešno zaključen, če učenca zgladita spor in ob koncu mediacije čutita zadovoljstvo z doseženo rešitvijo. Iz mediacijskega postopka se vsi udeleženci mediacije naučijo kaj novega in uporabnega za življenje.

2.3 Cilji vrstniške mediacije

Osnovni cilj vrstniške mediacije je zmanjšanje konfliktov in oplemenitenje učencev z veščinami reševanja konfliktov. Izurjeni vrstniški mediatorji ustvarijo varno atmosfero, v kateri lahko sprti strani povesta svojo stran zgodbe in se dogovorita za skupno sprejemljivo rešitev. Ker rešitev ni vsiljena, se učenca počutita opolnomočena in odgovorna za svoja dejanja ter prihodnja nesoglasja.

Vrstniška mediacija predaja moč učencu, krepi njihovo članstvo v šolski skupnosti in jih uči, da ovire in konflikte premagujejo sami.

Vrstniška mediacija nam pomaga pri doseganju dveh ključnih ciljev sodobne osnovne šole:

- omogoča razvoj kritičnega mišljenja in
- spodbuja razvoj avtonomnega in odgovornega učenca.

Vrstniška mediacija namreč obravnava otroka kot kompetentno bitje, ki je zmožno vstopati v dialog in reševati konflikte. Uporabna pa je tudi pri razvoju drugih ciljev sodobne vzgoje, saj pri otroku razvija empatijo, sočutje, strpnost do drugače mislečih in komunikacijske veščine.

2.4 Pomen in prednosti vrstniške mediacije

Vrstniška mediacija zahteva soočenje in aktivno vlogo udeležencev pri iskanju skupne rešitve. Pomaga, da lažje shajamo v raznolikosti, spodbuja pozitivno komunikacijo, uči mirnega soočenja z razlikami in drugačnostjo, spodbuja otrokovo moralno presojanje, vživljanje v drugega, razumevanje misli, čustev in vedenja drugega.

Preko vrstniške mediacije učenci osvojijo nekatere pomembne življenjske veščine, kar velja tako za vrstniškega mediatorja kot za udeležence. Naučene veščine lahko učenci prakticirajo v konkretnih sporih iz vsakdanjega življenja. Vrstniška mediacija, ki jo ponuja šola, spodbuja učence, da se raje poslužujejo mediacije, kot da spore rešujejo z nasiljem. Mediacijski proces privabi iz učenca vrline, kot so opravičilo ali priznanje nasprotniku, željo po odpuščanju, prijateljstvo. Uspešna mediacija opolnomoči učence, prispeva k njihovi osebnostni rasti in povečuje samospoštovanje.

2.5 Potek vrstniške mediacije

Mediacija je strukturiran proces, ki ga vrstniški mediatorji morajo osvojiti. Ker sta pri vrstniški mediaciji običajno prisotna dva mediatorja, se v vlogi mediatorja dopolnjujeta in si pomagata.

Navajam osnovne korake vrstniške mediacije:

- pozdrav in predstavitev udeležencev;
- predstavitev mediacije in pravil;
- pridobivanje soglasja za vodenje mediacije;
- definiranje osrednjega problem;
- parafraziranjem povedanega;
- čustva;

- povzetek in poudarjanje ključnih točk;
- iskanje možnih rešitev;
- zapis dogovora in podpis;
- rokovanje in zahvala.

2.6 Omejitve vrstniške mediacije

Vrstniška mediacija ima tudi nekatere omejitve, saj ni primerna za vse vrste konfliktov.

Problemi oz. konflikti, ki jih rešujemo z vrstniško mediacijo, so:

verbalno nasilje oz. nadlegovanje, razširjanje govoric oz. opravljanje, psihično nasilje, ustrahovanje, manjši vandalizem, prijateljska vprašanja in problemi, rasne in kulturne razlike razredna nesoglasja, goljufanje in kraja.

Bolj resne težave, kot so spolna zloraba, fizični napad in ostale kriminalne dejavnosti, pa zahtevajo strokovno napotitev in niso primerne za vrstniško mediacijo.

2.7 Izbor vrstniških mediatorjev

V Osnovni šoli Frana Kranjca Celje izbor vrstniških mediatorjev poteka na ravni šole. Po uvodni predstavitvi mediacije kot načina reševanja konfliktov, ki bo potekala v vseh razredih šole od 1. do 9. razreda, smo učence 6., 7., 8. razreda povabili k usposabljanju za vrstniške mediatorje. Učenci, ki so pokazali zanimanje za delo na tem področju, so izpolnili prijavnico in jo vrnili v tajništvo šole ali učiteljicam mediatorkam.

Ker vrstniški mediatorji predstavljajo vzor drugim učencem, je zelo pomembno, da smo pri izboru mediatorjev previdni. V prijavi morajo učenci iskreno odgovoriti na nekatera vprašanja in njihovi odgovori so nam vedno osnovno vodilo pri odločanju.

V prvem letu se je usposabljalo samo 5 deklet, kasneje pa so se na usposabljanja prijavljali tudi fantje. Seveda je poglavitnega pomena želja učenca, da bi postal vrstniški mediator. Za vsakega otroka je potrebno pridobiti tudi soglasje staršev.

Pri izboru učencev šteje lastna ocena, ocena učiteljev in drugih v šoli. Tim mediatorjev pregleda prijave in na osnovi zapisov in mnenj izbere učence za usposabljanje. Z vsakim učencem opravimo razgovor. Pri zavrnjenih učencih smo svojo odločitev utemeljili. Nekaterim

smo svetovali, naj se na usposabljanje prijavijo v prihodnjem letu. Večinoma število prijavljenih učencev bistveno ne presega števila 15, kolikor jih letno sprejmemo v usposabljanje. Pri dosedanjih izborih ni bilo večjih težav. Naj poudarim, da na izbor ne vpliva učni uspeh. Pogosto se tudi pokaže, da učenci s specifičnimi vedenjskimi težavami postanejo dobri mediatorji in se njihove vedenjske težave že v času usposabljanja zmanjšajo.

2.8 Usposabljanje vrstniških mediatorjev

Usposabljanje vrstniških mediatorjev na naši šoli traja cca. 30 ur. Običajno usposabljanje razpišemo kot interesno dejavnost. V dosedanjih usposabljanjih smo preizkusili dva načina usposabljanja. V prvem letu je usposabljanje potekalo v tečajni obliki in je deloma posegalo tudi v čas pouka. Bilo je zelo skoncentrirano in učenci so zaradi strnjenih srečanj izredno dobro in hitro sprejemali znanje. Žal pa je ta način v šoli povzročil nemalo slabe volje zaradi odsotnosti učencev in učiteljic mediatork.

Ko smo usposabljali naslednjo generacijo vrstniških mediatorjev, smo usposabljanje postavili v urnik, in sicer 2-krat tedensko, pred poukom. Za učence je bilo to precej naporno, učiteljice mediatorke pa smo videle problem v časovni omejitvi (45 minut). Usposabljanje v tej obliki se je zaradi praznikov in počitnic zavleklo v štiri mesece. V prihodnjih letih bomo usposabljanje morda poskusili izpeljati v obliki tabora, kar pa seveda še dodatno poveča stroške izvedbe. Ne glede na obliko usposabljanja (delavnice, tečaj, tabor …) učenci pridobijo mnogo novega znanja in veščin.

Učenci aktivno sodelujejo v dejavnostih in igrah vlog, ki spodbudijo empatijo, samospoštovanje, samodisciplino, odgovornost, zavedanje predsodkov, potrpežljivost in spoštovanje. Z usposabljanjem učenci pridobijo tudi veščine za reševanje konfliktov in se učijo strategij za obvladovanje jeze.

Tabela 1: Urnik prvega usposabljana vrstniških mediatorjev v šol. letu 2011/2012

Datum in ura	**Tema**
sreda, 15. 2. 2012 – 4. , 5., 6. ura	UVOD V MEDIACIJO
četrtek, 16. 2. 2012 – 5., 6. ura	FAZE MEDIACIJE
petek, 17. 2. 2012 – 4., 5., 6. ura	KONFLIKT
torek, 28. 2. 2012 – 5., 6. ura	AKTIVNO POSLUŠANJE
sreda, 29. 2. 2012 –5., 6. uro	UMETNOST POSTAVLJANJA VPRAŠANJ
četrtek, 1. 3. 2012 – 4., 5., 6. uro	ČUSTVA
petek, 2. 3. 2012 – 5., 6. uro	TEŽJE SITUACIJE IN PONOVITEV
četrtek, 8. 3.2012 – 4., 5. , 6. uro	IGRE VLOG
petek, 9.3. 2012 – od 1. do 6. ure	IGRE VLOG in ZAKLJUČEK

3 Zaključek

V sedmih letih, odkar v našo šolo vključujemo mediacijo, je bilo zaznati predvsem mnogo nihanj. Tim mediatork na šoli zdaj obsega 5 učiteljic, vendar se zaradi porodniških dopustov število članov tima pogosto zmanjša. Menim, da bi bilo nujno kontinuirano usposabljanje že certificiranih mediatorjev in izobraževanje novih. Zaradi menjave članov kolektiva bi bilo nove člane nujno potrebno seznaniti z mediacijo. Dejstvo je, da šola lahko zaživi z mediacijo, kadar se je na šoli večina članov usposabljala za mediatorja.

Gre za kontinuiran proces, ki bi ga za uspešnejše delo morali iz leta v leto nadgrajevati. Preobremenjenost učiteljev, pomanjkanje kadra, nadomeščanja in bolniške so povzročili, da mediacija ni zaživela, kot bi si želeli. Zelo pomembno je, o tem nas je med usposabljanjem opozoril že g. Jani Prgić, da pred začetkom šolskega leta naredimo zelo podroben terminski in vsebinski načrt in se ga skozi leto skušamo čim bolj držati.

Zavedati se moramo, da kljub skrbnemu načrtovanju programa mediacije naletimo še na mnoge težave:

- Nekateri konflikti so s to metodo nerešljivi.
- Ovira so lahko tudi učenci mediatorji, ki še nimajo dovolj izkušenj. Nekateri niso sposobni ostati nevtralni in nepristranski, drugi se preveč čustveno vpletejo v konflikt.

- Oviro lahko predstavlja tudi zavračanje nekaterih učiteljev, kar se pogosto dogaja. Navdušenim začetnikom mediacije ne uspe vpeljati v šolo, kot bi želeli, ker želijo to opraviti ne hitro in pozabijo, da je pomembno, da se v projekt vključi večina učiteljev in delavcev šole. Posamezniki v kolektivu lahko zavračajo podporo in sodelovanje in tako pride do razdora med učitelji, ki mediacijo sprejemajo, in učitelji, ki jo zavračajo. To je lahko velika ovira, saj so pogosto prav učitelji tisti, ki učence napotijo na mediacijo.
- Težavo predstavljajo tudi učitelji, ki menijo, da bo mediacija rešila vse vzgojne težave.
- Veliko oviro pri vpeljevanju vrstniške mediacije lahko predstavlja avtoritativnost učiteljev, ki težko prenesejo del odgovornosti na učence in jim odstopijo del moči in nadzora.
- Koncept mediacije pogosto ogroža premajhna finančna podpora. V usposabljanja so zajeti učitelji, učenci, stroške materiala, obiski strokovnjakov in več dnevnih delavnic. Pri tem moramo vedeti, da ne gre za enkraten strošek, saj uspešno izvajanje mediacije zahteva kontinuirano usposabljanje in izobraževanje.

Ob zaključku naj poudarim svoje prepričanje, da vključitev obvladovanja konfliktov z mediacijo v šolski vsakdan pripravlja učence na življenje v družbi, zmanjšuje napetost in predstavlja način za normalizacijo medčloveških odnosov.

4 Viri in literatura

1. LISEC, M. Mladi svoje spore rešujemo sami. *Otrok in družina*: revija za družinsko in družbeno vzgojo. 2006, št. 1, (letn. 49), str. 30-31.
2. PRGIĆ, J. *Šolska in vrstniška mediacija*: vse kar morate vedeti o mediaciji v šoli. Griže: svetovalno- izobraževalni center MI. 2010.
3. *ŠOLSKA in vrstniška mediacija*. Ljubljana: Zavod Rakmo. 2010.
4. *VRSTNIŠKA mediacija*: *priročnik za vrstniške mediatorje v šoli.* Ljubljana: Inštitut za mediacijo Concordia. 2005.

Šolski center Celje

Srednja šola za storitvene dejavnosti in logistiko

Mihael Cafuta

ŠPORT INVALIDOV IN DIJAKI

SPORTS OF DISABLED AND STUDENTS

Povzetek

Prispevek obravnava področje invalidskega športa, in sicer namizni tenis za invalide. Poskušamo se osredotočiti na vprašanje, kako dijake vzgojiti za sprejemanje drugačnih, hendikepiranih ljudi. Pri tem ne gre samo za seznanjanje z invalidnostjo, ampak jih tudi naučiti, kako se obnašati in komunicirati z invalidi. Pri tej prireditvi gre poleg vzgojnih komponent tudi za pomoč pri organizaciji tekmovanja. Dijaki so na razpolago za pobiranje žogic ali za kakšno drugo pomoč, ki je potrebna pri organizaciji prireditve. Na prireditvi sodelujemo že več let, tako da so tudi organizatorji z dijaki zelo zadovoljni. Po dosedanjih izkušnjah ugotavljamo, da so dijaki zelo pripravljeni pomagati pri takšnih projektih.

Ključne besede: šport, namizni tenis, invalidi, aktivnost

Abstract

The article deals with the field of disabled sports, focusing on table tennis for the disabled.
We are trying to focus on the problem of how to educate students to accept different, physically-challenged people. It is not just about getting acquainted with disability, but also about how to behave and communicate with people with disabilities. In addition to educational components, this event also involves helping to organize the competition. Students are available to collect balls or any other help needed at this event. We have been participating in the event for many years, so the organizers are very satisfied with the students. According to previous experience, students are very willing to help with such projects.

Key words: sport, table tennis, disabled, activity

1 Predstavitev dejavnosti

Namizni tenis se je začel konec 19. stoletja, čeprav izvor športa ni dovolj dobro dokumentiran. Razvil naj bi se v Angliji, kjer so ga poimenovali miniaturni tenis, ki se je igral v dvorani v letih 1880 in 1890.

Leta 1922 so bila spisana prva pravila, 1926 pa je bila ustanovljena svetovna federacija in istega leta je bilo organizirano prvo svetovno prvenstvo.

V Sloveniji se je namizni tenis začel v Murski Soboti, kamor je leta 1924 iz Budimpešte prišel Györi Kolman. S seboj je prinesel za tiste čase nenavadno prtljago – okrogle lesene lopatke, prekrite z gumijem in bele celuloidne žogice. Tako so v Murski Soboti kot prvi v Sloveniji odkrili takratno novo igro – pingpong. Namizni tenis se je na program olimpijskih iger uvrstil šele leta 1988. (www.tenisportal.si/vec-o-tenisu/zgodovina-tenisa).

Namizni tenis je ena najkompleksnejših in najhitrejših iger z žogo na svetu. Med namiznoteniško igro doseže žogica s premerom 40 mm hitrost do 160 km na uro in pri tem naredi tudi do 9000 obratov v minuti. Namizni tenis je danes eden najbolj razširjenih športov tako tekmovalno kot rekreativno. Najdaljši dvoboj doslej se je odvijal v Pragi (leta 1936) na svetovnem prvenstvu, in sicer je trajal 7 ur in pol. Za eno točko sta igralca iz Romunije in Poljske porabila kar 2 uri in 12 minut. (Kondrič, 2002)

Paranamizni tenis je paraolimpijski šport, s katerim se lahko ukvarjajo športniki najrazličnejših vrst invalidnosti. Glede na svoje sposobnosti lahko igrajo tako stoje kot sede na invalidskem vozičku. V paranamiznem tenisu športnike delimo v tri skupine:

- sedeči igralci paranamiznega tenisa,
- stoječi igralci paranamiznega tenisa in
- igralci z lažjo duševno motnjo.

Pravila paranamiznega tenisa se razlikujejo le v skupini sedečih igralcev, kjer narekuje pravilo, da pri začetnem udarcu (servisu), mora žogica prečkati zadnjo linijo nasprotnikove igralne mize in ne sme skozi stransko linijo mize. Vsa ostala pravila so enaka kot pri igralcih namiznega tenisa neinvalidih. (Kondrič, 2012)

Najbolj znani in uspešni slovenski igralki sta Andreja Dolinar in Mateja Pintar. Za izvrstne in vrhunske rezultate naših igralk namiznega tenisa ima vsekakor velike zasluge tudi njihov trener Gorazd Vecko.

Fotografija 1: Trener Gorazd Vecko

(zsis.si)

Mateja Pintar in Andreja Dolinar sta dobitnici Bloudkove plakete, za svoje vrhunske rezultate pa sta prejeli še vrsto drugih priznanj. Večkrat sta bili športnici leta med športniki invalidi, Matejo so izbrali za častno Slovenko leta 2004.

Fotografija 2: Mateja Pintar in Andreja Dolinar

(dppp.si)

2 Opis dejavnosti

Pred štirimi leti smo dobili povabilo za sodelovanje pri izvedbi mednarodnega turnirja v namiznem tenisu za invalide.

Fotografija 3: Mednarodni namizno-teniški turnir za invalide v Laškem

(zsis.si)

Gre za tradicionalni namizno-teniški turnir za invalide v Laškem. To je največji turnir v namiznem tenisu za invalide na svetu, na katerem nastopajo najboljši namizno teniški igralci in igralke iz celega sveta. Turnir se odvija v dvorani TRI LILIJE v Laškem.

Fotografija 4: Slovenska ekipa na Mednarodni namizno-teniški turnir za invalide v Laškem

(zsis.si)

Pri izvedbi pomagajo učenci osnovnih šol in dijaki srednjih šol. Učenci pomagajo v dopoldanskem času, dijaki pa v popoldanskem času. Največ nas potrebujejo pri pobiranju žogic tekmovalcem.

V času športne vzgoje vsem dijakom prikažemo kratek športni film o športu invalidov in se o tej tematiki tudi pogovorimo.

Iz izkušenj vem, da dijaki zelo malo vedo o tej temi. Že med samim ogledom filma opažamo začudenje pri dijakih. Večina dijakov je prvič videla, kakšne stopnje invalidnosti imamo in kaj vse so ti ljudje sposobni doseči. Dijaki dobesedno ostanejo odprtih ust in brez besed. Šele po ogledu filma in temeljitem pogovoru jim povemo za to tekmovanje.

Kljub temu da dijake potrebujemo v popoldanskem času in med vikendom, se prostovoljno javi veliko dijakov, ki so pripravljeni pomagati.

Fotografija 5: Dijaki SŠSDL prostovoljno pomagajo pri izvedbi turnirja (zsis.si)

V dogovoru z organizatorji planiramo termin sodelovanja. Po nas na zbirno mesto pride avtobus in nas odpelje v Laško. Po prihodu v Laško dijake seznanimo z zadolžitvami. Razdelimo jim majčke turnirja, da smo vsi enaki in vidni. Dijaki so razdeljeni v pare. Na vsako igralno mizo prideta dva dijaka, igra pa se tudi 20-ih mizah hkrati. Če igralci ne želijo imeti pobiralca, to povedo. Pobiralci se vsako igro zamenjajo. Organizator poskrbi za toplo prehrano in darilo, tako da so dijaki dobro preskrbljeni. Ob koncu dneva nas pred dvorano pobere avtobus in nas odpelje nazaj v Celje.

Ko smo pred leti dobili priložnost, da sodelujemo pri izvedbi tega tekmovanja, smo bili v dvomih. Vprašanj in neznank je bilo veliko. Naj pogostejša vprašanja so bila: »Kako dijake informirati o invalidnosti? Kako izbrati dijake? Kako dijake motivirati za odgovorno delo? Kako dijakom vcepiti občutek odgovornosti?«

Ko smo dijake pri običajni uri telovadbe povprašali, kdo je pripravljen sodelovati, je bil odziv precej mlačen. Ko smo s kolegi iskali rešitve, smo se med drugim dogovorili, da bomo poskusili dijakom to tematiko prikazati skozi film in razgovor. Odziv dijakov je bil prav neverjeten. Večina dijakov si je to tematiko predstavljala popolnoma drugače ali pa o njej ni vedela ničesar. Ko so na filmu videli športnike invalide pri aktivnostih, so bili začudeni, da je to sploh mogoče. V trenutku so spremenili mnenje in poglede na te ljudi. Od tega trenutka dalje nismo imeli več težav s prostovoljci.

Še več, imeli smo jih toliko, da smo morali nekaj dijakov odkloniti.

Fotografija 6: Dijakinje SŠSDL, ki so prostovoljno pomagale pri izvedbi turnirja (Miha Cafuta, osebni arhiv)

3 Zaključek

Povratne informacije, ki jih dobimo od učencev, so zelo pozitivne. Prav tako je z našim delom in odnosom zelo zadovoljen tudi organizator, ki nas prosi že za naslednje leto, če bi bili pripravljeni sodelovati. Dijaki s svojim delom in odnosom na prireditvi pokažejo in dokažejo, da marsikdaj in marsikoga ocenimo napačno. Veliko dijakov se zanima, kako bi lahko sodelovali na več prireditvah in kam se naj obrnejo. Ne gre samo za prireditve v okviru šole, dijaki se želijo

vključiti tudi v društva invalidov v lokalnem okolju in ljudem pomagati pri športnih aktivnostih in aktivnostih vezanih na aktivno preživljanje prostega časa.

Žal je takšnih prireditev malo in tudi medijska reklama je slaba. Osebno sem prepričan, da takšni dogodki pozitivno vplivajo na dijake in njihov pogled na drugačnost. Vsekakor pa je naša naloga in obveza, da vse dijake seznanimo in vzgajamo tako, da bodo na invalide gledali kot sebi enakovredne in ne drugače člane družbe.

4 Viri in literatura

1. *DRUŠTVO paraplegikov Prekmurja in Prlekije*. 2017.[Online]. Dostopno na spletnem naslovu: www.dppp.si.
2. KONDRIČ, M. *Male skrivnosti najhitrejše igre na svetu: namizni tenis tako in drugače.* Murska Sobota: Tiskarna Aip. 2002.
3. KONDRIČ, M. Namizni tenis za športnike invalide na vozičkih. *Šport : revija za teoretična in praktična vprašanja športa.* 2012, št. 1/2, (letn. 59), str. 180-182.
4. PEZELJ, J. *Da bi se bolje spoznali:* ob 70-letnici Namiznoteniškega kluba Krka Novo mesto. Novo mesto: NTZ Krka. 2018.
5. *ŠPORTNIK.* 2006, št. 2.
6. *ZGODOVINA tenisa*. [Online]. Dostopno na spletnem naslovu: www.tenisportal.si/vec-o-tenisu/zgodovina-tenisa.
7. *ZVEZA za šport invalidov Slovenije*. 2017. [Online]. Dostopno na spletnem naslovu: www.zsis.si.

Osnovna šola I Murska Sobota

Davorin Čeleš

VZGOJA – KDO VODI PREDSTAVO?

EDUCATION – WHO IS RUNNING THE SHOW?

Povzetek

V članku bom najprej obravnaval verjeten vzrok, ki nas vodi do težav pri vzgoji in izobraževanju. Opredelil bom vlogo učitelja v sedanjem sistemu in izpostavil motivacijo ter sistem vrednot. V nadaljevanju bom poiskal anomalije v sistemu in pojasnil, zakaj pride do deviantnega vedenja otrok. Porušen sistem vrednot vodi v nedisciplino, za spopad z njo pa je treba oblikovati občutek pripadnosti neki skupnosti. Poudaril bom dejstvo, da mora otrok po eni strani upoštevati pravila, po drugi pa sam pridobiti življenjske izkušnje. Eden izmed glavnih vzrokov za nastanek nesoglasij v sistemu vzgoje in izobraževanja je različen pogled na sistem vrednot ter na vzgojo med starši in učitelji. V sklepu bom predlagal, kaj lahko storimo sami, in poiskal sistemske rešitve na ravni države, ki so nujno potrebne za spremembe v šolskem sistemu.

Ključne besede: motivacija, nedisciplina, pravila, učitelj, vrednote, vzgoja

Abstract

In the introduction of my paper I will try to present the possible cause that leads to education problems. I will also define the role of the teacher in existing education system and the placement of motivation and set of values in it. Later, I will try to find anomalies in the education system and explain why the deviation behaviour occurs. Broken system of values leads to misbehaviour. It is urgent to build community affiliation to compete with misbehaviour. A child has to obey the rules and, on the other hand, has to experience life situations on his own. Different perspectives of the system of values and education between parents and teachers lead to school conflicts. In conclusion, I will present a solution of what we can do on our own to compete with misbehaviour and present some of the possible systematic solutions on the state level, which should be implemented to improve behaviour in the school system.

Key words: motivation, misbehaviour, rules, teacher, values, education

1 Vzgoja in izobraževanje: Zakaj se pojavijo težave?

V šoli se od nekdaj prepletata vzgoja in izobraževanje. Delujeta dopolnjujoče, vzajemno. Pa je res tako?

Že odkar poučujem, nenehno premišljujem, analiziram in ugotavljam, skratka, se ukvarjam z mislijo, kako popestriti pouk, da bi pritegnil vse učence. To mi večinoma uspeva, ugotovil pa sem, da je to mnogo lažje storiti v nižjih razredih kot v višjih. Šport je poseben zato, ker lahko v njem vsakdo najde svoje področje zanimanja. Vedno obstaja disciplina, v kateri je posameznik lahko uspešen in se lahko primerja sam s sabo ter spremlja svoj napredek. Ravno to je, po mojem mnenju, bistvo poučevanja tega predmeta – vsakemu učencu najti športno disciplino, v kateri je lahko uspešen. Seveda je pri tem treba upoštevati učni načrt, a še vedno je dovolj možnosti, da se posameznemu področju nameni več časa.

Vsekakor se strinjam, da mora učitelj slediti spremembam okolja in se nanje hitro odzivati. Spremljati mora novosti na svojem predmetnem področju, v pedagogiki in psihologiji, pa tudi v socialnem, kulturnem in političnem okolju. Njegova vloga je predvsem usmerjanje učencev v odgovorno, samostojno in vseživljenjsko učenje (Dečman Dobrnjič, 1998; Skalar, 2005; po Dečman Dobrnjič in Pšunder, 2010).

Ker poleg tega, da poučujem v osnovni šoli, delujem tudi v športnem društvu, menim, da povezujem civilno družbo in šolski sistem. Opažam, da se šport v šolskem sistemu dojema kot manj pomemben učni predmet. Podobno je z glasbeno in likovno umetnostjo, skratka, z nekoč tako imenovanimi vzgojnimi predmeti. Ministrstvo za šolstvo je z drugačnim poimenovanjem (sprememba se je zgodila v šolskem letu 2013/14) želelo preseči delitev na vzgojne in izobraževalne predmete v osnovni šoli. Moram priznati, da ne opazim razlike. Povsem jasno je, da v življenju raje počnemo dejavnosti, v katerih smo dobri, kot pa tiste, ki nam ne gredo najbolje. Vsakdo lahko najde dejavnost, ki mu ustreza, zato je z vidika motivacije in oblikovanja samopodobe pomembno, da smo v nečem uspešni. Polajner (2007) opaža težavo v tem, da naš sistem ne obravnava enakovredno vseh sedmih oziroma devetih različnih temeljnih inteligentnosti, ampak le matematično-logično in jezikovno. Če želimo imeti motivirane otroke, ki se bodo radi učili in hodili v šolo, bomo morali poskrbeti, da lahko vsakdo v tem, v čemer je nadarjen, doseže odličnost. Tega sedanji sistem zahodnoevropske civilizacije ne omogoča. Šola in učitelj, predvsem pa otrok, so žrtve tega nemotivirajočega sistema. Polajner

(2007) nadaljuje: »Potrebujemo tudi druge kadre. Kaj v resnici pomeni nadarjenost? Neki nogometaš je denimo komaj končal 'pomožno šolo', zdaj pa služi milijone. Z vidika javnega šolanja je bil neperspektiven, z vidika telesnih sposobnosti pa genialen.«

Menim, da je v procesu vzgoje in izobraževanja oziroma življenja nasploh ključno dvoje: motivacija in vrednote. Dandanes se spopadamo z nemotiviranimi, apatičnimi učenci, ki pasivno čakajo na konec pouka in se veselijo vnovičnega snidenja s svojim mobilnim telefonom. To je vsekakor ena glavnih težav današnje mladine. Kje iskati vzroke za takšno stanje duha? Že Fink (1989) ugotavlja, da vzgoja, ki nima duhovne komponente, vodi v barbarstvo (po Novak, 2014). Zagotovo se moramo posvetiti tudi vprašanju vrednot današnje družbe. Kaj smo doslej storili za to, da bi izboljšali to stanje? Verjetno ne veliko, saj Kolenko (2007) opozarja, da smo zavrgli nekatere »stare« vrednote (spoštovanje, skromnost, iskrenost, odgovornost, nenasilje, poštenje, odpuščanje, strpnost, delavnost, sočutje, velikodušnost itn.), ki so ljudi vodile k plemenitim dejanjem. Kolenko odgovornost prenaša na državo, ki ni jasno določila »novih« vrednot, kar se je kazalo na vseh ravneh vzgoje in v porušenih medosebnih odnosih. Spodbujali so se egoizem, individualizem in uspeh za vsako ceno, pozabilo pa se je, da otroci za zdrav razvoj potrebujejo tudi človečnost, ljubezen, odgovornost, zaupanje, pozitivno samopodobo itn. Zdaj, desetletje pozneje, ugotavljamo, da se stvari niso bistveno spremenile. Še več, lahko bi trdili, da se je tega navzelo še več ljudi.

S spremembami družbe se spreminja tudi vloga učitelja, ki postaja svetovalec za učenje in se čedalje bolj oddaljuje od svoje nekdanje vloge prenašalca znanja. Bistvene spremembe v njegovem delu so predvsem posledica premika od poučevanja k učenju, večji poudarek je na sodelovanju, uporabi informacijsko-komunikacijske tehnologije ter delu z različnimi učenci (Razdevšek Pučko in Rugelj, 2006; po Dečman Dobrnjič in Pšunder, 2010).

2 Vrednote in vzgoja: Kaj lahko storimo?

Glede na to, da si nekateri vpleteni subjekti želimo spremembe in nočemo le pasivno čakati, da se bodo te zgodile same od sebe (ker se to ne bo zgodilo), se moramo vprašati, kako naprej. Vsekakor si želimo pomoč države; ta bi morala prevzeti odgovornost in narediti konkretne spremembe, a dokler obstaja boj za lastno korist brez oziranja na žrtve in posledice ter nemalo potrditev, da je res tako, smo skoraj povsem prepuščeni sami sebi.

Manjkajo spoznanja o pogojevanju učiteljeve vzgojne moči ali nemoči. Zdi se, da je to odvisno od njegove avtoritete, ugleda in kompleksne strokovnosti. Toda kaj naj stori, ko naleti na podivjano, hrupno množico v razredu (Meves, 2008, 2010), apatijo skvoterjev (Galimberti, 2009), tehnološko poplitveno mišljenje (Scott Peck, 1991, Carr 2011), patološke narcise (Lasch, 2012) in otroke s posebnimi potrebami (po Novak, 2014)?

Tudi v vsakodnevnem življenju čedalje pogosteje opažam, da je naštetih skupin vse več. Pri urah pouka športa sicer skoraj ne, a najbrž imam srečo, da poučujem prav ta predmet, saj se tukaj težave ne izrazijo premočno. Pogosteje se s tem srečam na hodniku, v jedilnici ali na ulici, zlasti pa pri nadomeščanju odsotnega sodelavca, ko je v razredu večje število otrok. Tukaj narcisoidni razredni vodje prevzemajo pobudo v razredu in zabavajo nasprotni spol, hkrati pa kažejo moč lastnemu spolu in se postavljajo v vlogo tako imenovanega alfa samca.

Včasih imamo občutek, da se pri vzgoji zamegljujejo meje sprejemljivega in nesprejemljivega vedenja v šolskem okolju. S tem izgubljamo vsi: dijaki, učenci in učitelji, ki moramo prenašati učenca ali dijaka s povsem neprilagojenim vedenjem, dijak ali učenec sam, ker mu sporočamo, da je neprimerno vedenje v šolskem okolju sprejemljivo, in država kot družbeni sistem, ki dopušča preseganje družbeno dogovorjenih meja (Pšunder in Dečman Dobrnjič, 2010, str. 11).

Kaj storiti? Seveda imamo pripravljen vzgojni koncept, ki mu sledimo in po katerem izvajamo ukrepe. Vse se vestno zapisuje, opravijo se razgovori z učenci in starši (nekateri se niti ne odzovejo vabilu), sledi prvi opomin, drugi … Manjka sklep – vmesne in končna posledica. Sam papir ni posledica, ravno nasprotno. Lahko postane celo trofeja oziroma tekmovanje, kdo jih bo zbral več, hitreje … Težava nastane, ko v neki skupnosti (razredu) preostali učenci opazujejo težavnega sošolca, uvidijo nemoč učiteljev in sistema ter s časom tudi sami prevzamejo takšno vedenje, saj je všečno – tistim, ki nimajo izoblikovane lastne samopodobe, identitete.

V zadnjih desetletjih se je z inkluzijo zgodilo, da šolska populacija postaja vse bolj raznovrstna. V osnovni šoli je tako lahko skoraj vsakdo, tudi otroci, ki so včasih obiskovali specializirane ustanove. Osnovnošolski sistem se ni spreminjal v skladu s spremembami populacije, ukrepi, ki jih ima na voljo učitelj, če ima v razredu zelo nasilnega, zasvojenega učenca, pa so skoraj nespremenjeni, enaki kot nekoč. Šole morajo nenehno prenašati težave. Na videz govorimo o ničelni toleranci do nasilja, ampak šola v resnici ne more veliko narediti. Na voljo so svetovanje, dodatne naloge, morda zaposlitev varnostnika, najstrožji ukrep pa je pisni ukor

ravnatelja. To je v resnici najšibkejši ukrep, saj se mu starši motenih otrok preprosto smejijo. Če je otrok zelo nasilen, starši pa nočejo slediti navodilom pedagoških delavcev, svetovalne službe in vodstva šole ter ne prihajajo niti na roditeljske sestanke niti na svetovanje, ravnatelj težko uvede resno spremembo, denimo prešolanje. Pripraviti mora veliko dokumentov, pa še v tem primeru ga odvetnik staršev pogosto porazi in posledično mora nasilnega otroka sprejeti nazaj ter morda še plačati odškodnino (Polajner, 2017).

Tako starši kot učitelji imamo težave, kako otroke naučiti sprejemanja samih sebe, oblikovanja pozitivne samopodobe in samostojnega reševanja težav. Ob porušenem sistemu vrednot sami včasih sploh ne zaznajo, da imajo težave.

Kroflič (2005) ponuja rešitev za to. Najprej je treba prepoznati, da težave z disciplino odražajo težave, s katerimi se učenci spopadajo doma in v skupnosti. Če se želimo lotiti reševanja težav, je pomembno, da začnemo pri izvoru, pri tem pa moramo najti način, kako se v reševanje vključijo družine in skupnosti. Nadalje meni, da je učencu treba dati nekaj dejavne vloge pri oblikovanju lastnih pravil. Nazadnje bi morali učitelji in vzgojitelji več pozornosti posvetiti ideji, da so šole in učilnice skupnosti. »Poglavitna sovražnica discipline je odtujenost. Pripadnost skupnosti je njeno zdravilo.« (Kroflič, 2005; po Kolenko, 2007)

Kolenko (2007) trdi: »Starši bi veliko naredili za vzgojo svojih otrok, če bi razumeli, da otroci preprosto morajo ubogati in upoštevati neka pravila. Da morajo ubogati na besedo, pogled, prošnjo, zahtevo.«

Težava je tudi, da se starši svojemu otroku nočejo zameriti, niti ga nočejo videti žalostnega, razočaranega ali jokajočega. Ob tem njegovo trpljenje prevzemajo nase. Večino stvari mu želijo olajšati, pri tem pa ga prikrajšajo za frustracije in mu ne dovolijo delati lastnih napak. Toda otrok vse to mora doživeti. Mora spoznati občutek lakote, da bi vedel, kdaj mora jesti. Mora spoznati, da se z ognjem ne sme igrati, saj se lahko opeče. Mora biti razočaran, da bi znal ceniti veselje in srečo. Zaradi življenjskih bližnjic in nenehne pomoči otrok ne more sprejeti odgovornosti, ampak vedno išče bližnjice in olajševalne okoliščine, ne zna potrpeti, počakati in se prilagajati.

Pri takih primerih lahko med starši in šolo pride do različnih pogledov na vzgojo in sistem vrednot. Težave nastanejo, ko se starši začnejo vtikati v šolske zadeve in poskušajo manipulirati z učitelji, ravnatelji in širšim šolskim okoljem – sistemom. Manjša nesoglasja lahko

prerastejo v večje spore, izsiljevanje za boljše ocene, pisanje raznim inšpekcijam. Žal se prepogosto ne zavedajo, da dejansko manipulirajo z lastnim otrokom, saj ga s svojimi egoističnimi dejanji desocializirajo. Skratka, preostali učenci spoznajo vir morebitnih težav in se s časom od takšnega učenca oddaljijo, pozneje pa tudi odtujijo.

3 Zaključek

Kolenko (2007) zagovarja dejstvo, da se morajo nekatere vrednote v šolah, družinah in širšem okolju vrniti v vzgojo. Te vrednote so denimo spoštovanje, strpnost, znanje, poštenost, odgovornost, delovne navade. Brez njih bodo mladi odrasli v brezčutne ljudi, posledično pa bodo tudi neuspešni.

Polajner (2017) meni, da lahko zdravi večini pomagamo z nekaterimi spremembami: »Zagotovo je pri nas obvezno osnovno šolanje, kar pa naj ne pomeni, da je nasilnemu otroku omogočeno šolanje točno v tisti šoli, na katero družina misli, da spada. Zdaj mora šola, ki bi hotela izključiti hudo nasilnega otroka, temu zagotoviti drugo šolo, pa še varovati morajo njegove podatke, kar pomeni, da na novi šoli, niti v tamkajšnji svetovalni službi, ne vedo, kakšnega otroka bodo dobili, da bi se lahko nanj pripravili, mu znali pomagati. Tovrstni pravni red je nestrokoven in škodljiv. Zelo radikalen ukrep bi tudi bil, če bi morali starši po izključitvi njihovega hudo nasilnega otroka sami poiskati drugo šolo, ki ga bo sprejela. To bi jih primoralo, da bi končno začeli vzgajati svojega otroka, ali pa naj se odpovedo starševskim pravicam in svojemu otroku ponudijo možnost, da kje drugje dobi bolj spodbudno okolje in bolj učinkovito vzgojo.«

V modernem, kapitalističnem svetu bi represivni ukrepi najverjetneje imeli takojšen učinek. Če bi denimo pisni opomin ali pisna opombica, kot jo imenuje Polajnar, imela finančne posledice neposredno za starše, bi pridobila večji pomen. Prav tako bi bilo treba zakonsko rešiti in opredeliti težavo nesodelovanja oziroma svojeglavega ravnanja staršev, ki odklanjajo sodelovanje s šolo – seveda bi bilo to treba urediti tako, da ne bi bilo v škodo slednje.

To so sistemske rešitve, pri katerih bi država morala pomagati in poskušati rešiti to, kar je bilo v preteklosti zamujeno. Zagotovo bi se s sistemskim reševanjem problematike težave najhitreje in najučinkoviteje rešile. Zakaj se omenjena problematika ne uredi v prid učencem, staršem, šoli in nenazadnje tudi državi sami, ostaja neodgovorjeno.

Dokler se zadeve ne uredijo na sistemski ravni, bodo vse breme nosili učitelji, ravnatelji in šola – pod pretvezo avtonomije in strokovne (ne)kompetence. Lahko le blažimo težave, preložimo in odložimo problematične zadeve ter počakamo, da minejo (saj so v bistvu nerešljive). Dokler nam ne zmanjka moči. Žal pa vse preveč učiteljev obupuje, ko kljub vestnemu in dobro opravljenemu delu, v želji storiti za učence najbolje, ugotovijo, da so nemočni. Morda nam preostane le, da s svojim nastopom – avtoriteto poskušamo prepričati učence, naj se nas usmilijo in nam pustijo opravljati naše delo – poučevati.

4 Viri in literatura

1. KOLENKO, M. Vrednote – sestavni element vzgojnega koncepta osnovne šole. *Sodobna pedagogika.* 2007, št. 58 (124) posebna izdaja, str. 226-235.
2. NOVAK, B. Vzgoja v javni osnovni šoli: Med človeško in družbeno funkcijo. *Vzgoja: Novodobno suženjstvo.* 2014, št. 61 (letn. 16), str. 32-35.
3. POLAJNER, B. *Najboljši vzgojitelj je tisti, ki ima otroka rad.* Nedelo. [Objavljeno 1. sept. 2017; 15.32]. [Citirano 27. jul. 2018; 5.50]. Dostopno na spletnem naslovu: https://www.delo.si/nedelo/bogdan-polajner-najboljsi-vzgojitelj-je-tisti-ki-ima-otroka-rad.html.
4. PŠUNDER, M. in DEČMAN Dobrnjič, O. *Alternativni vzgojni ukrepi med teorijo, zakonodajo in prakso.* Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo. 2010.

Osnovna šola I Murska Sobota

Melita Čeleš

KO PRI OBRAVNAVI UČENCA Z VEDENJSKIMI TEŽAVAMI NISMO USPEŠNI

NOT BEING SUCCESSFUL WHILE ADDRESSING PUPILS WITH BEHAVIOURAL DIFFICULTIES

Povzetek

V zadnjem obdobju se v šolskem prostoru vse pogosteje srečujemo z učenci, katerih vedenje je moteče na tak ali drugačen način. Tej tematiki učitelji namenjajo veliko pozornosti, časa in energije. Moteče vedenje v šolskem prostoru najtežje obvladujemo. Včasih smo pri tem uspešni, včasih obstanemo na določeni točki in preprosto ne vemo, kaj še lahko postorimo. Prispevek govori o vedenjskih težavah ter intervencijah in dejavnostih, katere lahko uporabimo. V prispevku je predstavljen primer učenca z vedenjskimi težavami. Predstavljene so oblike pomoči ter odprto vprašanje, ali res gremo po poti izboljšanja.

Ključne besede: moteče vedenje, vloga družine, vloga šole, obvladovanje vedenjskih težav, primer iz prakse

Abstract

In the recent period, in the school, we increasingly encounter pupils whose behaviour is disruptive in one way or another. Teachers also devote a lot of attention, time and energy to this subject. The disruptive behaviour is the most difficult to manage in school environments. Sometimes we are successful in doing so, sometimes we stay at a certain point and simply do not know what else we can do. The article deals with behavioural difficulties, interventions and activities that we can use while addressing it. The article demonstrates an example of a pupil with behavioural difficulties. The forms of assistance are presented and as well the open question, if are we really taking the path of improvement.

Key words: disruptive behaviour, the role of the family, the role of school, to overcome behavioural difficulties, practical example

1 Moteče vedenje

Danes se z mladimi ukvarja veliko ustanov, vendar je osnovna šola tista, ki jo obiskujemo vsi prebivalci določene starosti. Dekleva (1990) pravi, da to dejstvo daje šoli velike možnosti v različnih vidikih, kot so: socializacijskem, nadzorstvenem, tretmanskem, diagnostičnem, prevzgojnem in še kakšnem. Po drugi strani pa šolo določajo pričakovanja in možnosti okolja, v katerem deluje, politični procesi izven nje, tradicije idr. V tej luči se kaže šola kot prostor, kjer se problemi kažejo in kjer nastajajo, kjer se dogajajo in razrešujejo stiske. (Brus, 2010) Poleg takšnih in drugačnih stisk in problemov, pa so za okolico eden najbolj obremenjujočih dejavnikov vedenjske težave pri določenem učencu. Vedenjske težave sodijo v tisti okvir motečega vedenja, ki ga v šoli najtežje obvladujemo.

Vedenjsko moten je otrok, ki se ne more ali noče prilagoditi socialno sprejemljivim normam vedenja, zaradi česar ima sam težave obenem pa povzroča motnje in težave v svojem okolju. (Mikuš Kos, 1991)

Takšno vedenje najbolj občutijo ljudje, ki prihajajo vsakodnevno v stik z otrokom, torej učitelji in ostali učenci. Učitelj je tako pod velikim pritiskom zavedanja, da mora učencem podati določeno učno snov in od njih zahtevati določen nivo znanja; da morajo biti učenci v šoli varni; da je tudi učitelj pomemben člen, ki skrbi za optimalen čustveni, socialni in kognitivni razvoj svojih učencev.

Dejstvo pa je, da smo v današnji družbi izgubili dva najpomembnejša dejavnika v procesu vzgoje: družino in šolo. Družino, kjer danes v večini prevladuje vsedopuščajoča vzgoja, kjer so starši prepričani, da so njihovi otroci najboljši, kjer so starši prezaposleni s samimi seboj ali s svojo kariero. Šolo, ki je postala zelo storilnostna, kjer je glavni cilj predelati vso učno snov, pridobivati ocene in kjer preprosto zmanjka časa za pogovor, razreševanje konfliktov …

Otrokovo vedenje dobi pomen in pozitivno ali negativno vrednost vselej v socialnem okolju, v katerem se dogaja. Okolje je tisto, ki zaznava otrokovo vedenje, je zaradi njega prizadeto ali neprizadeto, primerja otrokovo vedenje z veljavnimi, zaželjenimi standardi ali večinskimi vzorci vedenja. Otrokovo okolje vrednostno presodi otrokovo vedenje in se nanj tudi odzove. Nobeno posebno vedenje ni samo na sebi odklonsko ali nenormalno. (Mikuš Kos, 1991)

1.1 Družina

Prva in osnovna celica, v kateri poteka socializacija otroka, je družina. Družina s svojimi značilnostmi, odnosi ter komunikacijo vpliva na razvoj otrokove osebnosti. Je prvi prostor, v katerem otrok dobiva prve podatke o okolici, odnosih, pravilih, vrednotah in normah.

Družina je stara kot človeški rod, pravi Ackerman (1996), nenehno se spreminja in oblikuje v skladu s pogoji življenja v določenem času in prostoru. Družina je osnova in okvir otrokovih izkušenj, rasti, zadovoljitev in razočaranj. (Lepičnik Vodopivec, 1996)

Družina je tudi tista, ki prva opremi otroka z veščinami komuniciranja, uspešnost le te pa se pokaže v odnosu do soljudi skozi celo življenje. Dobra komunikacija je vsekakor prvi korak na poti reševanja problemov in težav, kadar se le ti pojavijo. Starši morajo podajati otrokom informacije o tem, kaj je prav in kaj narobe. Z dobro komunikacijo, s poslušanjem odpiramo otroku vrata in naredimo pomembno bližino.

Za kvalitetno komuniciranje se je potrebno v družini naučiti prisluhniti sebi in sebe tudi ceniti, sprejemati svoja lastna čustva in doživljanje ter jih znati jasno in odkrito izražati. Problematične so družine, kjer čustev ne sprejemajo kot pomemben element osebnosti in odraščanja ter v celoti ali pa le delno ne sprejemajo nekaterih čustev. Takšna čustva so označena kot slaba, so znak šibkosti, slabega obvladovanja. Otrok čustva potlači, ob njih razvija občutke krivde in se tudi zunaj družine ne zna in ne zmore sprostiti. (Tomori, 1994 v Brus, 2010)

Človekova narava je zaradi načina razvoja dvojna: v njem je težnja po samostojnosti, neodvisnosti in svobodi, hkrati pa težnja po pripadnosti, čustveni povezanosti in druženju. Prav v družini naj bi se šolar naučil ravnovesja med tema dvema težnjama, čeprav je v letih otroštva ob starših in drugih odraslih razvijal pretežno pripadnost skupini (družini). Če je bila v predšolskem obdobju težnja po svobodi kakorkoli zapostavljena, v pubertetnem obdobju izbruhne na dan z vso silovitostjo. Tedaj mladostnik potrebuje še največ opore odraslih, da zaradi te silovitosti ne iztiri. (Ščuka, 2007)

1.2 Šola

Družina in šola sta med seboj povezana sistema, katerega skupni člen je otrok. Iz teorije sistemov sledi, da na posameznika vpliva veliko različnih socialnih sistemov in podsistemov, vendar imajo nekateri večji vpliv kot drugi. Tudi če posameznik ni fizično prisoten v enem socialnem sistemu, ni razbremenjen njegovih vplivov, ko se znajde v drugem socialnem sistemu. Tako je otrok v socialnem sistemu šole še vedno pod vplivom socialnega sistema družine. (Mikuš Kos, 1991)

Šola naj bi pri šolarju nadaljevala razvoj, ki ga je zasnovala družina. Razvijanje intimnih vsebin (intimne povezanosti družinskih članov, partnerskih odnosov, brezpogojne ljubezni do otrok, sorodstvenih vezi, religije, običajev, navad itd.) ostaja še naprej domena staršev, medtem ko naj bi razvoj zavesti prednostna naloga šole, če je (še) vzgojna ustanova. Zasnovo duhovnosti naj otrok dobi doma in jo v šolski skupnosti le utrdi in razširi, ko se preizkusi v urjenju medsebojnih odnosov. Ker nima več starševske zaščite, je bolj izpostavljen sporočilom, ki mu jih posredujejo drugi. V teh preverjanjih se nauči, kako naj se obnaša do drugih, da bo od njih dobil tisto, kar si želi, da ne bo izrinjen na rob dogajanja in da bo pri drugih vzbudil ustrezno zanimanje oz. pozornost. Nauči se tudi, kaj sme in česa ne, kdaj bo njegovo vedenje pohvaljeno in kdaj zasmehovano. (Ščuka, 2007)

Tako v družini kot tudi v šoli veljajo določena pravila. Šolska pravila natančneje opredeljujejo dolžnosti in odgovornosti učencev, načine zagotavljanja varnosti, pravila obnašanja in ravnanja, kršitve, postopke in ukrepe v primeru kršitev pravil. Poleg pravil nam osnovo za vzgojno delovanje na šolah postavlja vzgojni načrt, ki je oblikovan na osnovi vizije, vrednot in poslanstva šole.

1.3 Vrstniki

Šola pa ni le institucija s svojim delovanjem, ampak je okolje, v katerem prihaja otrok v stike s svojimi vrstniki. Skupina vrstnikov deluje kot socialna skupina, kjer se ustvarjajo prijateljstva, posameznik ima občutek pripadnosti, veljajo določena pravila in struktura. Za osnovnošolce je šola osrednje socialno polje, kjer učenec komunicira in vzpostavlja različne odnose s svojimi vrstniki. Včasih prispeva k pozitivnemu razvoju celotnega sistema, včasih mu nasprotuje in ga želi spreminjati. Doživljanje sebe in svoje samopodobe je v veliki meri odvisno od ocene

vrstnikov, prijateljev in tega kar otroku le ti sporočajo. Pred vstopom v puberteto se otrok v veliki meri identificira s starši, v obdobju pubertete, pa starši izgubijo to funkcijo in so v ospredje postavljeni vrstniki.

Otrokova družabnost, njegova sposobnost navezovanja širokega kroga prijateljstev ali prijateljstva s posameznim otrokom je odvisna od številnih dejavnikov. Nekateri teh so lastni otrokovi osebnosti. Pomemben je temperament, ki sodoloča otrokovo potrebo po stikih z ljudmi, sposobnost vzpostavljati in vzdrževati dobre odnose z otroki, večja ali manjša odprtost, introvertiranost ali ekstravertiranost in še mnoge druge lastnosti. (Mikuš Kos, 1991)

2 Jan

V nadaljevanju prispevka predstavljam primer učenca z vedenjskimi težavami. Podrobneje so prikazani koraki, kako smo se lotili obravnave učenca s tovrstnimi težavami, kakšne oblike pomoči smo mu ponudili in na koncu v kolikšni meri smo bili učinkoviti.

Jan je učenec osmega razreda. Živi v enostarševski družini, z mamo in mlajšo sestro. Starša sta se razvezala in oče živi v drugem kraju sam. Jan je do šestega razreda živel pri njem v vaškem okolju, potem se je preselil k mami v mesto. Oba starša sta zaposlena.

Ob prešolanju je bil Jan zadržan, umirjen fant, ki ni želel izstopati ali siliti v ospredje. Imel je manjši krog prijateljev iz svojega razreda. Do šestega razreda je dosegal prav dober učni uspeh. Ob zaključku sedmega razreda se je Janov učni uspeh poslabšal, občasno je začel izostajati od pouka.

V osmem razredu so se težave iz dneva v dan poglabljale in dobivale vse večje razsežnosti. Jan je začel redno izostajati od pouka, po več ur dnevno. Družil se je s skupinico starejših učencev, s katerimi je odhajal od pouka. Pridobival je številne negativne ocene. Ko je bil pri pouku, sicer njegovo vedenje ni bilo toliko moteče, vendar nobenega učnega dela ni opravljal. Neprimerno se je obnašal med odmori, prihajal v konflikte in takrat odreagiral z verbalnim in fizičnim nasiljem.

V popoldanskem času sta bila s sestro večinoma sama, saj je bila mama pogosto popoldan v službi. Sestra je bila večinoma v varstvu pri babici, kjer naj bi bil tudi sam. Popoldneve je

preživljal po svoje, saj omejitev s strani babice in dedka ni upošteval. Z mamo je bil v zelo slabem odnosu, z očetom pa občasno sploh ni imel stikov.

Mama je prihajala v šolo prve tri mesece šolskega leta. Potem je kljub številnim povabilom, klicem, obvestilom ni bilo možno priklicati. Podatkov o očetu na šoli nismo imeli. Proti zaključku šolskega leta je mama začela ponovno sodelovati s šolo, prvič se je vključil tudi Janov oče.

2.1 Reševanje Janovih težav

Pomembno je, da učencem z vedenjskimi težavami pristopimo dovolj zgodaj ter s primerno obravnavo, sicer se bo stanje samo še slabšalo. Jan je bil brihten fant. Zelo dobro je razumel svoje napake, večkrat obljubil, da jih ne bo ponavljal, vendar tega koraka sam ni zmogel. Zaradi odnosov v družini je bila zelo okrnjena njegova samopodoba. V okviru družine ni čutil podpore in varnosti, kar je tudi mami zelo očital. Potrebo po sprejetosti, podpori, po uveljavljanju je zadovoljeval v skupini vrstnikov, na neprimeren način. Jan je s svojim vedenjem izkazoval svoje notranje motive, šlo je predvsem za prestopanje meje. Z neopravičenim izostajanjem iz šole je iskal otipljive ojačevalce, prijetnejša doživetja izven šole.

2.2 Delo z Janom v šoli

Šola je ob družini eden najpomembnejših dejavnikov, ki vpliva na otrokovo življenje in njegov razvoj. Z vsemi svojimi komponentami, z odnosi med učenci ter učitelji je pomemben življenjski prostor. Takšen je bil tudi za Jana. V okviru šole je imel zase pomembne odnose z vrstniki, prav tako so mu pomembno vlogo odigrali odrasli. V obravnavi smo zavzeli timski pristop. V prvi vrsti razredničarka, s katero je imel Jan dober odnos, jo je sprejemal in upošteval njeno mnenje. Razredničarka je ves čas sodelovala s šolsko svetovalno službo ter z ostalimi učitelji, ki so ga poučevali. Skupaj smo načrtovali aktivnosti, iskali možnosti ter oblikovali individualiziran vzgojni program, kjer smo izpostavili tri področja vzgojnega delovanja: vzgojno področje, socialno področje ter čustveno področje.

Delo z Janom na vzgojnem področju je bilo usmerjeno v korekcijo njegovega vedenja in odzivanja. Spoznaval in analiziral je svoje neprimerne odzive, iskal možnosti, kateri odzivi bi bili primernejši in zakaj. Ob neprimernem vedenju smo skušali doseči, da je uvidel svoje

neustrezno vedenje in ga skušal tudi popraviti. Ugotavljali smo, da je zmožen določene stopnje obžalovanja neprimernih dogodkov ter da mu ni vseeno. Kljub vsemu, pa je stežka priznaval svoje napake. Preko predstavitve, prebiranja in pogovarjanja o šolskih pravilih smo gradili na tem, da bi v čim večji meri upošteval sprejeta pravila in dogovore. Zapisoval je tudi pravila v vsakdanjem življenju ter vodil dnevnik v kolikšni meri sprejeta pravila tudi upošteva.

Drugo zelo obsežno področje, kjer je še pri Janu zelo veliko za postoriti, je čustveno področje. Usmerili smo se v krepitev sposobnosti primernega čustvenega odzivanja, na spoprijemanje z negativnimi čustvi in izkazovanje le teh. Preko pogovorov, kratkih delavnic je prepoznaval različna čustva ter izražal svoje občutke ob različnih čustvih. Učili smo ga, katera so pozitivna in katera so negativna čustva ter ob kakšnih situacijah ljudje izražamo določena čustva. Prepoznaval je svoja čustvena stanja ob različnih situacijah v odnosu do vrstnikov, prijateljev; v odnosu do staršev, starih staršev, svoje sestre; v odnosu do strokovnih delavcev šole.

Na področju socialnega odzivanja smo krepili zavedanje o dobrih medosebnih odnosih. Pomembno je bilo, da Jan uvidi in oblikuje seznam pojmov, ki odlikujejo dober medosebni odnos, izpostavili smo tudi prava prijateljstva. Tukaj je bila priložnost, da razmišlja o potrebah, katere lahko zadovoljuje v skupinici svojih prijateljev ter na kakšen način. Prav tako pa je izpostavljal potrebe, katerih ne more zadovoljiti tam in razmišlja, kje jih lahko zadovoljuje. Pomemben je bil njegov odnos do prihodnosti, motiviranost za nekaj, kar ga še čaka. Do svoje prihodnosti, predvsem glede izobraževanja, je imel dokaj nerealna pričakovanja, glede na to koliko dela in truda je bil pripravljen vložiti in je vlagal.

Pomembno mesto v reševanju vedenjskih težav je imela komunikacija, ki je ustvarjala odnosno raven z Janom. Sporočila, ki smo jih dajali, so bila kratka, jasna in konkretno zastavljena, kaj od Jana želimo, pričakujemo; ne pa kaj ga prosimo. Zavedali smo se, da smo v komunikaciji lahko učinkoviti, če pozorno poslušamo, dajemo čim manj nasvetov, iščemo rešitve, pohvalimo, izražamo čustva, preverjamo razumevanje navodil in se držimo obljub. Prav tako je bilo pri delu z Janom pomembno, da se zavedamo neverbalne komunikacije, saj naše besede nimajo vrednosti, če niso usklajene s tonom glasu, držo posameznika. Vse dogovore, ki smo jih sprejemali, je Jan tudi podpisal in s tem potrdil, da se strinja z njimi.

2.3 Delo s starši

Starši morajo imeti ustrezen uvid v otrokovo vedenje, kar pomeni, da brez iskanja opravičil, zanikanja, dosledno, trdno in strpno pomagajo otroku, da se potrudi zase na nerazdiralen in neškodljiv način. In ravno ta komponenta je manjkala v odnosu staršev do Jana. Mama je bila preveč popustljiva, ob težavah morda nezainteresirana in premalo vztrajna, da bi bila sposobna postavljati in držati jasne meje in okvire. Nemoč staršev smo skušali spreminjati z jasnimi dogovori. S pomočjo strokovnih delavk Centra za socialno delo Murska Sobota, ki smo jih prav tako vključili v samo obravnavo učenca in staršev, sta se starša uspela povezati v postopku reševanja Janovih težav.

Ob zaključku šolskega leta, ko smo tako očeta kot mamo končno pridobili v sodelovanje, je mama uvidela svoje težave. Uvidela je, da je preveč popustljiva, da Janu postavlja meje in pravila, vendar se jih tudi ona ne drži. Jan pa kljub neupoštevanju pravil ne čuti nobenih posledic. Mnenja mame in očeta glede vzgoje, postavljanja meja in nenazadnje namestitve otroka so se razhajala. S pomočjo socialne službe smo uspeli peljati neko srednjo pot in dogovor s strani obeh staršev.

2.4 Vključitev zunanje institucije

Ko je Jan dobil drugi vzgojni opomin zaradi neopravičenih izostankov ter neupoštevanja določenih pravil, smo na šoli uvideli, da v nudenju pomoči nismo dovolj učinkoviti in da se stanje ne izboljšuje. Prav tako smo bili kot šola neuspešni v navezovanju stikov s starši. Odločili smo se, da moramo Jana pravočasno vključiti v dodatno obravnavo. Sodelovati smo začeli s Centrom za socialno delo Murska Sobota, kjer so se strokovne delavke povezale s timom na šoli in tako smo skupaj peljali načrt dela. Pri tem delu nam je bilo pomembno, da zunanjo institucijo, se pravi center za socialno delo, seznanimo s čim več informacijami, z že nudenimi oblikami pomoči, s področji, kjer smo bili učinkoviti oz. neučinkoviti. Zavzeli smo sodelovalni in celostni pristop k obravnavi Jana. Našo komunikacijo ocenjujem kot kvalitetno in sprotno.

3 Zaključek

Obravnava učencev z vedenjskimi težavami ostaja neizpeto področje dela vseh strokovnih delavcev na šolah. Učenci prihajajo iz različnih družinskih in socialnih okolij z vsemi varovalnimi dejavniki in dejavniki tveganja, z različnimi osebnostnimi lastnostmi ter različno opremljeni za soočanje s takšnimi in drugačnimi izzivi.

Jan je bil fant, kjer se vsi dejavniki niso harmonično povezovali v neko celoto, da bi lahko funkcioniral. V šoli je doživljal po eni strani spodbude, naklonjenost, razumevanje; po drugi strani pa zanj previsoka pričakovanja in zahteve, ki jih ni mogel/hotel izpolniti. Prav tako je uspešno zadovoljeval določene potrebe v krogu vrstnikov. Manjkal pa je najpomembnejši člen v krogu odraščanja tega mladostnika – družina. Družina z vso svojo dinamiko, varnostjo, naklonjenostjo, toplino, podporo, skrbnostjo, zdravimi mejami ter avtoriteto.

Ravno zaradi tega trenutno ne moremo govoriti o uspešnosti dela z Janom. Zaradi vzgojnih opominov in uvida staršev, da Jan v tem okolju ne funkcionira, so se odločili za prešolanje. Kaj bo prineslo novo šolsko okolje, kaj bo prineslo zavedanje staršev, da je Janu potrebno jasno postavljati meje in se jih držati, zavedanje, da rabi spodbude in pomoč?

Ob vsem tem se moramo zavedati, da se stiske in težave v otroku kopičijo iz dneva v dan in iz dneva v dan naraščajo do te stopnje, da jih več ne obvladuje in svoje stiske izraža z odklonskim vedenjem. Pot, ki jo mora otrok prehoditi, da se nauči drugačnega vedenja, pa je zelo naporna in dolga.

4 Viri in literatura

1. BRUS, S. *Pomoč učencem z vedenjskimi in čustvenimi težavami v osnovni šoli*. Magistrsko delo. Ljubljana: samozal. 2010.
2. LEPIČNIK Vodopivec, J. *Med starši in vzgojitelji ni mogoče ne komunicirati*. Ljubljana: Misch, Oblak in Schwarz. 1996.
3. MIKUŠ Kos, A. *Šola in duševno zdravje*. Murska Sobota: Pomurska založba. 1991.
4. ŠČUKA, V. *Šolar na poti do sebe*: oblikovanje osebnosti. Radovljica: Didakta. 2007.

Osnovna šola Vojnik

Nataša Čerenak

MEDGENERACIJSKO DRUŽENJE IN OHRANJANJE KULTURNE DEDIŠČINE

INTERGENERATIONAL SOCIALIZING AND PRESERVING CULTURAL HERITAGE

Povzetek

Kulturna dediščina je pomemben del socialnega okolja in družbe, v kateri živimo. Bistvena je za ohranjane nacionalne in lokalne identitete. Z ohranjanjem kulturne dediščine prispevamo k trajnostnemu razvoju in posledično k boljšemu življenju nas in drugih ter prihodnjih generacij. V sodobnem času, ko imajo otroci stik predvsem z moderno tehnologijo, smo učitelji postavljeni pred izziv, kako današnjim učencem približati kulturno dediščino. Izkustveno učenje je bistven del celovitega učenja, ki z novimi izkušnjami znanje povezuje in ga nadgrajuje. Skozi različne dejavnosti, ki so predstavljene v prispevku, smo učencem približali dediščino okolja, v katerem živijo. Ob tem so se imeli priložnost medgeneracijsko povezovati in razvijati še socialne kompetence. S pomočjo aktivnega spoznavanja, odkrivanja in raziskovanja so učenci del kulturne dediščine ponotranjili in jo sprejeli kot pomemben del socialnega okolja in lastne identitete.

Ključne besede: kulturna dediščina, nacionalna identiteta, izkustveno učenje, aktivne delavnice, medgeneracijsko druženje

Abstract

Cultural heritage is an important part of social environment and society in which we live.
It is essential for preserving national and local identities. By preserving the cultural heritage, we contribute to sustainable development as a better life for ourselves and others and for future generations. In modern times, when children have a particular contact with modern technology, teachers are faced with the challenge of bringing the cultural heritage closer to our pupils. Experiential learning is an essential part of comprehensive learning, which, with new experiences, brings together knowledge and upgrades it. Through the various activities presented in the paper, we have brought pupils closer to the heritage of the environment in which they live. At the same time, they have had the opportunity for intergenerational integration while developing social competences. Through active discovery, discovery and exploration, pupils internalized and accepted it as an important part of the social environment and their own identity.

Key words: cultural heritage, nacional identity, experiential learning, active workshops, intergenerational socializing

1 Kulturna dediščina

Priložnosti za vključevanje kulturne dediščine je v našem šolskem sistemu mnogo. Na ravni osnovnošolskega izobraževanja nam učni načrt v okviru obveznega kot tudi razširjenega programa ponuja vključevanje skoraj vseh področij dediščine. V učnem načrtu osnovnega šolstva je poseben poudarek na spoznavanju slovenske kulturne dediščine in zavesti o narodni identiteti in državni pripadnosti.

Zakon o varstvu kulturne dediščine, opredeljuje kulturno dediščino kot dobrine, ki so podedovane iz preteklosti, ki jih Slovenke in Slovenci, pripadnice in pripadniki italijanske in madžarske narodne skupnosti in romske skupnosti ter drugi državljanke in državljani Republike Slovenije opredeljujejo kot odsev in izraz svojih vrednot, identitet, etnične pripadnosti, verskih in drugih prepričanj, znanj in tradicij.

Dediščina vključuje vidike okolja, ki izhajajo iz medsebojnega vplivanja med ljudmi in prostorom skozi čas.

Dediščina se deli na **materialno** in **nesnovno** dediščino. Materialno dediščino sestavljata premična in nepremična dediščina. (ZVKD-1, 1.člen)

Poenostavljeno lahko delimo dediščino v dve skupini:

a. MATERIALNA DEDIŠČINA – sem sodijo vse pomembne PREMIČNE ali NEPREMIČNE DOBRINE, ki imajo zgodovinski, arheološki, umetniški, znanstveni, družbeni ali tehniški pomen.
b. NESNOVNA DEDIŠČINA (živa) pa se uporablja za ustno izročilo, izraze in jezik, uprizoritvene umetnosti, družbene prakse, rituale in praznovanja, znanja in prakse o naravi in svetu ter tradicionalne obrtne veščine, ki se prenašajo iz roda v rod.

Kulturna dediščina so torej stavbe, mestna jedra, arheološke najdbe, kulturna krajina, zbirke predmetov in arhivska gradiva, pa tudi šege, navade, znanja ter verovanja generacij pred nami, ki so se ohranila in so za razvoj naših tradicij, vrednot, identitet in prostora ključnega pomena. Kulturna dediščina je vir, ki nas uči o preteklosti, pomaga nam razumeti, kako so nekoč živeli, nam posreduje znanja in izkušnje. (Evropa v šoli, 2018).

J. Bogataj v svojem delu navaja: »Nikoli ne smemo dediščine razumevati le kot oblike preteklosti, ampak predvsem kot oblike samostojnosti in sodobnosti z razsežnostjo zgodovine.

Ob tem pa je treba upoštevati kot bodočo dediščino tudi sodobnost samo, ki bo tudi našim zanamcem predstavljala določeno dediščino. Sodobnost vsakega obdobja ali generacije je pravzaprav le stična točka ali vez s preteklostjo (dediščino) na eni in oblikami bodočnosti na drugi strani. Sodobnost je neke vrste filter, »čistilna naprava« našega odnosa do dediščine, tudi za njeno kakovostno vrednotenje, sprejemanje in zavračanje posameznih sestavin, predvsem pa prenos in nadgraditev modelov v bodoče oblike ustvarjalnosti. Torej dediščina ne more nastati kot nekaj samega po sebi, ampak šele po naši zavestni presoji in tudi strokovnih utemeljitvah.« (Bogataj, 1992, 12)

Spoznavanje navad in običajev ljudi, ki so živeli nekoč, je prav tako pomembno kot spoštovanje navad in običajev ljudi, ki jih danes srečujemo na naših poteh. Učenje od drugačnosti nas bogati, učenje od prednikov nam daje odgovore na vprašanja, ki nam pomagajo razumeti življenje danes. (Pojdimo, 2012)

Pedagogi smo tisti steber družbe, ki imamo priložnost vključevati sestavine dediščine v izobraževalni proces. Ob tem moramo kritično razmisliti na kakšen način, koliko in kaj lahko vključujemo v sam proces. Seveda je pomembno, da pri delu upoštevamo okolje, v katerem delujemo.

Spoznavanje kulturne dediščine in vključevanje le-te v program šole je med drugim pomemben dejavnik družbenega in še posebej medgeneracijskega povezovanja. Šola se povezuje z različnimi društvi, starši, krajani, skratka z različnimi akterji v okolju, ki so poznavalci dediščine v okolju.

Vključevanje kulturne dediščine nam nudi idealno priložnost medpredmetnega povezovanja in odprtega učnega okolja, v katerem je v ospredju aktivnost učenca pri raziskovanju in iskanju znanj.

P. Ginnis navaja, da bomo učne cilje najlažje dosegli s čim bolj raznolikimi pristopi in učnimi priložnostmi. Bistvenega pomena je, da učencem zagotovimo strukturirane priložnosti za aktivno raziskovanje vidikov, vprašanj in dogodkov …

Avtor navaja sedem ciljev načrtovanja, s katerim si pomagamo pri oblikovanju in izvajanju učinkovitih učnih izkušenj:

1. RAZMIŠLJANJE: učenci aktivno obdelujejo podatke z ustvarjalnostjo, logiko, domišljijo, sklepanjem in tako naprej;

2. ČUSTVENA INTELEGENCA: učenci se učijo ravnati s čustvi in spretno vstopati v odnose z drugimi, razvijajo pozitivne osebnostne lastnosti, recimo samonadzor, in vrednote, kot je pravičnost;
3. SAMOSTOJNOST: učenci razvijajo stališča in spretnosti, ki jim omogočajo učenje na lastno pobudo, neodvisno od učitelja;
4. SOODVISNOST: učenci delujejo vzajemno, saj je to bistvo sodelovanja in osnova za demokracijo;
5. VEČČUTNOST: učenci sprejemajo učne izkušnje prek več čutil hkrati, torej jo hkrati slišijo, vidijo in aktivno preizkušajo;
6. ZABAVA: učenci v dejavnostih preprosto uživajo;
7. JASNO IZRAŽANJE: učenci ustno in pisno izražajo svoje misli, pogosto v obliki osnutkov, saj na tem temelji osebno razumevanje.

Avtor daje pojasnilo pri šesti točki, da se moramo zavedati, da vendarle vsako učenje ne more biti zabavno – in niti ni treba, da je. Po drugi strani ni treba, da bi bilo učenje zmeraj naporno. Učitelj je »mojster«, ki izbira ravno dovolj vsega, da je pouk raznolik in učinkovit. (Ginnis, 2004, 58)

V nadaljevanju so predstavljeni različni primeri vključevanja dediščine v učni proces. Pri dejavnostih sem poskušala v čim večji meri upoštevati navedene cilje ter vključevati čim več lokalnih poznavalcev dediščine. Vključevali smo tako materialno kot nesnovno dediščino.

2 Srečanje z dediščino lokalnega okolja

Vojnik je prijeten, raznolik in zelen. In tako domač! Tak je vojniški okraj, raznolikost so vanj izrisovala stoletja tranzicijskih poti med severom in jugom. Vojnik je bil namreč že v rimskih časih stičišče obrtnih in uslužnostnih dejavnostih pokrajine (od Emone preko Celeie proti Poetovii). (Medved, 2011, 3) Ravno ta raznolikost in pestrost je kraju dala bogato kulturno dediščino, ki jo ohranja cela mreža izredno dejavnih kulturnih društev. Le-ta se mnogokrat vključujejo v življenje in delo šole. Člani društev se mnogokrat vključujejo in sodelujejo pri urah pouka.

V nadaljevanju bom predstavila štiri različne primere načine vključevanja dediščine v učni proces.

2.1 Dan dejavnosti – ljudska glasbila okoli nas

Dan dejavnosti smo izpeljali s šestošolci. Dejavnost je potekala pet šolskih ur. V šolo smo povabili Joškovo bando (etno skupina), ki deluje v Vojniku.

Potek dejavnosti:

Prvi dve šolski uri so člani glasbene skupine predstavili osnovne značilnosti ljudske glasbe našega okolja in instrumente, ki jih uporabljajo (harmonika, lončeni bas, klarinet iz buče, leseni lopar za krušno peč, perilnik, list bršljana).

Naslednje tri ure so učenci sodelovali v skupinah. Naučili so se ljudsko pesem, ki jo izvaja skupina in je poznana v Vojniku. Skupino je vodil član ansambla ob sodelovanju z učiteljem.

Skupni del:

- predstavitev glasbene skupine učencem;
- seznanitev z ljudskimi glasbili, ki jih skupina uporablja;
- seznanitev z ljudsko glasbo domačega okolja skozi čas.

Delo po skupinah (glede na interes učencev):

1. skupina: priprava instrumentalne spremljave za izbrano pesem,
2. skupina: priprava pevskega dela in seznanitev z jodlanjem,
3. skupina: izdelava ljudskih glasbil in igranje.

Zaključni del:

Predstavitev skupin, skupno igranje in petje naučene pesmi.

Sklepna misel: Učenci so na spontan način spoznali ljudska glasbila, igranje in petje svojega kraja. Spoznali so člane etno skupine in delovanje skupine. Učenci so bili za delo motivirani, ob zaključku pa zadovoljni ob predstavitvi lastnega dela. V dejavnosti so preprosto uživali.

Slika 1: Predstavitev lokalne etno skupine Joškova banda

(Čerenak, 2016)

2.2 Škarjerez – pouk likovne umetnosti in popoldanska delavnica

V Vojniku smo posebej ponosni na slikarko Dorotejo Hauser (1877). Njena umetnost je posegala v portretne, krajinske in tihožitne žanre predvsem malih formatov in je ustvarila vrsto družabnih in pravljičnih motivov v tehniki škarjereza – silhuet.

Potek dejavnosti:

Učenci predmetne stopnje so pri pouku slovenščine raziskovali življenje in delo ilustratorke, pri pouku likovne umetnosti pa so se seznanili s tehniko škarjereza in se v njej tudi preizkusili. Nekaj izdelkov so razstavili v Jernejevem domu.

V sodelovanju s Krajevno skupnostjo Vojnik in Kulturnim društvom Vojnik so z motivi znane slikarke poslikali dva zunanja siva zidova na šolskem dvorišču. Likovno nadarjeni učenci so v sodelovanju s člani Kulturnega društva Vojnik v popoldanskem času poslikali dve čudoviti poslikavi, ki spominjata na škarjerez evropsko znane slikarke iz Vojnika.

Sklepna misel: Učenci so spoznali znano slikarko in njeno značilno tehniko. Tisti, ki so poslikave ustvarjali, so bili navdušeni. Ostale učence in krajane pa poslikava trajno spominja na znano umetnico.

Slika 2: Poslikava dveh zidov, nastala ob sodelovanju učencev in članov kulturnega društva (Čerenak, 2018)

2.3 Prireditev ob kulturnem prazniku

Šola je pripravila občinsko prireditev ob praznovanju slovenskega kulturnega praznika. Osnovna ideja prireditve je bila medgeneracijsko povezovanje na lokalni ravni na vseh ravneh izobraževanja. V ta namen smo se povezali z društvi, vrtcem in sosednjo šolo.

Vsaka skupina je sodelovala z enim od delujočih društev in pripravila skupno točko za prireditev. Skupine so se večkrat srečevale z učenci oz. otroki. Otroci so se imeli priložnost na spontan način srečati s plesom, glasbo ali igro našega kraja. Starejši pa so ob druženjih spoznavali radoživost današnjih generacij.

Dejavnosti:

1. otroški pevski zbor in narodno zabavni ansambel,
2. mladinski pevski zbor in moški pevski zbor,
3. otroci vrtca in ljudske pevke,
4. folklorna skupina vrtca v sodelovanju s šolsko folklorno skupino,
5. povezovanje prireditve: sodelovanje učitelja in učenke,
6. mladi glasbeniki z ljudskimi instrumenti v sodelovanju z etno skupino.

Sklepna misel: Prireditev je bila nekaj posebnega. Na odru je bilo čutiti domačnost, zavedanje o pomenu prenašanja znanja na mlade rodove. Čutiti je bilo zadovoljstvo vseh, tako otrok kot odraslih. Neprecenljivi so odnosi in vezi, ki so se spletle v skupnih trenutkih in času, ki je bil namenjen vajam.

Slika 3: Nastop pevskega zbora z ansamblom (Sreš, 2006)

Slika 4: Nastop folklorne skupine šole in vrtca (Sreš, 2006)

2.4 Srečanje s stavbno dediščino

Pogosto z učenci vodeno in usmerjeno opazujemo stavbno dediščino. S to dejavnostjo smo želeli učence spodbuditi, da razmislijo, kaj sploh stavbna dediščina je. Pri pouku smo jih seznanili s fotografskim natečajem. Učenci so imeli nalogo, da raziščejo svojo okolico in najdejo nekaj zanimivega, posebnega, kar spada k stavbni dediščini. Pri pouku so pregledali nabor fotografij in se odločili, kateri objekt se jim zdi zanimiv, poseben in bi radi o njem izvedeli še kaj več.

Dobili smo nabor stavbne dediščine, ki je morda učenci še ne poznajo dobro ali jih še posebej zanima ali pa so jo celo odkrili v lastnem okolju (mlini, žage …). Na to temo je pripravljen medpredmetno zasnovan tehniški dan.

Potek dejavnosti:

1. Ogled razstave prejetih fotografij
2. Delo po skupinah:
   - likovna delavnica (lavirana risba)
   - tehnična delavnica (izdelava makete)
   - literarna delavnica (J. Žlaus, 2013, Zgodbe gradov in graščin na Vojniškem)
   - zgodovinska delavnica
3. Priprava razstave

Sklepna misel: Učenci so samostojno raziskovali okolico domačega okolja in sami podali predloge, o čem bi radi izvedeli še več.

3 Zaključek

Priprava raznovrstnih dejavnosti, ki učence pritegnejo in imajo trajno sled, učitelju predstavljajo izziv. Dejavnosti je potrebno smiselno tako vsebinsko kot organizacijsko načrtovati. Čeprav so naši učni načrti prenatrpani s cilji, ki jih moramo doseči, je vredno organizirati takšne oblike dejavnosti. Neprecenljivo vrednost ima izkušenjsko učenje, povezovanje generacij ter skupno sodelovanje. Če pri načrtovanju upoštevamo še sedem ciljev, ki so bili predstavljeni v teoretičnem delu, je uspeh zagotovljen. V to smo se z izbranimi dejavnostmi in načinom dela tudi prepričali.

V našem okolju so člani društev ali posamezniki, ki so prava »zakladnica« kulturne dediščine, vedno pripravljeni sodelovati z učenci.

Ob zaključku vsake takšne dejavnosti je bilo čutiti, da so jo učenci doživeli in je niso pozabili. O njej so znali tudi kritično razmišljati in podati mnenje. Marsikoga je ravno takšno srečanje z dediščino pritegnilo, da je sam začel raziskovati in se učiti od starejših. Zagotovo so tudi takšne oblike dejavnosti pripomogle k temu, da se v občini Vojnik ohranja tradicija in prenaša na mladi rod. V kraju je precejšnje število mladih, ki že obvladajo igranje na ljudske instrumente ali si jih znajo tudi sami narediti. Pevska kultura je na zavidljivo visoki ravni in lahko se pohvalimo z velikim številom mladih pevcev. Naši učenci so s svojim programom skoraj vedno prisotni na krajevnih prireditvah in mnogokrat obujajo ljudsko pesem, ples in igro.

Menim, da smo v šolah odgovorni, da ohranjamo in učimo o preteklosti za lepšo prihodnost naših mladih. Pozitivni vtisi vseh udeležencev so nam potrdili, da je takšna pot sodelovanja ustrezna in obrodi sadove. Ravno za to se je vredno potruditi in zagotovo bomo takšne oblike sodelovanja ohranjali tudi v prihodnje. Vsekakor bomo kakšno področje še razširili in ga nadgradili.

4 Viri in literatura

1. BOGATAJ, J. *Sto srečanj z dediščino na Slovenskem.* Ljubljana: Prešernova družba. 1992.
2. EVROPA v šoli – 2017/18. *Dediščina okoli nas: kjer preteklost sreča prihodnost.* [Online]. [Citirano 8. avg. 2018; 17.15]. Dostopno na spletnem naslovu: http://www.zpms.si/data/upload/Besedilo_za_publikacijo_KONcNO.pdf.
3. GINNIS, P. *Učitelj – sam svoj mojster. Kako vsakega učenca pripeljemo do uspeha.* Ljubljana: Rokus. 2004.
4. MEDVED, D. *Občina Vojnik.* Celje: Fit media d. o. o. 2011.
5. *POJDIMO z učenci v naravo*. Bled: Triglavski narodni park. 2012. Str. 4.
6. *ZAKON o varstvu kulturne dediščine*. [Online]. PISRS. [Citirano 8. avg. 2018; 17.00]. Dostopno na spletnem naslovu: http://pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=ZAKO4144.

Osnovna šola Olge Meglič Ptuj

Renata Debeljak

KULTURNA DEDIŠČINA – OBVEZEN SESTAVNI DEL LETNEGA DELOVNEGA NAČRTA

CULTURAL HERITAGE – A COMPULSORY PART OF ANNUAL SCHOOL PLAN

Povzetek

V prispevku Kulturna dediščina – obvezen sestavni del letnega delovnega načrta sem želela prikazati, da dajemo na naši šoli velik poudarek ozaveščanju učencev od 1.-9. razreda o kulturni dediščini, in sicer z obeleževanjem praznikov, s prireditvami, s sodelovanjem z različnimi kulturnimi ustanovami idr. Težišče prispevka pa je predstavitev načinov in vsebin, ki jih integriram v pouk slovenščine s ciljem učence ozaveščati o pomembnosti naše preteklosti, ki je njim pogosto nepomembna, obenem pa jih želim poučiti, kaj sploh besedna zveza »kulturna dediščina« pomeni in kaj vse zaobjema. Tako učenci spoznavajo, kako bogata je ter da jo je treba ohranjati, negovati, raziskovati in predstavljati ter predvsem biti nanjo ponosen, saj je del naše narodne identitete.

Ključne besede: osnovna šola, slovenska književnost, kulturna dediščina, slovenska kultura, zgodovina, kulturna vzgoja

Abstract

The article Cultural Heritage – A Compulsory Part of Annual School Plan tries to present the emphasis that is given to making all students from grades one to nine at the author's school aware of the importance of cultural heritage. This is done by celebrating national holidays, performances, co-operation with different cultural establishments etc. The main part of the article presents not only the methods and contexts that the author integrates in her Slovenian classes, with the aim of raising awareness among students about the significance of their past, which is often considered insignificant by them, but also the author's attempt to teach them what the term »cultural heritage« actually means. This brings students to realization of how rich Slovenian cultural heritage actually is and how important it is to preserve it, take care of it, research and present it, but foremost show our appreciation of it as it is part of our national identity.

Key words: primary school, Slovenian literature, cultural heritage, Slovenian culture, history, cultural education

1 Kulturna dediščina – obvezen sestavni del letnega delovnega načrta

Kulturna dediščina so dobrine, podedovane iz preteklosti, ki jih skupnost opredeli kot odsev in izraz svojih vrednot, identitet, verskih in drugih prepričanj, znanj in tradicij (Delak Koželj, 2009).

Unescova *Konvencija o varstvu svetovne in naravne dediščine* razvršča kulturno dediščino v tri skupine, in sicer spomenike (arhitekturna, kiparska in slikarska dela, predmete arheološke narave, napise, jame in votline ter druge pojave, ki imajo izjemno univerzalno vrednost na podlagi zgodovinskih, umetniških ali znanstvenih vrednot), skupine stavb in krajino (Ivanc, 2012).

Kulturna dediščina, ki jo torej lahko vidimo in doživimo na vsakem koraku, je tudi del letnega delovnega načrta naše šole, saj si na šoli prizadevamo učence od 1. do 9. razreda poučiti, kako pomembno je spoštovati našo preteklost, ohranjati običaje, navade in obrede, skrbeti za kulturne in naravne spomenike ter o vsem tem ozaveščati tudi druge. Žal velikokrat ugotavljamo, da naši otroci vse premalo vedo, kaj je kulturna dediščina in kaj jo sestavlja, zato nimajo posluha zanjo. Ne samo da učencem preteklost ne pomeni ravno veliko, prepogosto se jim obeleževanje pomembnih dogodkov, praznikov, obiskov in ogledov kulturnih in naravnih znamenitosti zdi dolgočasno, nesmiselno ipd. Vzroka za to sta predvsem dva: če se dotaknemo obeleževanja najpomembnejših slovenskih praznikov, ki so obenem mejniki v naši kulturi in zgodovini, nastane težava, saj so le-ti neprimerno locirani glede na šolske počitnice, ko učenci nimajo neposrednega stika s samim praznikom, kot tudi ne vejo pomena, čeprav v šoli z radijsko uro ali proslavo vsakega predhodno obeležimo.

Če pogledamo konkretno:

- Dan reformacije (31. 10.), ki obeležuje enega najpomembnejših mejnikov v slovenski kulturni zgodovini, ko smo Slovenci dobili prvo slovensko knjigo, prevod celotne Biblije idr., je med jesenskimi počitnicami in edino, kar tisti dan učenci slišijo in vidijo, je priprava na »prevzeti« ameriški praznik noč čarovnic.
- Dan samostojnosti in enotnosti (26. 12.) – učenci so doma, ker so počitnice, procentualno pa zgolj drobec učencev ve, da je to izjemno pomemben dan za slovensko zgodovino. Ne upam narediti ankete, koliko jih izobesi slovensko zastavo.

- Dan državnosti (25. 6.) – prvi dan počitnic in učenci vedo le, da so doma zgolj, ker imajo počitnice.

Morda je edini praznik, ki si ga učenci še najbolje zapomnijo, 8. februar, saj ni med počitnicami, ampak so doma zgolj ta dan.

Zakaj sem omenila praznike? Ker so očitno in tesno povezani z našo kulturno dediščino, kajti ti dnevi zaobjamejo vsa področja naše kulture in vedno znova s himno, državnimi simboli, prireditvami, zgodovinskimi obeležji idr. prebujajo v nas občutek in zavest pripadnosti narodu. Na naši šoli smo naredili velik korak, ko smo se odločili našim prvošolcem ob sprejemu v šolsko skupnost podariti slovensko zastavo.

Drugo težavo pa vidim v tem, da se Slovenci premalo zavedamo, kako bogato kulturno dediščino imamo, pogosto se je tudi sramujemo. Sama sem že neštetokrat doživela učenčevo začudenje, ko sem na njihovo vprašanje, katero glasbo poslušam, odgovorila Avsenikovo, kajti ta glasba je za njih nizkotna, »goveja«, manjvredna ipd. Da ne govorim o tem, kako so me gledali, ko sem jim povedala, da mi je najlepše oblačilo slovenska narodna noša, ki jo zelo rada oblečem. Seveda sem jim ob tem morala pokazati fotografijo, saj mi enostavno niso verjeli. In takšne reakcije učencev me žalostijo in mi dajo vedeti, da tudi od doma nimajo prave vzgoje v smeri ozaveščanja slovenske kulturne dediščine. Obenem pa mi je to tudi posebna motivacija, da jih jaz naučim, da kulturne dediščine ne smemo prepustiti razpadu, propadu ali uničenju ter da jim približam tisto, za kar smo v svetu prepoznavni in za kar nas drugi narodi občudujejo (https://www.casnik.si/slovenska-kulturna-dediscina-si-vselej-zasluzi-nase-pozornosti/).

Vse od ustanovitve OŠ Olge Meglič do danes šola s svojim življenjem in vzgojno-izobraževalnim delom ter s svojo zunanjo podobo daje poseben pridih staremu mestnemu jedru. Največja prednost naše šole pred drugimi mestnimi šolami je prav njena lokacija, saj je edina osnovna šola v starem mestnem jedru. Njena ugodna lega v bližini kulturnih ustanov, kot so Ptujski grad, Miheličeva galerija, gledališče, knjižnica, kino, Dominikanski samostan idr. nam omogoča v sodelovanju z njimi učencem nuditi nadstandardne oblike dela, obenem pa posegati v preteklost in jih poučiti, kako bogata kulturna dediščina je okoli nas. Zato to prednost v povezovanju z omenjenimi ustanovami tudi čim bolj izkoriščamo skozi celotno šolsko leto v vseh razredih (https://www.olgica.si/dokumenti/publikacije/*).*

2 Kulturna dediščina v sklopu pouka slovenščine

Kot učiteljica slovenščine si posebej prizadevam, da bi učence ob obveznih vsebinah učnega načrta ozaveščala o pomembnosti slovenske kulturne dediščine ter jih vzgajala v smeri le-to spoštovati, varovati in jih pripeljati do tega, da bi tudi sami ozaveščali druge ljudi. Ker pa je slovenski jezik eden od stebrov slovenstva, je morda meni toliko lažje integrirati metode in pristope, kako učencem tudi brez posebne omembe, kaj spada v slovensko kulturno dediščino, vse to približati. Ob tem so mi v veliko pomoč prej omenjene institucije in kulturne ustanove v neposredni bližini naše šole, kjer lahko pouk slovenščine organiziram v obliki ogledov, raziskovalnih ur ali tematskih delavnic:

a) Nedaleč vstran od naše šole (natančneje na Štukih) se nahaja rojstna hiša ptujskega pisatelja in enega največjih socialnih realistov pri nas Ivana Potrča. Do hiše nas vodi 30 minut dolga pot mimo knjižnice, kjer si ogledamo spominsko sobo Ivana Potrča ter prisluhnemo kratkemu predavanju o njegovem delu in življenju, nato pa pot nadaljujemo do Štukov, kjer se spominjamo njegovega dela *Kočarji*, katerega del tudi pred tem preberemo.
b) Z učenci raziskujemo, po kom so poimenovane ulice mesta Ptuja in tako ugotavljamo, kdo so osebnosti, po katerih so ulice poimenovane. Pri tem ne spoznavamo samo ulic in znanih slovenskih umetnikov, duhovnikov, politikov, po katerih so bile ptujske ulice poimenovane, ampak tudi bogato arhitekturno dediščino mesta Ptuja, ki je prikazana na pročeljih starih meščanskih hiš in njihovih zanimivih dvoriščih, ki skrivajo marsikaj zanimivega.
c) V sklopu raziskovalne naloge smo v lanskem šolskem letu raziskovali, zakaj je nad vrati naše šole, ki je kulturni spomenik, meduzina glava in ugotovili, da je bila to v času, ko je bila zgradba postavljena (konec 19. stoletja), arhitekturna moda, kajti ni nam bilo jasno, da bi lahko nad vrati šole bila ravno meduza. Tako smo se podali v obsežno raziskovanje književnosti, glasbe, arhitekture, likovne umetnosti in prišli do zaključka, da torej meduza z izobraževanjem nima nič skupnega, ampak da bi naj delovala kot zaščitnica zgradbe.
d) Poseben del naše kulturne dediščine je bogata zapuščina knjig, ki se hrani v knjižnicah, zato nas pri slovenščini nemalokrat zanese k našim sosedom – v knjižnico Ivana Potrča Ptuj, kjer si ogledamo razstave, se udeležimo delavnic in predavanj idr. Učenci

devetega razreda, ki se pri slovenščini s kulturno dediščino še posebej velikokrat srečajo, saj »prelistamo« slovensko književnost od Brižinskih spomenikov, ki so prvi slovenski zapisi, preko Trubarja pa vse do današnjih dni, so izjemno pozitivno presenečeni, ko si lahko v Minoritskem samostanu na Ptuju v tamkajšnji knjižnici ogledamo original Trubarjevega Novega testamenta iz 1557, 1560 in 1561, ki sodi poleg Brižinskih spomenikov in Dalmatinove biblije med najdragocenejše kulturne spomenike pri nas.

e) Na podlagi literarnega natečaja *Kjer hiša mojega stoji očeta*, razpisanega s strani OŠ Vič, so učenci poustvarjali na temo domovina, ljubezen do domovine in kulturnih ustanov idr. Rezultat je nagrajena pesem, ki jo prilagam v prilogi 1, v kateri je učenka zapisala, da bodimo ponosni na našo državo in njeno kulturno dediščino ter da jo naj ljubimo in slavimo.

2.1 Primeri dobre prakse

V nadaljevanju bodo natančneje opisani trije primeri dobre prakse, kjer se vzgoja in elementi izobraževanja spajajo s kulturno dediščino, pri tem pa sodelujemo medpredmetno.

1. ***Ljudska pesem***: slovenska ljudska pesem je kulturna dediščina, ki jo obravnavamo v vseh razredih, ob tem pa posegamo tudi na druga področja, tako da pogosto nastane projekt, ki ga izvajamo pri več predmetih hkrati. Tako pri obravnavi ljudske pesmi *Gor čez izaro* učenci ne le pesem pri slovenščini obravnavajo, pri glasbeni umetnosti spoznajo še melodijo in jo tako tudi pojejo. Podobno je tudi z ljudsko pesmijo *Ajda in Slovenci*, kjer poleg interpretacije le-te z medpredmetno povezavo zgodovine učenci spoznajo našo preteklost, preseljevanje ljudstev, naselitev naših prednikov na slovenskih tleh, spoznajo zgodbo o kurentu, v kateri se prav tako pojavi ajda, omenimo J. V. Valvasorja, ki v svoji Slavi Vojvodine Kranjske (1689) govori, kako dobro ajda uspeva na Kranjskem ter razložimo, da so v grbu občine Odranci v Prekmurju tri zrna ajde, saj je ajda ravno v Prekmurju poljščina z večstoletno zgodovino.
2. Epska pesem ***Pegam in Lambergar*** je izjemno zanimiva iz zgodovinskega vidika, saj učenci spoznajo del zgodovinskega dogajanja v slovenskem srednjem veku na Kranjskem, obenem pa navežem obravnavano pesem na avtorsko pesem Slavka Avsenika *Tam, kjer murke cveto*. Učencem seveda avtorja in naslova pesmi ne izdam,

pojavi se zgolj besedilo, kjer so označeni deli, ki imajo vsebinske skupnosti z obravnavano pesmijo (*A z visoke pečine grad Kamen obuja spomine, spomni Pegama se, se smehlja in si misli: vse mine!*). Učenci po navadi pesmi ne poznajo, pogosto jim je nerodno, ko jim pesem zapojem in nato še predvajam. Nato sledi debata o posnetku, ki je posebej zanimiva. Učenci namreč ne vedo opisati oblačila, ki jo člani ansambla nosijo; vedo le, da gre za nošo oz. narodno nošo. Zato se pri tem ustavimo in si le-to podrobno ogledamo, kajti narodna noša je del naše kulturne dediščine, ki nas predstavlja doma in v tujini. Seveda ob pogovoru naletim na posmeh, češ da je to »kmečko«, ne lepo, smešno ipd. oblačilo in da je ne bi oblekel nobeden. Nato jim pokažem svojo sliko, na kateri sem oblečena v enaki noši in učenci so vidno presenečeni in začudeni. Da se ob tem izlije iz njih name cela gora vprašanj (Kako to, da jo nosite?, Kam jo oblečete?, Zakaj ne pridete tako oblečeni v šolo?, Koliko to stane?, Koliko delov ima?, Je težko to obleči?, Se krilo vrti? idr.), je posledično samoumevno, a z veseljem odgovorim na vsa vprašanja. Nato se ustavimo še pri glasbilih, ki so prav tako del naše kulturne dediščine, saj je to slovenska avtentična alpska glasba, ki so jo prenekatere alpske države (Avstrija, Nemčija, Švica) posnemale in še jo danes. Učencem razložim, da je to je naša pristna slovenska glasba ter da je Avsenikova skladba *Na golici* največkrat predvajana instrumentalna skladba na svetu, Avsenik pa izvajalec in glasbenik, ki je s svojim ansamblom prodal največ, in sicer več kot 30 milijonov plošč, doma in po svetu odigral več kot osem tisoč koncertov idr. V poduk jim povem, da se nobene slovenske glasbe ne smemo sramovati, kar je pa sicer tipično za Slovence, saj je po navadi vse tuje boljše kot slovensko.

3. Ker smo mestna šola, ki stoji v starem mestnem jedru najstarejšega mesta Ptuja, ki za nekaj časa v februarju pustno »ponori«, se v tem času tudi na naši šoli vse vrti okrog pustnih mask, kurenta, krofov itd., saj že nekaj let sodelujemo v mednarodni pustni povorki, ki je tako kot kurent sestavni del naše kulturne dediščine. Zato pri več predmetih namenimo čas temu liku in vsemu, kar je s kurentovanjem pri nas povezano. Pri slovenščini učenci spoznavajo pustne običaje, vraže in legende, povezane s pustom in kurentom, simbol pusta na Ptuja, ki bi naj po izročilu s poskakovanjem in s hudim truščem (zvonjenjem) iz dežele odganjal zimo in zlo, vanjo pa klical pomlad ter dobro letino. Zanimiva je Trdinova zgodba o Kurentu, o vesoljnem potopu in kurentu, ki jo

preberemo in razložimo, od kod kurent izvira, se poučimo o pomenu in vlogi tega pustnega lika, spoznamo njegove sestavne dele in jih tudi opišemo in narišemo, celotno masko pa si tudi v živo ogledamo na nedeljski pustni povorki, ko se sladkamo s krofi in kjer poleg naših učencev na stotine kurentov preganja zimo.

3 Zaključek

Kulturna dediščina je pomembna za posameznike, skupnost in družbo. Ni stvar preteklosti, prav tako ni nekaj statičnega, dejansko se razvija z našim udejstvovanjem, zato jo je treba ohranjati in jo prenašati na prihodnje generacije. Pri tem imamo šole še posebej pomembno nalogo učence naučiti ceniti našo kulturno dediščino, se zavedati naše raznolikosti in vzpostaviti medkulturni dialog o vsem, kar nam je skupno. Učenec mora vedeti, zakaj sta na prireditvi, kjer se obeleži državni praznik, obvezen sestavni del zastava in himna, poznati mora torej državne simbole in jih opisati, se zavedati, da je potrebno ohranjati ljudske običaje, navade in šege ter ljudsko pesem in jo prepevati. Obiskovati je potrebno kulturne ustanove, spomenike ter naravno bogastvo. S tem učencem obogatimo življenje, saj bo del njih postalo tisto, kar globoko opredeli našo istovetnost.

Kot učiteljica slovenščine se trudim učencem na vsakem koraku znanje razširiti in ga umestiti v kulturno dediščino, ki je izjemno bogata; sestavlja jo namreč neprecenljivo bogastvo zgodb, ljudskih pesmi, običajev, navad, legend, krasi naše ulice, mesta, trge, najdemo jo v ustanovah, spomenikih, pročeljih stavb, rastlinah, opevamo jo na prireditvah, obredih, obeleženjih, spominskih urah idr. V sklopu pouka tako dajem poudarek na tem učence ozaveščati, kaj je naše – slovensko in zakaj je nekaj potrebno proslaviti, obeležiti, se spomniti. Ker vidim še vedno, da se preveč krat učenci sramujejo kulturne dediščine, da jim je to nepomembno, nepotrebno, nesmiselno, se trudim dokazati nasprotno. In z lastnim zgledom mi včasih uspe, saj že majhen napredek, ko ti po vprašanju: Kdo je včeraj izobesil slovensko zastavo?, pet učencev dvigne roko, pomeni veliko, obenem pa si prizadevam, da jih bo drugič še več.

Sam namreč moraš biti zaveden Slovenec, ponosen na preteklost svojega naroda, na dosežke, zgodovino. Šele takrat lahko poskusiš »okužiti« s tem ponosom tudi druge. In na teh temeljih stoji moje prihodnje začrtano delo, ki ga bom z vnemo nadaljevala, sodelovala bom s kulturnimi ustanovami, gradila na prepoznavanju identitete, učence ozaveščala o

pomembnosti kulturne dediščine za naš narod ter razkrivala vso kulturno bogastvo, ki se v nadpomenki »kulturna dediščina« skriva.

4 Viri in literatura

1. DELAK Koželj, Z. *Etnologija in varstvo naravne in kulturne dediščine.* Magistrsko delo. Ljubljana: samozal. *2009.*
2. IVANC, T. *Varstvo nepremične kulturne dediščine (pravna ureditev).* Maribor: De Vesta. *2012. Str. 16.*
3. *KULTURNA dediščina in identiteta.* 1. natis. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete. 2010. Str. 352.
4. *LDN OŠ Olge Meglič.* [Online]. [Citirano 1. avg. 2018]. Dostopno na spletnem naslovu: https://www.olgica.si/dokumenti/publikacije/.
5. *SLOVENSKA kulturna dediščina si vselej zasluži naše pozornosti.* [Online]. [Citirano 2. avg. 2018]. Dostopno na spletnem naslovu: https://www.casnik.si/slovenska-kulturna-dediscina-si-vselej-zasluzi-nase-pozornosti/.

5 Priloge

Pesem učenke Asje Katarine Mogu: *Kjer hiša mojega stoji očeta*

Kjer hiša mojega stoji očeta

Tam, kjer moji starši živé,
kjer na vrtu rože cveté,
kjer na nebu ptice leté,
tam je moj dom, moje srcé.

To je moja domovina,
za katero so se naši predniki borili,
ker so vsi si jo lastili.
Na naših tleh bile so vojne in spopadi,
kmečki upori, bitke in turški vpadi.

Drugačnost narodov,
krasote mest, znamenitosti ... –
to lepote so v tujini,
a ni lepših jih stvari,
kot v moji so domovini.

Da majhen narod smo,
glasnó povejmo,
da srce veliko nosimo,
dostojanstveno zavpijmo!

Da na najlepšem koščku velikanskega sveta živimo,
ponosno v kamen vklesajmo,
naj sleherni stih te pesmi moje
gre kot hvalnica v srce tvoje.

Šolski center Celje

Srednja šola za strojništvo, mehatroniko in medije

Edvard Došler

VZGOJNI MOMENTI PRI PROJEKTNEM DELU

PROJECT WORK IN EDUCATIONAL SYSTEM

Povzetek

Včasih si zaželimo pouk na drugačen način. Na našem vzgojno-izobraževalnem zavodu smo se tega lotili sistematično tako, da smo pripravili module, ki vsebujejo projektno delo. Seveda morajo biti naloge oz. dejavnosti zasnovane v skladu s cilji, pomembno pa je, da so oblikovane tako, da dajejo videz prepričljivega problema, ki učence pritegne in jim daje občutek smiselnosti. Namen projektnega dela je razvoj, nadgradnja in implementacija didaktičnih pristopov, strategij ter podpornih učnih okolij za spodbujanje kritičnega mišljenja in reševanja avtentičnih problemov na področju strojništva. Pri tem se udejanjajo inovativna učna okolja in prožne oblike učenja, ki dvigujejo raven splošne kompetence.

Ključne besede: strojništvo, projektno delo, avtentični problem, kritično mišljenje, medpredmetno povezovanje

Abstract

Sometimes we want to teach in a different way. At our school we have been systematically working in such a way that we have prepared modules that include project work. It is important that our activities are designed according to the goals in order to represent a problem that attracts pupils and give them a sense of meaning. The purpose of the project work is to develop, upgrade and implement didactic approaches, strategies and supportive learning environment to promote critical thinking in solving authentic problems in the field of mechanical engineering. The innovative learning environment and flexible forms of learning that are being introduced raise the level of general competence.

Key words: mechanical engineering, project work, authentic problem, critical thinking, interdisciplinary curriculum

1 Predstavitev dejavnosti

Vzgojni koncept je lahko zasnovan na različnih širših vzgojno-teoretskih pristopih in ožjih vzgojno-disciplinskih strategijah. Med prve lahko štejemo naslednje usmeritve:

- vzgoja kot soočenje z vrednotami in oblikovanje osebne naravnanosti – vrline,
- vzgojna moč pravične skupnosti na načelih demokratičnega dogovarjanja,
- oblikovanje občutka pripadnosti inkluzivni/interkulturni skupnosti,
- preventivni sistem zaščite pred konflikti,
- usmeritev v medsebojno pomoč in skrbne odnose itn.

Med ožjimi vzgojno-disciplinskimi strategijami pa velja omeniti:

- pristope demokratičnega dogovarjanja o skupnih pravilih šolskega bivanja,
- mediacijo,
- restitucijo,
- različne paradigme svetovalnih pristopov,
- oblikovanje varovalnih mehanizmov za zaščito pred nasiljem itn.

(http://www.cpi.si/files/cpi/userfiles/RazvojniProjekti/AliSolePotrebujejoVzgojniKoncept.PDF)

Dobro je, če včasih izvajanje pouka temelji na projektnem delu kot učnem modelu, ki presega okvire tradicionalnega pouka, saj ga ne omejujejo vsebinske, organizacijske, časovne in prostorske razmere, v katerih poteka organiziran šolski pouk. Pomembno je, da znanje in pridobljene spretnosti pri projektnem delu niso in ne morejo biti le neposredno posredovane, ampak da so rezultat učenčeve aktivnosti. Poglaviten namen projektnega dela je ustvarjanje razmer za aktivno učenje in spodbujanje učencev k odkrivanju in izgrajevanju lastnega znanja. Posebno vrednost imajo avtentične naloge. Zanje je značilno, da so čim bolj podobne realnim problemskim situacijam: raziskovalnim, poklicnim in življenjskim. Seveda morajo biti te naloge oz. dejavnosti zasnovane v skladu s cilji, vendar je pomembno, da so oblikovane tako, da dajejo videz prepričljivega problema, ki učence pritegne in jim daje občutek smiselnosti. Problemi naj bodo takšni, da jih učenci doživljajo kot smiselne in ki imajo zanje pomen tudi v nadaljnjem poklicnem življenju. Takšnih znanj ni mogoče učinkovito pridobivati le s prenašanjem znanja učitelja na učence, ampak je treba ustvarjati čim bolj avtentične učne situacije, v katerih učenci sami (ob premišljeni podpori učitelja) odkrivajo in konstruirajo svoje znanje. Tako lahko

govorimo o procesnem pristopu k poučevanju, katerega nadgradnjo predstavljajo prav avtentične naloge oz. avtentične učne situacije.
(https://www.google.si/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=2&ved=2ahUKEwjZh6XquvHcAhWLApoKHWNkC84QFjABegQICRAC&url=https%3A%2F%2Fwww.zrss.si%2Fprojektiess%2Fskladisce%2Fpodpora_solam%2FGradivo%2Favtenti%25C4%258Dni%2520pouk.doc&usg=AOvVaw0_dxKhrGobLWj_Ymz1l6ra).

Pri tem ne smemo pozabiti, da je kritično mišljenje kot sposobnost uporabe vrste miselnih veščin zelo pomembna veščina, in sicer, da se dijaki osredotočijo na probleme, analizirajo argumente, postavljajo in odgovarjajo na vprašanja, razjasnjevanja in izzive ter presojajo kredibilnost vira informacij. Prav kredibilnost je najpomembnejša komponenta v zagotavljanju verodostojnosti rezultatov in sklepov kvalitativne raziskave. Če izhajamo iz predpostavke, da obstaja več interpretacij proučevane situacije, je kredibilna tista raziskava, pri kateri uspe raziskovalcu predstaviti različne poglede na proučevani položaj in z različnih zornih kotov ustvariti takšen sklep, s katerim se bodo strinjali vsi posamezniki, ki so vključeni v učno situacijo. Dijaki opazujejo in proučujejo poročila opazovanj, izvajajo deduktivne sklepe in jih presojajo – miselni proces zaključevanja »od splošnega na posamezno«, kjer na podlagi poznavanja splošnega načela, pravila ali zakonitosti sklepamo iz značilnosti konkretnih primerov ali kjer splošno pravilo uporabimo pri reševanju konkretnega problema ali kjer s konkretnim primerom pojasnjujemo abstraktne vsebine. Dijaki s pomočjo učitelja izvajajo induktivne sklepe in jih presojajo – miselni proces, kjer posameznik zaključuje »od posameznega k splošnemu«, torej gre za primerjanje bistvenih karakteristik, iskanje razlik in skupnih značilnosti posameznih primerov. Za kvalitetno induktivno sklepanje je pomembno, da poznamo dovolj primerov in ne-primerov, ki omogočajo proces primerjave. Prav tako oblikujejo in presojajo vrednostne sodbe, opredeljujejo pojme, se odločijo za akcijo, vstopijo v interakcijo sodelovanja in medsebojnega vplivanja. Poglavitni namen takšnega pristopa k vzgojno-izobraževalnemu delu je odkrivanje in izgrajevanje lastnega znanja.
(https://www.google.si/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&cad=rja&uact=8&ved=2ahUKEwjdj7361OzcAhWhxYUKHTtHBbEQFjAAegQIABAC&url=https%3A%2F%2Fwww.zrss.si%2Fprojektiess%2Fskladisce%2Fpkp%2Fpodprojekt3%2F%25C4%258Clanki%2FKriti%25C4%258Dno%2520mi%25C5%25A1ljenje%2Fkriti%25C4%258Dno%2520mi%25C5%25A1ljenje%2520in%2520ikt.doc&usg=AOvVaw0N4-HeUAbLPPB_0yjQVGif)

2 Opis dejavnosti

S projektnim delom spodbujamo aktivno učenje in samostojnost dijakov ter sodelovanje dijakov pri vseh fazah učenja in dela. Zelo pomembna sta timski pristop in interdisciplinarnost, ki znanje povezujeta in ga poglabljata na vseh ravneh – od stroke do strokovne in splošne teorije. Menim, da je projektno delo velik izziv tako za dijake kot učitelje. Ponuja široko paleto načinov in pristopov pri delu z dijaki ter spodbuja njihovo kreativnost in sproščenost.

Izvedba in potek

Z dijaki smo se dogovorili za termine ter določili, kdo, kaj in kdaj bo izvajal določeno aktivnost. Najprej se definira problem, za katerega iščemo rešitve. Problem mora biti jasno zastavljen in ne preveč obsežen, v nasprotnem primeru ga je dobro razdeliti na manjše probleme. Tipični problem, s katerim se soočamo pri projektnem delu, je, da se na začetku dijaki ne znajo lotiti samostojnega dela, zato je po mojih izkušnjah sodeč potrebna koordinacija učitelja. V enem od razredov, kjer smo imeli projektno delo in smo se soočili s tem problemom, sem dijakom predlagal, da zadevo razrešimo z metodo možganske nevihte. Omenjena metoda spodbuja aktivnost in ustvarjalno mišljenje dijakov. Metoda je zelo uporabna, če želimo dobiti čim večje število novih in inovativnih idej za rešitev danega problema. Skupina je določila zapisovalca, ki je ideje beležil. Ostali dijaki so nato iskali možne ideje za rešitev problema, zapisovalec pa jih je sproti zapisoval.

Ko smo izbrali idejo in opredelili vsebino predstavitve, smo določili še vse aktivnosti v zvezi s predstavitvijo in nosilce ter roke dokončanja aktivnosti. Dijaki, ki so bili odgovorni za določeno aktivnost, so se zares potrudili in jo izvedli v predvidenem času.

Oblike in metode učnega dela

Od tega, katere oblike (skupinska, delo v dvojicah, individualno delo) in metode (predavanje, razgovor, demonstracija, metodo možganske nevihte, izkustveno učenje …) učnega dela izbiramo, je odvisno, na kakšen način in kako delo poteka. S samostojnim delom tako spodbujamo samostojnost dijakov, z delom v skupini ali v parih pa skupinsko delo in sodelovanje. Kako učitelj podaja snov, kako preverja znanje, kakšna vprašanja postavlja (ali

gre pri njih le za reprodukcijo znanja ali za logično sklepanje) so vprašanja, ki si jih moramo zastaviti, ko razmišljamo o vzgojnih učinkih pristopa k poučevanju.

Seveda pa to nikakor ne pomeni, da lahko vrsto in intenzivnost dijakovega osebnega angažmaja pri pouku vežemo le na izbor ustreznih oblik in metod poučevanja. Kot poudarjajo nekateri sodobni teoretiki vzgoje, so lahko klasične oblike podajanja snovi, kot je frontalno predavanje, z manjšimi diskusijskimi vložki enako (ali celo bolj) stimulativne za dijakovo aktivnost kot popularni seminarji, predstavitve učnih plakatov ipd. Tisto, na kar mora biti učitelj pozoren, je danes splošno sprejeto spoznanje, da so učni rezultati posledica aktivnega učenja, naloga učitelja pa je dijake zvabiti v procese aktivne udeležbe pri pouku in izven njega (samostojno učenje).

Prednosti projektnega pristopa

Prednosti so, da:

- dijaki sodelujejo v razpravi in aktivno rešujejo probleme,
- se morajo dijaki pripraviti na načrtovane naloge,
- dijaki aktivno komunicirajo z drugimi in se obvezno vključijo pri javni predstavitvi rezultatov,
- so dijaki ves čas postavljeni pred izzive,
- je prisotnost določena z odgovornostjo do skupine,
- dijaki sodelujejo in so pozitivno soodvisni.

Projektno učno delo zaradi svojih značilnosti torej presega merila klasičnega pouka. Pokaže povezave med različnimi predmeti, strokami in znanostmi ter navaja na iskanje bistva. Stremi k nenehni aktivnosti in želi izobraževanca naučiti samostojnosti skozi proces pridobivanja izkušenj, spretnosti in znanj.

Slabosti projektnega pristopa

Projektno učno delo ima tudi svoje slabosti. Mnogokrat zahteva veliko časa (ki ga v vzgojno-izobraževalnih ustanovah ni na pretek), nujna je zelo dobra pedagoška usposobljenost učitelja, potrebna je bogata ponudba didaktičnih in drugih sodobnih učnih pripomočkov …

Medpredmetno povezovanje

Medpredmetno povezovanje je povezovanje med različnimi učnimi predmeti. Potrebno je povezati učne vsebine med predmeti, da bi dosegli čim boljše izobraževalne rezultate ter dosegli boljšo učno uspešnost. Pri načrtovanju izdelave orodjarske spone smo morali združiti znanje strokovnih predmetov in teorije:

- tehnično komuniciranje
- fizika
- slovenščina
- angleščina
- obdelava gradiv in praktični izdelek
- spajanje gradiv in toplotna obdelava ter lastnosti materialov in primarno oblikovanje
- informatika

Evalvacija

Dijaki so svoje delo predstavili sošolcem in staršem, izdelek, svoje občutke ter razmišljanje pa objavili na šolski spletni strani. Starši so bili ob koncu predstavitve navdušeni, saj so dijaki pridobili neprecenljive izkušnje. Združili so teoretično znanje in izhodišča ter sebi, učiteljem ter staršem dokazali, da so sposobni samostojnega dela in razmišljanja. Izrazili so željo, da bi bilo podobnih aktivnosti v okviru pouka še več, da moramo s takšnim načinom dela nadaljevati. Narediti bi morali še več podobnih projektov, ki povezujejo dijake, starše in učitelje. Menimo, da pri projektnem delu dijaki razvijajo kritično mišljenje, razvijajo timski duh, ki je potreben tudi, ko bodo dijaki zaposleni, predvsem pa gre za dvig motivacije dijakov.

Slika 5: Viharjenje idej

Slika 6: Skupinsko delo

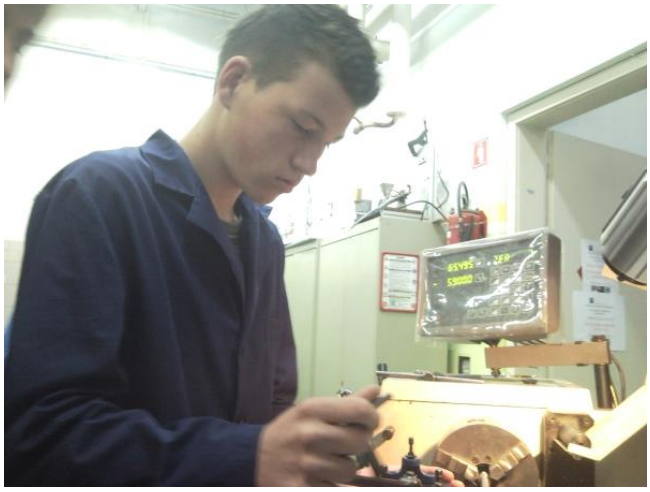

Slika 7: Individualno praktično delo

Vzgoja na nivoju razreda

Vzgoja v razredu poteka po naslednjih poteh:

- kot direktna vzgoja,
- s predpisanimi učnimi vsebinami,
- s priložnostnimi učnimi vsebinami,
- z oblikami in metodami učnega dela,
- z disciplinskim pristopom,
- s socialnimi odnosi in razredno klimo,
- z učiteljevo osebnostjo.

Oblikovanje spodbudne klime pri projektnem delu

Dobra razredna klima je pomembna za oblikovanje razredne skupnosti. Gre za odnose, ki se vzpostavljajo med dijaki in učiteljem ter med dijaki samimi, za razvrstitev dejavnosti in obveznosti ter za dobro počutje dijakov in učitelja. Z vidika dijakov je pomembno, da se zavedajo naklonjenosti svojega učitelja, kar učitelj kaže tudi s tem, da se zanima za to, kaj se z njimi dogaja, odreagirati pa mora tudi, če zazna konflikt med dijaki.

Predstaviti želim še nekaj ključnih idej za oblikovanje razrednih in šolskih skupnosti, ki bi omogočale oblikovanje spodbudne klime in kulture. Razvoj posameznika in oblikovanje bolj trdno povezane skupnosti dijakom omogoča boljše možnosti za občutenje varnosti, sprejetosti in vključenosti, hkrati pa jih ne ovira nepremostljivo pri iskanju lastne individualnosti. Ključni poudarki pri nastajanju takih skupnosti so v iskanju:

- pravične skupnosti,
- skrbne in solidarne skupnosti,
- interkulturno naravnane skupnosti.

Bistvo ideje pravične skupnosti s soudeležbo pri odločanju je v ločevanju pravičnosti od egalitarizma, ko vse dijake obravnavamo na enak način ne glede na individualne posebnosti, še posebej, ko gre za osebnostne lastnosti ali socialne determinante, ki otežujejo njihov optimalen razvoj v družbeni sredini.

Pri tem nam pridejo še kako prav opredelitve treh načel pravičnosti po J. Rawlsu:

- načelo enakih možnosti (Pravna enakost pred zakonom in ekonomska enakost na načelih prostega trga, ki ljudem z enako motivacijo in enakimi naravnimi talenti omogočata doseganje enakih družbenih položajev.);
- načelo poštenih enakih možnosti (Za te ni dovolj, da so družbeni položaji dostopni vsem v formalnem smislu, temveč mora vsakdo imeti poštene možnosti, da jih tudi zares doseže. Gre za t.i. socialno pravičnost - razlike v bogastvu so v pravični družbi omejene. Za šolsko politiko to pomeni, da je treba socialne neenakosti korigirati z različnimi kompenzacijskimi programi, neenakosti v izkazanem naporu in sposobnostih pa morajo biti v prid najbolj prikrajšanim oz. tistim, ki so v neki družbi v najslabšem položaju.);
- načelo diference (Ravno na osnovi omejitev načela poštene enakosti možnosti se pojavlja - za izobraževanje - nujnost načela razlike. Pojavlja se torej zahteva, da so neenakosti v izobraževanju v korist najbolj prikrajšanim. To načelo uresničujejo učitelji v razredu, saj je njegovo bistvo individualizirana obravnava učencev. Postopkov, ki jih pri tem uporabi učitelj, se ne da vnaprej predvideti in zato tudi ne formalizirati: tako npr. v nekaterih primerih ravnodušnost do etničnih razlik zagotavlja enakost, v drugih primerih pa vzdržuje neenakosti, prav tako tudi priznavanje razlike lahko ali podleže folklornemu pogledu na druge kulture ali pa spodbudi bolj pravično obravnavanje.).

3 Zaključek

Naš cilj je bil izdelati orodjarsko spono ter pri različnih predmetih poiskati znanja, ki se navezujejo na izdelek. Potrebno je bilo konstruirati orodjarsko spono, jo skozi različne poglede predstaviti, jo pri praktičnem pouku izdelati ter povezati znanje strokovnih predmetov in teorije. Pri tovrstnem pedagoškem delu je cilj dosežen v vsakem primeru: včasih je izdelek boljši, včasih pa slabši. Predstavitev celotnega dela je potekala na roditeljskem sestanku ob prisotnosti staršev. Starši in dijaki so bili s tovrstnim delom zadovoljni in ponosni na svoje izdelke. Mislim, da je smiselno takšen pouk večkrat ponoviti, saj je motivacija dijakov neprimerno večja kot pa pri klasičnem pouku. Pri takšnem delu se navajajo na timsko delo, vidijo, da je končni strojniški izdelek odvisen od znanja in veščin iz različnih modulov, pri tem pa je najbolj pomembno sodelovanje dijakov in učiteljev.

Disciplinski pristop učitelja pomembno vpliva na mnoge vidika posameznikovega razvoja, še posebej na moralni razvoj. Vpliva na to, ali bo posameznik razvil odgovornost za prevzemanje kontrole nad lastnim vedenjem in za sprejemanje posledic lastnih dejanj, ali bo sposoben najti ustrezno ravnovesje med lastnimi pravicami in dolžnostmi ter priznavati in spoštovati pravice drugih. Pomembno je, da učitelj pozna različne modele in tehnike, njihove prednosti in pomanjkljivosti ter uporabnost v praksi. Pomembno je, da ve, kako bo ravnal ob določenem problemu, hkrati pa tudi, da se zaveda vzrokov za svojo odločitev in posledic, ki jih prinese določena izbira. Učenec oz. dijak mora v izobraževalnem procesu pridobiti temeljno splošno znanje, spretnosti in sposobnosti za osebni razvoj, da se bo lahko dejavno vključil v družbo.

4 Viri in literatura

1. *ALI poklicne in strokovne šole potrebujejo vzgojni koncept?* [Online]. CPI. [Ljubljana 2009]. Dostopno na spletnem naslovu: http://www.cpi.si/files/cpi/userfiles/RazvojniProjekti/AliSolePotrebujejoVzgojniKoncept.PDF.
2. *AVTENTIČNE naloge, avtentične učne situacije in avtentično preverjanje*. [Online]. ZRSŠ. [Ljubljana 2006]. Dostopno na spletnem naslovu: https://www.google.si/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=2&ved=2ahUKEwjZh6XquvHcAhWLApoKHWNkC84QFjABegQICRAC&url=https%3A%2F%2Fwww.zrss.si%2Fprojektiess%2Fskladisce%2Fpodpora_solam%2FGradivo%2Favtenti%25C4%258Dni%2520pouk.doc&usg=AOvVaw0_dxKhrGobLWj_Ymz1l6ra.
3. *KAKO spodbujati razvoj kritičnega mišljenja pri pouku s pomočjo nekaterih orodij IKT?* [Online]. ZRSŠ. [Ljubljana 2006]. Dostopno na spletnem naslovu: https://www.google.si/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&cad=rja&uact=8&ved=2ahUKEwjdj7361OzcAhWhxYUKHTtHBbEQFjAAegQIABAC&url=https%3A%2F%2Fwww.zrss.si%2Fprojektiess%2Fskladisce%2Fpkp%2Fpodprojekt3%2F%25C4%258Clanki%2FKriti%25C4%258Dno%2520mi%25C5%25A1ljenje%2Fkriti%25C4%258Dno%2520mi%25C5%25A1ljenje%2520in%2520ikt.doc&usg=AOvVaw0N4-HeUAbLPPB_0yjQVGif.
4. *PROJEKTNO delo.* [Online]. CPI. [Ljubljana 2006]. Dostopno na spletnem naslovu: http://www.cpi.si/files/cpi/userfiles/Publikacije/Projektno_delo.pdf.

Srednja šola za gostinstvo in turizem Celje

Polona Frajzman

FINSKI IZOBRAŽEVALNI SISTEM

FINNISH EDUCATIONAL SYSTEM

Povzetek

Finski izobraževalni sistem spada med najbolj uspešne na svetu. V prispevku predstavljam lastne izkušnje in ugotovitve o srednjem strokovnem izobraževanju, ki sem ga imela priložnost spoznati v času študijskega bivanja v kraju Jyväskylä. Na kratko predstavljam temelje osnovnošolskega izobraževanja, glavni poudarek prispevka pa je na vsebini, metodah in načinih dela pri izobraževanju poklicev v turizmu. Opisano je življenje na šoli ter postopki dela pedagoških delavcev. Poudarek je tudi na predstavitvi obveznosti strokovnih učiteljev.

Ključne besede: izobraževalni sistem, Finska, kurikulum, fleksibilnost

Abstract

The Finnish education system is among the most successful in the world. I present my own experiences and findings on secondary vocational education, which I had the opportunity to get to know during my stay in Jyväskylä, in the article. There is a brief presentation of elementary education in the first part of the article. The main focus of the article is on the content, methods and modes of work in the vocational education of tourism business' professions. The life at school and the working procedures of pedagogical workers are described as well. The presentation of vocational teachers' obligations is also included in the article.

Key words: educational system, Finland, curriculum, flexibility

1 Srečanje s finskim izobraževalnim sistemom

V okviru mobilnosti osebja v programu Erasmus+ sem teden dni preživela v mestu Jyväskylä v centralni Finski. Namen obiska je bil spoznati delo na strokovni šoli za gostinstvo in turizem (v nadaljevanju SŠGT), kjer naši dijaki sodelujejo oz. se izobražujejo v t.i. poletnih in zimskih šolah športnega turizma.

Finski izobraževalni sistem že nekaj časa spada med uspešnejše. Njihovi učenci v mednarodnih raziskavah dosegajo najvišja mesta in strokovnjaki so si enotni, da je to eden med najmanj stresnimi ter hkrati najbolj učinkovitimi izobraževalnimi sistemi na svetu. O fenomenu finskega šolstva pišejo tudi svetovni mediji, med njimi npr. Smithsonian (Hancock, 2011), Business Insider (Taylor, 2011) ter spletni portal Siliconrepublic (Kennedy, 2017).

V prispevku predstavljam temeljna načela in metode finskega izobraževalnega sistema. Ne želim soditi, vrednotiti in/ali primerjati. Posredujem zgolj predstavitve finskih kolegov ter odgovore na vprašanja o razlikah, ki smo jih opazili oz. zaznali.

Na Finskem in v mestu Jyväskylä trenutno potekata dve veliki reformi.

V prvi so v mestu Jyväskylä praktično vse srednje in višje šole združili v en šolski center Gradia, ki ga obiskuje cca. 22.000 dijakov in študentov. Predvidevajo, da bodo na tak način optimizirali stroške. Združili so določena strokovna delovna mesta v več kampusih (bivših samostojnih šolah) in tudi odpustili kar nekaj zaposlenih. Prestavitev šolskega centra je na spletnem naslovu: https://www.gradia.fi/en (Gradia, 2018).

Drugo reformo uvajajo v finski izobraževalni sistem na ravni srednjega strokovnega izobraževanja v šolskem letu 2018-19. Iz zdajšnjih šestih učnih obdobij, ki trajajo po (praviloma) šest tednov, bodo prešli na pet obdobij s po cca. osmimi tedni. Šolsko leto se na Finskem začne prve dni (1. – 3.) avgusta in konča konec maja. Med šolskim letom imajo po teden jesenskih (oktobra) in zimskih (februarja) počitnic. Pouka tudi ni v času od 24. 12. do 2. 1. ter med velikonočnimi prazniki (četrtek – ponedeljek). Podrobneje predstavljam strokovno izobraževanje s področja turizma (Vocational qualification in the tourism industry, 2009).

Gotovo največja sprememba bo na področju financiranja srednjega strokovnega izobraževanja. Do sedaj je država financirala šole glede na število dijakov (in tak sistem še naprej ostaja v gimnazijah). Strokovne šole pa bodo po novem financirane glede na število

dijakov, ki bodo uspešno zaključili izobraževanje. Trenutno na Finskem cca. 10 % populacije na strokovnih šolah ne zaključi izobraževanja. Veliko spremembo pomeni tudi način ocenjevanja. Do sedaj so v strokovnih šolah ocenjevali s tremi stopnjami (1 = zadovoljivo, 2 = dobro, 3 = odlično). Po novem bodo imeli petstopenjsko lestvico (pozitivnih) ocen. V gimnazijah še naprej ostaja utečen sistem pozitivnih ocen od 4 do 10. Novosti, ki jih uvajajo, lahko spremljamo tudi na portalu finske državne agencije za izobraževanje (Finnish national agency for education, 2018).

2 Vrednote ter metode in oblike dela v finskih šolah

Za lažje razumevanje in celovit pregled finskega šolskega sistema na kratko predstavljam delo v osnovni šoli. Največji poudarek dajem predstavitvi srednjega strokovnega izobraževanja, vključenih pa je tudi nekaj pogledov v gimnazijsko izobraževanje.

2.1 Osnovna šola

Finski otroci v šolski sistem vstopijo nekje pri 5. oz. 6. letih, ko jih vključijo v t.i. predšolske skupine. Namen prvega leta je socializacija in učenje osnovnih veščin, npr. uporaba jedilnega pribora in vezanje vezalk.

V osnovno šolo, ki traja devet let, vstopajo praviloma sedem let stari otroci. Na osnovi dogovora med starši in strokovnimi delavci lahko v osnovno šolo vstopijo tudi leto mlajši ali starejši otroci. Naši sogovorniki so povedali, da je preteklo cca. 10 do 15 let, da so se v družbi zgubili pomisleki in stigme o premalo oz. preveč sposobnih otrocih. Zdaj je vsem jasno, da so pač nekateri prej, nekateri kasneje »pripravljeni« za ta korak in s tem nihče več ne obremenjuje. Učitelji in ostali strokovni pedagoški delavci so na Finskem izredno cenjeni, na pedagoške fakultete vsako leto sprejmejo le najboljše kandidate (povpraševanje je cca. petkrat večje od prostih mest). Na vprašanje, kaj dela njihov sistem tako drugačen od ostalih delov sveta, nam niso znali dati konkretnega odgovora. V prvi triadi se otroci učijo v glavnem skozi igro. En učitelj otroke pravilom »spremlja« do petega razreda. Tudi v višjih razredih ne poznajo številčnih ocen. Na opisne ocene so se tudi finski starši navajali daljše obdobje, zdaj pa je sistem utečen in vsem razumljiv. Pridobljeno znanje služi boljši kakovosti življenja in je v večini pridobljeno z lastnimi izkušnjami (ang. learning by doing).

2.2 Srednja šola

Kampusi Gradie so razporejeni na več lokacijah, v glavnem na obrobju mesta Jyväskylä. Dijaki (večinoma domačini mesta s 140.000 prebivalci) v šolo prihajajo z javnim prevozom, kolesom, peš ali lastnim prevozom. Le malo je t.i. vozačev, saj je finsko podeželje slabo poseljeno in med večjimi kraji praktično ni vasi. Vsi kampusi so prenovljeni in sodobno opremljeni; imajo obsežne površine, kjer se dijaki zadržujejo v prostem času in so opremljene s kotički s športno in drugo opremo (mize za namizni tenis, mini biljard …, v gimnaziji pa celo več klavirjev), z udobnimi sedežnimi garniturami ter z delovnimi mizami z računalniki, tiskalniki in drugo IKT opremo. Brezplačni wi-fi je seveda osnovni standard.

Dijaki v šoli dobijo brezplačno kosilo (malico), v zadnjih letih pa tudi zajtrk, saj učitelji in strokovni delavci ugotavljajo, da doma le-tega pogosto ne jedo. Hrana je preprosta in (domnevam, da je to glavno vodilo) zdrava. Kosilo je sestavljeno iz solate ter juhe ali ribe ali kako drugače pripravljene zelenjave (npr. gratinirana cvetača, špinačne palačinke). Na voljo imajo tudi ržen kruh ter razne namaze na osnovi mleka. Med pijačami izstopajo številne vrste mleka ter voda in domače brezalkoholno »pivo« (sladek zvarek iz ječmena). V okolici šol ni niti enega lokala s (hitro) prehrano, pekarne ali bifeja, kamor bi se dijaki lahko »zatekli« po njim bolj priljubljeno hrano. Dijaki se za obroke ne rabijo vnaprej prijaviti, morebitne viške hrane pa nekatere šole zgodaj popoldne prodajo v lastnih prodajalnah v bližnji okolici.

Pouk se praviloma začne ob 8.00 uri (lahko pa tudi kasneje) in zaključi do 16.00 ure. Šolska ura je sestavljena in 45 minut pouka in 15 minutnega odmora. Praktično povsod izvajajo t.i. blok ure – po dve uri skupaj. Urnik je torej sestavljen npr. 8.00 – 10.00, 10.00 – 12.00 itd. Kdaj in kako bo izvedel pripadajoči odmor, je v pristojnosti učitelja. Šolskega zvonca ne poznajo. Dijaki učitelje kličejo po imenih.

Na šoli, ki smo jo obiskali, imajo poleg gostinstva dve smeri turizma: svetovalec v turizmu in izvajalec turističnih storitev. Snov je razdeljena v module, ki jih dijaki absolvirajo praviloma v treh letih. Modul traja približno šest tednov. Dijaki so torej približno 30 delovnih dni skupaj s posameznimi učitelji. En strokovni modul je obvezen, vsi ostali so t.i. izbirni moduli.

Med šestimi časovnimi obdobji šolskega leta je eno namenjeno t.i. splošnoizobraževalnim predmetom. Vsak modul je ovrednoten s kreditnimi točkami.

Dijaki se v srednjo šolo vpišejo po končani osnovni šoli ali pa kadarkoli kasneje v življenju. Večina nadaljuje šolanje takoj, kar precej pa se jih odloči za možnost, da eno leto razmislijo in se preizkusijo v enem ali več poklicih v praksi pri delodajalcu in si nato izberejo smer šolanja. Vsa praktična znanja lahko uporabijo tudi v času šolanja. S t.i. demonstracijo znanja (ang. skills demonstration) lahko nadomestijo določen del učne snovi in jim posameznih vsebin modulov ni potrebno obiskovati. Tako lahko izobraževanje zaključijo prej. Mnogim to uspe v približno poltretjem letu.

Dijaki strokovnih šol lahko hkrati opravljajo tudi do štiri predmete na gimnaziji. Gimnazijci pa lahko absolvirajo posamezne module strokovnega izobraževanja. Gimnazijsko izobraževanje se zaključi s splošno maturo. Kandidati si lahko sami izberejo koliko (do sedem) in katere predmete bodo opravljali. Večina izbere štiri do pet predmetov, ki so povezani z nadaljnjim študijem.

V izobraževanje se lahko vključi kdorkoli in kadarkoli v življenju, npr. odrasle osebe ali osebe s posebnimi potrebami. Najprej preverijo njihova že usvojena znanja in jih ovrednotijo s kreditnimi točkami, nato za vsakega pripravijo prilagojen izobraževalni načrt. Te osebe se pri posameznih modulih priključijo ostalim dijakom.

Število dijakov po oddelkih oz. skupinah tako variira in doseže tudi število 42. Večinoma pa je v oddelkih 20 – 25 dijakov, predvsem pri izbirnih modulih pa še manj. Zaradi teh normativov se nihče ne »razburja« prav posebej.

Dijaki veliko izobraževanja (dva časovni enoti oz. modula po šest tednov) opravijo pri delodajalcih. V tem času je zanje odgovoren učitelj strokovnih modulov. Za vsakega dijaka ima na voljo tri ure. Eno porabi za pogovor z dijakom. Opredelita namen, cilje, oblike in vsebine praktičnega izobraževanja. O podobnih vsebinah se učitelj pogovori tudi v uri z delodajalcem. Tretja ura je namenjena vrednotenju in ocenjevanju dijakovega dela. Pred koncem praktičnega izobraževanja pri delodajalcu dijak na dogovorjen dan izvede določene delovne operacije ali pripravi demonstracijo svojega dela. Pri tem ga opazujeta mentor v podjetju in učitelj. Dijak se nato samooceni, svojo oceno pa poda tudi mentor. Učitelj pri oblikovanju končne ocene strokovnega modula torej deluje le bolj kot neke vrste moderator.

Na SŠGT Jyväskylä je približno 400 dijakov. Zanje skrbi cca. 25 učiteljev in 15 ostalih strokovnih delavcev. Med njimi so pedagogi, psihologi, zdravnik, medicinska sestra ter ostali. Na šoli imajo dva študijska svetovalca, ki dijakom pomagata, ko ne najdejo poti naprej ali se srečajo z različnimi problemi ter dva asistenta, ki dijakom pomagata pri učenju in razumevanju težjih vsebin. Ko učitelj zazna, da dijak ne zmore oz. ne obvlada določene snovi ali spretnosti, ga napoti po pomoč k omenjenim strokovnjakom. Dijaki lahko posamezne module zaključijo tudi kasneje.

Učitelji so tudi razredniki. V to delo spadajo stiki z dijaki v primeru zaznanih anomalij in pogovori s starši. Dijaki po dosegu polnoletnosti (18 let) uradno skrbijo sami zase in če izrecno ne dovolijo, učitelji o njihovi prisotnosti in opravljanju obveznosti ne smejo obveščati staršev. Učitelji vlogo razrednika jemljejo resno in priznavajo, da je precej omejujoča.

Učitelji na srednji šoli imajo 2.000 – 2.500 € neto plače. 60 let star učitelj turizma z univerzitetno izobrazbo nam je zaupal, da mesečno zasluži 2.200 € neto. Za primerjavo: bencin je na Finskem cca. 15 centov dražji kot v Sloveniji, cene oblačil in obutve tudi v Sloveniji prisotnih znamk se od naših ne razlikujejo. Nekoliko dražja je hrana, ki jo uvažajo z vseh koncev sveta. Sredi zime je mogoče kupiti npr. grozdje, jagode in beluše. Drage so alkoholne pijače.

Šole na Finskem so tudi tržno usmerjene. Šolski center Gradia sodeluje z Bahrajnom. Tam gradijo nov šolski center za različne poklice. Ko bo gotov in bodo vpisali prve učence, jih bodo prvih nekaj let poučevali finski učitelji. Znanje angleščine je za finske učitelje nekaj samo po sebi umevnega.

Finska izredno veliko denarja vlaga v opremo šol. Šolski prostori Gradie so sicer v obnovljenih bivših tovarnah, pisarnah in hotelu, a so zelo kakovostno opremljeni.

Prostori (učilnice, hodniki, prostori za počitek, jedilnice …) so prostorni, svetli in moderno opremljeni. Vsem je povsod na razpolago dobra IKT oprema. Učilnice strokovnih predmetov so izredno dobro opremljene s potrebnimi pripomočki, na šolah je več učilnic z računalniki. V skupnih prostorih imajo dijaki neomejen dostop do računalnikov, tiskalnikov in papirja. SŠGT Jyväskylä npr. razpolaga s kompletno opremo za smučarski tek, drsanje in pohodništvo, imajo lastna kolesa ter kajake in kanuje. Za prevoz dijakov uporabljajo dva kombija.

Šola sofinancira strokovne ekskurzije. Dijaki zaključnega letnika programa svetovalec v turizmu pripravijo ekskurzijo po Evropi, ki stane cca. 400 €. Izmed vseh nalog izberejo njim najbolj atraktivno. Rezervacije in plačila storitev (letalske vozovnice, prenočišča itd.) opravijo direktno s strani šole, ki vsakemu dijaku financira polovico stroškov potovanja.

3 Zaključek

Finski šolski sistem je v veliki meri odraz njihovega kulturnega razvoja v značilnem geografskem okolju. Za skandinavske narode je značilna velika mera strpnosti, umirjenosti in usmerjenost k ciljem. Geografsko okolje (omejeni naravni viri, zaostrene podnebne razmere itd.) navaja družbo k racionalnemu ravnanju z viri, tudi s človeškim potencialom. Zato lahko rečemo, da so strpna družba, ki cilje dosega premišljeno in postopoma.

Znanje je velika vrednota, finska pot do njega pa je plod dolgoletnih izkušenj. Naravnana je izjemno vključujoče ter z veliko mero tolerantnosti do vseh članov družbe. Finski voditelji izjemno resno pristopajo k vsem družbenim procesom in tak je tudi odziv civilne družbe. Zavedajo se individualnosti vsakega posameznika, zato vsem v vsakem obdobju življenja omogočajo vključevanje v družbeno okolje. Opazovalci »od zunaj« to prepoznamo kot izjemno fleksibilnost. Takšno ravnanje družbe pa seveda ni poceni. Stroški vzdrževanja tako fleksibilnega šolskega sistema so visoki, rezultati pa so vidni na dolgi rok. Našteti dejavniki so tudi tisti, ki sem jih prepoznala kot najbolj očitno razliko med finskim in našim šolskim sistemom.

4 Literatura in viri

1. *FINNISH national agency for education.* [Online]. [Citirano 22. avg. 2018; 12.15]. Dostopno na spletnem naslovu: https://www.oph.fi/english.
2. *GRADIA.* [Online]. [Citirano 20. jun. 2018; 20.15]. Dostopno na spletnem naslovu: https://www.gradia.fi/en.
3. HANCOCK, L. *Why Are Finland's Schools Successful?* [Online]. [Zadnja sprememba sep. 2011]. [Citirano 20. avg. 2018; 19.30]. Dostopno na spletnem naslovu: https://www.smithsonianmag.com/innovation/why-are-finlands-schools-successful-49859555/.

4. KENNEDY, J. *Inside a Finnish school: What Finland can teach the world about education.* [Online]. [Zadnja sprememba 15 dec. 2017]. [Citirano 20. avg. 2018; 19.35]. Dostopno na spletnem naslovu: https://www.siliconrepublic.com/careers/finland-education-schools-slush.
5. TAYLOR, A. 26 *Amazing Facts About Finland's Unorthodox Education System.* [Online]. [Zadnja sprememba 14 dec. 2011, 21.00]. [Citirano 20. avg. 2018; 19.40]. Dostopno na spletnem naslovu: https://www.businessinsider.com/finland-education-school-2011-12.
6. *VOCATIONAL qualification in the tourism industry 2009.* [Online]. [Citirano 22. avg. 2018; 13.30]. Dostopno na spletnem naslovu: https://www.oph.fi/download/140439_vocational_qualification_in_the_tourism_industry_2009.pdf.

Osnovna šola Primoža Trubarja Laško

Valentina Gartner

VZGOJA ZA VREDNOTE

EDUCATION FOR VALUES

Povzetek

Vzgoja ima v prilagojenem programu z nižjim izobrazbenim standardom posebno mesto, saj se učenci z lažjo motnjo v duševnem razvoju težko enakovredno vključujejo v družbo tudi zaradi primanjkljajev na področju razumevanja in določanja pomena oziroma vloge vrednot v njihovem življenju in v družbi. Vzgoja po našem prepričanju temelji na sistemu vrednot, za katere je potrebno učence vzgajati. Pri vzgoji se opiramo na začrtane smernice šole, vzgojni načrt in priporočila stroke. Vrednote posameznikov se razlikujejo, zato se v OŠ Primoža Trubarja pri vzgajanju učencev usmerjamo v dejavnosti, s katerimi le ti sami raziskujejo lastne vrednote, vrednote drugih učencev in vrednote družbe kot celote. V sodelovanju z učitelji izvedejo različne dejavnosti, pripravijo lestvico vrednot ter na podlagi te določajo skupna pravila delovanja razredne skupnosti ter analizirajo svoje odločitve in odločitve drugih.

Ključne besede: vzgoja, vrednote, prilagojeni program z nižjim izobrazbenim standardom, učenci z lažjo motnjo v duševnem razvoju, dejavnosti

Abstract

Education has a special place in the modified curriculum with lower educational standards, because pupils with a mild mental disability have a difficulty integrating equally in society due to deficits in understanding and determining the meaning or the role of values in their lives and in society. We believe that education is based on a system of values for which it is necessary to educate pupils. In education, we rely on the school guidelines, the educational plan and the recommendations of the profession. The values of individuals differ, therefore, at Primož Trubar Primary School, when teaching pupils, we are directing ourselves to activities that allow them to explore their own values, the values of other pupils, and the values of the society as a whole. In co-operation with teachers, they perform various activities, prepare a scale of values and, on this basis, determine the common rules of working in class and analyze their decisions and the decisions of others.

Key words: education, values, modified curriculum with lower educational standards, pupils with mild mental disability, activities

1 Vzgoja in vrednote

Kvalitetna vzgoja ni pomembna le zaradi vse večje vloge šolskega okolja pri razvoju otrok in mladostnikov, saj vsaj deloma prevzema vlogo staršev tudi na področju vzgoje, ampak je vzgoja ključna tudi zato, ker ob kvalitetnem vzgojnem delu lahko šola lažje dosega tudi izobraževalne cilje. Pri doseganju vzgojnih in izobraževalnih ciljev se učitelji soočamo z izzivi, ki jih prinašajo moderne tehnologije in hitro spreminjajoč se svet. Vloga učitelja in šole nasploh se v zadnjem obdobju zmanjšuje, obenem pa družba ravno od šole in učiteljev vse več pričakuje. Kljub težavam in izzivom ali ravno zaradi njih je odgovornost učiteljev, da pri vzgoji izhajamo iz vzgoje v in vzgoje za vrednote še večja, saj se le-te v času osnovnošolskega izobraževanja oblikujejo.

Slovar slovenskega knjižnega jezika opredeli vrednoto kot nekaj, čemur prizna kdo veliko načelno vrednost in mu zato daje prednost. Slovenski raziskovalec vrednot dr. Janek Musek meni, da so naše osebne vrednote urejene v sistem. Posamezne vrednote in vrednotne kategorije se med seboj povezujejo. Čeprav vrednotni sistemi različnih ljudi nastajajo v istem družbenem prostoru z enakimi kulturnimi vrednotami, se lahko močno razlikujejo med seboj. Na oblikovanje vrednot vplivajo: evolucijski, genetski in biološki faktorji; kultura, socialno učenje in vzgoja ter človekova samodejavnost, samopodoba.

Tabela 1: Klasifikacija vrednot po Musku

VELEKATEGORIJA	VREDNOTNI TIP	VREDNOTNE KATEGORIJE	POSAMEZNE VREDNOTE
DIONIZIČNE VREDNOTE	hedonske	čutne zdravstvene varnostne	veselje, zabava, zdravje, varnost
	potenčne	statusne patriotske	moč, ugled ljubezen do domovine
APOLONSKE VREDNOTE	moralne	socialne tradicionalne	ljubezen, družinska sreča, mir, sloga, enakost, poštenost, delavnost
	izpolnitvene	spoznavne kulturne verske	resnica, modrost, narava, umetnost, vera, upanje

Vrednote so kompleksen pojav. Povezujejo se s čustvenimi, motivacijskimi in kognitivnimi procesi. Oblikujejo se v najstniških letih. Kljub temu imajo tudi že mlajši otroci izoblikovane osnovne vrednostne kategorije. Z leti praviloma upada relativna vrednost dionizičnih vrednot in narašča pomen apolonskih.

Dr. Kristijan Musek Lešnik je mnenja, da včasih o vrednotah razmišljamo preveč omejeno (kaj naj bi, kaj lahko, česa ne bi smeli). Bolj učinkovito je, če jih opredelimo kot nekaj, kar nam daje navdih, energijo, motivacijo, za kar si z navdušenjem prizadevamo. Vrednote niso nekaj prirojenega. Ljudje v svojem življenju v času socializacije prevzemamo tiste, ki nam jih posredujejo ljudje, po katerih se zgledujemo (starši, bratje in sestre, vzgojitelji, učitelji, junaki). Vrednote prevzamemo za svoje, jih ponotranjimo. Ker odraščamo v različnih družinah in okoljih, se naše vrednote razlikujejo. Po začetku obdobja mladostništva vsak vse bolj tudi sam vpliva na to, katere vrednote bo brezpogojno sprejel, katere bo prilagodil svojim izkušnjam in katere bo zavrgel.

Bogdan Žorž trdi, da je potrebna vzgoja v vrednotah in za vrednote, saj le tako spoznavamo samega sebe, svoje resnične potrebe in čistimo sebe navlake. Navaja naslednje pomembne vrednote, o katerih bi morali razmišljati, da bi osebnostno rasli: družinske vrednote, svoboda, resnicoljubnost, domovinske vrednote, delavnost, zdravje, denar, dobrota, mir, moralnost, narava, poštenje, zaupanje, umetniške vrednote, radovednost, zvestoba, vztrajnost, bogastvo, dom, poklic, napor, politične vrednote, redoljubnost, spodobnost, odločnost, usmiljenje, odprtost, ugled, spolnost, vera, ljubezen.

Julie Duckworth, raziskovalka vrednot in ravnateljica osnovne šole v Združenem kraljestvu Velike Britanije pravi, da bi moralo izobraževanje utrditi zavezanost k vrednotam resnice, pravičnosti, poštenosti, zaupanja in občutka dolžnosti. Učenje vrednot je del mednarodnega gibanja učiteljev ter način oblikovanja izobraževanja, kjer je iskanje pomena in smisla postavljeno v jedro izobraževalnega procesa. Navaja, da je pri svojem raziskovanju opazila spremembe po izvajanju programa Učenje vrednot pri občutku otrok za poštenost, pravičnost, odgovornost, žejo po doseganju višjih standardov pri izpolnjevanju vrednot in v bolj zdravih medsebojnih odnosih. Posvetili so se naslednjim vrednotam: hvaležnost, skrbnost, sodelovanje, pogum, svoboda, prijateljstvo, sreča, poštenost, upanje, skromnost, ljubezen, potrpežljivost, mir, kakovost, spoštovanje, odgovornost, preprostost, pozornost, strpnost, zaupanje, razumevanje in enotnost.

Pri načrtovanju in vključevanju procesa vzgoje v naš program smo temeljili na izhodiščih omenjenih strokovnjakov, obenem pa smo dejavnosti prilagajali zmožnostim in posebnostim naših učencev. V nadaljevanju želimo najprej predstaviti vsebino programa in dokumentov ter značilnosti otrok s posebnimi potrebami.

Otroci z motnjami v duševnem razvoju so po Zakonu o usmerjanju otrok s posebnimi potrebami opredeljeni kot skupina otrok s posebnimi potrebami. Proces dozorevanja teh otrok je upočasnjen, zato potrebujejo pomoč in vodenje. V času šolanja v primerjavi z vrstniki ne dosežejo enakovrednega izobrazbenega standarda, zato so usmerjeni v prilagojen program z nižjim izobrazbenim standardom, kjer so njim prilagojene metode ter ustrezni kadrovski in drugi pogoji.

Cilj vzgoje in izobraževanja učencev z lažjimi motnjami v duševnem razvoju, ki se nanaša na vzgojo vrednot, se glasi: omogočiti učencu odkrivanje vrednot in lepot njegove okolice. Osnovna šola Primoža Trubarja Laško izvaja izobraževalni program osnovne šole in prilagojen program z nižjim izobrazbenim standardom. V viziji šole je zapisano, da bomo gradili na znanju, strpnosti, kvaliteti ter sodelovanju. Učence bomo spodbujali k ustvarjalnosti, pridobivanju trajnega in uporabnega znanja ter jih vodili pri razvijanju pozitivne samopodobe. V vzgojnem načrtu naše šole so cilji vzgojnega delovanja usmerjeni v izvajanje kakovostnega vzgojno-izobraževalnega procesa, ki temelji na ciljno opredeljenih vrednotah: znanju kot vrednoti, spoštovanju sebe, drugih, lastnine in okolja, delovnih navad in odgovornosti, kulturnega obnašanja, pripadnosti domovini in kompetenc aktivnega državljana in opredeljenih načelih: načelu medsebojnega spoštovanja, sodelovanja, združevanja pravic, odgovornosti in pravil, spodbujanja samonadzora in samodiscipline, strokovne avtonomije, usklajenosti vzgojnih dejavnikov in doslednosti ter načelu osebnega zgleda.

Pri razvijanju in iskanju poti do vzgoje, ki bi v večji meri temeljila na vrednotah in ne samo ali toliko na napisanih pravilih, ki določajo, kaj se sme in kaj je prepovedano, smo stremeli k več ciljem. Želeli smo, da učenci programa z nižjim izobrazbenim standardom spoznajo vrednote sošolk in sošolcev, učiteljev, družine, šole in družbe. Želeli smo, da učenci znajo oblikovati in ozavestiti svojo lastno lestvico vrednot. Načrtovali smo, da bodo učenci oblikovali lestvico skupnih vrednot razreda, na podlagi katere bomo lažje preverjali in dosegali skupne principe in pravila življenja v razredu. Kot cilj smo si zastavili tudi, da bi se učenci vsaj deloma naučili

vrednotiti odločitve in obnašanje soljudi skozi prizmo vrednot, kar naj bi jim pomagalo pri razumevanju družbe.

2 Vzgoja učencev prilagojenega programa z nižjim izobrazbenim standardom za vrednote

V okviru prilagojenega programa z nižjim izobrazbenim standardom so zaradi intelektualnih in telesnih primanjkljajev, običajno pa tudi specifičnega socialnega okolja, iz katerega prihajajo učenci, ovire in težave, s katerimi se učitelji srečujejo pri vzgojnem delu, še toliko bolj vidne in izrazite.

Na OŠ Primoža Trubarja Laško se v programu z nižjim izobrazbenim standardom področja vrednot lotevamo načrtno in temeljito. V program poizkušamo poleg učiteljev vključevati tudi starše, svetovalno službo in zunanje sodelavce. Poudarek je vsekakor na dejavnostih, ki jih izvajajo učenci.

Proaktivno in preventivno vzgojno delovanje zajema več temeljnih področij: vzpostavljanje prijetne, sproščene in spodbudne razredne klime, ki temelji na pozitivnih medosebnih odnosih zaupanja med vsemi osebami vzgojno-izobraževalnega procesa. Dejavnosti se izvajajo v okviru ur oddelčne skupnosti, kot je povezovanje učencev višjih in nižjih razredov za krepitev učnih in socialnih veščin, v okviru dni dejavnosti, kjer učenci pridobijo praktične informacije in izkušnje, kot oblikovanje in negovanje socialnega čuta v obliki prostovoljnega dela v sodelovanju z drugimi ustanovami. Svetovanje in usmerjanje spodbuja razvijanje samovrednotenja, samokontrole in razvijanje odgovornosti za lastne odločitve in ravnanje. Pri oblikovanju vrednot v šoli je v prvi vrsti pomemben zgled učiteljev, ki morajo kar v največji meri sprejemati in uveljavljati skupne vrednote šole. Poleg zgleda so pomembne številne dejavnosti: spoznavanje šolskih in družbenih vrednot, pogovor o njih, razmišljanje o lastnih vrednotah in spoznavanje pravil, ki temeljijo na podlagi skupnih vrednot.

Metode in oblike dela, pri katerih učencem predstavimo vrednote šole ali družbe ter jih soočimo s pravili, ki jim sledijo, so iz naših izkušenj manj učinkovite ali imajo celo nasproten učinek, kakor če damo učencem možnost, da sami raziskujejo, kaj je za njih pomembno, se med seboj poslušajo in poizkušajo uskladiti. Seveda je pri tem pomembna vloga učitelja, še

posebej, če v skupini prevladujejo vase usmerjeni posamezniki ali posamezniki, ki so v domačem okolju pridobili malo vrednot, ki bi težile k dobrobiti celotne družbe. Kljub omejitvam, s katerimi se soočamo pri delu z učenci v programu z nižjim izobrazbenim standardom, je mogoče ali celo še bolj pomembno, da vrednote raziskujejo, razvijajo in usklajujejo.

V prvih korakih na razrednih urah izvedemo več pogovorov na temo vrednot. Učitelji smo zgolj voditelji procesa, ki zastavljamo vprašanja v smislu: kaj je za vas najbolj pomembno v življenju, kaj menite, da je v družbi pomembno, kaj bi moralo biti v družbi najbolj pomembno, kaj je za vas najbolj pomembno v šoli, itd. Na tak način učenci razmišljajo, predstavljajo in slišijo drug drugega, pri čemer ne vrednotimo njihovih odgovorov, dokler seveda ne posegajo v integriteto drugega. Te pogovore izvajamo predvsem v drugi in tretji triadi, prilagojeno starosti in zrelosti učencev. V drugi triadi pogovor povežemo z različnimi zgodbami ali pravljicami, v tretji triadi pa s primeri iz življenja mladostnikov, družin in življenja v šoli.

Pogovori potekajo v neformalni obliki, saj želimo, da so učenci pri svojih odgovorih čim bolj iskreni, sproščeni in upoštevani. Seveda morajo pri tem spoštovati drug drugega. Običajno učenci kot najpomembnejše izpostavljajo: prijateljstvo, družino, šolo, šport, živali, hrano in pijačo, zabavo, zdravje.

V drugi fazi morajo učenci najprej individualno, nato v dvojicah in nazadnje kot skupina oblikovati lestvico vrednot. Pri tem jim pomagamo tako, da jih spremljamo pri njihovem razmišljanju, pogovorih in poročanju. Koristno je, če si sami v času prve faze pogovorov pripravimo pisne povzetke njihovih razmišljanj, ki so nam v pomoč pri usmerjanju oblikovanja lestvice vrednot. Pri določanju pomena posameznih vrednot večkrat prihaja do razlik med učenci, kar je dobro, saj obenem spoznavajo oziroma ugotavljajo medsebojne razlike, lažje sprejemajo drug drugega in imajo več možnosti, da najdejo skupne vrednote ter jih postavijo v ospredje pri oblikovanju medsebojnih odnosov. V tej fazi je potrebno veliko potrpljenja, znanja, izkušenj in energije učiteljev, saj se učenci med seboj močno razlikujejo, tako po sposobnostih kot tudi po vrednotah. Kljub temu je to še vedno najboljša možna pot, po kateri lahko gradimo delujočo skupnost, ki mora temeljiti na skupnih vrednotah. Pri vplivu vrednot na učinkovito vzgojo se strinjamo z dr. Kristijanom Muskom Lešnikom, ki poudarja, da so vrednote eden najpomembnejših dosežkov človeške kulture in eno najglobljih in najmočnejših

gibal naših osebnih dejanj ter ravnanj. Zato menimo, da ni škoda ne časa in ne energije, da le te skupaj raziskujemo ter usklajujemo tudi z učenci v programu z nižjim izobrazbenim standardom. Največjo pozornost namenimo vrednotam, na katerih bi moralo temeljiti življenje v šoli. Oblikujemo tudi lestvico vrednot za družino in družbo v celoti.

Skupaj oblikujemo plakat lestvice vrednot, ki ga izobesimo na vidno mesto v razredu. V kolikor se pojavijo vzgojni problemi, v pogovoru vedno poudarimo tudi naše skupne vrednote, na katerih temelji življenje našega razreda. Pri oblikovanju pravil moramo biti pazljivi, saj kot učitelji poudarjamo šolska pravila, ki temeljijo na slovenski zakonodaji, kateri se morajo podrejati tudi specifična razredna pravila. Enako velja tudi za posebnosti v šolskem redu in ostalih pravilih OŠ Primoža Trubarja Laško.

Med najpomembnejše osebnostne vrednote učenci umeščajo: prijateljstvo, družino, denar, poštenje in dom. Med najpomembnejše vrednote za življenje na šoli učenci umeščajo: znanje, učenje in sodelovanje. Med pomembnejše družinske vrednote učenci umeščajo: ljubezen, srečo, mir, hrano, pijačo, živali in zdravje. Med družbene vrednote učenci umeščajo: službo, družino, mir, pravičnost ter zdravje.

V tretji fazi iščemo razhajanja med tem, kar si učenci želijo oziroma menijo, da bi morale biti skupne vrednote šole, družine, družbe in tem, kar nam kot ljudem dejansko uspeva. Preko pogovora ocenjujemo, v kolikšni meri smo vsi skupaj ali posamezno sposobni dosegati in slediti tem vrednotam.

Pri ugotavljanju razlik med željenimi vrednotami in tistim, kar predvsem odrasli živimo, znajo biti učenci programa z nižjim izobrazbenim standardom neverjetno pronicljivi, neposredni in iskreni. Morda ravno zaradi morebitne zapostavljenosti lahko nastavijo ogledalo tako nam učiteljem, kot tudi staršem in celotni družbi.

V zadnjem delu se posvetimo izbrani vrednoti ter o njej bolj poglobljeno spregovorimo, razmišljamo in izvedemo različne delavnice. Letos je bila to vrednota prijateljstva. Učenci so odgovarjali na vprašanja: Kdo so prijatelji? Kdo so vaši prijatelji? Kako pokažemo prijatelju, da nam ni vseeno zanj? Kako postaneš dober prijatelj? Kaj pomeni dejavno prijateljstvo? Ali imamo lahko več prijateljev? Kaj pričakuješ od prijatelja? V knjižnici smo poiskali različne knjige na temo prijateljstva (Pet prijateljev, Mali princ, Prijatelj, kot si ti, Bruno in njegovih 100 prijateljev, Polž na potepu na kitovem repu…). V pomoč nam je bila tudi knjiga Mala knjiga

vrednot. Izbrane knjige smo prebrali ter se o njih pogovorili. Za prijatelja so izdelali darilo in mu ga podarili.

Učenci prilagojenega programa z nižjim izobrazbenim standardom zelo radi sodelujejo pri omenjenih dejavnostih v skladu s svojimi sposobnostmi. Težave lahko nastopijo pri dojemanju, uresničevanju in ponotranjenju dogovorjenega ter premajhnemu številu ur, ki ga lahko posvetimo takemu delu.

3 Zaključek

Šola ima v dandanašnji družbi izredno pomembno vlogo ne le v izobraževalnem procesu, ampak tudi v vzgojnem, saj imajo starši zaradi načina dela in življenja tudi na področju vzgajanja manj vpliva kot v preteklosti, šolsko okolje pa je postalo eden izmed ključnih življenjskih okolij, od katerega se pričakuje, da vzgaja otroke in mladostnike.

Pri iskanju načinov, kako vzgajati mlade, moramo zato biti proaktivni, inovativni, vztrajni in potrpežljivi. Brez našega truda in znanja ne moremo pričakovati, da bodo učenci pridobili znanja in sprejeli vrednote, ki jih bodo opremile za življenje v moderni družbi. Zavedamo se, da je to proces in da moramo biti učitelji vzgled pri doseganju skupnih vrednot.

Z dejavnostmi, kot so pogovor, sestavljanje lestvice vrednot, branje knjig o posamezni vrednoti, izvajanje praktičnih dejavnosti oziroma realizacija vrednote poizkušamo naše učence opolnomočiti za iskanje, razumevanje, izbiranje in sledenje vrednotam. Uspešnost takih dejavnosti je težko izmeriti in pričakovati, da bomo stoodstotno uspešni, vendar smo prepričani, da smo v določeni meri uspeli v njih prebuditi zavest o pomembnosti vrednot in jih spodbudili k razmišljanju o sebi in drugih tudi skozi prizmo vrednot. Pri iskanju načinov, kako v še večji meri spodbujati aktivno in načrtno razmišljanje in delovanje učencev v smeri zavestnega življenja v skladu z vrednotami, ki jih izbirajo, si želimo tudi od šolskega sistema več pomoči, spodbude in usmerjanja (primerna literatura, pripravljene vsebine za delo, dodatne ure za realizacijo vsebin).

Sistem po našem mnenju premalo pozornosti namenja skupnim družbenim vrednotam. Slovenci kot družba izgubljamo možnost, da bi s sprejetjem skupnih vrednot določili smer razvoja in načina življenja, obenem pa s tem tudi hromimo moč šolskega sistema in drugih

sistemov, kot je družina, da bi se znali in zmogli usmeriti v prenašanje in vzgajanje ključnih vrednot naše družbe. Zato je pomemben vsak še tako majhen korak, da se vsaj na nivoju razreda, šole ali družine znamo in zmoremo soočiti s tem izzivom in ga v kar se da največji meri izpeljati. Pri tem niti ni tako pomemben rezultat, kot predvsem proces, v katerem vsakemu posamezniku damo vrednost, možnost opredeliti se ter dolžnost poslušati in slišati druge.

4 Viri in literatura

1. DUCKWORTH, J. *Mala knjiga vrednot*. Ljubljana: Karantanija. 2011.
2. MINISTRSTVO za izobraževanje, znanost in šport. *Prilagojeni izobraževalni program devetletne osnovne šole z nižjim izobrazbenim standardom* [Online]. [Citirano 11. jul. 2018; 12.24]. Dostopno na spletnem naslovu: http://www.mizs.gov.si/fileadmin/mizs.gov.si/pageuploads/podrocje/posebne_potrebe/programi/PP_z_NIS.pdf.
3. MUSEK Lešnik, K. *Vzgoja in izobraževanje.* [Online]. [Citirano 31. jul. 2018; 16.48]. Dostopno na spletnem naslovu: http://www.ipsos.si/VodenjeVIZ_VI_kako_ delujejo_vrednote.html.
4. MUSEK, J. *Nova psihološka knjiga vrednot*. Ljubljana: Educy. 2000.
5. *SLOVAR slovenskega knjižnega jezika.* [Online]. [Citirano 2. avg. 2018; 12.58]. Dostopno na spletnem naslovu: http://bos.zrc-sazu.si/cgi/a03.exe?name= sskj_ testa&expression=vrednota&hs=1.
6. *VZGOJNI načrt OŠ Primoža Trubarja Laško.* [Online]. [Citirano 2. avg. 2018; 14.35]. Dostopno na spletnem naslovu: http://www.o-ptlasko.ce.edus.si/files/2017/09/LDN2017 _ 18predlogVer1b.pdf in http://www.o-ptlasko.ce.edus.si/files/2016/10/Vzgojni Nacrt September2016.pdf.
7. *ZAKON o usmerjanju otrok s posebnimi potrebami.* (1. september 2013). Uradni list Republike Slovenije, št.. 90/12. [Online]. [Citirano 11. jul. 2018; 11.10]. Dostopno na spletnem naslovu:: http://pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?Id=ZAKO 5896.
8. ŽORŽ, B. *Vzgoja za vrednote*. Koper: Ognjišče. 2012.

Biotehniški izobraževalni center Ljubljana

Gimnazija in veterinarska šola

Lidija Gnidovec

ZGODBA, LABORATORIJSKO DELO, OKROGLA MIZA ALI ŽIVLJENJE, RAZISKOVANJE, ISKANJE KOMPROMISOV

A STORY, LABORATORY WORK, A ROUND TABLE OR LIFE, RESEARCH AND SEARCHING FOR COMPROMISES

Povzetek

Problem današnjega časa in šolskega sistema je, da mlade pogosto pušča v pasivnosti. Receptov za vzgojo ni. Najpomembneje je, da mladim omogočimo izkustveno učenje, da se seznanijo s seboj, s svojimi zmožnostmi in mejami. Potrebujejo izkušnje, zato jih moramo narediti dejavne in odgovorne ter jih soočiti z zahtevami življenja. Aktiven pouk mlade spodbuja h krepitvi socialnih mrež in k razvoju spretnosti reševanja problemov. Igra vlog je učinkovita učna metoda, ki omogoča razvijanje različnih znanj in veščin. Dijaki izpopolnjujejo kognitivne in komunikacijske spretnosti. S povečanjem čustvene angažiranosti in z aktivacijo energije za reševanje problemov se poveča tudi njihova motivacija. Okrogla miza je ena od izvedbenih oblik igre vlog, v kateri udeleženci soočijo svoja stališča, izkušnje in znanje.

Ključne besede: igra vlog, okrogla miza, izkustveno učenje, aktivno učenje

Abstract

One of the biggest problems of our time and of the school system is that it allows young people to stay passive. There are no recipes for upbringing, however it is of utmost importance that we make it possible for the youth to experience experiential learning, so that they are able to get to know themselves, their capabilities and boundaries. What they need are experiences and that is why they have to be both active and responsible as well as aware of what is expected of them. Active lessons encourage them to strengthen their social networks and develop abilities to solve problems. Role playing is an effective method; it enables us to develop different types of knowledge and different skills, for example cognitive and communicative skills. If students are emotionally and actively engaged in solving problems, they will also be more motivated. A round table role play is an opportunity for the students to express themselves, share their point of view, their experiences, and their knowledge.

Key words: role playing, round table, experiential learning, active learning

1 Življenje, raziskovanje, iskanje kompromisov

Učitelji smo vedno znova postavljeni pred izziv, kako se izogniti površinskemu učenju, ki zadovolji le formalen uspeh, in kako doseči globinsko učenje. Želimo si, da bi naše poučevanje krepilo posameznikov razvoj na osebni, družbeni in politični ravni in jim olajšalo soočanja z življenjskimi izzivi (Ginnis, 2004).

Eden od strokovnih predmetov na naši gimnaziji je biotehnologija, interdisciplinarna veda, ki vključuje znanja s področja biologije, kemije in inženirskih znanosti, ter sega tako rekoč v vse sfere človekovega življenja. Temeljni namen biotehnologije je industrijsko izkoriščanje biokultur za pridobivanje različnih biotehnoloških produktov, ki se uporabljajo v industriji živil in pijač, farmacevtski industriji, medicini in veterini, agronomiji, kemični industriji, energetiki, živinoreji ter ekologiji. Šolski predmet biotehnologija nadgrajuje znanja, ki so jih dijaki usvojili pri predmetih biologija in kemija, ter poudarja pomen uporabe biokultur v biotehnoloških procesih, ki dajejo ritem razvoju nekaterih panog industrije. To pa je ključni dejavnik rasti kapitala, ki močno vpliva na ekonomske in socialne odnose v družbi. Pri izvajanju biotehnologije v šoli je treba skrbeti za razvoj celovite osebnosti, ki jo opredeljujejo kritičnost, kreativnost, poštenost, vedoželjnost in svoboda misli. Eden od bistvenih ciljev je spoznanje dijakov, da problemov ni mogoče analizirati, o njih diskutirati ali se odločati brez ustreznega znanja. Da bi lahko uresničevali naloge biotehnologije kot šolskega predmeta, se morajo teoretične osnove tesno prepletati z raziskovalnim delom. To daje dijakom možnost, da aktivno pridobivajo znanje in izbirajo najustreznejše rešitve. Omogoča jim tudi poglobljeno razumevanje učnih vsebin in razumevanje soodvisnosti naravoslovnih, tehniških in družbenih znanj. Vaje so namenjene ponazoritvi pouka in konkretnim predstavam ter so vključene v predmet laboratorijske vaje (Biotehnologija, 2008).

V predmet biotehnologija so vključeni tudi ogledi različnih biotehnoloških procesov v delovnih organizacijah, ki razpolagajo s sodobno opremo in tehnologijo in se navezujejo na učno snov. Ob obisku znanega biotehnološkega podjetja nam je vodja oddelka povedala, da od zaposlenih poleg strokovnega znanja pričakujejo sposobnost dela v skupini, dobre govorne spretnosti in pisno izražanje, sposobnost soočanja z zapleti ter sposobnost reševanja problemov in odločanja. Podjetja torej zahtevajo fleksibilnost, odzivnost, ustvarjalno reševanje problemov, timsko delo, samostojnost pri odločanju in spretnosti sporazumevanja. Torej zgolj prisotnost,

točnost, ubogljivost in zadovoljiva ponovitev od učitelja posredovanih podatkov za dijake, ki se pripravljajo za nadaljnji študij ali za iskanje prve zaposlitve, enostavno ni dovolj. Spremembe in potrebe zunanjega sveta silijo šolski sistem v sodobne, progresivne oblike poučevanja. Zato bi morali svojo pozornost usmeriti na ustvarjalen način poučevanja, saj lahko le z njim oblikujemo ustvarjalne učence (Ginnis, 2004).

V 4. letniku se dijaki pri biotehnologiji natančneje seznanijo s povezanostjo biotehnologije z družbo ter obravnavajo etične, ekonomske in pravne vidike znanosti. Pomembno je, da se dijaki zavedo tesne povezanosti med znanostjo, tehnologijo in družbo na ekonomskem, kulturnem, moralnem, pravnem in političnem področju (Biotehnologija, 2008). Vendar nekateri strokovnjaki opozarjajo, da ni potrebno in ni primerno, da šolski sistem le sledi gospodarskim potrebam in razmeram, ampak da je bistveni cilj izobraževanja razvoj mišljenja, vedenja in demokratičnih prepričanj (Ginnis, 2004). Kljub temu ne moremo spregledati, kako družbene spremembe vplivajo na šolo. Spreminjata se vloga in vrednost učitelja, povečujejo se družbene in kulturne razlike, medijska industrija ima vedno večji socializacijski pomen. Trgovska socializacija mlade odvrača od intelektualnih užitkov ter od pisne, znanstvene in tehnične kulture, ki naj bi jo posredovala šola. Uživanje v blagu postaja prevladujoča družbena oblika ugodja čutil in duha (Adam, 2013). Če je bila šola nekoč usmerjena k oblikovanju državljana, je neoliberalni koncept šole produciranje človeškega kapitala za vzdrževanje konkurenčnosti gospodarstva. Takšen utilitaren koncept uničuje tisto, kar je bistveno za načela vzgoje in izobraževanja, to je osvajanje simbolnih oblik in znanj, nujnih za presojanje in razmišljanje. Ideal šole postaja »fleksibilni delavec« in tako je po drugi strani ubogljiv delavec, ki samo posluša ukaze od zgoraj, preteklost. Razvoj avtonomne osebnosti ni mogoč brez obsežnejše vednosti, samodiscipline, samoiniciativnosti, samoučenja in pripravljenosti za soočanje z negotovostjo. Veliko delavcev se ne more več opredeliti s stabilno zaposlitvijo, ampak le z znanjem in sposobnostmi, da znanje uporabijo. Ljudje so za podjetja človeški kapital. Takšna privatizacija vzgoje in izobraževanja spreminja pomen vednosti in šole kot institucije, ki znanje in vrednote prenaša. Nekateri menijo, da se šolska institucija vse bolj prilagaja konceptu neoliberalne šole, kjer sta vzgoja in izobraževanje zasebna lastnina z ekonomsko vrednostjo. Odmeven primer neoliberalnega vdora v izobraževalni in raziskovalni sistem univerz je dogajanje, ki se je sprožilo, ko so vlade v ZDA in Kanadi v 80-ih letih prejšnjega stoletja z davki spodbujale zasebno financiranje univerzitetnih raziskav z namenom, da bi

povečale konkurenčnost z Japonsko oz. Azijo. Pedagoške dejavnosti so se skrčile, raziskovalni laboratoriji univerz so postali profitna središča. Lov za dobičkom je prizadel bazična raziskovanja in omejil avtonomijo univerz, svobodo mišljenja in kritičnega razmišljanja (Laval, 2005).

Glavni poudarki pri pouku biotehnologije so sistematično pridobivanje uporabnih znanj, ki dijakom omogočajo razumevanje, načrtovanje in regulacijo biotehnološkega procesa, oblikovanje kritičnega odnosa do novih spoznanj v biotehnologiji, kar se kaže v sprejemanju ustreznih odločitev, ki bodo v prid človeštvu (Biotehnologija, 2008). Najrazvitejše države se danes zavedajo strateškega pomena razvojne naravnanosti in prihodnosti države, zato tudi v manj ugodnih kriznih časih iz proračuna namenjajo znatna sredstva za raziskovanje. Slovenija je največji varčevalni rez v času krize naredila ravno na področju znanosti in ji znižala financiranje za kar 30 odstotkov ter s tem v veliki meri zaustavila svoj razvoj. Kot meni dr. Marko Fonović z Inštituta Jožef Stefan, vzrok izvira iz napačnega razumevanja pomena znanosti v družbi in s tem povezanega prepričanja, da je znanost v službi gospodarstva in da mora za svoj obstoj tudi denar zaslužiti od gospodarstva. To zmotno prepričanje se je iz ekonomsko-gospodarskih krogov razširilo v politične, od tam pa prek medijev tudi v velik del slovenske javnosti. Dejstvo je, da le države z razvito znanostjo privabljajo visokotehnološke investicije. Če bo kljub trenutni visoki gospodarski rasti Slovenija nadaljevala neambiciozno raziskovalno politiko, bo po mnenju omenjenega vodje laboratorija za proteomiko našega največjega raziskovalnega inštituta postala vir surovin, polizdelkov in poceni delovne sile, kar je precej trhel temelj za blagor državljanov (Fonović, 2018).

Cilj predmeta biotehnologija je tudi, da dijaka pripravlja na razpravljanje o spornih vprašanjih, ki zadevajo odnos družbe do biotehnologije in mu pomaga, da razvije strpnost do nasprotnih ali nejasnih mnenj (Biotehnologija, 2008). Iz novejših raziskav Evrobarometra je razvidno, da od leta 2005 zaupanje Evropejcev v biotehnologijo pada. K temu so pripomogli škandali v znanosti, ko znanstveniki objavljajo za vsako ceno, ujeti v diktaturo kolesja »publish or perish«, v želji po priznanju, citiranju, napredovanju in iskanju subvencij za raziskovalno delo. Eden najbolj odmevnih je bil primer japonske znanstvenice, ki je leta 2014 v reviji Nature objavila, da ji je s kolegi uspelo spremeniti navadne celice v matične, kar se je kasneje izkazalo za prevaro (SAZU, 2015).

Če je bil glavni namen tradicionalne šole zagotavljanje socialnega reda in delovnih navad, nove razmere in prihodnost zahtevajo poudarek na posamezniku in individualiziranem učenju. Temelji sodobnega poučevanja so fleksibilno in samostojno učenje, vključevanje v razvojno skupinsko delo, podprto z okoljem, ki zagotavlja čustveno varnost in spoštovanje, kar omogoča pogoje za razvoj in utrjevanje samospoštovanja ter osebne odgovornosti (Ginnis, 2004). Pri predmetu biotehnologija je pomembno mlade naučiti, da ni dovolj na probleme reagirati le v obliki kritiziranja, ampak da poskušajo nakazati rešitve problemov ter razvijajo sebi lastne vrednote do znanosti in tehnologije znotraj družbeno sprejemljivih moralnih okvirov (Biotehnologija, 2008).

Učitelji želimo mlade opolnomočiti za življenje, kar lahko uresničimo le z ustvarjanjem spodbudnega okolja za osebni in socialni razvoj. Le v takšnem okolju imajo mladi priložnost, da razvijajo širok spekter znanja, osebno identiteto, pozitivno podobo, samospoštovanje in učinkovitost. Aktiven pouk jim omogoči krepitev socialnih mrež in razvoj strategij samoregulacije čustev, mišljenja in vedenja, spodbuja jih v razvoju spretnosti reševanja problemov, s čimer se krepi tudi njihova notranja motivacija za znanje in učenje. Aktivno vključevanje mladih v proces izobraževanja vpliva torej tako na čustven, kognitivni in vedenjski razvoj (Gril, 2014). Ena od oblik aktivnega poučevanja je izvajanje diskusije. Diskusija je soočenje in nasprotovanje mnenj, izkušenj ali interpretacij dveh ali več strani, ki daje možnosti za prepričevanje, obrambo, argumentiranje in dokazovanje različnih stališč in prepričanj (Rupnik Vec, 1998, cit. po Vesel, 2005).

Dijaki v 4. letniku s sklopom vaj, predavanj in sklepno okroglo mizo spoznajo sodoben biotehnološki postopek in ga na podlagi pridobljenega teoretskega znanja tudi izvedejo. Bistvo tega postopka je pridobivanje rekombinantnega GFP (*green flourescent protein*) s pomočjo gensko spremenjene *E. coli*. GFP pri teh vajah nastopa v vlogi novega zdravila. Dijaki z vajami simulirajo celoten biotehnološki postopek in spoznajo ključne razvojne stopnje ustvarjanja novega zdravila, od ideje do produkta, na koncu je vključeno tudi testiranje zdravila. Spoprijemajo se z etičnimi dilemami in spoznavajo različne pravne ter tudi ekonomske vidike, ki nastajajo med procesom dajanja zdravila na trg (Udovč Knežević, 2013). Pomen sklepne okrogle mize je v razvijanju kognitivnih in komunikacijskih spretnosti, v povečanju čustvene angažiranosti in motiviranosti učencev ter povezovanju novih vsebin s predhodnim znanjem.

Dijaki se morajo pri tem jasno izražati in pojasnjevati mnenja ter biti strpni do različnih pogledov (Rupnik Vec, 1998, cit. po Vesel, 2005).

Slika 1: Izolacija zdravilne učinkovine oz. GFP

(Foto: Jure Slatner)

2 Zgodba, laboratorijsko delo, okrogla miza

Zadnji projekt v sklopu vaj v 4. letniku pri predmetu biotehnologija je skupina eksperimentov s skupnim naslovom »Skrivnosti deževnega pragozda«, ki na več zahtevnostnih nivojih dijakom približa razvoj rekombinantnega zdravila na modelu zeleno fluorescirajoče beljakovine, ki jo v naravi dobimo v meduzi *Aequorea victoria*.

Začne se z zgodbo. Skupina mladih na potovanju po Južni Ameriki raziskuje obronke amazonskega pragozda v bližini indijanske vasi. Šaman jim ob večernem ognju razkrije največjo skrivnost njihovega dela gozda – zelen svetleč grm, ki ima zdravilne učinke ter pleme že generacije varuje pred boleznimi. Čez nekaj let eden od mladih zboli za še neozdravljivo obliko raka. Spomnijo se na šamanovo zgodbo in se odpravijo po zdravilni grm. Vendar je na tem območju zdaj cesta, pragozd uničen in Indijanci razseljeni. Razočarani se vrnejo domov in odnesejo nekaj pozabljenih zamrznjenih listov te rastline v Cold Spring Harbour, kjer jim iz njih uspe izolirati gen za zdravilni zeleni protein in ga vnesti v bakterije. Tako jim s pomočjo molekularne biologije, genskega inženiringa in sodobne biotehnologije uspe pridobiti dovolj

zdravila, da so ozdravili mladega fanta in postavili novo zdravilo na trg ter pomagali milijonom bolnikom (Udovč Knežević, 2013).

Uporaba sodobne tehnologije je za učence vabljiva in jih pritegne, tako da se počutijo kreativne, še posebej ob zaključevanju vaje, ko dobijo nalogo, da se prelevijo v enega od deležnikov v procesu sodobne medicine in preko okrogle mize argumentirano diskutirajo.

Zunanji mentor sodeluje na začetku z uvodnim motivacijskim predavanjem, v katerem dijakom predstavi problem naloge in jih seznani s teoretskimi osnovami praktičnega dela. Predavatelj z zanimivo in realistično zgodbo ter dobrim poznavanjem obravnavane tematike, saj je tudi ustanovitelj in direktor biotehnološkega podjetja, zelo motivira dijake za izvedbo vaje. Nato dijaki pod vodstvom profesorja in ob pomoči asistenta opravijo sklop vaj. Pri tem se razred deli v dve skupini, vaje pa dijaki izvajajo v dvojicah. Vaje potekajo v mikrobiološkem laboratoriju, za katerega smo na Ministrstvu za okolje in prostor pridobili dovoljenje za delo z GSO. Ob koncu praktičnega dela se ponovno vključi zunanji predavatelj, ki razloži potek in pomen predkliničnih in kliničnih študij. Dijakom predstavi etične, pravne in ekonomske vidike ter jih pripravi na okroglo mizo. Dileme, ki se pojavljajo ob vstopu novega zdravila na tržišče, dijaki predstavijo z igro vlog in okroglo mizo (Udovč Knežević, 2013).

Tabela 1: Časovni potek in izvedba sklopa vaj Skrivnosti tropskega deževnega gozda

Časovni potek	Vsebina in izvedba
2 uri	**Uvod v sklop vaj Skrivnosti tropskega deževnega gozda** Predavanje zunanjega predavatelja: dijaki se seznanijo s problemom naloge.
1 ura	**Kloniranje** Delo v laboratoriju: dijaki nacepijo gensko spremenjene *E. coli* na selektivno gojišče, pri tem upoštevajo pravila dela z GSO.
2 uri	**Pregled kolonij in precepljanje v tekoče gojišče** Delo v laboratoriju: dijaki s pomočjo UV-lučke izberejo ustrezne kolonije in jih precepijo v selektivno tekoče gojišče.

2 uri	**Prva faza čiščenja produkta GFP** Delo v laboratoriju: dijaki s centrifugiranjem ločijo bakterije od gojišča, jim dodajo lizocim in jih zamrznejo.
2 uri	**Druga faza čiščenja proteina GFP s HIC-kromatografijo** Delo v laboratoriju: dijaki izolirajo GFP (zdravilno učinkovino) s pomočjo HIC-kromatografije.
2 uri	**Predklinične in klinične študije** Predavanje zunanjega predavatelja: dijaki spoznajo pot od zdravilne učinkovine do zdravila ter se seznanijo s problemi in dilemami, ki nastajajo ob dajanju novega zdravila na trg.
1 ura	**Okrogla miza** Dijaki določijo voditelja okrogle mize, ostali se razdelijo v 4 skupine, ki se soočijo z mnenji in stališči.

S tem sklopom vaj dijakom približamo abstraktne vsebine molekularne biologije in genetike ter genskega inženiringa. K temu pripomore tudi uporaba različnih metod poučevanja, ki zajemajo avtentično in problemsko učenje kot tudi aktivne metode pouka ter veliko praktičnega dela (Udovč Knežević, 2013).

Če diskusije delimo na nestrukturirane, moderirane in strukturirane diskusije, potem našo okroglo mizo lahko uvrstimo med moderirane diskusije. Zanje je značilno, da so delno strukturirane, v našem primeru to pomeni, da potek usmerja dijak, ki je postavljen za voditelja okrogle mize.

V diskusiji sodelujejo 4 skupine dijakov, ki zastopajo svoje interese in stališča:

1. skupina: predstavniki bolnikov z rakom,
2. skupina: JAZMP – Javna agencija za zdravila in medicinske pripomočke,
3. skupina: društvo proti mučenju živali,
4. skupina: farmacevtska tovarna.

Slika 2: Skupina dijakov, ki zagovarja interese farmacevtskega podjetja

(Foto: Lidija Gnidovec)

V zaključnem predavanju gostujoči predavatelj dr. Miodrag Knežević dijakom predstavi odkrivanje in raziskovanje zdravilnih učinkovin ter zahteven, dolgotrajen in drag proces testiranja zdravil in njihovo uvajanje na tržišče. Ker je tudi sam direktor biotehnološkega podjetja, jim poda veliko praktičnih primerov iz lastne in tuje prakse. V svojem predavanju provokativno odpre več dilem, ki jih dijaki lahko uporabijo tudi v diskusiji v okviru okrogle mize Za izvedbo okrogle mize je namenjena ena šolska ura. Prvih pet minut dijaki uporabijo za oblikovanje skupin in usklajevanje še zadnjih stališč in strategij znotraj skupin. Okrogla miza poteka običajno pol ure, povezovalec skuša doseči oblikovanje kompromisa med stališči skupin. Dijak, ki diskusijo povezuje, spodbuja in usmerja, mora imeti do idej vseh sodelujočih skupin nevtralno mnenje. Njegova naloga je, da preprečuje večja nesoglasja in konflikte, vzdržuje pozitivno ozračje in ustavlja brezplodno ponavljanje idej ter opozarja na oddaljevanje od teme (Tomić, 2000, cit. po Vesel, 2005). Zadnjih deset minut je namenjenih analizi in mnenjem opazovalcev okrogle mize. Opazovalci debate so profesorji, laboranti in gostujoči predavatelj, ki na koncu podajo svoja mnenja, vprašanja in kritike. Opazovalci povzamejo bistvo dileme, ki se je vzpostavila v diskusiji, in opozorijo na močne in šibke točke argumentacije posameznih skupin ter predstavijo še možne vidike, dileme in argumente, ki niso bili uporabljeni (Vesel, 2005).

Analiza je bistven element igre vlog. Dijaki razmišljajo o dogajanju v igri, o lastni udeležbi in prispevku. Svoja opažanja in doživljanja soočajo z drugimi udeleženci igre vlog in tudi z opazovalci. Pri tem reflektirajo lastno razmišljanje, doživljanje in ravnanje v vlogi ter skušajo ovrednotiti, v kolikšni meri so dosegli svoj namen. Tudi opazovalci poročajo o svojih vidikih dogajanja in spodbujajo dijake k poročanju o opaženih dejstvih in emocijah ter k oblikovanju lastnih interpretacij. Opazovalci torej spodbujajo refleksijo o vsebini in procesu igre vlog (Debeljak, 2005).

Po Bloomovi taksonomiji takšno soočanje mnenj v diskusiji dosega višje nivoje znanja kot so analiza, sinteza in vrednotenje. Z vidika Marzanove klasifikacije pa dijaki razširjajo in poglabljajo znanje in ga smiselno uporabljajo, razvijajo predstavljanje idej in se učijo sodelovanja pri skupnem delu ter izpopolnjujejo produktivne miselne navade. S tem razvijajo kritično mišljenje, ki jim omogoča oblikovanje lastnih argumentov ter zavračanje argumentov nasprotnih skupin. Pri razvijanju različnih idej se morajo osredotočiti tudi na samoregulacijo lastnega miselnega procesa, čustev in vedenja (Vesel, 2005).

3 Zaključek

Igra vlog je pomembna metoda izkustvenega učenja. V njej učenec začasno prevzame predpisano vlogo in s tem razmišljanje, čustvovanje in vedenje nekoga drugega. Učenci pri tem usvojijo globlje razumevanje učne snovi in razvijajo veščine samorefleksije. Z igro vlog učitelj pri učencih spodbuja kritično mišljenje, razvoj medosebnih komunikacijskih in sodelovalnih veščin. Tako učitelj popestri razlago učne snovi in pri učencih razvija poleg vsebinskih tudi procesne cilje (Vesel, 2005).

Najpogostejše ugotovitve v analizah okroglih miz ob koncu sklopa vaj Skrivnosti tropskega deževnega gozda:

- povečana količina čustev zmanjša sposobnost racionalnega odločanja in delovanja;
- najbolj čustveno se odzivajo dijaki v skupini bolnikov in zaščitnikov živali;
- v skupini za zaščito živali pogosteje prevladujejo dekleta, medtem ko je v skupini predstavnikov farmacevtske tovarne običajno več fantov;
- sklepanje kompromisov – postopek, v katerem ni poraženca, je zahteven proces;
- dijaki vedno najprej izberejo dilemo testiranja zdravil na živalih in ljudeh;

- najboljši povezovalci so dijaki, ki imajo dobre komunikacijske sposobnosti in niso toliko obremenjeni z znanjem s posameznega področja.

Med igranjem vlog učenci usmerijo pozornost na izpostavljen problem ter povečajo občutljivost za lastna in tuja stališča, čustva in ravnanja, povezana z obravnavano situacijo. Pri tem spoznavajo odnos med čustvovanjem in vedenjem ter dobijo varno priložnost za uporabo pridobljenih znanj, trening spretnosti in uporabo čustev. Poleg tega aktivacija energije za reševanje problema poveča njihovo motivacijo. Celostna angažiranost v novih in netipičnih konfliktnih situacijah jim daje priložnost za spreminjanje lastnih stališč in ravnanj (Marentič Požarnik, 2000).

Za zanimivo in unikatno popestritev letošnje okrogle mize so poskrbeli dijaki v enem od gimnazijskih oddelkov, ki so v diskusijo o pomembnosti raziskav, vključili še napačno razumevanje pomena znanosti v državi in pojav »bega možganov«. S pomočjo namizne kamere in projektorja so namreč uprizorili javljanje slovenskega znanstvenika iz tujine.

Slika 3: V diskusijo se je vključil tudi »slovenski znanstvenik iz tujine«

(Foto: Lidija Gnidovec

Sodobna šola mora dosegati več ciljev. Socializacijski cilji se nanašajo na »pripravo za zaposlitev in udeležbo v vsakdanjih družbenih, ekonomskih in političnih aktivnostih«. Izobraževalni cilji so vezani na »iskanja resnice«. Vzgojni cilji pa so usmerjeni v »razvoj

posameznika«. Socializacija omogoča življenje v družbi, medtem ko ga vzgoja in izobraževanje osmislita (Kroflič, 210).

»Šolski sistem je vpet v življenje, kulturo, zgodovino in neko logiko vsakega naroda, njenega razvoja in etike. Kurikul je minimiziral pomen vzgoje, socialnega učenja, solidarnosti in sočutja. Učitelji bi morali več časa nameniti za odnose ter za vzgojne dejavnosti, za neformalno učenje in druženje. Več kot bo človečnosti v šolskih vsebinah, bolj bo šola prijetna in prožna. Poučevanje je lažje kot vzgoja. Za poučevanje moraš vedeti, za vzgojo moraš biti. Zato moramo biti in sebe dajati na pravi način. Na ta način bomo tudi sami veliko pridobili.« (M. Kranjčan, 2017)

4 Viri in literatura

1. ADAM, A. *Zofijini ljubimci: Društvo za razvoj humanistike: neoliberalni napad na javno šolstvo*. [Online]. [Zadnja sprememba 3. jun. 2013]. [Citirano 8. avg. 2018; 9.15]. Dostopno na spletnem naslovu: http://zofijini.net/neoliberalni-napad-na-javno-solstvo/.
2. *BIOTEHNOLOGIJA.* Predmetni katalog – učni načrt. Tehniška gimnazija. [Online]. [Zadnja sprememba: 2008]. [Citirano 9. avg. 2018; 20.10]. Dostopno na spletnem naslovu: http://eportal.mss.edus.si/msswww/programi2008/programi/gimnazija/teh_gim/biotehnologija.htm.
3. DEBELJAK, B. Igra vlog in simulacija pri pouku. V: *Spodbujanje aktivne vloge učenca v razredu*. Ljubljana: Zavod RS za šolstvo. 2005. Str. 89–99.
4. FONOVIĆ, M. *Napačno razumevanje pomena znanosti v družbi*. Kvarkadabra. [Online]. [Zadnja sprememba 3. jul. 2018]. [Citirano 8. avg. 2018; 12.30]. Dostopno na spletnem naslovu: https://kvarkadabra.net/2018/07/pomen-znanosti-za-druzbo/.
5. GINNIS, J. *Učitelj – sam svoj* mojster: kako vsakega učenca pripeljemo do uspeha. 1. izd. Ljubljana: Založba Rokus. 2004.
6. GRIL, A. *Aktivni pouk kot podpora osebnostnemu in socialnemu razvoju otrok in mladostnikov za opolnomočenje na karierni poti.* [Online]. [Zadnja sprememba 11. apr. 2014]. [Citirano 8. avg. 2018; 14.30]. Dostopno na spletnem naslovu: http://career.pei.si/wp-content/uploads/sites/4/2014/11/Alenka-Gril.pdf.

7. KRAJNČAN, M. Poučevanje je lažje kot vzgoja. V: *Up budi.* Spletni medij Univerze na Primorskem. [Online]. [Zadnja sprememba 27. nov. 2017]. [Citirano 9. avg. 2018; 11.45]. Dostopno na spletnem naslovu: https://upbudi.upr.si/poucevanje-je-lazje-kot-vzgoja/.
8. KROFLIČ, R. Pluralna šola in iskanje osebnega smisla. *Nova revija*. 2010, št. 336-338 (letn. 29), str. 260–272. [Online]. [Citirano 10. avg. 2018; 8.30]. Dostopno na spletnem naslovu: http://www2.arnes.si/~rkrofl1/Teksti/PLURALNA%20%C5%A0OLA%20IN%20ISKANJE%20OSEBNEGA%20SMISLA.pdf.
9. LAVAL, C. *Neoliberalni napad na javno šolstvo*. 1. izdaja. Ljubljana: Krtina. 2005.
10. MARENTIČ Požarnik, B. *Psihologija učenja in pouka*. Ljubljana: DZS. 2000.
11. SAZU. *Etika v znanosti: od zlorab do regulacije*. [Online]. [Zadnja sprememba 9. jun. 2015]. [Citirano 8. avg. 2018; 13.45]. Dostopno na spletnem naslovu: http://www.sazu.si/events/57cdb5a8778f937457bdf609.
12. UDOVČ Knežević, N. in KNEŽEVIĆ, M. GSO – Skrivnosti tropskega deževnega gozda. V: *Izzivi razvijanja in vrednotenja znanja v gimnazijski praksi*. Biologija. 1. izd. Ljubljana: Zavod RS za šolstvo. 2013. Str. 147–183. [Online]. [Citirano 9. avg. 2018; 11.30]. Dostopno na spletnem naslovu: https://www.zrss.si/digitalnaknjiznica/Izzivi%20razvijanja%20in%20vrednotenja%20znanja%20v%20gimnazijski%20praksi%20BIOLOGIJA/files/assets/basic-html/index.html#page1.
13. VESEL, J. Uporaba debatnih tehnik pri pouku. V: *Spodbujanje aktivne vloge učenca v razredu. Ljubljana*: Zavod RS za šolstvo. 2005. Str. 62–69.

Osnovna šola Franceta Prešerna Maribor

Aleksandra Gorjup

LJUDSKI OBIČAJ V ŠOLI - TRGATEV

FOLK CUSTOMS IN SCHOOL – VINTAGE

Povzetek

Z obujanjem kulturne dediščine odkrivamo njene vrednote in jih prenašamo na mlajše rodove. Otroci se preko običajev, šeg, praznovanj, glasbe in plesov seznanjajo z ljudskim izročilom in iz njega črpajo motive za svojo ustvarjalnost. V prispevku predstavljam delavnico, s katero smo sodelovali v projektu Dnevi evropske kulturne dediščine. Tema projekta »praznovanja« je ponujala številne možnosti za raziskovanje. V predstavljeni delavnici so učenci spoznavali ljudski običaj – trgatev. Z dediščino trgatve je povezanih veliko opravil, pa tudi številne šege in navade, ki povezujejo delo in praznovanje. Pripovedovali smo, kako je trgatev potekala včasih in kako danes. Omenili smo ljudske pesmi, ki opevajo vinsko trto in vino. In ker je ples spremljal človeka na zabavah po končanem delu, torej tudi trgatvi, smo se naučili enega od ljudskih plesov. Vse našteto smo združili in pripravili predstavitev za nastop. Odziv sodelujočih in gledalcev je bil zelo dober.

Ključne besede: ljudski običaj, trgatev, ljudski ples, ljudska pesem

Abstract

With revival of cultural heritage, we discover its values and pass its values to young generations. Through customs, habits, feasts, music and dances, children are acquainted with folk heritage and draw from its motives for their own creativity. This paper presents a workshop with which we have participated in project Days of European Cultural Heritage. The theme of the project “feasting” has offered numerous possibilities for researching. In the presented workshop, we have acquainted pupils with folk customs - vintage. There are many activities related with vintage and numerous customs and habits that involve both labor and feasts. We told children how vintage was then and now. We have mentioned folk songs that praise vine tree and vine. Because dance accompanied people at feasts and after the finished labor, therefore vintage too, we have learned one of folk dances. All has been combined into a performance at the presentation of all workshops. Response of participants and viewers was rather good.

Key words: folk customs, vintage, folk dance, folk song

1 Predstavitev teme oz. dejavnosti s teoretičnimi izhodišči

1.1 Kulturna dediščina

Kulturna dediščina je del našega vsakdana, saj nas spremlja na vsakem koraku, v vsakem trenutku, skrita za vogalom stare hiše, v naših rokah kot zanimiva knjiga, kot sprehod po zanimivi pokrajini ali kot modrost, ki jo skušamo predati. Določene šege, običaji in navade nas spremljajo na prireditvah, z nami so ob kosilu, kozarcu dobrega vina na lepo pogrnjeni mizi.

Kulturna dediščina je naša preteklost, sedanjost in prihodnost. Iz njenih elementov se lahko učimo, izobražujemo, spoznavamo svet, širimo obzorja ter krepimo identiteto. Zato je spoznavanje kulturne dediščine potrebno pričeti že v otroštvu, v osnovni šoli, saj so otroci izjemno dojemljivi za znanja in spretnosti.

V osnovnošolskem obdobju pridobivajo pomembne predstave o času, zato mora biti podajanje tega znanja in predstavitev čimbolj zanimiva, natančna, korektna in seveda prilagojena starosti otrok.

Ob njenem spoznavanju dobijo otroci predstavo o življenju naših prednikov; s čim so se ukvarjali in preživljali, kaj jih je veselilo, v kaj so verovali … Vsega tega ni moč predstaviti le s pomočjo delovnih zvezkov in učbenikov. Učenci morajo čim več prvin kulturne dediščine videti sami, se jih dotakniti, jih uporabljati, se kakšne spretnosti iz naše preteklosti tudi naučiti.

1.2 Trgatev

Slovenci smo deseti mesec v letu poimenovali vinotok, saj slovenska imena mesecev pripovedujejo o celoletnem dogajanju na polju, v gozdu, na travniku in zato tudi vinogradu (Kunaver, 2007, str. 259). V mesecu vinotoku je največji praznik trgatev.

Trgatev je bila nekdaj in je še danes velik dogodek. Že kak mesec pred trgatvijo, takoj ko grozdje začenja dozorevati, se iz haloških goric oglasijo klopotci, ki so ena od slovenskih posebnosti. Glas klopotca pa kljub svoji zanimivosti in enkratnosti skriva v sebi tudi grenko stran. Ko so se iz haloških vinogradov oglasili klopotci, so gospodarji otrokom strogo prepovedali iti v vinograde, še gospodar je komaj utrgal kako jagodo.

Ko se je bližal čas trgatve, so bogatejši kmetje med revnejšimi iskali pomagačev; otroci so tekali po vasi z noži v rokah in se prepirali, kdo ima boljšega. Pred cerkvijo je bil na nedeljo pred trgatvijo semenj, na katerega so Ribničani prinesli škafe, brente, čebre, kebre, »vsega šjenta«, kot pravi pesem.

Začetek trgatve je naznanil strel iz možnarja. Otroci so verjeli, da je ta strel pregnal kače iz grozdja in hitro so stekli v vinograde, da so se vsaj enkrat na leto do sitega nazobali sladkih jagod, še tedaj samo tistih, ki so jih pobrali pod trtami (Kunaver, 1990, str. 237).

Začetek trgatve je bil nadvse slovesen. Z vsakega dvorišča je zapeljal voz, na katerem je sedel gospodarjev sin z rdečim šopkom za klobukom, brači so zapeli. V Prlekiji je slovesni gospodarjev govor otvoril trgatev. Ob koncu govora je še opomnil brače, naj skrbno obirajo, da ne bo kaj ostalo za njimi. Priporočil se je še sv. Urbanu, zaščitniku vinske trte in vinogradov, in bratev se je začela. Trgači so začeli z nabiranjem in prenašanjem grozdja v velike kadi, kjer so tisti, ki so si dobro umili noge, mečkali grozdje. Za vsako brento (štaj, puto), ki jo je prinesel, si je brač naredil zarezo v palico »rovaš«, da je zvečer vedel, koliko brent grozdja je prinesel. Vsakokrat si je »privezal dušo« s požirkom starega vina.

Ob koncu trgatve so v kotu vinograda izgrebli luknjo in vanjo položili jagodo grozda – zato, da bo prihodnje leto dobra letina! Ali pa so na trs nataknili jagodo – tudi gorica mora piti! Na vrhu vinograda sta se srečala zadnja brenta grozdja in prvi koš gnoja. Gorici je treba vrniti, kar ji vzameš (Slovensko narodno izročilo, 1993, str. 48)!

Trgatev nam še danes pomeni dvoje: samo opravilo, torej trganja grozdja, poleg tega pa preživljanje časa v vinogradu in vinski kleti, dopolnjeno z družabnimi šegami in praznovanji v družini, s prijatelji, sorodniki in sosedi. Trgatev pa pomeni še nekaj. Beseda se uporablja za številne sodobne prireditve, ki se zvrstijo v treh, štirih tednih v času prave trgatve. To so tematske veselice, ki izvirajo iz podobnih oblik gostilniškega družabnega življenja v 19. stoletju. Vinske trgatve so poznali in jih še poznajo tudi v mestih; prirejajo jih restavracije in hoteli. Vendar so takšne oblike družabnosti precej drugačne od gostilniških, saj gre najpogosteje le za plesne prireditve.

Značilnosti nekdanjih prireditev – vinskih trgatev – je bila dekoracija prireditvenega prostora. Če plesišče ni bilo pod živo trto, so prostor v celoti pod stropom in delno tudi po stenah okrasili s pravimi grozdi in vinsko trto. Na plesišče so postavili več stražarjev, da so budno opazovali, kateri od plesalcev se bo ojunačil in soplesalki skušal odtrgati grozd. Če so ga opazili, so njega

ali plesalko zaprli v posebno kletko ali zapor. Za izpustitev sta se morala odkupiti. Torej zanimiva družabna igra, ki se je starejši pogosto spominjajo, saj je bila del njihove mladostne zabave.

Današnje navade ob trgatvi so povezane tudi z novostmi, navadami, ki smo jih bolj ali manj preoblikovane prenesli v naše kulturno okolje iz tujine. To zlasti velja za kronanje vinskih kraljic (Bogataj, 1998, str. 77 - 78).

2 Opis dejavnosti

Na naši osnovni šoli smo pred nekaj leti (2006) pričeli s projektom sobotnih šol, katerih moto je *ZA VSE, KI ŽELIJO VEČ IN ŠE VEČ.* Mentorji učencem ponudimo različne delavnice. Vse delavnice povezuje skupna tema. Ob koncu ustvarjalnega dopoldneva je krajša predstavitev oziroma razstava izdelkov.

Jubilejno, 20. sobotno šolo, smo poimenovali DVAJSETA!. Delavnice smo izvedli v okviru projekta Dnevi evropske kulturne dediščine na temo PRAZNOVANJA. Ob tem sem začela razmišljati, kako bi jesenski čas, v katerem je potekala delavnica, povezala z ljudskim plesnim izročilom, ki me spremlja skorajda vso delovno dobo.

Ljudski ples je spremljal slovenskega človeka ob vseh pomembnih mejnikih njegovega življenja (vstop v svet odraslih, poroka) in v prazničnih dneh, bil je nepogrešljiv na zabavah po končanem skupnem delu – košnji, žetvi, ličkanju koruze, trgatvi, spravljanju stelje in podobnem. V ljudskem plesu, njegovih oblikah in načinu izvedbe se izražajo duša, značaj in temperament Slovenca, številne različice plesov pa odkrivajo njegovo ustvarjalnost. Zaradi vsega tega je ljudsko plesno izročilo vredno, da ga spoznajo tudi nove generacije. Učenci lahko tudi s spoznavanjem ljudskih plesov razvijajo svoje ustvarjalne sposobnosti, hkrati pa se na neposreden način srečujejo s kulturo bivanja svojih prednikov (Fuchs, 2004, str. 7).

Odločila sem se, da bomo v delavnici ustvarjali na temo trgatev. Potrebno je bilo narediti načrt, kako bo delavnica potekala. S kolegicami smo združile moči in pričele z načrtovanjem.

2.1 Cilji

Zastavile smo si naslednje cilje:

- učenci bodo spoznali, kako je trgatev potekala včasih,
- spoznavali in poimenovali bodo nekatere stare predmete, ki so jih uporabljali nekoč: čeber, leseni mlin, brenta in stiskalnica,
- primerjali bodo sedanjost in preteklost,
- naučili se bodo zapeti ljudsko pesem, povezano z vinogradom,
- zaplesali bodo preprost ljudski ples,
- skupaj z mentoricami bodo pripravili krajši nastop,
- preživeli bodo dan v ustvarjalnem in sproščenem vzdušju,
- obujali in ohranjali bodo ljudski običaj.

2.2 Načrtovanje dejavnosti

- Delo uvodni razgovor z učenci o njihovih izkušnjah v povezavi s trgatvijo,

ogled smo načrtovale po naslednjem vrstnem redu:

- slikovnega materiala/posnetka o trgatvi,
- razgovor; poimenovanje opravil, predmetov, ljudi,
- potek trgatve,
- trgatev v času naših dedkov in babic,
- ljudske pesmi o vinogradu, trti, trgatvi, vinu,
- ljudski ples,
- priprava krajše točke za predstavitev delavnice,
- nastop,
- evalvacija dela.

2.3 Izvedba delavnice

K udeležbi v delavnici smo mentorice povabile učence 2. in 3. razredov. Naši učenci izhajajo iz modernega in urbano urejenega mestnega okolja. Navajeni so gostega prometa, različnih modernih pripomočkov, aparatov in računalnikov. Prav zato smo bile radovedne, kaj naši otroci vedo o delu v vinogradu in običajih ob trgatvi. Če kdaj, potem je ravno v oktobru, ko je

potekala 20. sobotna šola, bil pravšnji čas, da ta ljudski običaj obudimo in na svoj način predstavimo drugim.

Koliko pa so drugošolci in tretješolci dejansko vedeli o vinogradu in trgatvi? Le nekaj otrok je že bilo na trgatvi pri svojih sorodnikih in ti so lepo opisali sam običaj ter delo povezano z njim. Običaj so povezovali z veselim vzdušjem, vriskanjem, obilico hrane in dobre volje. Ena od deklic je omenila, da je opazovala trgatev najstarejše trte na svetu, ki poteka na mariborskem Lentu. Ostali so morda dodali kakšno poved, povzeto po pripovedovanju svojih staršev. Vinogradov pa nimamo samo na Štajerskem, ampak se razprostirajo bolj ali manj po vsej Sloveniji. Prav zato so se ob pripovedovanju otrok pojavili tudi različni izrazi kot bratva, trgatev, zidanica, vinska klet, hram, puta, brenta, preša, trgači, brači, gorice … Izraze smo ob slikovnem materialu razložili kar takoj, čeprav smo načrtovale ta del kasneje.

Sledil je ogled kratkega posnetka o trgatvi. Učenci so z zanimanjem opazovali dogajanje in bili pozorni na podrobnosti.

Povprašale smo otroke, ali so jim kdaj dedki in babice pripovedovali, kako je trgatev potekala včasih, ko so bili še oni majhni. O tem so vedeli bolj malo, le posamezniki so omenili, da so dali grozdje v lesene kadi in so bosi mečkali grozdje ter da so bile nekoč stiskalnice drugačne – velike in lesene. O trgatvi nekoč smo zato več povedale mentorice.

Ob tem smo se navezale tudi na ljudsko pesem. Katere pesmi, ki jih poznajo, so povezane z vinogradom oziroma trgatvijo ter vinom? Kar nekaj učencev je navedlo pesem »En hribček bom kupil«, nato pa je primerov zmanjkalo. Mentorice smo v fazi priprave na delavnico v literaturi (knjige Slovenske pesmi, šege in panjske končnice, Šege in pesmi pod lipo domačo od prosinca do grudna in Delo in ljudska pesem na Slovenskem) poiskale pesmi in jih predstavile. To so bile: Lepš'ga drevesa nej na svet, Majolka bod' pozdravljena, Kol'kor kapljic tol'ko let, Bog je ustvaril zemljico … Posebej pa smo izpostavile pesem »Jaz pa v gorico grem«, ki smo jo - v krajši verziji - izbrale tudi za predstavitev na odru. Pesem smo se naučili ob prikazovanju posameznih opravil. Ob tem so otroci spoznali delo vinogradnika skozi letne čase (od rezanja trte do pitja vina). Poudarili smo, da kadar govorimo o pitju vina, mislimo le na odrasle. Vino ni pijača, ki jo pijemo za žejo, treba ga je uživati v ustrezni količini ob hrani – kultura pitja.

Z vinsko trgatvijo se povezuje tudi ples. Izbrale smo ljudski ples v dveh variantah – rašpla.

Slika 8: Vaja plesa v učilnici

(Avtorica fotografije: Radeja Lokar Rutar)

Mentorica folklornega krožka je ob plesu zaigrala na harmoniko.

Otrokom smo predstavile, kako bomo našo delavnico postavili na oder v telovadnici šole. Čas je bil za vsako predstavitev delavnice omejen, zato smo točko pripravile vnaprej, otroci pa so jo dopolnjevali, oziroma tudi kaj spremenili. Rekvizitov nismo uporabili, ampak so bili le-ti namišljeni.

V skupini so bile v večini deklice, dečka sta bila le dva. Deklice smo razdelile na dve skupini. Na oder sta ob zvokih harmonike prišle vsaka s svoje strani. Prikazati smo želeli prihod na trgatev, zato so se deklice med seboj rokovale in se pozdravljale. Nato sta - kot v vinogradu - po dve v vrsti prikazovali trganje grozdja in ga polagali v vedro. Tu in tam so si zaradi »napora« in sonca morale obrisati potno čelo. Nato sta na oder privriskala še dečka in pozdravila ostale. Deklice so dvignile polna vedra grozdja in ga vsule v brente, ki sta jih nosila dečka. Sledilo je stiskanje grozdja v stiskalnici. Dečka sta vsula grozdje iz brent v stiskalnico, ki so jo prikazali štirje učenci (oblika križa, na sredini se držijo z iztegnjenimi rokami), nato se je pričelo vrtenje stiskalnice, štirje otroci so se prijeli za stegnjene roke, ki so predstavljale stiskalnico in vrteli. Vrtenje je potekalo vedno počasneje. Ob koncu je prišel gospodar, si nalil mošt, ga povonjal in naredil

požirek. Vsi so čakali, kaj bo rekel. Ko je pijačo pohvalil, so ostali zavriskali. Sledila je ljudska pesem Jaz pa v gorico grem in ljudski ples rašpla v dveh variantah.

Zamisel je bila otrokom všeč, zato smo se lotili vaj.

Našo točko smo želeli čim bolje predstaviti, zato smo oblekli še oblačila, ki jih imamo na šoli za potrebe folklornega krožka. Deklicam smo mentorice uredile tudi pričeske – spletle smo jim kitke.

Slika 9: Za nastop smo oblekli posebna oblačila

(Avtorica fotografije: Radeja Lokar Rutar)

2.4 Nastop – prikaz ljudskega običaja

Z učenci smo se podali v telovadnico, kjer smo se zbrali vsi udeleženci delavnic, starši in mentorji delavnic. Po uvodnem govoru se je predstavila vsaka od delavnic. Kot peti po vrsti smo se predstavili tudi mi. Nekaj utrinkov z našega nastopa …

Slika 10: Nastop - polnimo brente

(Avtorica fotografije: Radeja Lokar Rutar)

Slika 11: Nastop – stiskalnica

(Avtorica fotografije: Radeja Lokar Rutar)

Slika 12: Nastop - stiskamo grozdje

(Avtorica fotografije: Radeja Lokar Rutar)

Slika 13: Nastop - plešemo rašplo

(Avtorica fotografije: Radeja Lokar Rutar)

3 Zaključek

Način dela v delavnicah sobotne šole učence spodbuja k aktivnemu sodelovanju. Vsak se je lahko vključil po lastnem interesu, sposobnosti in željah. Menim, da so se k naši delavnici, ki je ponujala predstavitev jesenskega ljudskega običaja trgatev, vključili vedoželjni, radovedni, domiselni in igrivi otroci. Prav takšnih smo si želele. Tako smo lahko zastavljene cilje tudi dosegli. Zavedamo se, da bi lahko o samem ljudskem običaju povedali še marsikaj. Trgatev je namreč nekoč veljala za pravi in eden najpomembnejših praznikov v vseh krajih, kjer raste vinska trta. Lahko bi - glede na to, da smo iz severovzhodnega dela Slovenije in je posebnost haloških gričev klopotec, povedali še kaj o tem. Prav bi bilo, da bi medse povabili koga, ki je doživljal trgatev včasih ali pa vinogradnika, ki se vsako leto intenzivno pripravlja nanjo. Največ pa bi zagotovo otrokom pomenilo lastno doživetje trgatve, za kar bi bilo potrebno več časa in organizacije. Lahko pa to pomeni tudi idejo za kakšen naravoslovni dan, natečaj ali projektno delo.

Na samo delavnico smo se mentorice intenzivno pripravljale. Kljub temu da smo vse že spremljale trgatev, pa se zavedamo, da je za otroke potrebno pripraviti še kaj več. Iskale smo slikovni material in posnetke, pesmarice oziroma drugo literaturo s pesmimi in plesi. Ob tem

smo se učile še same. Veliko smo razmišljale tudi o tem, kako pripraviti predstavitev, da bo otrokom všečna in bo zanimiva za ostale gledalce. Idej je bilo veliko - od iger, pregovorov, plesov, pesmi … - izbrati najboljše pa je bilo kar težko. Pretehtalo je predvsem to, da je bilo časa za pripravo malo in da je bil tudi čas za predstavitev omejen. Sodeč po odzivu publike in mnenjih udeležencev, je bil naš nastop simpatičen in nazoren, primeren razvojni stopnji drugo- in tretješolcev. Točka je bila pripravljena za predstavitev delavnice, za vrednotenje pod budnim očesom strokovnih sodelavcev, bi bilo mogoče predstavitev preurediti v zanimiv splet in ga pokazati širšemu občinstvu.

Po končanem sobotnem dopoldnevu sem odšla domov polna lepih vtisov, dobrih odzivov gledalcev in predvsem z mislijo na nasmejane in zadovoljne otroke. Skupna predstavitev v telovadnici šole je ponudila veliko zanimivega v povezavi s praznovanji in seveda vključevala številne elemente ljudskega izročila (ljudska glasba, panjske končnice, kurentovanje, igre in igrače naših dedkov in babic …).

Menim, da ima slovenska kulturna dediščina bogato zakladnico znanja. Potrebno jo je odpreti učencem, saj bodo tako prišli do novih spoznanj o naši preteklosti in sedanjosti ter razumeli, zakaj in kako vpliva kulturna dediščina tudi na prihodnost.

4 Viri in literatura

1. BOGATAJ, J. *Sto srečanj z dediščino na Slovenskem*. Ljubljana: Prešernova družba. 1992.
2. BOGATAJ, J. *Smo kaj šegavi?* Leto šeg in navad na Slovenskem. Ljubljana: Mladinska knjiga. 1998.
3. FUCHS, B. *Ljudski plesi v osnovni šoli: priročnik za učitelje, mentorje in vaditelje*. Ljubljana: Zavod republike Slovenije za šolstvo. 2004.
4. KUMER, Z. *Delo in ljudska pesem na Slovenskem*. Celje: Mohorjeva družba. 2006.
5. KUNAVER, D. *Slovenske pesmi, šege in panjske končnice*. Ljubljana: samozaložba. 1990.
6. KUNAVER, D. *Slovensko ljudsko izročilo v šolskih klopeh*. Ljubljana: Dušica Kunaver. 2014.
7. *SLOVENSKO narodno izročilo*. Kranj: Lexis d.o.o. 1993.
8. *ŠEGE in pesmi pod lipo domačo: od prosinca do grudna*. Ljubljana: samozal. D. Kunaver. 2007.

Gimnazija Celje - Center

Nataša Grobelnik

OBRAZI SPREGLEDANIH

FACES OF THE OVERLOOKED

Povzetek

Širjenje zavesti o pomenu kulturne dediščine med mladimi tudi mednarodna skupnost prepoznava kot osnovno človekovo pravico, osnovo za razvoj vseh posameznikovih sposobnosti za izzive sodobnega časa in za ustvarjanje kreativne ter kulturno ozaveščene družbe. Skrb za sistematično kulturno-umetnostno vzgojo pomeni, da je za kulturo življenjskega pomena, da je vključena v celoten vzgojno-izobraževalni proces. Je namreč zgodovinski temelj nacionalne identitete, ta pa je osrednji element prepoznavnosti slovenske države. Vsak dijak naj bi pridobival spretnost za varovanje vsega, kar je delo človekovih rok, in ozavestil pomen kulturne dediščine za splošno in kulturno identiteto. V prispevku je predstavljena obšolska dejavnost na Gimnaziji Celje - Center kot primer izkustvenega učenja, ki vpliva na pozitiven odnos dijakov do kulturne dediščine, njenega ohranjanja in varovanja, hkrati pa spodbuja zmožnost kritičnega presojanja in vrednotenja kulturne dediščine.

Ključne besede: kratki film, kulturna dediščina, kulturno-umetnostna vzgoja, literatura, tekmovanje Slovenščina ima dolg jezik: Književnost na filmu, umetnost

Abstract

International society, too, recognizes the spread of awareness of cultural heritage among young people as the basic human right, as the basis for the development of all the abilities of the individual for the challenges of modern times and for the establishment of a creative and culture-conscious society. The concern for systematic culture and art education means that it is vital for the culture to be involved in the whole educational process. For culture is the historical basis of national identity, which is the central element of the recognizability of the Slovene state. Each student should acquire the ability to preserve all that what the human hand has created. He should become aware of the importance of cultural heritage for general and cultural identity. The article presents the extracurricular activity at Gimnazija Celje - Center as an example of experiential learning that has a positive impact on the students' relationship to heritage, its preservation and protection. At the same time the ability of critical analysis and evaluation of cultural heritage is promoted.

Key words: culture and art education, cultural heritage, competition »Slovenian has a long tongue«: literature in the movie, literature, art, short movie

»Namen umetnikov je bil od nekdaj, je ter ostane, da naturi takorekoč ogledalo drži: kaže čednosti nje prave črte, sramoti nje pravo obličje, stoletju in telesu časa odtis njega prave podobe.« (Hamlet v Cankar, 1996, str. 75)

1 Predstavitev obšolske dejavnosti

V članku je predstavljena obšolska dejavnost, ki sva jo v šolskem letu 2017/18 skupaj z dijaki Gimnazije Celje - Center (v nadaljevanju GCC) ustvarjali s somentorico Majo Rak, in sicer z namenom sodelovanja na tekmovanju iz znanja slovenščine − Slovenščina ima dolg jezik: Književnost na filmu (v nadaljevanju SIDJ). K sodelovanju so nas pritegnili predvsem cilji tekmovanja (More in Žele, 2017): ***»****Glavni cilji so spodbuditi delo učencev in dijakov s književnimi besedili: spoznavanje s sporočilnostjo in sestavinami književnih del, z možnostmi njihovega poustvarjanja in s prenosom književnega dela v filmski jezik; spodbuditi ustvarjalno rabo slovenščine; spoznavanje in raba sodobnih medijev ter skupinsko delo učencev in dijakov.«* Ob tem pa mi je tekmovanje kot učiteljici slovenščine ponudilo možnost, da književni pouk prenesem iz učilnice, dijakom pa dejavni, celostni stik z literaturo, predvsem zato ker so književna dela izbrali sami. Književni pouk je gotovo pomemben element vzgoje in izobraževanja, še posebej ker je neizpodbitno, da vpliva na oblikovanje naših predstav o svetu, o sebi, spodbuja kritičnost, empatijo idr. Gotovo se vsi strinjamo, da so kakovostna umetniška dela koristen pripomoček in primerno izhodišče za motivacijo in pogovor, obenem pa njihova umetniška vrednost bogati posameznika tudi na druge načine. S tem se krepi zaupanje v prenos znanja in v skupno učenje ter zaupanje v družbo, v kateri živijo oziroma živimo. To pa je tudi prvenstveno v vzgoji in izobraževanju. V vsebini tekmovanja sem prepoznala edinstveno priložnost za vzgojo kultiviranega bralca, saj tekmovanje spodbuja in razvija branje besedil ne zgolj za spontani bralni užitek, ampak zato da bi dijaki dokazali višje razvite zmožnosti branja in razumevanja sporočilnosti, ki jo morajo prenesti tudi na filmsko platno. Filmska izkušnja z »ostrenjem« pogleda zaobseže tudi premislek ob/o videnem in odigra pomembno vlogo pri razvoju mladostnika. Pripomore k oblikovanju estetske občutljivosti, krepi socialno medijsko pismenost in spodbuja ustvarjalno rabo slovenščine. Dijake seznanjam s pomembnostjo maternega jezika, temeljem narodne identitete. Ob tem jih opozorim na besede dr. Snoja in Jenkove nagrajenke Anje Golob, ki mi služijo za motivacijo in odprt pogovor o rabi in pomenu slovenščine ter o branju literature. Dr. Snoj (2016) pravi: *»Napaka je, da se sploh ne poskuša najti slovenske besede, ampak se tuja kar posloveni. Pomembna je zavest v širši javnosti. Produkcija v slovenskem jeziku je takšna, kot še ni bila, zato je potreben ozaveščen bralec, da*

izbira. Raba jezika je odslikava duha naroda.« Anja Golob (2016/17, str. 10) k temu dodaja: *»Gledati stvarem strmo / v oči /…/ predvsem ko bodejo / zahteva pač pogum. /…/ Misli, misli, veliko beri. / Ne boj se. Nekoč se bo knjiga zaprla. /…/ Kar si si dal, bo tudi ostalo.«* Menim, da smo s celostnim pristopom oziroma z obšolsko dejavnostjo sledili tudi sloganu GCC: *znanje in ustvarjalnost – gibalo sveta* ter izpolnili vizijo naše šole, ki stremi k temu, da dijake tudi z delom izven pouka spodbujamo k raziskovanju. Navdušujemo jih za (ne)formalne vsebine ter formalna znanja nadgrajujemo s kompetencami, ki jih bodo opremile s samozavestjo za postavljanje konkretnih ciljev in iskanje uspešnih poti do njih. Nudimo jim priložnost, da raziskujejo pojave, ki so za njih pomembni.

Hkrati smo obšolsko dejavnost povezali z Evropskim letom kulturne dediščine. S kratkim filmom z naslovom Obrazi spregledanih (predstavljen je v nadaljevanju članka), posnetim po literarni predlogi Lovra Kuharja – Prežihovega Voranca, Samorastniki, smo ustvarjalci opozorili na pomembnost kulturne zavesti in zavesti o dediščini.

1.1 Z načrtnim razvojem kakovostne kulturno-umetnostne vzgoje do zavedanja pomena nacionalne kulturne dediščine

Članek temelji na izsledkih razprav, objavljenih v priročniku z naslovom *"Kulturno-umetnostna vzgoja, Priročnik s primeri dobre prakse iz vrtcev, osnovnih in srednjih šol* (Bucik, Požar Matijašič in Pirc, 2011), in izkušnjah, ki sem jih pridobila kot učiteljica in mentorica številnih obšolskih dejavnosti. V priročniku (prav tam, str. 5−6) je zapisano, da morajo imeti vsi mladi pravico do spodbudnih kulturnih izkušenj, ki jih navdihujejo, spodbujajo njihovo domišljijo in prispevajo k njihovemu celostnemu razvoju. Ravno slednje sem prepoznala v tekmovanju SIDJ, ki mi je omogočilo odprto kulturno-umetnostno vzgojo z raznovrstnimi didaktičnimi pristopi, ki so dijakom omogočili spoznavanje različnih umetnostnih področij na kakovostni ravni. S kratkimi filmi smo odprli vrata šole v širši družbeni prostor in s tem dijakom pomagali presegati preizkušene/prehojene poti. Bucik, Požar, Matijašič (prav tam, str. 6) pravijo: *»/…/ da le s takšnim načinom dela mladim omogočimo graditi, dograjevati in plemenititi kulturni in tudi svetovni nazor, soustvarjamo kulturno osveščenega in estetsko občutljivega posameznika – utemeljujemo družbo in svet prihodnosti.«* Širjenje zavesti o pomenu kulturne dediščine tudi mednarodna skupnost prepoznava kot osnovno človekovo pravico, osnovo za razvoj vseh posameznikovih sposobnosti za izzive sodobnega časa ter za ustvarjanje kreativne in kulturno

ozaveščene družbe. Številni strokovni članki poudarjajo pomen procesa učenja od dediščine, ki mora biti usmerjen v raziskovanje in spodbujanje ustvarjalnosti. Tekmovanje mi je omogočilo celostno obravnavo problematike ohranjanja in varovanja kulturne dediščine, v našem primeru nesnovne ali žive dediščine. Menim, da lahko *Samorastnike* kot eno najbolj prepoznanih Vorančevih novel mirno uvrstimo med tisto literaturo, ki je postala del kolektivnega spomina Slovencev.

2 Tekmovanje Slovenščina ima dolg jezik: Književnost na filmu – prenos književnega dela v filmski jezik

S somentorico sva dijakom predstavili tekmovanje. V dejavnost se je vključilo 14 dijakov. Oblikovali smo tri skupine in posneli tri kratke filme*:* po literarni predlogi Georgea Gordona Noela Byrona, Ko zadnjič sva stala – ***Ona še vedno raje leti s pticami*;** po literarni predlogi Johanna Wolfanga Goetheja, Trpljenje mladega Wertherja – ***Trpljenje boema;*** in po literarni predlogi Lovra Kuharja – Prežihovega Voranca, Samorastniki – ***Obrazi spregledanih.*** Vsi dijaki (vsi filmi) so bili nagrajeni z bronastim in srebrnim priznanjem. Film Obrazi spregledanih se je uvrstil na državno tekmovanje.

Tekmovanje je organiziralo Slavistično društvo Slovenije, sekcija Znanost mladini. Dijaki so se preizkusili v izdelavi kratkega filma po literarni predlogi, ki smo jo tekmovalne skupine izbrale izmed knjižnih del, ki so predvidena v učnih načrtih za slovenščino na posamezni stopnji tekmovanja. Tekmovanje je potekalo v skladu s Pravilnikom o tekmovanju. Potekalo je na šolski, regijski in državni ravni. Na GCC smo tekmovali v dveh kategorijah, in sicer 1. in 2. letnik ter 3. in 4. letnik gimnazije. Tekmovalno skupino so sestavljali avtorji: scenaristi, režiserji, montažerji. Ostali dijaki so sodelovali kot dodatna tehnična ali igralska ekipa. Za mentorje je bilo organizirano dvodnevno izobraževanje, ki sva se ga s somentorico udeležili. Tekmovalne skupine smo morale poslati organizatorju tekmovanja prijavnico tekmovalne skupine, DVD s posnetim kratkim filmom; pisno predstavitev izdelka; literarno predlogo z bibliografskimi podatki ter soglasja staršev. Urediti smo morali tudi avtorske pravice za literarno predlogo, glasbo itn.

2.1 Obrazi spregledanih

V tekmovalni ekipi je sodelovalo pet gimnazijcev 3. in 4. letnika. Izbira literarne predloge je bila zahtevna, predvsem ker smo se zavedali, da moramo pri prenosu predloge na film upoštevati ključne elemente in sporočilnost književnega dela, ob tem pa predvideti scenarij in vse elemente, ki jih snemanje zahteva. Iskali smo besedilo z močno sporočilno vrednostjo, temo, ki je aktualna, predvsem pa blizu mladim. Želeli smo posneti kratki film, ki bi bil uporaben tudi za pouk književnosti, ob tem pa upoštevati splošne kriterije ocenjevanja, zapisane v pravilniku. Z ocenjevanjem sicer nismo bili obremenjeni, kriteriji so nam služili kot pomoč pri pisanju scenarija in snemanju. Ocenjevali so kakovost; vloženi trud; metode dela; raziskovalni pristop; kakovost pisne predstavitve; poustvarjalnost: prenos literarne predloge na film, upoštevanje ključnih elementov in sporočilnosti literarne predloge; izvirnost pristopa, celovitost filma; filmski jezik: režija, montaža, kamera, scenografija, zvok, dialog, igra; in etiko. Dijaki so izbrali Samorastnike, prepričal jih je odlomek v Branjih 3 oziroma poglavje Shod samorastnikov: »/…/ *Z vami je tako: vi niste kakor drugi otroci − vi ste samorastniki. Vi se niste odzibali po zibelkah, vaše zibelke so razgoni, brazde, zare, kjer vas je žgalo sonce in vas je mučil dež. /…/ Zato ste kot samorastniki. Sami ste se izlevili, brez goje /…/. Kakor se samorastnik zgrabi z okolico, tako se morate tudi vi, Hudabivniki, zgrabiti z življenjem. Kjer stojite, poženite korenike. Ne dajte se teptati od drugih, ne prenašajte ponižno krivic, ali tudi vi ne prizadevajte nikomur, nobenemu bližnjemu nobenih krivic. – Poglejte, mene so položili na martrnico, ko še dobro vedela nisem, kaj je svet. Mogoče bodo polagali tudi vas. Tedaj stisnite zobe in si mislite, da ste samorastniki − da ste Hudabivniki. Zdaj, po meni, vas je devet, čez petdeset let vas bo sto, čez sto let vas bo petkrat, desetkrat toliko. Potem si boste združeni lahko priborili svojo enakovrednost, svoje pravice /…/.«* (Ambrož idr., 2010, str. 369−370) Dijaki so v Metinih besedah prepoznali krivice, trpinčenje in ignoranco, ki so tudi danes zelo prisotni med mladimi.

V nadaljevanju je zapisana predstavitev filma. Menim, da jasno razkriva vsebino našega filma, predvsem pa sporočilo, ki smo ga želeli posredovati – vsem, ne samo mladim: »*V noveli predstavljena ljubezenska zgodba med revno kajžarsko hčerjo Meto in Ožbejem, sinom bogatega Karničnika, ki sta pripadnika dveh povsem različnih družbenih in socialnih slojev, opisuje moralni spopad med »malim« in »velikim« človekom. V središče novele je postavljena Meta, brezpravna ženska, samohranilka in pankrtska mati, ki je vsakodnevno zatirana in mučena, vendar se z uporništvom in s samozavestjo, brez pomoči slabiča Ožbeja, prebija skozi*

tegobe. Boj, ki ga bije Meta, nosi prvine žilavosti in želje po lepšem in pravičnejšem svetu zatiranega družbenega sloja, malih ljudi. Te prvine poskuša prenesti tudi na svoje otroke, samorastnike, polne življenja in vztrajnosti. /…/ Leto za letom je Meta vlivala otrokom vero vase in jih učila spoznavati in zaničevati krivico in greh; ta vera se je v njih utrjevala, nosili so jo s seboj po podjunskem produ, po gorskih koritih /…/. (Ambrož idr., 2010, str. 370). Ta Metina vera nas je spremljala ob snemanju kratkega filma, ki smo ga naslovili Obrazi spregledanih. Z njim smo želeli opozoriti na obraze mnogih v današnji družbi − predvsem mladih. Gledamo jih, srečujemo jih, poznamo jih, vidimo jih, a jih spregledamo. Hoteli smo izpostaviti brezbrižnost, odtujenost, prikrito nasilje, kar zmoremo in znamo povzročati ljudem, pa četudi brez pravega vzroka. Vedno več nasilja je med mladimi. Ob vsem tem pa smo želeli poudariti pomen literature, *»/…/ ki je eden od kulturnih jezikov, skozi katere si ustvarjamo svojo podobo sveta« (Felski, 2003),* knjig, ki imajo »moč. *Želeli smo pokazati, da mladi še vedno radi sežejo po knjigah, ne samo po tistih za domače branje.*

Glavno junakinjo v filmu predstavlja srednješolka Laura, ki je osamljena in priljubljena tarča posmeha med vrstniki. Prikazana je kot žrtev vsakodnevnega vrstniškega nasilja. Menimo, da sta si z Meto podobni, a hkrati tako različni. Obe sta zatirani, trpinčeni, obsojeni, krivi – brez krivde. Spregledani! V različnem času, v drugih okoliščinah. Bolj ali manj prikrito nasilje Lauro privede do knjižnice (simbolni prikaz hoje po stopnicah navzgor), do Samorastnikov. Laura se poistoveti z Meto. Čuti njeno bolečino. Spozna, da se Meta kljub trpinčenju ne vda. Iz nje črpa moč. Laura nosi knjigo povsod, bere jo tudi med poukom. Svoj mir najde na obzidju gradu, ki predstavlja njeno pribežališče. Pred očmi se ji prikazuje prizor Mete, ko nagovarja svoje otroke. Sliši njen trpki glas, poln upanja, vliva ji vero v življenje: »/…/ Ne dajte se teptati od drugih, ne prenašajte ponižno krivic, a tudi vi jih ne prizadevajte nikomur /…/«. Laura vsak dan sedi na obzidju in gleda v prostranost, počuti se svobodno, varno, kljub temu da sedi na robu prepada. A nasilje se stopnjuje (v filmu smo ga skušali prikazati simbolno – pot po stopnicah navzdol) … Laura se zlomi pod pritiskom vrstnikov – dokončno na šolskem stopnišču. Steče v svoje pribežališče. Stoji na robu obzidja, pripravljena na polet v svobodo. Reši jo Meta … in njeni otroci. Odpeljejo jo domov … Odločeni. Rešeni »klancev in kalvarij«. Osvobojeni. Združeni. S filmom smo skušali posredovati preprosto in jasno sporočilo, ki razkriva najtežja vprašanja človekovega bivanja. Se zazreti v preteklost, spregovoriti o večnih vrednotah, o prepletanju

strahu in poguma hkrati, o materinski ljubezni, družini, o tem, da človek neskončno presega človeka, vendar le, če si upa pokazati čist, ranljiv OBRAZ in če SPREGLEDA.«

Snemali smo na štirih lokacijah: v prostorih GCC, v Železnem, na Šentjungertu in Starem gradu Celje. Za slednje smo morali dobiti dovoljenje, Zavod Celeia Celje nam je prijazno prepustil snemalni prostor. Avtorske pravice smo morali pridobiti tudi za uporabo književne predloge. Stopili smo v stik z dediči Prežihove dediščine, predvsem z gospo Mojco Petrič, ki jo je projekt navdušil, izrazila je hvaležnost, da se zapuščina njenih prednikov ohranja tudi na tovrsten način. Sicer smo na soglasje čakali kar nekaj časa, ker je dedičev več, a na koncu nam je Avtorska agencija za Slovenijo dovoljenje izdala. Pri snemanju smo se povezali tudi z OŠ Petrovče, z njihovimi učenci in mentorico folklorne skupine. Učenci – Metini otroci − so bili prav slednji. Meto je odigrala bivša dijakinja GCC, glas pa ji je posodila učiteljica na GCC Jožica Kovač.

Slika 1: Snemanje v Železnem (lasten vir)

Slika 2: Snemanje na Starem gradu Celje (lasten vir)

Menim, da smo opravili »veliko delo«, to potrjujejo tudi rezultati. Ogromno ur in trdega dela smo vložili v film − pisanje scenarija, snemanje, obdelava zvoka, montaža idr. zahtevajo veliko znanja. Nemalo težav smo imeli s tehnično opremo, tudi snemalni dnevi so bili naporni, saj je bilo vključenih veliko igralcev idr. Ovire smo, tudi s pomočjo vodstva, uspešno premagali. Film je bil uvrščen na državno tekmovanje SIDJ, dijaki pa so bili dobitniki srebrnih priznanj. S filmom

smo se prijavili tudi na Festival amaterskega in neodvisnega filma v Šmarju pri Jelšah (F. A. F.), uvrščen je bil v finalni tekmovalni izbor ter nagrajen s 1. mestom po izboru občinstva.

Slika 3 : Obrazi spregledanih na velikem platnu (lasten vir)

Slika 4: Na podelitvi nagrad F. A. F. (lasten vir)

3 Zaključek

Svojevrstna izkušnja nas je spodbudila, da bomo na tekmovanju sodelovali tudi v prihodnje. Še bolj kot nagrade, na katere smo seveda zelo ponosni, nas je k temu spodbudil odziv vseh, ki so si ga ogledali. Dijaka, ki sta pri filmu sodelovala, sta zapisala: »*Menim, da je učenje o knjižni vsebini s pomočjo filma bistveno bolj zanimivo in poučno kot zgolj branje, čeprav smo se ustvarjalci zelo natančno spoznali z besedilom. Dijaki, ki so si ga ogledali, pa so v njem prepoznali sporočilo, ki smo ga ustvarjalci želeli prenesti nanje, ne da bi morali poznati vsebino. Želja po spremembah in svetli prihodnosti zaznamuje Metin boj za pravico. Želeli bi ji slediti. / Naše snemanje sem videl kot odlično sodelovanje in spoznavanje sovrstnikov. Zdi se mi, da smo s filmom lahko postavili sebe in svoje vrednote na prvo mesto – brez mentorjevega prevelikega vpliva. Vlogo mentorja ste odlično izpeljali, saj ta po mojem mnenju ne prevzame vodenja ekipe, a ji daje potrebne smernice in podporo.«* Njune besede lahko potrdim. Spremenila se je namreč tudi moja vloga učitelja. Nisem bila več le prenašalec in posredovalec znanja, temveč bolj spodbujevalec, usmerjevalec in enakopraven partner v procesu.

Članek zaključujem z mnenjem ravnatelja GCC. Gregor Deleja pravi: *»V zadnjih letih v slovenskem šolstvu počasi v ospredje vstopa pomen vzgoje in izobraževanja za trajnostni razvoj in t. i. globalnega učenja. Oba poudarjata vključujoč in izkustven izobraževalni proces, neposredno in neločljivo povezan z vrednotami in vzgojo. Četudi se v naš šolski prostor vključujeta počasi in v velikokrat bolj na papirju kot v praksi, pa vendarle to pomeni neko upanje za učinkovito pripravo mladih na svet prihodnosti, ki lahko z zavedanjem in ozaveščanjem pomena pozitivnih in negativnih tradicij ter kulturne dediščine sveta, povedejo našo družbo v boljši jutri. Na GCC v kontekstu globalnega in trajnostnega dojemamo tudi inovativna srečanja mladih, merjenja znanja ter ustvarjalnega naboja, kot je tekmovanje Slovenščina ima dolg jezik – književnost na filmu. Gre za posrečen spoj formalnega in neformalnega izobraževanja, kar sicer v slovenskem šolskem prostoru vse bolj pogrešamo, zlasti pri izrazito storilnostno naravnanih tekmovanjih iz znanj, ki jih ponujajo sistemski organizatorji. Pri povezavi formalno-neformalno gre namreč za doseganje istih, zgoraj omenjenih ciljev, drugačna je le aktualna namembnost. Formalno izobraževanje je tisto, ki naj bi nas pripeljalo do formalno potrjenih izobraževalnih rezultatov (stopnja izobrazbe, diploma, kvalifikacija), neformalno pa tisto, ki ni namenjeno pridobivanju spričevala ali diplome, temveč zadostitvi interesov in razvoju novih kompetenc udeležencev. Pri slednjem gre za pridobivanje, razširjanje, obnavljanje, posodabljanje in poglabljanje znanja, kjer ni nujno, da se pridobljeno znanje dokazuje z javno veljavno listino. Premična in nepremična kulturna dediščina v primeru književnosti na filmu vstopata v kreativni stik z novim medijem, ki ustvarja povsem drugačen, interaktiven učni prostor, ki znanje posreduje neposredno in izkustveno. Pomemben je tudi motivacijski fakturo, ki je v tem primeru pri dijakih optimalen in izhaja iz osnove sleherne kreativnost – to je radovednost in želja po raziskovanju. V primeru književnosti v kontekstu kulturne dediščine človeštva pa se mi zdi izjemnega pomena tudi t. i. mobilnostni moment. Tal Ben Šahar, harvardski profesor pozitivne psihologije, pravi, da gibanje (motion), povzroča čustva (emotions) in nam zbuja motive (motivations). Tudi etimologija latinskega samostalnika čustvo (emotio) izhaja iz glagola moveo (gibati). Človek mora odpotovati drugam, da začuti pojem sebe in svoje biti. Potovanja pa niso zgolj geografska, kot pravi Evald Flisar. So tudi mnogotere poti skozi miselne in fiktivne svetove, ki nam jih ponujata tudi literarna in filmska umetnost.«*

Snemanje je končano. Vsi cilji, predstavljeni v 1. in 2. poglavju, so doseženi. Film je posnet. Uporabljam ga kot uvodno motivacijo pri obravnavi Samorastnikov pri pouku slovenščine in za pogovor, ne le o literarnem delu, predvsem o dediščini, pomenu slovenske literature in jezika. Ob tem pa jim povem − da prebudim *duha* v njih – Meto in otroke, Jermana idr.: *Slovenski prostor je bil vedno kulturno poln in bogat, čeprav je vanj pljuskalo. Bodite ponosni na svojo besedo, svoj glas, čeprav duh veje, koder hoče. Sami moramo poskrbeti za slovensko besedo in nikjer ne sme biti bele lise, kamor ne bi bili pripravljeni stopiti z njo. Ta je naš dom, ta je naš svet.*

In vi? Čakate? Razmišljate? Je v vas še kakšen ostanek krvi hudabivških upornikov?

V času, ko je znova še kako treba kričati.

Ne dovolite spregledanih! Ne bodite spregledani!

4 Viri in literatura

1. *BRANJA 3: berilo za 3. letnik gimnazij ter štiriletnih strokovnih šol*. Ljubljana: DZS. 2010.
2. BUCIK, N., POŽAR Matijašič, N. in PIRC, V. *Kulturno-umetnostna vzgoja:* p*riročnik s primeri dobre prakse iz vrtcev, osnovnih in srednjih šol – dopolnjena spletna različica.* [Online]. Ministrstvo za šolstvo in šport. Ljubljana: Zavod RS za šolstvo. 2011. [Citirano 20. jul. 2018; 18.45]. Dostopno na spletnem naslovu: http://www.zrss.si/kulturnoumetnostnavzgoja/publikacija.pdf.
3. CANKAR, I. *Hlapci*. 1. natis. Ljubljana: DZS. 1996.
4. FELSKI, R. *Literarture after Feminism.* Chicago: The University of Chicago Press. 2003.
5. GOLOB, A. Didaskalije k dihanju. *Bukla*. 2016/2017, št. 127−128 (letn. 12), str. 10.
6. MORE, R. in ŽELE A. [Online]. *Pravilnik o tekmovanju osnovnošolcev in srednješolcev v znanju slovenščine Slovenščina ima dolg jezik.* Slavistično društvo Slovenije. Ljubljana. 2017. [Citirano 21. julij. 2018; 19.45]. Dostopno na spletnem naslovu: https://sites.google.com/site/slavisticnodrustvo/znam/pravilnik-17-18.
7. SNOJ, M. *Javna tribuna, Veronikin mesec Od besede do poezije.* [Online]. Celje. 2016. [Citirano 21. jul. 2018; 22.55]. Dostopno na spletnem naslovu: https://www.veronikini-veceri.si/images/Veronikini_veceri_2016/Informacija_za_medije_16.2.2016.pdf.

Osnovna šola Sladki Vrh

Suzana Grobelšek

GRADIMO PRIHODNOST SLOVENIJE SKOZI KULTURNO DEDIŠČINO

BUILDING THE FUTURE OF SLOVENIA THROUGH CULTURAL HERITAGE

Povzetek

V prispevku želim predstaviti pomen kulturne dediščine za slovenski narod, kaj je kulturna dediščina glede na teoretična izhodišča, da je osnovni cilj, ki smo ga z učenci sledili na to temo, zavedanje vseh o naši izjemni skupni kulturni dediščini, o vrednotah, o njenem družbenem in razvojnem potencialu ter o pravicah in dolžnostih, povezanih z dediščino. To področje sem izbrala, saj menim, da je treba kulturni dediščini v šolah posvetiti veliko pozornosti, saj učenci tako odkrivajo najdragocenejše slovenske zaklade in tradicije ter tako oživljajo kulturno dediščino. Predstavljam nekaj dejavnosti, ki sem jih uporabljala pri pouku, kjer ugotavljam, da so učenci te dejavnosti navdušeno izvajali in so se tako skozi njih zavedali, kakšno neprecenljivo kulturno dediščino ima naša država Slovenija in da jo cenijo. Predstavljam tudi načrte za naslednje šolsko leto, to so prilagojene dejavnosti na to temo pri učencih s posebnimi potrebami, učno šibkejšimi in učenci pri dodatni strokovni pomoči, kjer bodo metode in oblike drugačne.

Ključne besede: kulturna dediščina, učenci, tradicija, preteklost, prihodnost

Abstract

In the article I want to present the importance of the cultural heritage of the Slovenian nation, what is the cultural heritage according to the theoretical starting points, what is the basic aim that we have followed with the students on this topic, awareness of all of our outstanding common cultural heritage, about values, about its social and development potential, and on the rights and obligations associated with heritage. This area I have chosen, because I believe that cultural heritage in our schools get a lot of attention, because students thus discover the most valuable Slovenian treasures and traditions, and so give life to cultural heritage. I also present some of the activities that I have used in my classes, where I have found students these activities enthusiastically carried out, and thus through them, realizing what an invaluable cultural heritage has our country Slovenia and to appreciate it. I have also plans for the next school year, that are adjusted to the activities on this topic to students with special needs, with learning difficulties and students with additional professional assistance, where the methods and forms will be different.

Key words: cultural heritage, students, tradition, past, future

1 Predstavitev teme oz. dejavnosti s teoretičnimi izhodišči

Vsako leto imamo v šoli veliko projektov in dejavnosti, ki so ali prioriteta šole ali so razpisani in se prijaviš k sodelovanju, v kolikor te tema zanima.

Že nekaj časa iščem projekt oziroma dejavnost, temo, ki bi mi »ležala« in jo bi z veseljem delala z učenci ter jo aktivno vključevala v samo vzgojno izobraževalno delo.

Vedno sem razmišljala o temi, kjer bi lahko raziskovala v svojem šolskem okolišu, na lokalnem nivoju, v povezavi z državo in seveda širše – kje se to umešča v evropskem prostoru ali pa v obratni smeri in bi bilo v skladu z učnim načrtom.

Naletela sem na ustrezno temo, ki sem jo iskala in se prijavila. Na tridnevni pedagoški delavnici v Thessalonikih, ki je bila zelo kvalitetna in kjer je sodelovalo veliko evropskih držav, sem dobila ogromno konkretnih idej, nasvetov ter izhodišč za uspešen začetek.

1.1 Kaj je kulturna dediščina?

Na spletu (www.zvkds.si) je vsem razumljiv zapis, zato sem ga posredovala tudi svojim učencem, da nas kulturna dediščina obdaja povsod: v domovih, stavbah naših vasi in mest, bogata bera dediščine nas vabi v splošne knjižnice, muzeje in galerije, vse do arheoloških najdišč in je del nas, del okolja in družbe, v kateri živimo. Da pa dediščina niso le najdbe, dolgočasni zidovi in zaprašena umetnost, temveč njen vonj veje iz tradicionalnih veščin, obrti in druge nesnovne dediščine, iz zgodb in pesmi naših dedkov in babic, iz tradicionalnih jedi in filmov, ki jih gledamo, so pa besede, ki so učence zelo pritegnile. Kulturna dediščina nas povezuje v svoji raznolikosti. Zahvaljujoč tehnološkemu razvoju in internetu je danes veliko bolj dostopna kot kdaj koli prej.

In leto 2018 je Evropsko leto kulturne dediščine (ELKD), leto najrazličnejših dogodkov, projektov in počastitev širom po Evropi, organiziranih tudi z namenom vzbuditve zanimanja za kulturno dediščino v javnosti, še posebej pri otrocih in mladih.

Tako sem se skupaj z učenci odločila, da se bomo pri praznovanju Evropskega leta kulturne dediščine tudi mi pridružili.

1.2 Kaj je osnovni cilj?

Osnovni cilj, ki smo ga sledili, je zavedanje vseh o naši izjemni skupni kulturni dediščini, o vrednotah, ki jih predstavlja dediščina, o njenem družbenem in razvojnem potencialu ter o pravicah in dolžnostih, povezanih z dediščino. Kulturna dediščina nam pomaga razumeti preteklost in ustvariti boljšo prihodnost. To se odraža tudi v sloganu za leto, ki je "Naša dediščina: kjer preteklost sreča prihodnost".

1.3 Zakaj kulturna dediščina v vzgojno izobraževalni proces?

Kulturna dediščina mora v šole, saj učenci tako odkrivajo najdragocenejše slovenske zaklade in tradicije ter tako oživljajo kulturno dediščino.

V spletnem Časniku (www.casnik.si) sem prebrala avtorjev zapis o tem, da je kulturna dediščina največja vrednota človeštva in da je pravzaprav zaradi kulturne dediščine človek postal kulturen in sonaraven, prav tako se bo zaradi nje kulturno razvijal, pod pogojem, da jo bo spoštoval, ohranjal in negoval. Piše o tem, da je slovenska kulturna dediščina temelj slovenske kulture in s tem slovenskega naroda, ki nam zagotavlja identitetno prepoznavnost in bogati svetovno kulturo, je pa hkrati odsev lepot slovenskega naravnega okolja, ki je eno izmed najlepših v Evropi in na svetu, kar nam priznavajo evropske strokovne ugotovitve in svetovne ankete. Tukaj se zelo strinjam z avtorjem, da si zato slovenska kultura vselej zasluži naše pozornosti, varnosti in dostopnosti, kar je seveda zadosten argument, zakaj kulturna dediščina v neposredno vzgojno izobraževalno delo.

Temeljno sporočilo za našo državo je tudi preprečiti ogroženost slovenske kulturne dediščine in s tem slovenske kulture nasploh. Na to plemenito našo dolžnost nas tudi opozarja Mednarodna konvencija o varovanju nesnovne (duhovne) kulturne dediščine in zakon o njeni ratifikaciji, slovenska ustava in naša ozaveščena vest, ki nam nalagajo, da:

- ozaveščamo javnost, o pomembnosti slovenske kulturne dediščine in njeno prepoznavanje, spoštovanje, varovanje ter dostopnost na lokalni in nacionalni ravni,
- ozaveščamo javnost, kakšne nevarnosti pretijo slovenski kulturni dediščini,
- nakazujemo, kaj je potrebno storiti, in ukrepamo, da dosežemo kulturne standarde varovanja slovenske kulturne dediščine.

Unescova Konvencija o varovanju nesnovne kulturne dediščine (2003) (v nadaljevanju Konvencija), ki opredeljuje nesnovno kulturno dediščino kot »prakse, predstavitve, izraze, znanja, veščine in z njimi povezana orodja, predmete, izdelke in kulturne prostore, ki jih skupnosti, skupine in včasih tudi posamezniki prepoznavajo kot del svoje kulturne dediščine«, je bila sprejeta na 32. konferenci Unesca v Parizu, v oktobru leta 2003. V Sloveniji je bila ratificirana konec leta 2007. Do leta 2012 jo je ratificiralo 145 držav.

Konvencija nesnovno kulturno dediščino deli na:

a) ustna izročila in izraze, vključno z jezikom kot nosilcem nesnovne kulturne dediščine,
b) uprizoritvene umetnosti,
c) družbene prakse, rituale in praznovanja,
d) znanje in prakse o naravi in svetu,
e) tradicionalne obrtne veščine.

Nameni Konvencije:

a) varovati nesnovno kulturno dediščino,
b) zagotoviti spoštovanje nesnovne kulturne dediščine skupnosti, skupin in posameznikov,
c) dvigniti zavedanje o pomembnosti nesnovne kulturne dediščine na lokalni, nacionalni in mednarodni ravni ter zagotoviti medsebojno spoštovanje te dediščine,
d) zagotoviti mednarodno sodelovanje in pomoč.

2 Opis teme/dejavnosti

Po skrbnih pripravah sem začela z intenzivnim delom z učenci na temo kulturne dediščine. Učence sem želela predvsem spodbuditi k temu, da odkrivajo in tudi doživljajo kulturno dediščino naše države Slovenije, kakor tudi Evrope ter s tem v njih krepiti občutek pripadnosti slovenskemu prostoru. Skozi razne dejavnosti so se učenci aktivneje seznanili in približali kulturni dediščini v svojem kraju (Trate, Zgornja Velka, Sladki Vrh), v lokalnem področju (Občina Šentilj) ter v svoji državi Sloveniji. Skozi raziskovanje so ugotavljali, koliko kulturna dediščina oblikuje naše vsakdanje življenje in seveda našo identiteto. Cilj je bil zavedanje, da je kulturna dediščina pomembna za vsakega posameznika, za skupnost in celotno družbo, zato je na njih, da jo prenašajo naprej in da ima naša dediščina veliko vlogo tudi pri oblikovanju

prihodnosti Slovenije. Skozi dejavnosti sem želela doseči, da se mladi zavedajo, da kulturne dediščine nikakor ne smejo prepustiti propadu ali pozabi.

Želela sem, da se zavedo, kakšno neprecenljivo kulturno dediščino ima naša država Slovenija in da jo cenijo.

Kulturno dediščino smo raziskovali skozi literaturo, obrt, običaje, folklorno dejavnost, instrumente in stavbe.

Povezali smo se z muzejem v kraju, z ljudskimi godci, s folklorno skupino, obrtniki, društvi, knjižnico, z viri, kjer so opisane vse znamenite in pomembne stavbe v našem kraju ter z občino.

S koordinatorico za učence, ki delajo po programu za nadarjene, sem tudi oblikovala skupino, ki je sodelovala na posebni delavnici.

2.1 Primer dejavnosti: Gradovi in slovenščina

Učenci so najprej po spletu in z drugimi raznimi viri (knjižnica, doma, intervjuji starejših oseb …) poiskali vse o gradu Cmurek, Petkovem mlinu, dvorcu Novi Kinek, župniji Marija Snežna … ter zbrali čim več podatkov. Ker so učenci domačini, so vse te stavbe tudi poslikali s svojimi telefoni.

Po zbranih podatkih smo zapise skrbno uredili, jih prepisali in opremili s fotografijami.

Učenci so lahko že do tega koraka te zapise uporabili za svoje govorne nastope pri slovenskem jeziku; teme v skladu z učnim načrtom po kriterijih za govorni nastop.

Potem smo se skupaj odločili za poustvarjalno pisanje, saj gradovi vedno vzpodbudijo v učencih neizmerno domišljijo in kreativno pisanje, kjer pokažejo svoje literarnovedno znanje, in sicer tako, da razumejo in uporabljajo literarnovedne izraze, navedene v UN. Po branju poustvarjalnih nalog jih še vrstniško ovrednotimo glede na kriterije in učenci se samovrednotijo glede na zapisane kriterije uspešnosti, kar so elementi formativnega spremljanja.

Po analizi so presenečeno ugotovili, da so te stavbe v njihovi neposredni bližini, pa vendar se »jih niso zavedali«. Bilo jim je zelo zanimivo in bili so ponosni, da imajo takšne znamenitosti v svojem majhnem kraju.

Za naslednje šolsko leto smo se dogovorili, da bomo pri obravnavi intervjuja naredili intervju z enim starejšim občanom, ki nam bo še kaj več povedal o teh gradovih, morda kakšnih zgodbah, ki so krožile, kar bo znova iztočnica za kakšno poustvarjalno pesem.

Pri slovenščini je v UN za slovenščino pri opredelitvi predmeta zapisano:
»Slovenščina kot materni/prvi jezik za večino učencev/učenk in kot drugi jezik/jezik okolja za pripadnike manjšin je ključni splošnoizobraževalni predmet v osnovni šoli. Učenci/učenke se pri njem usposabljajo za učinkovito govorno in pisno sporazumevanje v slovenskem jeziku, razvijajo zavest o pomenu materinščine in slovenščine, o slovenščini kot državnem in uradnem jeziku, o njenem položaju v Evropski uniji in o njeni izrazni razvitosti na vseh področjih javnega in zasebnega življenja. Cilji predmeta se uresničujejo z jezikovnim in književnim poukom v okviru štirih sporazumevalnih dejavnosti: poslušanja, branja, govorjenja in pisanja. Namen jezikovnega pouka je razviti sporazumevalno zmožnost v slovenskem (knjižnem) jeziku, tj. praktično in ustvarjalno obvladovanje vseh štirih sporazumevalnih dejavnosti pa tudi jezikovnosistemskih osnov. Pri književnem pouku se učenci/učenke srečujejo z umetnostnimi/književnimi besedili ter tudi ob njih poleg sporazumevalne zmožnosti razvijajo doživljajsko, domišljijskoustvarjalno, vrednotenjsko in intelektualno zmožnost. Z zaznavanjem kulturnih, etičnih, duhovnih in drugih razsežnosti, ki jih premore besedna umetnost kot eden najuniverzalnejših civilizacijskih dosežkov, ki je za obstoj slovenstva še posebej pomemben, se utrjujejo kulturna, domovinska in državljanska vzgoja ter medkulturna in širša socialna zmožnost.«

Ta zapis pomeni, da je pravzaprav pomen kulturne dediščine prisoten v veliko vsebinah, tako pri umetnostnih kot neumetnostnih besedilih. Kje morda sama zaznavam »težavo«, je to, da je to potrebno pri učencih »uzavestiti«, zakaj gre, dati višji smisel, bolj poudarjati, večkrat poudarjati, da se v resnico zavedo, kaj pomeni kulturna dediščina.

2.2 Primer dejavnosti: Branje, bralno razumevanje, prevod in angleščina

Zapise iz slovenščine so učenci najprej oblikovali v povzetek in ga prevedli v angleščino. Tu je delo potekalo diferencirano. Učno šibkejši učenci so izdelovali slovarček (kartončki). Nato so

nekateri učenci pripravili naloge za bralno razumevanje prevedenega besedila, in sicer po taksonomskih stopnjah.

Ena skupina pa je uprizorila (z improviziranimi rekviziti) eno izmed zgodb s kratkim videofilmom, ki so ga posneli v učilnici s telefonom.

Pri samem pouku angleščine pa se skozi razne teme vedno srečujemo s kulturno dediščino svoje države; teme, s katerimi uvajamo medkulturno dimenzijo in primerjamo stvarnost v različnih kulturnih okoljih, so: družbene vrednote – medosebni odnosi, družina, kulturna dediščina in primerjava vrednot lastnega naroda z drugimi. Ravno pri medkulturni dimenziji to vedno obravnavamo (besedilo o neki državi – kako je to v Sloveniji; povprečen britanski najstnik – kakšen je povprečen slovenski najstnik; tradicionalni angleški zajtrk – kakšen je tradicionalni slovenski zajtrk …).

2.3 Dnevi dejavnosti

Rada bi še omenila Letni delovni načrt šole, kjer so zapisane tudi interesne dejavnosti, strokovne ekskurzije, dnevi dejavnosti, tabori … Pri samem pregledu se lahko ugotovi, da je tudi tukaj veliko tem na temo kulturne dediščine:

- interesne dejavnosti: folklora …
- strokovne ekskurzije: Spoznavanje umetniških zbirk Slovenije, Bistra – Tehniški muzej, Ptuj, Rogatec, Hermanov brlog, Znamenitosti alpskih pokrajin …
- dnevi dejavnosti: Tradicionalni slovenski zajtrk, Moje pesmi, moje sanje (slovenska glasba, popevke, pisanje pesmi o domovini), Naša dediščina – Pust, Dan druženja treh generacij …

Če so cilji učencem posredovani v njim razumljivem jeziku, da vedo, kaj delajo, zakaj, da jim razložiš, da nekatere stvari niso same po sebi umevne, da ima grad, mimo katerega se vozi vsak dan že vrsto, let zgodovino, pomen za njega, da je to njegova preteklost, dediščina njegovih prednikov, da ljudski pevci na krajevnem prazniku z doma narejenimi instrumenti niso samo neki godci, ampak da predstavljajo neprecenljivo vrednost za njega, za njegov kraj, za njegovo državo …, da društvo kmetic v kraju ni samo nekaj gospa, ki si s srečanji krajšajo čas, ampak ohranjajo ročnodelske spretnosti, stare kuharske recepte, izdelavo naravnih krem …, da imamo v majhni vasici enega izmed zelo pomembnih festivalov Ujemi ritem sveta doma, kjer se ob Slovencih predstavijo še folklorne skupine s celega sveta, da se ob vsem tem zavedo,

da je vse to del njih, njihova preteklost, korenine in njihova prihodnost – ko to razumejo, ko se zavedo, kaj kulturna dediščina je, potem je del cilja na tej dolgoročni poti dosežen: "Naša dediščina: kjer preteklost sreča prihodnost". Seveda so tudi ovire, ki pa niso nepremostljive.

3 Zaključek

Cilj, ki sem si ga zadala v tem času, je bil dosežen. Seveda pri evalvaciji ugotavljam, kaj bi bilo lahko še uspešnejše. Naslednje šolsko leto bom s tem nadaljevala; dejavnost bom izvajala tudi pri dopolnilnem pouku, tako pri slovenščini kot pri angleščini in tudi pri kakšni uri dodatne strokovne pomoči, kjer gre velikokrat za učence s posebnimi potrebami, za učence z odločbami, učnimi težavami, kar bo še dodaten izziv, saj bo treba prilagoditi metode, oblike …

Več pozornosti bi rada posvetila zame perečim temam, na katere bi rada opozorila učence in jih povabila h kakšni argumentirani debati:

- Zakaj izginja slovenski jezik iz javne rabe, pa čeprav nas na to opozarja tudi zakon o javni rabi slovenskega jezika?
- Zakaj lepe slovenske besede izpodrivajo tujke, ki siromašijo slovenski jezik, ko pa je splošno znano, da je slovenski jezik temeljni razpoznavni znak našega odnosa do našega doma, do naše domovine?
- Mediji naj pri svojem delovanju spoštujejo in dosledno uporabljajo slovenske besede.
- Nosilci varovanja slovenske kulture (državne ustanove, slovenisti, šolske ustanove in vsi, ki skrbijo za slovensko kulturno dediščino in nasploh slovensko kulturo), naj prevzamejo aktivno medijsko in siceršnjo vlogo, da opozarjajo na dosledno uporabo slovenskega jezika.
- Vsak posameznik si naj prizadeva za uporabo slovenskih besed namesto tujk.

Izkušnje bom seveda ustrezno in v največji meri posredovala svojim sodelavcem na študijskem sestanku, ki ga imamo vsak mesec ter povabila k sodelovanju. Gradivo bom objavila v skupni spletni učilnici, kjer je na razpolago vsem.

Zagotovo pa bom izkušnje posredovala v raznih neformalnih pogovorih z drugimi učitelji na študijski skupini, kakšnem seminarju, delavnici, posvetu ali srečanju in bom zelo vesela za kakršnokoli izmenjavo izkušenj.

4 Viri in literatura

1. BRENCE, A. Pustni orači iz Zgornjega Gruškovja v Halozah. V: *O pustu, maskah in maskiranju: razprave in gradiva*. Ljubljana: Založba ZRC SAZU. 2003. Str. 103–112.
2. *EVROPSKO leto kulturne dediščine*. [Online]. [Citirano 12. avg. 2018; 10.25]. Dostopno na spletnem naslovu: http://www.zvkds.si/sl/elkd.
3. KUHAR, B. *Prazniki in praznične jedi na Slovenskem: 14 praznikov, 100 prazničnih jedi*. Ljubljana: Delo. 1992.
4. OGRIN, D. *Krajinska arhitektura: oblikovanje krajine, krajinsko planiranje, varstvo narave, varstvo okolja, prostorsko planiranje*. Ljubljana: Biotehniška fakulteta, Oddelek za krajinsko arhitekturo. 1997.
5. PROGRAM osnovna šola *Slovenščina Učni načrt*. [Online]. [Citirano 23. jul. 2018; 17.55). Dostopno na spletnem naslovu: http://www.mizs.gov.si/fileadmin/mizs.gov.si/pageuploads/podrocje/os/prenovljeni_UN/UN_slovenscina_OS.pdf.
6. SEPP, W. *Štajerski etnografski muzej iz Gradca gostuje z razstavo Štajerski lectarji in svečarji.* Ljubljana: Slovenski etnografski muzej. 1971.
7. *SLOVENSKA kulturna dediščina si vselej zasluži naše pozornosti*. [Online]. [Citirano 16. avg. 2018; 17.30]. Dostopno na spletnem naslovu: https://www.casnik.si/slovenska-kulturna-dediscina-si-vselej-zasluzi-nase-pozornosti/.
8. *URADNI list Republike Slovenije*. [Online]. [Citirano 28. jul. 2018; 15.35]. Dostopno na spletnem naslovu: https://www.uradni-list.si/glasilo-uradni-list-rs/vsebina/2008-02-002?sop=2008-02-0002.
9. *ZAKON o varstvu kulturne dediščine*. [Online]. [Citirano 28. jul. 2018; 16.25]. Dostopno na spletnem naslovu: http://www.uradni-list.si/1/objava.jsp?urlid=200816&stevilka=485.

Osnovna šola Mokronog

Nataša Himmelreich

KULTURNA DEDIŠČINA DOMAČEGA KRAJA SKOZI OBJEKTIV UČENCEV

CULTURAL HERITAGE OF A HOMETOWN THROUGH STUDENTS' LENS

Povzetek

Grad, cerkev, kipi, kozolci … Vse to je dediščina, ki se prenaša na rodove, ki prihajajo. Muzeji imajo glavno vlogo pri ohranjanju predmetov, šola pa je tista, ki lahko pri učencih vzpodbudi in pomaga razumeti pomen ohranjanja in zavedanja naše kulturne dediščine. Učitelji imamo poslanstvo, da pri svojem predmetu učence seznanjamo z vrednotami dediščine in jih vpletamo v učni proces. Z učenci smo pri izbirnem predmetu likovno snovanje zasnovali projektno delo, v okviru katerega so se učenci najprej seznanili s kulturno dediščino domačega kraja. V registru nepremične kulturne dediščine so poiskali stavbno dediščino in jo nato dokumentirali tako, da so jo fotografirali. Pri fotografiranju so morali bili pozorni na celoto objekta, njegove poškodbe in detajle. Zbrane fotografije smo skupaj pregledali in določili, ali je na fotografiji profana, sakralna stavbna dediščina ali arheološka. S pomočjo programa Inkscape in zbranih fotografij smo nato izdelali digitalne razglednice. Te smo razvili in jih uporabili pri projektu Postcrossing (projekt pošiljanja in prejemanja razglednic).

Ključne besede: kulturna dediščina, šola, razglednica

Abstract

A castle, a church, a statue, kozolec … a heritage that passes on to generations that are yet to come. Museums have a leading role in preserving the objects, and school can help students understand and motivate their interest in the importance of cultural heritage. Our calling as teachers is to familiarize the students within our subjects with the importance of cultural heritage and to implement it in our lessons. With the students in the art class we developed a project work in which the student first got acquainted with the cultural heritage of their hometown. In the Cultural Heritage Register they searched for architectural heritage and as the next step they photographed it. While photographing, they needed to focus on the object as a whole as well as its details. We inspected the photographs together and determined the type of architectural heritage. With the help of a programme Inkscape and with all the photographs we created digital postcards. We developed the postcards and used them in our school project Postcrossing. Postcrossing is a project of sending and receiving postcards from all over the world.

Key words: cultural heritage, school, postcard

1 Predstavitev teme s teoretičnimi izhodišči

Kulturna dediščina ima izjemen pomen za oblikovanje naše kulturne in tako tudi nacionalne identitete. Je del nas, del okolja in družbe, v kateri živimo. Obdaja nas povsod: v domovih, stavbah naših vasi, v kraju, mestu. Bogata bera dediščine nas vabi v splošne knjižnice, muzeje in galerije ter vse do arheoloških najdišč. Dediščina pa niso le najdbe, dolgočasni zidovi in zaprašena umetnost, temveč njen vonj veje iz tradicionalnih veščin, obrti in druge nesnovne dediščine, iz zgodb in pesmi naših dedkov in babic, iz tradicionalnih jedi in filmov, ki jih gledamo. Kulturna dediščina nas povezuje v svoji raznolikosti. Zahvaljujoč tehnološkemu razvoju in internetu je danes veliko bolj dostopna kot kdaj koli prej (Evropsko leto kulturne dediščine, 2018*).* Ohranjanje in varovanje dediščine pa je skrb celotne družbe in vsakega slehernega posameznika, zato je zelo pomembno, da kulturno dediščino aktivno vključimo v vsakodnevno življenje (Kulturne vrednote, 2018).

A vendar mladi v šoli, naši učenci, tisti, ki se ne šolajo v večjih mestih, kjer se nahajajo muzeji, arhivi in galerije, nimajo toliko priložnosti, da se z določeno kulturno dediščino srečajo pogosto. Prav zaradi tega je potrebno veliko organizacije, da našim učencem približamo kulturne hrame, kjer imajo nato priložnost občudovati in se seznaniti z bogato kulturno dediščino. V šolah se učitelji trudimo in preko vsebin, ki so predpisane po učnem načrtu, vpletamo v naše delo kulturno vzgojo, katere poudarek temelji na domači kulturni dediščini. Niso pa samo večja mesta tista, ki se lahko pohvalijo z bogato zbirko kulturne dediščine. Tudi v krajih, ki so manjši, lahko srečamo in občudujemo bogate zaklade naše kulture. Ponekod si lahko ogledamo manjše, a zakladov polne etnološke muzeje, ki so nastali na pobudo in s trdim delom posameznih zbiralcev. Zato je moj cilj, da učence v šoli najprej seznanim s pomenom in vrednotami dediščine ter jih naučim, da jo znajo ceniti, opazovati oziroma zaznavati ter biti na njo tudi ponosni. Zavedamo se, da je odnos do kulturne dediščine skozi čas postal manj zavezujoč in prepoznaven, hkrati pa je tudi gospodarska kriza pripomogla k temu, da je manj denarja za obnovo kulturne dediščine oz. da se vse prevečkrat na dediščino gleda kot na breme (Kulturna dediščina predstavlja razvojni in gospodarski potencial in ni breme, 2018).

Pri pouku izbirnega predmeta likovno snovanje smo z učenci zasnovali projektno delo z naslovom Kulturna dediščina našega kraja. Naš cilj je bil osredotočiti se predvsem na stavbno in delno na premično dediščino, s katero so učenci v samem kraju tudi največ v stiku. Preko

spleta so sami spoznali, kako širok pojem je sploh kulturna dediščina (stavbna, arheološka, kulturna, premična …). Moj namen je bil, da natančno spoznajo, kaj v njihovem kraju spada v kulturno dediščino in kako se le-ta deli. Vse dejavnosti, ki smo jih nato izvajali, so bile vezane na stavbno dediščino, ki je očem tudi najbolj vidna. Najprej smo se s pomočjo registra nepremične kulturne dediščine seznanili s stavbno dediščino domačega kraja, nato smo določili način in merila, kako jo bomo dokumentirali, in na koncu način, s katerim jo bomo predstavili širši javnosti.

2 Opis dejavnosti

Izziv, ki sem si ga zadala, je bil že idejno zahteven, saj poučujem v kraju, kjer sama ne živim in tako nisem neposredno povezana z okoljem. Tako so bile začetne priprave tudi zame bolj zahtevne. Pri krajanih, ki živijo v kraju in so hkrati tudi učitelji na naši šoli, sem pridobila koristne informacije. Moj primarni namen in cilj projektne naloge je bil, da se učenci izbirnega predmeta likovno snovanje seznanijo s stavbno (profana, sakralna), arheološko in premično dediščino. Na začetku projekta so učenci na spletu sami poiskali register nepremične kulturne dediščine (http://rkd.situla.org), v katerem se je 30. oktobra 2007 za občino Mokronog - Trebelno nahajal seznam s 74 enotami nepremične kulturne dediščine. Med temi enotami je bilo nekaj tudi spominske dediščine, kulturna krajina, naselbinska dediščina.

2.1 Kje stojijo stavbe?

Učenci, ki obiskujejo izbirni predmet likovno snovanje, živijo po celotnem območju občine Mokronog - Trebelno, kar se je pri naši nalogi izkazalo kot zelo dobro. Ko so učenci po skupinah (5 učencev) pregledali register, so ugotovili, da v večini poznajo vse stavbe. Za tiste, ki jih niso poznali, smo skupaj poiskali rešitev (starejši krajani občine). Pri njihovem raziskovanju mi je bilo zelo zanimivo to, da so opazili, da med temi stavbami ni stavb, za katere so bili sami mnenja, da bi lahko bile. S tem se je zaključil prvi del našega projekta. Sledilo je dokumentiranje oziroma fotografiranje objektov.

2.2 Fotografiranje stavbne dediščine

V učnem načrtu likovna umetnost ni zajeta obravnava likovnega področja fotografija, zato je bilo potrebno učence seznaniti tudi z osnovnimi pojmi fotografiranja ter različnimi načini pri fotografiranju (jutranja svetloba, kompozicija, panorama, detajli, očišče …). Za fotografiranje so lahko izbrali digitalni fotoaparat ali mobilni telefon. Mobilni telefon so lahko uporabili v primeru, da so bile potem fotografije tudi dobre kakovosti oziroma ločljivosti. Učenci so nato napisali seznam, kdo bo kaj fotografiral. Med procesom dela so bili informirani tudi o tem, da bodo nastale fotografije uporabili za nadaljnje delo. Za fotografiranje in dokumentiranje stavbne dediščine so imeli 14 dni časa. Fotografije je nato vsak posameznik prinesel na izmenljivem disku. Vse zbrane fotografije smo prenesli v skupno mapo, ki je v računalniški učilnici dostopna na vseh računalnikih. Vse smo skupaj pregledali in jih strokovno ovrednotili. Pri nekaterih učencih je bilo mogoče zaznati, da imajo zelo dobro razvito veščino fotografiranja. Njihove fotografije so ustrezale kompoziciji, imele so dobro svetlobo, bile so ostre in zajemale so celoten objekt. Seveda pa so bile nekatere fotografije tudi slabše in jih nato pri nadaljnjem delu nismo uporabili. Vse izbrane fotografije smo morali še dodatno obdelati.

2.3 Digitalne kompetence in njihov pomen

V šolskem sistemu je pomembno, da učence naučimo digitalnih kompetenc, ki so v sistemu, v katerem živimo, bistvenega pomena za izobraževanje, delo in aktivno udejstvovanje v družbi. V našem primeru so učenci spoznali oziroma uporabili računalniški program Inkscape. To je program, ki bi ga slovensko lahko poimenovali digitalni kolaž. Ima ogromno funkcionalnih orodij za oblikovanje, vendar smo se v tem projektu osredotočili le na nekatere izmed njih. Spoznavanju programa smo namenili eno uro. Tako so učenci spoznali, kako se program odpre in katera orodja bomo potrebovali. Naredili smo kratko vajo, na podlagi katere so lahko potem te veščine uporabili za svojo nalogo. Delo v računalniški učilnici je zahtevno za učitelja in tudi za učenca. Pomembno je, da učenci, ki so bolj vešči metod dela na računalniku, pomagajo tistim, ki imajo težave. Pri tem pristopu učitelj prenese odgovornost na učenca, za katerega je prepričan, da bo lahko pomagal svojemu sošolcu, da bo tudi on delo opravil enako dobro.

2.4 Oblikovanje razglednice

Učenci so bili pripravljeni na naslednji korak, ki je predstavljal predzadnje dejanje pri tem projektu. Vsak učenec je moral izdelati oziroma oblikovati vsaj eno digitalno razglednico domačega kraja. Pri tem so morali upoštevati kriterije uspešnosti, kar je pomenilo, da mora biti razglednica pravokotnega formata (pokončno ali ležeče), vsebovati mora vsaj 6 fotografij, na katerih se nahaja ime objektov, biti mora barvno usklajena in imeti mora naslov. Učenci so imeli pred sabo velik izziv in potrebovali so veliko pomoči. Največ težav so imeli pri velikosti fotografij, ki so jih »lepili« eno zraven druge, in z velikostjo besedila, ki je bilo v večini preveliko. Pri tem so se naučili tudi, kako dokument, ki ga oblikujemo v nekem računalniškem programu, izvozimo v pdf ali png format, ki ga lahko nato uporabimo kako drugače oziroma v našem primeru tako, da ga razvijemo v razglednico.

2.5 Postcrossing

Postcrossing je projekt pošiljanja in prejemanja razglednic s celega sveta. Učenci napišejo razglednico v angleškem, nemškem ali španskem jeziku ter jo pošljejo naključno izbranemu naslovniku. V večini pošiljajo učenci razglednice svojega domačega kraja ali mesta. Prav tako jo prejmejo od naslovnika, ki je prejel njihovo. V našem primeru so učenci sami izdelali oziroma oblikovali razglednice, na katerih so besedila napisali v angleščini. Fotografije, ki so se pojavile na razglednici, so bile njihovo avtorsko delo in prikazovale so kulturno dediščino, na katero smo lahko ponosni in jo s ponosom pokažemo tudi širnemu svetu.

3 Zaključek

Kulturna dediščina je največja vrednota človeštva, ki se je nekateri morda niti ne zavedajo dovolj dobro. Zaradi nje se mora človek kulturno razvijati z namenom, da jo bo spoštoval, negoval in predvsem ohranjal. Slovenska kulturna dediščina je temelj slovenske kulture in s tem slovenskega naroda ter zagotavlja identitetno prepoznavnost in bogati svetovno kulturo. Da bi tako tudi ostalo, je potrebno rodove, ki prihajajo za nami, vzgajati v duhu spoštovanja, prepoznavanja in varovanja le-te. Predvsem zato je pomembno, da naše učence že v mladosti vzgajamo v tem duhu, kajti kulture slovenstva je veliko in prav šola je tista ustanova, ki spada med glavne prenašalce slovenske kulture. Menim, da je bil moj cilj dosežen. Projekt, ki smo ga

izvedli, bi lahko še nadgradili oziroma razširili. Skozi ves čas izvajanja projektne naloge sem spoznavala, da so učenci s ponosom in velikim elanom odkrivali svoje korenine. Opazovali so profane in sakralne stavbe, v njih našli lepe detajle ali pa razpoke, ki jih do sedaj še nihče ni popravil. Spraševali so se, kdo je tisti, ki je odgovoren za to, kdaj bo prišel čas, da to popravijo. Ugotovili so, da je njihov domači kraj »bogat«, da se v šoli, v kateri se nahajamo, skriva zaklad, ki jim je tako blizu, a ga redkokdaj pogledajo. Ta zaklad je namreč Kobetova zbirka slik Gubčeve brigade. Kolikokrat so šli mimo stavbe, a je niso pogledali, pa tako je lepa, a osamljena. Včasih je zahtevno odpreti oči. In koliko je še podobnih stvari. Na veliko vprašanj, ki so jim rojila po glavi, nisem imela konkretnega odgovora, a bila sem ponosna, da imajo mladi že tako dobro razvit čut za ohranjanje naše kulturne dediščine. V zaključku našega projekta smo vse razglednice razstavili v avli naše šole.

4 Viri in literatura

1. *DEDIŠČINA – naše bogastvo*: *ohranjanje nesnovne kulturne dediščine na lokalni in nacionalni ravni.* [Online]. [Citirano 15. avg. 2018; 22.59]. Dostopno na spletnem naslovu: http://www.nesnovnadediscina.si/sites/default/files/zakljucki-posveta-ccc-10-05-12.pdf.
2. *EVROPSKO leto kulturne dediščine*. [Online]. [Citirano 15. avg. 2018; 21.59]. Dostopno na spletnem naslovu: http://www.zvkds.si/sl/elkd.
3. *KULTURNA dediščina predstavlja razvojni in gospodarski potencial in ni breme*. [Online]. [Citirano 27. avg. 2018; 16.30]. Dostopno na spletnem naslovu: https://www.rtvslo.si/kultura/drugo/kulturna-dediscina-predstavlja-razvojni-in-gospodarski-potencial-in-ni-breme/439483.
4. *KULTURNE vrednote*. [Online]. [Citirano 15. avg. 2018; 21.30]. Dostopno na spletnem naslovu: http://www.cpi.si/files/cpi/userfiles/TrajnostniRazvoj/09_Kulturne_vrednote.pdf.
5. *NEPREMIČNA kulturna dediščina v občini Mokronog - Trebelno*. [Online]. [Citirano 16. avg. 2018; 10.20]. Dostopno na spletnem naslovu: https://www.mokronog-trebelno.si/objava/70147.
6. *SLOVENSKA kulturna dediščina si vselej zasluži naše pozornosti.* [Online]. [Citirano 16. avg. 2018; 16.20]. Dostopno na spletnem naslovu: https://www.casnik.si/slovenska-kulturna-dediscina-si-vselej-zasluzi-nase-pozornosti/.

Osnovna šola Frana Kranjca Celje

Metka Irgolič

PRIBLIŽAJMO HOJO OTROKOM

INSPIRE CHILDREN FOR HIKING

Povzetek

Otroci ves čas razvoja in odraščanja težijo k temu, da se bolj ali manj intenzivno gibljejo. Zato si tudi najdejo prostor, čas in elemente, s katerimi zadovoljijo potrebe po gibanju. Kot vodja planinskega krožka in učiteljica športne vzgoje na OŠ Frana Kranjca Celje težim k temu, da so otroci zadovoljni in zastavljeni cilji doseženi. S planinskim krožkom hodimo na planinske pohode ob sobotah enkrat mesečno, ob koncu šolskega leta pa gremo na tridnevni planinski tabor. Otroci s hojo živijo zdrav način življenja ter širijo svoje vedenje o naravi.

Ključne besede: hoja, otroci, z otroki v hribe, približajmo hojo, planinski krožek

Abstract

Children, throughout their development and growing up, tend to move more or less intensely. That's why they also find space, time and elements to meet the needs for movement. As the leader of the Hiking club and a P.E. teacher at the primary school Frana Kranjca Celje, I tend to make the children happy and set goals. We go on a mountain hikes on Saturdays once a month, and at the end of the school year we go to a three-day mountain camp. Children who walk and hike live a healthy lifestyle and spread their knowledge about nature.

Key words: walking, children, children in the mountains, Hiking club

1 Hoja kot človekova osnovno gibalna dejavnost

Hoja je najbolj naravno in predvsem najbolj enostavno gibanje, ki poskrbi za zdravje celotnega telesa.

Odnos do planin mi je dala v mladosti moja mama. Iz panonskega sveta, kjer smo živeli, se je pogosto v mislih ozirala za gorami in slovenskimi vrhovi. Kolikor sta čas in finančno stanje dopuščala, smo ob nedeljah odhajali na družinske izlete, pohode, včasih tudi med skalnate grebene. Ko enkrat vzljubiš hribe, so tvoji za večno. Čez leta sem pristala v PD Grmada kot pohodnica, vodnica, mentorica planinskega krožka, učiteljica športne vzgoje na OŠ Frana Kranjca Celje. Lepo mi je, ko svojo ljubezen do hribov in znanje lahko prenašam na druge udeležence, na mlade rodove.

V gorah velikokrat naletimo na ovire, vendar če se hočemo vrniti v dolino, je oviro potrebno premagati. Planinstvo nas uči vztrajnosti, daje nam moč in zaupanje vase in nam pomaga, da zmoremo. Če hodimo v hribe, smo bolj zdravi. Pridobimo telesno kondicijo, ki nam pomaga še bolje razmišljati. Ko pridemo v dolino, smo polni vtisov, telo je utrujeno, vendar smo psihično spočiti in pripravljeni na nove napore. Z redno hojo vzdržujemo tudi telesno težo.

V hribih je svež zrak, ki ga dihamo in ga spravljamo v telo še za tiste dni, ko ne bo ravno čisto ozračje. Na vrhu hriba se nam odprejo krasni razgledi, ki nas navdušujejo in v naše telo vnašajo same pozitivne misli. V hribih smo lahko sami ali s prijatelji. Nikoli se nam na isti poti ne zgodijo iste stvari. Vedno je kaj drugače. Ali je na poti trava, blato, ali dežuje ali sije sonce, vedno je kaj drugače. Samo iz stanovanja in hiše je potrebno oditi, se odpraviti proti hribu in vesolje ti že prinese novo izkušnjo, novo dogodivščino, novega prijatelja in novo znanko ...
V hribih rastejo čudovite cvetlice, rastline, katere lahko občudujemo in se nam sprosti oko in telo. Naš odnos do smeti in hribov pokaže, kakšni smo ljudje. Vse smeti seveda skrbno pospravimo v nahrbtnik in jih oddamo v dolini. Vse to, in še veliko več, učim mlade kot vodja planinskega krožka na Osnovni šoli Frana Kranjca, kjer poučujem športno vzgojo.

1.1 Vpliv hoje na človekove fizične in psihične sposobnosti

Pohodništvo se nanaša na človekovo temeljno gibanje – hojo. Navadno se odvija v domačih kulturnih krajih, torej na vasi, samotnih kmetijah, v gozdu, na bližnjih gričih in vzpetinah. Na drugi strani pa je izraz gorništvo, ki se odvija izključno v gorah. Cilj gorništva je vrh, cilj pohodništva pa je pot (Kristan, 1993).

Izletništvo in planinstvo nista dva različna izraza, ampak gre pravzaprav za isto dejavnost, ki se med seboj razlikujeta le po zahtevnosti, in sicer pravimo, da je izletništvo priprava oziroma predstopnja planinstva. Izletništvo si lahko predstavljamo kot dejavnosti v nižini, planinstvo pa v gorah. Kljub temu imata iste karakteristike, kot so hoja oziroma gibanje z lastnimi močmi, ljubezen do narave in sprostitev v naravnem okolju, zaradi česar se izraza izletništvo in planinstvo ne obravnavata ločeno, ampak se ju uporablja enako (Kristan, 1979).

Človek in narava sta torej neizbežno povezana. Hoja v hribih in gorah vpliva tako na človekove telesne sposobnosti in zdravje (torej fizične sposobnosti), kot tudi na človekovo psihično počutje.

Pri hoji se pospeši usklajeno delovanje celega telesa, še posebej pa srčno-žilnega, dihalnega, gibalnega in živčnega sistema. Z redno hojo povečujemo vzdržljivost, prav tako pa se nam izboljšajo tudi gibalne sposobnosti. Ker sta duševno in telesno zdravje neločljivo povezana, redna hoja prinaša koristi za telesno, ter tudi za duševno zdravje. Poveča se nam samozavest, ker smo dosegli vrh, pojavijo se občutki zadovoljstva in zadoščenja, lažje se premaguje stres, zaradi redne hoje se poveča splošna storilnost in sposobnost reševanja problemov. K temu pa pripomorejo boljša preskrba telesa s kisikom, sprostitev in dobro razpoloženje ob premagovanju telesnih naporov (povzeto po: Humar, B.: *Vpliv gora na človeka*, v *Vodniški učbenik.* 2006. str. 60-64).

Poleg tega pa je hoja dobra tudi zato, ker jo lahko izvajamo v vsakem letnem času in vsepovsod. Zanjo ne potrebujemo drage opreme. Po vsakodnevni hoji se človek počuti dobro, saj se izloča serotonin, hormon sreče. Zaradi sproščanja napetosti, hoja dobro vpliva tudi na človekov spanec (povzeto po: J. B.: *Zakaj je hoja tako koristna za zdravje?,* 2012).

1.2 Kako pravilno hoditi?

Pravilna hoja je povezana s človekovo kondicijo. Tempo hoje je prilagojen vsakemu posamezniku, glede na njegove sposobnosti. Pomembno pa je, da se ohranja pogovorni tempo, to pomeni, da se lahko dva med seboj pogovarjata ob hoji. Pri hoji moramo upoštevati pokončno držo, odriv noge pa naj bo preko pete in stopala na prste.

Pri hoji je pomembna tudi obutev, čevelj mora biti udoben, stopala se morajo dobro oprijeti in telesu nuditi dobro oporo (povzeto po: J. B.: *Zakaj je hoja tako koristna za zdravje?,* 2012).

Najbolj prijetno za noge je hoditi po travniku, gozdu, manj pa po trdih podlagah, kot je asfalt, beton.

2 Z otroki v hribe – Planinski krožek na OŠ Frana Kranjca Celje

V desetih letih smo na OŠ Frana Kranjca Celje razvili vzgojno-izobraževalni model, kako približati hojo otrokom, in sicer z ustanovitvijo planinskega krožka. Preko pogovora s Francem Šinkom, predsednikom PD Grmada Celje in Danico Šalej, ravnateljico OŠ Frana Kranjca Celje, sem sklenila ustanoviti planinski krožek. PD Grmada je bila pripravljena pomagati pri izpeljavi planinskih pohodov s spremstvom planinskih vodnikov. K sodelovanju sem povabila vodnike: Vlada Čanžka, Robija Antlogo, Danijela Štora, Bojana Ekselenskega. Sodelujem pa tudi sama, saj je najenostavneje, da je zraven hkrati učiteljica in vodnica v eni osebi. Pomembno je, da poteka dobra povezava med društvom in šolo. Imamo tudi to srečo, da je učiteljica prvega razreda, Mateja Štor, hkrati tudi mentorica mladinskih planinskih skupin; hišnik na šoli, Danijel Štor, pa tudi vodnik PZS. V odličnem sodelovanju in sožitju z vsemi, nam je uspelo po bližnji in daljni okolici po Sloveniji, prehoditi 10 let. Pri izpeljavi pohodov nam pomaga tudi mladinska planinska vodnica Nikita Leskovšek.

Izlete opravljamo vsako prvo soboto v mesecu. Ob koncu šolskega leta pa imamo tridnevni planinski tabor. Eno leto spimo v šotorih, drugo leto spet v kočah itn. Strmimo k temu, da otroci spoznajo pomembnost planinskih koč, prav tako pa tudi, da se preizkusijo s postavitvijo tabora in spoznajo spanje v šotorih, v stiku z naravo. V začetku šolskega leta izdelamo program pohodov, povabimo otroke preko prijavnic za obiskovanje planinskega krožka - razdelimo jih

otrokom po razredih in s podpisom staršev se otroci po lastni želji vpišejo v planinski krožek. Vsako leto imamo v planinski krožek vpisanih približno 60 otrok od prvega do devetega razreda. Ti otroci plačajo tudi planinsko članarino PZS za tekoče leto pri PD Grmada Celje. Največ zanimanja pri otrocih za planinski krožek je v prvi triadi – prvi do tretji razred, saj jih razredničarke lahko individualno nagovorijo za sodelovanje. Malo manj zanimanja je v drugi triadi – četrti do šesti razred, čeprav sama otroke pri športni vzgoji motiviram za krožek in jim razložim potek dogajanja. Osip pa je viden v tretji triadi – šesti do deveti razred. Predvidevam, da do osipa pride zaradi preobremenjenosti otrok, pubertete, drugih interesnih dejavnosti, popoldanskih obveznosti, več učenja … Naš cilj pa je, da čim več otrok v času šolanja spozna planinsko dejavnost, da si otroci zapomnijo lepe občutke planinskih pohodov ter da bodo še kdaj hodili, ko bodo starejši, nekoč tudi s svojimi družinami in s svojimi otroki.

Pri pohodih se čudovito opazi medgeneracijsko sožitje. Starejši učenci so vzor mlajšim, psihično jim pomagajo, jih pri hoji spodbujajo, med hojo se igrajo besedne igre, tako da otrok pozabi, da hodi in kar naenkrat je na vrhu. Hkrati pa mlajši otroci vlijejo energijo in dobro voljo starejšim, tako da je čudovito opazovati njihov medsebojni odnos. Opaziti pa je, da se pot hoje podaljša zaradi mlajših otrok, tako da starejši otroci hodijo počasneje, vendar jim to ne predstavlja večjih težav.

Na naše planinske pohode ne hodijo starši, saj smo to poskusili na začetku, vendar smo si kasneje premislili, ampak se ni izkazalo kot dobra praksa. Otrok se obnaša drugače v družbi otrok, vrstnikov ali pa ko so v bližini starši, ki so vedno pripravljeni na zaščitniško pomoč. Odločili smo se, da sta dva izleta letno namenjena staršem (»Kostanjev pohod« na Pečovniško kočo v oktobru in »Grmadniki na kupu« v mesecu juniju), ostale izvedemo sami v spremstvu planinskih vodnikov in učiteljev.

Krožek ima tudi teoretične vsebine, saj se otroci skozi celo šolsko leto urijo v planinskih veščinah. Pripravljajo planinski nahrbtnik, se pogovarjajo o pravilni planinski obutvi ter oblačilih, prehrani v hribih, vremenu in razmerah v hribih. Učimo se tudi orientacije s kompasom in zemljevidom, tako da se otroci samostojno znajdejo na terenu.

Slika 1: Frischaufov dom na Okrešlju, 7. 5. 2016

Slika 2: Slap Rinka, 7. 5. 2016

Slika 3: Med narcisami ob poti na Golico, 6. 5. 2017

Slika 4: Golica, 6. 5. 2017

Slika 5: Planinski tabor na Pečovniški koči, 20. -22. 6. 2014

3 Zaključek

Ugotovila sem, da smo zelo zadovoljni z desetimi leti aktivnega delovanja planinskega krožka. Srečni smo, ker se otroci in starši pozitivno odzivajo na planinske pohode, otroci radi hodijo, komaj čakajo na prvo soboto v mesecu, cilj je pot in druženje, tudi malica. Vsak mesec imamo poln avtobus otrok željnih hoje in druženja v hribih in naravi, stran od mobitelov, tehnologije in računalniških igric. To je bistvo vsega in tako lahko povem, da sem izjemno ponosna, da sem del tega, da sem omogočila povezavo med društvom in šolo ter da bom s ponosom predala vodenje naprej, ko bo nastopil za to primeren čas.

Preko pohodov skozi leta pa sem se naučila tudi tega, da otroci z velikim veseljem sledijo drug drugemu, oziroma mladim in da je potrebno v te mlade planince vlagati, spodbujati šolanje pri PZS, da se bodo nekoč vrnili nazaj kot planinski vodniki.

Izredno srečo imamo tudi z izbiro planinskih vodnikov PD Grmada in učiteljico, saj se skupaj brezmejno trudimo za varnost in zadovoljitev vseh potreb in želja otrok na planinskih poteh, opravljamo delo z ljubeznijo in brez plačila. Če imaš rad naravo, najdeš lepoto povsod.

Naj dodam par vtisov mladih planincev in mentorice:

- *Najbolj mi je všeč, ko se z avtobusom odpravimo v hribe in se povzpnemo zelo visoko, da lahko vidimo veliko majhnih hribov. Takrat lahko pojem zelo veliko sladkarij, ker potrebujem energijo* (Aleš Štor, 1. razred).
- *Všeč mi je, ko dolgo hodimo in ko se lahko veliko pogovarjam s prijatelji* (Mila Žentil, 1. razred).
- *Ko hodim na pohode zelo uživam. Vidim lepe pokrajine, se družim s prijatelji in sem na svežem zraku. Začetek pohodov je vedno težak, toda ves ta trud se splača, ko na koncu vidiš prelep razgled dol z gore. Na pohodih spoznaš nove ljudi in si najdeš nove prijatelje. Ko prideš s pohoda domov, si poln svežega zraka in novih dogodivščin* (Grega Štor, 8. razred).
- *Všeč mi je, ker hodimo, da se razmigamo, vidimo kakšne doline, sploh pa, da spoznam kakšne planinske ali gorske rastline* (Aljaž Jug, 4. razred).
- *Uživam, ko se na zimskem pohodu lahko sankamo in veliko tudi klepetam s prijatelji. Včasih vidim tudi kakšno zapuščeno hišo, enkrat sem celo videl zapuščeno košarkarsko igrišče* (Vid Krt, 4. razred).
- *Všeč mi je, ker se nadiham svežega zraka, veliko hodim in poklepetam s prijatelji* (Jure Brečko, 4. razred).
- *V življenju ni nič lepšega kot to, da vidiš otroke, kako uživajo v naravi, v gozdu, kako se sprostijo in znajo izkoristiti čas v hribih. Ko vidiš nasmeh na obrazih mladih planincev, ko vidiš, kako se med sabo povežejo na pohodih, ko vidiš, kako si med seboj pomagajo, ko vidiš, kako z navdušenjem opazujejo lepote naše Slovenije … potem veš, da si naredil nekaj dobrega, pa ne le za otroke, ampak tudi zase. Vesela sem, da imamo pomoč vodnikov PD Grmada, ki nas vedno spremljajo in vodijo na naših pohodih, se družijo z nami in otroki naše šole in se z nami tudi zabavajo* (Mateja Štor, mentorica mladinskih planinskih skupin).

Slika 6: Koča na Pesku, 7. 3. 2015

Slika 7: Planinski tabor na Peci, junij 2015

4 Literatura in viri

1. HUMAR, B. Vpliv gora na človeka. V: *Vodniški učbenik.* Ljubljana: Planinska zveza Slovenije. 2006. Str. 60-64.
2. J. B.: *Zakaj je hoja tako koristna za zdravje?* 2012.
3. KRISTAN, S. *Športna turistika.* Ljubljana: Šolski center za telesno vzgojo. 1979.
4. KRISTAN, S.*V gore … izletništvo, pohodništvo, gorništvo.* Radovljica: Didakta. 1993.

Šolski center Celje

Gimnazija Lava

Simona Jereb

UMETNIŠKO IZRAŽANJE – VZGOJNI IN USTVARJALNI IZZIV

ARTISTIC EXPRESSION – AN EDUCATIONAL AND CREATIVE CHALLENGE

Povzetek

Priprava kratke šolske gledališke uprizoritve/recitala predstavlja eno od možnosti dela pri pouku književnosti, ki spodbuja radovednost in ustvarjalnost dijakov med aktivnim raziskovanjem uprizoritvenih praks, razvija njihovo samozavest in sposobnost učinkovitega govornega nastopanja, poglablja empatijo, omogoča doživljanje lepega in prenos vrednot, kot so sodelovanje, medsebojna pomoč in odgovornost. Osrednja cilja predstavljene dejavnosti sta spoznavanje procesa nastajanja šolske gledališke uprizoritve/recitala in oblikovanje sodelovalne kulture. Dijaki med pripravo na umetniški nastop razvijajo sposobnost telesnega in govornega interpretiranja književnega besedila, se preizkusijo v njegovi dramatizaciji oziroma priredbi, raziskujejo možnosti aktualizacije besedila, oblikujejo plakat in gledališki list. Predstavljeni učno-vzgojni proces ima številne prednosti ter sodelujočim praviloma predstavlja zanimiv izziv in pozitivno izkušnjo.

Ključne besede: umetniško izražanje, aktivne metode dela, induktivna vzgojna metoda, sodelovalna kultura, ustvarjalnost, doživljajske vrednote

Abstract

Creating a short school theatre performance/recital is one of the ways how to approach literature lessons, which encourages students' curiosity and creativity while researching actively staging practices, develops their self-confidence and ability to speak effectively, deepens the empathy, enables to experience beauty and to transfer values, like cooperation, mutual assistance and responsibility. The basic aims of the presented activity are getting to know the process of creating a school theatre performance/recital and establishing a collaborative culture. While preparing for the artistic performance, students develop their ability of body and speech interpretation of a literary text, are tested in its dramatization or adaptation, research the possibilities of updating of a literary text, create a poster or a theatre sheet. The presented educational process has numerous advantages and generally represents a very interesting challenge and a positive experience for the participants.

Key words: artistic expression, active work methods, inductive educational method, collaborative culture, creativity, experiential values

1 Predstavitev dejavnosti s teoretičnimi izhodišči

V pouk književnosti že vrsto let vključujem tudi posebne ustvarjalne izzive, povezane z umetniškim izražanjem. Učni načrt za slovenščino v gimnazijah (2008, 16) med pomembnimi procesno-razvojnimi cilji razvijanja zmožnosti branja in interpretiranja književnih besedil med dejavnostmi po branju navaja tudi recitiranje in uprizarjanje obveznih in izbirnih besedil. S tvorjenjem tovrstnih samostojnih enogovornih besedil dijaki lahko dokažejo razvitost bralne zmožnosti na stopnji kultiviranega bralca (Učni načrt, 2008, 37). V okviru sinteze bralnih izkušenj in kontekstnih spoznanj ob koncu obravnave sklopa je priporočljivo, da dijaki sodelujejo s projektno-raziskovalnim delom, se preizkusijo v ustvarjanju – ustvarjalno pisanje, uprizarjanje, recitali (prav tam, 44). Robi Kroflič (2017) poudarja, da je umetnost igra duševnih sil, doživetje, ustvarjalna dejavnost, dialoška izkušnja, utelešena vednost, pristno izkustvo, hermenevtično spoznavanje samega sebe, način vstopanja v svet, induktivna izkušnja in kot taka nosi v sebi neizmeren pedagoški potencial. »Posredujemo lahko moralne norme (disciplineiranje) in izobrazbo (izobraževanje), vzgajamo/omikamo pa lahko človeka le z omogočanjem doživetij.« (Kroflič, 2017, 13) Vzgoja človeka je seveda mnogo več kot dresura ali avtoritarno ustrahovanje, učinkovito vzgajanje je vselej tesno povezano z notranjim doživljanjem. Med induktivnimi vzgojnimi dejavnostmi Robi Kroflič (2017) navaja spodbujanje spoštljivih medsebojnih odnosov, prosocialnih aktivnosti (medsebojna pomoč) in skupinskega sodelovanja, zmanjševanje strahu pred drugačnostjo, odpravljanje stereotipnih sodb in predsodkov ter mediacijsko reševanje konfliktov. Kot posebej učinkovito področje tovrstnih dejavnosti pa izpostavlja vzgojo preko umetniškega doživljanja. Umetnina namreč »/a/ngažira celoten spekter človekovih senzornih, intelektualnih, emocionalnih in motivacijskih plasti osebnosti /ter/ /o/mogoča oseben, angažiran, izkustven stik z upodobljeno vsebino in s tem krepitev številnih, za prosocialnost in moralo pomembnih osebnostnih lastnosti in dimenzij.« (Kroflič, 2017, 21)

»Učiteljeve zaveze vzgojni vlogi šole ne smemo graditi le na vzgojnih predmetih in vzgojnih ciljih, opredeljenih v učnih načrtih. Hkrati pa nam trditev, da šola vedno proizvaja vzgojne učinke že kot forma sobivanja in to še bolj kakovostno kot učne vsebine, saj gre za praktično – izkustveno učenje, ne sme pomeniti, da za kakovost teh učinkov šolske socializacije ni treba sistematično skrbeti.« (Kroflič, 2006, 4) Ni dovolj, da javna šola poudarja le pomen posrednih

vzgojnih dejavnikov, potrebuje tudi jasno izoblikovane vzgojne cilje – vrednote, načrt konkretnih vzgojnih dejavnikov in učitelja, ki zmore reflektirati svojo vzgojno vlogo (Kroflič, 2002).

Bogomir Novak (2014, 32) v svoji razpravi o vzgoji v javni šoli poudari misel predsednika Mednarodne komisije za izobraževanje v 21. stoletju Jacquesa Delorsa, da bi nova, razširjena zasnova učenja morala vsakemu posamezniku omogočati, da odkrije, predrami in obogati svojo ustvarjalnost – da spravi na dan zaklad, ki se skriva v vsakem izmed nas. Tako bi vlogo izobraževanja razumeli kot razvoj celovite osebnosti, ki se v vseh svojih razsežnostih uči biti. Vzgoja in izobraževanje morata vsakemu človeku omogočiti, da sam rešuje svoje probleme, oblikuje svoje odločitve in nosi svoje odgovornosti. Metoda dela, ki jo predstavljam v prispevku, je nedvomno ena tistih, ki omogoča t. i. duhovno vzgojo. Ta je, kot pravi nemški filozof Eugen Fink, »'na delu' tam, kjer je pri umetniško kulturnih in humanističnih predmetih dovoljena ustvarjalnost. Izgine pa tam, kjer dominira 'množični človek'«. (Novak, 2014, 32)

V nasprotju s procesno-razvojnim modelom vzgoje in izobraževanja, ki vključuje razvoj kritičnega mišljenja, strpnega odnosa do okolice in do soljudi ter avtonomne morale, pri pouku žal še vedno pogosto prevladujejo »metode, s katerimi je mogoče v najkrajšem času posredovati kar največjo količino snovi. Namesto procesno-ciljnega načrtovanja je še vedno (pre)pogosto prisotno vsebinsko načrtovanje učno-vzgojnega procesa. Takšne metode ne omogočajo aktivne vloge učenca in zatirajo njegovo iniciativnost, spodbujajo pa prilagodljivost in poslušnost.« (Preskar, Štraser, 2014, 14) Sodobni koncepti učenja in poučevanja izpostavljajo, da je pomembno vzgojno in izobraževalno poslanstvo sodobnega učitelja organiziranje situacij, ki spodbujajo t. i. aktivno učenje. Slednje čutno, spoznavno, čustveno in kinestetično aktivira dijaka. Pri tem je pomembno, da učitelj dopušča samostojno razmišljanje in raziskovanje dijakov, v pouk vključuje sodelovalne oblike učenja, spodbuja k povezovanju snovi z življenjskimi situacijami, ustvarja varno okolje, v katerem so dovoljene tudi napake, z zgledom timskega dela na dijake prenaša vrednote sodelovalne kulture, se zaveda uravnoteženosti med pričakovanji in zmožnostmi dijakov (Polak, 2016). Predstavljena metoda dela omogoča marsikaj od naštetega.

Dijakom zato na začetku šolskega leta ponudim možnost, da se preizkusijo v gledališkem izražanju in govornih interpretacijah poezije ter tako opravijo govorni nastop. Namen

dejavnosti ni oblikovanje celostne gledališke predstave, ampak le krajših dramskih prizorov in recitalov, s katerimi se dijaki predstavijo pri učnih urah književnosti. Proces dela »združuje recepcijske, ustvarjalne in razlagalno-raziskovalne dejavnosti.« (Učni načrt, 1998) Umetniški nastop za dijake ni obvezen, namesto sodelovanja pri gledališkem/kulturnem dogodku lahko opravijo klasični govorni nastop.

Cilji dejavnosti so razvijanje sposobnosti učinkovitega govornega nastopanja, uzaveščanje različnih uprizoritvenih praks, doživljanje in sooblikovanje prvin gledališke umetnosti, pretvarjanje književnih besedil v predlogo za predstavo (pisanje dramatizacij pesniških in proznih besedil, raziskovanje razlik med leposlovno in gledališko govorico), urjenje v improvizaciji, spoznavanje prvin gledališkega/kulturnega dogodka, razvijanje zmožnosti gledališkega izražanja z mimiko, kretnjami, gibanjem in govorom, seznanjanje s procesom nastajanja gledališke uprizoritve, recitala, razvoj sposobnosti ustvarjanja gledališkega/kulturnega dogodka, poglabljanje literarnovednega znanja, povezanega z dramatiko in liriko, razvijanje sposobnosti za skupinsko delo in interakcijo s soigralci, oblikovanje in negovanje sodelovalne kulture, razvoj empatije. Ob tej metodi dela dijaki tudi poglabljajo zanimanje za sprejemanje gledaliških predstav oziroma kulturnih prireditev, razvijajo pozitiven odnos do umetnosti in umetnikovega dela.

2 Opis dejavnosti

Pred pričetkom dela dijake seznanim s procesom nastajanje šolske/razredne uprizoritve oziroma recitala. Pogovorimo se o ciljih dela in pričakovanih dosežkih. Izhodišče predstavljene dejavnosti je izbira književnih besedil. Pri tem so dijaki popolnoma svobodni. Besedila oziroma odlomke iz slovenske in prevodne književnosti lahko poiščejo v Branjih, ki jih uporabljamo pri pouku. Seveda ni nujno, da je besedilo del učnega načrta. Tudi v oblikovanje skupin nastopajočih dijakov ne posegam, saj sem prepričana, da nastanejo boljše uprizoritve, če sodelujejo dijaki, ki so si že primarno bolj naklonjeni.

Sledijo oblikovanje predloge za gledališki dogodek (priredba dramskega besedila oziroma dramatizacija proznega besedila, izbor pesmi), razčlemba besedila, razdelitev nalog v skupini in dramskih vlog. Vsak dijak v skupini mora govorno nastopiti. Z načeli uspešnega govornega nastopanja se dijaki seznanijo že v osnovni šoli in na začetku prvega letnika. Pri razčlembi

besedila in oblikovanju dramskih likov ali izrazni interpretaciji pesmi pa morajo uporabiti znanje, ki ga usvajajo med šolskimi interpretacijami besedil. Ob vključevanju različnih gledališki prvin izhajajo iz sebe in izkušenj, ki so jih pridobili kot gledalci gledaliških predstav. Skupina štirih, petih dijakov lahko ima tudi pomočnike, ki poskrbijo za glasbo, luč, sceno, kostume. Na nastop se pripravljajo izven pouka. Pred umetniškim dogodkom morajo sodelujoči izdelati spremna besedila: javno vabilo na kratko uprizoritev oziroma gledališki plakat in gledališki list.

Slika 1: Gledališki plakat za recital Ekstaza smrti

Slika 2: Učilnica pred prihodom občinstva

Slika 3: Doživeta interpretacija pesmi pesnika Krasa

Uprizoritve, ki navadno trajajo od 15 do 20 minut, se odvijajo v učilnicah z možnostjo zatemnitve na vnaprej dogovorjene datume. Dijaki imajo na voljo računalnik, projektor in luči za osvetlitev scenskega prostora. Za scenske rekvizite, masko, kostume, glasbeno spremljavo poskrbijo sami. Občinstvo so sošolci, včasih pa so nam v razredu pridružijo tudi dijaki drugih oddelkov in profesorji. Učni načrt za slovenščino (2008, 47) predvideva, da dijak dobi v okviru celovitega preverjanja v šolskem letu vsaj eno oceno za govorni nastop/igro vlog/dramatizacijo. Nastop dijakov zato ocenim s številčno oceno glede na opredeljene cilje, pri čemer upoštevam dejstvo, da so najpomembnejši cilji teh uprizoritev spodbujanje in ohranjanje motivacije za javno nastopanje, ustvarjalnost in sodelovanje pri delu.

Slika 4: V pričakovanju Cankarjevih Hlapcev

Letos so bili v umetniškem izražanju dejavni predvsem dijaki 3. letnika. V pomladnih mesecih so v razredih, ki sem ju poučevala, pripravili en recital in šest uprizoritev. Za predlogo so vzeli pesmi Srečka Kosovela (recital Ekstaza smrti) ter odlomke iz Cankarjevih Hlapcev, Sartrovih Zaprtih vrat, Grumovega Dogodka v mestu Gogi, Prežihovih Samorastnikov, Kreftovih Celjskih grofov in Orwellove Živalske farme. Na vseh nastopih je skupno sodelovalo 35 dijakov.

Slika 5: Zasedba Samorastnikov

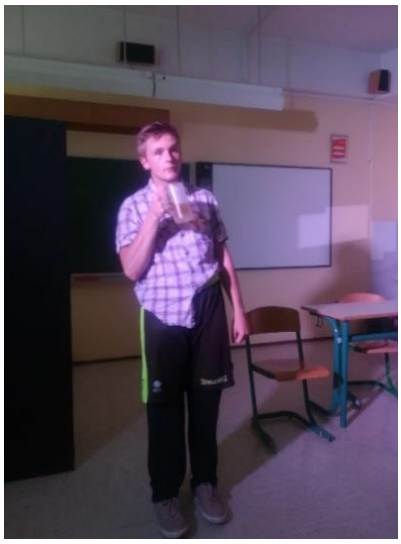

Slika 6: Prepričljiv nastop v vlogi Grumovega Preliha

Slika 7: Okrajno sodišče iz Kreftovih Celjskih grofov

Ugotavljam, da so dijaki pri tej dejavnosti zelo ustvarjalni. Zanimive so zlasti spremembe dramske perspektive. Najpogosteje izberejo komično, kar pomeni, da poskrbijo za komično zunanjost likov, komični karakter ali komične situacije. Nastopi dokazujejo, da je sprejemanje književnih besedil subjektivno in pogosto tudi povsem drugačno od šablonskih, ustaljenih interpretacij. Svobodna igra domišljije in razuma velikokrat pripelje do estetskih doživljajev, ki so neprecenljivi. Dijaki so zaradi intenzivne vključenosti v (so)oblikovanje vseh prvin gledališkega/kulturnega dogodka pogosto zelo ponosni, da zmorejo. Posebej pomembno je, da delajo v skupini. »Človek /namreč/ lahko ozavesti svoje sebstvo in moralno samopodobo samo preko odnosov in dejavnosti, ki zahtevajo sodelovanje v socialni sredini.« (Kroflič, 2017, 16)

Slika 8: Sartrov pekel

Dijaki priložnost za umetniško izražanje doživljajo kot pozitivno izkušnjo. V kratkih pisnih komentarjih so letošnji tretješolci podobno kot že njihovi predhodniki poudarili, da so se med pripravo na nastop zbližali s sošolci, da so se lahko preizkusili na novem področju in premagovali strah pred javnim nastopanjem. Kot pomembne prednosti tovrstnega dela so izpostavili svobodo in samostojnost pri delu, izražanje ustvarjalnosti, prijeten občutek ob aplavzu po končani predstavi ter dinamičnost, sproščenost in humor, ki so ga z nastopi vnesli v pouk književnosti.

Slika 9: Dinamika uprizoritve odlomka iz Orwellove Živalske farme

3 Zaključek

Cilj predstavljenih dejavnosti je vselej dosežen. Pomembnejša od same uprizoritve je namreč ustvarjalna pot. Tudi če se nastop ne odvija po načrtih, je to odlična priložnost za dijake, da razmislijo, kako bi se lahko bolje pripravili ali učinkoviteje razdelili naloge. Ker dejavnost zahteva veliko samostojnost pri delu, se zgodi, da kakšni skupini zmanjka časa. Težko se odločijo za besedilo, včasih so nespretni pri priredbi oziroma določitvi dolžine besedila in si ga naložijo preveč, pri čemer pozabijo na gledališka izrazna sredstva (ton glasu, mimika, kretnje, gib …). Težav in preizkušenj je veliko. A tudi uprizoritev, ki res uspejo, ne manjka. Izvirne ustvarjalne rešitve, modernizacija, aktualizacije, idejna udarnost, humor … vsi ti elementi potrjujejo, da je smiselno s to učno prakso nadaljevati.

Dokaz številnih prednosti, ki jih imajo tovrstne dejavnosti, so tudi vtisi letošnjih tretješolcev:

Najlepši spomin na slovenščino bodo zagotovo uprizoritve. Zdi se mi, da je to najboljši način, kako zbuditi našo kreativnost in samostojnost. Vsekakor se mi zdi pomembno, da bi se ta način dela ohranil še v prihodnosti. (Jan)

Uprizoritve in recitali so mi všeč, ker v pouk vnašajo nekaj novega. Podpiram zamisel, da imamo popolno svobodo pri izbiri besedila, pisanju scenarija, oblikovanju likov in scene … Naučimo pa se tudi bolje nastopati in postanemo pogumnejši pred publiko. (Nastja)

Sodelovanje v predstavi mi je bilo v velik užitek. Redkokdaj nastopam javno, a kljub temu nisem imel velike treme. Naučil sem se veliko novega. Naš nastop je bil tudi precej provokativen in vesel sem, da smo s skupino uspeli nasmejati publiko. (Tilen)

Priprava predstave se mi je zdela zanimiva. Pripravljali smo jo že drugo leto zapored in upam, da jo bomo lahko tudi naslednje leto. Mislim, da je tak način dela veliko zabavnejši (tako za nastopajoče kot za gledalce) kot poslušanje govornih nastopov. Prav tako je to za nas dobra izkušnja, saj lahko izrazimo svojo kreativnost in se preizkusimo na novem področju. (Gašper K.)

Mislim, da se s sodelovanjem v predstavi lahko zelo dobro izraziš. Take ure res popestrijo pouk. Prav je, da dijaki nekaj naredimo popolnoma samostojno. (Ana)

Priprava predstav se mi zdi zanimivejša kot delanje govornih predstavitev. Sicer smo potrebovali tri tedne, da smo se spravili k delu, a na koncu nam je le uspelo. Na to sem ponosen. Upam, da bomo s prijatelji krajšo predstavo naredili tudi prihodnje leto. (Gašer L.)

Gledati druge uprizoritve in sam odigrati predstavi je dobra izkušnja, zabavni del pouka. S sošolci smo se med pripravo tudi zbližali. Mislim, da je to super ideja. (Lea)

Prepričana sem, da je vzgojna vrednost kratkih umetniških nastopov dijakov velika. Razredna klima, metoda dela, vsebina nastopov, medvrstniški odnosi … vse to so pomembni vzgojni dejavniki pri predstavljenem projektno-raziskovalnem delu. Doseganje zastavljenih vzgojnih ciljev poteka nevsiljivo in intenzivno. Zdenka Zalokar Divjak (2010) v okviru svojih pogledov na pedagoške in didaktične vidike vzgoje podaja celostni pogled na človeka: telesni, duševni in duhovni. Pri tem poudarja, da je najpomembnejša duhovna dimenzija, tj. dimenzija svobode in odgovornosti. V vzgoji so ključne predvsem t. i. doživljajske vrednote (Zalokar Divjak, 1998), ki so nepogrešljivi del posameznikovega življenja. Za njihovo uresničevanje je namreč nujna človekova zmožnost za ljubezen, doživljanje narave, kulture, umetnosti, samega sebe in sočloveka. Doživljajske vrednote se oblikujejo in razvijajo v odnosih z ljudmi in med doživljanjem stvarnosti. Pomemben del mladostnikove stvarnosti pa je seveda tudi šola, zato mora tudi ta biti vzgojno okolje, v katerem bo mlad človek lahko odkrival lepoto in smisel življenja. Zlasti pomembno je, da se tak način dela zdi dijakom zanimiv in smiseln. Le z vsebinami, ki dijake pritegnejo, lahko dosegamo načrtovane in nenačrtovane vzgojne učinke. Iz odzivov mladih umetnikov je vedno znova moč sklepati, da jih priprava kratkih umetniških stvaritev ne pušča apatičnih in brezbrižnih. »Občutje smiselnosti /pa/ je /seveda/ stvar odnosov v družini in drugje, življenjske orientacije in življenjskega sloga, ki nam omogoča, da smo radoživi, ustvarjalni, svobodni in odgovorni hkrati. Gre za življenjski slog, ki mu naša doba morda ni najbolj naklonjena, pa kljub temu do njega še vedno vodi široka pot. Zato vzgoja ni toliko znanost, kolikor je umetnost.« (Zalokar Divjak, 1998, 2010, v: Novak, 2014, 34). Zaradi številnih pasti sodobnega sveta (konformizem, oportunizem, nekritičnost, nestrpnost …), v katere se lahko ujame mlad človek, se tej umetnosti (tudi) v šoli nedvomno ne kaže odpovedati.

4 Viri in literatura

1. KROFLIČ, R. *Umetnost v dialogu z vzgojo in izobraževanjem.* [Online] Maribor: SNG. 2017. [Citirano: 6. avg. 2018; 18.20]. Dostopno na spletnem naslovu: https://www.sng-mb.si/f/docs/prvi-prizor-izobrazevanja/dr.-Kroflic-Umetnost-v-dialogu-z-vzgojo-in-izobrazevanjem-.pdf.

2. KROFLIČ, R. *Kakšen vzgojni koncept potrebuje javna šola?(perspektiva vodenja šole)* [Online] Predavanje za ravnatelje osnovnih šol Slovenije. Ljubljana: Kolosej. 2006. [Citirano: 6. avg. 2018; 16.10]. Dostopno na spletnem naslovu: http://www2.arnes.si/~rkrofl1/predavanja.html.
3. KROFLIČ, R. Šola - izkustveni prostor socialnega učenja in/oziroma moralne vzgoje? *Sodobna pedagogika*. 2002, št. 5 (letn. 53), str. 42-51.
4. NOVAK, B. Vzgoja v javni osnovni šoli: med človeško in družbeno funkcijo. *Vzgoja: revija za učitelje, vzgojitelje in starše.* 2014, št. 61 (letn. 16), str. 32-35.
5. POLAK, A. *Sodobni koncepti učenja in poučevanja: »Poslanstvo sodobnega učitelja na poti do znanja: skupaj z učenci ali drug proti drugemu?«* [Online] Druga konferenca ravnateljev vzgojno-izobraževalnih zavodov. Brdo pri Kranju: 2016. [Citirano: 12. avg. 2018; 19.20]. Dostopno na spletnem naslovu: https://www.zrss.si/zrss/wpcontent/uploads/konf-ravnatelji-2016-poslanstvo-sodobnega-ucitelja-polak.pdf.
6. PRESKAR, S. in ŠTRASER, N. *Ali v informacijski dobi še vedno vzgajamo z metodami industrijske dobe? Pedagoško vodenje – realnost ali iluzija.* [Online] Prva letna konferenca za ravnatelje vseh VIZ. Čatež: 2014. [Citirano: 12. avg. 2018; 17.40]. Dostopno na spletnem naslovu: https://www.zrss.si/konferenca-ravnatelji/files/Vzgoja_delavnica-Preskar-Straser.pdf.
7. *UČNI načrt. Slovenščina. Gimnazija: splošna, klasična, strokovna gimnazija.* Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport, Zavod RS za šolstvo. 2008.
8. *UČNI načrt za izbirni predmet. Slovenščina. Gledališki klub.* [Online] Strokovni svet RS za splošno izobraževanje. 1998. [Citirano: 4. avg. 2018; 20.30]. Dostopno na spletnem naslovu: http://www.mizs.gov.si/fileadmin/mizs.gov.si/pageuploads/podrocje/posebne_potrebe/programi/ucni_nacrti/pp_nis_izb_gled.pdf.
9. ZALOKAR Divjak, Z. in ROJNIK, I. *Pedagoški in didaktični vidiki vzgoje.* Ljubljana: Teološka fakulteta. 2010.
10. ZALOKAR Divjak, Z. *Vzgoja za smisel življenja.* 1. izd. Ljubljana: Educy. 1998.

Ekonomska šola Celje

Maja Jerič

MEDGENERACIJSKO SODELOVANJE NA EKONOMSKI ŠOLI CELJE

INTERGENERATIONAL COOPERATION AT CELJE SCHOOL OF ECONOMICS

Povzetek

Eden od ključnih ciljev šole kot vzgojno-izobraževalne institucije je oblikovanje mladostnikov v odgovorne in strpne državljane. Z vzpodbujanjem medgeneracijskega sodelovanja prispeva k večji strpnosti in boljšim medčloveškim odnosom, predvsem odnosom mladostnikov do ostarelih in onemoglih, ki so v današnji družbi še vedno stigmatizirani v smislu bremena za mlajše generacije. Na Ekonomski šoli Celje se zavedamo pomena medgeneracijskega sodelovanja, zato v dejavnosti in projekte, ki potekajo na šoli, vključujemo tudi sodelovanje z ostarelimi, predvsem z upokojenci Mestne četrti Dolgo polje in našimi upokojenimi sodelavci. V sklopu projekta Teden vseživljenjskega učenja (TVU) pa že vrsto let obiskujemo starostnike v Domu ob Savinji.

Ključne besede: medgeneracijsko sodelovanje, starostniki, mladostniki, odgovornost, strpnost

Abstract

One of the key objectives of the school as an educational institution is to form young people into responsible and tolerant citizens. By encouraging intergenerational cooperation, school contributes to grater tolerance and a better interpersonal relationships and improves the attitude of adolescents towards the elderly and disabled, who are in today's society still stigmatized as a burden for younger generations. At Celje School of Economics we are aware of the importance of intergenerational cooperation. We participate in the activities and projects that include cooperation with the elderly; we cooperate with the pensioners of the Dolgo Polje district and with our retired co-workers. As part of the Lifelong Learning Week project (Teden vseživljenjskega učenja), we have also been visiting the elderly in the retirement home Dom ob Savinji for many years.

Key words: intergenerational cooperation, elderly people, adolescents, responsibility, tolerance

1 Predstavitev dejavnosti s teoretičnimi izhodišči

Po podatkih Svetovne zdravstvene organizacije bo leta 2030 na svetu živelo več kot 13 % ljudi, starejših od 60 let. Najbolj strmo narašča delež starostnikov v razvitem svetu. V Sloveniji bo leta 2020 živelo že več kot 19 % starejših od 65 let (Zazvonil 2016, 4).

Pogoj za kvalitetno življenje v starosti pa ni samo fizično zdravje in materialna preskrbljenost, temveč tudi psihično zdravje, ki je povezano z vzpodbudnim in do starostnikov strpnim okoljem ter socialnimi stiki s preostalimi generacijami. Pri tem je velikega pomena medgeneracijsko sodelovanje, ne samo v družini, temveč širši okolici. V družbi, ki je še vedno nestrpna do starostnikov in ki jih dojema kot breme, je zato ena od ključnih nalog šole pri vzgoji mladostnikov v odgovorne in strpne državljane, vzpodbujanje medgeneracijskega sodelovanja.

Vedno večji pomen medgeneracijskega sodelovanja se kaže tudi na mednarodni ravni. 29. april od leta 2009 obeležujemo kot mednarodni dan medgeneracijske solidarnosti, leto 2012 pa je Evropska unija razglasila za Evropsko leto aktivnega staranja in medgeneracijske solidarnosti.

Medgeneracijsko sodelovanje je usmerjeno v povezovanje vseh generacij, tako starostnikov, srednje generacije in mladostnikov ter v vzpodbujanje njihovega zdravega načina življenja in kakovostnega preživljanja časa. Starostnik ima potrebo po medčloveških stikih in podajanju življenjskih izkušenj srednji in mlajši generaciji (Zazvonil 2016, 21). V tradicionalnih družbah z razširjenimi družinami so bili to njegovi sorodniki in sosedi, danes tega ni več. Mnogi starostniki so osamljeni, v duševni stiski in brez socialnih stikov z drugimi, predvsem tisti, ki živijo sami, nemalokrat pa tudi tisti v domovih za ostarele.

Medgeneracijsko sodelovanje vzpodbuja spoštovanje do starejših. V zadnjem stoletju se zaradi individualizma in liberalnega kapitalizma starostnike dojema kot breme družbe, saj ne ustvarjajo dodane vrednosti v smislu ustvarjanja kapitala. Informacijsko-tehnološki napredek v zadnjih desetletjih je negativno dojemanje starostnikov še poglobil; če so včasih starejši prenašali izkušnje in znanje na mlajše generacije, danes ni tako. Mnogi se zaradi neznanja uporabe računalnika, mobitela, interneta ipd. počutijo nesposobne in odveč. Tako jih dojemajo tudi mlajše generacije, kar vodi v medsebojno nespoštovanje in negativne

stereotipe. Mladim se pripisuje neodgovornost, razvajenost in nespoštovanje avtoritete, starejšim pasivnost, okorelost, nepripravljenost na spremembe.

Strokovnjaki opozarjajo na vedno večjo nestrpnost do starostnikov, na njihovo diskriminacijo in izolacijo, za kar se je v strokovni terminologiji uveljavil izraz ageizem (Pajk 2013, 33).

Obstajajo naslednje oblike medgeneracijskega sodelovanja mladostnikov in starostnikov: sodelovanje, kjer starejši pomagajo in prenašajo svoje izkušnje otrokom in mladostnikom v organiziranih šolskih institucijah (obiski starostnikov v šolah, vrtcih …), sodelovanje, kjer mlajši učijo in pomagajo starejšim (uvajanje v računalništvo, obiski prostovoljcev na domu, obiski v domovih za ostarele ...) ter sodelovanje, ki združuje mladostnike in starostnike v skupnih dejavnostih, kot so različni krožki, delavnice, skupni kulturni in športni dogodki ipd. (Hlebec 2013, 53). Primer zglednega medgeneracijskega sodelovanja pri nas je Medgeneracijsko središče Šmelc v Litiji, ki pod eno streho združuje varstveno-delovni center, oskrbovana stanovanja, dom za ostarele, glasbeno šolo in vrtec. V otroškem kotičku za igro in parku se družijo vse generacije, otroci iz vrtca pa redno obiskujejo ostarele v domu, kjer jim ti prebirajo pravljice. (https://www.delo.si/novice/slovenija/otroski-zivzav-in-milina-starejsih-61453.html)

V Sloveniji se uveljavlja vse več nacionalnih in EU programov skupnostnega povezovanja, izobraževanja in prostovoljnega dela, ki povečujejo sožitje in interakcijo med generacijami ter krepijo socialna omrežja starejših, kar jim pomaga izboljšati njihov položaj in omogočiti kakovostno starost. Za starostnike pomembne organizacije in društva, ki izvajajo tovrstne programe in projekte, so Zveza društev za socialno gerontologijo Slovenije, Zveza medgeneracijskih društev, Inštitut Antona Trstenjaka za gerontologijo in medgeneracijsko sožitje, Univerza za tretje življenjsko obdobje in Zveza društev upokojencev Slovenije. Starejši se lahko izobražujejo in medgeneracijsko povezujejo tudi v okviru drugih društev in ustanov, knjižnic, šol, zdravstvenih in socialnih institucij (domovi za ostarele ...). Omeniti velja še Slovensko filantropijo – združenje za promocijo prostovoljstva s projektom **Sadeži družbe,** ki s povezovanjem s šolami, društvi upokojencev in domovi za ostarele vzpodbuja **prostovoljsko delo mladih** za starejše in **starejših** za mlade. V sklopu projekta delujejo medgeneracijski skupnostni centri, imenovani Hiše Sadeži družbe. Trenutno jih je šest, prva je bila ustanovljena 2009 v Murski Soboti, v Savinjski regiji pa 2014 v Žalcu.

S financiranjem Republike Slovenije in Evropskega socialnega sklada se od leta 2017 po Sloveniji vse bolj širi tudi mreža preostalih večgeneracijskih centrov.

Medgeneracijsko povezovanje in učenje promovirata tudi Zveza ljudskih univerz Slovenije s Tednom medgeneracijskega učenja v mesecu novembru ter Andragoški center Slovenije s projektom *Teden vseživljenjskega učenja (TVU)*, ki poteka maja in junija. Obe ustanovi s svojimi projekti tesno sodelujeta z lokalno skupnostjo, šolami, vrtci, domovi za ostarele, društvi upokojencev ter drugimi društvi in zavodi.

2 Opis dejavnosti

V današnjih časih permisivne vzgoje, izrazitega individualizma in, po mnenju mnogih strokovnjakov, prevelike razvajenosti, je medgeneracijsko sodelovanje eden od dejavnikov, ki prispeva k boljšim medčloveškim odnosom. Naloga šole kot vzgojne institucije je vzpodbujanje tega sodelovanja.

Na Ekonomski šoli Celje zato že vrsto let organiziramo dejavnosti in sodelujemo v projektih, ki zajemajo medgeneracijsko sodelovanje med našimi dijaki in starostniki. Tovrstno sodelovanje sovpada s cilji sicer širše zastavljenega mednarodnega projekta *Mladi ambasadorji medkulturnega dialoga,* v katerega smo bili kot šola vključeni.

Vsako leto za upokojene sodelavce šole pripravimo božično-novoletni sprejem s kulturnim programom. Še posebej tesno je naše sodelovanje z varovanci Doma ob Savinji in upokojenci Mestne četrti Dolgo Polje. S slednjimi sodelujemo na prireditvi ob srečanju Društva taboriščnikov – ukradenih otrok Slovenije, ki ima sedež na naslovu četrti, in ki vsako leto konec septembra ob prazniku mestne četrti pripravi slovesnost v spomin na tragično usodo več kot 600 otrok taboriščnikov – t. i. ukradenih otrok, ki jih je nemški okupator neusmiljeno ločil od njihovih družin in poslal v ponemčevalna taborišča. Slovesnosti potekajo na I. osnovni šoli Celje, kjer je bil zbirni center za ukradene otroke.

Slika 1: Kulturni program naših dijakov ob srečanju ukradenih otrok, 24. 9. 2016 (Arhiv EŠC)

2.1 Sodelovanje z varovanci Doma ob Savinji

Medgeneracijsko povezovanje je še posebej pomembno v domovih za starejše občane. Nekateri imajo z družino le redke stike. Razlogi za to so pomanjkanje časa ali oddaljenost od kraja bivanja sorodnikov, prisotni pa so tudi drugi razlogi. Starostniki v domovih so imeli zato še pred desetletji malo osebnega stika z otroki, mladostniki in srednjo generacijo. V zadnjih letih se je situacija spremenila; domovi so se odprli navzven in se začeli v organizaciji dogodkov, ustvarjalnih delavnic in ostalih dejavnosti povezovati z lokalno skupnostjo, vrtci, šolami, delujejo pa tudi razne kulturniške in druge skupine. V Domu ob Savinji tako deluje literarna skupina Beseda, besede, pevska skupina Slavčki, skupina za branje Dobro jutro, kulinarična, športna in druge skupine (http://www.domobsavinji.si/aktivnosti-za-stanovalce).

V sklopu TVU smo z obiski v Domu ob Savinji pričeli v šolskem letu 2011/2012. Prireditvi, ki smo jo izvedli, smo nadeli naslov *Stezice med generacijami*. Z njo smo obeležili leto 2012 kot evropsko leto aktivnega staranja in medgeneracijske solidarnosti in opozorili na pomen vzajemnega spoštovanja med generacijami, na občutek skupnosti in pripadnosti v današnjem multikulturnem svetu, obenem pa smo starostnikom predstavili našo šolo.

Zaradi toplega sprejema in pozitivnih odzivov dijakov smo se odločili s sodelovanjem nadaljevati. V šolskem letu 2012/2013 smo izvedli kulturni program in pesniško delavnico z naslovom *Ekološka dilema.* S tem dogodkom smo obeležili leto 2013 kot mednarodno leto voda. Sodelovali so člani domske literarne skupine Beseda, besede z gospo Ljudmilo Conradi in koristniki domskega dnevnega centra, ki smo jim najprej skozi kratek film in recital predstavili šolskega pesnika Mišela Žafrana, gibalno oviranega dijaka na invalidskem vozičku. Seznanili smo jih z metodo možganska nevihta, s pomočjo katere so ob izbrani besedi – voda – zapisali verze in pesmi.

V šolskem letu 2013/2014 so dijaki varovance obiskali večkrat. Najprej so se v sklopu TVU 2014 predstavili z recitalom *Bela kot mleko, rdeča kot kri.* Pripravili so ga dijaki bralnega krožka pod mentorstvom profesorice Majde Lesjak. Naslov prireditve se navezuje na istoimenski roman italijanskega avtorja, ki so ga prebirali v bralnem krožku, in govori o odraščanju, nesrečni ljubezni ter boleči izgubi. Po prireditvi so varovanci dijakom predstavili svoje literarno ustvarjanje ter z njimi kramljali o tegobah odraščanja nekoč in danes. Sledil je obisk dijakov in mentorice Tanje Štante Benčina z recitalom *Frane Milčinski – Ježek in njegovo delo*. Najprej so skozi petje in recitiranje predstavili Ježkovo ustvarjanje, zatem pa izvedli pesniško delavnico, v kateri so se varovanci razdelili v skupine in s pomočjo dijakov iz koščkov sestavljanke sestavljali njegove pesmi. V sklopu TVU 2014 smo izvedli tudi delavnico digitalne fotografije. Vodil jo je Ivan Kolenko, ki se je v domu predstavil z razstavo fotografij *Svet, v kapljico vode ujet*.

V šolskem letu 2014/2015 so se dijaki bralnega krožka v domu predstavili z recitalom *Kajetan Kovič in njegov delo*, Tanja Štante Benčina pa je zopet izvedla pesniško delavnico. S tem smo se poklonili leta 2014 umrlemu pesniku. Teden dni kasneje smo v izvedbi Majde Lesjak organizirali predavanje *Mladi in mladi po srcu s knjigo v roki.* Varovanci so živahno sodelovali v pogovoru o njihovih bralnih navadah ter bralnih navadah nekoč in danes na sploh.

V šolskem letu 2015/2016 so dijaki bralnega krožka predstavili celjsko pesnico Bino Štampe Žmavc in recitalu nadeli naslov *Zvezdnate rime*, dijaki 3. letnika programa trgovec pa so izdelali lutke iz kartonaste embalaže za mleko in sokove (KEMS embalaža) ter uprizorili predstavo ljudske pravljice Sin in jež.

V šolskem letu 2016/2017 so predstavili recital *Nekaj je v meni: hrepenenje, ljubezen, upanje – poezija Nika Grafenauerja,* znana celjska glasbenika, dijaka šole Ana Teržan (Anabel) in Žiga Avbreht, pa sta ob spremljavi kitare zapela pesmi Ne čakaj na maj in Dan ljubezni.

Slika 2: Nastop Ane Teržan in Žige Avbrehta v Domu ob Savinji, 22. 5. 2017 (Arhiv EŠC)

V šolskem letu 2017/2018 se je bralnemu krožku v pripravi recitala pridružil še pevski zbor šole pod vodstvom zborovodje Matevža Goršiča. Za varovance so pripravili izbor hudomušnih pesmi Ferija Lainščka in recital poimenovali po njegovi pesniški zbirki *Ne bodi kot drugi.*

Naše druženje ni omejeno samo na projekt TVU, temveč jih obiskujemo tudi v prazničnem božično-novoletnem času. Ob spremljavi instrumentov, najraje imajo harmoniko, jim dijaki zapojejo in zaigrajo, dijakinje oblečene v snežne vile pa jih obiščejo na oddelku in jim razdelijo drobna darilca, ki so jih izdelali sami za novoletni sejem, ki že leta tradicionalno poteka na šoli.

Sodelovanje z varovanci Doma ob Savinji smo si v prvih letih zastavili kot kulturni program, ki so mu sledile skupne vodene dejavnosti. Recitalom dijakov so sledile pesniške delavnice bodisi pisanja verzov na izbrano temo bodisi sestavljanja pesmi znanih avtorjev iz koščkov sestavljank. Dijaki so v pisanju verzov tistim, ki slabše vidijo ali težko pišejo, pomagali preliti ideje na papir in jih natipkati za naslednjo številko domskega časopisa. Delavnice so bile časovno kratke, saj starostnikom koncentracija hitro pade, mnogi tudi slabo slišijo, peša jim motorika rok, nekateri se težko premikajo ali so na invalidskih vozičkih. Nekatere je sprva

preveval dvom o njihovih zmožnostih, dejali so, da jih je skrbelo, kako bodo delavnice izgledale in ali bodo sploh zmogli slediti navodilom.

Zadnja leta poteka sodelovanje z varovanci doma kot celoletni projekt, ki ga v celoti pripravijo dijaki bralnega krožka pod vodstvom mentorice Majde Lesjak. V bralnem krožku je okoli deset dijakov s širokim spektrom ustvarjalnih nadarjenosti (pevci, glasbeniki, plesalke …). Na začetku šolskega leta izberejo avtorja, nato prebirajo njegova dela in o njih debatirajo ter na izbrano temo sami literarno ustvarjajo. Pripravijo tudi razstavo o avtorju v avli šolske knjižnice ter njegova dela povežejo v recital z glasbenimi in plesnimi vložki, s katerim se nato predstavijo v domu. Ker je maj mesec ljubezni, je rdeča nit recitalov ljubezenska poezija. Po končanem kulturnem programu sledi druženje. Varovanci in dijaki posedejo skupaj in ob pecivu in soku prijetno kramljajo. Člani domske literarne skupine Beseda, besede, ki jih vodi gospa Milka Conradi, pa jim vsakokrat pokažejo tudi svoje literarno ustvarjanje tekom leta.

Dijaki so v pripravi in izvedbi medgeneracijskih srečanj pokazali veliko mero ustvarjalnosti in pripravljenosti na sodelovanje. Nadgradili so svoje literarno znanje, razvijali so veščine komuniciranja ter nastopanja.

Druženje so navajali kot izziv oziroma kot drugačno, a poučno izkušnjo. Večina od njih je do tedaj imela le malo stikov z zelo starimi ljudmi, saj so njihovi stari starši v povprečju mlajši in še relativno pri močeh. Dijaki so dejali, da so se sprva bali, kako pristopiti k starostnikom, skrbelo jih je, ali bodo govorili dovolj razločno in naglas, da jih bodo mnogi, ki slabše slišijo, razumeli. Nekaj dijakov je priznalo, da se v domovih za ostarele počutijo nelagodno. Ravno zato so jih starostniki s svojo zgovornostjo in radovednostjo prav presenetili, zanimalo jih je vse in tudi sami so pripovedovali o vsem, predvsem o svoji mladosti.

Edina večja ovira, ki se je pokazala v pripravi in izvedbi srečanja, je bila časovno usklajevanje vaj in obiskov v domu. V mesecu maju in juniju, ko TVU poteka, imajo namreč dijaki največ učnih obveznosti, saj je takrat največ preverjanj znanja, mnogi so „vozači“ in zato vezani na šolski prevoz.

Zaradi obilice dejavnosti, ki potekajo v Domu ob Savinji, se je bilo potrebno terminsko usklajevati s samimi zaposlenimi. Upoštevati je bilo potrebno tudi del dneva, ki najbolj ustreza varovancem, in sicer je to dopoldanski čas pred kosilom, ko so najbolj spočiti in pripravljeni na sodelovanje.

3 Zaključek

Medgeneracijsko sodelovanje dijakov naše šole z varovanci Doma ob Savinji se je kljub določenim organizacijskim oviram izkazalo kot zelo uspešno, zato ga vključujemo v letni delovni načrt šole, dijakom, ki sodelujejo v dogodku, pa so priznane ure obveznih izbirnih vsebin in interesnih dejavnosti. Dogodek redno objavljamo na spletnih straneh šole (https://srednja.escelje.si) in dijaških spletnih straneh (dijaki-esc.splet.arnes.si) ter v lokalnih časopisih, kot sta Novi tednik in Celjan. V slednjem objavlja prispevke gospa Ljudmila Conradi v sodelovanju z mentorico Majdo Lesjak.

V naslednjih letih bomo z obiski v Domu ob Savinji nadaljevali, načrtujemo pa tudi vključitev šole v organizirane projekte prostovoljstva in le-tega v letni delovni načrt ter izbirne vsebine in interesne dejavnosti.

Vloga šole kot institucije ni le izobraževanje, temveč tudi vzgoja, zato je bil namen tovrstnega medgeneracijskega sodelovanja ne le druženje s starostniki, temveč pri dijakih okrepiti altruizem in strpnost, pa tudi odgovornost in vztrajnost in jim tako omogočiti razvoj v osebnostno zrele ljudi.

Medgeneracijsko sodelovanje ima številne pozitivne učinke na obe generaciji. Razumemo ga kot izmenjavo izkušenj in spoznanj, druženje, ustvarjanje, učenje, pomoč ene generacije drugi, ohranjanje in širjenje socialne mreže ter razumevanje težav in problemov vsake od generacij. Starostniki lahko mlade naučijo veščin in dejavnosti, ki so danes utonile v pozabo ter jih poučijo o življenju nekoč, tudi o pomenu vztrajnosti, potrpežljivosti in odgovornosti. Mladi pa jim lahko pomagajo pri uporabi sodobne tehnologije in z njimi aktivno preživijo prosti čas ob različnih dejavnostih in krožkih ter jim s svojim življenjskim optimizmom prinašajo radost in veselje ter odprtost za nove ideje in tako krepijo zavedanje o tem, kako pomembno je kakovostno staranje.

Sodelovanje v medgeneracijskih programih prispeva k vzdrževanju dobrega zdravstvenega stanja starostnikov, omogoča njihovo večjo socializacijo, zmanjšuje občutek osamljenosti in depresivnosti, povečuje občutek lastne vrednosti in smisla življenja ter vpliva na spremembo njihovih negativnih stališč do mladih. Starostnikom zagotavlja občutek sprejetosti in varnosti ter krepi njihovo duševno zdravje, pri mladostnikih pa krepi občutek medgeneracijske

solidarnosti, spoštovanja tradicije in drugačnosti, obenem pa tudi njim pomaga razbijati predsodke o staranju, kar jim omogoča, da se bodo v prihodnosti sami lažje soočili z njim (Zazvonil 2016, 31).

Vzpodbujanje medgeneracijskega sodelovanja pozitivno vpliva tudi na kulturni in socialni kapital v celotni skupnosti: povečuje občutek pripadnosti, zaupanja in solidarnosti med vsemi starostnimi skupinami (Mezinec 2014, 117).

4 Viri in literatura

1. CONRADI, L. Peli, plesali, deklamirali v Domu ob Savinji. *Celjan.* 2017, št. 859, str. 21.
2. *DOM ob Savinji Celje, Aktivnosti za stanovalce.* [Online]. Domobsavinji.si. [Citirano 23. jul. 2018; 13.50]. Dostopno na spletnem naslovu: http://www.domobsavinji.si/aktivnosti-za-stanovalce.
3. HANŽIČ, S*. Otroški živžav in milina starejših*. [Online]. Delo.si. [Zadnja sprememba 18. jun. 2018; 14:28]. [Citirano 19. jul. 2018; 14.10]. Dostopno na spletnem naslovu: https://www.delo.si/novice/slovenija/otroski-zivzav-in-milina-starejsih-61453.htm.
4. HLEBEC, V., KAVČIČ, M. in OGULIN Počrvina, G. *Staranje, izziv za izobraževanje in medgeneracijsko sodelovanje*: *učbenik programa za usposabljanje strokovnih delavcev v izobraževanju odraslih.* Ljubljana: Zveza ljudskih univerz Slovenije. 2013.
5. LESJAK, M. *Nastop dijakov bralnega krožka in pevskega zbora v Domu ob Savinji*. [Online]. Srednja.escelje.si. [Zadnja sprememba 23. maj 2018]. [Citirano 20. jul. 2018; 14.15]. Dostopno na spletnem naslovu: https://srednja.escelje.si/2018/05/23/nastop-dijakov-bralnega-krozka-in-pevskega-zbora-v-domu-ob-savinji.
6. MEZINEC,T. Prostovoljstvo v šoli: pomemben dejavnik za dvig socialnega in kulturnega kapitala v lokalni skupnosti. *Vodenje v vzgoji in izobraževanju.* 2014, št. 3, str. 117–134.
7. PAJK, T. *Medgeneracijski odnosi in stereotipi o generacijah: diplomsko delo*. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo. 2013.
8. ZAZVONIL, M. *Medgeneracijsko povezovanje in kakovost življenja starih ljudi: diplomsko delo*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede. 2016.

I. gimnazija v Celju

Alenka Jeromel

POUČEVANJE V ŠPORTNEM ODDELKU

TEACHING IN A SPORTS CLASS

Povzetek

Prispevek predstavlja vzgojno-izobraževalni proces v športnem oddelku. Športni oddelki so posebnost I. gimnazije v Celju in poučevanje in vzgoja v njih sta poseben izziv. Cilj dijakov, ki so vključeni v te oddelke, je uspeti v športu, ki ga trenirajo. Kljub temu pa so njihova pričakovanja glede srednješolske izobrazbe visoka, saj večina nadaljuje izobraževanje. Današnja šola jim želi nuditi kar najboljše pogoje za doseganje teh ciljev in pridobitev ustrezne izobrazbe. Tudi ti dijaki morajo na koncu gimnazijskega izobraževanja opraviti splošno maturo. Učitelj mora torej pri poučevanju v teh oddelkih upoštevati omenjena dejstva, hkrati pa dijake opremiti z dovolj znanja in spretnosti za življenje in jih vzgojiti v odgovorne posameznike.

Ključne besede: poučevanje, motivacija, pričakovanja, rezultati

Abstract

The paper presents teaching in a sports class. Sports classes are a special feature of I. gimnazija v Celju (First High School in Celje). The primary goal of students in these classes is to succeed in sport, which they train. Nevertheless, their expectations about secondary school education are high, since most of them continue their education. Today's school tries to offer them the best possible conditions so they can achieve their goals and get proper education. They also have to pass General matura (a school-leaving exam) at the end of their high-school education. Bearing all the above mentioned facts in mind, a teacher has to equip students with enough knowledge and skills for life and at the same time raise them into responsible individuals.

Key words: teaching, motivation, expectations, results

1 Uvod

Športni oddelki so pomemben del programov I. gimnazije v Celju. V športne oddelke se vpisujejo dijaki, ki so aktivni športniki, obenem pa želijo uspešno opraviti gimnazijsko izobraževanje, ki se tudi za njih zaključi z opravljeno splošno maturo. Torej so njihova pričakovanja glede izobrazbe prav tako visoka, saj si želijo rezultatov, ki so primerljivi z rezultati v splošnih oddelkih gimnazije. Rezultati mature zadnjih petih let kažejo, da moramo s skupnimi močmi na tem področju delo izboljšati. Če je povprečno število točk, doseženih na splošni maturi na I. gimnaziji v Celju v zadnjih petih letih v programu splošna gimnazija 23 točk, je v športnem oddelku 17 oziroma 18 točk. Dijaki športnega oddelka sicer opravijo maturo, vprašanje pa je , če se z doseženimi točkami lahko vpišejo na želene študije. Podatka, kam se dijaki vpišejo, žal nimamo, glede na njihove želje in odločitve pri vpisu v nadaljnje izobraževanje jih večina ne nadaljuje študija v športni smeri, nekateri med njimi pa seveda ostanejo in tudi uspejo v profesionalnem športu. Postanejo športniki, ki nas uspešno zastopajo na nacionalnih in mednarodnih tekmovanjih, od evropskih do svetovnih prvenstev in olimpijskih iger. Če ob tem še uspešno zaključijo šolanje, so njihovi cilji v celoti doseženi.

Šola naj bi dijakom dala dovolj znanja in jih opremila s kompetencami in spretnostmi za nadaljnji študij in življenje. V današnjem sistemu, v katerem v glavnem štejejo le točke, je vzgojno-izobraževalno delo žal osredotočeno samo na dosežke. Seveda mora biti učitelj strokovno kompetenten, pri poučevanju v športnem oddelku pa še posebej fleksibilen in razumevajoč, vendar pa mora tudi dijak prevzeti delo in odgovornost za svoj uspeh. Ne želimo si stanja, ko »dijak sebe vidi kot potrošnika, ki ima določene potrebe, učitelj pa je razumljen kot nekdo, ki zadovoljuje potrebe, sam proces vzgoje in izobraževanja pa postaja vse bolj blago oziroma stvar« (Barle, 2009, str.34). Šola naj bi bila fleksibilna in na voljo posamezniku, vendar ne vedno in za vsako ceno.

1.1 Značilnosti športnih oddelkov

Delo v športnih oddelkih je drugačno, saj so cilji dijakov športnikov drugačni. Že vpis v športni oddelek poteka drugače kot vpis v ostale oddelke gimnazije. Za vpis v športni oddelek morajo dijaki šoli posredovati potrdilo o registraciji in udeležbi na uradnih tekmovanjih nacionalne športne panožne zveze, potrdilo o članstvu v športnem klubu oziroma društvu, športnih

dosežkih in ciljih oziroma perspektivnosti, izjavo trenerja o sodelovanju s športnim koordinatorjem, zdravniško spričevalo in kopijo športno-vzgojnega kartona iz osnovne šole. Po posredovanju dokumentacije so kandidati, starši in trenerji povabljeni na obvezni razgovor, ki je pogoj za vpis v športni oddelek. Poleg tega nacionalna panožna zveza kandidatom za vpis v športni oddelek določi status A, B ali C in točke statusa se prištejejo k skupnemu številu točk pridobljenih iz ocen. Tudi ocene niso zanemarljive, saj zadnjih nekaj let želja po vpisu v športni oddelek narašča in je prijavljenih kandidatov vedno več kot pa je razpisanih mest. Zato smo se na šoli odločili še za interne športne oddelke, da bi kar čim večjemu številu mladih športnikov omogočili šolanje na naši šoli. Tako smo imeli v šolskem letu 2017/2018 štiri uradne, dva interna in dva kombinirana športna oddelka.

Vrednote in cilji dijakov športnikov so seveda podrejeni uspehu v športu, šele nato se postavi vprašanje uspešnosti v šoli. Kot pravi Tušak (2001) si mora športnik postaviti hierarhijo ciljev, ki jih v življenju želi doseči. Na eni strani je šport, na drugi so šolske obveznosti, pa seveda tudi prosti čas in najstniško življenje. Po navadi imajo športniki jasno začrtane cilje na športnem področju in so zato pripravljeni vse podrediti tem ciljem. Bolj ali manj uspešno poskušajo te cilje usklajevati s šolskim delom. Težave nastopijo, ko dijak ni več tako uspešen v športu oziroma se začne zavedati, da ni in ne bo tako uspešen, kot si je želel. Takrat si mora postaviti nove cilje, pri tem pa seveda ni zanemarljiva pomoč šole. Motivacija, ki jo je dijak športnik prej usmerjal v šport, naj bi bila sedaj usmerjena v doseganje šolske uspešnosti. Žal pa se to vedno ne zgodi, saj si mora športnik postaviti nove cilje, kaj želi v življenju sploh početi. V trenutku, ko se takšnemu dijaku porušijo cilji, ki jih je verjetno imel pred očmi večino življenja, je težko pričakovati, da si sedaj za cilj postavi uspešno končano šolanje in nič drugega.

Ker je delo v športnih oddelkih drugačno, zahteva tudi drugačno organizacijo. Športnikom sta v času šolanja na voljo pedagoški in športni koordinator, ki spremljata športnike od samega začetka šolanja. Oba se redno srečujeta s trenerji in starši, ki prav tako aktivno sodelujejo pri usklajevanju treningov, šolskega dela in dela doma. Prav tako pedagoški in športni koordinator organizirata redne sestanke učiteljev, ki poučujejo v športnih oddelkih. Na teh sestankih se ovrednoti delo v oddelku, posebna pozornost se posveti posameznim dijakom, ki so potrebni individualne obravnave. Poleg že omenjenih statusov A, B in C so v športnih oddelkih tudi dijaki, ki so zaradi specifike športa, ki ga trenirajo, odsotni dalj časa. Njim šola omogoča sklepanje posebne pedagoške pogodbe. V njej so določeni načini in roki za izpolnjevanje šolskih

obveznosti. Tem dijakom se na sestankih posveti še posebna pozornost, po potrebi pa se sestanki zanje organizirajo še ločeno, tudi z njihovimi starši in trenerji. Dijakom športnih oddelkov so na razpolago dodatne, individualne ure pri posameznih predmetih. Tam dijaki dobijo dodatno razlago, predvsem če so bili odsotni od pouka, lahko pa tudi utrjujejo snov in preverjajo svoje znanje pred ocenjevanjem v razredu. Dodatna ura je del urnika, termin določi učitelj posameznega predmeta, vendar vedno obstaja možnost prilagajanja oziroma usklajevanja dodatne ure s treningi ali tekmovanji. Že nekaj let pa šola organizira športni tabor, na katerem dijaki opravijo del ur pouka pri različnih predmetih in so s tem razbremenjeni dela pouka med šolskim letom. Na urniku imajo tudi več ur športne vzgoje kot dijaki splošnih oddelkov, to je šest ur na teden in v tem času lahko opravijo svoj individualni trening.

Seveda pa kljub drugačnosti vzgojno-izobraževalni proces v športnih oddelkih ne more brez svojih osnovnih značilnosti. Učitelj mora dijake na primeren način motivirati, to motivacijo vzdrževati in doseči, da se dijak iz učne dejavnosti nekaj nauči. Pri tem mora učitelj seveda upoštevati učni načrt za gimnazije za določen predmet. Ker sama poučujem angleščino, seveda glavne smernice za moje delo izhajajo iz veljavnega učnega načrta za angleščino, ki predvideva, da dijaki v gimnazijskem programu za izpolnitev svoje osebnostne rasti pri angleščini razvijajo vseživljenjska znanja in zmožnosti, ki so potrebni za uspešno medkulturno in medjezikovno sporazumevanje, pri tem pa je potrebno upoštevati še druge dejavnike v srednješolskem vzgojno-izobraževalnem obdobju. Predvsem je potrebno upoštevati telesne, psihološke, družbene in čustvene značilnosti razvoja mladostnikov. Pouk angleščine je osredotočen na dijaka in spodbuja sposobnosti, osebno rast in samouresničitev vsakega posameznika. Dijaki pri pouku angleščine vsa štiri leta pridobivajo in razvijajo jezikovna in nejezikovna znanja, zmožnosti, spretnosti, stališča in vrednote, razvijajo kritično mišljenje in se tako vključujejo v družbeno okolje. Znanje jezika je opredeljeno kot sporazumevalna zmožnost, sestavljena iz jezikovnih znanj in zmožnosti, sociolingvističnih in družbeno-kulturnih znanj in zmožnosti in pragmatične zmožnosti, oziroma zmožnosti funkcionalne rabe jezika. To sporazumevalno zmožnost pa dijaki uresničujejo pri vseh štirih jezikovnih spretnostih: poslušanju, govoru, branju in pisanju, izhodišče za sporazumevanje pa so seveda ustrezna tematska področja. Učni načrt tematska področja priporoča, na osnovi teh priporočil učitelj angleščine pripravi svoj program pouka in pri tem upošteva značilnosti dijakov, ožjega in širšega okolja in seveda tudi svojo osebno medjezikovno, medkulturno in življenjsko izkušnjo. Pouk angleščine dijake

pripravlja na vseživljenjsko učenje s pomočjo različnih vsebin in dejavnosti in se povezuje z drugimi predmeti, povezuje pa se tudi s širšimi nadpredmetnimi temami (Eržen et al., 2008).

Učitelj in dijaki so zadovoljni, ko je učni cilj dosežen. Pri jeziku to pomeni, da dijaki dosežejo določeno raven sporazumevalne zmožnosti na vseh štirih jezikovnih spretnostih. V praksi pa to pomeni, da lahko dijaki v resničnem življenju izrazijo svoje mnenje o določeni temi, o njej pišejo, poslušajo in razmišljajo. Na proces usvajanja in izgrajevanja znanja pomembno vplivata tudi odnos učitelja do dijakov in do teme. Učitelj se lahko odloči, koliko gradiva bo dodal, izbor tekstov je prepuščen njemu, pomembno vlogo imajo tudi njegove lastne izkušnje. Pri tem je potrebno poudariti, da je izmenjava izkušenj in znanja obojestranska. Drug drugega poslušamo, se učimo in sprejemamo različne poglede na svet.

2 Iz teorije v prakso

V športnih oddelkih poučujem angleščino že več kot 25 let. V tem času sem poučevala in vzgajala različne športnike. Seveda je bil njihov osnovni cilj uspeti v športu, ki so ga trenirali. Razlikovali pa so se po pristopu, ki so ga imeli do šole. Za ene je to bila želja po izobrazbi, za druge pa bolj »podcilj«, če jim v športu ne bi uspelo. Cilji, ki so si jih zastavili in uspehi, ki so jih dosegali, so se odražali tudi pri šolskem delu in rezultatih. Uspeh je seveda vsakemu brez izjeme dal še dodatnega zagona, neuspeh v športu pa je imel različne posledice. Pri nekaterih je neuspeh na športnem področju pomenil neuspeh in neučinkovitost tudi pri šolskem delu, drugi pa so neuspeh pri športu nadomestili z uspehom v šoli.

Pri svojem delu sem vedno izhajala in izhajam iz stališča, da mora učitelj poleg poznavanja učnih vsebin, različnih metod dela, ciljev in vrednot izobraževanja dobro poznati oziroma spoznati tudi dijake. Spoznala sem, da je to še posebej pomembno pri dijakih športnikih. Seznaniti se s športom, ki ga trenirajo, spremljati njihove uspehe in neuspehe, jim čestitati ob uspehih in jih vzpodbujati ob neuspehih so stvari, ki so jim vedno veliko pomenile. Dijakom so povedale, da jih kot učiteljica spoštujem in da vem, da poleg šole zanje v življenju obstajajo še drugi, v večini bolj pomembni cilji. To dejstvo so znali ceniti in so se trudili spoštovati tudi moje delo in trud, ki sem ga vložila v to, da so bili uspešni tudi na učnem področju. Bili so pripravljeni storiti več, da so se poleg uspeha na športnem dokazali tudi na učnem področju.

Dobro načrtovana učna ura, ki dijake pritegne in jim pomeni izziv, bi morala biti uspešna. Seveda pa tako kot učitelj ni vedno enako pripravljen za delo, tudi dijaki niso vedno enako dovzetni za sprejemanje in usvajanje snovi. Pri tem je zelo pomembno, da zna učitelj vzpostaviti pravo razredno klimo. Pozitivna naravnanost in medsebojno spoštovanje sta izrednega pomena. Zmotno pa je pričakovati, da bo dijak sam vedel, česa se naučiti oziroma da se bo sam odločil, koliko znanja potrebuje. Športniki, ki so navajani treningov in navodil trenerjev, pričakujejo točno določena navodila tudi pri šolskem delu. Če si res želijo uspeti, ta navodila tudi upoštevajo in delo opravijo.

Dijaki, ki sem jih poučevala, so gimnazijsko izobraževanje zaključili na različne načine. Večini med njimi je uspelo šolanje končati v štirih letih in opraviti splošno maturo v celoti v enem roku. Dokler je sistem dopuščal, so se nekateri med njimi odločali za opravljanje mature v dveh delih, v dveh zaporednih rokih, torej v spomladanskem in jesenskem roku enega leta. Sedaj ta možnost sicer še obstaja, vendar samo, če se dijak športnik v času opravljanja splošne mature udeleži tekmovanja na veliki mednarodni športni prireditvi, kot so olimpijske igre in svetovna prvenstva na članski ter mladinski ravni. Tudi ti dijaki so splošno maturo opravili. Seveda pa sem pri svojem delu imela tudi dijake, ki izobraževanja niso uspeli zaključiti. Nekateri med njimi so sicer opravili vse štiri letnike gimnazijskega izobraževanja, pri opravljanju splošne mature pa so bili neuspešni, drugi so se že med izobraževanjem prepisali na drugo šolo, nekateri pa šolanje tudi prekinili. Takšni imajo še vedno možnost maturo opravljati kot 21-letniki, nekateri med njimi pa so tako uspešni na športnem področju, da jim formalna izobrazba ni pomembna.

Učitelj, ki dijake poučuje štiri leta, seveda želi, da bi izobraževanje vsi zaključili uspešno. Odgovornost, ki jo prevzamemo prvo učno uro, je velika. S svojim delom in pripravljenostjo dijakom dajemo zgled za nadaljnje življenje, pri tem pa se morajo dijaki zavedati, da so odgovorni za svoja dejanja, vloženo delo in odločitve, ki jih sprejemajo.

3 Zaključek

Najstniška leta in srednješolsko izobraževanje so najlepša, pa tudi najtežja leta v življenju vsakega posameznika. Žal današnji šolski sistem dijake sili v storilnostno naravnanost in tekmovalnost. Gimnazijsko izobraževanje dijake postavlja pred težke naloge in izzive. Če imajo pri tem še dodatne obveznosti, torej športno udejstvovanje, so izzivi toliko večji. Šola naj bi jim pomagala pri doseganju zastavljenih ciljev, vendar do razumne mere. Pričakovati, da se bo šola popolnoma prilagodila dijaku in mu ustregla za vsako ceno, niso realna. Dijake moramo opremiti s toliko znanja, da bodo uspešni na učnem področje, obenem pa jih naučiti takšnih spretnosti, da bodo uspešni tudi kot ljudje, da bodo delali tisto, kar si resnično želijo in da bodo pri tem odgovorni in zadovoljni. Zato je dijake potrebno usmerjati, kar pa ni vedno enostavno, še posebno, če se vrednote dijakov oziroma njihov pogled na svet razlikujejo od učiteljevega. Le z upoštevanjem drug drugega in medsebojnim spoštovanjem lahko učno-vzgojni proces prinese dobre rezultate.

4 Viri in literatura

1. BARLE, A. Izguba subjekta v izobraževanju. *V: Šola kot stičišče partnerjev*: *sodelovanje šole, družine in lokalnega okolja pri vzgoji in izobraževanju otrok*. 1. izdaja, 1. natis. Ljubljana: Zavod RS za šolstvo. 2009. Str. 20 – 42.
2. KYRIACOU, C. *Vse učiteljeve spretnosti*. Radovljica: Regionalni izobraževalni center. 1997.
3. *LETOPIS I. gimnazije v Celju*. Celje. 2018.
4. TUŠAK, M. *Psihologija športa mladih*. Ljubljana: Zavod za šport Slovenije. 2001.
5. *UČNI načrt: Angleščina gimnazija: splošna, klasična, strokovna gimnazija: obvezni ali izbirni predmet in matura (420 ur)*. Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport. 2008.

Šolski center Celje

Srednja šola za storitvene dejavnosti in logistiko

Peter Jovanović

ŠPORTNA VZGOJA V FARI

PHYSICAL EDUCATION IN FARA

Povzetek

V prispevku so predstavljene vsebina, načrtovanje, organizacija in koristnost izvedbe športnega vikenda v okviru 3. ure športne vzgoje za dijake in dijakinje v srednji šoli. Športni tabor je potekal v vasici Fara, ki leži v neposredni bližini reke Kolpe in meje s Hrvaško. Pouk športne vzgoje v naravnem okolju, s pestrimi in nevsakdanjimi športnimi vsebinami, obogati pedagoški proces in poskrbi, da se dijakom privzgoji aktiven življenjski slog. Cilj športnega vikenda je bil dijakom in dijakinjam predstaviti športe, ki se v šoli ne izvajajo, in jih hkrati navdušiti in motivirati, da se bodo v prihodnje z njimi še srečevali in si s tem bogatili osebnostne lastnosti in telesne sposobnosti. Športni vikend je po odzivu dijakov in profesorjev spremljevalcev dodana vrednost, ne samo pouka športne vzgoje, temveč tudi izobraževanja in vzgoje nasploh.

Ključne besede: aktivnosti v naravnem okolju, Fara, srednja šola, športni vikend, 3. ura športne vzgoje, vzgoja

Abstract

In the contribution, the author presents the contents, planning, organization, and the benefits of a weekend sports camp qualifying as the third weekly class period of physical education (PE) for high school students. The sports camp took place in the village of Fara located in the direct vicinity of the Kolpa River and the national border with the neighbouring Croatia. Physical education in the natural environment with many different and unusual sporting content enriches the pedagogical process and ensures or enables the pupils by getting an active lifestyle. The purpose of the weekend sports camp was to present to high school students the sports that are not practised at school, to inspire their enthusiasm about such sports, and to motivate them to engage with these sports again in the future and to thus enrich their personalities and physical abilities. Judging from the response by the students and accompanying teachers, the weekend sports camp certainly adds considerable value to both physical education, and education and upbringing in general.

Key words: sports in natural environment, Fara, high school, weekend sports camp, 3rd PE class period, education

1 Športni vikend

Športni vikend je izraz, ki zajema spekter vzgojno-izobraževalnih vsebin, metod in udeležencev. S sodelavci smo se zanj odločili, ko smo iskali način, kako izboljšati in popestriti pouk športne vzgoje in hkrati navdušiti dijake, da bi se z različnimi športi ukvarjali redno (rekreativno), ne samo priložnostno. Za športni vikend smo se odločili tudi zaradi dejstva, da ima večina mladostnikov rajši strukturirano in organizirano obliko telesne/gibalne dejavnosti, kot so različni programi v okviru športnih klubov, športnih društev, šolskih krožkov … Mladostniki se vključujejo v organizirane oblike telesne/gibalne dejavnosti zaradi ustvarjalnosti, uspeha, veselja, zabave, druženja z vrstniki in sklepanja novih prijateljstev, zaradi učenja novih veščin oz. spretnosti (Ward in sod., 2007). Na naši šoli smo ga umestili v učni načrt za nekatere oddelke v obliki 3. ure športne vzgoje, ki zajema 35 ur v tekočem šolskem letu.

Burnik in Mrak (2010) menita, da posebna oblika izobraževanja omogoča okrepitev odnosov med udeleženci, posamezniki se naučijo podrediti skupini in skupnim interesom. Menita, da poleg vseh pozitivnih psihofizičnih vidikov izvedbe športih aktivnosti v naravi dijaki izoblikujejo še pozitiven odnos do narave, pridobijo veliko praktičnih veščin in splošno uporabnih znanj za življenje.

Na Srednji šoli za storitvene dejavnosti in logistiko Celje imajo dijaki in dijakinje različnih vzgojno-izobraževalnih programov (srednje strokovno izobraževanje in poklicno-tehniško izobraževanje) del pouka športne vzgoje razdeljen na osnovni program in del na program izbirnih športov. Športni vikend smo umestili v program izbirnih športov, katerih namen je dijakom in dijakinjam predstaviti šport tako, da se bodo družili, razvedrili in tudi kaj novega naučili. Glede na to, da je program organizacije oziroma razporeditve ur izbirnih športov prepuščen šoli in je zaželeno, da so ure razporejene tako, da je vzgojno-izobraževalni proces načrten in nepretrgan, smo profesorji športne vzgoje organizirali in izvedli tridnevni športni vikend v Fari na Kolpi.

2 Načrtovanje in izvedba športnega vikenda

Načrt in organizacija športnega vikenda se začne s prijavo na razpis Centra šolskih in obšolskih dejavnosti (CŠOD). Profesorji športne vzgoje v sodelovanju z vodstvom šole glede na učni načrt določimo, katere razrede bomo odpeljali na športni vikend. Po navadi športni vikend izvedemo v septembru, aprilu ali mesecu maju. Ko imamo potrjene datume prijav s strani ponudnika (CŠOD), jih umestimo v letni delovni načrt, hkrati pa moramo paziti na razporeditev razredov, da se termini športnih vikendov časovno ne prekrivajo s praktičnim usposabljanjem z delom oddelkov, ki jih želimo peljati na športni vikend. Na začetku šolskega leta izračunamo približen strošek za vsakega dijaka (bivanje, hrana, kopanje in prevoz) in obvestimo vodstvo šole ter razrednike, da na prvem roditeljskem sestanku te informacije posredujejo staršem. Starši dijakov in dijakinj, ki imajo finančne težave, lahko pisno zaprosijo za finančno pomoč šole, ki jim vedno pomaga poravnati stroške s sredstvi iz šolskega sklada. Pomemben del načrtovanja pred začetkom izvedbe športnega vikenda so tudi soglasja staršev za udeležbo njihovih otrok ter posledično spoštovanje pravil, ki jih morajo upoštevati na vikendu.

Pri načrtovanju športnega vikenda smo bili s sodelavci pozorni, da bo le-ta zajemal vse usmerjevalne cilje športne vzgoje, ki jih je potrdil Strokovni svet Republike Slovenije. Usmerjevalni cilji športne vzgoje stremijo k temu, da s sredstvi športne vzgoje, ki so vsebinsko usmerjena v:

- posamezniku prilagojen razvoj gibalnih in funkcionalnih sposobnosti,
- utrjevanje osnovnih in pridobivanje drugih raznovrstnih športnih znanj,
- prijetno ter razumsko dojemanje športa,
- medsebojno sodelovanje in spoštovanje,

uresničujemo splošne cilje športne vzgoje:

- psihična razbremenitev,
- skrb za zdrav telesni razvoj,
- skladna telesna razvitost in lepa drža,
    - splošna telesna vzdržljivost, gibljivost, moč, koordinacija gibanja, hitrost, ravnotežje, natančnost,
    - odpornost proti boleznim in sposobnost za prenašanje naporov,

- zdrave navade: privajanje na red in ravnovesje v delu, učenju, spanju, prehrani, telesni dejavnosti, počitku, telesni negi in higieni,
- spoznavanje, preprečevanje in odpravljanje negativnih vplivov specifičnih poklicnih obremenitev in spoznavanje vloge športa pri preprečevanju le-teh,
- harmoničen razvoj osebnosti, krepitev zdrave samozavesti in zaupanja vase,
- spodbujanje medsebojnega sodelovanja, zdrave tekmovalnosti in sprejemanja drugačnosti,
- občutenje zadovoljstva ob doživljanju športa,
- sprejemanje odgovornosti do narave in okolja, naravne in kulturne dediščine.

(http://eportal.mss.edus.si/msswww/programi2016/programi/noviKZ/SPI_SV_164.htm)

Na športni vikend sta odšla dva razreda naenkrat (približno 40 dijakov in dijakinj). Natančen program smo dijakom in dijakinjam razdelili teden dni pred odhodom pri urah športne vzgoje in jim pojasnili morebitne nejasnosti.

Na ta dokument smo zapisali:

- čas in kraj izvedbe športnega vikenda;
- vso potrebno opremo in pripomočke, ki jih morajo vzeti s seboj;
- časovno izvedbo aktivnosti in obrokov prehrane;
- pravila obnašanja;
- uro ter mesto odhoda in prihoda.

Izvedba športnega vikenda se je pričela v petek zjutraj, ko smo se z avtobusom odpravili v Dolenjske Toplice, kjer smo se kopali, in nato okoli poldneva nadaljevali pot proti Fari. Po prispetju sta sledili namestitev ter seznanitev s hišnim redom. Po krajšem počitku smo se odpravili na pohod po »lehnjakovi« učni poti do slapa Nežica. Po vrnitvi v dom je sledila večerja in nato družabno-zabavni večer, za katerega je vsak večer poskrbel en razred. Po družabnih igrah so imeli dijaki prosto in ob 22. 00 je sledil nočni počitek.

Slika 14: Plavanje, pohod po učni poti do slapa Nežica, družabni večer

(http://sdl.sc-celje.si/sportni-vikend-na-fari)

V soboto so po zajtrku sledili sestanek in navodila za aktivnosti (rafting in športne igre). Dijake smo razdelili v dve številčno enakovredni skupini, od katerih je ena odšla na rafting po Kolpi, druga pa je ostala v telovadnici doma Fara (odbojka, košarka). Ko se je prva skupina vrnila, sta skupini zamenjali vlogi ter nadaljevali z aktivnostmi do kosila. Nato je sledil dnevni počitek. Po počitku smo se razdelili v tri skupine in se odpravili na popoldanske aktivnosti (adrenalinski park - plezanje, lokostrelstvo in Zipline), ki smo jih izvajali na zunanjih kapacitetah CŠOD Fara. Aktivnosti so trajale do večerje, nato smo izvedli družabni večer.

Slika 15: Rafting in adrenalinski park

(http://sdl.sc-celje.si/sportni-vikend-na-fari/)

Slika 16: »Zipline«, lokostrelstvo in družabni večer

(http://sdl.sc-celje.si/sportni-vikend-na-fari/)

Po nedeljskem jutranjem zajtrku smo odšli na pohod do naravoslovnega muzeja (lovstvo, gozdarstvo in ribolov) na Brodu na Kupi. Po vrnitvi v dom je sledilo pospravljanje sob, nato kosilo in nato z avtobusom v Celje, kamor smo prispeli v poznih popoldanskih urah.

Slika 17: Pohod do naravoslovnega muzeja Brod na Kupi
(http://sdl.sc-celje.si/sportni-vikend-na-fari/)

Na poti domov smo izvedli evalvacijo. Razreda sta zapisala:

»Vikend je presegel naša pričakovanja. Všeč nam je bilo spoznavanje novih stvari, kot so: adrenalinski park, zipline in rafting. Zelo smo bili veseli sproščenega urnika z zanimivimi dejavnostmi, kot so streljanje z lokom, pohodi, odbojka in družabni večeri. Uživali smo tudi v sproščeni družbi profesorjev. Kmalu smo opazili, da se znajo z nami tudi pošaliti in zabavati. Za naše lačne trebuščke sta zelo dobro poskrbeli kuharici z okusno hrano. Športni vikend je bil super.«

»Organizacija vseh zaposlenih in naših profesorjev je bila odlična. Motile so nas škripajoče postelje in neudobne blazine. Pogrešale smo samo desert, ki bi se nam zelo prilegel.«

3 Zaključek

Organizacija športnega vikenda zahteva veliko sodelovanja, natančnega načrtovanja in usklajevanja vseh vpletenih oseb. Vsakič znova se kljub velikemu trudu pri načrtovanju zgodi kakšna nepredvidena situacija ali dogodek, ko je potrebno biti iznajdljiv in improvizirati. V takšnih primerih je dobro, da ima organizator ob sebi dobre sodelavce, ki s skupnimi močmi rešujejo morebitne zaplete in probleme. Vzgoja mladih je po našem mnenju eden ključnih dejavnikov prihodnosti naše družbe, zato mislimo, da smo s takšnim načinom poučevanja pripomogli h kvalitetnejšemu življenju tako dijakov kot družbe v celoti.

Po končanem športnem vikendu so bili odzivi dijakov in dijakinj zelo pozitivni, kar nam je dalo vzpodbudo za organiziranje še več podobnih dogodkov in aktivnosti, ki razvijajo tako um kot duha in telo, torej človeka v celoti. Profesorji smo po evalvaciji dobili potrditev dijakov in dijakinj, da športni vikend izboljša in popestri pouk športne vzgoje.

4 Viri in literatura

1. BURNIK, S. in MRAK, I. Mountaineering as an important part of outdoor education. V: *Encountering, experiencing and exploring nature in education : collection of conference papers.* Ljubljana: Center šolskih in obšolskih dejavnosti. 2010.
2. *KATALOG znanja ključne kvalifikacije* : Športna vzgoja. [Online]. [Citirano 02. avg. 2018; 20.15]. Dostopno na spletnem naslovu: http://eportal.mss.edus.si/msswww/programi2016/programi/noviKZ/SPI_SV_164.htm.
3. WARD, D. S., SAUNDERS, R. P. in PATE, R.. *Physical Activity Interventions in Children and Adolescents*. Champaign: Human Kintetics. 2007.

Srednja zdravstvena šola Celje

Suzana Kastelic

KNJIŽNIČNA VZGOJA

LIBRARY EDUCATION

Povzetek

Šolska knjižnica je sestavni del celotnega vzgojno-izobraževalnega dela na šoli. Njene naloge so zapisane v Standardu za šolske knjižnice (1990). Med njimi je posebej izpostavljeno vzgajanje dijakov v uporabnike knjižnic, knjižničnega gradiva in informacijskih virov. Novejša spoznanja kažejo, da je vloga knjižnice v očeh profesorjev še vedno omejena predvsem na relevantno knjižnično zbirko, ki omogoča kvaliteten pouk. Vendar ima knjižnica veliko večjo moč pri oblikovanju dijaka v kulturnega, vseživljenjskega bralca in odgovornega državljana. V knjižnici imajo dijaki možnost, da razvijajo svoje komunikacijske sposobnosti in samozavest. V knjižnici lahko dijak razvija številne kompetence. Vse to zahteva sodelovanje s celotnim učiteljskim zborom.

Ključne besede: šolska knjižnica**,** srednja šola, knjižnična vzgoja

Abstract

The school library is an integral part of the entire educational work in the school. Its tasks are recorded in the standard for School Libraries (1990). They are particularly exposed to training for students in library users, library materials and information sources. Recent insights show that the role of the library in the eyes of professors is still limited to the relevant library collection, which provides quality instruction. However, the library has a much higher power to create a student in the cultural, lifelong reader and responsible citizen. In the library, students have the opportunity to develop their own communication skills and self-esteem. In the library, a student can develop many competencies. All this requires cooperation with the teachers on school.

Key words: school library, secondary school, library education

1 Knjižnična vzgoja

Kot je zapisano v Manifestu o šolskih knjižnicah (2001), je poslanstvo šolske knjižnice, da opremlja učence in dijake s spretnostmi za vseživljenjsko učenje in razvoj domišljije ter jim omogoča, da živijo kot odgovorni državljani. S ponudbo storitev za učenje, knjig in drugih virov omogoča vsem članom šolske skupnosti, da postanejo kritični misleci in uporabniki informacij. Knjižničarji moramo dijake podpirati pri uporabi knjig in drugih informacijskih virov, leposlovnih in strokovnih, tiskanih in elektronskih. Ta gradiva dopolnjujejo in bogatijo učbenike, učno gradivo in metode dela. Zato je nujno, da dijaki spoznajo, kako se moramo v knjižnicah obnašati in kako je knjižnična zbirka organizirana. Z obiskovanjem knjižnice pa razvijajo celo paleto svoje osebnosti. Tu ima knjižničar veliko možnosti, da v pogovoru vzpodbuja dijaka pri razvijanju komunikacijskih spretnosti.

1.1 Knjižnični red

Knjižnični red predstavlja osnovno vedenje o obnašanju v knjižnici in poznavanje njenih storitev. Bonova (1999) je podala razlago, da ima vsaka knjižnica določen knjižnični red, s katerim morajo biti uporabniki seznanjeni, da pri poslovanju ne prihaja do neljubih zapletov. Knjižnico Srednje zdravstvene šole Celje obiskujejo dijaki, udeleženci izobraževanja odraslih in zaposleni. V zadnjih šolskih letih je vseh uporabnikov več kot tisoč. Pravila obnašanja so podobna kot v splošnoizobraževalnih knjižnicah, kar pomeni, da vzgajamo dijake v vseživljenjske uporabnike knjižnic. Spoznavanje knjižničnega reda poteka v sklopu uvodnih ur v prvih letnikih. Dijaki večino pravil poznajo, saj se s knjižnico seznanijo že v osnovni šoli. Uporabnikom knjižnice je vse knjižnično gradivo dostopno brezplačno, držati pa se morajo določenih izposojevalnih rokov. Za izposojo potrebujejo člansko izkaznico, ki je neprenosljiva. Poškodovano in izgubljeno gradivo je potrebno nadomestiti. Največ časa pa namenimo samemu obnašanju v knjižnici. V knjižnici se ne prehranjuje, ne posluša glasne glasbe, ne telefonira, ne glasno pogovarja…

Najzahtevnejši segment knjižnične vzgoje pa je postavitev knjižnične zbirke. Ker vzgajamo dijake v samostojne uporabnike knjižnic, je tudi to naloga knjižničarja. To je zapisano tudi v letnem delovnem načrtu šole. Gradivo je postavljeno po sistemu UDK kot v splošnoizobraževalnih knjižnicah. S tem vedenjem se večina dijakov seznani prvič.

Spoznajo, da je gradivo v knjižnici smiselno urejeno in se lahko v knjižnici sami orientirajo. S tem znanjem postane šolska knjižnica prostor, ki s knjižničnimi storitvami zagotavlja dostopnost organizirane knjižnične zbirke in informacijskih virov ter nudi informacijsko in učno okolje za samostojno življenje (Posodobitve, 2000). Šolske knjižnice torej niso zgolj skladišča knjig, knjižničarji pa nismo le strogi izposojevalci knjižničnega gradiva, pač pa smo pedagoški delavci, ki imamo pomembno vlogo pri vzgojno-izobraževalnem procesu na vsaki šoli. Ne glede na stopnjo in program šole, bi morali dijaki spoznati, da lahko v knjižnici aktivno preživljajo prosti čas in da z obiskom knjižnice pridobivajo kompetence za vseživljenjsko učenje.

1.2 Kulturna in družbeno odgovorna vzgoja

Dijaki v štirih letih srednješolskega življenja močno izoblikujejo svojo osebnost. Šola s svojim programom, predvsem pa vsak pedagoški delavec s svojim zgledom in delovanjem, vpliva na razvoj nekaterih osebnostih lastnosti pri dijakih. Zwitterjeva (2012) se navezuje na priporočila programa mednarodne mature (IB learner profile), ki je nostrificiran in se izvaja tudi v Sloveniji. Govorimo o desetih lastnostih, ki naj bi jih dijaki v času šolanja pridobili. Vse lastnosti lahko dijaki razvijajo tudi v knjižnici in postanejo: raziskovalci, izobraženci, misleci, posredovalci zamisli, načelni, odprti, ljubeči, drzni, harmonični in razmišljujoči. Knjižnica ima pri tem poseben pomen, saj jo dijaki sprejemajo drugače kot učilnico. V knjižnici so tudi bolj sproščeni, neobremenjeni in zato dovzetni za dobronamerne pripombe. Skozi referenčni pogovor dijake usmerjamo v usvojitev veščine raziskovanja in samostojnega učenja, hkrati pa jim dajemo možnost, da z nami komunicirajo. V razredu te možnosti dijak ne dobi pogosto. Juul (2009) poudarja, da je pogovor še vedno močno zapostavljena kompetenca v osnovnem pedagoškem izobraževanju in da je zato odvisna zgolj od osebne pripravljenosti pedagogov ter staršev. V zgodovini najdemo številne primere, ko odrasli otroku prigovarjajo, ga izprašujejo, zaslišujejo, intervjuvajo, poučujejo, pojasnjujejo, grajajo, kritizirajo in mu očitajo. Še danes zelo hitro zdrsnemo v stare vzorce, še posebej, če je mladostnikovo vedenje moteče in problematično. Tako pogosto manjkajo ravno tisti kakovostni pogovori med odraslimi in otroci, ki bi bili najbolj potrebni. Knjižničar ima v primerjavi z učiteljem lažjo vlogo, saj dijaki sproščeno spregovorijo o svojih mislih, občutjih in doživetjih, o marsičem… Če je referenčni pogovor usmerjen v določeno iskanje gradiva, kjer je potrebno jasno izraziti iskalno zahtevo, pa nam nudi pogovor ob leposlovju še več možnosti za odprt dialog.

Knjižna vzgoja ne bi smela biti prepuščena zgolj knjižničarju, tu se pokaže pomen sodelovanja z vsemi pedagoškimi delavci na šoli. Sodelovanje in komunikacija sta dva pomembna pogoja, ki omogočata uspešno in funkcionalno vključevanje članov šolske skupnosti za dosego vzgojno in izobraževalnih ciljev (Pogovarjajmo, str. 32).

Povezava s slovenščino pa ne sme biti omejena zgolj na obvezna domača branja. Dijak mora začutiti, da je branje pomembna vrednota, ki jo je potrebno gojiti vse življenje in da se branje knjig ne zaključi s končano srednjo šolo. Vzgoja za branje leposlovja je najbolj uspešna, ko dijak spozna, da branje ni vezano samo na pouk. Kot je zapisala Krakar Vogel (2006, str. 68), se z branjem razvijajo druge individualne zmožnosti in vrednote, kritično mišljenje, empatija, etično estetsko vrednotenje in zaznavanje drugačnega. Branje prispeva k razvoju kulturne zavesti, ki se kaže na osebni, narodni in medkulturni ravni. Literatura je en od sistemov družbene komunikacije, ki ima moč spreminjati ali ohranjati stališča in vrednote v družbenem dogajanju. Poznavanje slovenske literature nedvomno prispeva k razumevanju kulturno-zgodovinskega dogajanja in spodbuja narodno pripadnost.

2 Knjižnična dejavnost

S poznavanjem knjižničnih pravil in ureditve knjižničnega gradiva vzgajamo dijaka v kulturnega vseživljenjskega uporabnika knjižnic. To izvaja knjižničar večinoma samostojno.

Vsak dijak šole postane avtomatsko tudi član šolske knjižnice. Knjižnično gradivo si lahko izposoja brezplačno za določen čas. Redni uporabniki se rokov držijo, občasni uporabniki, ki obiščejo knjižnico, ko potrebujejo knjigo za domače branje ali seminarsko nalogo, pa zelo radi »pozabijo« knjigo pravočasno vrniti. Ti so pravi izziv. Na naši šoli kršiteljev ne kaznujemo z zamudnino, pač pa je to čas za vzgojni pogovor. Knjižnice imajo močan socialni faktor, saj so nastale zato, ker si vseh knjig ne moremo kupiti. Izposoja pomeni, da je knjiga namenjena tudi drugim. Obiskovalec knjižnice mora vedeti, zakaj ima knjiga določen rok izposoje, zakaj knjigi ni možno podaljšati roka izposoje, zakaj knjige ne sme posojati drugim.. Menim, da s pogovorom dosežemo več kot s kaznovanjem. Večina dijakov postane bolj odgovornih, nekateri pa nikakor ne želijo sodelovati. Takrat je nujno posredovanje razrednika ali celo svetovalne delavke.

Podobno je z obnašanjem v knjižnici. Veliko časa potrebujemo, da novince podučimo, zakaj se v knjižnici ne prehranjujemo, ne prinašamo pijače v kozarčkih, ne poslušamo glasbe na glas, ne telefoniramo, se ne dezodoriramo… Kljub oznakam, ki opozarjajo, da tega v knjižnici ne počnemo, je pogovor vsako leto nujen. To storimo brez povišanega glasu, saj se večinoma izkaže, da dijaki pravil niso poznali.

Včasih je potrebno spregovoriti o osnovnem bontonu, saj dijaki ne znajo pozdraviti, pristopijo v slušalkah ali se istočasno pogovarjajo po telefonu, nagovarjajo knjižničarko iz drugega kota knjižnice, so nevljudni, uporabljajo neprimerne besede. V knjižnici znajo biti dijaki precej sproščeni... Ker smo vzgojna ustanova, je naša dolžnost, da jih na to opozorimo. Mislim, da s spoznanjem, da se morajo do vseh zaposlenih kulturno vesti, dijaki precej pridobijo. Z lepo besedo se stvari navadno uredijo, zelo redko pa na problem opozorimo razrednika.

Spoznavanje knjižničnega fonda poteka ob individualni izposoji. Redni uporabniki se v knjižnici dobro znajdejo in priskočijo na pomoč tudi drugim. Naloga knjižnice je, da bi se dijaki samostojno znašli v knjižnici, zato jim gradiva največkrat ne iščemo, pač pa jih do njega vodimo. Na prošnjo, da si želijo izposoditi določeno knjigo, jih vprašamo, kje bi jo lahko poiskali na polici. Tako so prisiljeni sami spoznavati knjižnico in postavitev gradiva. Seveda v kolikor nam to dopušča čas. Iskanje gradiva v knjižnici sicer prvič izvedemo z razredom, vendar navadno to ni dovolj.

Kulturna in družbeno odgovorna vzgoja pa poteka v sodelovanju z učitelji posameznih predmetov in z vodstvom šole. Za vzgojo bralca na šoli je zagotovo najpomembnejša raznovrstna, aktualna in kvalitetna zbirka leposlovnih del. Poleg tega pa je pomembno, da je branje na šoli vrednota, da nudi šola vrsto bralnih dejavnosti, kjer se lahko dijaki o prebranih knjigah pogovorijo, si izmenjajo mnenja, se učijo strpnosti, komunikacije. Na naši šoli lahko dijaki opravijo IND v bralnem klubu, kjer berejo po lastnem izboru in medgeneracijskem bralnem klubu, kjer berejo določene knjige slovenskih pisateljev skupaj s profesorji. Dijaki si z branjem lahko prislužijo tudi petico pri slovenščini v projektu Učiteljev izziv, kar je vzorčen primer dobrega sodelovanja knjižnice pri pouku slovenščine. Vse, kar morajo storiti, je, da preberejo pet knjig in se o njih pogovorijo s knjižničarko ali zapišejo svoja mnenja.

Ob branju dijaki spoznavajo druge svetove, pridobijo nova znanja, se osebnostno bogatijo, v pogovoru pa pridobijo na samozavesti in razvijajo komunikacijske spretnosti. Podobno lahko dijaki razvijajo svoje govorne sposobnosti pri oblikovanju iskalnih zahtev za seminarske naloge in referate.

3 Zaključek

Praksa in tudi raziskave opozarjajo, da so možnosti, ki jih ponujajo knjižnice, premalo izkoriščene. Eden od vzrokov za to je slabo poznavanje knjižnice, zato menim, da je tovrstni prispevek potrebno predstaviti pedagoškim delavcem, jih vzpodbuditi, da bi knjižnico intenzivneje vključevali v svoje delo in priprave. Ocenjujem, da je vključevanje knjižnice pri slovenščini dober primer, kako pomembno je sodelovanje. Na ta način dijaki začutijo, da knjižnica ni sama sebi namen, pač pa, da se z obiskovanjem knjižnice razvijajo v razgledano, sočutno in kulturno zavedno osebnost.

V novem učnem načrtu knjižničnih informacijskih znanj za srednje šole, ki velja kot priporočilo, so poudarjeni cilji, ki dijaku pomagajo doseči ključne kompetence in jih lahko šola doseže s pomočjo knjižničnega programa, in naloge, ki jih morata za dosego ciljev skupaj opraviti učitelj in knjižničar kot obvezno, načrtno in sistematično bibliopedagoško delo. Dokazano je, da učenci dosegajo višje nivoje pismenosti, branja, učenja, reševanja problemov ter informacijske in komunikacijske spretnosti, kadar knjižničarji in učitelji delujejo skupaj. Dobri medčloveški odnosi so najpomembnejši temelj za pedagoško delo. Knjižnica v svojem poslanstvu ne more ostati osamljena, pač pa se mora nujno vgraditi v pouk, ne zgolj z gradivom, pač pa z vsemi dejavnosti, ki jih ponuja. Veliko premalo se knjižnica vključuje pri družboslovnih predmetih, še manj pri naravoslovnih. Skupaj bi morali poiskati možnosti, da bi lahko knjižnico še bolj vključili v pouk. Referati, seminarske naloge in govorni nastopi so le del tega procesa. Posameznik veliko pridobi tudi na ta način. Premalo pa je skupinskega dela, dialoga ter skupinske diskusije. Dijaki bi morali začutiti knjižnico kot kulturni in družaben prostor. V njej bi lahko pripravili veliko več razstav, ki bi nastale med poukom, dijaki bi lahko imeli kakšna predavanja na neko določeno temo… V knjižnico bi lahko povabili vse zainteresirane, tako bi njihovo delo dobilo večji pomen. Knjižnica ni učilnica, je pa del šole, kjer se lahko neobremenjeno krešejo mnenja in brusijo jeziki.

Menim, da je šolska knjižnica dolžna dijake pripraviti na poznavanje vseh možnosti, ki jih knjižnice ponujajo. Knjižnični red, ki vzgaja dijaka v spoštljivo in splošno razgledano osebo, je del osnovne kulture posameznika. Vse ostale dejavnosti, ki gradijo dijaka v vseživljenjskega bralca, pa omogočajo, da dijaka vzgojimo v odgovornega, sočutnega, strpnega in komunikativnega državljana, ki bo s svojo socialno kompetenco razumel pomen kulturne in spoštljive civilne družbe. Na tak način zagotovo ne vzgajamo hlapcev, pač pa gradimo boljši svet.

4 Viri in literatura

1. BON, M. : Poslovanje šolske knjižnice. V: *Vodnik za šolskega knjižničarja v osnovni in srednji šoli ter v domovih za učence*. 1. izd. Ljubljana: Zavod za šolstvo, 1999. Str. 151-155.
2. IFLA/UNESCO Manifest o šolskih knjižnicah. *Šolska knjižnica.*2001, št. 3 (letn. 11), str. 138-139.
3. JUUl, J. in JENSEN, H. *Od poslušnosti do odgovornosti: za novo kulturo vzgajanja.* 1. izd. Radovljica: Didakta. 2009.
4. KRAKAR Vogel, B. Književna vzgoja in ključne kompetence. *Vzgoja in izobraževanje*: *revija za teoretična in praktična vprašanja vzgojno izobraževalnega dela.* 2006, št. 1(letn. 37*)*, str. 66–69.
5. *POGOVARJAJMO se: skupnostni pristop v šoli*. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo, 2010.
6. *POSODOBITVE pouka v gimnazijski praksi*. *Knjižnično informacijsko znanje*. 1. izd., Ljubljana: Zavod RS za šolstvo, 2010.
7. *STANDARDI in normativi za šolske knjižnice*. Sekcija za šolske knjižnice. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo. 1999.
8. ZWITTER, S. *Pedagoško delo v šolski knjižnici*. Ljubljana: Modrijan, 2012.

Osnovna šola Antona Aškerca Rimske Toplice

Dušanka Klančar

PONOVNA UPORABA ŠOLSKEGA PROJEKTA Z NADGRADNJO

REUSE OF A SCHOOL PROJECT WITH AN UPGRADE

Povzetek

Na slovenskih šolah vsako leto nastajajo številni projekti, za katere učitelji porabimo ogromno prostega časa. Veliko takšnih projektov preide v pozabo, zato zagovarjam ponovno uporabo šolskih projektov z nadgradnjo oziroma prilagoditvijo trenutnim potrebam. Naravoslovni dan Po Trepetikljevi poti izvira iz treh šolskih projektov. Z dobrimi osnovami, ki so jih zastavili mentorji v preteklosti, nam je uspelo zastaviti drugačen naravoslovni dan, ki temelji na naši naravni in lokalni kulturni dediščini. Koncept tutorstva je pridal dnevu dejavnosti dodano vrednost in posebno izkušnjo, ki je učenci zlepa ne pozabijo. Učenci razredne stopnje ob vodenju učencev predmetne stopnje skozi bajeslovni lik gozdnega škrata Trepetiklja že četrto leto spoznavajo gozd, se o njem učijo, družijo, predvsem pa doživljajo naravo ter krepijo domišljijo in ustvarjalnost.

Ključne besede: ponovna uporaba šolskih projektov, gozdni škrat Trepetikelj, naravoslovni dan, tutorstvo

Abstract

Every year Slovenian schools generate many projects. Although teachers invest a great deal of their free time to implement them, many of these projects are quickly forgotten. Therefore, I propose we reuse school projects after upgrading or adapting them to meet new needs. For example, the field day “In the Footsteps of Trepetikelj” is based on three school projects. Using the good foundations laid by mentors in the past we were able to create a field day with a difference, which revolves around our natural heritage and explores our local cultural heritage. The activity is given added value through the concept of tutoring and has become a memorable experience for our students. Junior students have been exploring the forest under the guidance of senior students and through the myth of the forest elf Trepetikelj. In the process they have been gaining new knowledge, making friends, experiencing nature and developing their imagination and creativity for the fourth year running.

Key words: reuse of school projects, the forest elf Trepetikelj, field day, tutoring

1 Kako iz že obstoječih projektov ustvariti novega

Na vsaki šoli nastane med šolskim letom ogromno šolskih projektov. Številni se udejanjijo zgolj enkrat, nato pa preidejo v osebni arhiv učitelja. Za uresničitev vsakega projekta so potrebne številne ure, ki jih v svojem prostem času vloži učitelj, visoka stopnja iznajdljivosti, predvsem pa ustvarjalnost.

Tudi sama sem kar nekaj projektov izvedla samo enkrat in sedaj čakajo na trenutek, da jih bom skupaj z učenci obudila, preobrazila in prilagodila trenutnim vzgojno-izobraževalnim potrebam naše šole.

Največ prostega časa sem posvetila turističnim projektom v okviru državnega tekmovanja *Turizmu pomaga lastna glava*. V desetletju smo ustvarili osem odličnih turističnih nalog, ki pa so žal zaradi lokalne društvene politike ostale zgolj na ravni turistične ideje. Ko posvetiš praktično celo šolsko leto in svoj dopust med šolskimi počitnicami projektu, sčasoma v lastnem delovanju ne vidiš več smisla. Ko pa sem ugotovila, da imajo tudi drugi učitelji odlične projekte, ki jim je konec šolskega leta potekel rok, sem se odločila, da bom enega izmed teh projektov, ki je nastal na šoli že pred časom, uporabila, prenovila vsebino in ga skupaj z učenci predelala v turistično nalogo. Seveda sem najprej pridobila dovoljenje učiteljev avtorjev in podporo ravnateljice. Odziv na mojo idejo je bil zelo dober, tudi nasprotovanja ni bilo nobenega.

1.1 Gozdna učna pot pod Stražnikom

Leta 2004 so učitelji in učenci naše šole ustvarili *Gozdno učno pot pod Stražnikom* z učnimi vsebinami s področja naravoslovja in biologije. Učitelji naravoslovnih predmetov so takrat začrtali pot in pripravili nabor nalog, kjer bi učenci opazovali naravo, okolico in geografske značilnosti pokrajine. Dogovor je bil sklenjen tudi z Oddelkom za gozdove na Občini Laško, pridobljena so bila vsa soglasja in dovoljenja lastnikov ter drugih pristojnih organov. Kljub vsemu vloženemu trudu učiteljev in učencev gozdna učna pot ni zaživela, kot je bilo načrtovano.

Leta 2011 smo v turističnem krožku projekt *Gozdna učna pot* v dogovoru z učitelji avtorji začeli preoblikovati, dopolnjevati in nadgrajevati. Vsebino smo obogatili z lokalnim bajeslovjem. Ustvarili smo profil gozdnega škrata Trepetiklja, ki smo ga predstavili prvič v tednu otroka

oktobra 2011 na taboru *Skriti zaklad nadarjenih učencev*. Odziv je bil zelo dober. *Gozdno učno pot* smo preimenovali v *Trepetikljevo pot*.

1.2 Skriti zaklad – tabor nadarjenih učencev

Zaradi moje odsotnosti porodniškega dopusta smo s sodelavkami Trepetiklja oživile šele na taboru Skriti zaklad, ki je potekal od 10. do 11. oktobra leta 2013. Nastalo je kar nekaj gradiva, ki so ga v delavnicah skupaj z mentoricami ustvarili nadarjeni učenci. Raziskali smo naravno in kulturno dediščino našega kraja, pri čemer nam je bil lik Trepetiklja glavno vodilo.

1.3 Turizmu pomaga lastna glava

Z dovoljenjem ravnateljice in mentorjev sva s somentorico Jasmino Oblak gradivo s tabora z učenci turističnega krožka uporabili v turistični nalogi, s katero smo se predstavili na *28. festivalu Turizmu pomaga lastna glava* z glavno temo *Na zabavo v naravo.* V nalogi smo si zamislili kar dvodnevni tabor, na katerem bi nam Trepetikelj razkrival svoje skrivnosti. Komisija nam je podelila srebrno priznanje. Zlatega nismo prejeli, ker je bila naloga naravnana preveč šolsko in premalo za širšo turistično klientelo.

V tem obdobju smo imeli težave s povezovanjem z zunanjimi ustanovami. Turistično društvo Rimske Toplice nas je vedno zgolj potrepljalo in pohvalilo, naše ideje pa jih niso pritegnile k sodelovanju, kljub temu da smo na zgoraj omenjenem tekmovanju v preteklosti prejeli kar šest zlatih priznanj. Zdravilišče Rimske terme je bilo v procesu stečaja in prodaje. Vendar se nismo pustili ustaviti. Naš cilj je bil izoblikovati drugačen pouk v naravi, takšen, da si ga bodo učenci zapomnili.

1.4 Naravoslovni dan Po Trepetikljevi poti

Da bi dosegla svoj cilj in nadgradila lasten projekt, ki ne bi s koncem šolskega leta zamrl, smo skupaj z učenci turističnega krožka leta 2014 turistično nalogo prilagodili konceptu naravoslovnega dne, ki je namenjen učencem prvega triletja, izvajajo ga pa učenci 7., 8. in 9. razreda. Naš namen je bil otrokom omogočiti tesen stik z naravo, kajti takrat namreč spodbudimo njihovo ustvarjalnost.

Kot diplomirana etnologinja in kulturna antropologinja prepoznavam velik pomen vključevanja kulturne dediščine v vzgojno-učni proces. Slovensko ljudsko izročilo je zelo bogato in nudi številne možnosti, kako približati določene teme učencem in je v veliko pomoč pri uresničevanju vzgojno-izobraževalnih ciljev.

Glede na cilje Strategije Evropa 2020 naj bi dediščina s svojo vlogo prispevala k pametni rasti pri izobraževanju, usposabljanju, znanju in uporabi novih tehnologij: trajnostni rasti z regionalno privlačnostjo in konkurenčnostjo (ki jo generira ustrezno obnovljena kulturna dediščina), z zmanjševanjem obsega odpadkov (kar omogočajo obnovitveni postopki), z zelenim gospodarstvom in ponovno uporabo virov; vključujoči rasti z vzdrževanjem, obnovo, oživitvijo kulturne dediščine (kar ima večplastne učinke na ustvarjanje delovnih mest); z družbenim povezovanjem (kar se vzpostavlja pri dediščinskih projektih) in kakovostjo življenja (obnova dediščine prispeva k razvoju kakovostnega življenjskega okolja) (Delak Koželj, 2018).

Vidik povezovanja dediščine in kakovostnega življenjskega okolja ter družbenega povezovanja je zelo pomemben v vzgojno-izobraževalnem procesu. Ker je naše ljudsko izročilo povezano z naravo, sem se odločila, da naravoslovnemu dnevu dodam novo vsebino.
Z učenci sem s pomočjo ljudskega izročila želela uresničiti naslednje cilje, kjer:

- učenec krepi zavest o ohranjanju kulturne dediščine;
- učenec se navaja na sodelovanje in delo v skupini;
- učenec spoznava različne drevesne vrste, njihove lastnosti in pomen;
- učenec spoznava živali, ki živijo v gozdu;
- učenec natančno opazuje in primerja;
- učenec krepi zavest o okoljski odgovornosti;
- učenec razvija domišljijo in ustvarjalnost.

Za uresničitev ciljev sem posegla v lokalno bajeslovje in uporabila gozdnega škrata Trepetiklja, ki je značilen za območje Laškega in Rimskih Toplic. V slovenskem bajeslovju so že od nekdaj prisotni razni škratje; gozdni, jamski in vodni. Škrat je bajno bitje, pritlikave postave, s starikavim obrazom, dolgo belo brado in rdečo koničasto kapico (Slovenski etnološki leksikon, 2018).

Tako živi v naši bližini, v zapuščenem rudniškem rovu sredi Govc nad Sedražem, jamski škrat Perkmandeljc. Nad Rimskimi Toplicami pa ima svoje kraljestvo gozdni škrat, ki sliši na ime

Trepetikelj. Skriva se v gozdovih, polnih vrtač, pod Stražnikom, Grmado in Kopitnikom nad Rimskimi Toplicami. Zakaj je dobil takšno ime? Anekdota pravi, da so ljudje trepetali pred njim od strahu, ko so ga začutili v bližini. Sejal je namreč strah in trepet, saj naj bi celo lovca celega obral in pustil zgolj gole kosti. Ljudje pripovedujejo zgodbo, da je komu, ko se je skozi gozd ponoči vračal domov, pozimi spodrsnilo in je padel v vrtačo . Zaradi hudega mraza je nesrečnež ponoči zmrznil, pri čemer so ga krajani našli šele spomladi, ko je sneg skopnel. Ljudje so bili prepričani, da ga je vzel Trepetikelj. Znal pa je biti dobrega srca, saj je zaljubljenemu paru podaril kepo zlata (Sivec, 2006).

Pri turističnem krožku, ki sem ga izvajala v šolskem letu 2011/2012, smo gozdnega škrata s pomočjo razpoložljive literature proučili in mu prilagodili vlogo, da je ustrezal vzgojno-izobraževalnim ciljem. Zamislili smo si ga kot lik, ki zabava, razveseljuje in preseneča. Ker pa je naša šola tudi ekošola, je bilo prav, da postane gozdni škrat naravovarstvenik, ki otroke in odrasle na skrivnosten način poučuje o naravi, jih hkrati uči o pravilnem obnašanju v gozdu, buri domišljijo in spodbuja ustvarjalnost.

Pri konceptu naravoslovnega dne sem upoštevala in vpeljala dejavnik, ki je bil v preteklosti nekaj čisto običajnega. Na podeželju so otroci cele vasi svoj dan preživljali skupaj. Starejši so pazili mlajše in na njih prenašali svoje znanje in veščine (Puhar, 1982).

Socialna interakcija med otroki med generacijami je bila vedno splošen pogoj za razvoj otrok (Čas, Krajnc, 2015). Koncept tutorstva sem v preteklosti že vpeljala v svoj oddelek podaljšanega bivanja (kombinacija od 1. razreda devetletke do 4. razreda osemletke) prvo leto devetletke, saj se je pokazal velik razkorak med prvošolci in starejšimi otroki pri razumevanju šolskih pravil. Starejši učenci, ki so bili sprva zelo nestrpni in so prvošolce zavračali, so ob mojem vodenju in spodbudi začeli mlajše učence potrpežljivo navajati na šolski red.

Koncept tutorstva se ob pravilnem pedagoškem vodenju zelo dobro obnese tudi na dnevih dejavnosti. V samem procesu pridobijo na izkušnjah in znanju tako vodeni učenci kot njihovi nekaj let starejši vodje. Otrokom v naravi je seveda potrebno postaviti določene okvire, znotraj katerih se bodo počutili varne, a vseeno dovolj samozavestne, da bodo naravo tudi samostojno raziskovali. Z izkušnjami v naravi tako otroci spoznavajo svoje sposobnosti in omejitve ter krepijo samozavest, obenem pa z interakcijo pridobivajo medgeneracijske izkušnje (Divjak Zalokar, 2008).

2 Opis naravoslovnega dne Po Trepetikljevi poti

Naravoslovni dan *Po Trepetikljevi poti* sem v letošnjem šolskem letu izvedla že četrto leto. Udeležijo se ga izmenjaje učenci 1. in 2. razreda matične šole in učenci podružničnih šol prvega triletja. Izvajamo ga v maju, pri določanju datuma se prilagajamo tako vremenu kot ostalim dejavnostim šole.

Naravoslovni dan vedno začnem z varnostnim načrtom in s pripravo učencev predmetne stopnje. Učenci tutorji (v nadaljevanju vodje) dobijo zelo natančna navodila o sami poti in dejavnostih, ki jih bodo izvajali. Takrat tudi pregledajo delovno gradivo (knjižico nalog). Pogovorimo se o vseh potencialnih težavah in rešitvi le-teh.

Razredničarke učencev razredne stopnje prav tako dobijo natančna navodila o poteku naravoslovnega dne. Kot vodja poskrbim tudi za primerno število spremljevalcev, saj je po navadi na naravoslovnem dnevu povprečno 70 otrok.

Na dan *Trepetikljeve poti* prvo šolsko uro namenimo ponovitvi pravil in zadnjemu pregledu dejavnosti. Učiteljice razredne stopnje s svojimi učenci ponovijo pravila obnašanja v gozdu in jih na kratko, brez podrobnosti, seznanijo z osnovnim potekom naravoslovnega dne. Po šolski malici in zadnjem obisku stranišča se na šolskem dvorišču razporedimo v kolono po principu »od krajših do daljših nog«. Na začetku kolone so najmlajši, ki ostalim določajo tempo. Vsako leto nas pot vodi čez Ogeče, mimo zdraviliških ribnikov, po cesti proti Aškerčevini. Nad Rimskimi termami imamo prvi postanek za »šluk pavzo«. Čaka nas namreč še strm vzpon do Trepetikljeve poti pod Stražnikom.

Slika 18: Pohod proti Trepetikljevi poti

(Osebni arhiv, 2018)

Na začetku Trepetikljeve poti si vedno vzamemo trenutek, da se umirimo in pripravimo na delo. Učenci predmetne stopnje se umaknejo dlje v gozd, medtem ko razredničarke svojim učencem preberejo Trepetikljevo zgodbo. V tem trenutku se v učencih začne domišljijsko-ustvarjalni proces. Veliko otrok od tega trenutka dalje vidi Trepetiklja za vsakim grmom ali drevesom. Naslednja stopnja naravoslovnega dne je delitev v skupine. Posamezno skupino učencev razredne stopnje vodita dva učenca predmetne stopnje. Učenca voditelja si namreč tako lahko pomagata in je kvaliteta vodenja višja. Učiteljice pred tem prosim, da razvrstijo učence glede na vzgojno problematiko skupine s tremi do štirimi učenci. Ugotovila sem tudi, da se najbolje obnesejo mešane skupine, najslabše pa skupine, v katerih so samo deklice. Zato je dobro, da so skupine po spolu mešane.

Vodji nato prevzameta skupino učencev, sledi spoznavanje s pomočjo delovnega gradiva – knjižice z nalogami. Na drugi strani knjižice učenci izpolnijo podatke (zapišejo imena, razred) in se domislijo, kako se bo njihova skupina imenovala, kar skozi ustvarjalni proces privede do prvega povezovanja skupine.

PO TREPETIKLJEVI POTI
MAJ 2018
NARAVOSLOVNI DAN 1. in 2. razreda

Na začetku Trepetikljeve poti bodo učiteljice učencem prebrale Trepetikljevo zgodbo. Nato se bomo razdelili v skupinice. Vsak učenec predmetne stopnje bo po Trepetikljevi poti vodil 3-4 učence. Reševali boste naloge in poskrbeli, da bo delo potekalo mirno in brez težav.
Učencem preberi Trepetikljevo sporočilo, nato pa skupaj rešite dane naloge.

Slika 19: Naslovna stran knjižice z nalogami

(Osebni arhiv, 2018)

Skupine pričnejo z delom takoj po uvodnem spoznavanju. Po gozdu se gibljejo od točke do točke tako, kot je zapisano v knjižici. Pri tem so jim v oporo količki s številkami, ki stojijo ob poti. Te označbe so leta 2004 postavili mentorji in učenci v namen gozdne učne poti in še vedno stojijo. Pri vsakem postanku vodji prebereta Trepetikljevo sporočilo in navodilo, nato pa skupina rešuje nalogo. Naloge obsegajo raziskovanje drevesnih vrst, odtis drevesnega lubja, opazovanje gozdnih živali, sproščanje in umirjanje ob vaji čuječnosti ter spodbujanje ustvarjalnosti ob iskanju tehničnih rešitev pri izdelovanju Trepetikljevih hišic.

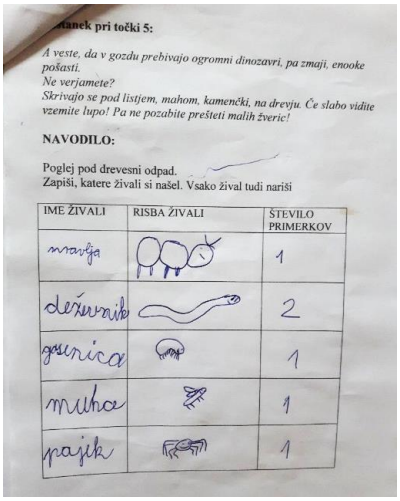

Slika 3: Primer rešene naloge
(Osebni arhiv, 2018)

Slika 4: Raziskovanje z lupo
(Osebni arhiv, 2018)

Razredničarke in spremljevalci ves čas budno spremljajo dogajanje. Učencev ne pustimo, da sami hodijo po gozdu, temveč hodimo skupaj v tako veliki razkropljeni skupini, da so še vedno pod nadzorom. Učenci so z nalogami tako zaposleni, da potrebujejo le budno oko ob morebitnih težavah. Samo dogajanje je zelo sproščeno, vendar delovno. Na sredini poti se ustavimo in izkoristimo čas za malico. Če je obdobje pravo, nabiramo tudi borovnice.

Slika 5: Malica

(Osebni arhiv, 2018)

Pred zadnjo nalogo, ki je gradnja Trepetikljeve hišice, učenci izvedejo še vajo čuječnosti, da se umirijo pred nadaljevanjem poti. Vsak poišče svoje drevo, ga objame in poskuša ujeti drevesni utrip.

Slika 6: Drevesni utrip

(Osebni arhiv, 2018)

Gradnja Trepetikljevih hišic v učencih ne glede na starost sprosti domišljijsko-ustvarjalni proces. Sredi gozda nastanejo čudovite arhitekturne skulpture. Nivo komunikacije se pri nalogi zviša, prav tako se okrepi stopnja reševanja problemov.

Slika 7: Gradnja Trepetikljeve hišice

(Osebni arhiv, 2018)

Za zadnjo nalogo je potrebno malo več časa. Hitenje se ne obnese, saj se ustvarjalni proces prekine, domišljija zamre in sama naloga izgubi svoj čar. Na izdelane hiške so učenci zelo ponosni.

Slika 8: Trepetikljeva hišica

(Osebni arhiv, 2018)

Po zadnji nalogi nas pot ponese iz gozda. Preden ga zapustimo, poiščemo še Trepetikljev zaklad (čokoladne medenjake), naredimo še zadnji postanek na travniku pred cesto, kjer si privoščimo Trepetikljev zaklad, nato pa se čez Borovke vrnemo v šolo. Vračamo se v obratnem vrstnem redu. Tempo po cesti navzdol na začetku kolone določajo učenci predmetne stopnje. Ugotovili smo namreč, da se dogajajo številni padci učencev, v kolikor pustimo prvošolce na začetek kolone, saj le-ti težko hodijo navzdol.

Po povratku na šolo učenci predmetne in razredne stopnje rešijo evalvacijske vprašalnike.

Slika 9: Na koncu Trepetikljeve poti

(Osebni arhiv, 2018)

3 Zaključek

Na podlagi analize evalvacijskih vprašalnikov učencev in kritičnih pripomb učiteljic razredne stopnje je bil naravoslovni dan *Po Trepetikljevi poti* uspešno izveden. Predstavila sem rezultate anketnega vprašalnika letošnjega naravoslovnega dne. Učenci razredne stopnje so odgovorili na pet vprašanj.

1. Na vprašanje o počutju na naravoslovnem dnevu je 91,2% učencev odgovorilo, da so se počutili odlično, 7,8% pa dobro. Nihče se ni počutil srednje ali slabo.

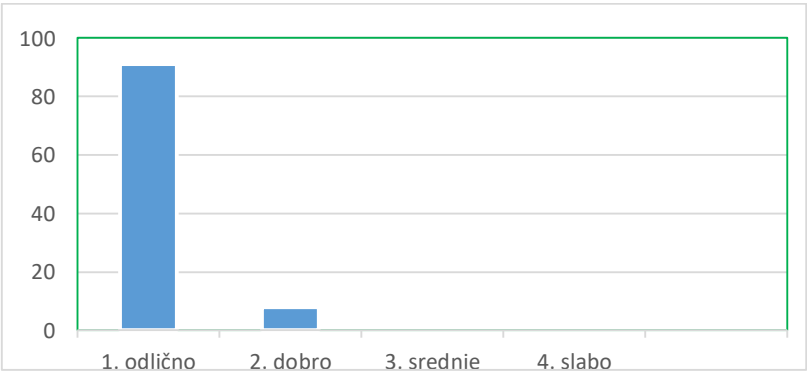

Graf 1: Prikaz počutja učencev razredne stopnje na Trepetikljevi poti

(Osebni arhiv, 2018)

2. Pri vprašanju, koliko zvezdic od petih bi podelili učencem voditeljem, je bil rezultat spodbuden. Kar 88% učencev je podelilo vodenju 5 zvezdic, 12% pa štiri zvezdice.
3. Pri nalogah, ki so se izvajale na Trepetikljevi poti, so lahko obkrožili tri najljubše. Sledijo si od najljubše do najmanj priljubljene: gradnja Trepetikljeve hišice, iskanje živalic s povečevalnim steklom, odtis lubja z voščenko, objemanje drevesa, merjenje drevesnega debla z dlanmi in na zadnjem mestu naštevanje drevesnih vrst.
4. Odgovori na vprašanje, kaj so se naučili od Trepetiklja, so zelo raznoliki. Največ učencev je odgovorilo, da so se naučili o načinih varovanja gozda, dreves, ohranjanja narave in da se ne sme v gozdu odlagati smeti. Nekateri učenci so zapisali tudi, da moramo biti v gozdu tiho, da moramo poslušati ipd.
5. Pri vprašanju, kaj bi želeli, da jih Trepetikelj še nauči, so odgovorili, da jih zanima, če vsi škrati spijo ponoči, če je v gozdu skrit zaklad ipd., kar kaže, da jim je naravoslovni dan razburkal domišljijo in bi želeli izvedeti več o škratovskem svetu.

Učiteljice so s samo izvedbo naravoslovnega dne zadovoljne. Skozi leta sem upoštevala njihove pripombe in skupaj z idejami učencev predmetne stopnje naloge v gozdu spreminjala in prilagajala. Učiteljice temo naravoslovnega dne še nadaljujejo pri likovni umetnosti, kjer rišejo gozdnega škrata Trepetiklja.

Slika 10, 11, 12: Izdelki pouka likovne umetnosti v 1. a razredu pri razredničarki Ireni Varičuk (Likovne mape učencev, 2018)

Tudi učenci predmetne stopnje, ki vodijo skupine učencev po Trepetikljevi poti, so rešili vprašalnik.

1. Pri vprašanju, kaj bi ocenili kot pozitivno, so večinoma omenjali naloge, ki so jih učenci radi reševali, druženje, uživanje narave skupaj z otroki, izkušnjo vodenja in da jim je bilo všeč, ker niso bili v šoli pri pouku. Kot negativno so ocenili prekratko pot, v gozdu bi želeli preživeti več časa kot tri šolske ure, kar pa učencem razredne stopnje več kot zadostuje. Nekaj negativnih mnenj je bilo tudi zaradi glasnih in na začetku poti neubogljivih otrok.
2. Izkušnjo vodenja so opisali kot zanimivo, zabavno, da se je potrebno z otroki ukvarjati, da delo poteka nemoteno in da je potrebna potrpežljivost.
3. Pri vprašanju, kaj so se novega naučili, so odgovorili, da so se naučili, kako je treba z otroki vzpostaviti stik in kako ravnati z njimi, da moraš biti pri tem odgovoren, razumevajoč in prijazen. Zapisali so tudi, da so se naučili graditi boljše hiške iz naravnega materiala, da so mali otroci naivni, da obstajajo zeleni deževniki.
4. Želela sem tudi izvedeti, kaj bi sami spremenili na Trepetikljevi poti. Večina je sicer odgovorila, da ničesar. Bilo pa je nekaj odgovorov, kjer so učenci izrazili željo, da bi želeli v gozdu preživeti več časa, da bi dobili še več nalog in da bi skrenili s poti in se gibali bolj samostojno, kar pa žal zaradi same varnosti ni mogoče.
5. Vsi učenci so na vprašanje, če bi se naslednje šolsko leto udeležili naravoslovnega dne, odgovorili pozitivno.

V naslednjem šolskem letu bomo spet izvajali *Trepetikljevo pot*. Z učenci predmetne stopnje, ki so sodelovali v preteklih letih, bomo prevetrili in prilagodili naloge, da bodo odgovarjale aktualni generaciji.

Skozi proces naravoslovnega dne in doživljanja učencev tako razredne kot predmetne stopnje sem ugotovila, da je tematika ljudskega bajeslovja otrokom zelo pri srcu. V prihodnosti nameravam v dejavnosti šole vplesti še več takšnih vsebin. Prav tako nameravam nadgraditi še kakšen lasten turistični projekt, kot sta *Lintver, zmaj s Stražnika* in *Ruska steza*.

4 Viri in literatura

1. ČAS, M. in KRAJNC, M. *Otroška razigranka.* Velenje: ModART, d. o. o. 2015. Str. 14.
2. DELAK Koželj Z. *Sistemski vidik vključevanja kulturne dediščine v razvoj*. [Online]. Delovni zvezki SDE. 2018, št. 1 (letn. 11), str. 9. [Citirano 14. jul. 2018; 8.30]. Dostopno na spletnem naslovu: https://www.sdeval.si/attachments/article/630/sde_DZ_1-18_Sistem%20kulturne%20dediscine%20-%20ZDK%20(jan2018).pdf.
3. DIVJAK Zalokar L.: *Pomen gozdne pedagogike pri oblikovanju odnosa otrok do gozda*. Diplomsko delo. Ljubljana: samozal. 2008. Str.16.
4. PUHAR A. *Prvotno besedilo življenja*. Zagreb: ČGP Delo. 1982. Str. 190
5. SIVEC I.: *Brodnikova oporoka : balade in romance iz življenja največjega slovenskega epika*. Kamnik: Ico. 2006. Str. 23.
6. *SLOVENSKI etnološki leksikon*. Ljubljana: Mladinska knjiga 2004. Str. 608.
7. *TREPETIKLJEVA pot*. 28. festival Turizmu pomaga lastna glava. Turistična naloga. Rimske Toplice. 2018.

Srednja zdravstvena šola Celje

Maja-Barbara Kokot

SPODBUJANJE KRITIČNEGA MIŠLJENJA - VEZ MED VZGOJO IN IZOBRAŽEVANJEM

ENCOURAGING CRITICAL THINKING - A LINK BETWEEN UPBRINGING AND EDUCATION

Povzetek

»Kritično mišljenje je ena temeljnih kompetenc, kot branje in pisanje, ki jo je treba poučevati.« (Fisher, 2001). Kritično mišljenje ni le modna beseda, ampak je v slovenski šoli zapisano visoko med vzgojno-izobraževalnimi cilji. V procesu kritičnega mišljenja so področja mišljenja, kot so sklepanje, reševanje problemov, odločanje in ustvarjalnost, bolj intenzivna kot pri ostalih vrstah mišljenja. Kritično mišljenje pomeni bolj učinkovito reševanje problemov in odločanje med rešitvami, saj mišljenje kritičnega misleca temelji na trdnih dokazih, v nasprotju z nekritičnim mislecem, ki mu zadostuje že prevladujoče mnenje drugih. Posledično je tudi ustvarjalnost kritičnega misleca na zelo visokem nivoju. Prispevek na kratko teoretično opredeli pojem kritičnega mišljenja, čemur sledijo praktični primeri razvijanja takšnega mišljenja pri pouku angleškega jezika.

Ključne besede: kritično mišljenje, pouk angleščine, neodvisni mislec, kreativnost

Abstract

"Critical thinking is one of the key competences such as reading and writing, which needs to be taught."(Fisher, 2001). Critical thinking is not just a modern term, but the aim, which the Slovene school has set highly among its educational priorities. In the process of critical thinking the areas of thinking such as deduction, problem solving, decision making and creativity are much more intense as in other forms of thinking. Critical thinking means a more efficient problem solving and decision making as it is based upon solid evidence in contrast to that of an uncritical thinker who relies on other people's opinion. Consequently, the creativity of a critical thinker is on a very high level. The article briefly theoretically presents the notion of critical thinking, which is followed by practical examples of activities encouraging such thinking within English classes.

Key words: critical thinking, English classes, independent thinker, creativity

1 Predstavitev dejavnosti s teoretičnimi izhodišči

1.1 Uvod

Vzgojo bi mogoče lahko teoretično ločili od izobraževanja, saj gre pri vzgoji za podajanje vrednot, medtem ko pri izobraževanju za podajanje spoznanj. Vzgoja apelira na čustva, voljo, interese, medtem ko se izobraževanje osredotoča na razum. V praksi sta vzgojna in izobraževalna dimenzija tesno prepleteni, izobraževanje vsebuje tudi vzgojne razsežnosti, saj se vzgoja udejanja skozi vsebine, teme. Za doseganje najvišjih izobraževalnih ciljev in celovitega razvoja otrokove osebnosti mora izobraževalna ustanova vzgojo integrirati v izobraževanje, ne more je izvajati kot od izobraževanja ločeno dejavnost. »V šoli ne moremo ne vzgajati.« (Peček Čuk in Lesar, 2009).

»Mnogi učitelji čutijo, da če si prizadevajo za doseganje socialnih in pedagoških ciljev ter moralnih standardov, tvegajo, da ne bodo izpolnili kurikularnega vsebinskega načrta.« (Kroflič, 2002). Res je, da se vključevanje vzgoje v proces poučevanja ne odraža neposredno pri rezultatih klasičnih testov, ampak se odraža pri preverjanju globinskega razumevanja snovi in sposobnosti učenčevega kritičnega mišljenja.

Učitelj, ki se osredotoča le na vsebinska vprašanja, bo kratkoročno morda uspešnejši, ker bo zadostil zahtevam kurikuluma, dolgoročno pa bo uspešnejši tisti učitelj, ki v svoje poučevanje vključuje tudi razvoj osebnega sistema vrednot, čuta za odgovornost, sposobnost samokorekcije, presojanja in druge značilnosti kritičnega mišljenja. Lahko govorimo o pojmu skritega kurikuluma, ki ima vzgojne učinke, saj predstavlja posledico aktivne interakcije med učitelji in učenci, čeprav ni uradno vnaprej določen. Skriti kurikulum je skupek neuradnih vzgojnih dejavnikov, kot so npr. način, kako učitelj disciplinira učenca, kakšen odnos se vzpostavi med učiteljem in učencem, učiteljevi lastni nazori, ki vplivajo na razvoj učenčevih vrednot ipd. Učitelj pooseblja moralno držo, pravila, s katerimi se učenec lahko poistoveti, in si na takšni podlagi oblikuje lastno identiteto. Vzgoja nikakor ne pomeni ideološke indoktrinacije v smislu nekritičnega sprejemanja moralnih zapovedi, moralna vzgoja se ne omeji le na seznanjanje učencev z vsebinami, saj je »naloga moralne vzgoje razvoj duha in ne le glave« (Kroflič, 2002). Razvijanje in spodbujanje kritičnega mišljenja kot enega izmed elementov skritega kurikuluma vodi k izoblikovanju dijaku lastnega vrednostnega sistema.

1.2 Kaj je kritično mišljenje?

Kritično mišljenje se lahko opredeli kot nabor veščin, miselnih procesov, postopkov, prakticiranje določenih aktivnosti, ki posamezniku omogočajo vrednotenje in objektivno presojanje na podlagi dobro podprtih argumentov. Vzgajati dobrega kritičnega misleca pomeni usmerjati dijaka k naslednjemu idealu: »Idealen kritični mislec je vedoželjen, dobro poučen, zaupa v razum, je odprt, fleksibilen, pošten v evalvaciji in v soočanju z osebnimi zmotami, preudaren v presojanju, pripravljen ponovno premisliti, natančen pri obravnavi tem.« (Zore)

Na Sliki 1 je ponazorjena taksonomija kritičnega mišljenja pri učenju tujega jezika (The Open University Walton Hall). Vsaka stopnja predstavlja osnovo za naslednjo veščino mišljenja, ki ponovno vodi k vedno višjim stopnjam kritičnega pristopa. Začetna stopnja se osredotoča na zbiranje informacij, ki se jih na naslednji stopnji skuša razumeti, na izluščenje ključnih misli, argumentov. Sledi analiza, kjer se te ključne komponente razčleni kot sestavne dele neke celote, da se jih lahko na naslednji stopnji primerja. Sledi sinteza, kjer se različne vire združi v podporo nekega argumenta, naredi logične povezave med viri in na podlagi le-teh oblikuje in podpre ideje. Ideje se nato preveri, oceni dokaze zanje in njihovo povezavo z drugimi idejami. Na podlagi evalvacije se na predzadnji stopnji spoznanja uporabijo pri nalogah, vprašanjih, projektih... Na zadnji stopnji, na podlagi kritičnega premisleka, se razvijejo sklepni argumenti.

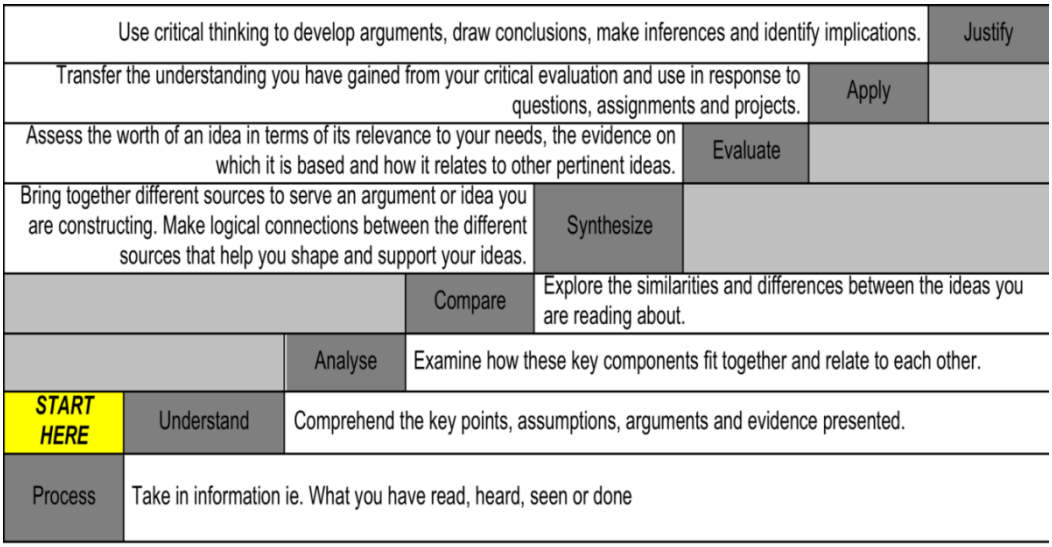

Slika 1: Critical Thinking Stairway

(https://learn1.open.ac.uk/mod/oublog/viewpost.php?post=178090)

1.3 Spodbujati kritično mišljenje pri pouku angleškega jezika

Angleščina je danes lingua franca in ima med nenaravnimi govorci po vsem svetu medkulturno komunikacijsko vlogo. Da so dijaki v komunikaciji znotraj multikulturnega konteksta uspešni, morajo poleg angleškega jezika kot načina sporazumevanja usvojiti tudi veščine kritičnega mišljenja. Le-te imajo pomembno vlogo pri strpnosti do drugih ter drugačnih, kakor tudi bistveno vplivajo na zmožnost empatije.

Kritično mišljenje ni prirojena veščina, zato jo je potrebno namenoma razvijati skozi večleten proces. Podobno je tudi učenje jezika dolgotrajen proces, ki zahteva nenehno učenje in nadgrajevanje, torej se zdi smotrno, da se oba procesa združita, saj z učenjem enega spodbujamo in razvijamo drugega ter obratno.

Pri najpogostejšem, lahko bi rekli, klasičnem načinu poučevanja tujega jezika, je učiteljev cilj, da se dijaki najprej naučijo jezikovnih struktur ter besedišča znotraj različnih tipov vaj, nato pa te strukture in besedišče uporabijo pri pisnih sestavkih ali pri govoru. Ta tradicionalni pristop se v angleščini imenuje pristop treh P-jev (Presentation, Practice, Production). Namen prve stopnje »Presentation« je dijake seznaniti z novimi vsebinami, ki jih lahko razumejo. Te vsebine nato vadijo s pomočjo različnih tipov vaj »Practice«, kasneje pa usvojeno uporabijo v novem kontekstu »Production«. Frontalni transfer znanja od učitelja do dijaka ne vključuje nujno tudi aktivnega učenja. (Vdovina in Cardozo Gaibisso, 2013)

Takšen način ne zadostuje, kadar želimo doseči, da dijaki razmišljajo kritično. Če želimo doseči slednje, je potrebno v pouk vnesti bolj zvedav način učenja ter vključiti dijake v interaktivno dejavnost, osredotočeno na temo, ki jih zanima.

V drugem delu prispevka so predstavljeni primeri treh takšnih aktivnosti, in sicer Stališče, Resnica ali laž in Diskusija. Med izvajanjem interaktivnih aktivnosti so dijaki vpeti v oba procesa. Uporabljajo tako komunikacijske / jezikovne veščine kakor tudi veščine kritičnega mišljenja in imajo zatorej boljše pogoje, da razvijajo samozavest, poznavanje lastnih zmožnosti in omejitev ter postanejo boljši tako kot učenci, kot bodoči zdravstveni delavci in kot posamezniki.

Kritično mišljenje pri pouku angleščine spodbujam zato, ker želim pri dijakih doseči, da bi znali svoje misli organizirati v smiselno celoto ter jih izraziti strnjeno in natančno. Spodbuditi jih želim, da ne bi razsojali brez zadostnih dokazov, da bi se reševanja problemov lotili iz različnih

zornih kotov. Kritično mišljenje je kvalitetno mišljenje in nudi dijakom bolj vešč način komuniciranja, obravnavanja neke nove ideje, prepričanja ali odnosa, prav tako pa omogoča pridobivanje novih (spo)znanj.

Prepričana sem, da je kritično mišljenje pomembno, saj od dijaka zahteva aktivno vlogo ter zajema interaktivno učenje. Ne dovoljuje pasivnega učenja in sprejemanja nekih znanj kot dogem. Dijaki se s pomočjo medsebojne komunikacije bolje učijo, še posebej, če jih spodbujamo h kritičnemu razmišljanju, ko gre za primerjanje idej, odnosov do neke vsebine, prepričanj, ko ocenjujejo relevantnost argumentov, ko se soočajo z intelektualnimi standardi jasnosti in natančnosti.

2 Opis dejavnosti

Pri pouku angleščine uporabljam naslednje aktivnosti, ki spodbujajo kritično mišljenje: stališče, resnica ali laž ter diskusija.

2.1 Stališče

Jezikovni cilj te aktivnosti je izražanje mnenj, podkrepljenih z argumenti. Poleg jezikovnega cilja aktivnost vključuje tudi splošni učni cilj kritičnega mišljenja - priklicati zavedanje o pomembnosti posameznikovega stališča. Aktivnost, ki jo uporabim, je preprosta igra vlog, s pomočjo katere se dijaki natančneje seznanijo s stališčem, ki ga posameznik zavzame, kar pomembno vpliva na njegovo presojo pa tudi njegovo ravnanje.

V uvodu dijakom zastavim preprosto vprašanje, ali oseba, ki prihaja iz območja ekvatorialnega podnebja, o vremenu govori enako kot oseba iz skandinavskih dežel. Pridemo do skupnega zaključka, da imata ti dve osebi drugačni stališči in se temu primerno tudi drugače pogovarjata o vremenu. Nato jim pokažem sliko Benetk. Vprašam, kaj o Benetkah že vedo in če poznajo težave, s katerimi se soočajo Benečani. Po navadi vedo za problem pogrezanja mesta, ne izpostavijo pa finančnih težav s stroški vzdrževanja mestnih palač in znamenitosti ter problema masovnega turizma.

Dijake razdelim v skupine po štiri in jim razdelim vloge, pri čemer dijaki ne poznajo vlog svojih sošolcev. Vloge so sledeče:

Dijak A: Zaposlen si v mestnem svetu, ki je odvisen od davkov in pomaga sofinancirati projekte za ohranitev Benetk.

Dijak B: Si lastnik hotela s petimi zvezdicami v središču mesta, ki je v družinski lasti že več generacij. Benetk brez turizma si nikakor ne moreš predstavljati.

Dijak C: Si lokalni zgodovinar, ki si prizadeva za ohranitev starodavnih zgradb. Zagovarjaš stališče, da je potrebno število turistov omejiti.

Dijak D: Si lokalni turistični vodnik, ki organizira oglede mesta. Na dan vodiš več kot 100 turistov.

Skupini nato razložim, da dijak A sklicuje sestanek, na katerem bodo razpravljali o problematiki mesta in našli ustrezne rešitve. Dovolim deset minut za diskusijo. Na koncu »sestanka« dijake pozovem, da uganejo, katere vloge so odigrali sošolci, nato skupaj povzamemo stališča drugih in ugotovimo razlike.

Dijaki se zavedo, da stališče posameznika oziroma njegov pogled na določeno temo, problem odločilno vpliva na način, kako o njem razmišljajo, govorijo in ga predstavijo drugim. Poudarimo, da nam pogled skozi drugačna očala lahko predstavi nek problem v popolnoma drugačni luči, zato moramo sogovorniku najprej prisluhniti in poskušamo njegovo prepričanje razumeti, pogledati skozi njegovo »prizmo« in v kolikor si naša stališča popolnoma nasprotujejo, sogovornika ne zavrnemo že vnaprej. Delo v skupini predstavlja idealen način spodbujanja dijakov k takšnemu razmišljanju. Ko so dijaki v krogu svojih sošolcev in skupaj rešujejo nalogo, so izpostavljeni mišljenju vrstnikov. Naučijo se razumeti, kako razmišljajo drugi ter da njihov način razmišljanja ni edina pot k reševanju problemov in raziskovanju. Pomembno je, da se s to veščino spoznajo že zgodaj tekom šolanja, saj le tako razvijejo kompleksno mišljenje in postanejo boljši pri reševanju problemov.

2.2 Resnica ali laž?

Osnovni jezikovni cilj te aktivnosti je usvajanje novega besedišča, ki služi kot podlaga za doseganje primarnega cilja, in sicer spoznavanje drugih narodov, zavedanje in sprejemanje drugačnosti ter razmejitev dejstev od neresnic.

Aktivnost obravnava stereotipe, ki predstavljajo ustaljena prepričanja o posamezni skupini ljudi. Gre za skupek lastnosti, ki jih pripišemo določenim ljudem in s tem poenostavljamo svet okoli sebe. Večkrat smo priča različnim mnenjem, celo predsodkom o posamezniku ali o skupini ljudi, ki so izrečeni, ne da bi le-te resnično poznali. Lahko so pozitivni ali negativni. Pridobljeni so v procesu socializacije tako v primarnem krogu družine, nadalje v krogu vrstnikov kot v širšem družbenem okolju. Težko jih je izkoreniniti, zato je toliko bolj pomembno, da se jih zavedamo. Res je, da mora medkulturna vzgoja zajeti celotno družbo, namenjena pa je predvsem otrokom in mladini, saj bodo oni tisti, ki bodo živeli v vedno bolj mešanih družbah. Potrebno je, da šola privzgoji kulturni kodeks, ki je odprt za drugačne. Širiti mora spoznanje o kulturnih razlikah in se postavljati po robu diskriminaciji. V svetu različnih vrednot, vedenjskih, verskih in rasnih raznolikosti mora vzgoja v javni šoli razvijati spoštljivo sobivanje in toleranco do drugačnosti. Toleranca do drugačnosti seveda ne sme pomeniti pasivnosti ali ignoriranja, ko gre za očitno nesprejemljiva dejanja. Vzgoja mora zagotoviti ustrezno vrednotenje sprejemljivega in nesprejemljivega ravnanja in dijakom predstaviti sistem vrednot, ki naj bi ga usvojili.

V okviru aktivnosti »resnica ali laž« dijakom na tablo projiciram nekatere tipične rasne, etnične in spolne stereotipe, ki jih pomešam z dejstvi, na primer:

- Italijani ne znajo govoriti angleško.
- Francozi so vodilni mojstri kuhanja.
- V Belgiji se homoseksualni pari lahko poročijo.
- Angleška hrana je neokusna.
- Vse muslimanke nosijo burke.
- Ženske so bolj inteligentne kot moški.

Vsako trditev preberemo, dijake pa prosim, da jih z argumenti ali na podlagi lastnih izkušenj ovrednotijo kot resnične ali neresnične. Pri določenih trditvah se dijaki včasih odzovejo burno ali stereotip še potencirajo, zato posredujem in debato umirim. Pozovem jih, da premislijo, od kod izvira njihovo prepričanje, in ali je osnovano na podlagi tehtnih argumentov ter osebnih izkušenj. Poudarim strpnost do sogovornika in njegovega mnenja ter kulturo pogovora. Pri dijakih želim doseči, da ne bodo drugačnosti drugih ljudi avtomatično enačili z nečim slabim.

2.3 Diskusija

Cilj diskusije je spoznati in razumeti različnost idej, mnenj, stališč ter sprejeti dejstvo, da lahko imajo tudi drugi, s katerimi se ne strinjamo, upravičeno in razumsko podlago za svoje mnenje. Poleg te vsebinske vloge se učenci pri diskusiji učijo delovanja v skupini, učijo se discipliniranega pogovora, ki zahteva poslušanje govorca in odzivanje na njegov govor. Medsebojno poslušanje se v začetkih uvajanja diskusije pri pouku izkaže za težavo. Najprej je potrebno dijake navaditi na pravila kulturnega in vljudnega govora, predvsem kadar gre za nestrinjanje. Pri diskusiji je učitelj v vlogi moderatorja, ki povzema rdečo nit diskusije, jo spodbuja, miri in usmerja. Učitelj naj se ne bi prezgodaj vključil v diskusijo kot aktiven udeleženec, saj lahko inhibira izražanje dijakovih mnenj in stališč, še posebej, če so nasprotujoča učiteljevim. Za uspešno večplastno diskusijo morata biti zagotovljena dva pogoja: prvi je zanimivost teme tako za dijake kot za učitelja, drugi pa, da so dijaki o temi pripravljeni spregovoriti.

Jezikovni cilj, ki ga skušam s pomočjo diskusije doseči, je sposobnost izražanja mnenj ter uporaba primernih komunikacijskih strategij.

Kot izhodišče za temo »Pomembnost izobrazbe v današnjem svetu« predstavim pesem glasbene skupine Pink Floyd »We don't need no education«, ki jo je večina dijakov že slišala. Po navadi poznajo tudi refren pesmi, saj je dokaj provokativen in zanje zabaven. Najprej si skupaj ogledamo videospot te pesmi, ki nekatere malce šokira, zatem spodbudim dijake k njihovim interpretacijam. Nato se razdelimo v dve skupini, in sicer skupina dijakov, ki menijo, da je izobrazba v današnjem svetu nujna za uspeh, in skupina, v kateri se dijaki s to trditvijo ne strinjajo. Skupini imata na voljo nekaj časa, da oblikujeta svoje argumente. Nato skupini predstavita svoje argumente in primere ter skušata najti šibke točke nasprotnikovih stališč. V kolikor postane razprava tekmovalna ali celo agresivna, dijake opozorim, da cilj ni nadvladati nasprotnika ali ustvariti slabo podobo o njem, temveč bolje razumeti predloge za in proti.

3 Zaključek

V današnjem globaliziranem svetu bi moral biti vsak posameznik sposoben kritičnega mišljenja, saj se tako lahko obvaruje pred manipulacijami prostora in časa. Dijakom je potrebno preko vzgoje razkriti metode manipulacije medijev in okolja, da jih kasneje sami

prepoznajo in se jim zoperstavijo. Dijake je treba vzgajati, da se začnejo zavedati lastne sposobnosti sklepanja in presojanja. Če znajo misliti kritično, potem vseh pridobljenih spoznanj ne sprejemajo brezpogojno, ampak jih znajo tudi ustrezno vrednotiti. Kot kritični misleci so nevtralni in resnicoljubni, predvsem pa dobronamerni. Pri izvajanju predstavljenih aktivnostih želim predvsem doseči, da se dijaki zavedajo, da vsi drugi ljudje ne čustvujejo, razmišljajo in se odzivajo enako kot oni, kar vodi v posploševanje, sodbe in nestrpnost. Večinoma se dijaki odzovejo pričakovano, to je, da se poglobijo v okoliščine kakor tudi v svoja lastna prepričanja in stališča, drugače mislečih ne žalijo ali verbalno napadajo, pač pa njihove argumente sprejmejo.

4 Viri in literatura

1. HUGHES, J. *Critical Thinking in the language Classroom*. 2014. [Online]. [Citirano 6. jun. 2018; 16:15]. Dostopno na spletnem naslovu: https://www.ettoi.pl/PDF_resources/Critical_ThinkingENG.pdf.
2. KROFLIČ, R. *Izbrani pedagoški spisi: vstop v kurikularne teorije*. 1. natis. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo. 2002.
3. PEČEK Čuk, M. in LESAR, I. *Moč vzgoje: sodobna vprašanja teorije vzgoje*. 1. natis. Ljubljana: Tehniška založba Slovenije.2009.
4. VDOVINA, E in CARDOZO Gaibisso, L. Developing Critical Thinking in the English Language classroom: a Lesson Plan*. Elta Journal.* Vol. 1, No1, 2013. [Online]. [Citirano 20. jun. 2018; 11:05]. Dostopno na spletnem naslovu: http://eltajournal.org.rs/wp-content/uploads/2013/12/VII-Developing-Critical-Thinking-in-the-English-Language-classroom.pdf.
5. ZORE, F. *Kaj je kritično mišljenje*. [Online]. [Citirano 20. maj 2018; 18:51]. Dostopno na spletnem naslovu: https://www.google.si/search?q=fani+zore&oq=fani+zore&aqs=chrome..69i57j0.2925j0j4&sourceid=chrome&ie=UTF-8.

Osnovna šola Trnovo

Tina Korent Štrumbelj

MOJE ŽIVLJENJE JE MOJA ODGOVORNOST

MY LIFE IS MY RENSPONSIBILITY

Povzetek

V današnjem svetu, ko imamo materialno vsega dovolj, spremljamo porast novodobnih bolezni, kot so depresija, anksiozne motnje, panični napadi itd. Z vsemi temi boleznimi se srečujejo že otroci. Današnji otroci so zelo občutljivi. Veliko jih živi v ločenih družinah. Premalo pa se zavedamo, kako so za njihovo srečo pomembni dobri odnosi. V prispevku bom opisala znanja, pridobljena na lastnem primeru, in spoznanja, ki so me pripeljala do tega, da danes učenca jemljem drugače kot na začetku svoje službene poti, ko sem bila prepričana, da je moja glavna naloga, da učenec prejme znanje, vezano na sam predmet.

Ključne besede: odnosi, čustva, moč misli, pojasnjevalni slog, rane iz otroštva

Abstract

In today's world, when we have in material terms enough of everything, we are witnessing the rise of new-age diseases such as depression, anxiety disorders, panic attacks, ... And with all these, children are already encountered. Today's children are very sensitive. Many live in separate families. And we are not aware enough of how important good relations are for their happiness. In the article, I will describe the knowledge I gained on my own case and the lessons that led me to perceive students differently today compared to the beginning of my career, when I was convinced that my main task was that students acquire knowledge related to the subject itself.

Key words: relations, emotions, the power of thought, explanatory style, wounds childhood

1 Predstavitev teme oziroma dejavnosti s teoretičnimi izhodišči

1.1 Odnosi

Skupno vsem ljudem na tem svetu je, da želimo biti srečni. Sreča je kot veter, ne vidimo je, a jo občutimo.

Naši otroci živijo v kulturi, ki jim neprestano kaže, naj bodo čim večji individualisti in solisti, naj se naučijo čim bolje izigravati in izkoriščati druge oziroma skupnost, naj ustvarjajo dober videz ne glede na vsebino in naj vzamejo uspeh za glavno merilo kakovosti življenja. To je postalo ena sama velika in stalna tekma, v kateri ni več toliko pomembno, ali si bolj sposoben, deloven ali vztrajen, temveč je bistveno, koliko si prebrisan in manipulativen. V šoli, kjer tako učenci kot učitelji in starši vse bolj izgubljajo občutek, da gre za nekaj smiselnega, pretiran poudarek na tekmovalnem storilnostnem vzorcu hromi ustvarjalnost in sodelovanje med otroki, povečuje negativen stres ter s tem nemir, agresivnost, tesnobo in depresivnost (Hus, 2018).

Informacije, ki jih imamo o finskem šolskem sistemu, kažejo, da se da tudi drugače. Uspelo jim je zmanjšati nezdravo tekmovalnost, tako da so na primer ukinili ocene, zmanjšali število ur, ko morajo učenci sedeti v razredu, jim dali več svobode in s tem čas, da živijo. Prenehali so z dresuro, poneumljanjem in zatiranjem njihovih naravno danih sposobnosti. Namesto na pretirani kontroli gradijo na zaupanju ter skrbijo za dobre odnose in vzdušje. Ustvarili so več odprtega prostora za komunikacijo in sodelovanje, tako med otroki samimi kot med njimi, učitelji in starši. To, da otrok v veliko večji meri kot pri nas kroji svoj čas, ne pomeni, da je prepuščen samemu sebi, temveč dobiva stalne spodbude za različne oblike druženja, igre in ustvarjalno samoto (Hus, 2018).

Skrivnost odnosa je mogoče le nedoločno opisati, z umom ga ni mogoče jasno doumeti. To pomeni videti drugega takšnega, kot je, ali ga vsaj delno nekako zares spoznati. Pomeni tudi, da delimo s človekom, ki ga realistično vidimo, veselje in žalost, da smo radi z njim ali da radi z njim nekaj delamo, se zanimamo zanj in z njim delimo čustva, občutke in misli (Guggenbühl-Craig, 1997, str. 57).

Vsak izmed nas ima kakšen odnos, ki je bil v določenem obdobju zelo boleč. Najhujše bolečine nam največkrat povzročajo ljudje, ki jih imamo ali smo jih imeli najrajši. Po navadi se te hude

bolečine kažejo v partnerskih odnosih. Sama imam srečo, da do teh spoznanj in bolečine v odnosih nisem prišla prek svojega partnerja, temveč prek nadrejene osebe na delovnem mestu. To osebo sem poznala že od otroštva in je bila pomemben del pri graditvi moje osebnosti. Veliko let sem se spraševala, zakaj je odnos z njo tako boleč. Na splošno nisem konfliktna oseba in še s taščo (kjer statistika kaže drugače) imam dober odnos. To me je privedlo do raziskovanj različnih področij psihologije in znanja, ki sem jih pridobila, lahko danes uporabljam predvsem pri delu z otroki.

Najpomembnejši odnos, ki ga v življenju imamo, je odnos do samega sebe. Gradimo mnenje o sebi. Moje življenje je moje in imam priložnost in privilegij, da najbolj spoznam sebe. Sem edina oseba, ki s sabo preživi 24 ur na dan, vsak dan v letu, celo svoje življenje, zato je najpomembneje, kaj si sama mislim o sebi. Sem torej edina oseba, ki bo ves čas z mano. Pa imamo do sebe res vedno dober odnos? Vzemimo primer, da se sodelavki polije kava. Kaj ji bomo rekli? Verjetno »nič hudega« ali kaj podobnega in hitro ji bomo priskočili na pomoč, da ji umazanijo pomagamo pobrisati. Kaj pa se bo oglasilo v nas, če se to zgodi nam? Ne samo v mislih, nekateri tudi na glas ne bodo mogli mimo stavka: »Kakšen štor sem!« Ali: »Saj sem vedel, to se lahko zgodi samo meni!« Tako kot številnih stvari v življenju se moramo naučiti tudi dobrega odnosa do sebe. Ko bomo to osvojili, bomo imeli posledično tudi dober odnos do drugih. Po navadi se, če se do nekoga ne obnašamo najbolj prijazno in se tega kasneje zavemo, ne počutimo najbolj dobro. Žal nam je. Zato je treba sebi postaviti mejo, da si enostavno ne pustimo, da bi se kasneje počutili slabo. To pa ne pomeni, da ne izrazimo svoje resnice, ki jo trenutno čutimo. Nasprotno, povemo, vendar na spoštljiv in prijazen način do sogovornika.

Ne dovolimo, da drugi odločajo namesto nas in da je naše samospoštovanje odvisno od tega, kaj si o nas mislijo drugi ter da mnenje drugih o nas odloča, kako mi občutimo sebe.

V svoje življenje vključimo čim več aktivnosti, v katerih resnično uživamo. Vsak dan naj vsebuje stvari, ki jih enostavno moramo opraviti, vendar naj bo vključenih tudi veliko aktivnosti, ki si jih želimo izkusiti. Ta dan bo naš in imeli bomo občutek, da živimo svoje življenje, ne pa, da življenje živi nas.

Hkrati prevzemimo odgovornost za svoje odločitve, vendar se ne trpinčimo, ko naredimo kakšno napako. Napak ni, je samo učenje. Na izbiro imamo učenje.

1.2 Moč misli

Ugotovili so, da ljudje s posebno živahno predstavno močjo oziroma domišljijo še posebno uspešno urejajo in oblikujejo svoje življenje. To je posebna sestava misli. Misli sicer res ne moremo videti ali prijeti, vendar nikakor niso iz zraka. Njihov nastanek je povezan z izmerljivimi presnovnimi procesi. Angleški pisatelj Rudyard Kipling je nekoč dejal: »Misli so najmočnejša droga, ki jo uporablja človeštvo.« Eden izmed najboljših dokazov za to trditev je znani psihološki učinek placeba (Besser-Siegmund 2002, str. 8).

Kako misli lahko vplivajo na kakovost življenja, kaže preizkus, ki so ga izvedli znanstveniki s Kitajci in belopoltimi prebivalci Severne Amerike. Raziskave so pokazale, da je inteligenčna raven Kitajcev in belih Američanov v mlajših in srednjih letih primerljiva, v visoki starosti pa so Kitajci po inteligenci izrazito prekašali Američane. Razlago za ta pojav so znanstveniki našli v različnem pojmovanju starosti obeh kultur: »Večina Američanov si starega človeka predstavlja kot pomoči potrebnega starca, ki mu je sicer treba streči, a ga ni treba jemati preveč resno. Pri Kitajcih je podoba starega človeka veliko bolj pozitivna: zaradi njegovih življenjskih izkušenj ga zelo cenijo, družina in družba ravnata z njim kar najbolj spoštljivo.« (Besser-Siegmund 2002, str. 8)

Nataša Banko nam je na primeru razbitih očal ponazorila, kako lahko upravljamo svoje misli. Očala so nam padla na tla in so se razbila. Nadaljnje počutje pa je odvisno od naših misli. Lahko si rečemo: »Kakšen štor sem, spet sem si razbil očala!« Ali pa: »Ja, očala so se mi razbila, saj je že čas, da si končno nabavim nova.« Katera misel bo za nas prijetnejša? Tista, pri kateri se bomo bolje počutili. To, da so se očala razbila, je dejstvo in tega ne moremo spremeniti. Od našega razmišljanja pa je odvisno, kako se bomo pri tem počutili. Počutje vsakega prihaja iz njegovih misli. En dogodek lahko razumemo na več različnih načinov in tukaj se skriva naša moč. Najprej se spremeni mišljenje, nato čustva, nato vedenje.

Ko sem se ob svojem bolečem odnosu z nadrejenim spraševala, zakaj mi to dela, kaj sem storila narobe, nisem imela nobenih prijetnih občutkov. Potrebno je bilo, da sem misli obrnila drugače. Recimo tako, da ta oseba tega ne dela zanalašč, ker bi nam hotela nekaj slabega. Ona je naredila najboljše, kar je bila v tistem trenutku zmožna narediti. Nihče nima namena tebe osebno prizadeti, ampak ima drugačne potrebe. Gre za različne cilje. Takšno razmišljanje je bilo že prijetnejše. Nekdo ti torej zanalašč ne povzroča bolečin.

Različni ljudje in dogodki vplivajo nate, veliko stvari ne moreš nadzorovati, vendar se lahko potrudiš, da nadzoruješ svoj odziv na vse, kar se ti zgodi. Tvoj odziv na nek dogodek je v celoti tvoja odgovornost in pogosto vplivaš tudi na to, kakšen pomen mu boš pripisal in česa se boš iz tega dogodka naučil. Vse to je tvoja izbira in tvoja moč.

Neumno je tudi nenehno zadovoljevati ljudi, ki niso zadovoljni s svojim življenjem. Najbolje je, da tega niti ne poskušamo in da potrditev sebe iščemo v svojih dejanjih in občutkih ter pri ljudeh, ki se trudijo živeti svoje poslanstvo, ker bodo ti ljudje znali ceniti tudi naš trud. Ni se treba dokazovati drugim. Takšne ljudi je treba sprejeti takšne, kakršni so, in sprejeti, da jih ni treba spreminjati, niti dopustiti, da njihove besede vplivajo na nas. Ni jih treba omalovaževati, vendar je treba zmanjšati njihov vpliv na naše življenje.

V drugem koraku sem se vprašala, kako se jaz počutim ob tem bolečem odnosu? Moj problem se je nanašal na to, da ne smem izraziti svojega mnenja. Če ne smem izraziti svojega mnenja, potem mi nasprotnik sporoča, da me ni, da zanj ne obstajam. Ker pa sem trmasta oseba, sem svoje mnenje vseeno na silo izrazila. Posledice tega sem čutila na svoji koži, kot udarec oblasti, ki je nad mano izvajala svojo moč.

1.3 Frustracije, travme in njihovo reševanje

Frustracijo doživimo, kadar se naša potreba ne more zadovoljiti, ker se nam nekaj postavi na pot.

Travma se lahko pojavi tudi kasneje kot sam travmatičen dogodek, torej ni nujno, da se pojavi ob dogodku.

Relacijske travme so travme, ki jih doživimo v nekem odnosu in so po navadi povzročene od bližnjega, čas trajanja pa je lahko daljši.

Ljudje, ki imajo travme, potrebujejo nekoga, ki jih razume. Ni treba dajati nasvetov, soliti pameti, temveč samo dati dovoljenje za čustva in izkazati razumevanje.

Prva dimenzija pri frustracijah je, da se vprašamo, katera čustva občutimo. Druga dimenzija je, da se vprašamo, kdaj v preteklosti smo se podobno počutili. Podoživimo ta dogodek. Tretja dimenzija pa je, da si dovolimo čustva. Vsak bi se tako počutil, če bi si to tako razložil: nič ni narobe, če sem jezen, če me je strah, dam si dovoljenje za čustva.

Poglejmo na mojem primeru. Ko sem se vprašala, kdaj sem se tako počutila, sem se vrnila v obdobje petindvajset let nazaj. V gimnaziji so nam v četrtem letniku povedali, da bomo prva generacija, ki bo spet imela maturo. Odločitev ministrstva za šolstvo je prišla marca, torej zelo pozno, in bila sem med tistimi zavzetimi dijaki, ki smo se na vso moč borili proti ukrepom, ki jih je trenutna vlada želela sprejeti. Na koncu je bila sprejeta odločitev, da ima naša generacija nekakšen poskusni zaključni izpit, ki ne bo vplival na nadaljevanje študija.

Ker je bilo moje delovanje usmerjeno v boj proti uvedbi mature, se resnično nisem imela časa pripravljati na vsebine, ki bodo na zaključnem izpitu, in verjetnost, da ga ne opravim, je bila zelo velika. Na samem izpitu pa sem bila zelo vesela, ker sem pri slovenščini izvlekla delo Ivana Cankarja: Hlapec Jernej in njegova pravica. Samozavestno sem povedala vse, kar sem o tem delu vedela, in občutek sem imela, da to ni bilo malo. Profesorica, ki je bila hkrati tudi moja razredničarka, pa je mirno odgovorila: »Tina, prav imaš. Tudi hlapec Jernej je imel prav. Ampak kdaj boš že razumela, da tako kot hlapec Jernej ni mogel, tako tudi ti ne moreš nič proti oblastem. Se vidiva na naslednjem roku.«

Če sedaj pogledam, kako sem takrat odreagirala: nisem si dala dovoljenja za čustva, potlačila sem jih. Nisem bila jezna, ne žalostna, pač pa najstnica, ki si je rekla: »Briga me, bom že!« Zaključni izpit sem kasneje seveda naredila. V meni pa so ostali potlačeni občutki, ki si jih nisem dovolila izraziti.

Kasneje sem petindvajset let te občutke podoživljala z osebo, ki je bila moj nadrejeni. Spraševala sem se, zakaj je odnos z njo tako boleč. Danes vem, da mi je pritiskala na tipko moje bolečine, za katero niti nisem vedela, da še vedno spi nekje v meni.

1.4 Pojasnjevalni slog

Iz hudih travm se lahko razvijejo duševne motnje. Da jih lažje preprečimo, je zelo pomemben pravilen pojasnjevalni slog.

Pojasnjevalni slog otrok do sedmega leta v večini primerov povzame po svoji mami. Kasneje se tega lahko tudi naučimo.

Pri pojasnjevalnem slogu so pomembne tri dimenzije:

Trajanje: ne uporabljajmo besed, kot so vedno bo, nikoli ni itd. To razvija nemoč. Uporabljajmo besedo trenutno: »Trenutno se slabo počutim.«

Optimist si bo pozitivne dogodke razlagal tako: »Meni se zmeraj zgodi dobro. Jaz sem zelo pameten.« Slabe dogodke si bo razlagal kot začasne, trenutne.

Pesimist si bo dobre dogodke razložil tako: »Slučajno se mi je to posrečilo. To zna vsak.« Dobre dogodke si razlaga kot enkratne, slabe kot trajne.

Posploševanje: ne uporabljajmo besed, kot so vse je narobe, nič ni dobro. Ne dajajmo etiket: len sem, čisto sem izgubljen itd. Če eno stvar ponavljamo, možgani to vzamejo za dejstvo. S takšnim posploševanjem razvijemo nemoč: »Nikoli ne bo nič iz mene.«

Pooseblјanje: Besede, kot so jaz, zaradi mene itd., večina ljudi uporablja ob razlagi slabih dogodkov, pri dobrih pa na ta »jaz« pozabijo. S tem si dan za dnem nižajo samospoštovanje, to pa je odnos do sebe.

2 Opis teme/dejavnosti

2.1 Najpomembnejša načela, ki jih uporabljam pri delu z otroki

Spodbujam otroke, da se sprejmejo takšne, kot so, v danem trenutku.

Pomagam jim oblikovati dober odnos do sebe.

Večkrat jih vprašam, kako se počutijo ali kako so si oni to razložili.

Dovolim jim izraziti njihove občutke.

Trudim se, da nam je naše delo zabavno.

Spodbujam smisel za humor.

Poudarjam, da ni napak, je le učenje.

Poudarjam, da je pomembno, da razumemo to, kar se učimo.

Od učencev ne pričakujem preveč. Pričakovanja nas že po definiciji omejujejo in ukalupljajo. Ne dopustijo svobodnega razvoja dogodkov, ki bi lahko bil, vendar tudi boljši od pričakovanega.

Razložim učencem, da je strah iluzija, ki vedno izvira iz preteklosti ali prihodnosti.

Vse stavke, ki vsebujejo besede moral bi in moram, v svoji glavi zamenjam z: dobro bi bilo, koristilo bi ti, odločam se storiti to, izbiram to možnost, ker je najprimernejša in najugodnejša zame.

Dovolim otrokom osebne izkušnje.

Navdušujem otroke, da v sebi iščejo skrite potenciale.

Spodbujam otroke, da zaupajo svojim odločitvam in tudi sprejemajo odgovornosti zanje.

Ponujam otrokom možnosti izbire, izberejo naj oni.

Zrcalim jih: »Če sem te prav razumela, si rekel to in to ….«

2.2 Primer razlaganja učencev

Miha je zelo žalosten, ker je Marko povabil na rojstni dan vse sošolce razen njega. Če Miho vprašamo, zakaj je žalosten, bo odgovoril: »Ker me nihče ne mara.«

Prav je, da mu dovolimo njegova čustva. »Če si si tako razložil, te povsem razumem. Kdo pa ne bi bil žalosten ob misli, da ga nihče ne mara? Verjetno vsak.«

Hkrati pa ga poskusim usmeriti, ali bi si lahko situacijo razložil tudi drugače.

Na primer: »Z Markom se trenutno ne razumeta najbolje, zato se je verjetno odločil, da te ne povabi na njegov rojstni dan. Vendar pa se spomni, da so te na svoj rojstni dan povabili Luka, Jure in še kdo iz razreda. Imaš še vedno občutek, da te nihče ne mara?«

Takšnih situacij je med učenci ogromno. Pomembno je, da se odrasli z njimi veliko pogovarjamo, da jih slišimo in poslušamo.

2.3 Ideje za razredne ure

1. delavnica: prepoznavam, sprejemam in izražam svoja čustva.
2. delavnica: spoštujem se in se sprejemam.
3. delavnica: postavljam si cilje in si prizadevam, da bi jih dosegel.
4. delavnica: sodelujem z drugimi, jih sprejemam in imam prijatelje.
5. delavnica: ne izogibam se problemom, poskušam jih reševati.
6. delavnica: učim se spopadati s stresom.
7. delavnica: razmišljam pozitivno.
8. delavnica: prevzemam odgovornost za svoje vedenje.

9. delavnica: zavedam se, da sem edinstven in neponovljiv.
10. delavnica: postavim se zase.

3 Zaključek

Otrok lahko živi še v tako varnem okolju, a bo iz svojega otroštva dobil tudi nekaj ran, travm, ki ga bodo spremljale kasneje. Da bo število teh ran čim manjše, je prav, da mu dovolimo izražati svoja čustva.

Vsi smo odgovorni za tisto, kar ustvarimo iz svojega življenja. Nobena bolečina iz otroštva ali kasnejših obdobij ne more biti večen izgovor, da dandanes ne bi bili prijazni in odpuščajoči. Spustimo preteklost. Spustimo strah pred prihodnostjo. Naše delo in naši odnosi lahko resnično zacvetijo le tedaj, ko se sprejmemo natančno takšne, kot smo prav zdaj, ta trenutek. In prav sedaj je najboljši čas za to. Ne ignorirajmo svojih ran, temveč se potrudimo, da se v njih ne utopimo.

Človek ne potrebuje nasvetov, biti mora slišan in poslušan. Razumeti nekaj še ne pomeni vse dopuščati.

Iz izkušenj lahko povem, da se zgoraj našteta načela, ki jih uporabljam pri otrocih, in pojasnjevalni slogi zelo dobro obnesejo. Do otrok tako gojimo spoštovanje, kar nam tudi vračajo.

4 Viri in literatura

1. BANKO, N. *Diagnostično terapevtski center*. [Delavnice].
2. BESSER-Siegmund, C. *Moč pozitivnih misli.* Ljubljana: Mladinska knjiga, 2002.
3. GUGGENBũHL-Craig, A. *Pomoč ali premoč: psihologija in patologija medčloveških odnosov pri delu z ljudmi.* Ljubljana: Fors, Založba Sophia. 1997.
4. HENDRIX, H. in HUNT, H. *Zdrav otrok in ljubezen staršev*. Ljubljana: Orbis, 2006.
5. HUS, I. *Normalni mladostnik je nenormalen: psihoterapevt kot hudičev odvetnik*. [Online]. www.zurnal24.si. [Zadnja sprememba 8. jul. 2018; 6.53]. [Citirano 9. jul. 2018; 11.05]. Dostopno na spletnem naslovu: https://www.zurnal24.si/zdravje/normalni-mladostnik-je-nenormalen-psihoterapevt-kot-hudicev-odvetnik-312635.

6. JERŠEK, M. *Imenitnost spremembe*. Šmarješke Toplice: Stella, 2008.
7. PRAPER, P. *Tako majhen, pa že nervozen!?:* Predsodki in resnice o nevrozi pri otroku. Nova Gorica: Educa, 1992.
8. ŠIMLEŠA, B. *Umetnost življenja*: naučite se ljubiti – sebe in druge. 1. izd. Ljubljana: Mladinska knjiga, 2017.
9. TACOL, A. *Deset korakov do boljše samopodobe:* priročnik za učitelje za preventivno delo z razredom. Celje: Zavod za zdravstveno varstvo Celje. 2011.
10. ULE, M. *Psihologija komuniciranja in medosebnih odnosov.* Ljubljana: Fakulteta za družbene vede. 2009. (Knjižna zbirka Psihologija vsakdanjega življenja).

OŠ Vojnik

POŠ Socka

Maja Kovačič

OHRANJANJE LOKALNE KULTURNE DEDIŠČINE NA PODRUŽNIČNI ŠOLI

PRESERVING LOCAL CULTURAL HERITAGE AT A BRANCH SCHOOL

Povzetek

V današnjem času so otroci obdani s vso mogočo tehnologijo, ki jih je tako prevzela, da imajo težave pri opazovanju in zaznavanju okolice, narave in naše dediščine. Slovenija je država z zelo bogato kulturno dediščino, za katero res ne želimo, da je naši učenci ne bi poznali in spoštovali. Za začetek smo se odločili, da se pri obilici in pestrosti kulturne dediščine osredotočimo predvsem na domači kraj z okolico in na nekaj običajev, obrti in tradicionalni jedi. Le-te smo skušali nadgrajevati in povezati v smiselno celoto, zanimivo osnovnošolskim otrokom od 1. do 5. razreda. Delo je potekalo skozi celotno šolsko leto v obliki raziskovalne dejavnosti, ogledov, delavnic … Učenci so bili ob koncu šolskega leta navdušeni in so izrazili željo po nadaljevanju takšnega dela ter spoznavanju za njih nove slovenske kulturne dediščine.

Ključne besede: kulturna dediščina, ohranjanje tradicije, tradicionalne obrti, običaji, tradicionalne jedi

Abstract

Children in this day and age are surrounded by technology, which completely consumes their attention. One has no problem seeing how this affects their observational skills and sensory perception of surroundings, nature and our heritage. Slovenia is a country known for its high density of natural and cultural capital, which we firmly believe pupils need to be familiarized with and taught to respect. Consequently, throughout this project, we decided to firstly focus on our hometown with its surroundings and connected customs, trades, and traditional cuisine. Followingly, we built on the existing knowledge with the intent of connecting and upgrading the topic in a way that would be found intriguing by the pupils. The work carried out throughout the academic year, took many forms, from research activities, workshops, to visits to sites and many others. By the end of the year, the pupils showed a high level of enthusiasm by the topic of heritage and even expressed a wish for continuity of such work and further discovery of new Slovenian heritage.

Key words: cultural heritage, preservation of cultural traditions, traditional crafts, customs, traditional cuisine

1 Kulturna dediščina

»Dediščina nas opredeljuje kot družbena bitja ter je povezana z oblikovanjem identitet. Prav zato, ker nam je skupna z drugimi, smo pripadniki določene družine, skupnosti ali naroda« (Jezernik 2010, 12). Slovenija je država z raznoliko in bogato kulturno dediščino, torej vso tisto »človeško ustvarjalnostjo, ki je nastala mimo lastnega delovanje narave ali iz nje« (Bogataj, 1992, 11). Pri kulturni dediščini imamo tako »opraviti z različnimi oblikami razmerij med človekom ter njegovim kulturnim okoljem ter vsemi njegovimi stvaritvami v njem« (Bogataj, 1992, 11). Kulturna dediščina je torej del nas, del okolja in družbe, v kateri živimo, povezuje nas v svoji raznolikosti, pomaga nam oblikovati svojo identiteto, vsakdan in nam vzbuja občutek pripadnosti.

Del kulturne dediščine so tudi tradicionalna znanja, običaji, obrti … Tako je kulturna dediščina naše pokrajine prisotna v ustnem izročilu ljudi, v literaturi in tudi v tradicionalnih jedeh.

Kulturno dediščino je potrebno ohranjati in jo prenašati na mlajše generacije, to pa v šolstvu lahko storimo v okviru ciljev posameznih predmetov ter v okviru dni dejavnosti. Kot pravi ZOsn – Zakon o osnovni šoli: »Z letnim delovnim načrtom se določijo vsebina, obseg in razporeditev vzgojno-izobraževalnega in drugega dela v skladu s predmetnikom in učnim načrtom […]« (https://zakonodaja.com/zakon/zosn/31-clen-letni-delovni-nacrt), zato tudi te vsebine in dejavnosti načrtujemo in vpišemo v LDN šole že v začetku šolskega leta.

2 Ohranjanje kulturne dediščine kraja na podružnični šoli in vključevanje le-te v šolsko delo

Ljudje imamo različen odnos do kulturne dediščine. V šoli se, kot pravi Bogataj (1992, 15), srečujemo predvsem z romantično nostalgičnim odnosom do nje. Kljub temu se trudimo, da bi v šoli tvorno vključevali kulturno dediščino v življenje učencev. Svoje delo in raziskovanje želimo tako opraviti tudi zunaj šole, na terenu. Trudimo se, da bi delo na tem področju kar najbolj zaživelo in ob tem poskušamo upoštevati domače okolje svojih učencev, to sta vas Socka in njena okolica.

Pri svojem raziskovalnem delu smo ugotovili, da se z znanjem domače obrti v Socki in okolici ukvarjajo predvsem starejši prebivalci. Zato smo sklenili, da bi s tem bogatim znanjem seznanili in mogoče zanj navdušili tudi svoje učence. Da bo delo zanimivo, smo se odločili, da ga bomo opravljali skozi celotno šolsko leto, in sicer glede na letni čas in običaje v tem času. Osredotočili smo se na domače obrti v kraju in na kulinarične dobrote kraja.

V jesenskem času smo tako v okviru naravoslovnega dne obiskali Sorževo domačijo. Na domačiji je sedem objektov, kar štirje pa so razglašeni za kulturni spomenik. To so mlin, žaga, mlinarjeva hiša in kozolec. V mlinarjevi hiši smo si ogledali prostore (kuhinjo, hišo s krušno pečjo in spalnice) in se spoznali z običajem luščenje koruze. Že »kožuhano« ali »ličkano« koruzo smo oluščili, zrna smo ločili od koruznega storža, nato pa smo se odpravili v mlin, kjer smo zrna zmleli v moko na več kot sedemsto let starem mlinu na vodni pogon. Seznanili smo se tudi z različnimi vrstami žit in moke.

Slika 1: Prikaz luščenja koruze
(Kovačič, 2016)

Slika 2: Zmleta koruzna zrna
(Kovačič, 2016)

Na dan slovenske hrane smo imeli tehniški dan. Takrat smo se poleg tradicionalnega slovenskega zajtrka posvetili še izdelkom iz moke. Za pomoč smo poprosili soške gospodinje, ki so se našemu vabilu odzvale. Skupaj smo naredili rezance za juho, široke rezance in spekli domači kruh. Sestavine smo naročili v šolski kuhinji in se lotili dela.

Otroci so sami zamesili testo za rezance in testo za kruh. Testo so razvaljali s pomočjo strojčka in s pomočjo le-tega rezance tudi narezali, gospodinje pa so nam pokazale, kako so to delali včasih – z valjanjem testa z lesenim valjarjem in rezanjem na roko.

Pri peki kuha so otroci sami zamesili testo, oblikovali male hlebčke, ki smo jih dali peči v pečico šolske kuhinje. Tu smo naleteli na problem, saj je na naši podružnici le ena pečica, v kateri je bilo potrebno speči 16 malih hlebčkov kruha in do katere ima dostop le šolska kuharica, ki nam je ponudila svojo pomoč in kruh spekla. Vsak otrok je dobil svoj hlebček, nekateri so ga pojedli že v šoli, nekateri pa so ga nesli domov. Za v prihodnje smo si zadali, da bo vsak otrok spekel več hlebčkov, ne le enega, saj se je otrokom res težko upreti sveže pečenemu kruhu, vsi pa bi ga radi nesli tudi domov, da bi ga lahko poskusili še njihovi starši. Zelo prav bi nam v kuhinji prišla tudi ventilacijska pečica, zato smo zanjo poprosili ravnateljico in upamo, da bodo na šoli kmalu denarna sredstva tudi za to. Otroci so tokrat videli peko kruha v pečici, da pa bi spoznali pravi običaj peke kruha, smo se nekaj dni kasneje oglasili pri eni izmed gospodinj, si tam ogledali, kako pa se kruh peče v krušni peči in ga tudi poskusili.

Slika 3: Mesimo testo
(Kovačič, 2016)

Slika 4: Rezanci se sušijo
(Kovačič, 2016)

Konec meseca novembra je sledil tehniški dan, na katerem smo izdelovali izdelke za šolski bazar. Izdelovali smo adventne venčke. V šolo smo ta dan povabili zunanja sodelavca, ki sta nas naučila izdelati venček. Vsak učenec je nato izdelal svojega, nekaj venčkov pa smo pripravili tudi za šolski bazar.

Učenci so imeli nalogo, da so v šolo prinesli svečke in okraske, medtem ko sta vejice, žico in doma pripravljeno ogrodje za venčke ter potrebno orodje prinesla naša gosta. Nastali so čudoviti venčki, eni namenjeni okrasju na mizi, drugi pa kot okras na vhodnih vratih v hišo.

Slika 5: Izdelovanje venčkov

(Kovačič, 2016)

Ker je v Socki tudi zelo razvito čebelarstvo in imamo na šoli delujoč tudi čebelarski krožek in šolski učni čebelnjak, kjer vsako leto točimo med in ga nato uporabimo v šoli, so se nam nekega dne pridružile tudi članice Turističnega društva Nova Cerkev. Z njihovo pomočjo smo spekli slastne medenjake. Sestavine za medenjake smo dobili v šolski kuhinji, med pa je bil pobran v našem čebelnjaku. Ob pomoči kuharice, ki je v šolski kuhinji pekla medenjake v pečici, je po šoli kmalu prijetno zadišalo.

Slika 6: Peka medenjakov

(Kovačič, 2016)

Ker smo se medenjake že naučili speči, smo se odločili, da to znanje izkoristimo in ob materinskem dnevu svoje mamice obdarimo z lectovimi srci.

Še pred materinskim dnem pa je tradicionalni slovenski praznik, s katerim odganjamo zimo – pust. Kot vsako leto smo se tudi tokrat odločili, da bomo z učenci sodelovali na pustnem karnevalu v Novi Cerkvi. Naša maska bodo lectova srca. Za izdelavo maske – lectovega srca – smo se na pomoč obrnili na Kartonažo Slovenska Bistrica, kjer so nam podarili karton, v šoli pa smo s pomočjo denarja, zbranega na šolskem bazarju, nakupili akrilne barve, poliuretansko peno, lepilo … Za izdelavo same maske smo za pomoč poprosili starše. Organizirali smo popoldanske delavnice otrok s starši in tako skupaj izdelali pustno masko. Starši so iz kartona z olfa noži izrezali srce, skupaj z otrokom pa so ga pobarvali rdeče in nanj nalepili misel ali ogledalce (trša aluminijasta folija), nanj narisali okraske, rob srca pa smo okrasili z valovito črto, ki smo jo naredili s pomočjo poliuretanske pene. Tu so se izkazali očetje. S skupinsko masko smo na pustno soboto šolo predstavljali na pustnem karnevalu v Novi Cerkvi. To soboto smo tako imeli »delovno soboto«, ki smo jo izkoristili za dan dejavnosti – kulturni dan.

Slika 7: Skupinska maska – lectova srca

(Kovačič, 2017)

Na pustni torek z učenci odganjamo zimo po domačem kraju, Socki. Pri pevskem zboru in pouku glasbene umetnosti se učenci naučijo peti pustne pesmi. V šolo ta dan pridejo našemljeni. Skupaj s pomočjo računalniške predstavitve spoznavamo tradicionalne pustne maske: kurente, čarovnico Uršulo, njenega prijatelja povodnega moža Jezerka, laufarje, škoromate … in tudi pustne običaje. Včasih so namreč na pustni dan obrezovali drevje,

zavarovali so kokoši pred lisico. Najbolj znani in kultni so bili orači na Štajerskem, ki so zemljo orali z lesenim plugom, tudi v snegu, če je bilo potrebno, in to za izdaten pridelek repe. Nočno oranje pa naj bi pričaralo dež. Po malici namenimo dve uri športa sprehodu po vasi od hiše do hiše, kjer s pesmijo odganjamo zimo, gospodinje pa nas obdarijo s slastnimi krofi in sladkarijami.

V mesecu marcu smo se lotili izdelave lectovih src. Sam postopek izdelave je kar dolgotrajen, zato smo mu namenili teden dni časa. Medeno testo za lectova srca (medenjake) smo zamesili sami (učenci in učiteljice) in ga razvaljali. Tu smo morale učencem pomagati učiteljice, saj jim je bila naloga enakomerno razvaljanega testa res težka. V razvaljano testo smo odtisnili srca, jih spekli v šoli, nato pa za pomoč pri okraševanju prosili članico TD Nova Cerkev. Z učenci smo na spletu poiskali različne verze, ki bodo krasili njihova srca, naučili smo se narediti sladkorno maso za okraševanje in jih okrasili. Vsak otrok je sam okrasil svoje srce in mu tako dodal osebni pridih. Ko se je masa na srcu posušila, smo lectova srca zavili še v celofan in darila za mamice so bila pripravljena.

Slika 8: Krasimo lectova srca

(Kovačič, 2017)

Podarili smo jim jih na popoldanski kulturni prireditvi, namenjeni staršem. Kulturni prireditvi je sledila pogostitev, saj so učenci želeli staršem pokazati, kaj vse so se letos že naučili. Tokrat se nismo držali le slovenske tradicije, ampak smo učiteljice upoštevale tudi želje otrok. Tako so učenci prvega in drugega razreda spekli mini mafine, učenci tretjega nabrali čemaž in

naredili zdrav namaz, učenci četrtega in petega razreda pa so naredili tunin namaz ter spekli medene piškotke. Namaza smo jim postregli na doma pečenem kruhu, ki so ga zamesili in spekli učenci v oddelku podaljšanega bivanja.

V začetku marca je v Celju potekal sejem Altermed. To je sejem predstavitve zdravega načina življenja. Udeležile so se ga mnoge šole in vrtci z vseh koncev Slovenije. Na njem so sodelovali tudi naši učenci v sodelovanju s III. OŠ Celje. V okviru tega projekta smo spoznavali žita. Naredili smo plakat, razstavili izdelke, pripravljali jedi iz žit in razstavo pripomočkov, ki so jih uporabljali nekoč. Otroci iz oddelka podaljšanega bivanja pa so se na to temo predstavili z dramatizacijo igrice *Od kod si, kruhek*?

V mesecu aprilu smo se posvetili šolskemu zeliščnemu vrtu in zeliščem, ki dobro uspevajo v našem kraju. Za pomoč smo zopet poprosili člane TD Nova Cerkev. Njihov član nam je predstavil zelišča in medonosne rastline, ki jih goji. Njegove rastline so gojene sonaravno. Spoznali smo poprovo meto, pomarančno meto, mačjo meto, plavico, ognjič, artičoko, pegasti badelj, zeleno … Otroci so si nato izbrali rastlino, ki so si jo zaželeli, in jo ob pomoči odraslih posadili v pisane, naravi prijazne lončke, jih zalili in ob koncu dneva odnesli domov. Člani TD Nova Cerkev pa so prinesli tudi nekaj rastlin za šolski zeliščni vrt. Vsi skupaj smo zemljo prelopatili, pograbili in vanjo posadili zelišča. Vse rastline nam je podarilo TD Nova Cerkev, otroci podaljšanega bivanja pa bodo za zeliščni vrt skrbeli, zelišča pravočasno rezali, sušili in jih pripravili za uporabo v čajnih mešanicah.

Slika 9: Zelišča pripravljena za sajenje

(Kovačič, 2017)

Šolsko leto smo zaključili še z zaključno ekskurzijo. Obiskali smo Muzej na prostem v Rogatcu, kjer smo zopet spoznavali slovensko kulturno dediščino in tako svoje znanje poglobili in utrdili.

3 Zaključek

Skozi celotno šolsko leto smo se trudili učencem približati svojo kulturno dediščino, otroke navdušiti nad bogato tradicijo slovenskih običajev in obrti, jim predati nekaj znanja svojih prednikov in jih učiti spoštovanja običajev in tradicije.

Delo smo morale načrtovati že v začetku šolskega leta, da so se dejavnosti smiselno nadgrajevale in da so se učenci ob vsaki dejavnosti naučili tudi nekaj novega. To načrtovanje je bilo kar zahtevno, še posebej zaradi potrebne pomoči naših krajanov in sokrajanov pri predaji njihovega znanja našim učencem in marsikdaj tudi nam, učiteljicam.

Svoje delo na tem področju želimo nadaljevati, saj ima naš kraj z okolico veliko kulturne dediščine.

Za mnenje preteklega dela in o nadaljevanju le-tega smo povprašale tudi otroke, ki so dejali, da jim je tako delo zanimivo, da so se veliko novega naučili, da so svoje znanje uporabili tudi doma, da so o delu in dogodkih seznanjali starše. Izrazili so željo, da bi se radi o naši deželi in njenih običajih in dediščini naučili še več.

Lepše popotnice za načrtovanje svojih nadaljnjih dejavnosti si učiteljice res ne moremo zamisliti, zato se nam že porajajo nove ideje, ki jih bomo z veseljem udejanjile.

4 Viri in literatura

1. BOGATAJ, J. *Sto srečanj z dediščino na Slovenskem.* Ljubljana: Prešernova družba. 1992.
2. JEZERNIK, B. *Slovenska kulturna dediščina in politika: Kulturna dediščina in identiteta.* Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete, Oddelek za etnologijo in kulturno antropologijo. 2010. (Zbirka Županičeva knjižnica; 31).
3. *ZNos – Zakon o osnovni šoli. Program in organizacija dela v osnovni šoli.* [Online]. Zakonodaja.com. [Citirano 6. avg. 2018; 14.30]. Dostopno na spletnem naslovu: https://zakonodaja.com/zakon/zosn/31-clen-letni-delovni-nacrt.

Šolski center Celje

Srednja šola za storitvene dejavnosti in logistiko Celje

Danica Kozel

KORELACIJA MED ODSOTNOSTJO DIJAKA OD POUKA IN ŠOLSKIM USPEHOM

CORRELATION BETWEEN THE STUDENT'S ABSENTEEISM AND THE OVERALL SCHOOLING SUCCESS

Povzetek

Izostajanje dijakov od pouka, predvsem neopravičeno, je težava, s katero se ukvarjajo razredniki, strokovnjaki in šolske oblasti pri nas in v svetu. Različne raziskave kažejo, da neopravičeno izostajanje povzroča slabši učni uspeh in pogosto tudi zgodnjo opustitev šolanja. Raziskava, narejena na Srednji šoli za storitvene dejavnosti in logistiko v Celju, je to potrdila in statistično dokazala, da obstaja srednje močna negativna korelacija med neopravičenimi izostanki dijakov in splošnim učnim uspehom, zaključeno oceno pri matematiki in zaključeno oceno pri slovenščini. V drugem delu je raziskava pokazala, da se manjša število dijakov, ki predčasno opustijo šolanje in tistih, ki letnika ne opravijo uspešno. V primeru neopravičenega izostajanja dijaka je potrebno takojšnje ukrepanje ter vzpostavitev odprtega in poštenega odnosa med dijakom, starši in razrednikom.

Ključne besede: korelacija, šolski uspeh, neopravičeni izostanki

Abstract

The absence of students from classes, especially unexcused absenteeism, is an issue involving class teachers, experts and school authorities in Slovenia and abroad. Various studies indicate that unexcused absenteeism causes students to have worse academic outcomes and often leads to an early termination of schooling. The research carried out at the Secondary School for Services and Logistics from Celje confirmed this and statistically demonstrated that there is a medium strong negative correlation between the unexcused absenteeism and the general learning success, the final evaluation in Mathematics and the final evaluation in Slovene. In the second part of the study, the survey showed a decreasing number of students who leave the school early and those who are not successful. In case of unexcused absenteeism, immediate action is required and the establishment of an open and fair relationship between students, parents and class teachers is needed.

Key words: correlation, school success, unexcused absence

1 Predstavitev teme s teoretičnimi izhodišči

Kot profesorica v srednji šoli opažam, da dijaki v povprečju čedalje več izostajajo od pouka. Ključno vlogo pri opravičevanju izostankov v srednji šoli ima razrednik. Razrednik je odgovoren za spremljanje evidentiranih izostankov in kršitev. V večini primerov vodi postopek vzgojnega ukrepanja. V slovenskih srednjih šolah daje pravno podlago opravičevanju odsotnosti, ugotavljanju kršitev in ukrepanju Pravilnik o šolskem redu v srednjih šolah. Pravilnik v 14. členu določa, da odsotnost dijaka opraviči razrednik na podlagi presoje vzroka odsotnosti v opravičilu. Razrednik mora zato dobro poznati dijake v razredu, njihove socialne razmere, s starši pa mora vzpostaviti odprt in pošten odnos. Isti pravilnik v 13. členu določa, da starši o vzroku odsotnosti dijaka obvestijo šolo najkasneje v treh delovnih dneh od prvega dne odsotnosti, razen, če se s starši ni drugače dogovoril. [5] Menim, da trije delovni dnevi predstavljajo predolg rok in da se mora razrednik s starši dogovoriti drugače. Kot dokaj uspešno se je izkazalo, da starši pred ali na dan izostanka opravičijo dijaka po elektronski pošti. Če do konca pouka na dan izostanka razrednik ni obveščen, še isti dan obvesti starše. Pri takšnem načinu spremljanja dijakov ima razrednik na začetku šolskega leta nekoliko več dela, ki pa se sčasoma zmanjša.

»Odsotnost od pouka, opravičena ali neopravičena, je problem, s katerim se spopadajo tudi šolske oblasti in strokovnjaki v vseh šolskih sistemih …« [3] Zmanjšanje števila udeležencev izobraževanja, ki zgodaj in predčasno opustijo šolanje, si je kot dolgoročni strateški cilj zadal tudi Evropski svet v Stockholmu leta 2001. [1] Na temo problematike izostajanja dijakov od pouka in uspešnostjo dijakov pri pouku je bilo v tujini in pri nas narejenih nekaj projektov in raziskav.

Eden od večjih mednarodnih projektov, ki se je izvajal tudi v Sloveniji, je projekt Medsektorske aktivnosti za preprečevanje zgodnjega opuščanja šolanja (CroCooS). Izvajal se je v letih od 2014 do 2017. V projektu so se posebej posvetili tematiki izostajanja od pouka. »Raziskava je dokazala, da se odsotnost od pouka, zlasti če je neupravičena, po vsej Evropi obravnava kot najznačilnejši zgodnji znak stiske, ki napoveduje kasnejši osip«. [2] Kot glavne vzroke odsotnosti navajajo krizno situacijo v družini (odnosi v družini, socialni položaj družine, dijak mora poleg šole tudi delati), dijak ne vidi perspektive za prihodnost, nizek učni uspeh in socialno izključenost. V raziskavi ugotavljajo, da je nevarnost visoke stopnje neopravičene

odsotnosti od pouka največja pri dijakih, ki so stari med 15 in 18 let ter so deležni manjšega nadzora s strani staršev in pri dijakih iz etničnih manjšin in s priseljenskim ozadjem. V raziskavi navajajo, kako različne države evidentirajo izostanke in kako ukrepajo. Kot vzorčni je naveden nizozemski sistem, kjer pri neopravičeni odsotnosti od pouka učitelji takoj stopijo v stik s starši. Uporabljajo elektronski sistem, ki dokumentira odsotnost od pouka skupaj z vzrokom neposredno po tem, ko se je odsotnost zgodila. Če je v obdobju 4 tednov dijak odsoten od pouka 16 ur, podatke prejme strokovna služba na lokalni upravi, ki obišče družino in ji zagotovi podporo. [2]

Drugi večji projekt, ki se je izvajal v Sloveniji na temo preprečevanja zgodnjega opuščanja šolanja, je projekt TITA (Team cooperation to fight early school leaving (ESL): training, innovative tools and actions). V projektu je sodeloval Pedagoški inštitut, izvajal pa se je v letih od 2014 do 2017. »Namen projekta TITA je zasnovati, preizkusiti in ovrednotiti inovativne pristope za preprečevanje zgodnjega opuščanja šolanja ter s tem prispevati k uresničevanju evropskih strateških ciljev na področju izobraževanja.« [7] Rezultati tega projekta trenutno še niso javno objavljeni._Se pa na uradni strani Eurydice (evropsko informacijsko omrežje za izmenjavo podatkov o izobraževanju) Slovenija pohvali z zapisom: »Zgodnje opuščanje šolanja je redek pojav v Sloveniji. Samo 5% je mladih, ki so zgodaj opustili šolanje v letu 2015. To je drugi najboljši delež v EU. Vseeno je delež tistih, ki zgodaj zapustijo šolanje v tujini rojenih mladih velik (16,5%).« [6]

Na spletni strani OECD je objavljeno tudi poročilo raziskave PISA 2012. Dijaki, ki so sodelovali v raziskavi PISA 2012, so poročali o tem, kolikokrat so neopravičeno izostali od ur ali dni pouka v dveh tednih pred opravljanjem preizkusa v raziskavi PISA. V državah OECD je 18 % dijakov neopravičeno manjkalo najmanj eno šolsko uro, 15 % pa najmanj en dan pouka. V raziskavi PISA 2012 je dokazano, da dijaki iz držav OECD, ki neopravičeno izostajajo od posameznih ur pouka, dosegajo slabše rezultate pri matematiki, medtem ko neopravičeno večdnevno izostajanje od pouka bistveno vpliva na dosežene rezultate pri matematiki. [4]

2 Raziskava in rezultati raziskave

2.1 Metoda in cilji raziskovanja

Na Srednji šoli za storitvene dejavnosti in logistiko Celje sem opravila raziskavo, s katero sem prvenstveno želela ugotoviti korelacijo med odsotnostjo dijakov od pouka in šolskim uspehom. V raziskavo sem zajela vse dijake, ki so šolo obiskovali zadnja štiri šolska leta (od šolskega leta 2014/2015 do 2017/2018). Uporabila sem podatke iz šolskega strežnika. Za vsako šolsko leto sem naredila seznam vseh dijakov. Vsakemu dijaku sem izbrala pet spremenljivk (število neopravičenih ur, število opravičenih ur, splošni učni uspeh, zaključena ocena pri matematiki, zaključena ocena pri slovenščini). Zbrane podatke sem obdelala s programom Microsoft Excel in grafično prikazala rezultate.

Z raziskavo sem želela ugotoviti:

1. kolikšna je korelacija med neopravičenimi izostanki dijakov od pouka in splošnim učnim uspehom vseh dijakov na šoli v posameznem šolskem letu,
2. kolikšna je korelacija med neopravičenimi izostanki dijakov od pouka in zaključeno oceno pri matematiki vseh dijakov na šoli v posameznem šolskem letu,
3. kolikšna je korelacija med neopravičenimi izostanki dijakov od pouka in zaključeno oceno pri slovenščini vseh dijakov na šoli v posameznem šolskem letu,
4. kolikšna je korelacija med opravičenimi izostanki dijakov od pouka in splošnim učnim uspehom vseh dijakov na šoli v posameznem šolskem letu,
5. kolikšna je korelacija med opravičenimi izostanki dijakov od pouka in zaključeno oceno pri matematiki vseh dijakov na šoli v posameznem šolskem letu,
6. kolikšna je korelacija med opravičenimi izostanki dijakov od pouka in zaključeno oceno pri slovenščini vseh dijakov na šoli v posameznem šolskem letu,
7. relativni delež dijakov, ki so v posameznem šolskem letu predčasno opustili šolanje (iz šole so se izpisali med šolskim letom),
8. relativni delež dijakov, ki v posameznem šolskem letu niso uspešno opravili letnika (imajo negativno zaključen splošni učni uspeh),
9. število neopravičenih ur na dijaka in število opravičenih ur na dijaka v posameznem šolskem letu.

2.2 Rezultati raziskave

Korelacija med neopravičenimi izostanki dijakov in splošnim učnim uspehom dijakov zavzema zadnja štiri šolska leta negativne vrednosti. Pomeni, da se dijakom z večanjem števila neopravičenih ur splošni učni uspeh slabša. Koeficient korelacije v povprečju znaša -0,35, kar pomeni, da med spremenljivkama obstaja srednje močna povezanost. Trendna črta v grafu kaže, da se absolutna vrednost korelacije veča.

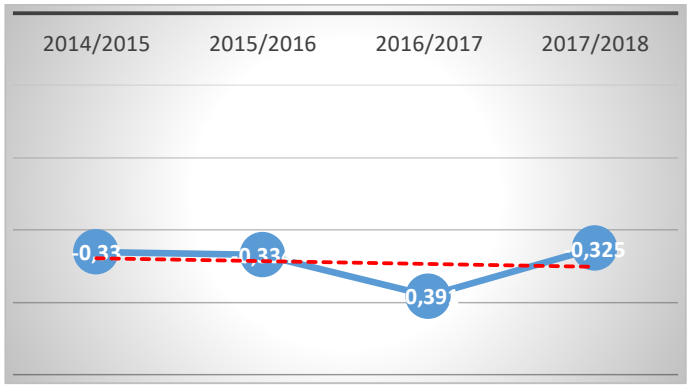

Graf 1: Prikaz korelacije med neopravičenimi izostanki dijakov od pouka in splošnim učnim uspehom vseh dijakov na šoli v posameznem šolskem letu

Korelacija med neopravičenimi izostanki dijakov in zaključeno oceno pri matematiki prav tako vsa štiri šolska leta zavzema negativne vrednosti. Pomeni, da se dijakom z večanjem števila neopravičenih ur zaključena ocena pri matematiki niža. Koeficient korelacije v povprečju znaša -0,30, kar pomeni, da med spremenljivkama obstaja srednje močna povezanost. Trendna črta v grafu nam kaže, da se absolutna vrednost korelacije izrazito veča.

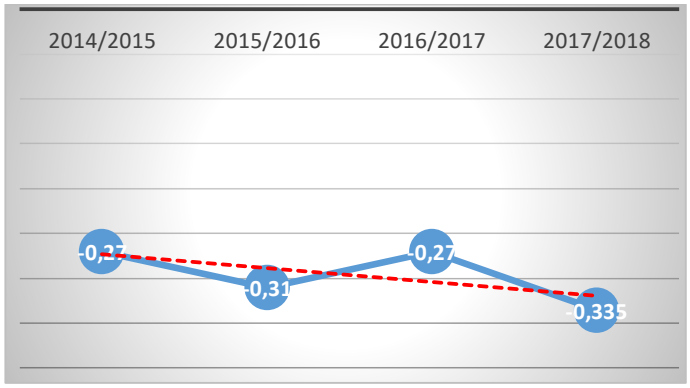

Graf 2: Prikaz korelacije med neopravičenimi izostanki dijakov od pouka in zaključeno oceno pri matematiki vseh dijakov na šoli v posameznem šolskem letu

Korelacija med neopravičenimi izostanki dijakov in zaključeno oceno pri slovenščini prav tako vsa štiri šolska leta zavzema negativne vrednosti. Dijakom se z večanjem števila neopravičenih ur zaključena ocena pri slovenščini niža. Koeficient korelacije v povprečju znaša -0,29, kar pomeni, da med spremenljivkama obstaja šibka povezanost. Trendna črta v grafu kaže, da se absolutna vrednost korelacije izrazito veča.

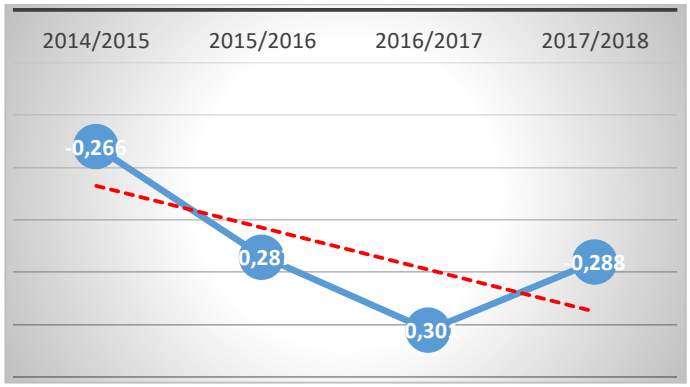

Graf 3: Prikaz korelacije med neopravičenimi izostanki dijakov od pouka in zaključeno oceno pri slovenščini vseh dijakov na šoli v posameznem šolskem letu

Korelacija med opravičenimi izostanki dijakov in splošnim učnim uspehom zadnja štiri šolska leta zavzema negativne vrednosti. Pomeni, da se dijakom z večanjem števila opravičenih ur splošni učni uspeh slabša. Koeficient korelacije v povprečju znaša -0,11, kar pomeni, da med spremenljivkama obstaja šibka povezanost. Trendna črta v grafu kaže, da negativna korelacija ostaja konstantna.

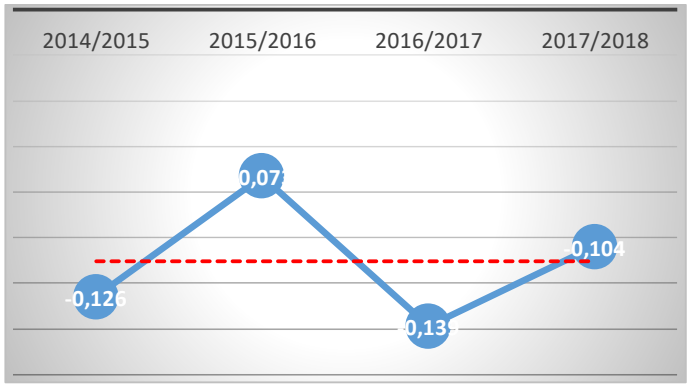

Graf 4: Prikaz korelacije med opravičenimi izostanki dijakov od pouka in splošnim učnim uspehom vseh dijakov na šoli v posameznem šolskem letu

Korelacija med opravičenimi izostanki dijakov in zaključeno oceno pri matematiki vsa leta zavzema negativne vrednosti. Dijakom se z večanjem števila opravičenih ur zaključena ocena pri matematiki niža. Koeficient korelacije v povprečju znaša -0,10, kar pomeni, da med spremenljivkama obstaja šibka povezanost. Trendna črta v grafu kaže, da se absolutna vrednost korelacije veča.

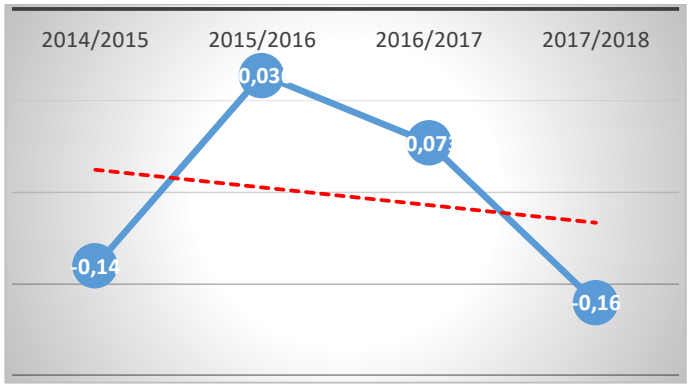

Graf 5: Prikaz korelacije med opravičenimi izostanki dijakov od pouka in zaključeno oceno pri matematiki vseh dijakov na šoli v posameznem šolskem letu

Korelacija med opravičenimi izostanki dijakov in zaključeno oceno pri slovenščini vsa štiri šolska leta zavzema negativne vrednosti. Dijakom se z večanjem števila opravičenih ur zaključena ocena pri slovenščini niža. Koeficient korelacije v povprečju znaša -0,08, kar pomeni, da med spremenljivkama obstaja neznatna povezanost. Trendna črta v grafu kaže večanje absolutne vrednosti korelacije.

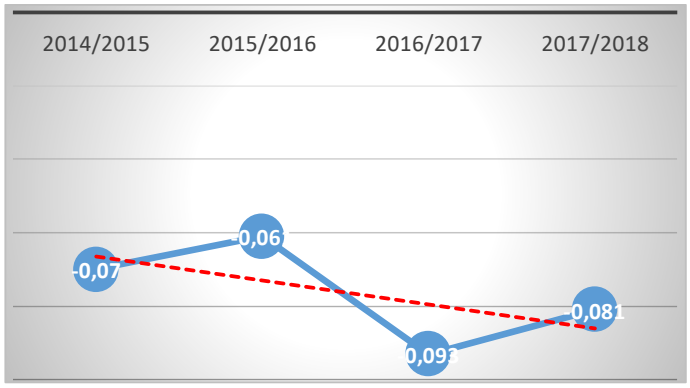

Graf 6: Prikaz korelacije med opravičenimi izostanki dijakov od pouka in zaključeno oceno pri slovenščini vseh dijakov na šoli v posameznem šolskem letu

Relativni delež dijakov, ki so predčasno opustili šolanje (iz šole so se izpisali med šolskim letom) v zadnjih štirih šolskih letih, zavzema vrednosti od 5,1% do 9,8%. Trendna črta kaže, da se relativni delež med letom izpisanih dijakov manjša.

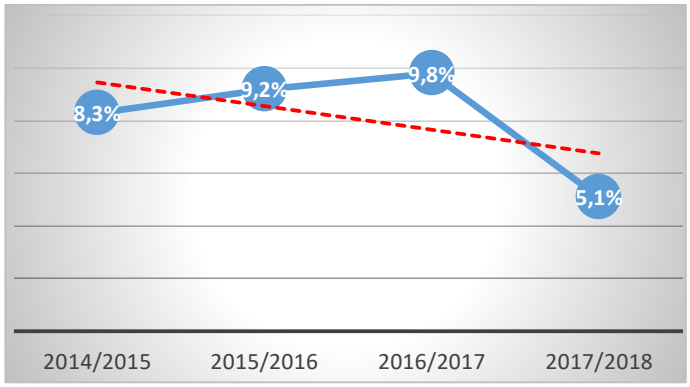

Graf 7: Prikaz relativnega deleža dijakov, ki so v posameznem šolskem letu predčasno opustili šolanje

Relativni delež dijakov, ki niso uspešno opravili letnika v zadnjih štirih šolskih letih, zavzema vrednosti od 2,6% do 15,6%. Podatek 15,6% za šolsko leto 2017/2018 ni realen. Podatki za to šolsko leto so bili vzeti iz šolskega strežnika 27. 6. 2018, to je pred opravljanjem popravnih izpitov v tem šolskem letu. Če ne upoštevamo podatka za zadnje šolsko leto, je trendna črta padajoča.

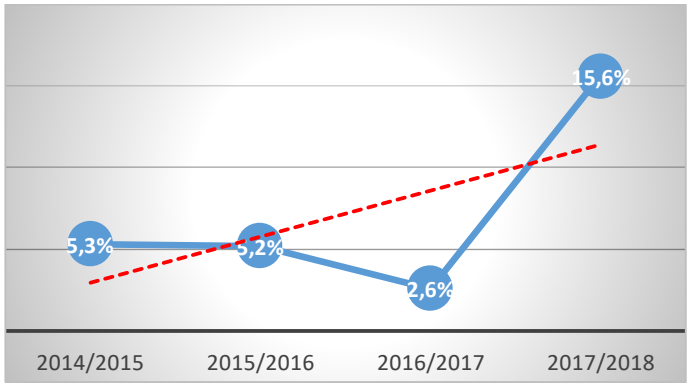

Graf 8: Prikaz relativnega deleža dijakov, ki v posameznem šolskem letu niso uspešno opravili letnika

Iz grafa, ki prikazuje **število neopravičenih ur na dijaka in število opravičenih ur na dijaka v posameznem šolskem letu**, je razvidno, da se število neopravičenih ur na dijaka počasi manjša, medtem ko število opravičenih ur na dijaka dokaj hitro narašča.

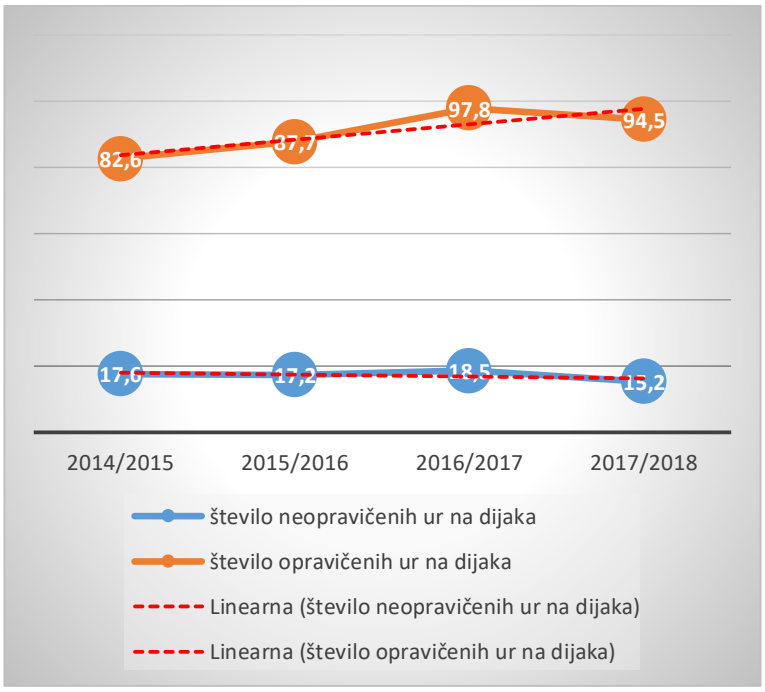

Graf 9: Prikaz števila neopravičenih in opravičenih ur na dijaka v posameznem šolskem letu

3 Zaključek

Korelacijski koeficienti med neopravičenimi izostanki dijakov od pouka in splošnim učnim uspehom, zaključeno oceno pri matematiki in zaključeno oceno pri slovenščini zavzemajo vrednosti -0,35, -0,30 in -0,29, kar pomeni, da med spremenljivkami obstaja srednje močna povezanost. Iz teh podatkov lahko povzamemo, da je za uspeh dijakov zelo pomembno, da ne izostajajo neopravičeno. Pri tem imajo v našem šolskem sistemu bistveno vlogo dijak, njegovi starši in razrednik. Pri pojavu neopravičenega izostajanja dijaka morajo starši in razrednik hitro odreagirati ter vzpostaviti odkrit in pošten odnos. Dijaku in staršem lahko pomaga in svetuje tudi šolska svetovalna služba. Ta lahko za reševanje težav vključi tudi ustrezne institucije zunaj šole.

Korelacijski koeficienti med opravičenimi izostanki dijakov od pouka in splošnim učnim uspehom, zaključeno oceno pri matematiki in zaključeno oceno pri slovenščini zavzemajo vrednosti -0,11, -0,10 in -0,08, kar pomeni, da med spremenljivkami obstaja šibka povezanost. Opravičeni izostanki dijaka ne vplivajo bistveno na dijakov uspeh.

Relativni delež dijakov, ki so predčasno opustili šolanje, zavzema vrednosti 8,3%, 9,2%, 9,8% in 5,1%. Vse vrednosti so nižje od povprečja v Evropski uniji, ki znaša 16,5%. Trendna črta kaže, da se relativni delež med letom izpisanih dijakov na šoli manjša.

Relativni delež dijakov, ki niso uspešno opravili letnika v zadnjih štirih šolskih letih, zavzema vrednosti 5,3%, 5,2% in 2,6%. Tudi te vrednosti se manjšajo.

Število opravičenih ur na dijaka se s časom izrazito veča, medtem ko se število neopravičenih ur na dijaka počasi manjša.

4 Viri in literatura

1. ČERNOŠA, S. *Razvoj sistema izobraževanja v Sloveniji v luči uresničevanja skupnih evropskih ciljev.* [Online]. Pedagoški inštitut. Ljubljana: 2012. [Citirano 8. jul. 2018; 8.45]. Dostopno na spletnem naslovu: http://www.pei.si/UserFilesUpload/file/zalozba/ZnanstvenaPorocila/01_12_cernosa_razvoj_sistema.pdf.
2. *ODSOTNOST od pouka kot najpomembnejši zgodnji znak stiske – zakaj je ključen?*. [Online]. [Citirano 5. jul. 2018; 19.45]. Dostopno na spletnem naslovu: http://oktataskepzes.tka.hu/content/documents/CroCooS/Resource_Pool/Final_versions/RP3_si_odsotnost_od_pouka.pdf.
3. PETRIN, S. *Špricanje kot vrh ledene gore.* [Online]. Dnevnik. 2006. [Citirano 7. jul. 2018; 8.25]. Dostopno na spletnem naslovu: https://www.dnevnik.si/35995.
4. *PISA In Focus št. 35: Kdo "šprica" šolo?.* [Online]. [Citirano 6. jul. 2018; 16.20]. Dostopno na spletnem naslovu: http://www.eurydice.si/index.php?option=com_content&view=article&id=8447&Itemid=999.

5. *PRAVILNIK o šolskem redu v srednjih šolah.* [Online]. [Citirano 7. jul. 2018; 15.30]. Dostopno na spletnem naslovu: http://pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=PRAV10047.
6. *SLOVENIJA Overview: glavne značilnosti sistema vzgoje in izobraževanja.* [Online]. [Citirano 6. jul. 2018; 14.50]. Dostopno na spletnem naslovu: https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/content/slovenia_sl.
7. *TITA: Team cooperation to fight early school leaving (ESL): training, innovative tools and actions.* [Online]. [Citirano 6. jul. 2018; 10.05]. Dostopno na spletnem naslovu: http://193.2.222.157/Sifranti/InternationalProject.aspx?id=29.

Šolski center Celje

Srednja šola za storitvene dejavnosti in logistiko

Lucija Koželj

VZGOJA JE POSTAVLJANJE MEJA IN MOTIVACIJA

EDUCATION IS SETTING BOUNDARIES AND MOTIVATION

Povzetek

Vzgoja v izobraževalnem sistemu je zahtevna, nepredvidljiva, vedno drugačna in polna presenečenj. Za vsakega posameznika je individualna. Dobro vzgojiti zrelega najstnika je danes za starše in učitelje bistveno težja naloga kot nekoč. Del vzgoje je dijake opazovati, se z njimi pogovarjati, jim prisluhniti in svetovati ter jih usmerjati. Vzgoja ni samo postavljanje meja, lahko je tudi motivacija, spodbujanje, zaupanje, priložnost za nove izkušnje … Sodelovanje na tradicionalni modni reviji Modni navdihi v Celju je privilegij, ki se ga dijaki zavedajo, saj dobijo priložnost urejati pričeske in ličenje znanim slovenskim manekenkam. Pri tem nas podpirajo tudi starši, ki po potrebi sodelujejo pri logistiki. K sodelovanju so povabljeni dijaki, ki se izkažejo pri pouku; so strokovni, odgovorni, zanesljivi, saj s svojim delom in odnosom predstavljajo našo šolo in so vzor prihodnjim generacijam.

Ključne besede: vzgoja, motivacija, meje, privilegij, uspeh, sodelovanje

Abstract

Education in the educational system is demanding, unpredictable, always different and full of surprises and it is individual for each student. Today good education of mature teenager is much more difficult task for parents and teachers as it used to be in the past. Part of education is to observe students, talk to them, listen to them, guide them give advice, … Education is not only setting boundaries; it can also motivate, stimulate, give trust and opportunities to new experiences, participations in various events that offer the acquisition of new knowledge and guidelines for success. Participating in the traditional gala fashion show “Modni navdihi” in Celje is a privilege that students are aware of, as they have the opportunity to arrange hairstyles and make up to famous Slovenian models. This is also when needed supported by their parents, who are involved in the logistics problems of their children. Professional, responsible, reliable students are invited to participate. Our school is presented by their work and attitude and cooperation for next generations is provided.

Key words: education, motivation, boundaries, privilege, success, cooperation

1 Predstavitev

Vzgoja v izobraževalnem sistemu je lepa, zahtevna, nepredvidljiva, vedno drugačna in polna presenečenj. Mladostniki, ki vstopajo v srednjo šolo, so že pridobili in osvojili temelje vzgoje od svojih staršev, družbe, raznih institucij, kot so vrtec, osnovna šola, obšolske dejavnosti ... So v obdobju, ko si oblikujejo svojo osebnost, se iščejo, pri tem pa se srečujejo s številnimi pubertetniškimi težavami; ne počutijo se več kot otroci niti si ne želijo postati odrasli. Ker imajo veliko težav s sabo, pogosto popuščajo pri učenju ter na prigovarjanje staršev in učiteljev odgovarjajo, da je vse brez zveze. Seveda so odzivi staršev na takšne izjave pogosto nepremišljeni in grobi. Treba se je zavedati, da je mladostnik v napoto sam sebi, še v večjo napoto pa mu je učenje. Zato mu moramo predstaviti življenjske poti, ki ga utegnejo čakati, če šole ne konča. Takrat je naloga staršev in učiteljev, da mladostniku pomagamo, mu predstavimo jasen in strukturiran cilj, ki pa ne sme biti ne pretirano ne premalo zahteven. (Kesič, 2010)

Za vzgojo ni pravil. Za vsakega posameznika je individualna. Za to delo moraš imeti veliko znanja, izkušenj in občutka. Dobro vzgojiti zrelega najstnika je danes za starše in učitelje bistveno težja naloga kot nekoč. Vzgoja se prične ob rojstvu otroka. Starši so prvi, ki otroku dajejo temeljne smernice vzgoje, značaja, navade in motivacijo. V vrtcih so to vzgojitelji, v osnovni šoli učitelji, v srednji šoli pa profesorji in mentorji. Vzgoja se nadaljuje tudi pri nas samih, saj s svojo strokovnostjo, zgledom, obnašanjem, odnosom do dela in njih dajemo dijakom pomemben vzorec. Namen vzgoje je dijake opazovati, jih usmerjati, se z njimi pogovarjati, jim prisluhniti, svetovati ... Vzgoja ni samo postavljanje pravil in meja, lahko je tudi motivacija, spodbujanje, zaupanje, priložnosti za nove izkušnje, kot je npr. sodelovanje na raznih prireditvah.

Torej, kako motivirati dijaka v srednji poklicni šoli?

Najprej se vprašajmo, ali vsi dijaki, ki obiskujejo šolo, delajo to z veseljem ali zato, ker morajo. Nekaj je prav gotovo takih, ki jih poklic veseli, se radi učijo, jih vedno zanima kaj novega, na žalost pa so tudi takšni, ki sedijo v šolskih klopeh zaradi staršev. Ob tem se nam postavi vprašanje, kako v današnjih časih obvladati dijake, jih motivirati za učenje, delo in lastni razvoj.

Najboljši način oblikovanja prihodnosti je sooblikovanje, ki ga bodo oblikovali ljudje, ki bodo primerno usposobljeni in motivirani. Usposobljenost in motiviranje dijakov pa postajata merili uspešnosti jutrišnjega dne (Tušak, 2015).

Motivacija in poučevanje

V motivacijo učenja spada vse, kar daje pobude za učenje, ga usmerja in mu povečuje intenzivnost in trajanje. Tako v motivaciji prihaja do tesnega srečevanja med učiteljem in učencem. Učitelj motivira s pomočjo motivacijskih spodbud, ki pri učencu sprožijo motivacijski proces. Motivacijske spodbude lahko imenujemo tudi »zunanja ali ekstrinzična motivacija«, motivacijski proces pa je »notranja ali intrinzična motivacija«.

Motiviran učitelj motivira tudi učenca. Enako velja za dobro pripravljenega učitelja. Pripravljenost je večplastna, vsebuje pa vsaj naslednje:

- vsebinsko pripravljenost (suverenost na področju poznanja učnih vsebin);
- didaktično pripravljenost (poznavanje in samozavestno uporabljanje splošnih in posebnih metod poučevanja, prilagajanje metod poučevanja potrebam učencev);
- psihološko pripravljenost (poznavanje učnega procesa, razvojnopsiholoških značilnosti);
- poznavanje in upoštevanje življenjskih okoliščin in psihosociološke strukture skupin, ki jih učitelj poučuje);
- osebnostno pripravljenost (motiviranost in pozitivna samopodoba učitelja, ki sooblikuje tudi samopodobo učenca - predvsem med 6. in 12. letom starosti);
- etično religiozno pripravljenost (pozitivno razmišljanje /molitev/ o učencih izven časa poučevanja).

Slabo motiviran in slabo pripravljen učitelj je izpostavljen predvsem naslednjim nevarnostim in napakam:

- napačno presojanje, zanemarjanje ali avtomatično predpostavljanje predznanja učencev;
- uporaba učencem nerazumljivega jezika (skrivanje za navidezno strokovnostjo);
- previsoka raven komunikacije in težko sprejemanje in upoštevanje učenčevih odzivov;
- poudarjanje izobrazbenih razlik med učiteljem in učencem;
- rutiniranost in »utrujenost« učitelja, ki ne dovoljujejo več spreminjanja metod poučevanja (Gerjolj, 2003).

2 Opis dejavnosti

Ko dijaki vstopijo v srednješolski izobraževalni program Frizer, jih že v prvih urah praktičnega pouka motiviramo in spodbudimo k vestnemu, strokovnemu, natančnemu in odgovornemu delu pri pouku. Dijake, ki se izkažejo vedenjsko in strokovno, vključimo v sodelovanje na tradicionalno modno revijo Modni navdihi, ki že 20. leto poteka v Celju. Modni navdihi so velik poklon modnim oblikovalcem in lastnikom blagovnih znamk. Zgodba je izjemna, saj povezuje napoved aktualne sezone, ki v prostoru neguje kulturo mode, trenda, odnosa in pripadnosti ustvarjanju na vseh področjih. Naši dijaki so del te zgodbe, saj dvakrat v letu sodelujejo s frizerskim salonom in pomagajo pri urejanju manekenov, ki predstavljajo kolekcijo oblačil aktualne sezone. S spretnimi prsti poskrbijo za pričeske in make-up znanih manekenov ter poživijo njihovo podobo. Dijaki se tako veliko naučijo, ustvarjajo nove kreacije pričesk, si s tem pridobijo samozavest in nove izkušnje. Dobijo priložnost, da se dokažejo, kaj znajo in da se ne bojijo prevzeti odgovornosti ob urejanju popolne podobe znanim obrazom. Ponosno predstavljajo našo šolo in s tem zagotavljajo sodelovanje naslednjim generacijam.

Sodelovati na tako pomembni prireditvi je privilegij, ki se ga dijaki zavedajo. Zelo si želijo sodelovanja, saj se zavedajo, da je težko vstopiti v zakulisje sveta mode, kreirati pričeske znanim slovenskim obrazom, komunicirati z njimi in jih spoznavati. K takšnemu sodelovanju pa lahko pristopijo le dijaki, ki so strokovni, prilagodljivi, komunikativni, se znajo primerno obnašati in znajo sodelovati v timu.

Ko izbrane dijake povabimo k sodelovanju, z veseljem sprejmejo izziv, saj vedo, da so si pridobili vstopnico in priložnost za pridobivanje novih izkušenj. Sodelovanje na tako priznani tradicionalni modni reviji lahko na njihovi poklicni poti odpira tudi vrata k uspehu. Pred vsakim odhodom na prireditev se z dijaki pogovorim o odnosu do dela, da morajo biti zanesljivi, odgovorni in strokovni, saj smo jih izbrali k sodelovanju, ker so se pri pouku dobro izkazali.

Imela sem dijaka, ki si je zelo želel sodelovati na vseh prireditvah. Pri dijaku sem zaznala potencial dobrega frizerja, ki je bil na praktičnem področju zelo pogumen, drzen, strokoven, vendar preveč samozavesten in je zaradi obdobja pubertete s svojo živahnostjo večkrat prestopil meje neprimernega obnašanja in izražanja. Po večkratnem pogovoru že med samim poukom, postavljanjem ciljev in meja ter motiviranju sem mu vseeno dala priložnost in ga povabila k sodelovanju, kjer ga je ekipa odlično sprejela in hitro vzela za svojega.

Dijak se je zelo dobro izkazal vedenjsko in strokovno. Zahvalil se mi je za priložnost in zaupanje in me hkrati prosil, naj ga ne pozabim povabiti k sodelovanju tudi na druge prireditve. Dijak me je še med polletno prakso pri delodajalcu, ko ni bil prisoten v šolskih prostorih, klical in me prosil, da bi sodeloval na prireditvah, ki so se odvijale v času njegovega pouka pri delodajalcu. Obrtnik, s katerim je dijak sodeloval na njegovi reviji, je bili nad njim tako navdušen, da mu je ponudil službo v svojem salonu.

Dijak se mi je ob koncu pouka zahvalil za te izkušnje, me redno obveščal, kje vse je sodeloval in kakšnih izobraževanj se je udeleževal. Sedaj je zaključil šolanje, praktični pouk je zaključil z odlično oceno, in uspešno nadaljuje svoj poklicno pot. Njegovo delo spremljamo po družbenih omrežjih, kjer z obrtnikom sodeluje pri urejanju pričesk kandidatkam na izboru za Mis Slovenije in se samostojno udeležuje in sodeluje na raznih prireditvah. Ne smemo pa pozabiti tudi na starše, ki so nam v takšnih primerih zelo hvaležni, da smo jim v trenutkih, ko so že sami skoraj obupali, pomagali usmerjati njihovega najstniškega otroka, ga motivirali, v njem videli potencial in mu dali priložnost. Sami so bili pripravljeni pomagati pri logistiki in so nas podpirali pri tem.

3 Zaključek

Mlade vzgajamo za poklicno pot uspešnega frizerja. Vključujemo jih v sodelovanje na raznih javnih prireditvah. Vidni so pozitivni rezultati, saj je cilj dosežen. Takšni primeri, ki niso izjema, so nam dokaz, da delamo prav, smo na pravi poti, saj so nam dijaki hvaležni, da smo jih v njihovem težkem obdobju, ko so na svet gledali drugače, sprejeli, razumeli, jih usmerjali, jim postavljali pravila, cilje, jih spodbujali, motivirali in v njih videli potencial, čeprav so bili vedenjsko problematični. Dijaki se k nam radi vračajo tudi, ko šolanje že zaključijo. Dajejo nam povratne informacije, da smo delali prav, da jim je žal, da se niso od nas še več naučili, saj so jih takšni izzivi naredili trdnejše, samozavestne, jim dali veliko znanja in jim odprli marsikatera vrata na poklicni poti. Danes se tudi sami predstavljajo s svojimi kreacijami, na kar smo zelo ponosni. Veseli smo, da je dijakom, pa čeprav samo nekaterim, le uspelo.

Dijake, ki se iščejo, bomo še naprej usmerjali po pravi poti do uspeha. Po šolanju bomo spremljali njihove uspehe in v sodelovanju dajali priložnosti naslednjim generacijam.

Vzgoja ni samo postavljanje pravil in meja, lahko je tudi motivacija.

4 Viri in literatura

1. GERJOLJ, S. *Didaktika in didaktika religije. Motivacija in poučevanje*. [Online]. [Citirano 15. avg. 2018; 17.00]. Dostopno na spletnem naslovu: http://www.angelfire.com/folk/navali/letnik4/Didaktika2003.rtf.
2. KANG, S. K**.** *Delfinja vzgoja: kako vzgojiti zdrave, zadovoljne in motivirane otroke, ne da bi se vam bilo treba spremeniti v tigra.* 1. izd. Radovljica: Didakta. 2016.
3. KESIČ, K. *Kako motiviramo otroka za učenje*. [Online]. [Citirano 15. avg. 2018; 15.10]. Dostopno na spletnem naslovu: http://www.viva.si/Psihologija-in-odnosi/898/Kako-motiviramo-otroka-za-u%C4%8Denje.
4. ROBINSON, K. *Kreativne šole: množična revolucija, ki preoblikuje izobraževanje.* 1. natis. - Nova Gorica: Eno. 2015.
5. ŠTRASER, N. *Vzgojno poslanstvo šole : priročnik za načrtovanje.* 1. izd., 1. natis. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo. 2012.
6. TUŠAK, M. *Tvoje grlo je tvoja moč. Hočemo, zmoremo, znamo.* [Online]. [Citirano 15. avg. 2018; 21.10]. Dostopno na spletnem naslovu: https://www.septabene.net/si/clanek/hocemo-zmoremo-znamo/.
7. ZALOKAR Divjak, Z. *Vzgoja za smisel življenja*. Ljubljana: Educy. 1998.

Osnovna šola Dobrepolje

Sonja Lenarčič

POVEZOVANJE S STAREJŠIMI – NAŠA DRUŽENJA BOGATIMO Z MLADOSTNO ENERGIJO IN IZKUŠNJAMI

COLLABORATIONS WITH SENIOR CITIZENS – ENRICHING OUR MEETINGS WITH YOUTHFUL ENERGY AND INVALUABLE EXPERIENCE

Povzetek

Živimo v času, ko vsi nekam hitimo, ko si premalokrat vzamemo čas za sočloveka, za iskren pogovor s prijateljem ali pa sodelavcem. Pozabljamo na dobre stare vrednote, ko si človeka, pozdravil in mu za trenutek namenil pozornost. Vse bolj opažamo, da smo ljudje na nek način osamljeni in sami v svojem svetu. Še bolj pa to prizadene starejše, ki živijo doma, ali pa morda v domu za ostarele. Z mislijo na medgeneracijsko povezovanje naše šole in vzgojo za dobro in sočloveka smo začeli že pred leti sodelovati s starejšimi. Povabili smo jih v šolo, kjer so nam pomagali pri različnih dejavnostih. Ugotovili smo, da nas sodelovanje povezuje in ustvarja pristne stike ter krepi odnose ne samo v šoli, ampak tudi med ljudmi v kraju. Povezali smo se z domom starejših občanov, kjer so bili naše pobude zelo veseli. Nadaljevali smo z obiski starejših na domu ter obiski pri starejših v domovih za ostarele. Naš primer dokazuje, da lahko s sodelovanjem uspešno ohranjamo medsebojne odnose, krepimo sodelovanja in prenašamo izkušnje ter vzgajamo strpne in sočutne državljane.

Ključne besede: starostnik, mladi, izkušnje, sodelovanje, učenje

Abstract

Today, we are living in a time when everyone is rushing from place to place thus not making time for the people around them. We are forgetting about the good-old values when you acknowledged a person. It is being noticed that people are lonely because everyone is living in their own world. Even more so, this affects the senior citizens who either live at home or in a nursing home. With cross-generational collaborations in mind, our school has started collaborating with senior citizens several years ago. We invited them to our school, where they helped us with various activities. We have found out that such collaborations really connect us and create true links among people. We have also reached out to the nursing home, where they warmly welcomed our initiative. Our example proves that with the collaboration of civil society we can successfully maintain interpersonal relations, boost cooperation and convey experience.

Key words: senior citizens, the young, experience, collaboration, learning

1 Na svetu nisi sam

Čas, v katerem živimo, je hiter. Vsi nekam hitimo, nimamo časa za pogovore v družini, še manj za sočloveka, soseda. Še bolj pa so na rob odrinjeni starejši, ki živijo sami lahko pa tudi v domovih za ostarele. Organizacija združenih narodov je staranje prebivalstva uvrstila med globalne probleme 21. stoletja, poleg globalnega terorizma in globalnih klimatskih sprememb, saj bo po raziskavah sodeč leta 2020 do 1/3 prebivalstva Evropske unije upokojenih. Povečevanje starejšega prebivalstva prinaša spremembe tako na gospodarskem, demografskem kot tudi na socialnem področju. (Meke, 2013, 7)

Leto 2012 je bilo razglašeno za evropsko leto aktivnega staranja in solidarnosti med generacijami. S tem so bili narejeni tudi vidnejši koraki k aktivnemu staranju in predvsem povezovanju mladih in starostnikov. Eden izmed ciljev je bil zagotovo tudi deljenje izkušenj in povezovanje z mladostno energijo, kar bi prineslo obojestransko zadovoljstvo. Krepitev solidarnosti med generacijami je vir za rešitev demografskih problemov.

Tudi Slovenija se sooča s hitrim staranjem prebivalstva. Delež starejših se nenehno povečuje, kar je razvidno tudi iz grafa.

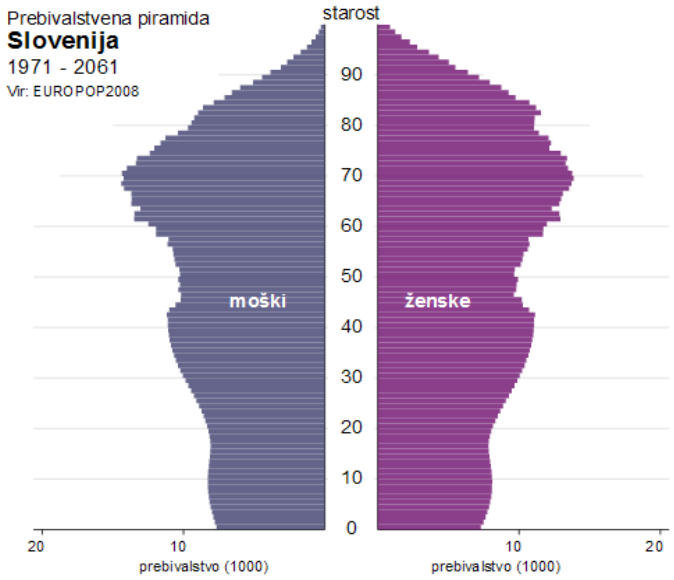

Graf 1: Prikaz prebivalstvene piramide Slovenija 1971—2061

(SURS, 2009)

Sodobna družba ima nalogo, da ustvari solidarnost med generacijami tako, da bo človeštvo preživelo, dokler se demografsko razmerje, ki je sedaj porušeno, ponovno ne vzpostavi. Medgeneracijsko sožitje je glavni vir preživetja tako posameznika kot celotne družbe. (Zazvonil, 2016, 16)

Medgeneracijsko solidarnost lahko opredelimo kot socialno povezanost med generacijami, kar se nanaša na odnose med ljudmi in na medsebojne vezi, ki povezujejo posameznike med seboj in v skupine. Vse generacije potrebujejo različne vire socialne opore. (Hlebec, Filipovič Hrast, 2015)

Ramovš pravi: »Medgeneracijska povezanost ima velik pomen na kakovost življenja starostnikov, saj je med najbolj živimi potrebami v starosti tista, po prenašanju svojih življenjskih izkušenj in spoznanj na mlajše ljudi.« (Ramovš, 2012, 48)

Na naši šoli se zavedamo, da nismo samo učeča se skupnost, ampak tudi vzgajamo. Šola je ustanova, ki naj bi povezovala ljudi in vzgajala za medsebojno strpnost, spoštovanje drugačnosti in sodelovanje z drugimi. Tako se je kar spontano začelo povezovanje s starejšimi občani naše občine. Medtem so se oblikovali naslednji cilji, ki jim hočemo slediti:

- krepiti sodelovanje med učenci in starostniki v občini;
- nuditi priložnost generacijam, da se naučijo novih spretnosti;
- odpraviti strahove in predsodke, ki jih imajo učenci do starostnikov ali obratno;
- pomagati in krajšati čas starostnikom;
- zapolniti praznino otrokom, ki nimajo (več) svojih babic in dedkov;
- izmenjava izkušenj;
- spodbujati vrednote, ki so včasih že pozabljene.

2 Druženje nas bogati

Naša šola je v eni izmed manjših občin, kjer je vse skupaj okoli 4000 prebivalcev. Za manjše kraje velja, da se ljudje med sabo poznamo, da se s sosedi pozdravljamo in da si tudi pomagamo. Prav tako je šola zelo vključena v lokalno skupnost in dejavnosti, saj so naši učenci vedno vključeni v proslave, veselice, prireditve tako za manjša društva kot tudi na občinski ravni. Tako je čisto spontano prišlo do druženja med starejšimi in mlajšimi.

Začelo se je že kar nekaj let nazaj, ko so se učiteljice na razredni stopnji odločile, da bodo pekle golobičke – boljši kruh v obliki golobice, ki je bil ob božičnem času namenjen otrokom za darilo. V pogovoru, kako se lotiti, so se spomnile, da bi vprašale starejše, kako in kaj. Iz tega je prišla ideja, da povabijo babice v šolo. Babicam so postregli s kavo, učenci so jim naredili kratek kulturni progam, potem pa so se skupaj lotili peke. Vzdušje je bilo enkratno, sproščeno. Učenci so ponosno v predpasnikih skupaj za babicami oblikovali in pekli golobice. Po celi šoli je dišalo. Učenci so bili zadovoljni, prav tako so bile navdušene babice in vsi skupaj so obljubili, da še kdaj ponovijo. Tako se je začelo. Spontano, neobremenjeno in v splošno zadovoljstvo vseh.

Učiteljice so ugotovile, da je bilo povezovanje ne samo koristno zaradi peke (babice so namreč vedele še male skrivnosti, kako izboljšati peko in so to radodarno delile z učiteljicami), ampak so pripovedovale tudi prigode iz svoje mladosti. Zvedeli smo, kako so one preživljale božični čas, ko ni bilo daril, ko še za jesti niso imele. Učenci so poslušali z odprtimi usti.

Medgeneracijsko sodelovanje in medpredmetno povezovanje, ki je za vedno ostalo v spominu generacijam otrok. Nehote smo odkrili čar spontanega druženja v šoli, ki je, prepričana sem, dal učencem mnogo več kot sam pouk.

Naš šolski sistem nam omogoča, da obvezni učni načrt obogatimo z različnimi interesnimi dejavnostmi ter naravoslovnimi, kulturnimi, tehniškimi, športnimi dnevi. Le-ti so pomemben del vseživljenjskega učenja in šola jih lahko organizira kot razširjen program šole z namenom, da bi omogočila odkrivanje in razvijanje učenčevih interesov in učence praktično uvajala v življenje in jih s tem usposabljala za koristno in zdravo preživljanje prostega časa.

2.1 Pečemo in kuhamo

Iz začetka so se potem začela naša druženja tako v vrtcu kot v šoli. Babice so večkrat prišle na šolo, kjer so skupaj z učenci pekle golobice in poprtnike (boljši kruh, ki ima na vrhu okraske iz sladkega testa - trakovi, golobičke in letnice).

Slika 1: Poprtnik gospe Nade Lunder, ki sodeluje z nami

Večkrat so nas obiskale babice oziroma upokojenke iz društva kmečkih žena, s katerimi smo se povezali in nam pomagale pri tehniških in naravoslovnih dnevih. Tako smo pekli potico in medenjake. Lotili pa smo se tudi žgancev. Upokojeni gospe iz društva kmečkih žena sta vsaka v svoji skupini usmerjali učence, tako je spet dišalo po šoli, in sicer po koruznih, ajdovih in krompirjevih žgancih. Naše povezovanje smo potem predstavili tudi na sejmu Altermed, kjer smo prejeli zlato priznanje. Učenke so skupaj z mentoricami in v povezavi z babicami naredile še eno tradicionalno dobrepoljsko jed, in sicer ajdove štruklje, ki se jih postreže ob velikonočni šunki. Poleg pa so seveda sodile še zgodbe in prigode iz mladosti babic in dedkov. Učenci so tako na nevsiljiv način spoznali šege in navade ter pregovore o kruhu, delu, jedi.

2.2 Skupaj telovadimo

Ideje seveda rodijo ideje in tako je iz pogovorov ob peki nastala še ideja, da bi lahko pa kam skupaj šli -- babice, dedki in ostali starejši skupaj z učenci. Tako se je na oktobrsko soboto ponudila priložnost, da se nam pridružijo na športnem dnevu -- pohodu po Dobrepoljski poti. Učenci so obvestili starejše in jim predstavili pot (krajša okoli 6 km, daljša okoli 10 km). Presenečeni smo bili nad odzivom, saj se je pohoda udeležilo veliko starejših, res da predvsem babic in dedkov, a vseeno je bilo zelo lepo. Z roko v roki in pesmijo so odšli na pot, se vmes malo okrepčali in nato nadaljevali nazaj do šole, kjer smo se polni lepih vtisov razšli.

Slika 2: Pohod z dedki in babicami po Dobrepoljski poti

Učitelj 4. razreda pa je povabil babice in dedke še na uro telovadbe. Zanimivo je bilo gledati dedke in babice v športni opremi, ko se najprej ogrevajo skupaj z učenci, nato pa podijo za žogo in igrajo igre. Čutila se je povezanost, sodelovanje in pomoč, ko so navijali in tekmovali.

Dedki so se potem na pomlad dobili in učencem naredili piščali iz leske. Spet so se pletle zgodbe in poglobile vezi med otroki in starejšimi. Ugotavljali smo, kaj vse znajo starejši, koliko znanja se izgublja, ko jih nihče ne posluša. Starejši pa so bili hvaležni za pozorne gledalce in občudovalce, saj je vsak otrok dobil svojo »meženo piščal«.

2.3 Računalniško opismenjevanje

Učenci so ugotavljali, kaj vse znajo babice in dedki, a starejši so pripovedovali, da jih mladi prekašajo v računalnikih in telefonih. Tako smo se zmenili, da organiziramo računalniški tečaj. Učenci 9. razreda so starejšim, ki so prišli na delavnice, pokazali, kako se naredi mail, kje lahko poiščejo različne informacije, kako uporabljajo pametne telefone … Koliko smeha je bilo in kakšno navdušenje, ko so našle babice recepte na spletu. No, končalo se je tako, da so imeli vsi starejši facebook profil.

2.4 Obiski v domu starejših

Leta 2006 je bil v naši občini ustanovljen dom starejših občanov, kjer je 77 oskrbovancev. V domu se izvaja celodnevno varstvo, zdravstvena oskrba in rehabilitacija starejših. Direktorica

doma in socialna delavka sta hitro stopili v stik s šolo, z željo, da bi se generacije družile in skupaj preživele kakšen trenutek.

Slika 3: Nastop pevskega zbora v domu starejših

Šola se je z veseljem odzvala na sodelovanje z oskrbovanci. V domu starejših smo tako zdaj stalni gostje. Večkrat na leto nastopimo s pevskim zborom ali s folklornim nastopom. Za praznike jim zaigramo igrico, voščimo praznike z manjšo pozornostjo. Centralni šoli so sledile tudi podružnice, ki oskrbovance po navadi ob božiču obiščejo in razveselijo s piškoti, ki so jih spekli v šoli. Učenci in učitelji pripovedujejo, kako so starostniki ganjeni. Marsikdaj zapojejo z učenci in marsikomu se utrne solza ob igri ali pesmi. Zelo so jim všeč folklorni nastopi in ljudske pesmi, ki jih še znajo in jih vrnejo v mladost.

Slika 4: Nastop z igrico za starejše občane

Tudi krožek Rdečega križa, ki vzgaja za pomoč in prvo pomoč sočloveku, se skupaj z mentorico in v dogovoru s socialno delavko doma starejših občanov, dogovorijo za srečanja. Srečanja potekajo v domu starejših, kjer delajo družbo starejšim, se z njimi pogovarjajo in jih poslušajo. Včasih so tudi brali knjige tistim, ki so to želeli, pa žal ne morejo več brati. Enkrat so šli s starostniki na krajši sprehod in se pogovarjali o skrbi za zdravje (merili so pritisk). Učenci so se veliko naučili, starejši pa so preživeli lep čas z mladimi. Pred veliko nočjo so tako učenci, ki obiskujejo krožek, v domu starejših skupaj s starostniki izdelovali velikonočne butarice. Smeh in pesem, ki sta odmevala ob omizju, je zagotovo dovolj zgovoren dokaz, da so se vsi skupaj imeli lepo.

Slika 5: Izdelovanje velikonočnih butaric skupaj z učenci

2.5 Folklorna dejavnost

Na naši šoli že vrsto let deluje otroška folklorna skupina. Zakaj jo omenjam? Zato, ker nam je ravno sodelovanje s starejšimi v naši občini uspelo pripraviti prve odrske postavitve. Namreč starejši so pripovedovali, kako so včasih plesali. Udeleževali so se vaj in pripovedovali o plesih. Pomagali so tudi z oblačila, prinesli so nam slike, s katerimi smo si potem pomagali pri šiviljah. Še bolj dragocene pa so pripovedi o življenju in delu Dobrepoljcev, ki so jih folklorniki pridno uporabili za svoje plese. Tako se ne samo krepijo vezi, ampak se ohranja tudi bogata kulturna dediščina.

3 Zaključek

Že odkar poučujem slovenščino, se zavedam pomena medgeneracijskega povezovanja. Ne samo, da s tem ohranjamo kulturno dediščino, ampak učence vzgajamo v odgovorne in strpne odrasle, ki se zavedajo, da na svetu niso samo mladi in zdravi, temveč tudi starejši, ki pa imajo veliko izkušenj in lahko prispevajo pomemben pečat sodobni družbi.

Morda se je na začetku zdelo, da je za naše starostnike zelo dobro poskrbljeno, saj so mnogi še zelo aktivni tako v društvih kot tudi doma. Mnogi imajo kmetije in jih s pomočjo mlajših rodov vodijo ali pa pomagajo. Mislili smo, da ne potrebujejo še dodatnega druženja z učenci. Vendar smo tudi pri nas opazili, da so starejši največkrat kar doma, sami, osamljeni, da nimajo nikogar, ali pa so osamljeni, ker nihče nima časa za pogovor, za zgodbe. Nekateri niti nimajo nikogar, ki bi jih peljal k zdravniku ali pa v trgovino. Prav tako je tudi v domu starejših, kjer nimajo nikogar, ki bi se z njimi pogovoril jim mogoče kaj prinesel prebral …

Vesela sem, da se naši učitelji zavedajo pomena medgeneracijskega povezovanja, saj naši učenci s tem spoznavajo tudi življenje starostnikov in tako laže razumejo starostnike, ki so žal večkrat odrinjeni na rob družbe. Starejši pa v druženju morda najdejo smisel in njihovo staranje postane znosnejše in bolj polno.

Menim, da smo dosegli večino zastavljenih ciljev in so se vezi med učenci, učitelji in starostniki res okrepile. Učenci se učijo strpnosti, solidarnosti, pomoči in mislim, da uspešno premagujejo predsodke ali pa strah pred starostjo. Učenci se radi odzovejo na povabilo starejših in radi z njimi sodelujejo. Prav tako vidim pri starejših, kako se pristno razveselijo obiska otrok, pesmi, prijazne besede. Veseli in hvaležni so za pesem in z veseljem delijo z nami svoje življenjske zgodbe ter širijo svojo bogato kulturno dediščino. Na nas pa je, da jo ohranimo. Vsekakor bomo z našim sodelovanjem nadaljevali tudi v naslednjih letih.

Vzgajamo za življenje in mislim, da z medgeneracijskim povezovanjem pomagamo k boljšemu svetu, kjer prevladujejo vrednote, kot so enakost, pomoč, solidarnost, strpnost, empatičnost …

4 Viri in literatura

1. HLEBEC, V. in FILIPOVIČ Hrast, M. Medgeneracijska solidarnost v Sloveniji. V: *Značilnosti starejšega prebivalstva v Sloveniji*. Ljubljana: Inštitut za ekonomska raziskovanja. 2015. Str. 215—223.
2. MEKE, M. *Evropska socialna politika in vključevanje starejših v družbo*. Diplomsko delo. Ljubljana: samozal. 2013.
3. RAMOVŠ, J. *Za kakovostno staranje in lepše sožitje med generacijami*. 3. dopolnjena izd. Ljubljana: Inštitut Antona Trstenjaka za gerontologijo in medgeneracijsko sožitje. 2012.
4. *ZAKON o osnovni šoli*. [Online]. [Citirano 1. jun. 2018, 21.20). Dostopno na spletnem naslovu: https://www.uradni-list.si/glasilo-uradni-list-rs/vsebina?urlurid=20063535.
5. ZAZVONIL, V. *Medgeneracijsko povezovanje in kakovost življenja starih ljudi.* Diplomsko delo. Ljubljana: samozal. 2016.

II. gimnazija Maribor

Tjaša Lepoša

RAZREDNE URE – NEIZKORIŠČENE URE ZA VZGOJO OTROK IN MLADOSTNIKOV

HOMEROOM LESSONS – AN UNEXPLOITED POTENTIAL FOR THE EDUCATION OF CHILDREN AND YOUNGSTERS

Povzetek

Razredne ure so mnogokrat ure, pri katerih razredniki opravljajo zgolj administrativne naloge. Če bi k njim pristopali bolj načrtno in sistematično, pa bi jih lahko izkoristili za vzgojo otrok, krepitev njihovih socialnih veščin, občutka pripadnosti in zdravih medosebnih odnosov. Ponujajo nam možnosti za izvajanje različnih tematskih delavnic in socialnih iger. Predvsem slednje v današnjem času digitalne dobe izgubljajo pomen, čeprav imajo pozitiven vpliv na razvoj posameznikove osebnosti, njegovih socialnih veščin in sprejemanje drugačnosti. V prispevku prikazujem nekaj možnosti za vpeljavo socialnih iger med mladostniki pri razrednih urah na srednji šoli oz. gimnaziji. Na II. gimnaziji Maribor sva šolski svetovalni delavki pripravili priročnik za izvajanje tematskih razrednih ur, ki je razrednikom v pomoč pri obogatitvi razrednih ur, ustvarjanju pozitivne klime v razredu in povezovanju razreda v skupnost zdravih, potrpežljivih, spoštljivih in sodelovalnih dijakov.

Ključne besede: razredne ure, razrednik, socialne igre, medosebni odnosi, svetovalna služba

Abstract

Often, homeroom lessons are spent on homeroom teachers doing their administration tasks. Were teachers to approach these lessons in a more planned and systematic manner, they could use them for education, strengthening children’s social skills, increasing their sense of belonging and consolidating their interpersonal relationships. Homeroom lessons offer a chance to conduct various thematic workshops and social games. The latter especially have been on the decline despite their positive impact on an individual's personal growth, social skills and acceptance of otherness. This article shows some possibilities of introducing social games that can be carried out with secondary or grammar school students. Together with another school counsellor at II. gimnazija Maribor, I have compiled a handbook on thematic workshops that aim to enrich homeroom lessons, conduce to a positive class atmosphere and help students bond into a healthy, tolerant and cooperative collective.

Key words: homeroom lessons, homeroom teacher, social games, interpersonal relationships, counsellor

1 Uvod

1.1 Razredne ure kot priložnost za vzgajanje otrok in mladostnikov

V sedanjem hitrem tempu življenja človeške vrednote izgubljajo svoj pomen, učenci imajo slabe medsebojne odnose, povečane so disciplinske težave, nasilje in psihosomatske bolezni, učenci so nestrpni, nezdravo tekmovalni ter nimajo motivacije za delo. Pri odpravljanju vseh omenjenih težav odigra razrednik pomembno vlogo. Razredniki so običajno precej povezani s svojimi učenci, saj so vodje razreda; z njimi pa se srečujejo tudi na urah oddelčne skupnosti oz. razrednih urah.

Razrednik z ustreznim okoljem in pogoji dela ter neposrednim vzgojnim delom podpira pridobivanje vseh osmih ključnih kompetenc, ki naj se razvijajo pri učencih (Ažman, 2012). Te so: sporazumevanje v maternem jeziku, sporazumevanje v tujih jezikih, kompetence iz matematike, znanosti in tehnologije, digitalna pismenost, učenje učenja, socialne in državljanske kompetence, samoiniciativnost in podjetnost ter kulturna zavest in izražanje (Ključne kompetence, 2018).

Ažmanova (2012) navaja, da mora razrednik poznati te kompetence in jih vključiti v cilje dela z oddelkom. Predlaga, da razrednik v sodelovanju s svetovalno službo, z učitelji oddelka in drugimi strokovnjaki ustvarja ugodno učno okolje in s tem posredno spodbuja prve štiri kompetence. Z vključevanjem ustreznih vsebin v razredne ure in druge oblike dela pa lahko učenci neposredno usvajajo predvsem zadnje štiri kompetence.

V programskih smernicah za delo oddelčnega učiteljskega zbora in oddelčne skupnosti v osnovnih in srednjih šolah ter v dijaških domovih (2005, 6−7) je navedenih 6 temeljnih vlog razrednika: povezovalna, vzgojna, animatorska, načrtovalska, posredovalna, informativna in administratorska. Vloge so odvisne od situacije v oddelku, značilnosti skupine, potreb in izzivov. Vlogo razrednika imajo mnogi za odvečno in dodatno delo, zato jo velikokrat zreducirajo samo na administrativno raven. Ena izmed pomembnejših vlog pa je zagotovo vzgojna vloga razrednika. Ta jih zavezuje k temu, da načrtujejo in organizirajo situacije, v katerih učenci prevzemajo soodgovornost za življenje v razredu ter odgovornost za svoja ravnanja in odločitve, spodbujajo razvijanje čuta za sočloveka, razvoj temeljnih človeških vrednot ter oblikovanje zrele, samostojne osebnosti (prav tam).

Razrednik ima velik vpliv na klimo v oddelku. Styles (2008, 59) meni, da v oddelkih, za katere je značilna pozitivna klima, učenci lažje pridobivajo znanje, svobodno izražajo svoje zamisli, drug drugega podpirajo in spodbujajo, sodelujejo, prevzemajo odgovornost za lastno učenje in vedenje ter svobodno odločajo in tvegajo. Prav v takšnih oddelkih pa se izvajajo najuspešnejše razredne ure, ki niso posvečene samo sprejemanju opravičil in informiranju učencev, temveč vključujejo tudi najrazličnejše aktivnosti, ki so namenjene socialnemu razvoju otrok, aktivnemu reševanju težav in preventivi.

Po Programskih smernicah (2005, 9) bi naj bile razredne ure usmerjene na naslednja področja:

- razvijanje kulture in klime, ki omogoča kakovostno sožitje vseh posameznikov v razredu in učinkovito delovanje razreda kot celote;
- ustvarjanje optimalnih pogojev in spodbujanje osebnostnega razvoja posameznika (oblikovanje pozitivne samopodobe, etičnih načel, vrednot, razvijanje samostojnega, ustvarjalnega in kritičnega mišljenja …);
- razvoj preventivnih dejavnosti;
- poklicno vzgojo;
- spodbujanje učne učinkovitosti posameznikov in oddelka;
- obravnavanje in razreševanje aktualnih problemov posameznika ter oddelka;
- sodelovanje pri načrtovanju življenja in dela v šoli.

Omenjena področja predstavljajo le splošen okvir, razrednik pa je kot prvi načrtovalec in koordinator oddelčne skupnosti avtonomen. Po mnenju Pušnika (2002) je razredniku na ta način omogočena izbira vsebin, zanimivih za učence, prav tako pa sta mu dopuščeni ustvarjalnost in kritičnost.

Sodelovanje razrednika s šolsko svetovalno službo

Razrednik in šolska svetovalna služba sodelujeta na področju razvojno-analitičnega dela. Skupaj analizirata uspeh in napredek učencev, vzroke za neuspeh, raziskujeta vzdušje v oddelku in načrtujeta ukrepe. Svetovalni delavci so lahko razredniku v pomoč tudi pri uvajanju, izvajanju in spremljanju inovacij ter projektov (Ažman, 2012, 152−153).

Pri pripravi tem razrednih ur je svetovalna služba lahko v veliko pomoč, saj ima veliko znanja o temah, ki jih obravnavajo razredniki. Svetovalni delavci včasih le svetujejo razredniku, kako naj se teme lotijo, lahko jim posredujejo primerno literaturo ali pa kakšno temo izpeljejo sami (Pušnik, 2002).

1.2 Socialne igre in tematske delavnice kot oblika dela z mladostniki

Socialne igre so »vnaprej načrtovane igre, ki jih izvajalci najpogosteje uporabljajo z namenom izkustvenega učenja socialnih veščin v manjših skupinah, pri čemer so dejavnosti vodene in potekajo po določenih pravilih« (Smrtnik Vitulić, 2009, 393). Svoj cilj dosežejo, če »se o dogajanju med igro potem udeleženci pogovarjajo (kako so doživljali igro, kako so sprejeli ostale člane skupine, kako so se počutili)« (Virk - Rode in Belak - Ožbolt, 1990, 4).

Med socialne igre po Žavbijevi (2012, 16) uvrščamo:

- igre razvijanja samopodobe – igre spoznavanja sebe in svojih zmožnosti, igre prepoznavanja lastnih potreb;
- igre osvajanja socialnih veščin – igre spoznavanja, predstavljanja, zaupanja, grajenja skupinske identitete, sodelovanja, reševanja sporov in strpnosti;
- igre osvajanja čustvenih kompetenc – prepoznavanje lastnih in čustev drugih, obvladovanje lastnih izzivov;
- sprostitvene igre – igre meditacije in sproščanja, dihalne vaje.

Koboltova (1990) meni, da socialne igre povečujejo motivacijo, pomagajo bolje razumeti kompleksne koncepte lastnega vedenja, spodbujajo socializacijo, osebnostni razvoj in omogočajo preizkušanje lastnih sposobnosti ter posledično integracijo na višji ravni. Rozman (2006) dodaja, da gre pri učenju socialnih veščin predvsem za reflektiranje lastnega vedenja, interakcijo z drugimi, odgovorno ravnanje, prevzemanje odgovornosti zase, učenje neodvisnega življenja, zbujanje občutka pripadnosti in širjenje socialne mreže.

Glede na razvojne naloge so za mladostnike primerne socialne igre, ki se navezujejo na prijateljske odnose, odnose v družini, drugačnost, razlike med spoloma, ljubezen, čustva, prostočasne dejavnosti, šolo, samopodobo in komunikacijo (Smrtnik Vitulič, 2009).

2 Primer iz šolske prakse

Ena od pomembnih nalog svetovalne službe je svetovanje razrednikom in pomoč pri njihovem profesionalnem razvoju. Zato smo se na šoli odločili, da bomo razrednikom ponudili usposabljanje za izvajanje tematskih razrednih ur, saj smo po pregledu dnevnikov ugotovili, da na razrednih urah prevladujejo aktivnosti, ki so vezane na administrativno vlogo. Razredniki razredne ure premalo izkoriščajo za vzgojo otrok in obravnavo tem, s katerimi bi dijaki postali odgovornejši, samozavestnejši in sodelovalni. Svetovalni delavki sva zato pripravili priročnik, v katerem sva navedli nekaj tematsko obarvanih delavnic in socialnih iger, ki jih lahko razredniki izvajajo na razrednih urah. Tako je nastalo interno gradivo, sestavljeno iz petih različnih sklopov aktivnosti, ki jih bom predstavila v nadaljevanju.

Prvi sklop se nanaša na spoznavanje in navezovanje stikov. Primeren je za dijake 1. letnikov in skupine, kjer se dijaki med seboj še ne poznajo. Tukaj najdemo različne vaje, ki jih lahko razrednik izvaja na začetku šolskega leta, da se razred med seboj spozna in oblikuje nek skupen cilj. Na šoli imamo v septembru teden obveznih izbirnih vsebin. Dijaki 1. letnikov gredo v tem času na Centre šolskih in obšolskih dejavnosti, spremljajo pa jih njihovi razredniki. To je teden, ki je posvečen prav oblikovanju razreda kot skupine s skupnimi pravili in kodeksom obnašanja. Želimo si, da bi se v razredu ustvarila pozitivna klima, zato razredniki velikokrat prav ta teden izkoristijo za izvedbo socialnih iger. Na CŠOD-jih se povežejo z vzgojitelji in skupaj načrtujejo ure spoznavanja. Ker je prostor dogajanja izven šole, so dijaki bolj sproščeni, pripravljeni na sodelovanje in socialne igre dobro sprejemajo. Kot primer socialne igre, ki jo naši razredniki največkrat uporabijo iz tega sklopa, lahko opišemo igro »Kdo sem«. Pri njej dijak ob navedbi svojega imena zraven doda pozitiven pridevnik, ki ga označuje. Lahko zahtevamo, da je pridevnik na prvo črko imena. Dijak lahko svojo izbiro pojasni. Npr. jaz sem Tjaša Topla. Pridevnik topel sem si izbrala zato, ker se trudim biti prijazna do soljudi in z naklonjenostjo pomagam dijakom, ki imajo težave. S pomočjo te igre dijaki spoznajo pozitivne lastnosti sošolcev.

Mladostniki se v času odraščanja »iščejo«, spoznavajo svojo osebno identiteto in želijo pridobiti dobro samopodobo ter sprejeti svoje telo. Temu je namenjen drugi sklop delavnic. Po naših izkušnjah so delavnice primerne za vse dijake od 1. do 4. letnika. Velikokrat namreč pri izvajanju karierne orientacije opazimo, da so dijaki premalo samozavestni in nimajo jasnih

ciljev. Nekateri dijaki tudi nimajo oblikovanega vrednostnega sistema in ne znajo obvladati svojih čustev. V tem sklopu bom izpostavila vajo »Poti do ciljev«. Pri njej vsak dijak napiše na listek nek svoj cilj (poklic, ki bi ga rad opravljal, socialno spretnost, ki bi jo rad razvil) in listek vrže v škatlo. Nato vsak dijak iz škatle vzame en listek, na glas prebere zapisan cilj in pove, kaj vse mora narediti za dosego tega cilja. Če je cilj dolgoročen, poskuša dijak postaviti vmesne, kratkoročne cilje, ki ga bodo pripeljali do končnega cilja. Dejavnost spodbuja dijake k razmišljanju o svojih ciljih, hkrati pa pomaga pri razmišljanju o izbiri poti in načrtovanju, ki je za dosego cilja potrebno.

V šolah se izvaja sekundarna socializacija, pri kateri v ospredje vstopajo vrstniki, oblikujejo pa se tudi trdne prijateljske vezi. Kljub hitremu tempu in obilici dejavnosti, ki jih imajo mladostniki poleg šole, ne smemo pozabiti tudi na odnose v družinah. Velikokrat so ravno skrhani odnosi v družini ter nezaupanje in pomanjkanje časa za pogovor razlog, da mladostniki iščejo neprave poti in imajo težave na psihičnem področju. S pomočjo iger oz. nalog v tem sklopu dijaki razmišljajo o svojih pozitivnih in negativnih lastnostih, o počutju drugih ljudi okoli sebe, o svoji družini, pomoči drug drugemu, pripadnosti določenim skupinam. Zelo dobra delavnica je »Knjiga kuponov«. Z njo zajamemo več različnih aspektov razvoja posameznikove osebnosti. Vsak dijak dobi dva kupona, na katera zapiše, komu ju poklanja in kaj mu nudi. Ponujeno pomoč tudi obrazloži. Dijak tako razmisli o svojih dobrih lastnostih in veščinah. Začne se zavedati svojih spretnosti, hkrati pa se zave, da pripada neki skupini, katere skupni cilj je medsebojna pomoč. Ve, da bo z nudeno pomočjo nekomu lahko polepšal dan, hkrati pa bo on dobil pomoč, ko jo bo potreboval. Kupone si nato dijaki razdelijo med seboj in jih uporabijo, ko jih potrebujejo. Dijaku lahko razrednik določi po dva dijaka ali pa si dijaki svoje prijatelje, ki jim bodo podarili kupone, izberejo sami. Pri tem število kuponov, ki jih bo imel posamezen dijak, ne bo enako. Vsekakor pa s to socialno igro večamo tudi občutek sprejetosti in pripadnosti razredu. Socialno igro se da zelo dobro uvesti tudi v krogu družine. S tem ko za nekoga drugega naredimo neko dobro stvar in smo prijazni, se počutimo dobro in zadovoljno. Po določenem času dijake vprašamo, ali so kupone že unovčili in kako so se ob tem počutili.

Komuniciranje, razumevanje navodil, pozorno poslušanje so veščine, ki so nepogrešljive. Ker se danes večino komunikacije prenaša na splet in socialna omrežja, se nam zdi še posebej pomembno, da dijake opolnomočimo s komunikacijskimi veščinami pri medsebojnih stikih.

V 4. sklopu našega priročnika so tako zapisane vaje, s pomočjo katerih se urimo tako v besedni kot nebesedni komunikaciji. Dobra socialna igra, ki je dijakom zelo všeč, je »Verižna zgodba«, pri kateri dijaki razvijajo veščini poslušanja in predajanja informacij. Pri tej igri oblikujemo skupine z največ 6 dijaki; naenkrat sodeluje samo ena skupina, ostale pa poslušajo in opazujejo. V začetni fazi dva izmed dijakov iz ene skupine ostaneta v razredu, ostali pa grejo iz razreda. En dijak nato drugemu prebere neko zgodbo, ki naj traja 1 minuto. Nekoga od dijakov, ki so šli ven, pokličemo nazaj v razred in eden od poslušalcev mu pove zgodbo, kot si jo je zapomnil. Ta pove naslednjemu, ki pride v razred itn. … Čas pripovedovanja zgodbe lahko omejimo. Končno obliko nato primerjamo s prvotno zgodbo. Nato z drugačno zgodbo zadevo odigrajo še ostale skupine. Namesto zgodbe lahko prikažemo tudi sliko, ki se jo nato opisuje. Razgovor po končani aktivnosti v skupini poteka o možnih vzroki za to, da se neko sporočilo popači, lahko pa tudi o počutju pripovedovalcev.

Zadnji sklop vaj se nanaša na spoprijemanje s stresom. Velikokrat otroke preobremenimo že v osnovni šoli, ko jih vpisujemo v najrazličnejše obšolske dejavnosti, da bi se čim bolje razvili na različnih področjih. Pri tem lahko otroka kaj hitro preobremenimo, zato ga moramo dobro poznati, hkrati pa je pomembno, da se otrok oz. v našem primeru mladostnik zna spoprijemati z vsakodnevnimi obremenitvami, ki so v nekaterih obdobjih precej stresne. Najprej se moramo naučiti soočiti se s stresom, kasneje pa lahko spoznamo različne načine premagovanja stresnih situacij. V tem sklopu so opisane strategije premagovanja stresa na čustveni in miselni ravni ter eden izmed mnogih načinov sproščanja, progresivna mišična relaksacija. Izpostavim naj vajo premagovanja stresa na miselni ravni, katere cilj je, da se mladostniki zavedajo svojih negativnih mislih in jih poskusijo preoblikovati v pozitivne. To zna biti za dijake težka naloga, zato je naloga razrednika, da dijake usmerja v bolj vsakdanje pozitivne situacije in dogodke, ki so jih že doživeli, da bodo tako lažje pretvorili negativne misli v pozitivne.

Opisala sem vse sklope socialnih iger, delavnic in aktivnosti, ki jih razredniki najdejo v priročniku. Ker pa je zelo pomembno, da zna razrednik vaje pravilno izpeljati, sva svetovalni delavki organizirali tudi delavnice izvajanja teh iger oz. preigravanje. Na ta način so razredniki spoznali vaje oz. igre, jih izkusili in videli, na kaj je treba biti pozoren pri izvajanju neke vaje. Nekateri razredniki so nekaj iger nato sami izvedli v razredu, drugi so želeli, da igre izvedemo skupaj.

3 Zaključek

Razredne ure lahko izkoristimo za razvijanje posameznikov v odločne, samostojne osebe z lastnimi stališči, socialnim čutom ter željo po delu in napredku. Prav take posameznike potrebuje današnja civilna družba. To lahko dosežemo z vpeljavo in izvajanjem različnih tematskih delavnic oz. socialnih iger v razredu. Veliko vlogo pri tem ima razrednik, ki pa za takšno delo v razredu pogosto nima prave motivacije, niti strokovne in finančne podpore.

Oviro pri izvajanju takšnih razredih ur razredniki vidijo tudi v tem, da so razredne ure na urniku pred prvo šolsko uro, ko je večina učencev še zaspanih oz. nepripravljenih za delo, ali pa zadnjo uro, ko so učenci preutrujeni in bi želeli oditi domov. Prav tako jih obremenjujeta vsebina in načini dela, saj bi razrednik moral obvladovati veliko različnih veščin, ki jih med izobraževanjem za svoj poklic ne pridobi.

Zato sem v prispevku predstavila priročnik za izvajanje tematskih razrednih ur, ki je razrednikom lahko v pomoč pri obogatitvi razrednih ur, ustvarjanju pozitivne klime in povezovanju razreda v skupnost zdravih, potrpežljivih, spoštljivih in sodelovalnih dijakov. Razrednike sem preko delavnic oz. preigravanj socialnih iger tudi primerno usposobila, da lahko samostojno in brez strahu igre izvajajo v oddelku. Priročnik so učitelji sicer dobro sprejeli, vendar ga v praksi uporablja le peščica. Razredniki menijo, da dokler se razredne ure ne bodo umestile na urnik sredi pouka in dokler bo razredništvo finančno podcenjeno, takšnih zahtevnih in napornih ur ne bodo izvajali. Poleg tega pa se kljub vsemu čutijo premalo usposobljene za poglobljeno obravnavo življenjih tem, ki vplivajo na razvoj posameznikove osebnosti.

Vsaj delno rešitev vidim v tem, da bi priročnik še izboljšali in natančneje opisali način izvedbe socialnih iger ter da bi razrednik in svetovalna služba takšne tematske delavnice izvajala skupaj. Kot sem prikazala v prispevku, imajo socialne igre mnogo pozitivnih vplivov tako na posameznike kot na razred kot celoto, zato bi bilo škoda, da jih ne bi izkoriščali pri razrednih urah, ki so temu tudi namenjene.

4 Viri in literatura

1. AŽMAN, T. *Sodobni razrednik: priročnik za usposabljanje učiteljev za vodenje oddelčnih skupnosti.* Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo. 2012.
2. KALIN, J. Zakaj razredne ure. *Vzgoja: revija za učitelje, vzgojitelje in starše.* 1999, št. 2 (letn. 1), str. 21–23.
3. *KLJUČNE kompetence* [Online]. Evropska komisija: Izobraževanje in usposabljanje. [Zadnja sprememba 3. 8. 2018]. [Citirano 3. avg. 2018; 22.04]. Dostopno na spletnem naslovu: http://ec.europa.eu/education/policy/school/competences_sl.
4. KOBOLT, A. Interaktivne igre kot del socialnega učenja. *Ptički brez gnezda*. 1990, št. 29-30 (letn. 14), str. 60–69.
5. KUNSTELJ, A. Naloge razrednika. V: *Razrednik: vloga, delo in odgovornost.* Ljubljana: Jutro. 2001. Str. 113–129.
6. PROGRAMSKE *smernice za delo oddelčnega učiteljskega zbora in oddelčne skupnosti v osnovnih in srednjih šolah ter v dijaških domovih*. [Online]. Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport. 2005. [Citirano 20. avg. 2018; 20.35]. Dostopno na spletnem naslovu: http://www.mizks.gov.si/fileadmin/mizks.gov.si/pageuploads/podrocje/os/devetletka/p rogr am_drugo/Programske_smernice_za_delo_ouz_in_os.pdf.
7. PUŠNIK, M. Vloga razrednika v našem šolskem sistemu. V: *Razrednik v osnovni in srednji šoli.* Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo. 2002. Str. 7–64.
8. ROZMAN, U. *Trening socialnih veščin*. Nova Gorica: Educa. 2006.
9. SMRTNIK Vitulić, H. Razvojnopsihološki pomen iger v srednjem in poznem otroštvu. *Socialna pedagogika*. 2009, št. 4 (letn. 13), str. 383–398.
10. STYLES, D. *Oddelčni sestanki: razredne ure*. Nova Gorica: Educa, Melior. 2008.
11. VIRK-Rode, J. in BELAK-Ožbolt, J. *Razred kot socialna skupina in socialne igre.* Ljubljana: Zavod RS za šolstvo. 1990.
12. ŽAVBI, A. Socialne igre za pokušino. *Mama: revija za nosečnice in starše*. 2012, št. 175 (letn. 12), str. 16–17.

Šolski center Celje

Srednja šola za strojništvo, mehatroniko in medije

Lidija Leskovšek

ŠPORT ZDRUŽUJE MLADE

SPORT CONNECTS YOUNG PEOPLE

Povzetek

Revščina je problem, ki prizadene veliko ljudi po vsem svetu. Zaradi revščine najbolj trpijo otroci in že zaradi njih se moramo truditi odpraviti revščino in jim omogočiti boljšo prihodnost. S projektom, ki smo ga poimenovali »Šport združuje mlade«, smo želeli vzpostaviti mobilnost dijakov med državami Srbije, Makedonije in Slovenije kot element vseživljenjskega učenja in z navedenim sodelovanjem prispevati k sodelovanju medkulturnih zmožnosti in pridobivanju izkušenj v medkulturnih stikih. Menimo, da je šport lahko močan povezovalni dejavnik socialno izključenih, ki prav v športu pogosto izkažejo svojo vrednost in se uveljavijo. Poudarek sodelovanja je bil v košarkarskem turnirju v Novem Sadu na prijateljski tekmi med dijaki Slovenije, Makedonije in Srbije, s katerim smo želeli pridobiti nove informacije in z medkulturnim sodelovanjem povečati medkulturno in jezikovno kompetenco dijakov in učiteljev.

Ključne besede: medosebni odnosi, primeri dobre prakse, mednarodni projekt, revščina in socialna izključenost

Abstract

Poverty is a problem that affects many people around the world. As children are the ones who suffer most, we must try to eliminate poverty and offer them a better future. The aim of the project called "SPORT CONNECTS YOUNG PEOPLE" is to establish student mobility among the countries of Serbia, Macedonia and Slovenia as an element of lifelong learning and through the described cooperation contribute to the participation of intercultural competences and gain experience in intercultural contacts. We believe that sport can be a powerful connecting factor of socially excluded people, who can in often prove their worth and become established through sports activities. The emphasis of cooperation was on the basketball tournament in Novi Sad at a friendly match between students from Slovenia, Macedonia and Serbia, where we wanted to gain new information and increase the intercultural and linguistic competence of students and teachers through intercultural cooperation.

Key words: interpersonal relations, examples of good practice, international project, poverty and social exclusion

1 Predstavitev dejavnosti

Na Srednji šoli za strojništvo, mehatroniko in medije imamo kar nekaj dijakov, ki prihajajo iz različnih socialnih okolij in nimajo dovolj sredstev, da bi živeli v skladu s takšnim življenjskim standardom, ki je v določeni družbi označen za sprejemljivega.

Revščina in socialna ogroženost vse večjega števila ljudi redno polnita prve strani medijev. Nanju so postali pozorni tudi mladi in se tako povezali v mednarodni projekt, v katerem so sodelovale Slovenija, Makedonija in Srbija. Šport je zagotovo eno izmed področij, kjer se lahko dijaki dokažejo. Mnogi med njimi, sploh v Srbiji in Makedoniji, odraščajo v velikem pomanjkanju in včasih je prav šport njihova vstopnica v lepše življenje. S projektom boja proti revščini in socialni izključenosti smo želeli vzpostaviti mobilnost dijakov med državami, kot element vseživljenjskega učenja in z navedenim sodelovanjem prispevati k sodelovanju medkulturnih zmožnosti in pridobivanju izkušenj v medkulturnih stikih. (http://www.svetevrope.si/sl/dokumenti_in_publikacije/dokumenti_v_slovenscini)

Cilji projekta so bili naslednji:

- ozaveščanje dijakov in učiteljev o problematiki socialne izključenosti in revščine,
- spodbujanje in navduševanje institucij ter posameznikov k sodelovanju v boju proti revščini in socialni izključenosti ter zmanjševanju stereotipov in stigmatiziranju posameznikov,
- iskanje / izmenjava dobrih praks in razvoj inovativne pedagoške prakse za izboljšanje stanja delovanja institucije in posameznikov (učiteljev, dijakov, svetovalnih delavcev …) na tem področju,
- mednarodno interdisciplinarno sodelovanje dijakov in učiteljev, navezava novih stikov in partnerstev,
- izboljšanje jezikovnih medkulturnih kompetenc dijakov in učiteljev kot posledica mobilnosti in mednarodnega sodelovanja s kulturno raznolikimi okolji,
- desiminacija problematike revščine in socialne izključenosti ter projektnih rezultatov lokalno in širše.

S projektom smo želeli doseči, da mladi v različnih situacijah dobijo potrebno priložnost za priznavanje in sprejemanje svoje drugačnosti:

- dijaki iz različnih socialnih okolij, ki so zaradi jezika in kulture izključeni,
- revni, ki jih zaradi subvencionirane prehrane (malice) ne zaznavamo več, lahko pa jih bomo zopet v bodoče,
- nadarjeni, ki so zaradi svoje drugačnosti pogosto izključeni (posebna obravnava), ali drugače »posebni« dijaki/dijakinje.

V mednarodni projekt Šport združuje mlade so bile vključene tri srednje šole iz treh držav. Poleg Srednje šole za strojništvo, mehatroniko in medije sta v projektu sodelovali še Srednja mašinska škola Novi Sad in ASUC Boro Petruševski, Skopje. Mednarodna razsežnost projekta je spodbudila tudi k medkulturnemu dialogu, ki je pripomogel k večji strpnosti, medsebojnemu razumevanju in dobrim odnosom. Prav medkulturni dialog je pomenil dober temelj za začetno spoznavanje in poglobitev razumevanja partnerjev in za lažje razumevanje kulturnih okvirov in odzivov partnerske šole. Hkrati smo izboljšali tudi sporazumevalno sposobnost tako dijakov kot tudi učiteljev vseh šol. Nekaj tovrstnih procesov se je odvijalo že pri pripravi projektnega predloga. V okviru projekta smo pri dijakih spodbujali iskanje skupnih točk medetničnih odnosov in ne razlik, izražanje sebe ob sprejemanju drugih, zmožnost prisluhniti drugim, aktivno poslušanje, empatijo. Dijaki so bili aktivno vključeni v snemanje in izdelavo filma, v načrtovanje, izvedbo in aktivno sodelovanje pri razrednih urah, pri učenju in razumevanju srbskega in slovenskega jezika ter zavedanju pomembnosti večjezičnosti. Z aktivnim sodelovanjem dijakov smo želeli doseči ne samo občutek »lastništva« nad projektom, ampak tudi večjo motivacijo za delo in sodelovanje. (Razvojni načrt Srednje šole za strojništvo, mehatroniko in medije za obdobje 2009-2014, Šolski center Celje, 2009.)

V okviru projekta so potekale naslednje aktivnosti:

- vzpostavitev projektnega tima, ki je načrtoval in spremljal izvajanje projekta ter doseganje kakovostnih in kvantitativnih projektnih rezultatov,
- ozaveščanje o moralni oziroma etični odgovornosti posameznih dijakov in učiteljev na razrednih urah, roditeljskih sestankih in učiteljskih konferencah,
- mednarodno sodelovanje, navezovanje novih stikov, spoznavanje partnerjev, mobilnost in izboljšanje medkulturne in jezikovne kompetence dijakov in učiteljev,

- medsebojni obiski, izmenjave, druženje, osebni in institucionalni stiki,
- izvedba zaključnega srečanja in košarkarskega troboja med šolami v Novem Sadu,
- neformalno druženje dijakov in učiteljev ob projektnem srečanju,
- druženje mladih, skupno preživljanje prostega časa, stiki preko IKT (Facebook ipd.),
- priprava inovativnega modela za izvedbo razrednih ur dijakov na to temo (dijaki, učitelji in svetovalne delavke),
- informiranje in širjenje projektnih rezultatov širši javnosti (medijski tehniki, TV) Rezultati projekta so bili:
- turnir v košarki (Slovenija, Srbija, Makedonija) v Novem Sadu,
- izpeljava 26 razrednih ur na temo revščine in socialne izključenosti,
- okrogle mize in izmenjava primerov dobrih praks na temo revščine in socialne izključenosti s svetovalnimi delavkami in Centrom za socialno delo,
- izdelava inovativnega modela za izpeljavo razrednih ur na temo revščine in socialne izključenosti,
- izdelava 10-minutnega filma o turnirju v košarki,
- obisk dijakov in učiteljev Šolskega centra Celje na partnerski šoli v Srbiji in Makedoniji ter njihovo aktivno sodelovanje v projektnih aktivnostih.

Širjenje projektnih rezultatov je potekalo na več nivojih:

- informiranje o projektnih rezultatih na učiteljskih konferencah, roditeljskih sestankih, razrednih urah, kolegiju ŠCC, srečanjih in seminarjih, z osebnimi pogovori,
- objava na spletnih straneh šole in partnerjev,
- objava na VI-TV (šolska spletna televizija),
- objava prispevkov na regionalni televiziji in v lokalnih časopisih.

Na začetku projekta so se oblikovali timi učiteljev, ki so bili odgovorni za organizacijo in izvedbo posameznih projektnih aktivnosti. Tako je tim za vodenje projekta ves čas izvajanja projekta skrbel za učinkovito vodenje in spremljanje projekta ter morebitne popravne ukrepe. Tim učiteljev različnih predmetnih področij je poiskal možnosti vključevanja omenjene tematike v kurikul in redni pouk, s čimer smo obogatili vsebino pouka. Poseben tim učiteljev pa je pripravil načrt vključitve in aktivnosti partnerskih šol.

Pri vseh aktivnostih projekta je sodelovalo več kot 20 učiteljev sodelujočih šol v projektu in več kot 500 dijakov, ki so s projektnimi dejavnostmi delovali na vseh področjih, ki jih pokrivajo šole (družboslovna, praktična in zlasti etična in športna področja). Govorimo o interdisciplinarnem pristopu, ki je zahteval timsko delo. Na vseh treh šolah so bile aktivnosti projekta vključene v redno izvajanje kurikula. Izvajanje projekta je tako zasnovano na novih pristopih, zelo pomembno vlogo pri tem pa ima prav ustvarjalnost.

Projektne aktivnosti so samo »orodje« in pristopi, znotraj katerih so morali tako dijaki kot tudi učitelji pokazati veliko mero ustvarjalnosti, s katero smo skupaj dosegli zastavljene cilje projekta. Kakovost doseženih rezultatov je namreč v veliki meri odvisna prav od njihove ustvarjalnosti in motiviranosti.

Dijaki in učitelji smo skupaj načrtovali razredne ure na temo revščine in socialne izključenosti. Vključevanje teh tem v redno izvajanje kurikula je zahtevalo veliko stopnjo iznajdljivosti in ustvarjalnosti učiteljev. Veliko projektnih aktivnosti je predstavljalo tudi novost.
(https://www.zrss.si/mednarodno-sodelovanje)

Slika 1: Košarkarska tekma med dijaki

Slika 2: Partnerski obisk v Makedoniji

2 Opis dejavnosti

Projektne aktivnosti so bile vključene v delovanje Foruma slovanskih kultur (FSK), ki se zavzema za ohranjanje in razvijanje kulturnih vrednot, tradicij in vsebin, ki družijo države, v katerih se govorijo slovanski jeziki. FSK spodbuja sodelovanje teh držav na področjih kulture, izobraževanja, znanosti, razvija kulturne izmenjave, pripravlja srečanja in omogoča nastajanje skupnih projektov. Forum je mednarodna organizacija, v katerem so poleg Slovenije še Belorusija, Bolgarija, BIH, Črna gora, Hrvaška, Makedonija, Slovaška, Ruska federacija, Srbija ter Ukrajina. Tako predstavlja FSK širši mednarodni javnosti dosežke na omenjenih področjih in pomaga predvsem pri promociji projektnih rezultatov. Prav tako so bile projektne aktivnosti vključene v Urad za Unesco, katerega cilj je prispevati k miru in varnosti s sodelovanjem držav na področjih izobraževanja, znanosti in kulture.

Z vključevanjem partnerskih šol so bili dijakom in učiteljem približani novi načini oz. metode dela, poleg tega so sodelujoče šole vključene v mrežo evropskih šol, kar jim bo olajšalo delo pri iskanju novih partnerjev in povezav v Evropi ter izmenjavi izkušenj. Projekt je torej od avgusta do decembra 2012 povezoval dijake in učitelje treh partnerskih šol in jih povezuje še danes. Na zaključni prireditvi, ki smo jo izvedli na Srednji mašinski školi v Novem Sadu, smo odigrali košarkarski troboj. Pripravili in posneli smo tudi film tekem in intrvjuje dijakov vseh šol, ki so podali svoja mnenja o revščini in socialni izključenosti.

Kaj menimo o revščini in socialni izključenosti, smo pokazali z raznovrstnimi dejavnostmi v sodelovanju s skupnostjo dijakov. Načrtno smo izvedli tudi tematsko razredno uro, na kateri smo se pogovarjali o enem izmed najpogostejših predsodkov o revnih, da so revni zato, ker sami to hočejo ali da niso dovolj trdno delali, kar se nanaša na to, da so leni in neodgovorni. Vse to pa lahko vodi v zaključek, da so revni sami odgovorni za svoj položaj, da družba ni odgovorna zanje in ji ni treba nič narediti zanje. Takšno razmišljanje je v nasprotju s kulturo človekovih pravic, saj zamenjuje posledice revščine (npr. vedenjski odkloni, zloraba drog, odklonitev dela, zloraba alkohola …) z vzroki za revščino. Za zmanjševanje revščine se je treba osredotočiti na korenine revščine. To zahteva velik politični napor držav in mednarodnih organizacij.

Skupina dijakov programa medijski tehnik je bila sestavni del projektnega tima, ki je načrtoval projektne aktivnosti in razvijal inovativen pristop k snemanju filma. Prav tako so bili sestavni del ekipe mobilnosti k partnerskim šolam in akterji zaključne prireditve. Njihova naloga je bila snemanje in obdelovanje slikovnega in video gradiva, ki je namenjeno za širitev projektnih aktivnosti, projektnih rezultatov in evalvaciji projektnih aktivnosti.

S projektom smo želeli razviti visoko stopnjo sodelovalne kulture in dobrega počutja dijakov, učiteljev in staršev ter si prizadevati, da bi ostala naša šola prostor, kjer se kali in krepi ustvarjalni duh, razvija kritičnost in sprejema drugačnost.

Prav ukrepanju po ugotovljenih slabostih smo načrtno namenili veliko pozornosti. V prakso smo implementirali raznovrstne ukrepe izboljšav, od okroglih miz do številnih tematskih razrednih ur, prireditev in šolskih projektov.

V okviru projekta smo načrtovali precej aktivnosti, postopkov in metod, s katerimi smo dosegli zastavljene cilje. Postavili smo kar nekaj kazalnikov, s katerimi smo merili in evalvirali uspešnost projekta in dosežene rezultate. Projektni rezultati so bili naslednji:

- vodenje projekta in zagotavljanje kakovosti,
- film košarkarskega turnirja in intervjuji udeležencev,
- izvedeni dve projektni delovni srečanji strokovnjakov naše šole v Skopje in Novi Sad na temo izmenjave in prenosa primerov dobrih praks,
- organizirana in izvedena zaključna prireditev s košakarskim turnirjem,
- izboljšane medkulturne in jezikovne kompetence učiteljev in dijakov,

- informiranje dijakov, učiteljev, staršev ter druge strokovne in širše javnosti,
- izvedenih 30 tematskih razrednih ur,
- širjenje projektnih rezultatov.

Mobilnost in mednarodno sodelovanje sta imela pomembno vlogo pri izboljšanju medkulturne in jezikovne kompetence dijakov in učiteljev. Ne nazadnje je prav to pripomoglo k njihovi osebni rasti in h kakovostnejšemu delu/učenju. Mednarodno sodelovanje različnih institucij je vzpostavilo partnersko koalicijo z možnostjo nadaljevanja in poglabljanja sodelovanja.

Tabela 1: Časovni potek načrtovanih aktivnosti

Trajanje: 15. 8. 2012 - 31. 12. 2012 **Aktivnost**	**Mesec 2012**				**Odgovoren**
	9	**10**	**11**	**12**	
Vodenje, koordinacija in spremljanje projekta					Prijavitelj
Vzpostavitev timov učiteljev in dijakov, ki bodo organizirali, vodili in realizirali posamezne projektne aktivnosti, izbira dijakov in učiteljev za izvedbo mobilnosti					Prijavitelj + partnerski šoli + partnerji
Širjenje problematike revščine in socialne izključenosti					Prijavitelj + partnerski šoli
Organizacija in izvedba delovnega obiska partnerske šole v Makedoniji.					Prijavitelj + partnerska šola iz Makedonije
Priprava inovativnega modela izvajanja razrednih ur in testiranje modela z izvajanjem inovativnih razrednih ur z dijaki na šoli					Projektna skupina + razredniki prijavitelja
Organizacija in izvedba projektnega srečanja in turnirja v košarki za dijake pri partnerski šoli v Novem Sadu, Srbija.					Prijavitelj + partnerski šoli
Evalvacija in diseminacija projektnih rezultatov					Partnerski šoli + prijavitelj
Izdelava končnega projektnega poročila					Prijavitelj

Slika 3: Okrogla miza na temo revščine in socialne izključenosti

Slika 4: Dijaki in mentroji vseh sodelujočih šol v projektu

3 Zaključek

Revščina in socialna ogroženost vse večjega števila ljudi redno polnita prve strani medijev. Nanju so postali pozorni tudi mladi in se tako povezali v mednarodni projekt, v katerem so sodelovale Slovenija, Makedonija in Srbija. Revščina je problem, ki prizadene veliko ljudi po vsem svetu. Zaradi revščine najbolj trpijo otroci in že zaradi njih se moramo truditi odpraviti revščino in jim omogočiti boljšo prihodnost. Reven in socialno izključen mladostnik za položaj, v katerem se je znašel, ni in ne more biti odgovoren, ker je ekonomsko odvisen od staršev ali skrbnikov, ti pa so odvisni od stanja, v katerem se nahaja ekonomski in gospodarski sistem.

Na Srednji šoli za strojništvo, mehatroniko in medije v Celju imamo kar nekaj dijakov, ki prihajajo iz različnih socialnih okolij in nimajo dovolj sredstev, da bi živeli v skladu s takšnim življenjskim standardom, ki v družbi velja za sprejemljivega.

S projektom, ki smo ga mi poimenovali »Šport združuje mlade«, smo želeli vzpostaviti mobilnost dijakov med državami Srbije, Makedonije in Slovenije kot element vseživljenjskega učenja in z navedenim sodelovanjem prispevati k sodelovanju medkulturnih zmožnosti in pridobivanju izkušenj v medkulturnih stikih. Menimo, da je šport lahko močan povezovalni dejavnik socialno izključenih, ki prav tu lahko pogosto izkažejo svojo vrednost in se uveljavijo.

Poudarek sodelovanja je bil v košarkarskem turnirju v Novem Sadu na prijateljski tekmi med dijaki Slovenije, Makedonije in Srbije, s katerim smo želeli pridobiti nove informacije in z medkulturnim sodelovanjem povečati medkulturno in jezikovno kompetenco dijakov in učiteljev. S projektom smo želeli izboljšati ozaveščenost in aktivacijo šole, učiteljev, dijakov in drugih vključenih v projektne aktivnosti in aktivnemu boju proti revščini in socialni izključenosti. Šlo je torej za interdisiplinarni pristop, ki zahteva timsko delo vseh udeležencev, ki sodelujejo v projektu in hkrati iščejo možnosti vključevanja te tematike v kurikul. Projekt je bil odlično promoviran v lokalnih medijih, širših slovenskih medijih in v srbskih ter makedonskih medijih. V prokjektu so bili doseženi vsi zastavljeni cilji, dosegli smo tudi vse zastavljene indikatorje za merjenje uspešnosti projekta.

S sodelujočimi šolami v projektu si želimo naše sodelovanje še poglobiti in okrepiti. Prepričani smo, da imamo prav na področju prenosa primerov dobrih praks še veliko možnosti za uspešno nadaljnje sodelovanje.

4 Viri in literatura

1. CVAHTE, B. *Realnost človeških stisk v pobudah varuhu človekovih pravic*. Posvet "Revščina in socialna izključenost oziroma vključenost". Portorož, 22.-24. april 2004.
2. FABJAN, B. *Sodobno pojmovanje revščine*. Ljubljana: Ekonomska fakulteta. 2001.
3. *MEDNARODNO sodelovanje*. [Online]. Dostopno na spletnem naslovu: https://www.zrss.si/mednarodno-sodelovanje.

4. *INFORMACIJSKI urad sveta Evrope*. [Online]. Arhivske strani.[Citirano 3. avg. 2018; 18.15]. Dostopno na spletnem naslovu: http://www.svetevrope.si/sl/dokumenti_in_publikacije/dokumenti_v_slovenscini.
5. MEGLIČ Črnak, A. in BOŠKIČ, R. *Analiza revščine in socalne izključenosti družin z otroki - Obraz revščine.* Ljubljana: Inštitut Republike Slovenije za socialno varstvo, enota za analize in razvoj - Otroška opazovalnica, Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve. 2008.
6. *POROČILO o človekovem razvoju - Slovenija 1999.* Ljubljana: Urad za makroekonomske analize in razvoj. 1999.
7. *RAZVOJNI načrt Srednje šole za strojništvo, mehatroniko in medije za obdobje 2009-2014*. Celje: Šolski center Celje, 2009.
8. *RAZVOJNI načrt Srednje šole za strojništvo, mehatroniko in medije za obdobje 2014-2019*. Celje: Šolski center Celje, 2015.
9. ROOM, G. *»New Poverty« in the European Community.* London: Palgrave. 2001.
10. STROPNIK, N. in STANOVNIK, T. *Boj proti revščini in socialni izključenosti.* 2. knjiga: Primer Slovenije. Budimpešta: Mednarodna organizacija dela. 2002.

Šolski center Celje

Srednja šola za storitvene dejavnosti in logistiko

Saša Lešnik Križnik

VZGOJA – PRAVICA IN DOLŽNOST UČITELJA

EDUCATION – THE TEACHER'S RIGHT AND OBLIGATION

Povzetek

Na razvoj osebnosti učenca vplivajo zavedno/nezavedno različne osebe v njegovem okolju v nekem času z različno močjo, najodgovornejša za vzgojo pa je družina. V času šolanja velik delež prevzame učitelj, ki ima hkrati izobraževalno in vzgojno vlogo. Obe se ves čas prepletata in ne moreta obstajati ena brez druge. Ključen pomen pri vzgoji ima odnos med učencem in učiteljem, na kar močno vplivajo učiteljeve lastnosti, komunikacija ter njegov vzgojni pristop in stil. V obdobju odraščanja na razvoj osebnosti najstnika vplivajo vrstniki in medijsko znane osebnosti, ki lahko vlečejo posameznika z varne poti, ampak le do neke meje. Le-ta se vzpostavi v zgodnjem obdobju odraščanja, ko se privzgajajo norme, vrednote in stališča. Pomembna je usklajenost med stališči in vrednotami učitelja, učencev in njihovih staršev. Bolj kot so si podobni, večji je lahko vpliv učitelja pri sooblikovanju določenih stališč in vrednot. Kompetentnost na vzgojno-izobraževalnem področju si učitelj zagotovi z nadaljnjim usposabljanjem in izobraževanjem.

Ključne besede: vzgoja, učitelj, lastnosti učitelja, vzgojni pristopi/stili

Abstract

The development of student's personality is consciously or subconsciously influenced by several people in his environment in a certain time, this is where his family has the largest responsibility in his education. Teacher has the biggest role and responsibility in student's upbringing as well as education during his time in school. The two roles are intertwining and would not exist without each other. The key element in student's development is teacher-student relationship, which is influenced by teacher's personality, communication and his coherent approach to education. In the period of adolescence, student personality can be shaped by peer pressure and media, which can be harmful for his development but to a certain degree. Values, views and norms must be established in the early stages of growing up in order to form student's personality. Consistency and coherence of values must be established between teacher, student and his parents. When there is a similarity of values of all the parties, the role of the teacher is more successful. The teacher's competence and skills are obtained at different educational training courses.

Key words: education, teacher, teacher's characteristics, educational approaches/styles

1 Vzgoja v šoli

Šola je vzgojno-izobraževalna ustanova, ki ima zakonsko določene naloge (Veljavni predpisi s področja izobraževanja):

- na mednarodno primerljivi ravni posreduje znanje, spretnosti in poklicne zmožnosti, ki so potrebne za opravljanje poklica in za nadaljnje izobraževanje,
- spodbuja vseživljenjsko učenje,
- izobražuje za trajnostni razvoj,
- razvija samostojno kritično presojanje in odgovorno ravnanje,
- spodbuja zavest o integriteti posameznika,
- razvija zavest o državni pripadnosti in narodni identiteti in védenja o zgodovini Slovenije in njeni kulturi,
- vzgaja za odgovorno varovanje svobode, za strpno in miroljubno sožitje ter spoštovanje soljudi,
- razvija in ohranja lastne kulturne tradicije in seznanja z drugimi kulturami in civilizacijami,
- omogoča vključevanje v evropsko delitev dela,
- razvija pripravljenost za vzpostavljanje svobodne demokratične in socialno pravične države,
- vzbuja zavest odgovornosti za naravno okolje in lastno zdravje,
- razvija zavest o pravicah in odgovornostih človeka in državljana,
- razvija nadarjenosti in usposabljanje za doživljanje umetniških del in za umetniško izražanje.

Te naloge izvaja učitelj, ki je državni uslužbenec, katerega plačuje država. Ta je naročnik in tudi porok, da izpolnjuje v njenem imenu svoje obveznosti (Peček, 1998).

Kljub temu da očitno položaja učitelja, zaupanja v njegovo strokovno avtoriteto in stopnjo njegove strokovne avtonomije ni mogoče definirati drugače kot v tesni povezanosti z državo in političnim ustrojem družbe, pa ne smemo pozabiti na dejstvo, da država ni monolitna, temveč je prizorišče, kjer si različne skupine z različnimi interesi prizadevajo za uresničitev svojega koncepta politike, ciljev, procedur, zaposlovanja svojega osebja. Državna politika in torej tudi šolska politika je plod različnih konfliktov in kompromisov (Peček, 1998).

Učiteljevi temeljni dolžnosti sta izobraževanje in vzgajanje. V praksi ju ni mogoče ločevati, v konkretnejših nalogah pa je lahko in večkrat tudi potrebno prenašati njuno težišče, ali bolj na izobraževanje ali bolj na vzgajanje. Ti premiki so še najbolj odvisni od razvojne stopnje učencev, narave učne vsebine in od učiteljeve vzgojne ozaveščenosti ter usposobljenosti. Kljub zahtevnosti izobraževanja je vzgajanje težje, kajti za poučevanje je potrebno nekaj znati, za vzgojo pa je treba nekaj biti, biti osebnost (Stifter v Strmčnik, 2001).

V današnjem času, v času pomanjkanja vrednot, je nujno več pozornosti posvečati vzgoji za vrednote. To pomeni, da v otroku odkrijemo najboljše in mu omogočimo razvijanje njegove osebnosti. Šola s svojimi pravili in organizacijo sooblikuje vrednote mlade generacije (Gogala, 2000). »Vzgajanje za strpnost in spoštovanje drugega, oboje je pogoj za demokracijo, moramo izvajati kot splošno in trajno nalogo izobraževanja. Vrednot in strpnosti ne moremo poučevati v ožjem pomenu besed; vsiljevanje določenih vrednot od zunaj pogosto privede do njihovega zanikanja in zavračanja, saj vrednote dobijo smisel le, če jih posameznik svobodno izbere. Šola lahko le omogoča vsakodnevno prakso strpnosti, tako da učencem pomaga upoštevati vidike drugih in spodbuja na primer pogovore o moralnih dilemah ali primerih, ko je potrebno etično odločanje« (Delors, 1996).

Podobno meni tudi Kroflič (2004), ki izpostavlja Gogalov poskus prenosa personalističnega koncepta človeka in duha na področje pedagogike. Vrednote se iz tega zornega kota vzpostavijo v osebnem odnosu med učiteljem in učencem ter v šolski skupnosti. Vzgoja v šoli ni toliko odvisna od ustrezne učne snovi, metod dela ali formalno vzpostavljenih pravil. Najpomembnejši je osebni stik z vrednotami, ki ga učenec doživi v odnosih in v živetih vrednotah šolske skupnosti, torej ne gre za učenje o vrednotah, ampak za učenčevo osebno doživetje vrednot. Vzgoja tako ne sme biti v nasprotju z življenjem v šoli.

Kroflič (2004) pravi, da obstaja pomislek v zvezi s tem, ali je vzgoja v javni šoli sploh upravičena in potrebna, saj naj bi za vzgojno komponento otrokovega razvoja poskrbela družina. Vzgojno področje v šoli se je opredelilo s pravilniki, ki so v večji meri poskrbeli za učenčeve pravice kot pa za dolžnosti. Z uvedbo pravno-administrativne logike kaznovanja izginja prostor za pravo vzgojno delo. Kroflič (2004) meni, da je naloga učitelja v današnjem času poleg seznanjanja mladostnika z vrednotami tudi spodbujanje njegovega moralnega razsojanja ter razvoj prijateljskega in empatičnega odnosa do sočloveka, šolske skupnosti, življenjskega okolja in do samega sebe.

2 Vzgajanje v razredu

Živimo v času nenehnih sprememb, ko se povečujejo pričakovanja šole in izobraževanja ter se učiteljeve dolžnosti spreminjajo, predvsem postajajo zahtevnejše. Danes ne morem več poučevati tako, kot so poučevali mene, če želim uresničevati zastavljene cilje in pripraviti učence na negotovo prihodnost. Hkrati delujem z manj pravicami v težjih okoliščinah, kot so pritiski, ki jih prinaša naraščajoča tekmovalnost, uveljavljanje tržnih mehanizmov, finančne racionalizacije, centralizacije odločanja o kurikulih, standardih znanja (Marentič Požarnik, 2000).

Današnji učitelj naj bi usklajeval svoje in učenčeve dolžnosti ter pravice. Zato so močno poudarjene tudi deontološke značilnosti učiteljskega poklica, se pravi dolžnosti in pravice učitelja do države, staršev in zlasti do učencev.

Ker sem takšna osebnost kot sem, v razredu (in zunaj njega) izražam različne osebnostne lastnosti. Do učencev pristopam z demokratičnim vzgojnim pristopom in stilom, v katerem prevladuje spodbujanje – učitelj je hkrati strog in zahteven, vendar tudi veder in sliši potrebe učencev, poudarek je na spoštovanju učenčeve osebnosti.

Če želim delovati avtoritativno, je nujno, da sem kompetentna na dveh področjih, izobraževalnem in vzgojnem. Prvo se nanaša predvsem na znanstvena spoznanja, drugo na vrednote, obe pa močno pogojuje moja osebnostna struktura in nasprotno, tudi osebnostna struktura je pod vplivom znanja in vrednot. Poklicne sposobnosti, v veliki meri pa tudi lastnosti, so v prvi vrsti odvisne od učiteljeve izobrazbe. Razlike v izobrazbenih potrebah včerajšnjega in današnjega učitelja so velike. Učitelj nikoli ne ve, kaj ga utegnejo učenci vprašati. Kolikor bolje jim odgovori, toliko večji strokovni ugled ima (Strmčnik, 2001).

Enako kot Alexander v Powell in Solity (1993) menim: »Učitelji so produkt ne le izobraževanja, marveč enkratnih intelektualnih značilnosti, osebnosti, stališč in nakopičenih izkušenj. Izkušnje, ki jih imajo iz otroštva ali so jih pridobili kot starši, v veliki meri oblikujejo njihov pristop k otrokom«.

Učitelji sodelujemo v javnem življenju, spremljamo proces razvoja okolja, spoznavamo učinkovanje različnih stvari, ki vplivajo na vzdušje, v katerem poteka vzgojno-izobraževalni proces. Sodobno izobraževanje učiteljev zajema široko splošno izobrazbo, solidno poznavanje

specifičnega strokovnega področja in pedagoško psihološka znanja. Pri svojem delu mora biti učitelj zanesljiv, prepričljiv, dosleden, objektiven, razodevati pa mora tudi človeški optimizem (Pšunder, 1994).

Kot učitelj se v šoli pojavljam v treh vlogah (Resman v Pšunder, 1994): kot uslužbenec, strokovnjak in človek. Vse tri vloge so redno prisotne in delujejo relativno usklajeno. Učitelj kot uslužbenec – zavezana sem strukturi, ki me je zaposlila, pri čemer je moja dolžnost, da upoštevam šolske pravne akte in zakonodajo. Učitelj kot strokovnjak – zavezana sem stroki, kar pomeni, da poznam svojo stroko, jo spremljam in razvijam ter svoja znanja uresničujem na način, ki je dostopen učencem. Učitelj kot človek – sem človek s čednostmi in slabostmi, človek, ki zna ljubiti, ima dovolj človeške topline v komuniciranju z učenci in skrbi zanje, človek, ki lahko vpliva z odločnostjo, je human brez pretirane sentimentalnosti, zna hrabriti, spodbujati, podpreti, zna presojati, razumeti in razlikovati.

Nekateri poudarjajo, da smo učitelji slabo usposobljeni, ker imamo premalo psihološkega in pedagoškega znanja, drugi pa menijo, da imamo premalo znanja o predmetnem področju, da imamo torej premalo znanja o tem, kaj učiti. Žal so kritike učiteljeve sposobnosti tesno povezane z razvrednotenjem njegove strokovnosti, s spodkopavanjem njegove avtoritete kot strokovnjaka za področje poučevanja, s povečanjem nadzora od zunaj in z zmanjšanjem stopnje njegove avtonomnosti v razredu, pa tudi možnosti vpliva na šolsko politiko. Stopnjo strokovne avtonomije učiteljev bistveno določajo pravice in dolžnosti, ki ju družba pripisuje šoli in učiteljem. Odvisna je predvsem od države in od uspešnosti boja učiteljev z državo za njeno uveljavitev.

Večkrat je bilo vzpostavljeno prepričanje, da je učiteljevanje poklic, za katerega je bolj kot strokovno znanje o tem, kako poučevati, potrebno imeti čut za otroke in veliko mero potrpežljivosti. Gre za ideologijo, da je poučevanje v šoli predvsem stvar čuta, ljubezni do otrok, poglobitve v otroško dušo, stvar predanosti in plemenitih nagibov. Seveda je učiteljevanje tudi to, vendar mora v šoli vladati tudi razmerje subjekta do vednosti. Takšen koncept lahko vodi k nizki stopnji strokovne avtoritete in nezaupanju v strokovno avtonomnost (Peček, 1998).

Učitelj se mora znati približati učencem kot človek, zaradi česar ga bodo učenci cenili, ga imeli radi in ga spoštovali kot osebo. Neizraziti, medli ter osebnostno šibki vzgojitelji ne morejo biti

uspešni. Nasprotno pa osebnostno močni in notranje izgrajeni učitelji pogosto vzgajajo celo takrat, kadar tega sploh ne nameravajo. Takrat so namreč najbolj neposredni, najbolj topli in najbolj pristni. Vzgajajo že s tem, da so in kar so (Gogala, 2005). Uspešnejši so tudi pošteni, iskreni ter dosledni učitelji. To so lastnosti, s katerimi učitelj postavi jasne meje, da med učenci ni nejasnosti in zmedenosti. Takšen učitelj se tudi ne pretvarja, do učencev je odprt, z njimi razpravlja o svojih ter njihovih željah, potrebah in občutkih. Učencev ne obremenjuje s svojimi osebnimi ali strokovnimi problemi, temveč te rešuje drugje.

V razredu izvajam različne metode, s katerimi lahko oblikujem različne vrednote pri različnih učencih:

- metode, kjer je poudarjena aktivna vloga učencev (diskusija z argumentacijo, igra vlog),
- metode, kjer gre za učiteljev indirektni vpliv (preko njegovega sistema vrednot in osebnega zgleda),
- nujne karakteristike pristopov, s tolerantnostjo na prvem mestu in ponovnim poudarkom na osebnem zgledu učitelja.

Če želim vzgajati, moram biti prijazna, velikodušna, moram znati poslušati, spodbujati učence in verjeti vanje. Pomembno je tudi, da se mi učenci lahko zaupajo, da jih rada učim, jim pomagam, ko jim ne gre ter da ne obupam nad njimi. Paterson (2000) poudarja pomen spoštovanja učencev s strani učitelja. Učitelj mora biti spoštljiv do učencev, ne samo takrat, kadar se primerno obnašajo, ampak ves čas. Le na takšen način jim lahko posreduje vrednoto spoštovanja drugih ljudi.

Močno se strinjam z Gogalo (2005), ki izpostavlja, da mora biti učitelj avtonomna, samostojna in svobodna osebnost. Kot takšen ne dovoli, da bi mu kdo vsiljeval mnenja in prepričanja. Prav tako ne sprejema javnega mnenja in ne zaupa slepo avtoritetam. Neodvisno od drugih hodi svojo pot življenja in spoznavanja, kadar ve, da je tako prav. Samostojnost in svobodnost mu daje močna osebna kritičnost.

Pri učitelju so pomembne vse dimenzije človeka, to so intelektualna, čustvena in duhovna. Dobro mora poznati sebe in svojo notranjost, če želi poznati in razumeti svoje učence. Če delamo v skladu s tem, kar smo v svoji notranjosti, s svojim notranjim učiteljem, potem smo pri delu uspešni in zadovoljni (Palmer, 2001).

Opravljati poklic učitelja je poslanstvo, ki ne more biti dobro opravljeno, če v svoje delo učitelj ne vloži svojega jaza. Palmer (2001) pravi, da mora biti delo učitelja del njegove identitete in integritete. Lahko sicer opravlja delo učitelja, vendar če ni tudi zares njegov, potem izvaja nasilje nad svojo osebnostjo. Kaj hitro pa se potem zgodi, da začne zaradi tega izvajati nasilje nad drugimi, s katerimi prihaja v stik, torej nad sodelavci in učenci. Poklic učitelja mora biti zato njegova globoka radost, kljub temu da doživlja tudi strah in bolečine.

3 Zaključek

Z zakonodajo so določeni vzgojno-izobraževalni cilji, katere naj bi učitelj dosegel s svojim poučevanjem in vzgajanjem. Samega poteka dela se ne more opredeliti z zakoni, različnimi smernicami in določili. Učiteljevo delo je dosti bolj kompleksno, učitelji ne morejo popolnoma slediti nekim natančno določenim pravilom, vsiljevanje rutine pa so za uspešnost njihovega dela lahko celo škodljivi. Učiteljev tudi ne moremo jemati kot tistih, ki zaradi nerazumevanja in neustreznega ravnanja preprečujejo realizacijo zakonov, temveč so akterji, ki skušajo na podlagi svojega znanja in svojih izkušenj čim bolj kvalitetno izpeljati svoje delo. To pa pomeni, da imajo in morajo imeti pri svojem delu določeno stopnjo avtonomije. Šola in učenci brez učiteljev, ki so sposobni in pripravljeni sprejemati ter zagovarjati samostojne strokovne odločitve, ne morejo biti uspešni. Če pa so takšni učitelji ključ za uspeh šole in učencev, morajo imeti prostor za avtonomno sprejemanje svojih strokovnih odločitev, njihova avtonomnost mora biti sorazmerna z njihovo odgovornostjo (Peček, 1998).

Potrebno se je zavedati dejstva, da norm in vrednot ne moremo poučevati, ampak jih morajo učenci izkusiti v šoli v vsakodnevni praksi (Dewey, 1975, v Kroflič, 2004; Delors, 1996), in sicer preko osebnega odnosa med učiteljem in učencem ter v skupini (Kroflič, 2004). Učitelj in šola morata biti s svojimi lastnostmi, komunikacijo, odnosom in ravnanji učencem za zgled (Delors, 1996). Strinjam se z Zupančičevo (2004), ki pravi, da kakor je družina izraz globalne družbe in njene atmosfere, tako je tudi šola natančno taka, kakršno si družba zasluži. Šola je aparat države in le-ta določa vzgojni stil v določenem času, ki je v povezavi s cilji, kakšna naj bo družbeno zaželena osebnost. Če je (bil) ideal pasiven, poslušen človek, potem je v vzgoji veljal represivni vzgojni stil. Če pa so bile cenjene lastnosti, kot so samostojnost, izvirnost in

miroljubnost, je bil v vzgoji v ospredju permisivni vzgojni stil. Vzgojni stili so se v zgodovini uporabljali tudi sočasno in se kdaj trli med seboj (Bergant, 1994).

Vsi pojavi, ki spremljajo učitelja, so zanj izziv in hkrati grožnja. Terjajo višjo stopnjo profesionalnosti – zmožnost poglobljene in situaciji ustrezne strokovne presoje ter obvladanje širokega repertoarja metod in pristopov (Marentič Požarnik, 2000).

Tako se lahko strinjam z ugotovitvijo Marentič Požarnikovo (2000), da biti dober učitelj danes nikakor ni lahko. Na eni strani vrtoglavo raste količina znanj in zapletenost poklicnega sveta in družbenega življenja, na katerega naj bi učitelj pripravil mlado generacijo; na drugi strani postaja vse bolj jasno, da mora sama kvantitativna rast bodisi znanj ali proizvodnje preiti v novo kvaliteto celovitejšega, do prihodnosti človeštva odgovornejšega razsojanja in ravnanja. V teh razmerah aktiviranje učenčevih miselnih in čustvenih ustvarjalnih potencialov za inovativno reševanje nakopičenih problemov ni več zgolj deklarirana naloga šole in učitelja, ampak življenjska nujnost.

Vsekakor pa se strinjam z Marentič Požarnikovo (2000), da so za kakovost učiteljevega dela pomembne spremembe, ki se morajo nujno dogajati »znotraj« – na ravni razmišljanja in odločanja; pospešujemo ali oviramo pa jih »od zunaj«, pri čemer ima za dvig učiteljeve strokovnosti in avtonomije bistveno vlogo kakovostno, na sodobnih spoznanjih o (učiteljevem) učenju zasnovano izobraževanje in izpopolnjevanje. Učitelj mora neprestano nadgrajevati svoja znanja, ne le na izobraževalnem, temveč tudi za vzgojnem področju. Pri vzgoji se zaradi vedno novih spoznanj pojavljajo novosti v vzgojnem delovanju šole. Tudi norme in vrednote se spreminjajo sorazmerno s časom, v katerem živimo. Učiteljeva pravica in dolžnost je, da se neprestano usposablja, napreduje ter sledi novostim, saj znanja in smernice, ki jih je pridobil v času študija, niso dovolj za profesionalni razvoj učitelja. Pridobivati mora tudi neformalna znanja ter ogromno delati na sebi, se spoznavati, da lahko razume učence kot celovito osebnost, z njihovimi (ne)hotenimi vedenji vred.

Vem, da smo učitelji soodgovorni za vzgojo norm in vrednot za bodočo družbo. Verjamem, da lahko z avtonomno in demokratično vzgojo razvijemo samostojne, odgovorne in avtonomne osebnosti, ki ne bodo nasedale raznim zavajanjem politike in kapitala ter nikoli ne bodo postale hlapci.

4 Viri in literatura

1. BERGANT, M. *Nove teme pedagoške sociologije in sociologije reforme šolanja*. Ljubljana: Znanstveni inštitut Filozofske fakultete. 1994.
2. DELORS, J. *Učenje: skriti zaklad*. Poročilo Mednarodne komisije o izobraževanju za enaindvajseto stoletje, pripravljeno za UNESCO. Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport. 1996.
3. GOGALA, S. *Izbrani spisi*. Ljubljana: Društvo 2000. 2005.
4. KROFLIČ, R. *Avtoriteta v vzgoji*. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče. 1997.
5. KROFLIČ, R. Učiteljeva zaveza vzgojnim ciljem javne šole. *Sodobna pedagogika*. 2004, posebna izd. (letn. 55), str. 76-88.
6. MARENTIČ Požarnik, B. Profesionalizacija izobraževanja učiteljev – nujna predpostavka uspešne prenove. *Vzgoja in izobraževanje*: revija za teoretična in praktična vprašanja vzgojno izobraževalnega dela. 2000, št. 4 (letn. 31), str. 4-11.
7. PALMER, P. J. *Poučevati s srcem: raziskovanje notranjih pokrajin učiteljeva življenja*. Ljubljana: Educy. 2001.
8. PATERSON, K. *Na pomoč!:* Kako preživeti kot učitelj. Radovljica: Mca. 2000.
9. PEČEK, M. *Avtonomnost učiteljev nekdaj in sedaj*. Ljubljana: Impresum. 1998.
10. POWELl, M. in SOLITY, J. *Učitelj ima nadzor*. Nova Gorica: Educa. 1993.
11. PŠUNDER, M. *Knjižica za učitelje in starše*. Maribor: Obzorja. 1994.
12. PŠUNDER, M. *Disciplina v sodobni šoli*. Ljubljana: Zavod RS za šolstvo. 2004.
13. STRMČNIK, F. *Didaktika: osrednje teoretične teme*. Ljubljana: Znanstveni inštitut Filozofske fakultete. 2001.
14. MARJANOVIČ Umek, L. in ZUPANČIČ, M. *Razvojna psihologija*. Ljubljana: Rokus. 2004.
15. *VELJAVNI predpisi s področja izobraževanja. Srednje šolstvo*. [Online]. Ministrstvo za izobraževanje, znanost in šport. [Citirano 10. jul. 2018; 22.10]. Dostopno na spletnem naslovu: http://www.mizs.gov.si/si/zakonodaja_in_dokumenti/veljavni_predpisi_s_podrocja_izobrazevanja/srednje_solstvo/.

Šolski center Celje

Srednja šola za storitvene dejavnosti in logistiko

Mateja Logar

ZGODBE, KI ZDRAVIJO

HEALING STORIES

Povzetek

V današnjem svetu, ko nam je vse na dosegu roke, kaj hitro postanemo izgubljeni v pomembnih življenjskih odločitvah, ko se nam rodi otrok ali ko izgubimo koga pomembnega. Počutimo se osamljene in ne najdemo poti naprej. Prav tako otroci, saj so starši vedno bolj zaposleni in so prepričani, da otroci najdejo vse odgovore na spletu. Zato še toliko bolj potrebujemo zgodbe, ki zdravijo in nam pomagajo v takih trenutkih. Sama obožujem zgodbe, pravljice, anekdote in jih še vedno prebiram. Ljubezen do te zvrsti mi je podarila moja nona, ki mi jih je neumorno pripovedovala v mojem otroštvu. Tudi sama rada kakšno napišem za svoje otroke, otroke prijateljev ali dijake. Vpletam jih v pouk, v delo razredničarke in prostovoljke. Včasih jih podkrepim z zvokom in meditacijo ter jim dovolim, da opravijo svoje delo. Kako sestaviti zdravilno zgodbo, sem se naučila na seminarju ge. Susan Perrow. Tako kot je ona navdušila mene, mogoče navdušim tudi jaz vas.

Ključne besede: zdravilne zgodbe, pripovedovalec, tradicija, družina, izobraževanje

Abstract

Today's world offers us everything we could think of, and that luxury often makes us lose our true selves when facing tough paths of life, for example when a child is born or when we lose a loved one. We start feeling lonely and begin losing our path onward. Children are often facing the same problem due to the fact that their parents are often too busy and are excusing their busyness with a false belief that every answer to any of the children's questions is somewhere on the internet. That's why we need special healing stories that help us face difficult choices and hard times. I am personally in love with fairytales, stories and anecdotes and still find myself reading them. My love and passion for them was instilled in me by my grandmother, who tirelessly kept telling them when I was still a child. I myself often come up with stories for my children, my friend's children or my students. I interwine them with my school lessons, my work as a teacher and as a volunteer. Sometimes I back them up with sound and meditation and let them do their own job. I learned to write heling stories at ms. Susan Perrow's seminar. I wish to awaken the same interest for the healing stories in you as she did in me.

Key words: healing stories, storyteller, tradition, family, education

1 Zdravilne zgodbe in njihov namen

Neka mama je nekoč pripeljala svojega devetletnega sina, potencialno »čudežnega« otroka, k Albertu Einsteinu in ga vprašala, kako bi se fant izboljšal pri matematiki. Einstein ji je odgovoril: »Poskusite s pripovedovanjem zgodb.« Mama pa je še kar vztrajala pri vprašanju matematike. Einstein je nato rekel: »Pripovedujte mu zgodbe, če želite, da bo inteligenten, in še več zgodb, če želite, da postane moder.« (Perrow, 2018)

Zgodbe so del naših življenj. Včasih so namenjene samo nam, drugič jih učiteljica pove celemu razredu ali jih preberemo. Povzročijo pomemben premik v naši zavesti in takrat postanejo zdravilne. Starodavni bardi so bili magi svojih življenj, v svojih zgodbah, legendah, pesmih in besedah nam govorijo česa so zmožni. Njihova modrost je živa še danes. (Andrews, 2004)

Pripovedovanje zgodb je doživelo ponoven razcvet, saj si starši želimo, da naši otroci odraščajo ob arhetipih, ki jih najdemo v pravljicah, zgodbah, basnih, povestih in ne ob novih elektronskih izumih. To je tudi čas, ki ga kvalitetno preživimo skupaj. Starši občasno vemo, da moramo povedati zgodbo, ki bo pomagala premostiti težavo, s katero so se srečali naši otroci. In ker smo učitelji tudi »starši« naših šolskih otrok, jih lahko s pomočjo zgodb vzgajamo in jim pomagamo odraščati. S tem ljubeče negujemo slovensko besedo in lepo oblikovane povedi in tako se toplina, ki jo tako pogrešamo, spet razliva od srca do srca po domovih, šolah in zavodih.

Od nekdaj sta se delo zdravilca in pripovedovalca prepletala. Celo enominutna, navdihujoča zgodba lahko obogati poslušalca in pripovedovalca. V pripovedovalcu se prebudi nekakšen vzgib, da domišljija prikliče na plan modrost transformacije, ki jo oblikuje v zdravilno zgodbo. Po celem svetu se združujejo ljudje, ki pri svojem delu uporabljajo zgodbe. Ustanovljene so konference in zveze. Healing Story Alliance, s sedežem v ZDA, Veliki Britaniji, na Švedskem, v Avstraliji in v mnogih drugih deželah po svetu s svojim delom podpirajo ustno izročilo, ki govorjeni besedi vrača veselje in celovitost. Za delo na zdravilnih zgodbah me je navdušila ga. Susan Perrow na seminarju v Ljubljani letos pomladi, čeprav se moram na tem mestu zahvaliti predvsem moji noni, ki je že v mojem ranem otroštvu prebudila željo po pripovedovanju in poslušanju zgodb, saj je bila neusahljivi vir le teh. Vnuki smo sedli k njenim nogam, izbrali dolžino zgodbe (navadno od tu do Pariza ali vsaj do Zagreba) in čarobno potovanje se je začelo. Besede hočejo biti izgovorjene, kot pravi Stewart Pearce. (Alkimija glasu, 2011).

V tem članku se želim nasloniti na delo ga. Susan Perrow v knjigi Zdravilne zgodbe za vedenjske izzive. Podala bom kratka navodila o oblikovanju zdravilnih zgodb in njihovemu učinku na nas in naše otroke. Njena knjiga je bila letos prevedena tudi v slovenski jezik. Moč domišljije in žar ustvarjanja prepuščam vam, da ga poiščete v svojem srcu.

2 Potovanje skozi zgodbo

2.1 Zgodba

Definicijo zgodbe lahko za začetek poiščemo v slovarju, a je zelo ozka in ne pokaže na širino in globino, ki jo lahko ima zgodba:

Krajše pripovedno delo, navadno v prozi; kar kdo pripoveduje o resničnih ali izmišljenih dogodkih, povezanih v celoto…(SSKJ)

Širino in globino zgodbi prav gotovo doda domišljija pripovedovalca in metafore, ki jih uporablja.

2.2 Zdravilna zgodba

Vse zgodbe so lahko zdravilne. V času izgube drage osebe nam lahko zgodba podari upanje. Ko nas zgodba nasmeje v trenutku žalosti, postane zdravilna. Zgodba nam v času, ko se vse prehitro dogaja, ponudi varen prostor. Z pomočjo zgodbe najdemo izgubljeni pogum. David Suzuki, svetovno priznani okoljevarstvenik pravi, da nas zgodbe povežejo s prostorom in tako zdravimo naš planet. V nesreči nas lahko zgodba poveže z ljudmi, ki so doživeli podobno nesrečo, zato se počutimo manj osamljene.

Že samo poslušanje zgodbe, ne glede na vsebino, je lahko zdravilno. V šolah redno pripovedovanje zgodb krepi otrokovo koncentracijo in vzpodbuja otrokovo domišljijo. Tudi sam glas pripovedovalca zgodbe ima lahko zdravilen učinek na poslušalce. Bardi so s pripovedovanjem legend, zgodb in prilik ter z recitiranjem in petjem poezije v zgodovini ohranjali pri življenju tradicije in ezoterične skrivnosti svojih ljudstev. V starodavno bardsko tradicijo prištevamo afriške griote, skandinavske skalde, anglosaksonske potujoče pesnike gleemen, francoske trubadurje, pevce plemena Navajo, ruske kaleke, indijske magadhe, japonske zenze ... Vsi ti ljudski pevci so bili zdravilci, zabavniki in učitelji.

Pravi mistični bard je znal izbrati pravilno zgodbo in prave metafore za svoje občinstvo. Šele kasneje so postali zgolj zabavljači. Bardi so omenjeni v številnih svetih spisih iz Egipta, v Svetem pismu, Vedah in številnih drugih. Zgodbe in legende starih bardov so delovale magično, ker so jih preželi z energijo dinamičnih miselnih oblik in so z izbranimi besedami znali ustvariti želene učinke. Poslušalce so znali uročiti.

Če hoče zgodba pritegniti otrokovo pozornost, ga mora zabavati in predramiti njegovo radovednost. Toda, če želi obogatiti njegovo življenje, mora vzpodbujati njegovo domišljijo, mu pomagati, da razvija svoj razum in si pojasnjuje svoja čustva, biti mora uglašena z njegovimi strahovi in prizadevanji, priznavati mora njegove težave in hkrati nakazovati rešitve problemov, ki ga mučijo. Zdravilne zgodbe pomagajo vzpostaviti izgubljeno ravnovesje. Velikokrat nam pomagajo poiskati otroka v nas. Za otroka je vse polno življenja. Kamni so živi, potok govori z žuborenjem, živali imajo dušo… Zgodba razburka dolgo speča občutenja in v nas prebudi sočutje ter usmiljenje. Govori s stališča zdrave pameti in modrosti ter zopet razvname našo domišljijo. Pomaga nam razviti zaupanje, da imajo majhna dejanja velik življenjski pomen. Spodbuja nas tudi k delovanju. Zgodbe opisujejo žrtve in iskalce. Z nesrečo se je treba spoprijeti, ne moremo je zanemariti. Zgodbe nas učijo potrebe, da iščemo rešitve in aktivno ukrepamo v svojem življenju.

Za večje učinke zgodbe lahko vpletemo še uporabo glasbe in tonov, s čimer dosežemo nove ravni zavesti.

Zgodbe so oblikovale naše prednike, oblikujejo našo družbo in vsakega posameznika. Žal pa se kvalitete pripovedništva, učenja skozi zgodbe in urjenja v poslušanju v sodobnem času izgubljajo. Zato je naloga nas, učiteljev in staršev, ki se zavedamo pomena zgodb za zdrav otrokov razvoj, da podpremo drug drugega in ustvarimo boljši jutri.

2.3 Kako oblikujemo zdravilno zgodbo

Ga. Susan Perrow predlaga model gradnje za pisanje zdravilne zgodbe, ki temelji na tridelni shemi metafore, potovanja in razpleta. Najprej je pomembno vedeti, kaj želimo doseči. Pri pisanju zgode je pomembno razmisliti o potovanju, metaforah, ki jih v zgodbi uporabljamo in so primerne starosti otroka. Zgodba ne sme moralizirati ali navdajati s krivdo, temveč mora

prikazati, kaj se dogaja, nato s pomočjo potovanja predstaviti sprejemljiv način vedenja in podati realen razplet. Otroku mora dovoliti, da pride do lastnih zaključkov.

Metafora

Metafora je bistvena sestavina zgodbe, saj poslušalcu pomaga, da se z zgodbo poveže. Lahko je negativna (ovire, skušnjave, ki spravijo vedenje iz ravnovesja) ali pozitivna (pomočniki ali vodniki, ki situacijo ali vedenje zopet pripeljejo v ravnovesje).

Pri iskanju metafor nam pomaga domišljija, poznavanje okolja in otroka, za katerega pišemo zgodbo. Metaforo za glavnega junaka lahko najdemo v najljubši igrači, domači živali ali predmetu, ki mu pripisujemo podobno vedenje (kričanje - trobenta, ščipanje - rak…). Okolje zgodbe povežemo z okoljem, ker otrok živi (stolpnica, gozd, morje …), z njegovimi interesi (ljubitelj pajkov, rad igra hokej …) ali družino.

Ko pišemo zgodbo za celo skupino ali razred otrok, lahko najdemo metafore v temi iz učnega načrta ali v šolskem okolju. Seveda ni trdnih pravil. Včasih pomaga rima, drugič humor. Pri majhnih otrocih so zgodbice zelo kratke in najbolje, če se rimajo (do dveh let). Svojo domišljijo lahko zbudimo s prebiranjem zgodb, ki so že napisane, si z njimi tudi pomagamo in jih prilagodimo svoji situaciji in dovolimo svojemu notranjemu otroku, da je zopet ustvarjalen.

Potovanje

Potovanje, polno dogodivščin, je način, kako stopnjujemo napetost (s ponavljanjem rim in z dodajanjem pri malih otrocih, pri starejših otrocih mora biti potovanje polno stranpoti in preizkušenj na junakovi poti). Ponudimo različne odklone in neravnovesja, ki pa v zaključku pripeljejo v ravnovesje in celovite rešitve.

Razplet

Razplet v zgodbi pomeni, da se v situacijo ali vedenje, ki je bilo moteče in neuravnoteženo, povrneta harmonija in ravnovesje. Razplet mora biti načrtovan že na začetku, saj zgodba izgubi na moči, če razplet ni jasen. Če pišemo zgodbo za neozdravljivega otroka, ne moramo napisati, da vsi ozdravijo, poznati moramo širšo sliko in v razpletu zgodbe odpeljati poslušalca na kraj, ki je nekje višje ali pa je drugačen od zemeljskega. Pisec zgodbe mora poznati verske in filozofske nazore otrokove družine. Razplet ne ponudi vedno rešitve problema, lahko ponudi upanje, pogum ali potrpežljivost, zato se mi zdi pomembno, da si pisec vzame čas in meditira na zgodbo, če seveda situacija dovoljuje, ker včasih je potrebno odreagirati v trenutku.

2.4 Uporaba zgodb in zdravilnih zgodb

Na spletu, v knjigah in naših srcih je nešteto zgodb, ki celijo, zdravijo in nas učijo o življenju, prijateljstvu, bolečini, ljubezni in trpljenju. Prepričana sem, da nam pridejo na pot, ko jih potrebujemo.

Kot mati treh otrok pri vzgoji velikokrat ustvarim ali si sposodim kakšno zgodbo, basen, pravljico, ki pomaga mojim otrokom v odraščanju. Vsi se kot starši srečujemo z vedenji in dogodki, ki negativno delujejo na okolico ali naše otroke. Takrat si pomagam z zgodbo, ki nas premakne naprej v iskanju harmonije. Zaupam svojemu instinktu in materinski ljubezni, da najdem pravo. Zadnje čase me velikokrat presenetijo z zgodbo, ki jim je ostala v spominu, jim veliko pomeni, jih je nekaj naučila ali sami poiščejo zgodbo, ko mi želijo nekaj sporočiti.

Kot učiteljica v svojem pedagoškem delu uporabljam zgodbe. Na koncu ure, da ostanemo povezani, velikokrat preberem zgodbo o različnih vrednotah (prijateljstvu, odgovornosti, vztrajnosti, ljubezni, zdravju, veri …). Navadno zvonec zaključi zgodbo in nauk ostane v zraku, včasih pa se katerega dijaka dotakne in nam zaupa svojo zgodbo. Vedno se jim zahvalim, da jo delijo z menoj in razredom. Zgodi se tudi, da dijak ostane po uri in svojo zgodbo deli samo z menoj, ker je bolečina prehuda, da bi jo delil z razredom. Ko smo lansko leto brali zgodbo o mami, ki je podarila oko svojemu sinu, smo jokali kar skupaj. Na tak način se v razredu bolj povežemo in skupaj odkrivamo življenje.

Pri pedagoškem delu sem ugotovila, da si dijaki snov najbolje zapomnijo, ko jo uspem povezati z zgodbo, ki je povezana s konkretnimi ljudmi. O odpadkih in smetiščih smo si ogledali film Življenje na smetišču. Borba za preživetje in življenjske zgodbe teh ljudi so jim segle do srca in jih veliko naučile, tudi o tem, da so lahko hvaležni, da lahko obiskujejo šolo in da iz pipe priteče pitna voda. Še dolgo po filmu je pogovor nanesel na to temo.

Kot razrednik se srečujem z različnimi problemi svojih dijakov. Nekoč me je neko dekle prosilo, da preberem njen dnevnik. Počutila sem se počaščeno, da mi zaupa in bilo me je strah, kako naj ji pomagam. Povedala sem ji zgodbo, bila je popolnoma tiho. Ko sem končala, je rekla: »Hvala, to je pa pomagalo.« Še danes ne vem, kje se jo je moja zgodba dotaknila, ampak sprememba je bila v prihodnosti očitna.

Po obisku seminarja me je prijateljica prosila, če ji pomagam, ker njena zelo živahna štiriletnica ne posluša navodil in se spravlja v nevarne situacije. Skupaj sva sestavili zgodbico o medvedji družini (medvedek je njena najljubša igrača). V tej družini je medvedji bratec, ki je spreten, pameten in hitrih odločitev. Zelo rad se tudi potepa in obišče mesta, ki so mu jih starši prepovedali. Zaradi tega se je poškodovala njegova sestrica, ki ni bila tako spretna in je padla. Bratca so popikale čebele, ker ni umaknil roke dovolj hitro iz panja. Našega medvedka pa je previdna mama rešila, še preden je skočil na cesto, kjer so vozili avtomobili. Mnenje in izkušnje mame sem priložila v prilogo.

V svojem prostem času sem prostovoljka v društvu Hospic in v centru za brezdomce. Tudi tukaj so zgodbe tiste, ki odprejo kakšna zaprta vrata in spustijo nekaj sonca v strta srca. V centru za brezdomce sem z delavnicami ročnih del in z zgodbami iz svojega življenja želela vnesti nekaj vedrine in smeha v življenje varovank.

Na seminarju sem se odločila, da napišem zgodbo zase, saj sem ugotovila, da jo tudi sama potrebujem. Poimenovala sem jo Kresnička se potepa, priložila sem jo v priloge.

Menim, da bi se učitelji, starši in vsi ljudje, ki želijo, da otroci odraščajo ob zgodbah in ne ob spletu, morali združevati in si pomagati, saj se vsi srečujemo s podobnimi problemi. V dvoje je lažje, če nas je več, pa je lahko zabavno.

3 Zaključek

Zgodbe so del naše tradicije in oblikujejo našo družbo. Zato potrebujemo dobre zgodbe za boljši jutri. V svojem članku sem črpala iz knjige ge. Susan Perrow Zdravilne zgodbe za vedenjske izzive. Udeležila sem se njenega seminarja, kjer smo se učili napisati zdravilno zgodbo zase, otroka, prijatelja … Seveda je pomembna naša želja, ustvarjalnost in občutek, ki zgodbo dokončno oblikuje. Odkrila sem, da zgodbe že uporabljam pri izobraževalnem programu, saj si dijaki lažje zapomnijo učno snov. Veliko zgodb z vzgojno vsebino preberemo ob koncu šolske ure in na razrednih urah. Napisala sem že nekaj zdravilnih zgodb in sedaj opazujem njihovo delovanje.

Kot posameznik lahko naredim veliko dobrega, vendar bi bili rezultati veliko boljši, če bi se ljubitelji zgodb povezali, izmenjali izkušnje, organizirali predavanja in delavnice, povabili izkušene pripovedovalce zgodb in se organizirali v združenje.

4 Viri in literatura

1. ANDREWS, T. *Kako zdravimo z zvokom*. Ljubljana: Ara. 2004.
2. *HEALING Story Alliance*. [Online[. [Citirano 15. avg. 2018; 15.10]. Dostopno na spletnem naslovu: http://www.healingstory.org/.
3. MITCHELL, L. in GAYNOR, M. D. *The Healing Power of Saund*. Boston: Shambala Publications. 2002.
4. PERROW, S. *Zdravilne zgodbe za vedenjske izzive*. Ljubljana: Zavod RWŠV Slovenije Zveza. 2018.
5. PERRY, W. *Sound medicine: the complete guide to healing with human voice*. Franklin Lakes: New Page Books. 2007.

5 Priloge

Priloga 1: Kresnička se potepa - zgodba zame

Nekoč, tam za tremi kamni in sedmimi ovinki in lužo v prečudovitem gozdu, je živela kresnička z imenom Okroglolička. Drevesa so bila visoka, dajala so globoko senco, cvetlice so omamno dišale in stezice so bile posute z belimi kamenčki. Skozi gozd je žuborel potoček in ribe v njem so veselo plesale ribji ples.

Naša Okroglolička je imela rožnata očala, ki so neprijetnosti rahlo omehčala, in vesel nasmeh, ki je še tako velikega sitneža razorožil. Najraje se je potepala. Ko se je naredil mrak, je dvignila svoj mali nos izpod rožnatih očal, poduhala, katera smer najbolje diši in se podala na potep. Še preden je odletela, je želela biti popolna, zato je zloščila krila, zaprhutala z njimi v večerni veter, da se prečistijo in zloščila svojo lučko, da je zasvetila kot zvezda na nebu. Dodala še malo dišeče lavande, očistila očala in končno odletela.

Obiskala je prijatelje, jim osvetlila še tako temne prostore, pomagala uspavati njihove otroke, saj je poznala čudovite zgodbe iz svojih potepanj. Veveričja babica je z nestrpnostjo pričakovala njen obisk, da sta skupaj spili čaj in se pogovorili, kje rastejo najlepši lešniki v gozdu in kdo je zmagal na tekmovanju v najbolj košatem repku. Okroglolička je zelo rada zbirala lepe kamenčke, iz katerih je ustvarjala najrazličnejše skulpture, ki jih je rada podarjala svojim prijateljem. Širši publiki jih ni kazala, saj so se ji zdeli vedno nedokončani. Ko se je podala za kamenčki, je pozabila na čas in prostor. Njeno srce je pelo in iskalo popolno obliko. Na robu kristalno čistega jezerca je našla polno čudovitih kamnov in v veliki vnemi ni opazila, da je skozi krtovo luknjo smuknila pod kozarec, ki ga je nekdo nekoč odvrgel. Tam je ležal najlepši in najbolj okrogel kamen, ki se podal v njeno roko in še eden in še eden in …. Odločila se je, da kar na mestu naredi umetnino. Nastala je popolna stvaritev. Želela je poleteti po svoje prijatelje in jim pokazati, kaj je naredila, pa ni šlo. Zaletela se je v steklo, gozd je bil na dosegu roke in spet bum in še en poskus, pa je bilo vse zaman. Ugotovila je, da je sama s svojo popolno umetnino. Postala je žalostna, rožnata očala so se razbila in njena lučka je prvič ugasnila. Jokala je tako milo, da so jo slišali njeni prijatelji. Seveda niso vedeli, da joka kresnička Okroglolička, ki je vedno dobre volje. Ker se jim je bitje zasmililo, so se ji odločili pomagati. Ugotovili so, da jo poznajo. Prižgali so bakle in sveče, da bi Okroglolička našla pot na prostost. A bila je tako žalostna, da so solze tekle in tekle. Zapeli so ji pesmico, ki ji je pokazala pot.

Tok, tok, tok, tam je pot,
pod pokrov poglej, kjer krt živi
in ti luknjo na prostost naredi.

Okroglolička je globoko zajela sapo, se zavrtela, še zadnjič pogledala svojo popolno umetnino, nato svoje prijatelje, poiskala krtovo luknjo in skoznjo odletela na prostost naravnost v objem svojih prijateljev. Skupaj so plesali in se veselili še dolgo v noč.

Priloga 2: Aleksejina zgodba - mnenje njene mame

Alekseja bo konec novembra dopolnila štiri leta. Je nagajiva, zabavna in zelo zgovorna malčica. Pri njeni vzgoji mi v tem obdobju odraščanja največje preglavice povzroča neupoštevanje pravil in omejitev, ki jih postavljamo znotraj naše družine. Velikokrat njeno nagajanje občuti starejša sestrica, ki negativno odreagira na njeno težavno vedenje in ustvari se začaran krog kričanja, pretepanja in joka. Za pomoč k omenjenemu problemu sem se obrnila na področje zdravilnih zgodb. V veliko pomoč pri sestavi primerne zgodbice za Aleksejo mi je bila Mateja, ki mi je predlagala različne situacije, v katere se zaplete glavni junak zgodbice MEDVEDEK. Medvedka sva izbrali kot protagonista v zgodbi, ker predstavlja Aleksejino najljubšo igračo, brez katere ne more zaspati. Medvedku se pridružijo drugi gozdni junaki in njegova družina (oče, mati, brat in sestra). Medvedka imajo vrstniki zelo radi, ker je zabaven in pameten, vendar v zgodbici spodbuja določena neprimerna dejanja predvsem pri svojih vrstnikih, sam pa seveda nikoli ne občuti posledic teh dejanj. Tako se sestrici zgodi nesreča, za katero je posredno odgovoren medvedek. V vrtcu bratca napikajo čebele, ker je potisnil tačko v panj, da bi nabral medu za medvedka. Zgodbica se konča s srečnim koncem, ko mama medvedka v ravno pravem trenutku reši medvedka pred prometno nesrečo. Zgodbico Alekseji najpogosteje pripovedujem zvečer pred spanjem. Ob koncu pripovedovanja ne podam nobenih dodatnih pojasnil. Sama je zgodbico poimenovala »Aleksejina zgodbica«. Ko sem zgodbico nekajkrat povedala, je že znala povedati obnovo in tudi sklepati, kdo je kriv za nastale tegobe medvedkovih prijateljev. Povedala mi je tudi, da medvedek ni priden in da bi moral upoštevati navodila odraslih medvedkov. Zavedala se je, da medvedek s svojim dejanjem povzroča bolečino drugim, kar me je zelo presenetilo. Vtis, ki ga je zgodbica pustila na deklici, je zelo pozitiven, saj je postala bolj dovzetna za določena pravila, ki jih imamo v naši družini. Večkrat si pred spanjem zaželi poslušati svojo zgodbico oziroma jo pove kar sama.

Osnovna šola Polje

Vesna Lukežič

VZGAJAMO BRALCE

RAISING READERS

Povzetek

Benjamin Franklin je že davno rekel, da si človek zasluži največje usmiljenje, »če je osamljen na deževen dan in ne zna brati«. Branje v maternem jeziku je močno povezano s spoznavanjem in ohranjanjem kulturne dediščine. Na Osnovni šoli Polje vzgajamo bralce za vse življenje. Učence vključujemo v različne aktivnosti in projekte, ki jih bomo v prispevku predstavili in so se izkazali za uspešne in učinkovite. Izvajamo krepitev bralne zmožnosti (vključeni so učenci, ki so na testiranjih s standardiziranimi testi, dosegli slabše rezultate), oblikujemo dva šolska časopisa (Drobtinice in Polj(ub)čki), v posameznih letih oddaja naš šolski radio, vključujemo se v projekt Medgeneracijskega branja (učenke 7. razreda in strokovni delavci šole), izvajamo interesne dejavnosti, v katere vključujemo branje in bralno razumevanje (Brain Gym – gibanje ob zgodbi, Vesela šola – prebiranje zanimivih člankov, bralna značka (slovenska, angleška, nemška in španska). Branju se posvečamo tudi v okviru dodatne strokovne pomoči (branje z bralnim razumevanjem in razvijanje strategij za učinkovitejše branje in učenje).

Ključne besede: branje, vzgoja, aktivnosti, projekti, testiranje

Abstract

Benjamin Franklin once said, “The person who deserves most pity is a lonesome one on a rainy day who doesn’t know how to read.” At Polje Primary School we raise life-long readers. Our students take part in various activities and projects that have proven to be successful and effective, and will thus be presented. Among the activities carried out at our school are also the following: workshops on strengthening reading competence (for students achieving below-average results on standardised reading tests); two school newspapers (Drobtinice in Polj(ub)čki); the school radio; project Intergenerational reading (reading club for 7th grade students and staff members); extra-curricular activities that include reading and reading comprehension (Brain Gym – storytelling and movement; Funky School – reading interesting articles; Reading Badges – Slovene, English, German and Spanish).

Key words: reading, education, activities, projects, assessment

1 Predstavitev teme oz. dejavnosti s teoretičnimi izhodišči

Nekoč je bila pismenost dejavnost (in privilegij) določenih družbenih slojev in se je nanašala izključno na obvladanje branja in pisanja. V sodobnem razvitem svetu pa je postala eno temeljnih orodij za delovanje slehernega posameznika. (3)

Bralna sposobnost je ena izmed sposobnosti, ki so bistvene za naš uspeh v življenju. Celo tako zelo je pomembna, da je brez nje naše življenje precej težje. Pisana beseda nas namreč spremlja na vsakem koraku. (4)

Benjamin Franklin je že davno rekel, da si človek zasluži največje usmiljenje, »če je osamljen na deževen dan in ne zna brati.« Branje v maternem jeziku je močno povezano s spoznavanjem in ohranjanjem kulturne dediščine. Na Osnovni šoli Polje vzgajamo bralce za vse življenje. Vsebine, ki jih izbiramo, so večkrat povezane s kulturno dediščino, ki jo otroci morajo spoznati v največji meri. Prav v letošnjem letu smo več pozornosti namenili Ivanu Cankarju in pri svojih aktivnostih izbrali nekaj del iz priporočilnega seznama Bralno spodbujevalne akcije 2018 (http://www.ibby.si/images/stories/2.april/2018/Bralna_akcija_2018.pdf). Učenci so hkrati krepili bralne veščine ter spoznavali kulturno dediščino Slovenije. Dela, ki smo jih izbrali, so bila primerna razvojni starosti otrok in njihovemu interesu.

Spoznanje, da so bralne navade in sposobnosti privzgojene in skladne z družbeno pogojenim pojmovanjem pomembnosti branja in bralne sposobnosti hkrati pa tudi prezapletene, da bi jih učenci usvajali kar brez napora in zunaj šole, nam nalaga stalno skrb za sistematično razvijanje bralne sposobnosti v šoli. Glede na pomen učiteljevega in šolskega odnosa do branja in bralne sposobnosti za pouk bralne sposobnosti bi morali posvetiti posebno pozornost razvijanju zavesti o pomenu le-te. Znano je, da na razvoj bralne sposobnosti najbolj pozitivno vpliva prav prepričanje o pomenu branja in bralne sposobnosti. Najboljša motivacija je pozitivna bralna izkušnja, ki raste iz učenčevega neposrednega zanimanja in radosti, ki izvira iz takega zanimanja. (1)

Skozi slikaniško besedilo in ilustracijo lahko otrokom ob kakovostni izbiri del predstavimo tudi kulturno dediščino Slovencev. Gre torej za spoznavanje korenin slovenstva, pri čemer se omejujemo na leposlovne slikanice, ki imajo seveda tudi zelo veliko informativno vrednost. (2)

Kulturna dediščina so »viri in dokazi« človeške zgodovine in kulture, ne glede na njihov izvor, razvoj in ohranjenost (snovna, materialna dediščina), ter s tem povezane kulturne dobrine (nesnovna, nematerialna dediščina)«. (8)

Posamezna spoznanja so vpeta v zgodbo, zato jih mladi bralci lažje ponotranjijo, razvijajo odnos do preteklosti, s čimer se gotovo spremeni tudi njihov pogled na sedanjost in prihodnost. Tudi to, kar ustvarja sedanji rod, bo namreč nekoč kulturna zgodovina. (2)

Mladim moramo ponuditi pozitivno izkušnjo s knjigo. Pokazati jim moramo, da je branje prijetno in je lahko v užitek. S pomočjo knjige je mogoče kaj novega izvedeti ali kaj slabega pozabiti. Knjiga je lahko prav tako dobra prijateljica in popotnica skozi življenje.

2 Opis teme/dejavnosti

Učence med šolskim letom vključujemo v različne aktivnosti in projekte, ki so se izkazali za uspešne in učinkovite.

Izvajamo krepitev bralne zmožnosti, oblikujemo dva šolska časopisa (Drobtinice in Polj(ub)čki), oddaja naš šolski radio, vključujemo se v projekt Medgeneracijskega branja (učenke 7. razreda in strokovni delavci šole), izvajamo interesne dejavnosti (Brain Gym – gibanje ob zgodbi, Vesela šola – prebiranje zanimivih člankov), v katere vključujemo branje in bralno razumevanje, učenci berejo knjige za domače branje in bralno značko (slovenska, angleška, nemška in španska), izvajamo dodatno strokovno pomoč, kjer dajemo poseben pomen branju z bralnim razumevanjem in razvijanju strategij za učinkovitejše branje in učenje itd.

2.1 Krepitev bralne zmožnosti (KBZ)

Gre za skupinsko pomoč oziroma aktivnost, v katero so vključeni učenci, ki so na testiranjih s standardiziranimi testi dosegli slabše rezultate. Testiranja izvajamo z vsemi učenci v 1. triadi. V 1. in 2. razredu jih testiramo individualno na začetku šolskega leta in nato še na koncu. Rezultati nam pokažejo napredek otrok v posameznem letu.

KBZ je namenjen razvijanju fonološkega zavedanja, osvajanja in utrjevanja povezave črka glas ter tudi interesu za branje. Pri delu uporabljamo večje število didaktičnih iger, konkretni material in vnaprej pripravljen material v obliki učnih listov, predlog za branje – bralnih listov ipd.

KBZ izvajajo učiteljice razredničarke, saj učence najbolje poznajo in jih tekom leta najlažje spremljajo. Učiteljice sporočajo, da je KBZ odlična podpora šibkejšim bralcem oziroma tistim, ki še niso razvili fonološkega zavedanja. Učiteljice že tretje leto sporočajo, da vsi učenci lepo napredujejo na zadanih področjih. Pri nekaterih se je pokazal izrazit napredek in v naslednjem šolskem letu pomoči niso več potrebovali, pri drugih pa je bil napredek manjši, pa vendarle dovolj velik, da so usvojili tudi minimalne standarde znanja pri slovenščini, ki bi jih sicer težko. Učiteljice so sporočale, da je pomoč enkrat tedensko po 45 minut težko izvajati, saj se učenci utrudijo, hkrati pa je utrjevanje fonološkega zavedanja učinkovitejše, če gre za večkratno utrjevanje po manj časa. Predlagale so, da se KBZ izvaja dvakrat tedensko po 20 minut. Za intenzivnejše in učinkovitejše delo so predlagale tudi manjše skupine (od 6 do 7 otrok in ne od 10 do 12 kot do takrat).

Pri učencih skušamo razvijati tudi interes za branje. Spoznavajo različne vrste besedil (pesmi, uganke, pravljice, neumetnostna besedila) in se o njih pogovarjamo, beremo v nadaljevanjih, si izmišljujemo drugačne zaključke zgodb, razvijamo domišljijo in besedni zaklad. Večina učencev ob teh dejavnostih zelo uživa, še posebej ko tudi sami spremljajo svoj napredek v znanju, kar jih še dodatno motivira za nadaljnje delo.

2.2 Interesna dejavnost – Brain Gym

Brain Gym temelji na predpostavki, da je telesno ali motorično učenje temelj vsega učenja, saj je človekovo gibanje močno povezano s čustvenimi in miselnimi dogajanji v možganih. Obsega 26 izbranih gibalnih aktivnosti. Vse to neposredno vzpodbuja delovanje možganov za učinkovito učenje in tako omogoča učencem vseh starosti izvabiti ter optimalno izkoristiti njihove skrite mentalne potenciale. Z izbranimi aktivnostmi, ki so preproste in zabavne ter primerne tako za otroke kot tudi za odrasle, vzpodbudimo integracijo duha (spomina, mišljenja, misli, želja, razuma, razpoloženja …) in telesa oziroma integrirano delovanje možganov in telesa v okviru treh dimenzij telesnega gibanja.

S tem izboljšamo koordinirano gibanje celotnega telesa, koncentracijo, spomin, obvladovanje hiperaktivnosti ali prekomernega sanjarjenja, branje, pisanje, jezikovne in matematične spretnosti, komunikacijo, organizacijske spretnosti, razumevanje, čustveno ravnotežje, obvladovanje stresa in doseganje ciljev, motivacijo in osebno rast, samozaupanje in samopodobo ... (6)

V letošnjem letu smo prvič ponudili učencem tudi izkušnjo interesne dejavnost Brain Gym. Učenci so spoznali vseh 26 gibalnih aktivnosti, ki so jih sprva izvajali težko, nekoordinirano in predvsem brez zanimanja. Iskali smo načine, kako jih motivirati in aktivirati. V pomoč so nam bile knjige in zgodbe, ki smo jih smiselno povezali z gibalnimi aktivnostmi po metodi Brain Gym. Učenci niso opazili, da izvajamo vaje, so pa čez čas opazili, da zmorejo več kot so na začetku. Gibi so postajali pravilnejši in natančnejši. Med pripovedovanjem so postavljali nešteto vprašanj in zgodbe, ki smo jih povezali tudi s kulturno dediščino, so požirali.

Kot pravi Robinson v knjigi Kreativne šole, se bo otrok učil brez prisile in veliko, če uspemo prižgati iskrico radovednosti v njem. Otroci so naravni učenci. Radovednost je motor dosežkov. Poučevanje je ustvarjalen poklic. Dobro zamišljeno poučevanje ni dostavni sistem. Učitelj ne sme biti tam samo zato, da bi predal naprej prejete informacije. Odlični učitelji to počnejo, ampak hkrati so tudi mentorji, spodbujajo, izzivajo, vključujejo.

2.3 Interesna dejavnost – Vesela šola

Vesela šola je izobraževalni projekt, namenjen osnovnošolcem od 4. do 9. razreda in njihovim mentorjem. Vesela šola mlade spodbuja k celovitemu pridobivanju znanja, veščin in spretnosti. Namen Vesele šole je širjenje splošnega znanja na hudomušen in igriv način. Vsebine so raznovrstne in so vezane na aktualne teme današnjega časa. Vesela šola zaokrožuje tematske niti z zaključnim državnim tekmovanjem. (7)

V letošnjem letu smo poleg organizacije tekmovanja ponudili učencem tudi interesno dejavnost, kamor se je presenetljivo vpisalo večje število učencev. Najbolj so jih pritegnile dejavnosti, kjer smo predelovali prebrane članke in utrjevali znanje s pomočjo računalniških učnih poti in kvizov (v aplikaciji Kahoot).

Tabela 1: Teme Vesele šole 2017/2018. (7)

MESEC	NASLOV TEME	OPIS
September	Ponarejevalci denarja	O skrivnostnem svetu izdelave in varovanja denarja
Oktober	Zelišča – skrivnostna, a nepogrešljiva	Rastline in zdravilni učinki ter uporaba v vsakdanjem življenju
November	Zares nov čas - pustolovščina, imenovana stroj	Spremembe, ki so jih prinesli stroji in tehnološki napredek.
December	Od jamskih slikarij do selfija	Upodabljanje sveta z različnimi izraznimi sredstvi
Januar	Potres, žled, poplava	O naravnih nesrečah
Februar	Zgodba o nas	Kratka zgodovina Slovenije do osamosvojitve
Marec	Človeško telo	Kaj vemo o človekovi (ne)prilagojenosti na okolje?
April	Okusi sveta	Kulinarika za prste obliznit
Maj	Žoga je okrogla	Zakaj sodi nogomet med najbolj priljubljene športe?
Junij	Kako je harmonika spremenila svet	O množični proizvodnji glasbil
Julij/avgust	Veselošolska prireditev	Reportaža z zaključne prireditve

Letošnje teme so bile izredno zanimive in jih je bilo moč povezati tudi s kulturno dediščino. Govorili smo o ponarejanju denarja, o upodabljanju sveta z različnimi izraznimi sredstvi, o zgodovini Slovenije in o okusih sveta (posebej smo se dotaknili slovenskih jedi). Učenci so bili pri dejavnostih lahko samostojni ter hkrati vedoželjni, saj so z branjem člankov ter iskanjem informacij na spletu razvijali mnogo veščin. Učili smo se kritično presojati spletne novice in informacije. O prebranem so morali razmišljati, predvsem pa so morali prebrano razumeti. Teme so dobro izbrane in se pogosto navezujejo na šolsko snov, ki jo še poglabljajo, hkrati pa jo nadgrajujejo, širijo in bogatijo. Učne poti, ki so dostopne na spletu, s pomočjo nalog, ugank, preizkusov znanja, kvizov in video vložkov, učenca spodbudijo k razmišljanju in želji po več. Naše ure so večkrat zašle z začrtane poti, vendar so bila njihova vprašanja vedno na mestu in vprašanja so vedno potrebovala odgovore.

2.4 Dodatna strokovna pomoč (DSP)

Na šoli izvajamo dodatno strokovno pomoč z učenci, ki imajo odločbo o usmeritvi. Dodatna strokovna pomoč je namenjena otrokom s posebnimi potrebami, ki potrebujejo spodbude na določenih področjih. Nekateri lahko počasneje osvajajo znanja, imajo slabše vidno-prostorske sposobnosti in sposobnosti slušnega predelovanja informacij, imajo težave avtomatizacije veščin in tempa izvajanja, imajo težave pri jezikovnem funkcioniranju, odkrenljivo pozornostjo in nizko storilnostno motivacijo, ali pa imajo celostno upočasnjen razvoj. Na začetku je vedno velik izziv navezati stik z učenci in tudi s starši. Delo zahteva veliko timskega dela, zato je sodelovanje z učitelji, učenci in starši izrednega pomena. Šola in starši moramo biti zavezniki, saj imamo skupni cilj.

Otroci se največ učijo iz našega zgleda, zato moramo tudi s svojim zgledom spodbujati k branju ter izbirati kvalitetne knjige. Če otrokom le govorimo in delamo drugače, se to nikamor ne zasidra. Na srečanjih s starši tako večkrat poudarjamo, kako pomembo je domače družinsko branje, kako pomembno je, da je dom poln knjig, revij, stripov ter kako pomembno je omejiti čas za računalnikom in pred televizijo. Zgodi se, da se starši čudijo, da ni napredka pri branju otroka, se nanj celo jezijo. Hitro najdemo vzrok. Doma nihče od staršev ne bere, otroka ne spodbujajo k branju, ga ne pohvalijo, v knjižnico ne hodijo … DSP je idealna priložnost za tkanje pomembnih vezi med učiteljem in učencem ter starši. S svetovanjem lahko starše konstruktivno usmerjamo, samo pravi način moramo poiskati. Ni otroka in njegovih posebnosti, ki bi bile enake drugemu otroku. To zahteva veliko prilagajanja, tako strategij, metod kot ocenjevanja. Staršem večkrat ponudimo ideje in nasvete pri vzgajanju bralca doma. Pojasnimo pomembnost kvalitetnega branja z razumevanjem. Na žalost jih še vedno najbolj zaskrbi ob slabih ocenah, vendar je nekje potrebno začeti. V času DSP učencem pomagamo, da premagujejo primanjkljaje, rišejo, poslušajo, govorijo, opisujejo, se pogovarjajo, se učijo učenja, razlagamo nerazumljeno snov, urijo branje, pisanje ali računanje, načrtujejo delo in učenje doma, se učijo reševanja konfliktov, iščejo rešitve težavam, s katerimi se soočajo, izvajamo prilagoditve ocenjevanja, umirjamo strasti, ki vzplamtijo v razredu ali med odmori, nudimo podporo in učence usmerjamo … Čas je namenjen tudi razvijanju bralnih zmožnosti, izboljšanju tehnike branja, učinkovitejšemu branju, razvijanju pozitivnega odnosa do branja in do knjig. Pri nas so kabineti polni knjig, ki se iz tedna v teden menjajo in v učencih vzbujajo zanimanje o zgodbi v njih. Večkrat prosijo za prebiranje v udobni sedalni vreči in v sproščenem okolju.

3 Zaključek

Z aktivnostmi, ki jih izvajamo, smo v učencih zagotovo vzbudili zanimanje za branje in za odkrivanje kulturne dediščine. Eden izmed pokazateljev je zagotovo večji obisk šolske knjižnice ter konstruktivne debate, ki so se razvijale na srečanjih Medgeneracijskega branja in Vesele šole ter v neštetih vprašanjih, ki so jih učenci zastavljali med aktivnostmi, ki smo jih izvajali.

Ob pogledu nazaj se nam porajajo nove ideje in vprašanja. Želimo si več sodelovanja s starši in bolj aktivno družinsko branje ter raziskovanje slovenske kulturne dediščine.

V prihodnje si želimo oblikovati zloženke z nasveti za spodbujanje branja doma ter s seznamom priporočilnih knjig. Morda bi povabili v aktivnosti tudi starše, ki bi želeli sodelovati – morda s skupinskim branjem ali v okrogli mizi na temo prebrane vsebine ... Razmišljamo o dodatni uri KBZ, kamor bi bili vključeni učenci, ki na testiranjih dosegajo visoke rezultate, vendar je njihov interes za branje izredno nizek. Skrbi nas, da taki učenci ne bodo dovolj napredovali glede na svoje zmožnosti in potenciale, kot bi lahko. Želimo si podpreti tudi te učence.

4 Viri in literatura

1. GROSMAN, M. Branje. *Šolska knjižnica*, 1. letnik, številka 1. 1991. str. 2. [Online]. Dostopno na spletnem naslovu: http://www.dlib.si.
2. HARAMIJA, D. in BATIČ, J. *Slovenska kulturna dediščina v zgodbah in podobah*. 2011, str.179–184. [Online]. Dostopno na spletnem naslovu: http://www.centerslo.net/files/file/simpozij/simp30/Zbornik/Haramija_Batic.pdf.
3. *KAJ je BrainGym?* [Online]. Dostopno na spletnem naslovu: https://www.braingym-slovenija.si/2.1/index.html.
4. KNAFLIČ, L. in BUCIK, N. *Branje za znanje in branje za zabavo: priročnik za spodbujanje družinske pismenosti.* Ljubljana: Andragoški center. 2009. [Online]. Dostopno na spletnem naslovu: http://arhiv.acs.si/publikacije/Branje_za_znaje_in_branje_za_zabavo-prirocnik.pdf.
5. MATJAŠIČ, V. Vzgoja bralca. *Otrok in družina*, nov. 2008, [Online]. Dostopno na spletnem naslovu: http://www.ringaraja.net/otrok/vzgoja-bralca_1159.html
6. ROBINSON, K. *Kreativne šole.* 1. natis. Nova Gorica: Eno. 2015.
7. *VARSTVO kulturne dediščine*. [Online]. Dostopno na spletnem naslovu: http://www.zvkds.si/sl.
8. *VESELA šola bere*. [Online]. Dostopno na spletnem naslovu: http://www.veselasola.net/.

Osnovna škola Sveti Križ Začretje

(HRVAŠKA)

Sandra Majsec

IGRA NEKADA I DANAS

GAMES – NOW AND THEN

Sažetak

Istražujući o užem zavičaju u prošlosti i sadašnjosti, njegovim ljepotama i gospodarstvu, nametnulo se i pitanje o dječjoj igri nekada i danas. Krenuli smo od dječjeg iskustva igre. Svako dijete je ispitalo svoje roditelje, djedove i bake o igrama u njihovo vrijeme djetinjstva. Budući u našem mjestu imamo i dvorac jedna skupina djece istražila je igre djece dvorjana. Uspoređujući igre iz različitih vremenskih razdoblja i staleža uočili smo da su se igrale slične igre u istom vremenskom razdoblju. Uspoređujući igru nekada i danas uočili smo da su se u prošlosti djeca više družila uživo, a danas putem društvenih mreža. Zaključili smo da se igre nekada razlikuju od današnjih, ali povod za igru ostao je isti – druženje.

Ključne riječi: igra, igra nekada, igra danas, istraživački rad

Abstract

Taking a research about our homeland through past and present, its beauties and economy, a thought about how children played and their games came along. Each child questioned their parents and grandparents about their way of life and games they used to play back then. We took the advantage of having a castle in our village and one group of children took a research on games that were played by children who lived in the castle. Comparing the games of different time periods and classes it was obvious that children played the same games at the same period of time. The main difference considering the past and the present was that children used to play more games outdoors, and today they spend more time indoors using technical devices. The Conclusion is that children played different games through the time but the goal was the same- socializing.

Key words: a game, games in the past, present games, research

1 Uvod

Vratimo li se u prošlost ili odemo u blisku budućnost doći ćemo do istog zaključka – igra je za djecu najvažniji oblik aktivnosti. Ono što se u igri promijenilo je način igre. Nekada po šumarcima i livadama, cestama i dvorištima, a danas na društvenim mrežama.

I poučavanje u školama se promijenilo:"…oblici i metode rada prilagođavaju se pojedinačnim potrebama učenika…"(HNOS, 2007.).

Projektna i istraživačka nastava usmjerena je na učenika, potiče suradnju među njima, a sama aktivnost je i motivacija i nagrada. Projektom *Igra nekada i danas* djeca su kroz istraživačku aktivnost osvijestila ljepotu druženja kroz rad i igru.

Teorijska ishodišta

„Konceptualno unesena promjena u odgojno-obrazovnu i nastavnu djelatnost u školi odnosi se na usmjerenost poučavanja na učenike. Ona podrazumijeva: …stvaranje ugodnog razrednoga i školskog ozračja koje će odražavati interes i motivaciju učenika za učenje…" (HNOS,2007).

Što je bolje za dobru motiviranost od igre i aktivnog učenja? Zašto je važna igra u životu djeteta? Upitajmo se zašto je važan rad u životu odraslog čovjeka? Što bi čovjek radio da ne stvara? Tako i dijete osjeća potrebu za igrom. Igra može biti spontana, djeca je mijenjaju po želji, i usmjerena didaktička igra.

Za Radom na projektu *Igra nekada i danas* učenici su istražujući igru spojili aktivnu nastavu s najdražom dječjom aktivnosti – igrom.

Za dijete je igra i poticaj i ogledalo njegova razvoja, mjerilo njegove inteligencije, kroz igru izražava i rješava svoje probleme. Dijete se u igri identificira s odraslima i tako usvaja ponašanje i stavove koji će mu kasnije olakšati uključivanje u svijet odraslih. Igrom dijete izgrađuje pokrete, razvija vještine i sposobnosti te moralne karakteristike poput strpljivosti, ustrajnosti, samokontrole, inovativnost i sl.

Da bi dijete zainteresirali za neku aktivnost treba ga pravilno motivirati.

U odgojno-obrazovnom radu didaktički oblikovanu igru bi mogli gledati kroz aktivnu nastavu. Aktivna nastava od učenika traži aktivno sudjelovanje u radu, suradničko učenje, učenje praktičnih radnji, učenje otkrivanjem i učenje putem rješavanja problema.

2 Projekt *Igra nekada i danas*

a. Tema i razlog pokretanja projekta nametnuli su se sami kroz istraživanje o prošlosti zavičaja posebno s temom *Kako su radili naši stari*. Istražujući o starim zanatima i poslovima pitali smo se što su radila djeca, kako su se igrala? Razlikuju li se njihove igre od današnjih?

b. Cilj projekta bio je saznati kakve igre i rekvizite u igri su koristili naši djedovi i bake, kakve roditelji djece, a što se danas koristi u igri.

c. Promišljajući na koji način doći do saznanja učenici su sami odredili svoje aktivnosti i zadatke. Prva aktivnost bila je individualni rad svakog učenika. Kroz razgovor sa svojim roditeljima i njihovim roditeljima dobili su prva saznanja o igrama nekada. Izradili su popis igara i uočili različitosti i sličnosti. Slijedeća aktivnost bila je u skupinama istražiti kako su se igrali u drugim krajevima naše domovine, jedna skupina je istraživala koje igre su igrala djeca koja su živjela u dvorcu, a jedna skupina je istraživala igre koje igraju djeca danas.

d. Kroz istraživački rad učenici su trebali odgovoriti na ključna pitanja: Koje igre su igrali djedovi i bake, roditelji, djeca iz dvorca, djeca današnjice? Čime su se igrali ili se igraju (rekviziti)? Ima li sličnosti u tim igrama? Koja je osnovna razlika?

e. Metode i postupci istraživanja bili su osobni razgovor svakog učenika s djedovima i bakama te roditeljima, razgovor skupine koja je istraživala igre djece u dvorcu s gospođom Mirnom Mršić, istraživanja skupina putem interneta o igrama u Slavoniji i igrama u Dalmaciji. Na kraju istraživanja učenici su uspoređivali rezultate, pronalazili sličnosti i razlike.

f. Na kraju rada učenici su rezultate projekta prezentirali roditeljima kroz prezentaciju i druženje kroz igre naših starih.

U prezentaciji su prikazali igre i njihovu usporedbu s vremenom djedova i baka, roditelja i današnje igre. Zaključili su da ima više sličnosti u opisu igara, ali se razlikuju rekviziti za igru. Nekada u vrijeme djedova i baka kamen, kukuruz, orasi, vreće, krpene lopte, krpene i drvene lutke, košare; u dvoru štap i metalne posude, porculanske lutke; u vrijeme roditelja lopte, teniske loptice, lastika, špekule, kartonske kutije, plastične igračke, baloni; u današnje vrijeme nogometna lopta, plastične igračke, mobiteli, tableti, računala.

Druženje kroz igru zahtijevalo je spretnost i suradnju među djecom i poučavanje od strane roditelja. Igrale su se slijedeće igre podijeljene u dvije kategorije – tko dalje/više:

bacanje kamena s ramena, krugljice, ubacivanje oraha u jamu i – tko brže: brojanje kukuruza, jedenje jabuka, prenošenje oraha na drvenim žlicama, trčanje u vrećama.

3 Zaključak

Igra je najizrazitiji oblik dječje aktivnosti. Nepobitna činjenica je da se istinski može igrati samo dijete. Bez obzira kakva je spontana ili didaktički oblikovana, kroz nju dijete pamti i otkriva stvarni svijet i uči kako se ponašati.

Igra nekada i danas se razlikuje u predmetima koje koristimo za igru. Ono što su djeca uočila je brzina igranja i osamljenost. Današnje igre na računalu zahtijevaju brzinu reagiranja i samoću, dok igre njihovih roditelja traže suradnju i poštivanje pravila.

Aktivna nastava u našem projektu bila je vođena igra koja je zahtijevala suradnju, dogovor i izvršavanje obveza prema planu. Naučili su biti novinari, istraživači, voditelji, igrači, učitelji. Sve kroz igru kao najdraži predmet u školi.

4 Literatura

1. BOGNAR,L. *Igra u nastavi na početku školovanja*. Zagreb: školska knjiga. 1986.
2. PRENSKY, M. *Digitalni urođenici, digitalne pridošlice*. Edupoint – CARNet. 2005.
3. TURK, M. Utjecaj aktivnog učenja u visokoškolskoj nastavi na razvoj stvaralaštva budućih nastavnika. U: *Poticanje stvaralaštva u odgoju i obrazovanju*, Zagreb: Profil. 2009. Str. 107-115.

Osnovna škola Đure Prejca Desinić, Područna škola Vinagora

(HRVAŠKA)

Božica Mandić

I TI DODAJ ZRNO SVOJE

MY GRAIN OF SAND

Sažetak

Živeći u određenom okruženju, dijete upija sve njegove utjecaje, uči modele socijalnih odnosa, uči svojstva, svrhu i namjenu predmeta koji ga okružuju, uči uzročno-posljedične veze i međuodnose, a time postupno prihvaća i izgrađuje kulturu u kojoj odrasta. Danas, kada živimo u svijetu sveopće globalizacije, skrb o dobrima kulturne i prirodne baštine predstavlja prioritet, ali i uvjet opstanka i kvalitete života sadašnjih i budućih generacija. Kako dječje okružje i sva zbivanja u njemu igraju ključnu ulogu u oblikovanju cjeloživotnih stavova, vrijednosti i obrazaca ponašanja prema prirodnom i društvenom okolišu, tako je upravo rana školska dob značajna za istraživački usmjerene aktivnosti. Oslanjajući se na mogućnosti koje nudi rad u kombiniranome odjelu razredne nastave, provođenjem integriranih tema i aktivnostima istraživačke nastave, organizirali smo nekoliko dana istraživačke nastave u prirodi, na obiteljskom gospodarstvu, sve u želji doznati kolika je zastupljenost uzgoja domaćeg bijelog kukuruza u odnosu na hibridne vrste, budući da su Amerikanšica i Poljšica dio baštine i zebranih jestvina vinagorskoga područja.

Ključne riječi: baština, istraživačka nastava, stare sorte kukuruza

Abstract

Living in a particular environment, the child absorbs all of its impacts, learns models of social relationships, the features, aims and the purposes of the objects that surround it, learns causal relationships and interrelationships, and gradually accepts and builds on the culture in which it grows up. Today, in the world of universal globalization, the care of the goods of cultural and natural heritage is a priority, but also a condition of survival, as well as of life quality of present and future generations. As a child's environment and all the events in it play a key role in shaping life-style attitudes, values and patterns of behaviour toward the natural and social environment, precisely the early school age is significant for research-oriented activities. Relying on the opportunities offered by the combined classroom, through the implementation of integrated themes and activities of research teaching, we have organized a few days of research teaching in nature, on the family farm, all in the desire to find out how much domestic white corn is cultivated in relation to hybrid varieties, since Amerikanšica and Poljšica are part of the heritage and “zebranih jestvina” (dialect for elected meals) of the vineyard areas.

Key words: inheritance, research teaching, old corn types

1 Uvod i teorijska ishodišta

Baština, očevina ili djedovina predstavlja sveukupnost kulturnog naslijeđa ili kulturnih dobara, odnosno ona uključuje pojedinačna nepokretna, pokretna i nematerijalna kulturna dobra. Ne smije se zaboraviti da baština, osim kulturne, uključuje i prirodnu baštinu koja prema Konvenciji o svjetskoj kulturnoj i prirodnoj baštini (Convention Concerning the Protection of the World Cultural and Natural Heritage, 1972) označava prirodne odlike koje se sastoje od bioloških, geoloških i fizičko-geografskih formacija koje su od izuzetne svjetske vrijednosti s gledišta znanosti, zaštite i očuvanja prirode i prirodnih ljepota.

Kako bi djeca postala osjetljiva za potrebe zaštite kulturnog i prirodnog nasljeđa, treba ih učiniti svjesnima svoje vlastite kulturne, povijesne i prirodne baštine te im treba pomoći da spoznaju njihovu vrijednost i omogućiti im pedagošku organizaciju kako bi spoznavanjem onog što su dobili u nasljeđe mogli razumjeti sadašnjost i znali pravilno se odnositi prema budućnosti. Na taj će način moći praktično doživljavati vrijednosti i značenje baštine te razvijati sebe, svoja znanja, mogućnosti i interese. Uključivanjem djece u aktivno istraživanje baštinskih elemenata potičemo njihovu radoznalost, kreativnost i samopouzdanje, izgrađujemo njihov identitet i osobnost te stil ponašanja i komunikacije. Odgojno-obrazovni proces treba djeci omogućiti istraživanja i spoznavanje prirode, avanturu i iskustva s prirodom i prirodnim elementima jer će oni kroz iskustvo otkrivanja prirodnog svijeta, otkrivati za njih nepoznanice, ali i razvijati pozitivne stavove, vještine i navike prema prirodnom okruženju. Upravo stečene spoznaje i razvijene vrijednosti, vještine i navike istraživačkim aktivnostima iz prve ruke, bilo na prirodnim ili društvenim baštinskim izvorima, daju temelj za razvoj odgovornog pojedinca sposobnog živjeti u društvu znanja na održiv način.

Prema Nastavnom planu i programu za osnovnu školu sadržaji prirode i društva od prvoga do četvrtoga razreda trebaju „pridonijeti intelektualnom i socijalno-emocionalnom razvoju učenika“ (NOK, str. 253), a glavni cilj nastavnog predmeta Prirode i društva jest: „doživjeti i osvijestiti složenost, raznolikost i međusobnu povezanost svih čimbenika koji djeluju u čovjekovom prirodnom i društvenom okružju, razvijati pravilan odnos prema ljudima i događajima, snošljivo i otvoreno prihvaćati različite stavove i mišljenja te poticati znatiželju za otkrivanjem pojava u prirodnoj i društvenoj zajednici.“

Nastavni proces kod učenika treba razvijati sposobnost razmišljanja te ga osposobiti ovladavanjem učinkovitijim modelima mišljenja. To se postiže provedbom različitih nastavnih strategija koje imaju za cilj poticati aktivnost učenika, osposobljavajući ga za učinkovito upravljanje vlastitim procesom učenja radi ostvarivanja odgojno-obrazovnih ciljeva (Cindrić, Miljković i Strugar, 2010). Istraživačka je nastava upravo jedna od takvih strategija koja postupno učenike osposobljava za samostalno učenje i stalno propitkivanje svijeta razvijajući pritom mnoge učeničke kompetencije.

Nastava prirode i društva u prvom odgojno-obrazovnom ciklusu učenike treba postupno uvoditi u znanost. Učenici postupno razvijaju znanstvene vještine kroz provođenje jednostavnijih istraživanja (postavljanje istraživačkih pitanja, formuliranje hipoteza, prikupljanje podataka i provjeravanja hipoteza, povezivanja dviju varijabli, davanje objašnjenja na temelju dokaza itd.) kroz koje uče sagledavati svijet iz različitih perspektiva. Nastava se prije svega treba temeljiti na interdisciplinarnom pristupu, integraciji i korelaciji sadržaja, promatranju, praćenju i uočavanju uzročno-posljedičnih veza prirodnih i društvenih pojava tako da se istakne i shvati aktivan i human odnos čovjeka prema društvu, prirodi, radu i tehnici (Silov, 1987). Proučavanje promjena u prirodi istraživačkim pristupom i igrolikim aktivnostima na spontan način pružaju neizmjerne mogućnosti za kvalitetan susret djeteta i kulturne baštine.

Istraživačkim projektom *I ti dodaj zrno svoje* željeli smo senzibilizirati i educirati učenike o potrebi očuvanja prirodne baštine te narodnih običaja vezanih uz sijanje i žetvu autohtonih sorata kukuruza karakterističnih za vinagorsko područje, kraja u kojem učenici žive i pohađaju školu. Projektom smo željeli uvoditi promjene u pristupu odgoju i obrazovanju koje će svojom primjenom osigurati učenicima osnove za cjeloživotno učenje. Kako bismo dokazali svoju hipotezu, bilo je potrebno istražiti zašto su ljudi našega kraja odlučili sijati hibridne sorte, a napustili sjetvu *domače bele kuruze.* Nizom istraživačkih aktivnosti na terenu, poučnim susretima sa starijim osobama, razgovorima sa stručnim osobljem (povjesničarom, stručnjakom za poljoprivredu, etnolozima), radom u radionicama, praktičnim radom na oglednoj seoskoj parceli, razvijali smo istraživačke komeptencije učenika koje su im omogućile razumijevanje i spoznaju bioraznolikosti te kvalitete koje u sebi nosi zrno *bele zagorske kuruze* u odnosu na pojedine hibridne sorte.

2 Istraživačka nastava *I ti dodaj zrno svoje*

2.1 Metodički model

Temeljni princip istraživačke nastave proveden u kombiniranom razrednom odjelu, organiziran je po modelu *Kreativnog istraživanja u nastavi prirodoslovlja* (Milne, 2008).

Tablica 2: Prikaz metodičkog modela istraživanja

KREATIVNO ISTRAŽIVANJE		
ISPITAJ (eng.explore)	**Problem, situacija, fenomen, model, priča**	Čuditi se. Pitati se.
PROMATRAJ (eng. observe)	**Što se događa? Koje promjene dolaze? Što je uključeno? Koja su glavna gledišta?**	Kako će ovo funkcionirati? Što će se dogoditi ako… ? Zašto?
PRONAĐI DOKAZE (eng. identify evidence)	**Koji su uzroci i posljedice? Koja je funkcija? Što je u interakciji? Koji smjerovi i obrasci nastaju?**	Vauuuu! Prekrasno! Kako zanimljivo! Kako uzbudljivo!
KREIRAJ OBJAŠNJENJA (eng. create explantions)	**Osobna objašnjenja podržavana kreiranim dokazima i planiranim postupcima**	
ISTRAŽI (eng. explantions)	**Pronađi i izmjeri, usporedi, potvrdi, testiraj, razjasni.**	
EVALUACIJA (eng. evaluation)	Samoevaluacija istraživanja može dovesti do novih, izmijenjenih objašnjenja, dvojbi oko trenutnih ideja ili prvotnih objašnjenja. Potrebna objašnjenja trebaju se razmijeniti s ostalim vršnjacima zbog evaluacije i povratne informacije.	Trebam li ovo raditi? Je li ovo ispravno? Zašto je ovo važno?

Prema modelu *Kreativnog istraživanja u nastavi prirodoslovlja* (Milne, 2008, str. 2) linearno su prikazane etape modela koje prije svega, treba promatrati ciklički. Ovaj model učenja ističe ljepotu istraživačkog iskustva što rezultira povećanom željom učenika da objasni fenomen koji istražuje. Model naglašava važnost poticanja prirodne znatiželje učenika i uviđanja ljepote istraživanja.

Veća osobna angažiranost učenika dovodi do dubljeg razumijevanja posebice kad učenik komunicira, razjašnjava i razmijenjuje razmišljanja s drugim učenicima. Ovaj pristup posebno naglašava važnost slušanja učeničkih ideja i njihovih stajališta o pitanjima koja se istražuju. Učeničke ideje su neka vrsta polaznih točaka u istraživanju jer imaju velik utjecaj na kasnije učenje.

2.2 Metode rada

2.2.1 Intervju s osobama starijim od sedamdeset godina

Kako bismo doznali na koji se način odvijala sjetva i uzgoj bijele sorte kukuruza nekad, posjetili smo osobe starije od sedamdeset godina te ih zamolili da nam pričaju o običajima sijanja kukuruza, odabiru zrnja, obradi tla, načinu uzgoja i berbe kukuruza. Razgovore smo snimali snimačem uz pomoć mobitela. Snimljene razgovore zapisali smo kajkavskim dijalektom čuvajući tako stare riječi koje već polako padaju u zaborav. Poseban značaj tih razgovora bio je i upoznavanje s narodnim poslovicama koje su nastajale u suživotu čovjeka i prirode u danima kad se kukuruz ručno obrađivao. Razgovore još nismo objavili. Pripremamo školski katalog uz Dan škole u kojem ćemo objaviti zanimljivosti. Pri kraju razgovora, domaćice su nam rado otkrivale recepte u kojima su koristile *domaću belu kuruzu*.

2.2.2 Anketni upitnik

Kako bismo saznali podatke koliko još poljoprivrednih domaćinstva u vinagorskome kraju sije bijeli kukuruz, sastavili smo anketu od devet pitanja koju su učenici škole proveli u dvadesetak poljoprivrednih domaćinsatava na području Vinagore (Prilog 1). Podatke dobivene anketnim upitnikom sistematizirali smo i rezultati su nas iznenadili te poljuljali našu hipotezu kako se bijeli kukuruz ne sije na vinagorskim njivama.

2.2.3 Skupljanje uzoraka sorti bijeloga kukuruza

Učenici naše škole obilazili su poljoprivredna domaćinstva u želji da sakupe što više različitih sorata bijelog kukuruza koji se sije u našem kraju. Klip kukuruza stavili su u vrećicu na kojoj su zapisali naziv sorte. Vrećicu su označili etiketom koja je sadržavala podatke o selu i domaćinstvu koje je klip kukuruza darovalo.

2.2.4 Obrada sakupljenih uzoraka

Dobiveni smo materijal razvrstali uz stručnu pomoć gđe. Dragice Tresk-Penezić, dipl. ing. agr. koja je stručni savjetnik u Hrvatskom zavodu za poljoprivrednu savjetodavnu službu. U većini slučajeva se radilo o zrnju dvije domaće sorte bijelog kukuruza koja se najviše sije u našem kraju. To su *Poljšica i Amerikanšica*. Obzirom da smo mi projekt zamislili tako da napravimo usporedbu *domaće bele kuruze* s novijim hibridnim vrstama, gđa. Tresk-Penezić nas je uputila u saznanja o hibridima kukuruza koje se najviše siju u Zagorju. Osim navedene dvije domaće sorte, odabrali smo slijedeće hibride : Bc Jumbo 48, Bc 38 W, Bc 492, Os 444, Bc 462, Bc 4982, P 38 F 70, P Štefanja i Zlatko.

2.2.5 Uzgoj kukuruza na oglednoj parceli seoskog gospodarstva

Zamolili smo roditelje da nam omoguće praćenje sijanja, rasta i razvoja kukuruza na obiteljskoj njivi. Uz bijeli kukuruz, oni su sijali i hibridne sorte tako da smo mogli uspoređivati rast i razvoj. Još tijekom zime upoznali su nas kako je potrebno zemlju dobro pognojiti stanjakom i izorati ju te prodrljati. Početkom svibnja organizirali smo izvanškolski nastavni dan i krenuli u sjetvu kukuruza. Uz pomoć roditelja sijali smo bez mehanizacije, ručno. Dobili smo uputu da udaljenost među redovima bude 70 cm, dubina posijanog zrna 7-9 cm, a udaljenost posijanog zrnja u redovima oko 20 cm.

Sljedećih smo tjedana pratili rast. Mlade stabljike nismo dirali sve dok nisu imale 4-5 listića. Trebalo ih je razrijediti i u svakoj jamici ostaviti samo jednu najjaču stabljiku (sijali smo po 4 zrna u svaku jamicu). Ručno smo kukuruz raščupali i okopali. Agronomska služba nam je savjetovala da bi trebalo, prije nego kukuruz zagrnemo, prihraniti stabljike dušičnim gnojivom zbog nepovoljnih vremenskih uvjeta i velike potrebe kukuruza kao kulture koja iz zemlje crpi puno gnojiva. Početkom srpnja smo otišli na ljetne praznike. Povratkom u školske klupe, početkom rujna, razočarano smo ustanovili da naši usjevi nisu najbolje uspjeli. Uroda ne da nije bilo, već je bilo upola manje od očekivanog prinosa te loše kvalitete i izgleda klasova i zrnja. Pustili smo da kukuruz dozori i potrgali ga krajem rujna. Tijekom godine, učenici su uspoređivali sljedeće karakteristike raznih sorata kukuruza:

Tablica 2: Fizičke osobine koje smo biježili na terenu

Sorta kukuruza	Tip zrna	Klijavost %	Moguće bolesti	Visina stabljike cm	Br. klasova na stabljici kom.
Bc 38W (bijeli)	**tvrdunac**	**60**	**snijet**	**140**	**0 – 1**
Amerikanšica	**tvrdunac**	**75**	**-**	**200**	**1**
Poljšica	**tvrdunac**	**75**	**snijet**	**180**	**1**
Zlatko	**zuban**	**80**	**-**	**154**	**1 – 2**
P 38F70	**zuban**	**80**	**trulež klasa**	**150**	**1**
Bc 492	**zuban**	**80**	**trulež klasa**	**190**	**1**
Bc JUMBO48	**zuban**	**70**	**trulež klasa**	**140**	**0 – 1**
Bc 4982	**zuban**	**75**	**-**	**140**	**0 – 1**
P Štefanija	**zuban**	**75**	**trulež klasa**	**100**	**1**

Pri završetku berbe kukuruza, u kartonsku smo kutiju zapakirali dva najljepša klasa bijelog kukuruza *Amerikanšicu i Poljšicu* te ih odnijeli u Zavod za javno zdravlje grada Zagreba. Zamolili smo ih da nam izvrše kemijsku analizu po kojoj bismo utvrdili hranjivu vrijednost naših uzoraka.

Tablica 3: Podaci dobiveni analizom u Zavodu za javno zdravstvo grada Zagreba

Sorta kukuruza	Vlaga	Bjelančevine	Masti	Pepeo	Ugljikohidrati
Poljšica	**13,28**	**12,49**	**6,09**	**1,38**	**66,77**
Amerikanšica	**28,66**	**7,87**	**4,94**	**1.03**	**57,50**

Prema rezultatima biološko-kemijskih istraživanja Zavoda za javno zdravlje grada Zagreba vidljivo je da zrna *Amerikanšice i Poljšice* imaju svojstva tvrdunca. Dobili smo potvrdu da ta zrna imaju bogatija nutritivna svojstva od hibridnih vrsta.

2.3 Poduzetničke ideje

Iz podataka dobivenih uzgojem i kemijskom analizom domaćih sorata kukuruza, u našem kraju zvane *Poljšica i Amerikanšica*, zaključili smo da su one lokalne hibridne sorte bijelog tvrdunca. Njihova hranjiva vrijednost je dosta visoka (Tabl. 3) i možemo zaključiti da su one visoko kvalitetne žitarice u ljudskoj prehrani. U narodu zvana *Poljšica*, u literaturi je vrsta Osmaka, dok je *Amerikanšica* vrsta Domaćeg bijelog zubana. Zbog manjeg prinosa, manje otpornosti na bolesti i polijeganja, iziskuje tradicionalni pristup uzgoju i berbi, a time su neprikladne za uzgoj na većim poljoprivrednim površinama. No, u vrijeme kada se velika pozornost posvećuje zdravoj hrani i tradicionalnoj kuhinji, *Poljšica i Amerikanščica*, odnosno brašno *bele zagorske kuruze* jest nezaobilazna namirnica u prehrani ljudi. Iz tih smo razloga poradili na popularizaciji ovih sorti kukuruza te smo uveli tjedni obrok spravljen od brašna bijeloga kukuruza. Ponudili smo učenicima prijedloge jela u kojima je korišteno brašno bijeloga kukuruza. Oni su iskazali svoje interese u postocima:

Tablica 4: Jelo koje uvodimo kao školski obrok

TRADICIONALNA JELA S BRAŠNOM BIJELOG KUKURUZA					
	5 izvrsno	**4 ukusno**	**3 može se pojesti**	**2 nije ukusno**	**1 ne želim**
SLIVJAK	**2%**	**9%**	**16%**	**64%**	**9%**
JABUČAK	**15%**	**8%**	**45%**	**22%**	**10%**
ŽGANCI	**14%**	**34%**	**44%**	**8%**	**0%**
PECIVO	**87%**	**13%**	**0%**	**0%**	**0%**
ZLEVANKA	**46%**	**23%**	**29%**	**2%**	**0%**

Na temelju provedenog anketnog upitnika, u školski smo jelovnik uveli žgance, pecivo i zlevanku. Za projekt *Škole za Afriku* pekli smo medenjake za koje smo koristili brašno bijelog kukuruza s vinagorskoga područja.

Slika 1: Bijelo zrno Amerikanšice, Medenjaci

Slika 2: Bijelo zrno Poljšice, Zlevanka

3 Zaključak

Baština predstavlja nešto što su „ljubomorno čuvali“ i ostavili kao simboličku vrijednost nečiji preci, a plod je drevnoga kulturnoga nasljeđa određenoga naroda. Danas, više nego ikad prije, skrb o svim dobrima nacionalne kulturne i prirodne baštine predstavlja prioritet, ali i uvjet opstanka i kvalitete života sadašnjih i budućih generacija. Da bi očuvanje nacionalne baštine i skrb o njoj bila djelotvorna neophodno je započeti s odgojem i obrazovanjem o sadržajima baštine od najranije dobi što pretpostavlja napuštanje strogo strukturiranog odgojno-obrazovnog procesa. U susretu djece s prirodnom baštinom potrebno je poticati aktivno učešće, inzistirati na interaktivnom i iskustvenom učenju uz primjenjivanje interdisciplinarnog, problemskog i istraživačkog pristupa. Našim projektom *I ti dodaj zrno svoje* uspjeli smo pružiti učenicima priliku da bogatstvo prirodne baštine osvijeste i prisvoje kroz mnoge aktivnosti i raznolike sadržaje, autentičnim iskutvom i bogatim doživljajima. *Družili smo se, uživali u zajedničkom radu, dodali zrno svoje i – BILI DOBRI KAO KRUH, zar ne?*

4 Literatura

1. BARTH, B. *Razumjeti što djeca razumiju*. Zagreb: Profil international. 2004.
2. BERTIĆ, D. in FRANJČEC, K. *Istraživanje učenika u razrednoj nastavi*. Zagreb: Zbornik radova Učiteljske akademije. 1999.
3. BELAVIĆ, D. *Projektna i istraživačka nastava u osnovnoj školi.* Zagreb: Zbornik radova Učiteljske akademije. 2003.
4. DE ZAN, I. *Metodika nastave prirode i društva*. Zagreb: Školska knjiga. 2006.
5. DOMOVIĆ, V., BARANOVIĆ, B. in ŠTRIBIĆ, M. *Obrazovanje za poduzetnost-perspektiva osnovnoškolskih učitelja i nastavnika*. Zagreb: Sociologija i prostor. 2007.
6. KOSTOVIĆ-Vranješ, V. *Vzgoja in izobraževanje za okolje v zgodnjem otroštvu - podlaga za trajnostni razvoj*. Maribor: Pedagoška fakulteta Univerze v Mariboru, RIS Dvorec. 2010.
7. MATIJEVIĆ, M. in RADOVANOVIĆ, D. *Nastava usmjerena na učenika*. Zagreb: Školske novine. 2011.
8. *NACIONALNI okvirni kurikulum za predškolski odgoj i opće osnovnoškolsko i srednjoškolsko obrazovanje*. Zagreb: Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa. 2011.
9. UZELAC,V. *Teorijsko-praktični okvir cjeloživotnog učenja za održivi razvoj*. Rijeka: Sveučilište u Rijeci, Učiteljski fakultet u Rijeci. 2008.
10. UZELAC, V. *Cjeloživotno učenje za održivi razvoj*. Rijeka: Sveučilište u Rijeci, Učiteljski fakultet u Rijeci. 2009.
11. ZIMMER, J. A. *Možemo to riješiti – priručnik za nastavnike*. Zagreb: Forum za slobodu odgoja. 2010.

5 Prilozi

ANKETNI UPITNIK

Učenici Osnovne škole Đure Prejca Desinić, Područne škola Vinagora provode istraživanje o **«domačoj beloj kuruzi – POLJŠICI i AMERIKANŠICI».**

Molimo Vas da odgovorite na ova pitanja kako bismo doznali razloge smanjenog sijanja ove žitarice na našem području. Unaprijed Vam zahvaljujemo na suradnji.

Godina rođenja : _____ Selo / mjesto: _____

1. **Sijete li domaću sortu bijelog kukuruza?**
   a) da, ali manje nego ranijih godina
   b) ne, budući da ne zadovoljava naše potrebe
   c) povremeno kako bismo dobili brašno za prehranu

2. **Koje godine je u vašoj obitelji zadnji puta sijana « bela kuruza» ?**
   Godine _____

3. **Za prehranu svoje obitelji odabrali biste:**
   a) domaće bijelo kukuruzno brašno
   b) brašno hibridnih kukuruza
   c) svako kukuruzno brašno budući da nema razlike u hranjivosti

4. **Uzgoj kukuruza u našem domaćinstvu:**
   a) prednjači pred ostalim žitaricama
   b) jednako nam je važan kao i pšenica i druge žitarice
   c) nije nam važan

5. **Zašto se «bela kuruza» više ne sije kao nekada na našem području? (Možete zaokružiti više odgovora.)**
   a) nije ukusna za jelo
   b) nije dovoljno isplativa, ima mali urod
   c) zbog visine biljke i težine klipa koji otežavaju berbu
   d) zbog novih sorti kukuruza koji imaju veći prinos
   e) nešto drugo (Navedite što.)_____

6. **Domaća sorta bijelog kukuruza «POLJŠICA» zdraviji je i kvalitetniji kukuruz od današnjih hibridnih vrsta?**
   a) DA
   b) NE
   c) NE ZNAM

7. **Koje su kvalitete domaćeg bijelog kukuruza?**
   a) kvalitetno i zdravo brašno
   b) visoki prinosi
   c) kvalitetom se ne razlikuje od drugog kukuruza
   d) nešto drugo(Navedite što) : _____

8. **Što bi ljude na našem području moglo pokrenuti da opet više siju i uzgajaju «belu kuruzu» ?**
   a) poljoprivredni poticaji
   b) siguran otkup
   c) nešto drugo(Navedite što): _____

9. **Mislite li da bi uzgoj « bele kuruze» bio jedan od prepoznatljivih elemenata u turističkoj ponudi našega kraja?**
   a) DA
   b) NE
   c) NE ZNAM

Center šolskih in obšolskih dejavnosti

Gregor Marinšek

VZGOJNO DELO V DOMU CŠOD

EDUCATIONAL WORK IN A CŠOD RESIDENTIAL CENTRE

Povzetek

S prihodom generacije Z smo učitelji v domu CŠOD Gorenje opazili nekatere vedenjske spremembe otrok, ki se najbolj kažejo v njihovih slabih medsebojnih odnosih. Kljub temu, da otroci pri nas bivajo le kratek čas, izvajamo dejavnosti s poudarkom ne samo na učnih, ampak tudi na vzgojnih vsebinah. S skupinskim delom jih postavljamo v situacije, ko so za uspešno opravljene naloge in dosego cilja primorani sodelovati in biti odgovorni za svoje delovanje v skupini, pri čemer spodbujamo samostojnost. Ponujamo jim možnost doživeti močna pozitivna ali pa tudi negativna čustva v novem, naravnem okolju, ki lahko učinkujejo dolgotrajno. Po pričevanju mnogih naših udeležencev menimo, da smo pri tem uspešni.

Ključne besede: CŠOD, vzgoja, izkustveno učenje, delo v skupinah, naravno okolje

Abstract

With the rise of generation Z we have noticed behavioural changes in children coming to CŠOD residential centre in Gorenje, mostly reflecting in poor interpersonal relationships. Therefore, despite the children's short stay in our residential centre, we carry out educational activities that influence their interpersonal skills. Through group work the children are put in situations in which they need to be independent and responsible, but still cooperative in order to complete a task successfully and reach their goal. We offer them a possibility of experiencing positive and negative emotions in a new natural environment, enabling long-term effects. According to many of our participants we are successful in our endeavours.

Key words: CŠOD, education, experiential learning, team work, natural environment

1 Predstavitev teme

V CŠOD domu Gorenje se zadnja leta tudi mi soočamo s tako imenovano generacijo Z. Opazili smo, da so otroci sicer precej samozavestni, obvladajo elektronske medije in internet ter znajo zahtevati stvari, za katere menijo, da jim pripadajo. So pa hkrati tudi nesamostojni, telesno šibki, individualistično naravnani in brezkompromisni, imajo slabo razvit verbalni način komuniciranja ter so predvsem družbeno neodgovorni. Mnogokrat zato med njimi prihaja do konfliktov, ki jih sami niso sposobni rešiti. Konflikti so predvsem posledica nesprejemanja, neprilagajanja in nestrpnosti; torej posledica slabih odnosov.

Vzrokov za to je več. Po mnenju strokovnjakov k temu danes v največji meri prispevajo vzgojni prijemi staršev, hiter tempo življenja in sprememba sistema vrednot (Juul, 2009). Spremenila se je sestava družine – ne obstaja več le klasični primarni tip družine (oče, mati in otrok), temveč je ta možna v različnih oblikah (starš samohranilec in otrok, sestavljene družine, istospolni pari z otroki, itn.). Otroci preživijo več časa v strokovnih rokah kot v svoji primarni družini.

Po mnenju dr. Bluestein (1998) so sestavine zdravih človeških odnosov še vedno enake: sprejemanje, spoštovanje, sporazumevanje, prilagajanje, pogajanje, popuščanje, podpiranje, spodbujanje, zaupanje in skrb zase (osebna odgovornost). Otroci se morajo naučiti sobivati v okolju, ki jih obdaja.

Juul (2008) trdno verjame, da čut za družbeno odgovornost krepi kakovost človekovega življenja. Vsi smo povezani, v dobrem in v slabem. Iluzorna je utvara, da se lahko izognemo vplivanju na življenja drugih ali pa njihovemu vplivu na naše življenje. V družbi bi moralo veljati načelo, da težava ni tvoja ali moja, temveč gre za našo težavo in posledično tudi naš (ne)uspeh. Prav tako Juul pravi, da otroci, ki so deležni podpore pri razvijanju samoodgovornosti, domala samodejno razvijejo tudi visoko mero družbene odgovornosti. Ta se razodeva v njihovi pripravljenosti pomagati, v občutljivosti in obzirnosti. V teh okvirih se družbena odgovornost ne kaže kot samožrtvovanje, temveč kot zavestna, solidarna odgovornost, ki veliko bolj zagotavlja dostojanstvo vseh vpletenih.

Vzgoja je tek na dolge proge in glede na to, da otroci pri nas v domu večinoma bivajo le pet dni, nismo nikoli imeli pričakovanj, da bo naše vzgojno delovanje v domu prineslo večje

spremembe. Pa vendar se dogaja, da dobimo kakšen pozitiven odziv otroka tudi leta za tem, ko je le-ta bival pri nas. To dejstvo nas je napeljalo k razmišljanju, da nekje vendarle imamo možnost vzgojno vplivati na otroke.

Na domu Gorenje smo se imeli priložnost seznaniti s programom MEPI in pedagogiko Kurta Hahna ter njegovim izkustvenim učenjem. Glavno vodilo njegove pedagogike je vzgojiti mladega posameznika v samostojnega in odgovornega človeka (Neill, 2008). Pri oblikovanju izobraževalnih ciljev je Hahn izhajal iz dejstva, da je v družbi prisotno pomanjkanje telesne zmogljivosti, domišljije, spretnosti in marljivosti, samodiscipline, iniciative in iznajdljivosti ter sočutja, torej tistih lastnosti, katerih pomanjkanje se danes, dobrih 100 let kasneje, še zmeraj kažejo v družbi.
Temeljna gradnika Hahnove pedagogike sta izkušnje in čustveno doživljanje; torej doživetja. V kolikor so ta doživetja pridobljena v novem, predvsem v naravnem okolju, imajo toliko večji vpliv na posameznika.

Menimo, da je poglavitni cilj vzgoje v našem domu, da otroci doživijo intenzivne pozitivne (ali negativne) izkušnje skozi delo v skupini. Na podlagi teh izkušenj spoznajo, zakaj je v življenju potrebno sodelovanje in razvijanje družbene odgovornosti. Pri tem se naučijo samostojnosti, strpnosti, sposobnosti uspešne komunikacije in samostojnega reševanja konfliktov, hkrati pa doživljajo in delijo radost ob uspešno zaključeni nalogi ali doseženemu cilju.

2 Opis dejavnosti

2.1 CŠOD

Center šolskih in obšolskih dejavnosti je leta 1992 ustanovila Vlada Republike Slovenije z namenom, da šolo v naravi sistemsko vključi v program dela osnovnih šol. Center deluje v okviru Ministrstva za šolstvo in šport, ki zagotavlja sredstva za njegovo delovanje ter prostorski razvoj (CŠOD, 2018).

Osnovne naloge CŠOD so predvsem izvedba tedenskih programov šole v naravi za učence, dijake in otroke s posebnimi potrebami v obliki tematskih tednov, naravoslovnih, kulturnih in tehniških dni ter aktivnih počitnic.

Glavni namen in poslanstvo CŠOD je pomoč šolam pri izvajanju programov šole v naravi, ki oblikujejo in spodbujajo zdrav način življenja in odgovoren odnos do naravnega okolja, vzgajajo za spoštovanje in sodelovanje, za sprejemanje drugačnosti in medsebojno strpnost.

Programi se izvajajo v trenutno 24 domovih Centra šolskih in obšolskih dejavnosti ter v dnevnih centrih po vsej Sloveniji. Ta pestrost naravne in kulturne dediščine omogoča udeležencem lažjo realizacijo postavljenih ciljev na področju znanja, veščin in spretnosti na kognitivnem področju, kot tudi uresničevanje ciljev s socialno-emocionalnega področja ter oblikovanja stališč. Skupno delo in bivanje učencev ter neposredni stik z novim okoljem omogočata tudi doseganje vzgojnih ciljev.

Najpomembnejša dejavnost CŠOD je torej izvajanje vzgojno – izobraževalnega dela, povezanega z življenjem v naravi. Opažamo pa, da naše delo postaja vse bolj vzgojno naravnano, saj kakor hitro otroci zapustijo domača gnezda ter učilnice, se pokažejo njihove osebnostne lastnosti, značilne za generacijo Z.

2.2 Generacija Z

Otroci generacije Z, ki so trenutno zajeti v šolski sistem, so generacija inovatorjev in strokovnjakov za medmrežje. Raje se sporazumevajo preko tehničnih medijev, kakor govorijo v živo. So dejavna generacija, odprta do drugačnosti, a hkrati tista, ki izgublja stik z naravnim okoljem. Njihov življenjski slog povzroča, da so čedalje manj telesno dejavni.

Generacija Z je znana je tudi kot mobilna generacija, generacija Snapchata, predstavnike imenujejo tudi digitalni domorodci. Po svetovnem spletu samostojno iščejo podatke, ki jih zanimajo, njihov učitelj je Youtube, ki vpliva na njihov življenjski slog. Imajo zelo slabo koncentracijo in omejeno komunikacijo. So generacija podob in slik (resničnih ali virtualnih) ter emotikonov. Zato je Instagram njihova najljubša komunikacijska platforma: hitra, kratka in s fotografijami. Ker nimajo dobro razvitih socialnih veščin, imajo zaradi tega lahko resne težave pri komunikaciji in pri obvladovanju svojih čustev (Dolenc, 2018).

2.3 Nekateri vzgojni vplivi v domu Gorenje

Skozi večletno delo opažamo, da so otroci, ki prihajajo v šolo v naravi, čedalje manj motorično spretni ter vse manj vzdržljivi in vztrajni. Ker so vse manj v stiku z naravo in okoljem, jim nudimo možnost, da neposredno doživljajo naravo in spoznavajo značilnosti različnih pokrajin s terenskim delom. V nadaljevanju predstavljam nekaj vzgojnih vidikov, ki smo jih vključili v naše dejavnosti.

Sodelovanje z delitvijo v delovne skupine

Sodelovanje pomeni delovati z roko v roki z drugimi osebami, s skupinami ali z organizacijami, da bi dosegli določen cilj ali opravili določeno delo. Na ta način več ljudi deluje z istim namenom, kar omogoča hitrejši in bolj učinkovit način dela. Zato je sodelovanje zelo pomembno na več področjih, kajti kjerkoli ga izvajamo, je doseganje ciljev boljše in učinkovitejše.

V šolah igra koncept skupinske dinamike pomembno vlogo pri razvoju socialnih veščin med otroki. Skozi skupne dejavnosti in projekte se učenci naučijo deliti lastne ideje in družiti z različnimi tipi osebnosti. Z deljenjem skupnega cilja lahko vsak član določene skupine prispeva k njegovi uresničitvi. S sodelovanjem do rezultatov pridemo hitreje, ob tem pa se učimo učinkovitejših načinov izvajanja projektov.

Zato prvi dan otroke naključno razdelimo v skupine od 4 do 6 udeležencev, odvisno od skupnega števila otrok. Ugotovili smo, da je naključna razdelitev običajno boljša, saj so prisiljeni sodelovati tudi s sošolci, s katerimi drugače nimajo veliko stika. Pri tem oblikujejo nove socialne vezi in sprejemajo različne vloge znotraj skupine. Nekaterim otrokom to ni pogodu, vendar učitelji vztrajamo in jim skušamo razložiti, čemu je razdelitev v skupine namenjena. Učitelji spremljevalci so tisti, ki otroke najbolje poznajo. Če ocenijo, da bi bila v kateri skupini smotrna menjava otrok, to tudi storimo.

Otroci tako skozi ves teden preko učnih vsebin delujejo znotraj teh skupin. V tem procesu socializacije se otrok sreča z drugimi otroki, z njimi sodeluje, tekmuje, rešuje probleme, premaguje ovire in osvaja pravila medsebojnega sodelovanja v skupini. Z njimi lahko doživlja uspehe pri uspešnem reševanju nalog, lahko pa tudi doživlja grenkobo poraza ali neuspeha.

Osebna in družbena odgovornost pri učni vsebini »Orientacija«

Juul (2009) opredeljuje osebno odgovornost kot zaščito lastne integritete. Gre za odgovornost do svojega življenja, svojih občutij ter ravnanj. Posameznik z zdravim občutkom za osebno odgovornost koristi tudi skupnosti. Družbena odgovornost posledično izhaja iz osebne, saj gre za odgovornost, ki jo imamo do drugih; do dogovorov, obljub in zavez, ki smo jih dali. Pri opravljanju nalog v skupini mora posameznik čutiti najprej odgovornost do svojega opravljenega ali neopravljenega dela, ki je vezana na dogovor ali zavezo, ki jo je dal v skupini.

Otrokom je najbolj zanimiv del orientacije, ko morajo v skupini najti in prehoditi pot, ki je speljana nekje v naravi. Dejavnost organiziramo v dveh oblikah: Opisana pot in Označena pot.

Cilj naloge je, da skupina s pomočjo opisa poti ali s pomočjo zemljevida in kompasa najde in prehodi pravo pot. Po predhodnem učenju vseh potrebnih znanj za takšno pustolovščino (kompas, azimut, razdalje, itn.), otrokom v skupini razdelimo naloge. Vsak je odgovoren za izpeljavo določenega dela naloge, ki vodi do skupnega cilja. Prvi je odgovoren za določanje smeri, drugi za določanje razdalj, tretji za določanje vrste poti (asfalt, makadam, steza), četrti za iskanje ključnih objektov v naravi, itd. Uspeh skupine – prehojena prava pot – je tako odvisen od vseh članov, ne le enega ali dveh dominantnih.

Preden se odpravijo na iskanje poti, jim določimo varnostna pravila, ki veljajo na terenu. Najpomembnejše pravilo je, da se ne smejo ločiti, kajti s tem ogrozijo varnost posameznikov in izničijo možnost uspešnega zaključka naloge.

Mnogokrat se zgodi, da skupina pri svojem delu ni uspešna. Naloga je namreč sestavljena tako, da zahteva sodelovanje vseh članov skupine, predvsem pa posameznikovo odgovornost pri opravljanju naloge. Če nekdo ne opravi svojega dela, s tem povzroči negativne posledice za celotno skupino. Ta se tako lahko izgubi, člani se sprejo ali celo ločijo. Zato je nujni del ob zaključku učne vsebine vrednotenje. Najprej ga opravimo z vsako skupino posebej, nato pa še skupaj z vsemi skupinami.

Ko otroci doživijo neuspeh, se pojavijo negativna čustva in podrejo se odnosi v skupini. Namen vrednotenja je ozavestiti in priznati lastne napake, sprejeti medsebojno različnost, ozavestiti svoja čustva in čustva ostalih ter znova vzpostaviti stabilnost odnosov v skupini.

Samostojnost pri učni vsebini »Življenje v naravi« in prosti igri

Zakonca Mrgole (2014) ugotavljata, da se bodo lahko otroci osamosvojili le, če bodo samostojni.

Samostojnost je zavedanje, ki ga pridobimo samo s pomočjo izkušnje. Gre za skupek veščin, s pomočjo katerih je otrok neko nalogo sposoben opraviti sam. Pri tem ga starši in učitelji podpiramo z ravno pravšnjo mero in ga prepuščamo lastnim poskusom, mu omogočamo varnost, ga učimo in pomagamo, dokler naloge ne opravi samostojno.

Pri učni vsebini Življenje v naravi se z otroki največkrat lotevamo kurjenja ognjev. Vsebina je za otroke zelo zanimiva, saj morajo sami, z lastnimi idejami, aktivnostjo ter sodelovanjem najti pravi material ter postaviti ogenj, ki bo zagorel. Vsaka skupina mora ob robu gozda postaviti svoj ogenj. Otroci si sami, znotraj skupine razdelijo naloge (katera vrsta lesa, dolžina vej, kdo bo glavni »inženir«) in se odpravijo v gozd.

Otroci najbolj cenijo to, da se lahko vsak sam ali v parih, brez stalnega nadzora in z nekim osnovnim namenom (iskanjem primerne kurjave), prosto gibljejo po gozdu. Pri tem nehote vključujejo prosto igro, kar seveda podaljša čas priprave ognja. Otroci tako sami raziskujejo, se lovijo, skrivajo, mečejo palice v delu gozda, ki jim je na voljo. Učitelji jih namenoma pustimo, da nekaj časa namenijo prosti igri, nato pa jih ponovno pozovemo k izpolnitvi osnovne naloge. Ugotovili smo namreč, da otroci nimajo veliko izkušenj s preživljanjem časa v gozdu. Mnogi gozd povezujejo samo z nevarnostjo klopov. Samostojno pohajkovanje po gozdu z določenim namenom krepi njihov stik z naravo, predvsem pa se otroci po začetnem vzhičenju umirijo.

Ko je ogenj pripravljen, se v skupini odločijo, kdo od njih ga bo prižgal. Prižiganje ognja velja za častno dejanje, vredno tistega, ki je pri postavitvi prispeval največ.

Ko ogenj zagori, si otroci na žerjavici spečejo jabolka ali banane s čokolado in tako kronajo svoj uspeh. V primeru, da ogenj ne zagori (mokra drva, pretrd les, premalo dračja), je pomembno, da otroci ozavestijo, da gre za neuspeh tako celotne skupine kot tudi posameznika, ki je bil zadolžen za določeno nalogo. Pogovorimo se o vzrokih, zakaj je do tega prišlo, in jim damo na voljo še dodatnih 10 min, da ogenj dopolnijo ali popravijo. Cilj učne vsebine je, da ogenj zagori.

Beseda igra se danes uporablja skoraj v vseh športnih, glasbenih ali drugih programih, ki so namenjenih otrokom. To je smiselno z vidika prijaznega približevanja dejavnosti otroku. Vendar igra, kot jo razvije vsak otrok ali skupina otrok, ko ima na voljo le nekaj minut prostega časa, z igro na športnih treningih nima veliko skupnega. Bob Hughes (2012) je oblikoval kriterije, po katerih neko vedenje določimo kot igro. To vedenje je:

- svobodno izbrano – otroci izbirajo kdaj, kako in kaj se bodo igrali. Taka igra ni del organiziranega programa in nima nobenih mejnikov, ki jih mora otrok doseči.
- usmerjeno s strani udeležencev – otroci sami določajo pravila igre in vloge, ki jih igrajo.
- notranje motivirano – otroci igre ne izvajajo zaradi zunanjih nagrad ali ciljev. Igra se izvaja zaradi igre same in ne zaradi kakršnekoli nagrade.

Za lažje razlikovanje med obema igrama se je za to svobodno izbrano igro oblikoval izraz »prosta igra«. Po besedah Pellegrinija (2010) ima ustvarjalni kontekst proste igre glavno vlogo pri razvoju otrokovih možganov in kognitivnih sposobnosti. Te posamezniku omogočajo lažje in učinkovitejše vključevanje v družbo ter lažje preživetje v turbulenci vsakdanjega življenja. Pomemben je tudi občutek sreče, ki se oblikuje v procesu proste igre. Če v otroštvu razvijemo sposobnost ustvarjanja tega občutka, bomo to znali tudi kasneje. Imeti to sposobnost predstavlja uspešno varovalo pred razvojem depresivnega vedenja, ki postaja vse bolj pereča težava sodobne družbe oz. njenih posameznikov.

Prosta igra je pomemben del prostočasnih dejavnosti v dnevnem urniku vseh domov CŠOD. Vsak dan temu delu dejavnosti namenimo približno 3 ure. Otroci si sami izberejo dejavnost in jo igrajo po svojih pravilih. To so lahko gibalne aktivnosti (igre z žogo, namizni tenis, otroška igrala, slack-line, itn.), umetniške delavnice, bralne urice ali le druženje po sobah. Vloga učitelja je le, da priskrbi rekvizite in v ozadju nadzoruje dogajanje. Bistveno je, da v njihovo aktivnost ne posega, razen če pride do ogrožanja varnosti otrok.

Skozi prosto igro otroci pri nas razvijajo sposobnost samostojnega reševanja konfliktov, gradijo samozaupanje in utrjujejo svojo vlogo v skupini, odkrivajo svoje nove gibalne zmožnosti in se predvsem ob tem zabavajo. S tem se, brez vmešavanja odraslih, učijo družbenih odnosov, spoštovanja pravil, prenašanja porazov, spopadanja s strahom, skratka samostojnosti v okolju, v katerem se trenutno nahajajo.

3 Zaključek

Delo učitelja v CŠOD se je v marsičem spremenilo. Če smo v preteklosti bili predvsem učitelji veščin preživetja v naravi, smo s prihodom generacije Y, sploh pa s prihodom generacije Z, postali celostni pedagogi, ki vzgojo namensko uvrščajo v svoje delo. Ugotovili smo, da doseganje zastavljenih učnih ciljev pri posameznih učnih vsebinah, ki so vezane na redni program osnovnih in srednjih šol, ni več naša edina naloga. Pomembno je, da otroci pri nas doživijo izkušnje, ki jih sicer doma v vsakdanjem življenju ne. Postavljamo jih v situacije, ko morajo sami poskrbeti zase in za svoje osebne stvari. Opravljati morajo tudi druge naloge, ki zadevajo neko skupnost, pri čemer morajo sodelovati in se dopolnjevati. Dopuščamo jim, da v varnih okvirjih delujejo samostojno, sami iščejo rešitve težav in rešujejo konflikte. Vse več se ukvarjamo z odnosi med učenci, ozaveščamo in gradimo odnose med nami in učenci ter zavestno ustvarjamo sproščeno in pristno klimo v naših domovih.

Dejavnosti načrtujemo tako, da ne zagotavljajo uspeha posameznika ali skupine. Doživljanje uspeha, predvsem pa neuspeha ali poraza, je pomemben gradnik otrokove osebnosti. Soočanje z negativnimi čustvi in njihova transformacija je bistven element vrednotenj, ki jih izvajamo po zaključku dejavnosti ali konec dneva.

Lahko rečemo, da nam vsaka nova skupina otrok, kakor tudi vsaka nova generacija, predstavlja nov izziv, saj prinaša svoje zahteve in pričakovanja, ki naše delo naredijo pestro in zanimivo.

4 Viri in literatura

1. BLUESTEIN, J. *Kako otroku postaviti meje – in poskrbeti tudi zase*. Ljubljana: Inštitut za razvijanje osebne kakovosti. 1998.
2. DOLENC, S. *Prihod generacije Z*. [Online]. Psihologija dela. [Citirano 23. avg. 2018]. Dostopno na spletnem naslovu: https://psihologijadela.com/2018/01/24/prihod-generacije-z/.
3. HUGHES, B. *Evolutionary Playwork: Reflective analytic practice*. 2nd ed. New York: Routledge. 2012.
4. JUUL, J. *Kompetentni otrok: družina na poti k novim temeljnim vrednotam*. Radovljica: Didakta. 2008.

5. JUUL, J. *Družinske vrednote: življenje s partnerjem in otroki*. Radovljica: Didakta. 2009.
6. JUUL, J. *Reci ne brez slabe vesti*. Radovljica: Didakta. 2013.
7. MRGOLE, A. in MRGOLE, L. *Izštekani najstniki in starši, ki štekajo: starši – tukaj in zdaj*. Kamnik: Zavod Vezal. 2014.
8. NIELL, J. *Dr. Kurt Hahn: On the Life & Philosophy of an Inspirational Educator*. [Online]. [Citirano 24. avg.. 2018]. Dostopno na spletnem naslovu: http://www.wilderdom.com/KurtHahn.html.
9. PELLEGRINI, A. D. in BJORKLUND, D. F. *The role of recess in children's cognitive peformance*. [Online]. [Citirano 24. avg. 2018]. Dostopno na spletnem naslovu: https://www.researchgate.net/profile/David_Bjorklund/publication/247522483_The_role_of_recess_in_children%27s_cognitive_performance/links/5825d50a08ae7ea5be7b6315/The-role-of-recess-in-childrens-cognitive-performance.pdf.
10. *USTANOVITEV CŠOD*. [Online]. [Citirano 23. avg. 2018]. Dostopno na spletnem naslovu: https://www.csod.si/.

Šolski center Celje

Srednja šola za strojništvo, mehatroniko in medije

Marijana Marinšek

SODELOVANJE S ŠOLO ALI POSEGANJE V NJENO DELO?

COOPERATING WITH SCHOOL OR INTERFERING WITH IT?

Povzetek

Starši so danes aktivno vključeni v vzgojno-izobraževalni proces. Večina staršev s šolo dobro sodeluje, se pa mnogokrat pojavijo težave, ko starši v želji, da bi bili dobri starši izberejo vzgojne tehnike, ki niso v skladu z razvojnimi značilnostmi in potrebami otroka. V želji, da bi ga zaščitili pred »nerazumnimi« zahtevami šole, preveč posegajo v delovanje šole ali pa otrokom dajejo potuho, kar je za otrokov osebnostni razvoj škodljivo. Takšno vedenje škodi odnosom med otroci in starši, starši in učitelji ter posledično tudi učenci in učitelji. Zdi se, da starši v svoji negotovosti vedno bolj izgubljajo zaupanje v šolo kot institucijo, ki je sposobna kvalitetno doprinesti k vzgoji mladostnikov. Zaradi pritiskov trpijo učitelji, kar se odraža na njihovem delu, posledično pa so prikrajšani ravno tisti, ki jih starši želijo zaščititi.

Ključne besede: pritisk staršev, šola, vzgoja, postavljanje mej

Abstract

Nowadays, parents play an active role in the educational process. Most parents cooperate well with school, but problems can occur when wanting to be good parents they choose methods of upbringing that are not in accordance with child's developmental characteristics and needs. Wanting to protect their child from school's “irrational” requirements such parents interfere too much with school's activities or make excuses for their children and therefore damage the child’s personal development. Such conduct ruins parent-child relationship, parent-teacher relationship and consequently student-teacher relationship. Due to their uncertainty parents seem to lose their trust in school as the institution capable of helping them bring up their young ones. Teachers suffer because of parental pressure on schools, which reflects in what they do, while the ones whom parents try to protect seem to be losing the most.

Key words: parental pressure, school, upbringing, setting limits

1 Uvod

V dobi moderne tehnologije vedno bolj izgubljamo osebni stik, kar se kaže v vseh odnosih, še posebej pa se tiha in neopazna izguba stika dogaja v družinah s prehodom otrok v najstništvo, ne s strani otroka do staršev, temveč obratno. Po mnenju zakoncev Mrgole (2014) se ob izgubi stika komunikacija skrči na vsakdanje tehnične vsebine in šolska tematika je pri najstnikih še najprikladnejše mašilo.

Ob izgubi stika ne čutimo bližine in zaupanja, počutimo se izključene in izkoriščane, zaradi česar se z najstniki pogosto znajdemo sredi konfliktov, bojev za moč, uporniškega vedenja in izgube avtoritete, posledično pa tudi polni občutkov nemoči in izgubljenosti. Tako v družini kot v šoli si želimo, da bi najstniki sprejeli in upoštevali pravila, kar se pa navadno uresniči le, če čutijo povezanost, pripadnost in stik, ki ga gradimo v zavedanju, da nam je mar drug za drugega.

Pogosto pa se pojavi problem, ko zaskrbljeni starši postavljene meje v šolah, na podlagi osebne izkušnje, doživljajo kot neprimerne in se v želji, da bi otroke zaščitili in z njimi vzpostavili izgubljeni stik, pretirano vmešavajo v izvajanje vzgojno-izobraževalnega procesa. Vesna Navotnik, mag. psihologije, opozarja na uveljavljanje novih oblik starševstva, ko starši v upanju, da bodo boljši starši, uporabljajo vzgojne tehnike, ki niso v skladu z razvojnimi značilnostmi in potrebami otroka. Kažejo se v pretiranem dajanju nasvetov, reševanju problemov namesto njihovih otrok, pretirani zaščiti otroka in izogibanju vsakršnemu tveganju, na primer tveganju za poškodbe, nesoglasja, neuspeh ipd. Starši v želji, da bi zagotovili »idealno okolje« za otrokov razvoj, ogrožajo osnovne otrokove potrebe po varnosti in zaupanju v lastne sposobnosti, po sprejemanju lastnih odločitev in izgradnji pristnih odnosov. (Arula, 2017)

Učitelji se vedno bolj pogosto znajdemo v različnih konfliktnih situacijah, za reševanje katerih potrošimo preveč časa in energije. Nemalokrat marsikatere situacije ne znamo ali ne zmoremo rešiti kot bi si sami želeli, kar marsikomu povzroča stres. Po letih kopičenja le-tega pa se pričnejo tudi zdravstvene težave, ki lahko postanejo precej resne. Učiteljski poklic je postal dosti bolj stresen v primerjavi z delom, ki so ga opravljali naši predhodniki pred nekaj desetletji. Marsikateri upokojeni učitelj pravi, da tega poklica danes ne bi več mogel opravljati.

Kaj nas je pripeljalo v to situacijo? Zagotovo ima pogled na vzgojo veliko opraviti s tem. Kot ugotavlja Elena Kecman (2018), pedagoginja in specialistka psihoterapije, je pred nekaj leti bila najbolj pogosta tema njenih delavnic za učitelje komunikacija in odnos z učenci. Zadnja leta pa učitelje bolj zanima, kako vzpostaviti kakovosten odnos s starši. Starši se danes aktivneje vključujejo v šolski proces, vedno več pa je tudi situacij, ko se straši pretirano vmešavajo v učno snov, v ocenjevanje in pravila v šoli. Vse več je primerov, ko starši posegajo v avtonomno delo učiteljev, v pravice in dolžnosti, s čimer izražajo nezaupanje v njihovo strokovnost. Učitelji se torej želijo naučiti ustrezno komunicirati z napadalnimi in agresivnimi starši, ki grozijo s pravniki in tožbami, kar posamezne učitelje privede na rob obupa.

2 Poseganje staršev v delo šole

Postavlja se torej vprašanje – ali je takšno poseganje v odločitve učiteljev in šol koristno za otroke? Strokovnjaki se strinjajo, da ne, saj je škodljivo za njihovo samostojnost in samopodobo. S takšnim ravnanjem starši otroku dolgoročno škodijo, česar se pa mnogi verjetno sploh ne zavedajo.

Starši morajo biti vključeni v delovanje šole in sodelovati z njo, saj tako spodbujajo otrokov razvoj in dosežke ter mnogokrat preprečijo in pomagajo rešiti vzgojne ter učne probleme. Svoje otroke dobro poznajo in z informacijami o otrokovih odnosih, interesih in izkušnjah izven šole lahko omogočijo učitelju boljše razumevanje otroka in posledično učinkovitejše poučevanje. Odnos med otrokom in staršem je namreč oseben, subjektiven in dolgoročen, medtem ko je odnos med učiteljem in učencem dosti bolj objektiven, neoseben in kratkoročen. Sodelovanje obojih je tako nujno potrebno, da lahko otrok razvije svoje potenciale.

Preveč zaščitniški starši, ki otroku ne dovoljujejo, da bi se soočili s posledicami svojih napačnih dejanj, otrokom vzamejo možnost razvijanja lastne kritične presoje in spoznavanja pomembnih življenjskih uvidov. S svojim vedenjem starši zbujajo otrokom nezaupanje v svet, kar krepi njihovo negotovost in strah. Pretirana zaščita ovira otrokovo razvijanje spretnosti in sposobnosti, ki jih potrebuje, da bi postal samostojen. Prav tako lahko imajo otroci takšnih staršev težave z nadzorovanjem čustev, saj v za njih ustvarjenem »idealnem svetu« ne morejo

doživljati frustracij in nesoglasij, v katerih bi čutili različna čustva (na primer jezo, ko se jim zgodi krivica, ali razočaranje, ko ne dosežejo zastavljenega cilja, ali pa veselje, ko ga).

Kot pravi mag. Jani Prgić se iz napak lahko učimo. Napake nam povedo, kaj smo naredili narobe in kako lahko to naslednjič naredimo drugače, da bomo lahko napredovali in se izboljšali. Brez napak se ne moremo učiti niti uspeti, saj brez učenja ni rasti in se tem ne dosegamo željenih ciljev. Ko starši »priskočijo« otrokom na pomoč, odvzamejo otroku možnost osebnega učenja. S tem mu sporočajo, da se mu na primer pri razreševanju konfliktnih situacij ni potrebno potruditi, saj bodo to namesto njega storili oni s pritiskom na učitelje. Prav tako sporočajo, da lahko kršimo pravila, saj se s posredovanjem staršev lahko vedno izvlečemo.

Mnogokrat učitelji tem pritiskom popustijo, saj je borba z agresivnimi starši zanje enostavno prenaporna. Posledično otroci v šoli postajajo vse bolj pasivni, nezainteresirani in vse manj kritični do svojih neprimernih dejanj. Poleg tega starši otrokom sporočajo, da učitelji niso vredni spoštovanja in da njihovo delo ni pomembno, kot da bi pozabili, da ravno učitelji z njihovimi otroki preživijo veliko časa in pomembno vplivajo na njihovo vzgojo in osebnostno rast.

Poglavitna naloga staršev je zadovoljevati potrebo otrok po bližini, varnosti, varstvu, prehrani, oblačilih in spanju. Imajo pa možnost, da jim izpolnjujejo tudi njihove trenutne želje. Otroci v zgodnjem otroštvu pridobijo izkušnjo, da se ljubezen in skrb kažeta s tem, da jim starši čim prej zadovoljijo njihove želje in potrebe. Zato kasneje ob besedi »ne« doživijo frustracijo, vendar jim ta pomaga vzpostavljati avtentične odnose z drugimi ljudmi. Staršev, ki želijo otrokom prihraniti frustracije, ne vodi ljubezen, ampak sentimentalnost ali želja po tem, da bi veljali za dobrega starša.

2.1 Postavljanje mej

Otroci potrebujejo omejitve, da se počutijo varne in zaščitene, s preizkušanjem meja pa odraščajo in se učijo. Mnogokrat starši, ki so odraščali ob preštevilnih omejitvah, zamenjujejo ljubeče vedenje s popustljivostjo. Včasih starši svoj mir in samospoštovanje vežejo na vedenje, videz ali uspeh otrok. Posledično otroka rešujejo pred posledicami njegovih slabih odločitev, živijo v prepričanju, da otrok potrebuje njihove nasvete in posredovanje, da bi lahko rešil

problem. To se pogosto kaže tudi v šoli, ko čutijo, da se morajo pogovoriti z otrokovi učiteljem (ali ravnateljem), ko pride do konflikta.

Mnogokrat se staršem pojavi notranja dilema: če bom otroka omejeval, me ne bo več maral. Toda strokovnjaki se strinjajo, da postavljanje mej ni enako kot omejevanje, saj so meje povezane z jasno strukturiranostjo vsakdanjega življenja. Če v družini starši ne prevzamejo vlogo avtoritete, ki določa pravila, se ravnotežje znotraj družine hitro poruši. Enako se dogaja v šolah, sploh takrat, ko se starši radi poslužujejo uničujočih navad za odnos, kot so kritiziranje, obtoževanje, pritoževanje, nadzorovanje, grožnje in kaznovanje, ki jih, ko ne učinkujejo doma, radi prenašajo v šolo, v želji da bi naredili nekaj dobrega za svojega otroka. Za ohranjanje stika in dobrih odnosov doma je potrebno prevzeti povezovalne navade npr. podpiranje, spodbujanje, poslušanje, sprejemanje, zaupanje, spoštovanje in sprejemanje različnosti, vse to pa je potrebno tudi v odnosu staršev s šolo.

Kot pravi dr. Bluestein postavljanje meja ni namenjeno kaznovanju, niti niso meje mišljene za to, da bi druge z njimi poučevali. Ljudem preprosto povedo, kakšne izbire imajo na voljo. Na žalost nekateri starši v želji, da bi svojega otroka zaščitili, napačno razumejo te meje. Kot mejo lahko razumemo poslovni čas trgovine. Če vemo, da je trgovina zaprta po 9. uri zvečer, ne bomo v konfliktu z zaposlenimi, ker je naš otrok zamudil in ni mogel kupiti stvari, po katere smo ga poslali. Trgovina ni zaprta, da bi bili kaznovani, če pridemo tja pozneje, prav tako ne, da bi starši dobili poduk. Preprosto zaprta je.

Podobno v šoli nespoštovanje šolskega reda prinese dijakom posledice. Tako za neupravičeno izostajanje od pouka dobi dijak neopravičene ure, kar pa je le posledica odsotnosti brez razloga in ne kazen za starše. Starši, ki imajo težave s postavljanjem mej doma, pogosto jemljejo stvari preveč osebno, hitro se ujamejo v merjenje moči s sistemom in sprožijo odpor do sistema, ne samo pri sebi, ampak posledično tudi pri otrocih. Potegujejo se za svoj prav, hočejo »zmagati« in doseči zadoščenje, s čimer škodujejo odnosom vseh vpletenih. Z obojestranskim spoštovanjem mej omogočamo bolj zdrave odnose, v katerih ni napadov, ne sodb vedenja drugih, niti ne ocen njihove vrednosti. Učitelji bi morali svoj čas namenjati pedagoškemu delu in odnosu z dijaki, ne pa razlagam svojega ravnanja, če le-to seveda ni v nasprotju s pravilniki.

2.2 Primera iz prakse

V šoli se učitelji, še posebej razredniki, pogosto srečujemo z vprašljivim postavljanjem mej staršev svojim otrokom, kot tudi z nespoštovanjem šolskih mej, zaradi česar se ustvarijo mnogi nepotrebni konflikti, ki nam jemljejo veliko energije. V preteklem šolskem letu sta mi precej dala misliti dva starša, s povsem nasprotujočim si pogledom na postavljanje mej.

Mati dijaka, ki je dobil vzgojni ukrep zaradi neopravičenih ur, mi je pisala:

> Prejela sem pošto. Prosim vas, da mi poveste kakšen postopek je to in kako se da to rešiti. XXX je padel v krizo. Jaz se trudim in mu pomagam kolikor se da. Pogovorila sem se z njim in ga bom tudi bolj spremljala. Vas pa prosim, da mi poveste, kako naj rešujem zadevo pri vas oziroma v šoli?

V skrbi za svojega otroka, je mati želela rešiti problem, ki ni bil njen, kljub temu da ga je pomagala soustvariti, saj je pred tem vztrajno opravičevala odsotnosti od pouka, ki najverjetneje niso bile vedno upravičene. V nekem trenutku pa se je odsotnosti enostavno nabralo preveč, da bi jih uspela sproti opravičiti, kar je otroka pripeljalo do naravne posledice izbire, za katero se je odločil. V svojem odgovoru sem materi želela sporočiti, da bo otroku potrebno postaviti meje, da se bo njegovo vedenje spremenilo.

> Vi žal tega ne morete rešiti, še manj pa prevzeti odgovornost za njegovo ravnanje. Lahko mu le stojite ob strani, vendar mu kljub vsemu postavite meje. Razumem, da vam je kot skrbnemu staršu včasih težko gledati, ko se fant uči na lastnih napakah, vendar to je del življenja.

Obljubila mi je, da bo poskusila s pogovori, mejami in da bo bolj spremljala stvari. Prišla je tudi na govorilno uro, vendar sprva ni želela k svetovalni delavki na pogovor, saj bi zanjo to verjetno pomenilo, da prizna svojo nemoč. Otroka je vzgajala po najboljših močeh, potem pa ob nastali situaciji podlegla občutku sramu, da je to njena krivda in odgovornost. Želela je narediti vse, da bi oprala svoj sram, hkrati pa ga je prikrajšala za izkušnjo, ki ga bo nekaj naučila za življenje. Doživeti čustva, ki so posledica lastnega izbranega vedenja, je izkušnja, ki gradi odgovornost.

Fant je kljub nekaj vzgojnim ukrepom in dveh popravnih izpitih uspešno zaključil letnik. Ob prevzemu spričevala se mi je iskreno zahvalil, da sem verjela vanj. Menim pa, da je bil najbolj hvaležen za postavljene meje. Bilo mu je jasno, da ga ne poskušam nadzirati niti spreminjati.

Prav tako ga nisem silila, da bi se moral počutiti drugače ali delovati drugače. Meje so mu pomagale prevzeti odgovornost za svojo izbiro. Vzgojni ukrepi in popravni izpiti so bili naravna posledica izbire, za katero se je odločil med šolskim letom. Pri tem njegova vrednost in dostojanstvo nista bila prizadeta, saj postavljene meje izključujejo potrebo po tem, da bi koga žalili, ga nadvladovali ali se norčevali iz njega.

Dijaki navadno nimajo težav z jasno postavljenimi mejami in jih večinoma spoštujejo. Se pa vsako leto srečujemo tudi s starši, ki v pretirani skrbi za otroka postavljajo omejitve svojim otrokom in jim vzamejo pravico do učenja samostojnosti, s čimer se pojavi tudi problem vpletanja v šolsko delo. Včasih si starši težko priznajo, da v življenju njihovih otrok obstajajo področja, ki niso v nikakršni povezavi z njimi.

V drugem primeru se je dijak želel vključiti v šolsko prosto izbirno interesno dejavnost, v okviru katere bi se udeležil dvodnevne odprave v naravi. V skrbi za njegovo varnost so mu starši to odsvetovali. Kasneje, na dan zimskega športnega dne, ki je za dijake obvezni del pouka, mi je zjutraj pisal starš istega dijaka:

> Spoštovani,
>
> obveščam vas, da zaradi slabega vremena, XXX-u ne dovolimo odhoda na Roglo. Predvsem se nam zdi, da je v takšnem vetru, sneženju in slabi vidljivosti tveganje za poškodbe preveliko. Vozovnico, katero je plačal, bo XXX dvignil v šoli ter jo izkoristil ob drugi priložnosti.

Staršu sem odpisala, da me žalosti, da ne zaupa našim izkušenim spremljevalcem, da bi znali ustrezno presoditi, koliko in v kakšnih razmerah lahko dijaki smučajo. Spomnila sem ga, da je bilo že na prvem roditeljskem sestanku jasno povedano, da so interesne dejavnosti, kamor sodijo tudi športni dnevi, obvezni del pouka in da bodo te ure neopravičene, če se sin ni udeležil nobene druge športne dejavnosti.

Ker ni zmogel prevzeti odgovornosti za nastale posledice (neopravičene ure) vpletanja v sinovo življenje, je zaostril komunikacijo in zapisal:

> glede vaših izkušenih spremljevalcev ne bom izgubljal besed, prav tako ne glede teme na roditeljskem sestanku, ki mi je povsem jasna. Glede na dejansko vremensko dogajanje v četrtek sem pa zelo presenečen nad vašim odgovorom. … Še enkrat vas seznanjam, da XXX-u starša nisva dovolila odhoda na športni dan iz že navedenih

> razlogov, razvidnih iz prvega sporočila. … Res nisem navedel, da vas prosim za opravičilo izostanka, ker sem mislil, da bo navedeno zadostovalo. Prosim vas, da si še enkrat pridobite informacije in razmislite o neopravičenih urah ter naju ponovno obvestite o vaši odločitvi. V kolikor bo vaše mnenje enako, želiva razgovor z ravnateljico, ker meniva, da sva ravnala pravilno in svoje odločitve ne obžalujeva.

Zaplet je pričakovano morala rešiti ravnateljica. Starša mi enostavno nista zaupala. Dijakom na razredni uri sem dala jasno vedeti, da so neopravičene ure pri vseh posledica neopravljenih obveznosti, ki pa se lahko izbrišejo, ko te obveznosti opravijo v po pouku določenem terminu. Starša se tudi s ponujeno rešitvijo nista mogla strinjati. Sledilo je pismo ravnateljici:

> Spoštovani,
>
> spodaj navedena starša dijaka XXX, se obračava na Vas, zaradi nestrinjanja z odrejeno neopravičeno odsotnostjo najinega sina od športnega dne … . Še vedno sva mnenja, da sva ravnala pravilno. … Kljub vsemu, da je sin želel na smučanje, mu nisva pustila, o čemer sva obvestila razredničarko, najino pravilno ravnanje pa potrjujejo številne nesreče, ki so se dogajale tekom navedenega dne.
>
> Prosiva Vas, da primer ponovno obravnavate in poskrbite za izbris neopravičenih ur iz evidence ter vračilo zneska za smučarsko vozovnico. Zavedava se, da manjkajoče ure mora nadomestiti, kdaj in kako prepuščava v presojo šoli.

Vse skupaj se je zaključilo z odgovorom ravnateljice, da ne vidi smisla v posredovanju, saj je bila rešitev nastalega zapleta dijakom že ponujena. Med drugim je zapisala:

> Posebej želimo poudariti pomen zagotavljanja varnega okolja za izvajanje vzgojno-izobraževanega procesa in korektnega - partnerskega sodelovanja tako s starši kot z dijaki, čemur namenjamo veliko pozornosti. … Seveda razumemo tudi Vašo skrb za svojega otroka, vendar bi si želeli, da nam zaupate pri odločitvah, povezanih z delom vzgojno-izobraževalnega procesa, saj je tudi naš cilj skrb za dijake in priprava naših dijakov tako za trg dela, študij kot tudi za življenje.

Žal se starši pogosto ne zavedajo, da samo ljubezen do njihovih otrok ni dovolj. Potrebno jih je tudi brezpogojno sprejemati kot ločene, celostne posameznike, ki si zaslužijo naše spoštovanje, ne glede na to ali se strinjamo z njihovimi izbirami ali ne. Neprestan nadzor in vmešavanje, samo zato, da se v vlogi starša bolje počutimo, ustvarja možnost konfliktov,

razočaranje in bojevanje za prevlado, ne samo v šoli, ampak tudi pri samem najstniku. S tem mu namreč sporočamo, da rešujemo njegove probleme, ker ne spoštujemo dovolj njegove pameti.

3 Zaključek

Vsi skupaj bi si morali prizadevati ustvarjati okolje, v katerem posameznikova potreba po moči ne bo odvzela moči drugim. Za dobre odnose, tako z dijaki kot tudi s starši, si vsi udeleženci moramo prizadevati ustvariti okolje »zmagam-zmagaš«, ker upošteva in skuša zadovoljiti potrebe vseh vključenih. Če kar naprej rešujemo težave svojih otrok, nam to morda daje občutek pomembnosti in potrebnosti ali pa s tem izpolnjujemo predstavo koga drugega o tem, kako dobri starši smo, vendar s tem ustvarjamo okolje »zmagam-izgubiš«, saj naš otrok v takšnem okolju ne pridobi ničesar, razen potuhe in sporočila, da sam ni sposoben urejati stvari. Če se držimo načela »zmagam-zmagaš« pripomoremo k zmanjšanju stresa, konfliktov in negativnosti v vseh odnosih. Zato je potrebno tudi kdaj popustiti in dopustiti, da otrok doživi posledice, kar je za oblikovanje njegovega sistema vrednot veliko učinkovitejše od starševskih poskusov poduka in nadzora. Popustiti pomeni zaupati v proces, kar nam kljub lastnemu trpljenju daje moč, da vztrajamo pri pozitivnih rezultatih in nas odvezuje tega, da bi lagali v prid otroku, ki je zašel v težave zunaj doma. Če želimo otrokom ponuditi varno okolje, se moramo izogibati odzivom, ki skušajo težavo »urediti« ali izboljšati. Takšni odzivi zadovoljujejo našo potrebo, da se čutimo koristne in pomembne, po drugi strani pa otroku odvzamejo odgovornost za njegove težave in zavirajo njegovo sposobnost za reševanje le-teh. Takšna pomoč v resnici ni pomoč, saj temelji na potrebah staršev, njihovi resničnosti in njihovem vrednostnem sistemu, otroku pa odvzema osebno moč in ga dela nesamostojnega.

Verjamem, da so naše šole dobre šole, ki staršem lahko pomagajo pri vzgoji, če jim ti le dovolijo. Učitelji si z dijaki in s starši želimo imeti zdrave odnose, v katerih posamezniki prevzemajo odgovornost za postavljanje lastnih meja in ne potrebujejo posrednika. Učitelji starše obveščamo o težavah med učitelji in učenci, vendar od staršev ne pričakujemo, da bodo zadeve popravili, niti da se bodo opravičevali za neuspehe svojih otrok, ki jih pogosto dojemajo kot lastne neuspehe. Želimo si njihovega odmika, ki jim bo pomagal otresti se občutkov ponižanja in razočaranja, ter hkrati razumevanja, da ne gre za njihov problem, ampak za

problem med otrokom in šolo. Starši svojo starševsko dolžnost opravijo z omogočanjem, da bo do posledic, ki jih zahteva šola, prišlo ne glede na lastna občutja. S tem otroku pomagamo, da se o svojem vedenju naslednjič odloči drugače.

4 Viri in literatura

1. ARULA, P. *Ste preveč zaščitniški?* [Online]. Bodi zdrava. [Citirano 9. jul. 2018; 20:00]. Dostopno na spletnem naslovu: https://odkrito.svet24.si/clanek/dobropocutje/ste-prevec-zascitniski-522325.
2. BLUESTEIN, J. *Kako otroku postaviti meje in poskrbeti tudi zase!* Ljubljana: Inštitut za razvijanje osebne kakovosti. 1998.
3. JUUL, J. *Reci NE brez slabe vesti*. Radovljica: Didakta. 2013.
4. KECMAN, E. *Odnosi v šoli in pretirano zaščitniški starši*. [Online]. [Citirano 17. jul. 2018]. Dostopno na spletnem naslovu: https://casoris.si/odnosi-v-soli-in-pretirano-zascitniski-starsi.
5. MERLJAK, S. *Minuta za vzgojo: o (pre)zaščitniških starših*. [Online]. Delo. [Citirano 7. jul. 2018; 12.49]. Dostopno na spletnem naslovu: https://www.delo.si/mnenja/blogi/minuta-za-vzgojo-helikopterji.html.
6. MRGOLE, A. in MRGOLE, L. *Izštekani najstniki in starši, ki štekajo. Starši – tukaj in zdaj*. Kamnik: Zavod Vezal. 2014.
7. PRGIĆ, J. *Tanka črta odgovornosti za otroke od 3. do 99. leta*. Griže: Svetovalno-izobraževalni center MI. 2015.

Osnovna šola Antona Aškerca Rimske Toplice

Katja Mejač

RAZREDNI PROJEKT
»VSI ZA ENEGA, EDEN ZA VSE«

CLASS PROJECT
»ALL FOR ONE AND ONE FOR ALL«

Povzetek

Od šolskega leta 2016/2017 sem razredničarka skupini osemnajstih učencev. Biti razrednik in učitelj ni le poklic, ampak način življenja, kjer imamo veliko vlogo pri vzgoji učencev in njihovih življenjih. Biti dober razrednik je ena najtežjih nalog v poklicu učitelja. Nanjo se nikoli ne moremo 100-odstotno pripraviti, saj vedno znova prinaša nove situacije, zadrege in izzive. Ker se zavedam, da je vzgoja zelo pomembna, sem se kot razredničarka odločila, da bo naš razredni moto »Vsi za enega, eden za vse«. Učenci postanejo učitelji in druge učence poučujejo na različnih učnih področjih. S tem ohranjamo medvrstniške stike, predvsem gradimo na medčloveških odnosih in medsebojni solidarnosti, ki je v današnjih družbenih razmerah zelo pomembna, kajti današnja družba je namreč zelo egoistično naravnana. Učence vzgajamo v zrele in odgovorne posameznike, kar s socialnega vidika koristi vsem udeležencem, tako učencem, staršem kot učiteljem.

Ključne besede: vzgoja, razrednik, oddelčna skupnost, medvrstniška pomoč, medgeneracijsko sodelovanje

Abstract

Since school year 2016/2017 I have been a form teacher to a class of eighteen pupils. Being a form teacher and a teacher is not just a profession it is a way of life, whereas teachers have a big role at pupils' education and their lives. One of the toughest assignments for teachers is to be a good form teacher. While facing new situations, uneasiness and challenges one can never be fully prepared for the assignment. As a form teacher I am aware of the fact that education plays a vital role in students’ lives therefore I have come to a decision that our class should apply the motto 'all for one and one for all'. Pupils become teachers by teaching other pupils in different study materials. In this regard peer contacts are maintained, interpersonal relations and peer solidarity is built which is very significant in today's social situations since the society is being very egoistically oriented. Pupils are brought up into mature and responsible individuals, which from social aspect all participants, as pupils, parents and teachers benefit.

Key words: education, a form teacher, a classroom community, peer-learning, intergenerational cooperation

1 Predstavitev teme

1.1 Razrednik

»Razrednik je učitelj, ki poučuje v razredu in je obenem vodja razreda« (SSKJ, 1994, str. 1135). Vemo, da je biti razrednik ena najpomembnejših in najodgovornejših poslanstev učitelja. Ažman (2012, str. 112) pravi, da je razrednik lahko tisti, ki pri učencu prvi opazi težave, se z njim pogovori in skupaj poiščeta vzroke težav in oblikujeta strategije pomoči. Pri tem so udeleženci lahko tudi starši in drugi strokovni delavci šole.

Razredništvo vsebinsko podpira in razvija tretji (učiti se, da bi znali biti in živeti s seboj) in četrti Delorsov steber (učiti se, da bi znali živeti v skupnosti in en z drugim), posredno pa vpliva tudi na prvega (znanje) in drugega (uporaba znanja), saj učencem omogoča, da se uspešno učijo in razvijajo kot osebnosti (Ažman, 2012, str. 17).

Vsak učenec je svet zase, vsak oddelek je drugačen, zato razredništva nikoli ni mogoče opravljati avtomatsko. Razredniki smo učencem za zgled, kako se obnašati, živeti vrednote v šoli in družbi. Pomembno vlogo imamo v procesu vzgoje in izobraževanja. Učenci, starši in drugi učitelji nas večkrat prosijo za nasvete in pomoč. Razrednik je tisti, ki učenca spremlja od vsega začetka. Ve za njegov napredek, težave, dosežke, spremlja učenčev razvoj tako na socialnem področju kot pri izobraževanju. Da pa bi vse to lahko dobro in kvalitetno izvajali, se moramo razredniki konstantno izobraževati na svoji profesionalni poti. Generacije učencev se iz leta v leto spreminjajo in zahtevajo od nas učiteljev nove pristope in metode tako poučevanja kot komuniciranja.

Dober razrednik mora biti pošten, strokovno kakovosten, imeti mora dober odnos do učencev, staršev, sodelavcev in poklica, ki ga opravlja. Če povzamem, mora biti učitelj s srcem. Učitelji imamo eno izmed težjih služb, saj moramo imeti za uspešno delo dober odnos z vsemi deležniki, ki se pojavljajo v procesu izobraževanja učenca.

Zavedati se moramo, da se ravno v matičnem oddelku učenci učijo življenja v skupnosti, urijo spretnosti komuniciranja, menjavanja, prepoznavanja in prilagajanja vlog, razumevajo skupinsko dinamiko in ozaveščajo, kako pomembno je zadovoljevanje potreb, pravice do drugačnosti, skratka: vloga oddelka je odločilna pri oblikovanju šolske klime (Bečaj, 2001, str. 39).

Ko postaneš razrednik in prevzameš razred, le ta postane del tebe. Z razredom dobimo »Malo družino«, v kateri si postavimo pravila, cilje, zadolžitve in se dogovorimo, da se jih bomo držali. Razrednik tako postane glava družine , ki skrbi, da se dogovori ne kršijo. Razrednik ima tako tudi največ priložnosti za vzgojo učencev. Učencem nudi oporo pri težavah, vpliva nanje pri izgradnji osebnosti, saj ravno v tem obdobju učenci odraščajo, se oblikujejo.

Vemo, da so učenci v tretji triadi v obdobju pubertete, kjer so podvrženi velikemu vplivu vrstnikov, medijev in družbenih omrežij, kot so Facebook, Instagram, Twiter … So v obdobju, ko zavračajo vsakršno avtoriteto, so podvrženi trenutnemu razpoloženju in iščejo samega sebe. Ta leta so zelo občutljiva in tako učitelji kot starši imamo zelo veliko in pomembno vlogo, da učence usmerimo na pravo pot, jih vzgojimo v samostojne, odgovorne, kritične posameznike, ki bodo družbi dali pravi pečat.

1.2 Vzgoja

Sodobni pedagoški učbeniki podajajo definicijo vzgoje v najširšem pomenu besede: »Vzgoja je neprekinjen (permanenten) proces oblikovanja in razvijanja osebnosti posameznika, ki poteka skladno z nekim cijem (idealom) (Retuznik Bozovičar, 2010, str. 19).

Vzgoja lahko poteka namerno, ko imamo vnaprej določen načrt, cilje ali naloge, ali pa je nenamerna, kadar poteka v neposredni povezanosti povezanosi življenja in dela ljudi (Retuznik Bozovičar, 2010, str. 19).

Vzgoja je zelo kompleksna oblika medčloveške komunikacije, v kateri naletimo na vrsto problemov, ki jih je težko razumeti, še težje pa je nanje zavestno vplivati in vzgojno delovati v zaželeni ali strogo načrtni smeri (Kroflič, 1997, str. 14).

Že Montaigne, znani francoski filozof, je o vzgoji in izobraževanju rekel: »S strogostjo in prisiljevanjem ustvarjamo hlapce. Zato menim, da z nasiljem nikoli ne moremo doseči tega, kar lahko z razumom, modrostjo in veščino.« (Retuznik Bozovičar, 2010, str. 19)

Vemo, da je vzgoja je zelo zahteven proces, pri katerem je najvažnejša doslednost. Čeprav so otroci pod vplivom različnih medijev še vedno cenijo jasno zastavljene cilje in jih tudi upoštevajo, če smo učitelji dosledni. Učitelji vzgajamo ne samo z besedo temveč tudi z zgledom. Neposredna vzgoja se tesno povezuje s posredno. Pri posredni vzgoji vplivamo na

učenca z zgledom in ravnanjem in z dejanskimi odnosi. Poudarek mora biti na pravičnosti, razumevanju, različnosti in toleranci.

Za nekatere je vzgoja prenašanje izkušenj starejše generacije na mlajšo, spet drugi pravijo, da je to proces vplivanja na otroka in mladino, ali pa jo opredelijo kot proces oblikovanja človeške osebnosti (Retuznik Bozovičar, 2010, str. 19).

1.3 Medvrstniška učna pomoč

Prostovoljstvo pomeni »delo, ki ga posameznik po svoji svobodni volji in brez pričakovanja plačila ali neposrednih ali posrednih materialnih koristi zase opravlja v dobro drugih ali v splošno korist« (Gladek, 2015, str. 15).

Z našim razrednim projektom uresničujemo tudi vizijo naše šole »Kakovostno znanje in življenje«. Razvijamo in živimo vrednote znanja, spoštovanja, odgovornosti do sebe, drugih in okolja, ustvarjamo pogoje za kakovostno poučevanje in učenje ter za bivanje in sobivanje z drugimi in okoljem.

Učenci prostovoljci, ki nudijo medvrstniško učno pomoč, s svojim delom pridobivajo na osebnostni rasti, intelektualnem, socialnem razvoju, emocionalno in socialno dozorevajo, pridobivajo tudi na znanju in ga razširjajo. Spoznajo različne kulture, socialne skupine in generacije. Velikokrat spremenijo svoja stališča do sošolcev in osebnostnih težav. S tem pridobivajo na osebnostnih vrednotah, vzgojeni so v sočutnejše in odgovornejše ljudi.

»Prostovoljstvo prinaša veselje, dobro voljo in občutek lastne vrednosti – tako uporabnikom kot prostovoljcem.« (Gladek, 2015, str. 12)

DuBois in Karcher (2005, v Jereb, 2011, str. 94) pojmujeta vrstniško pomoč kot vsestransko obliko pomoči vrstnika vrstniku v času šolanja. Splošni izraz za tako obliko pomoči je vrstniško tutorstvo. Vrstniško mentorstvo pa je ožji izraz in zajema razne oblike učne pomoči.

Znotraj metode sodelovalnega učenja obstaja veliko oblik vrstniške in medvrstniške pomoči, zato so slovenski strokovnjaki v praktične namene poenostavili številna poimenovanja in jih strnili v dve skupini:

- izraz vrstniško tutorstvo zajema različne oblike sodelovalnega učenja v paru med enako starima učencema,

– izraz vrstniška pomoč pa pomeni različne oblike učenja v skupini enako starih učencev.

Če pa učna pomoč oziroma učenje v paru poteka med različno starima učencema, od katerih starejši nastopa v vlogi tutorja, mlajši pa tutoranta, to imenujemo medvrstniško tutorstvo (Jereb, 2011, str. 95).

Pri učencih, ki učno pomoč prejemajo, opazimo, da boljše komunicirajo z ostalimi učenci, postanejo samozavestnejši in bolj odgovorni. Velikokrat smo presenečeni, ko sami zaprosijo za pomoč, saj znajo kritično oceniti svoj položaj. Dvigne se jim samopodoba in začnejo si postavljati višje cilje pri posameznih predmetih.

Ker se s to opredelitvijo razrednika, medvrstniške pomoči in vzgoje strinjam in menim tudi, da imamo velik vpliv na učenčevo vzgojo in lahko vzgajamo v vseh pogledih, sem se kot razrednik odločila za razredni moto in projekt »Vsi za enega, eden za vse«. Vsi skrbimo drug za drugega. Učenci postanejo učitelji in druge učence poučujejo na različnih učnih področjih. V tem projektu smo si zadali naslednje cilje:

– postati boljši sošolec,
– okrepiti temeljne človeške vrednote in medčloveške odnose,
– spodbujati razvoj kakovosti medosebnih odnosov, humanitarnosti in čuta za sočloveka,
– spoznavati samega sebe,
– biti dober zgled drugim učencem,
– nesebično pomagati drug drugemu,
– sodelovati pri medgeneracijski pomoči,
– drugim učencem pomagati pri učni snovi.

2 Opis teme/dejavnosti

Kot razredničarka osemnajstih popolnoma različnih učencev sem se odločila za razredni moto in projekt »Vsi za enega, eden za vse«, saj sem v prvih nekaj mesecih opazila dinamiko razreda, ki mi ni bila blizu. Učenci niso stopili skupaj, ko je bilo potrebno, niso bili enotni, kar sem si jaz kot razredničarka želela. Bili so razdrobljeni po skupinah, nekateri učenci so tudi samevali. Že pri prvih ocenah se je začelo kazati, da posamezni učenci potrebujejo pomoč pri učenju, drugi pa so jo zmožni nuditi. Da bi to dinamiko razreda spremenila, sem jim na razredni uri predstavila zamisel o našem razrednem motu in malem projektu, kjer vsi skrbimo drug za

drugega. Naš razredni projekt »Vsi za enega, eden za vse« temelji na medsebojni in medvrstniški učni pomoči v matičnem razredu.

Današnja družba je egocentrično naravnana, ljudje se ne znajo se pogovarjati med seboj, deliti in dajati drug drugemu. Zaradi vsega tega smo se kot skupnost učencev našega razreda odločili, da drug drugemu pomagamo.

Cilj našega triletnega projekta je, da v današnji globalno vse bolj povezani družbi, ki izgublja na medčloveških odnosih, okrepimo temeljne človeške vrednote. To dosežemo z vzgojo, vključevanjem različnih projektov in drugih oblik dela šole in s tem oblikujemo boljši svet tudi za naslednje generacije.

Da smo s tem uresničevali izobraževalne in socialne cilje, smo z izkustvenim učenjem pomagali oblikovati odraščajoče osebnosti, ki so spletli socialne mreže. Učenci, ki so prejemali učno pomoč, so izboljšali svoj učni uspeh, pridobili strategije učenja, učenci učitelji pa so se učili vodenja, krepili lastno učenje ter socialno in osebnostno dozorevali.

Način dela je tako pozitivno vplival na učence učitelje, učence, ki so pomoč prejemali, na družine teh učencev, razredno klimo, šolo kot ustanovo in družbo v celoti.

Tudi sama se strinjam z Bečajem (2001, str. 38), ki je zapisal: »Če hočemo ali ne, je šolski oddelek že sam po sebi prototip življenja v skupnosti, v katerem poteka pomemben del otrokove socializacije. Pri tem ponavadi naletimo na eno največjih zmot šolskega sistema: da namreč določeno število otrok postane skupina, sposobna kakovostnega socialnega delovanja že samo s tem, ko jih posadimo v klopi v isti učilnici in jim v moralističnem slogu povemo, kako se smejo in kako bi se morali vesti. V resnici se seveda lastnosti, kot so solidarnost, strpnost, medsebojna učna pomoč in naklonjenost, ne bodo pojavile kar same od sebe, tako kot tekmovalnost, napetosti in konflikti, različnost in nestrpnost. Vsi našteti neprijetni pojavi socialnega življenja so seveda normalni in se jim ni mogoče ogniti.«

Bečaj pravi tudi (2001, str. 39): »Kritična točka tovrstne skupinske dinamike pa je skupinski cilj. To je nekaj, česar posamezniki ne morejo doseči vsak zase, pač pa le z medsebojnim povezovanjem in sodelovanjem. Skupinski cilj torej ni vsota enakih ciljev, bistvenega pomena je nujnost sodelovanja, da postane cilj dosegljiv. Če skupinskega cilja ni, tudi ni potrebe po medsebojnem sodelovanju.«

Torej, da bi učenci lahko odrasli v odgovorne in zrele ljudi, potrebujejo meje in jasno zastavljene cilje. Učenci brez vzgoje so kakor ladja brez krmila.

2.1 Opis projekta

Ko sem v sedmem razredu prevzela skupino učencev, je nisem poznala. Kot razredničarka sem na razredni uri učencem predstavila naš razredni moto in projekt »Vsi za enega, eden za vse«. Zadali smo si cilje naše oddelčne skupnosti in vsi skupaj stremeli k njihovi uresničitvi.

Bečaj (2001, str. 39) pove, da dober skupinski cilj skupino učencev poveže, jih spodbuja, da so se pripravljeni ukvarjati z različnimi situacijami in jih znati obvladovati. Pove, da mora biti skupinski cilj za večino učencev tako privlačen, da so se zaradi njega pripravljeni odpovedati ali pa vsaj odložiti izpolnjevanje različnih individualnih potreb, se pogovarjati, sklepati kompromise, se ukvarjati s težavami drugih in jim pomagati. Privlačnejši, kot je skupinski cilj učencev, lažje poteka medsebojno usklajevanje in sodelovanje.

Učencem sem razložila, da v oddelku delujemo kot sekundarna družina, v kateri moramo vsi člani skrbeti drug za drugega in vsak mora po svojih najboljših močeh pripomoči k boljši klimi in delovanju »družine« nasploh. Zato moramo med drugim tudi pomagati šibkejšim, v tem primeru na učnem področju. Učenci, ki potrebujejo pomoč pri učenju, niso nič slabši, potrebujejo samo pomoč, spodbudo.

Že pri prvih ocenah se je začelo kazati, da posamezni učenci potrebujejo pomoč pri učenju, drugi pa so jo zmožni nuditi. Hkrati z učno pomočjo in sodelovanjem se krepijo tudi socialne veščine in s tem učenci, ki niso dobro vključeni v oddelek, pridobijo tudi na tem področju. Učence sem vprašala, kdo je pripravljen nuditi pomoč. Učenci so bili pripravljeni na pomoč, zato smo določili, kdo bo pomagal komu pri določenem predmetu, kdaj, kje in kako. Izdelali smo urnik medsebojne učne pomoči, ki je veljal celo šolsko leto. Določili smo, da se ob ponedeljkih učijo družboslovne predmete, ob sredah naravoslovne predmete, petki pa so ostajali za individualne potrebe. Kot razredničarka in kot učiteljica matematike sem spremljala njihovo delo, jih usmerjala kako učiti, kako podajati znanje, saj vemo, da učenci učencem zmorejo na enostavnejši in zanimivejši način podati znanje. Hkrati učenci, ki potrebujejo pomoč, zaradi prijateljskih vezi ne čutijo strahu, stresa, so bolj sproščeni, zato učencem tutorjem pogosteje zaupajo svoje težave pri razumevanju snovi kot učitelju.

Ena izmed težav, s katero smo se spopadli, je bila prevelika obremenitev učenca, ki je potreboval pomoč pri več predmetih. Zato je imel na urniku ob sredah kar dodatni dve uri vrstniške pomoči pri naravoslovnih predmetih. Tega dolgoročno ni zmogel, zato je po enem mesecu začel izostajati. Učenke, ki so izvajale učno pomoč, so skrb predali meni kot razredničarki. Po pogovoru z učencem sva se dogovorila, da zmanjšamo učno pomoč na eno uro tedensko. Na razredni uri smo skupaj z učenci ugotovili, da je bila preobremenitev za posamezne učence prevelika. Dogovorili smo se, da bomo vsak ponedeljek na razredni uri sproti ugotavljali, kakšna je potreba po učni pomoči v tekočem tednu.

Pri enem učencu smo potrebovali skoraj celo šolsko leto, da se je prilagodil in sprejel učno pomoč sošolcev. Učenec se je učni pomoči izmikal, lagal, da ima druge obveznosti. Po razgovoru s starši smo ugotovili, da doma predstavlja naš razred v čisto drugi luči. Da mu nihče noče pomagati, da so sošolci neprijazni do njega, da ne dobi potrebnih fotokopij, kadar izostane od pouka, da mu nihče noče posoditi zvezka in podobno. Starši so seveda svojemu otroku verjeli in skrb o težavah v šoli zaupali meni na govorilnih urah. Po individualnem razgovoru s starši in individualnem razgovoru z učencem sem se odločila za skupen sestanek s starši in učencem. Na skupnem sestanku smo se o tej zadevi pogovorili in prišli do zaključka, da učenec prikriva svojo stisko in prikazuje neresnico obema stranema, tako staršem kot razredničarki. Po temeljitem razgovoru smo prišli do zaključka, da učenec učno pomoč potrebuje. Kot razredničarka sem vsem deležnikom predstavila načrt za izvedbo te. S pomočjo staršev smo se dogovorili, da se izvaja učna pomoč s točno določeno učenko za družboslovje in določeno za naravoslovje. Po mesecu dni je učenec uvidel, da mu učna pomoč res ustreza in koristi, zato je začel k uram rad prihajati in je bil vsem nam zelo hvaležen za ponujeno pomoč. Razvil se je ne samo na učnem ampak tudi na socialnem področju.

Starši so na govorilnih urah izrazili pozitivno mnenje o našem projektu, saj so pri svojih otrocih doma opazili velik napredek. Učenci so v šolo prihajali z večjim veseljem in tudi pri učnem uspehu se je pokazal napredek. Prav tako pa so pozitivno mnenje povedali starši tistih učencev, ki so učno pomoč ponujali. Povedali so, da so učenci bolj odprti, strpnejši in prijaznejši drug do drugega. Starši so bili zelo veseli, ko so opazili, da se učenci več družijo med seboj, da ni več zbadanja, posmehovanja med učenci in da se je pokazal timski duh, ki ga v današnji družbi tako pogrešamo.

V letošnjem šolskem letu smo s takim načinom dela nadaljevali in ga nadgradili tudi na medgeneracijsko učno pomoč. Osmošolci so priskočili na pomoč šestošolcem pri pouku angleščine. Učiteljica angleščine je bila učenki, ki je učno pomoč izvajala, v veliko pomoč, saj je učenki za vsako učno uro predala navodila in gradivo za poučevanje. Učiteljica angleščine je poudarila, da je učenka, ki je nudila pomoč, dopolnila in nadgradila svoje znanje in samozavest, učenec, ki pa je učno pomoč prejemal, je učenko tutorko vzel za svojo, jo poslušal, upošteval vsa njena navodila in vestneje kot pri pouku opravljal naloge, ki mu jih je naložila.

Nudenje medsebojne uče pomoči od nas učiteljev zahteva, da se konstantno izobražujemo, prevzemamo odgovornost za delo prostovoljcev, jih usmerjamo, skrbimo za zadolžitve učencev učiteljev in njihovo ustrezno razlago snovi, usklajujemo urnike in zagotovimo prostor ter smo s tem pomemben povezovalni člen in motivator takega projekta.

3 Zaključek

Pri razrednem projektu smo si zadali veliko ciljev, ki smo jih s samim delom presegli, sproti dodajali nove in s tem presenetili vse, ki so spremljali naš projekt. Ker smo si kot oddelčna skupnost zadali prave cilje in vsi kot eno strmeli k uresničitvi teh, nam je uspelo. Oddelek je iskreno sodeloval, izkazoval veliko empatije, se veselil uspeha vsakega posebej in sočustvoval pri neuspehih. Učenci so se razvili v čuteče ljudi, kar sem kot razredničarka na začetku pri njih pogrešala.

Zavedam se, da je za oblikovanje in vzdrževanje dobre oddelčne skupnosti potrebnih več faktorjev, in sicer druženje oddelčne skupnosti skupaj z razrednikom najmanj eno uro tedensko, dobro sodelovanje vseh učiteljev, ki v oddelku poučujejo in dobra komunikacija s starši. Vemo tudi, da oddelčno skupnost ne sestavljajo samo učenci temveč vsi učitelji in strokovni delavci šole, ki so v stiku z njimi. Oblikovanje in vzdrževanje dobre oddelčne skupnosti ni naloga samo razrednika, saj kakovost oddelčne skupnosti vplivajo vsi, ki se v oddelku pojavljajo in so zanju tudi soodgovorni. Vplivajo na to, kateri cilji in vrednote se bodo oblikovali znotraj oddelka, kakšna bo oddelčna klima in kultura, nenazadnje tudi osnovna komunikacija med deležniki, učenci, učitelji in drugimi strokovnimi delavci.

Svoj prispevek kot razrednik vidim pri vzgoji v dobre, sočutne ljudi, ki so se v teh dveh letih močno okrepili ne le na učnem ampak tudi na socialnem področju. Verjamem, da so sposobni priskočiti na pomoč kadarkoli, ko opazijo pomoči potrebnega.

Današnja družba je egoistično naravnana, ne izraža skrbi za sočloveka, vsak gleda le na svojo korist, kar ni najbolj spodbudno. Zato bo moj moto v vseh naslednjih letih razredništva ostajal »Vsi za enega, eden za vse«, kajti le tako lahko preživimo v družbi prihodnosti in jo spremenimo, sooblikujemo v boljšo družbo. S tem, ko vplivam na vrednote učencev, tudi starši opazijo pozitivne spremembe. Vrednote, vzgoja, ki jo učenci dobijo v šoli in družini, se kaže na njihovem delovanju ne le v šoli in doma, pač pa tudi v kraju, v delovanju v različnih skupnostih v prostem času, saj učenci ponotranjijo vzorce. Postali smo družina v širšem pomenu besede, kamor so vključeni učenci, njihovi starši in učitelji na šoli. Z majhnimi koraki, ki so se začeli v oddelčni skupnosti, smo dosegli pozitivne spremembe pri posameznikih, nato v kraju in sčasoma upajmo tudi na velike korake v naši družbi.

4 Viri in literatura

1. AŽMAN, T. *Sodobni razrednik: priročnik za usposabljanje učiteljev za vodenje oddelčnih skupnosti.* Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo. 2012.
2. BEČAJ, J. Razrednik in šolska kultura. *Sodobna pedagogika*. 2001, št.1 (letn. 52/118), str. 32–44.
3. GLADEK, N. A. *Abc prostovoljstva v šolah: priročnik za mentorje in koordinatorje prostovoljcev v šolah.* Ljubljana: Slovenska filantropija, Združenje za promocijo prostovoljstva. 2015.
4. JEREB, A. Strategije vrstniške pomoči za učence z učnimi težavami. V: *Učenci z učnimi težavami: izbrane teme*. Ljubljana: Pedagoška fakulteta. 2011. Str. 94–109.
5. KROFLIČ, R. *Med poslušnostjo in odgovornostjo: procesno-razvojni model moralne vzgoje.* Ljubljana: Vija. 1999.
6. RETUZNIK Bozovičar, A. in KRAJNC, M. *V krogu življenja: pedagogika in pedagoški pristopi v predšolskem obdobju*: učbenik za modul Pedagogika in pedagoški pristopi v predšolskem obdobju v programu Predšolska vzgoja. Velenje: Modart. 2010.
7. *SLOVAR slovenskega knjižnega jezika*. Ljubljana: DZS. 1994. Str. 1135.

I. osnovna šola Celje

Črt Močivnik

VODENJE RAZREDA: VZGOJNI MOMENT

CLASS MANAGEMENT: THE EDUCATIONAL ASPECT

Povzetek

Prispevek podaja uvid v razrednikovo vzgojno delovanje ob koncu drugega in v celotnem tretjem vzgojno-izobraževalnem obdobju v osnovni šoli. Razrednikovo delo je večplastno, zahteva sposobnost presojanja v kritičnih situacijah, spretnost v komunikaciji in veliko mero strokovnosti. Vzgojni moment razrednika močno vpliva na klimo v oddelku, z zgledi in poštenim ravnanjem ustvarja razrednik odnos, ki ga gradi od prvega šolskega dne. Vzgojno delovanje je v luči administrativnega dela pogosto zoperstavljeno in podvrženo različnim pritiskom ter zakonskim omejitvam. V času intenzivnih družbenih sprememb je uspešnost razrednika veliko bolj odvisna od osebnostnih značilnosti in prilagodljivosti kot od sistematičnega usposabljanja, ki ga naš izobraževalni sistem na obstoječih študijskih smereh sploh ne ponuja. Predstavljene so težave in izzivi vzgojnega delovanja, s katerimi se sooča učitelj razrednik, in primeri dobrih praks.

Ključne besede: vodenje razreda, vzgojni moment, razrednik, osnovna šola

Abstract

This article gives an insight into the class teacher's educational work at the end of the second and for the whole third stage of the primary education. The class teacher's work is complex. It demands the ability of assessment in critical situations, communicational skills and a high level of professionalism. The class teacher's educational aspect has a strong impact on the atmosphere in the class. By being an example and with honest treatment, the class teacher builds the relationship from the first school day on. Due to the administrative work, the educational aspect of the class teacher's work is put under pressure and subjected to different legal restrictions. In times of intensive changes in the society, being a successful class teacher, depends more on teacher's personal characteristics and flexibility than on systematic training courses, which are not provided within our university educational system. This article presents the examples of good practice, problems and challenges of the educational work that a class teacher faces.

Key words: class management, educational aspect, class teacher, primary school

1 Predstavitev teme

Vodenje razreda oz. oddelka je zahtevna naloga, ki je učitelju zaupana s strani vodstva šole. Pričakuje se, da bo učitelj razrednik kos nalogam, za katere ga pravzaprav ni nihče dovolj sistematično usposabljal, še več, reševal naj bi probleme, ki velikokrat presegajo formalne šolske okvirje. V tujini pripisujejo sodelovalnemu učenju med učitelji razredniki izjemen pomen. Fullan in Hargreaves (2000) poudarjata, da je sodelovanje najpomembnejši dejavnik razvoja učiteljev in temeljni pogoj za nenehni razvoj šole. Ali je tako tudi v našem šolskem sistemu? Skupni imenovalec odgovorov na to vprašanje je dejstvo, da se morajo razredniki spopasti z dejanskimi izzivi, bodisi sami bodisi s skupnimi močmi – ob pomoči vodstva šole, sodelavcev in šolske svetovalne službe.

Vodenje razreda je zahtevna in neponovljiva izkušnja. Delo razrednika je večplastno, težavnost dela se razlikuje glede na zahtevnost oddelka, obremenjenost učitelja z učno obveznostjo, vključenostjo učencev z individualno učno pomočjo, prisotnostjo nadarjenih učencev idr. Nobenega drugega poklica ni, ki bi se ukvarjal s tolikšnim številom različnih osebnosti, ki imajo različne cilje in interese. Učenci od razrednika pričakujejo, da bo v vsakem primeru na njihovi strani, starši, da bo razrednik zaradi njihovega otroka šel v spopad z vsakim sodelavcem, učitelji sodelavci pričakujejo profesionalno solidarnost, šolska svetovalna služba pričakuje, da se bodo problemi rešili že v razredu, ravnatelj urejeno dokumentacijo idr. (Zorko, 2005, str. 12).

Razrednikova vloga v odnosu do učencev je zagotovo najpomembnejša, saj je težišče njegovega dela prav v neposredni komunikaciji in delu z učenci. Razrednik je seveda v komunikaciji z različnimi skupinami udeležencev izobraževanja (mdr. s starši, sodelavci, svetovalno službo, z ravnateljem), a v odnosu do razreda še posebej pristopa s premislekom in s čim manj čustvenega naboja. Šola mora načrtno delati na obeh področjih – na vzgoji in izobraževanju. Izobraževanje brez vzgoje je prazno, znanje pa dobi svojo vrednost šele tedaj, ko je oplemeniteno z vrednotami (Vtič Tršinar, 2009, str. 8).

Vzgojni moment pri vodenju razreda je izjemno pomemben. Šola naj bi temeljila na prijaznosti in vrednotah, saj je to obenem pomemben vzgojni moment. Učenec se mora v šoli – pri pouku, pri interesnih dejavnostih, v šoli v naravi, pri dnevih dejavnosti, izbirnih predmetih, v jedilnici, v času odmorov, jutranjega varstva, podaljšanega bivanja – počutiti dobro, sprejeto, saj na tak

način prenaša vzorce obnašanja naprej v družbo. Družba, kakršna je danes, je potrebna korenitih sprememb. Tekmovalnost, neprijaznost, egoizem in elitizem ne sodijo v šolo, temelje prijazne in solidarne družbe pa moramo začeti graditi že primarno, v družini, in nato v šoli, in sicer največ s svojim zgledom. Smo na pravi poti?

2 Opis teme

Vodenje razreda, to si upam trditi, je zahtevnejše od poučevanja. Za poučevanje smo učitelji navsezadnje pridobili formalno izobrazbo, ki jo izkazujemo s pridobljeno diplomo in strokovnim izpitom. Kako pa je z razredništvom, z vodenjem? Vsak razred, v katerega ob začetku šolskega leta vstopimo z nekimi pričakovanji, je vse prej kot tabula rasa. Učenci imajo do neke mere izoblikovane osebnosti, v preteklih letih so zgradili odnose do svojih sošolcev, sovrstnikov, zaposlenih na šoli. Zgodi se, da vodenje razreda prevzamemo od nekoga, ki te zahtevne naloge žal zaradi različnih okoliščin ni zmogel zadovoljivo opraviti, ali pa od nekoga, ki je razred obvladoval in venomer gradil na medosebnih odnosih. Sem mnenja, da ni vseeno, kakšen razred dobimo – povsem zamorjen, živahen, poln pritlehnih odnosov, ali pa razred prisrčnih, odkritih, resnicoljubnih otrok. A to je umetnost vodenja – »prebrati« učence, ki so nam zaupani in jih z veliko mero profesionalnosti voditi v različnih interakcijah, v katere so vpeti znotraj šolskega in družbenega sistema, do končnega cilja – izoblikovanega posameznika, ki bo uspešno zaključil osnovnošolsko izobraževanje in delil vrednote, za katere se je zavzemal razrednik s svojimi sodelavci.

Tema pričujočega članka je vodenje razreda s poudarkom na vzgojnem delovanju. Vzgojno-izobraževalni proces zamegljuje pomen vzgoje, saj ga k temu silijo predpisi in kurikulumi. Vzgojna komponenta bi že zdavnaj zamrla, če je ne bi učitelji ves čas skrbno negovali in vzdrževali pri življenju – žal so jo nekateri učenci deležni zgolj znotraj šolskih prostorov. Kako se to odraža, prepozna? Omenili smo že, da je učitelj razrednik v interakcijami z različnimi skupinami udeležencev izobraževanja. Vzgojni moment postane pereč, ko kot razredniki vstopamo v odnos s starši. Zavedati se namreč moramo, da informacije o poteku dela pri pouku dobijo od svojih otrok. Seveda so lahko te informacije ustrezno prikrojene in terjajo ob morebitnem konfliktu ustrezno preverbo. Starši so odnos do šole vzpostavili že pred vpisom otroka, svoje vzorce pa pogosto prenašajo tudi na otroke. Odnos je determiniran (Zorko, 2005,

str. 71) s pričakovanji do otrokove uspešnosti, z lastnimi šolskimi izkušnjami, z družbenim okoljem, iz katerega starši izhajajo, z družbeno klimo v odnosu do šolstva, z informacijami, ki jih imajo starši v šoli. Iz teh elementov izhaja tisti odnos staršev do šole, zaradi katerega razredniki neradi komunicirajo s starši. V vlogi razrednika sem se sicer redko znašel v konfliktni situaciji s starši. Upam si trditi, da če uživamo spoštovanje pri učencih, je velika verjetnost, da ga bomo tudi pri starših. Pomemben se mi zdi prvi stik s starši, prisluhniti njihovim pričakovanjem, a jih postaviti na realna tla. Pomembno jim je predstaviti sodelovanje – naš skupni cilj, da bi bili učenci uspešni in zadovoljni.

Zgledi so tisti, ki vlečejo. Tega načela sem se kot razrednik vedno držal in deluje. Spoštovanje in zaupanje prideta pravzaprav sama po sebi. Vzgojno delovanje sem vedno postavljal v ospredje in mu namenil precej časa, ne samo v okviru ur oddelčnih skupnosti, ampak ob vsaki priložnosti. V pričujočem prispevku želim odstreti nekaj zagat, ki se lahko pojavijo pri razredniku začetniku in opisati svojo izkušnjo v vlogi razrednika oddelku, ki sem mu bil »drugi oče« od 6. do 9. razreda. Ogromno sem se naučil, pridobil številne izkušnje, čar tega 4-letnega obdobja pa je bil v odraščanju otrok, doseganju njihovih osebnih zadovoljstev in počasno, a vztrajno izoblikovanje njihovih osebnosti. Biti razrednik v 6. razredu je mnogo lažje in manj naporno kot npr. v 8. ali 9. razredu. Morda gre za pretirano posplošitev, a po pripovedovanju sodelavcev in potenciranju težav v višjih razredih bo trditev kar držala. Uspešnost razrednika se meri v zadovoljstvu učencev. Ne gre za popuščanje, pretirano domačnost, gre za doslednost, sledenje skupni viziji in ciljem. Razrednik mora za uspešno vzgojno delovanje razred individualizirati in diferencirati – zavedati se, da je vsak posameznik svoj svet. Da je situacija z razrednikovega vidika še bolj zapletena, ga venomer opominjajo nadarjeni učenci, pa učenci priseljenci, učenci s kakšnim primanjkljajem … Skratka, razrednik si ne sme dovoliti spregledati osnovnih vsakodnevnih komunikacijskih in družabnih interakcij v svojem oddelku. Komunikacija in sprotno reševanje konfliktnih situacij sta bistvo uspešnega delovanja. Tudi pohvala in graja sta del tega ambivalentnega delovanja. Do kod postopati in ukrepati kot razrednik? Meje so pogosto zabrisane in zakonsko omejene, zato imamo razredniki nemalokrat težave, ali smo za določeno problematiko še sploh pristojni. Kot razrednik sem ves čas deloval vzgojno, učence in učenke spodbujal h gojenju skupnih vrednot, kot so (samo)spoštovanje, pomoč, kulturni dialog, strpnost, zadovoljnost. Včasih se pri res napornem udejstvovanju razrednika ustvari tudi lažna slika, mehurček, ki se razblini ob prvem resnejšem

konfliktu. Napotek tistim, ki začenjajo z razredništvom, je vsekakor izrazita previdnost pri presoji, ali je neka vrednota pri učencih že usvojena. Vzgojno delovanje je izredno zahtevno, sploh pri tistih razrednikih, ki se s svojimi učenci in učenkami srečuje samo pri urah oddelčne skupnosti. Razrednik, ki svoj oddelek poučuje skoraj vsak dan, je pri vzgojnem delovanju v izraziti prednosti, saj lahko vse manjše konflikte razrešuje sproti, tako da si lahko za razredne ure privošči širok nabor tem in vsebin, ki jih lahko predela z otroki.

Vzgojno delovanje se razlikuje tudi z odraščanjem otrok. V 6. razred učenci vstopajo še precej naivno, marsikaj razumejo še kot šalo, se obnašajo otročje, tudi učitelj razrednik si lahko privošči kakšen spodrsljaj v smislu vzgojnih prijemov. Sedmi razred je prelomnica, zlasti pri dekletih, saj je zaradi medsebojnih nesoglasij potrebnega veliko potrpljenja in medsebojnih pogovorov. Izoblikovati se lahko pričnejo tudi »tabori«, manjše skupine z različnimi interesi. Pomembno je, da jih razrednik pravočasno prepozna in soči. Včasih je potrebno ustvariti navidezno konfliktno situacijo, jo še nekoliko potencirati, da padejo maske in se pokažejo pravi jazi. Takrat je razrednikovo delo ključno – ali uspe ali pa je rezultat negativen. Vendar razrednik tega ne sme dojemati kot osebni neuspeh, saj je situacija včasih tako kočljiva, pogosto prenesena od doma, ali pa pridejo na dan stare zamere, ki jih enostavno ni mogoče razrešiti. Tudi vpletanje šolske svetovalne službe naj bo premišljeno – včasih naredi več škode kot koristi. Razrednik gradi odnose, pozna nianse delovanja posameznega učenca, šolska svetovalna služba pa manj, zato naj vstopi v odnos, ko razrednik presodi, da je izčrpal vse možnosti in je potrebna dodatna strokovna pomoč, npr. pedagoginje ali psihologinje. Kot razrednik sem s šolsko svetovalno službo opravil ogromno pogovorov, poiskal strokovni nasvet, v večini primerov brez osebnega vpletanja učencev. Lažja pot bi bila takojšnja napotitev učenca k šolski svetovalni službi, a na ta način se skrha zaupanje v odnosu razrednik učenec. Pomembno je, da učitelj razrednik spoštuje slehernega učenca, saj je to največje zagotovilo, da bo učenec sprejel pomoč ali nasvet, ko bo v stiski.

Pri vzgojnem delovanju sem se redko poslužil (predpisanih) vzgojnih ukrepov, vzgojnih opominov nisem izrekal. Večino nesporazumov ali prekrškov smo rešili z mediacijo, z odkritim pogovorom, nekajkrat tudi s prisotnostjo staršev in šolske svetovalne službe. Sem mnenja, da sem si tak način dela lahko privoščil, ker sem bil dosleden, nikoli nisem dovolil, da bi se kar koli pometlo pod preprogo. Učenci so se tega zavedali, cenili so tudi pripravljenost za pogovor in veliko mero zaupnosti pogovorov.

Izkušnja biti razrednik devetošolcem je nekaj posebnega. Učenci zaključujejo osnovnošolsko obdobje, razrednik pa evalvira svoje dosedanje delo in poskuša ohraniti razredno kondicijo do oddaje zaključnih spričeval. Tudi odnos med učenci in razrednikom se nekoliko spremeni, drug drugemu se spregleda kakšen stari greh in vse je bolj naravnano v prihodnost. Pričakovanja učencev so drugačna, osredinjeni so na prihodnost, na preživeta leta v osnovni šoli pa gledajo večinoma s pozitivne plati. Razrednikovo delo je pomaknjeno nekoliko v ozadje, saj postajajo učenci »glavni« na šoli, mislijo, da se vse vrti okrog njih. Ob koncu šolskega leta nastopijo predvsem učne težave, saj motivacija za delo usahne, tudi zaradi trenutnega sistema vpisa na srednjo šolo. Razrednik ima občutek, da učenci stopajo po samostojni poti, ne potrebujejo več toliko pomoči, vstopajo v svet odraslosti. Žal pa se pogosto izkaže, da temu ni tako. Razrednik mora biti ves čas pozoren, ali učenci na neki stopnji potrebujejo pomoč ali vsaj nasvet. Poseben čustveni naboj je zagotovo zaključna prireditev devetošolcev, ko se učeni zavejo, da je poglavje osnovnošolskega izobraževanja zaključeno, pretrgajo se vezi z učitelji in razrednikom. Tudi razrednik občuti, da je storil nekaj dobrega in da njegovi učenci prehajajo pod okrilje nekoga drugega.

Zagotovo bo kdo od razrednikov ob prebranem članku ostal razočaran, ker ni našel rešitve za svoj primer, navsezadnje to tudi ni bil namen članka. Rešitev je toliko, kot je učencev, zato mora biti razrednik predvsem dober opazovalec. Vzgoja in izobraževanje morata sobivati, živeti z roko v roki in služiti vsem deležnikom v izobraževanju v polni meri. Razredništvo je zahtevno delo, vredno vsakega spoštovanja, predvsem pa si vsi, ki so v vlogi razrednika, zaslužijo s strani vodstva šole in staršev priznanje, da je njihovo delo naporno in nemalokrat zelo stresno.

3 Zaključek

Vzgoja je resna stvar, prične se s prvim dnem, ko otrok prijoka na svet. Vzgoja staršev je primarna, zelo pomembna osnova za nadaljnje otrokove korake v življenju. Ko otrok – učenec vstopi v vzgojno-izobraževalno institucijo je deležen vzgojnih prijemov, ki nadgrajujejo njegove že ustaljene vrednote, ali pa mora šolski institut vzgoje poskrbeti, da se primarni primanjkljaj nadomesti v čim večji meri. Učitelji smo v procesu vzgoje učencev pomemben člen, navsezadnje nekateri učenci preživijo v šoli od 8 do 10 ur na dan. Razrednikovo mesto je še

kako pomembno, saj prepoznava in razrešuje vzgojne momente, ki se pojavijo v njegovem oddelku. Zadolžen je za izobraževalno in vzgojno kontinuiteto svojih varovancev, a ne za vsako ceno. Spoštovanje in zaupanje mora biti obojestransko, če je enkrat porušeno, je delo precej oteženo. Razrednik mora biti v številnih situacijah tudi razsoden, ravnati v skladu s svojim prepričanjem in delovati znotraj zakonskih okvirjev.

Razredništva zagotovo ni mogoče opravljati po ustaljenem vzorcu, saj vsaka nova situacija ali prihod novega učenca v oddelek predstavljata drugačen izziv in terjata drugačen pristop. Bistveno se mi zdi, da se razrednik in učenec na nek način drug od drugega učita, osebnostno rasteta. Še vedno velja, da je enajsta šola najboljša popotnica za življenje. Teoretični premisleki in zaključki so eno, realno življenje pa drugo. Uspešne rešitve za vzgojno delovanje razrednika ni, pomembno je zavedanje, da si je za razumevanje svojih učencev potrebno vzeti čas, jim biti na razpolago in nuditi pomoč ter deliti nasvete, ko jih potrebujejo. Razrednik razred vodi, ga usmerja, je dober opazovalec, hkrati pa tudi največji kritik učencev. Umetnost vodenja je zahtevna, a ob uspešnih rezultatih je vsak trud poplačan. Zaključujem z mislijo, ki jo je že v 17. stoletju zapisal češki pedagog Jan Amos Komensky: *Vzgoja, ki temelji zgolj na zahtevah in nasvetih, ne pa na zgledih, je slaba.* Tudi današnja praksa pritrjuje temu spoznanju. Razrednik naj bo!

4 Viri in literatura

1. *ČUDO na razrednih urah: priročnik za učitelje za izvajanje ur oddelčne skupnosti v OŠ*. Zagorje ob Savi: Ocean. 2015.
2. FULLAN, M., in HARGREAVES, A.. *Za kaj se je vredno boriti v vaši šoli.* Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo. 2000.
3. VTIČ Tršinar, D. *Iskalci biserov: priročnik za razredne ure*. Maribor: Ekološko-kulturno društvo Za boljši svet. 2009.
4. ZORKO, S. *Sem razrednik?!* Maribor: v samozaložbi. 2005.

Osnovna šola Antona Aškerca Rimske Toplice

Jasmina Oblak

RAZVIJANJE DOBREGA SOBIVANJA VIDEČIH IN SLEPE UČENKE NA OSNOVNI ŠOLI ANTONA AŠKERCA RIMSKE TOPLICE

FACILITATING HARMONIOUS CLASSROOM CO-EXISTENCE BETWEEN SIGHTED PUPILS AND A BLIND PUPIL AT THE ANTON AŠKERC PRIMARY SCHOOL RIMSKE TOPLICE

Povzetek

Na Osnovni šoli Antona Aškerca Rimske Toplice smo učitelji in drugi strokovni delavci v preteklih šolskih letih izvajali aktivnosti, s katerimi smo učencem na šoli privzgajali empatičnost do slepe učenke, njihove sošolke, pri sobivanju v šolskem prostoru ter učenje interakcije in dvosmerne komunikacije slepe učenke z vrstniki, kar je pripomoglo k odpravljanju stigme drugačnosti. Učenci so na delavnicah spoznali posebna didaktična učila in pripomočke, ki jih slepa učenka uporablja pri pouku. Neznane situacije in orientacija v prostoru s prevezo čez oči so pri marsikom povzročile nelagodje, saj so morali zaupati videčemu učencu, da jih bo varno vodil. Večina učencev je te naloge sprejela kot izziv, možnost, da spoznajo in se naučijo nekaj novega. Še vedno pa jim je največji izziv dnevno upoštevati vse dogovore glede reda na šolskih hodnikih in glasnosti v prostoru.

Ključne besede: slepota, razredna klima, sošolci, vrstniki, inkluzija

Abstract

Over the past few academic years, the teachers and other expert staff of the Anton Aškerc Primary School, Rimske Toplice have been working on devising activities to cultivate empathy in the classmates of a blind pupil, and in other pupils in the context of harmonious classroom co-existence. At the same time, we have taught the blind pupil how to interact and engage in two-way communication with her peers in order to lift the stigma of being different. At the workshops that were held, pupils got to know the specific teaching aids and tools that the blind pupil has to use in class. For many children the unfamiliar situations and orientation in space while being blindfolded caused discomfort, as they had to trust their sighted classmate to safely guide them around. Most pupils accepted these tasks as a fun challenge and a chance to get to know and learn something new. However, we did find that for the children it is still a daily challenge to stick to the agreed hallway order and control their volume when they are inside.

Key words: blindness, classroom climate, classmates, peers, inclusion

1 Predstavitev teme

Vključitev slepega ali slabovidnega učenca v program redne osnovne šole je vzajemen proces prilagajanja okolja in posameznika. Na vključitev mora biti pripravljena celotna šola, ob tem morajo med seboj sodelovati vsi udeleženci projekta: zadevni učenec, drugi učenci, sošolci, starši, učitelji in strokovni delavci, šola in specialna ustanova ter okolje, v katerem se bo proces inkluzije odvijal.

»Vsak človek je nekaj edinstvenega, enkratnega, ima svoje potrebe, značilnosti, sposobnosti, pa tudi ambicije in aspiracije.« (Resman, 2001, str. 75) Inkluzija v šoli tako ni samo organizacijski vidik, ampak predvsem pedagoški, socialni in psihološki proces, ki kakorkoli izključene otroke s posebnimi potrebami oziroma »drugačne« otroke vključuje v »običajne« razmere vzgojno-izobraževalnega dela (Resman, 2003, str. 23). Poseben poudarek je na sožitju, strpnosti in sobivanju v družbi, pri čemer se sprejemajo vse posameznikove posebnosti in pomanjkljivosti (Lesar, 2009). Tako inkluzija zahteva spreminjanje okolja in stališč vseh udeležencev vzgojno-izobraževalnega procesa, upošteva otrokove individualne potrebe, partnerstvo z otrokom in njegovimi starši ter aktivno vključevanje strokovnega tima učiteljev na šoli in v specialni ustanovi v razvoj inkluzivnega procesa (Brvar, 2010, str. 19).

Razvoj inkluzivne prakse mora biti povezan z jasno vizijo in željo, da se ustvari kakovostno delovno okolje, z natančnim načrtovanjem učnih strategij in profesionalnim razvojem strokovnih delavcev, kar omogoča optimalen razvoj in napredek ne le učencev s posebnimi potrebami, temveč vseh učencev, vključenih v osnovnošolski program, skupaj s širše zasnovanimi dejavniki, ki lahko pomagajo ali zavirajo napredek šole (Ainscow, 2002).

V prispevku sem predstavila aktivnosti, ki jih na šoli izvajamo učitelji in drugi strokovni delavci in s katerimi želimo preostalim učencem na šoli privzgajati empatičnost do slepe učenke, njihove sošolke, pri sobivanju v celotnem šolskem prostoru, hkrati je poudarek na učenju interakcije in dvosmerne komunikacije slepe učenke z vrstniki.

Vključitev slepe učenke v redni oddelek osnovne šole je v kolektiv OŠ Antona Aškerca Rimske Toplice na začetku prineslo kar nekaj sprememb, ki so jih vsaj na začetku spremljali negotovost, neznanje ter dvom strokovnih delavcev o svojih sposobnostih in o tem, kako uspešno bodo doseženi zastavljeni učni in vzgojni cilji takega učnega procesa.

Spoznavanje dela s slepimi, dostopnost do ustreznih učnih in didaktičnih pripomočkov, materialov in opreme, prilagoditev učnih oblik in metod dela ter upoštevanje specifičnih potreb vsakega posameznika v razredu so v sodelovanju s strokovnim osebjem na šoli, Centrom IRIS, starši in učenci pripomogli k odpravljanju stigme drugačnosti.

Kako je živeti s slepoto ali slabovidnostjo, si videči težko zamislimo, zato je toliko bolj pomembno, da o tem govorimo z videčimi sošolci in vrstniki (Kavkler, 2008). Prav z njimi bo slepa učenka preživela največ časa v razredu ter na športnih, naravoslovnih, tehničnih in kulturnih dnevih. Njihovo razumevanje in sprejemanje slepote ter način komunikacije s slepo učenko bodo najbolj pripomogli k pozitivni razredni klimi in dobremu počutju vseh učencev na šoli.

Socialne interakcije med učenci v inkluzivnem razredu s slepo učenko potekajo drugače kot, kadar se vključi nov videči učenec, ki prijaha iz drugega okolja. Ključna razlika je v tem, kako zadevno področje razumejo videči vrstniki, pri čemer ni pomembno le teoretično razumevanje, ampak tudi socialno-emocionalno, zlasti z vidika razumevanja odzivov vrstnika s slepoto ali slabovidnostjo in ustreznega pristopa do njega.

2 Opis dejavnosti

Pri na novo vključenem slepem ali slabovidnem učencu moramo načrtno izbrati aktivnosti, s katerimi želimo ustvariti pozitivne odnose v razredu in na šoli, komunikacijo in motivacijske situacije, ki spodbujajo mišljenje in sprejemanje novih stališč in vedenj.

Pri spodbujanju socialnih interakcij na šoli s slepo učenko se osredotočamo na različnosti med nami in spoštovanje tega, spoznavanje slepote in slabovidnosti, kar videčim učencem pomaga pri razumevanju slepe učenke, njihove sošolke, in pristopu do nje, v razredu pa je poudarek še na spoznavanju in povezovanju skupine, s čimer želimo doseči pozitivno razredno klimo in dobro učno okolje.

Slika 20: Taktilni didaktični pripomočki in igre

(Lasten vir, 2017)

Učenci na predmetni stopnji slepo učenko srečajo že pri vstopu v šolsko zgradbo, v garderobi, na hodniku, jedilnici, knjižnici, avli, telovadnici, na dnevih dejavnosti … Ker nimajo izkušenj, se ob srečanju z njo nelagodno počutijo in ne vedo, kako naj ponudijo pomoč. Tako ob dnevu bele palice in v času tedna otroka izvajamo delavnice, na katerih učenci pridobivajo izkušnje življenja slepega na šoli.

Na delavnicah učenci spoznavajo posebna didaktična učila in pripomočke, ki jih slepa učenka uporablja pri pouku. Rišejo in pišejo na pozitivno folijo, se igrajo z zvenečo žogo, primerjajo taktilne pripomočke s svojimi, največ pozornosti pa pritegne brajev pisalni stroj. Izbočene pikice malokoga pustijo ravnodušnega. Branje in zapis brajice marsikoga tako navdušita, da še sam poskusi, pri čemer slepa učenka z veseljem pomaga. Za zapis pri urah pouka pa ta učenka uporablja računalnik z brajevo vrstico. Njeno desetprstno pisanje občudujejo tudi drugi. Na eko dnevu so učenci izdelovali didaktične igre iz odpadne embalaže, pri čemer so morali za nalogo izdelati tudi taktilne igre, pri tem pa so morali upoštevati oblike, materiale, velikost in druge posebnosti, potrebne za izdelavo pripomočkov za slepe.

Slika 21: Risanje na pozitivno folijo in učenje brajice na brajev pisalni stroj

(Lasten vir, 2017)

Učence čaka največja preizkušnja, ko v skupini, v kateri so učenci razdeljeni v pare, enemu članu para s prevezo čez oči onemogočimo vid, drugi pa postane njegov spremljevalec. Skupaj se premikata po razredu, hodnikih in se poskušata izogniti postavljenim oviram. Najbolj pogumni v temi tudi pomalicajo. Naloga temelji na gradnji zaupanja, na komunikaciji in spoštovanju.

Slika 22: Vodenje oslepljenih sošolcev

(Lasten vir, 2018)

Na šoli imamo talne taktilne oznake, ki slepi učenki omogočajo samostojno orientacijo. Učenci vedo, da na talno vodilno linijo ne smejo postavljati torb ali drugih predmetov, poleg tega tvegajo bližnje srečanje z belo palico, če se na vodilni liniji zadržujejo. Z zapisom v brajici so označena tudi vrata učilnic, v brajici je tudi jedilnik šolske prehrane. Učenci vedo, da imajo te oznake svoj namen, zato se jih ne dotikajo niti jih ne poškodujejo. V učilnicah je dogovorjena postavitev miz, stolov in drugega pohištva, da se slepa učenka nemoteno giblje in ji je omogočen prostor za odlaganje pripomočkov.

Videčim učencem je najtežje dnevno upoštevati vse dogovore glede reda in glasnosti v prostoru. Večkrat jih je treba opomniti, da petminutni odmori niso za brezglavo tekanje po hodniku, igranje nogometa v razredu in vpitju, ampak za selitev iz ene učilnice v drugo, po potrebi odhodu na stranišče, pripravi pripomočkov za pouk ali preoblačenju za uro športa. Pomembna sta strpno čakanje v koloni pri malici in kosilu ter upoštevanje smeri hoje po hodniku in stopnicah. Z upoštevanjem teh dogovorov omogočijo boljšo varnost sebi, drugim in slepi učenki.

Učenci na hodniku večkrat dnevno med odmori srečajo spremljevalko slepe učenke, ki prenaša taktilne pripomočke za pouk. Skupina učencev je pristopila in predlagala izdelavo različnih pripomočkov za pouk biologije, kemije in geografije, ki so jih izdelali in predstavili v raziskovalnih nalogah.

Pri pripravi načrta vključitve učenca s slepoto ali slabovidnostjo v skupino vrstnikov je pomembno upoštevati, da smo si med seboj različni ter da se učenčeve potrebe in želje po prijateljskih odnosih morda razlikujejo od želja in prepričanj odraslih oseb.

V razredu slepe učenke je bilo kar nekaj razrednih ur in delavnic namenjenih pričakovanjem vseh udeležencev vzgojno-izobraževalnega procesa. Zaradi prilagojenih gradiv, podaljšanega časa pisanja pisnih preizkusov znanja, prilagojenih načinov pridobivanja ocen in prisotnosti spremljevalke bi marsikdo napačno sklepal, da je slepa učenka v razredu privilegirana, prevečkrat izpostavljena, drugi sošolci pa niso deležni enake učiteljeve spodbude. Učitelj in razrednik lahko v razredu odstranita ovire za uspešno vključevanje s potrebno podporo in pomočjo drugih strokovnih delavcev.

Tiflopedagog je sošolce seznanil z značilnostmi delovanja vrstnika s slepoto, ki so jih takoj opazili, npr. s posebnimi tehničnimi pripomočki, posebnostmi v orientaciji in mobilnosti, potrebnimi prilagoditvami pri pouku in igri. Večkrat so opravili simulacijo slepote in uporabili posamezne pripomočke. Takšne oblike dela so jim pomagale pri razumevanju slepote in potrebe po izvajanju prilagoditev ter rabi posebnih tehničnih pripomočkov. Naučili so se tehnike videčega vodiča, ki jih kot pomoč pri prehajanju iz ene v drugo učilnico, na hodniku, pri delu v parih in poskusih spretno uporabljajo.

Zagotovo je dinamika razreda drugačna kot v drugih razredih in poučevanje slepe učenke je učiteljem izziv, saj morajo pri pouku čim bolj upoštevati individualne potrebe vsakega učenca, hkrati pa morajo biti seznanjeni s specialnimi učili in didaktičnometodičnimi prilagoditvami ter prilagoditi razlago snovi za njeno sodelovanje pri pouku. Učitelj mora vzpostaviti ustrezno učno in socialno okolje, oblikovati učne situacije in spodbujati ustrezno razredno klimo, v katero so vključeni vsi učenci. To mu uspe z multisenzornim učenjem, ki lahko poteka tudi z izkustvenimi doživetji. Pri tem so mu v pomoč učne oblike in metode dela, pri katerih bodo lahko sodelovali vsi učenci v razredu, tudi slepa učenka.

Njene taktilne in zvočne didaktične pripomočke lahko vključi v razlago tudi za druge učence. Za ponazoritev učne snovi uporablja taktilne didaktične igre, taktilne karte in zemljevide pri geografiji, modele človeškega telesa pri biologiji, modele atomov in molekul pri kemiji, konstrukcije pri matematiki in fiziki, demonstracije in poskusi … Pri tem mora biti pozoren na oblike dela v razredu ter na postopno, nedvoumno in natančno podajanje snovi.

Poleg zgoraj naštetih aktivnosti so sošolci slepe učenke obiskali Center IRIS (Center za izobraževanje, rehabilitacijo, inkluzijo in svetovanje za slepe in slabovidne), kjer slepa učenka obiskuje pouk specialnih znanj. Sprehodili so se po vrtu čutil, spoznali taktilne slikanice in knjige ter se pomerili v namiznem tenisu za slepe (showdownu) in ekipni športni igri z žogo goalball.

V razredu sta jih obiskala pes vodnik za slepe in njegov lastnik. Lastnik je pojasnil, kako lahko izurjen pes slepim pomaga pri prepoznavanju in premagovanju ovir, pri tam pa je pomembno vedeti, kako se moramo do psa obnašati videči, kadar je v službi. Ob razlagi je skupaj s psom tudi pokazal, kako to deluje v praksi.

Videči učenci so se na izvajanje nalog v delavnicah različno odzvali. Večina jih je to sprejela kot izziv in možnost, da spoznajo in se naučijo nekaj novega. Neznane situacije in orientacija v prostoru s prevezo čez oči so pri marsikom povzročile nelagodje, saj so morali zaupati videčemu učencu, da jih bo varno vodil. Nekateri so menili, da jim to znanje ne bo nikoli koristilo, in nalog niso vzeli zares. Z okrnjenim vidom se ostali ravnodušni, saj so vedeli, da bodo prevezo lahko sneli, in se niso hoteli vživeti v življenje slepe osebe.

V proces vzgoje in izobraževanja smo vključili tudi starše slepe učenke in drugih otrok, ki so vključeni v oddelek. Ugotovili smo, da se po nepotrebnem se gojijo zamere, če otrok doma potoži, da učitelj drugim učencem izkazuje več naklonjenosti, jim daje prednost pri načinu ocenjevanja (podaljšan čas pisanja, druga oblika preverjanja znanja, napovedano spraševanje, uporaba pripomočkov …) ali opraviči neopravljene domače naloge …

Starši drugih učencev tako lahko sklepajo, da se njegovemu otroku godi krivica, da je prikrajšan za razlago ali pomoč in pozornost učitelja, ki delo v razredu domnevno prilagaja posamezniku, ne večini.

Razrednik in drugi strokovni delavci šole so staršem pojasnili prilagoditve, način dela in pričakovanja, opredeljena v odločbi o usmerjanju slepe učenke. Pri tem so poudarili, da njihovi otroci ne bodo nikakor prikrajšani, še več, spoznali bodo nove didaktičnometodične oblike pouka in si pridobili dragocene socialne in vedenjske izkušnje ter gradili odnos na medsebojnem zaupanju in spoštovanju.

V razredu lahko zmeda nastane tudi zaradi fizičnega spremljevalca (Kobalova Grumova (2012) je izraz fizični spremljevalec zamenjala s pomočnikom). Slepi učenec kot enakovreden član skupine ob sebi potrebuje nekoga, ki bo skrbel za njegovo varnost, spremljal njegov razvoj, ga spodbujal in pomagal pri čim večji samostojnosti in osvajanju specialnih znanj. Nudenje pomoči je pri tem na drugem mestu. Njegova vloga je še posebej pomembna pri podpori socialnega vključevanja ter v doseganju kognitivnih (učni uspeh) in socialnih (odnosi z vrstniki) ciljev (Kobal Grum, 2012).

3 Zaključek

Na razred moramo gledati kot tim, uspešno timsko delo pa je rezultat upoštevanja pravil, ki veljajo med posamezniki. Vsak učenec, član tima, ima svoje naloge, za katere se pričakuje, da jih bo opravil po svojih najboljših močeh. Vsi učenci so enakovredno vključeni v timsko delo, izmenjujejo si mnenja, izkušnje, pripomočke, usluge, izpostavijo problem, ki so ga zaznali v skupini ali v okolju, in ga poskušajo celostno rešiti. Rešitve ali sklepe, sprejete v razredu, morajo vsi upoštevati. Dorečejo, kdo bo kaj naredil, s kom bo kdo sodeloval, čas, kdaj bo to storjeno, ter namen in cilj (Schmidt in Čagran, 2001, str.70). S tem upoštevajo spoštovanje in osebno razumevanje posameznika ter pokažejo sposobnost empatije in sodelovanja.

Cilj opisanih izobraževanj stremi k oblikovanju šolske klime, v kateri vladata pozitiven odnos in odgovornost do nas in drugih v želji, da bi tudi širše okolje postalo dojemljivo oziroma empatično za sprejem slepih otrok. Seveda pri tem ni mogoč uspeh od danes do jutri. Gre za prilagajanje vseh strani in ustvarjanje harmonije za skupno bivanje, zavedanje in sprejemanje drugačnosti in vrednot. Pogovor, predstavitev in uporaba didaktičnih pripomočkov ter vživljanje v življenje slepega imajo pomembno vlogo. Proces inkluzije se nikoli ne konča. Vedno nastanejo situacije, ki jih ni mogoče vnaprej predvideti, zato močna socialna mreža v šolskem okolju in zunaj njega omogoča učenje o drugačnosti, in sicer za razumevanje.

Inkluzija nas uči, da razlike med nami izkoristimo za ustvarjanje novih priložnosti, ter narekuje nov model razmišljanja in šolanja, ki se povezuje z vrednotami, kot so sodelovanje, soudeležba, odnosi, medsebojna odvisnost in prijateljstvo. Gre za spreminjanje kulture in celotnega šolskega in življenjskega okolja, ki v praksi zahteva ne le spremembo v načinu mišljenja, temveč spremembo načina dela. Dejansko danes otrok s posebnimi potrebami ali odločbo o primanjkljajih na posameznih učnih področjih, lahko sta celo dva ali jih je v razredu več, ni neka posebnost, ampak stalnica, ki od učitelja in drugih akterjev v vzgojno-izobraževalnem procesu zahteva spremembo didaktičnih oblik in metod dela v oddelku ter tako vsem omogoči enakovredno izkušnjo.

4 Viri in literatura

1. AINSCOW, M. *Understanding the development of inclusive schools*. London: Routledge. 2002.
2. BRVAR, R. *Dotik znanja: slepi in slabovidni učenci v inkluzivni šoli.* Ljubljana: Modrijan. 2010.
3. KAVKLER, M. Opredelitev inkluzivne vzgoje in izobraževanja. V: *Razvoj inkluzivne vzgoje in izobraževanja - izbrana poglavja v pomoč šolskim timom*. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo. 2008. Str. 9-20.
4. KOBAL Grum, D. Pomočnik v inkluziji kot pogoj za enake možnosti slepih in slabovidnih otrok v učnem procesu. *Didakta.* 2012, št. 157 (letn. 22), str. 16-18.
5. LESAR, I. *Šola za vse? Ideja inkluzije v šolskih sistemih*. Ljubljana: Pedagoška fakulteta Univerze v Ljubljani. 2009.
6. RESMAN, M. Dileme uresničevanja šolske integracije in inkluzije. *Sodobna pedagogika.* 2001, št. 5 (letn. 52), str. 72-90.
7. RESMAN, M. Strokovno etične plati integracije/inkluzije. *Šolsko svetovalno delo*: *revija za svetovalne delavce v vrtcih, šolah in domovih*. 2003, št. 3-4 (letn. 8), str. 15-25.
8. SCHMIDT, M. in ČAGRAN, B. Stališča slovenskih učiteljev o vplivu integracije/inkluzije na učence z različnimi vrstami posebnih potreb v osnovni šoli. *Šolsko polje*. 2011, št. 1-2 (letn. 22), str. 55-72.

Osnovna šola Lava Celje

Nevenka Ozebek

OTROCI V PRIMEŽU ŠOLSKEGA SISTEMA IN STARŠEV

CHILDREN IN THE PRESENCE OF EDUCATION AND PARENTS

Povzetek

V članku sta predstavljena vzgoja in učenje v pedagoškem trikotniku učenec–učitelj–starši. Na pedagoški trikotnik vpliva tudi šolski sistem. Vsi deležniki se moramo zavzemati, da kreiramo učni proces, tako da spodbujamo višje kognitivne procese, kreativnost in kritično mišljenje. Predstavljene so prednosti in slabosti šolskega sistema, ki določa cilje učitelju in učencem, pri tem pa je poudarek na zmožnostih učenca. Za dosego ciljev šolanja in vzgoje morajo učitelji, učenci in starši pri vzgojno-učnem procesu delati preudarno, razmišljati, spraševati, sodelovati in se kritično opredeliti. Opisana je problematika staršev, da zaposlijo otroke z obiskovanjem obšolskih dejavnosti, pri tem pa se ne posvečajo vzgoji. Predlagani so primeri, ki otrokom ponujajo več gibanja v šolskih urah s pomočjo FIT pedagogike, saj le-ta izboljša razpoloženje, omogoča prvinsko učenje in krepi kognitivne procese, ki so pomembni za ohranjanje izvirnosti idej naših otrok.

Ključne besede: šolski sistem, vzgoja, prvinsko učenje, fit pedagogika, gibanje

Abstract

Education and pupil's learning is observed in the pedagogical triangle between a teacher, parents and pupils. All the participants need to aspire to create an educational process in order to encourage cognitive processes, creativity and critical thinking. I presented the advantages and the disadvantages of the school system, which determines goals to the teachers and pupils and emphasises pupils' abilities. Teachers, pupils and parents have to act deliberately, think, question, participate and critically take sides in order to achieve goals of education. Parents' issues; such as keeping children busy by offering them after school activities, and therefore not focusing on their education. There are presented examples, which offer more exercise during lessons with the use activities; such as used in Project Fit4kid that help to improve motivation, enable teaching basics and enhance cognitive processes, which are important to keep the creativity of our children.

Key words: school system, education, teaching basic skills, international project Fit4kid, doing exercises

1 Slovenski šolski sistem

Šolstvo je sistem, ki je nujno potreben za razvoj družbe in mora slediti izzivom časa. Skozi stoletja se je razvijal, spreminjal ter dvigoval življenjsko raven človeštva. Spremembe v šolstvu pa so se in se bodo najpogosteje odvijale v družbah, ki imajo najbolj odprt in fleksibilen šolski sistem. Slovenski problem v šolstvu je, da redko obdrži dobre stvari iz preteklosti, saj vsak upravitelj šolskega sistema dodaja svoje ideje, ki pa niso vedno najbolj primerne za našo družbo. Lahko bi rekli, da imamo mešanico različnih sistemov. Ni se nam potrebno zgledovati po drugih oziroma tujih šolskih sistemih in jih posnemati z namenom, da pridobimo spoznanja o lastnem. Morali bomo natančno analizirati dovolj velik vzorec izkušenj iz razreda in izluščiti, kaj je bilo dobro za otroke ter spreminjati zgolj tiste stvari, ki vodijo do organiziranega kakovostnega pouka po meri otrok.

1.1 Vzgojno delovanje v osnovni šoli

Šolski sistem predpisuje štirinajst ciljev osnovnošolskega izobraževanja, med katerimi so kar trije, ki se nanašajo na vzgojo. [1] Vzgojno delovanje se skozi devetletko močno spreminja, in kot učiteljica prve triade to opažam pri svojem delu. Z otroki vzgojno problematiko rešujem vsakodnevno v jutranjem krogu, kjer se pogovorimo o morebitnih težavah preteklega dne, tako tistih iz šole kot tistih od doma. Časa, ko učitelj vzgaja, v šolskem sistemu primanjkuje, in hkrati je to pogosto čas izven učnega načrta in urne obveze. Vzgoja predstavlja pedagoško delo z učenci, ki polzi iz učne obveze, po kateri sistem meri delo učitelja. Že vrsto let v učni obvezi tudi ni priznanih ur za vzgojo učencev. [2] Obsega vzgoje v prvem izobraževalnem obdobju ni mogoče natančno določiti, saj je vzgoji namenjenega veliko časa, ki pa v urniku ni opredeljen. Tako z vzgojo v tem obdobju posegamo v učne predmete, kar pomeni, da je manj časa namenjenega poučevanju, seveda pa veliko tovrstnega dela opravimo tudi po pouku. Veliko časa porabimo tudi za delo z učenci iz drugih kulturnih in slabših socialnih okolij, kar pogosto močno upočasni in obremeni učno-vzgojni proces ter močno vpliva na kakovost doseganja ciljev celotne populacije. Opažam, da je vsako leto nekaj primerov otrok s posebnimi potrebami, vedenjskimi motnjami in nepoznavanjem uradnega jezika, ki jih učitelji običajno zaznamo že na začetku šolskega leta, a je šolski sistem zaradi vse potrebne birokracije precej

počasnejši pri priznavanju učencev, ki potrebujejo pomoč, zato se slabša kakovost izobraževanja, hkrati pa se izgublja dragocen čas učiteljev in vseh ostalih učencev v razredu.

Vsi deležniki otrokove vzgoje in izobraževanja, torej starši, tvorci šolskega mehanizma, ministrstvo, učitelji in šolske institucije, bi se morali bolj zavedati, da mora šola slediti otrokovim naravnim zahtevam, to je razvoju otrokovega organizma, in ne kopičenju informacij, ki so na voljo. Slednje pomeni, da je dodajanje in širjenje ciljev lahko neskladno z razvojem otrok, kar lahko zanje predstavlja veliko oviro.

Tako starši kot učitelji se moramo zavedati napak tega okorelega sistema in za otroka izluščiti najboljše. S tem ne mislim, da bi se starši morali z otrokom doma učiti šolsko snov, ali celo nadgrajevati učno snov ali ga vpisati v čim več šolskih dejavnosti. Otroka je potrebno podpirati v tem, da bo načrtno in strokovno spoznaval in odkrival ter razvijal svoje lastne potenciale. Nikakor ne smemo dovoliti, da bo otrok le predmet, ki izpopolnjuje pričakovanja staršev. Ti od otroka ne smejo zahtevati le najboljših ocen, niti da bi vse znal niti ne morejo oziroma ne smejo pričakovati, da otrok opravi vse naloge in doseže vse cilje, ki mu jih določijo drugi. Šolski sistem predstavlja mehanizem, ki skrbi za množico ciljev, v katerih je le peščica temeljnih veščin in znanj. Takšen sistem v otroku ne zmore odkriti, v čem je dober in kaj si želi početi v življenju.

Če bomo v otrocih iskali njihove sposobnosti in zmožnosti, potem se bomo zavedali pomena izobraževanja, kot je nekoč dejal Ronald Meighan: »*Opustiti mora vladanje in neskončni tok nezaželenega poučevanja. Priznati je treba, da učenje pod prisilo pomeni indoktrinacijo in da samo učenje po želji in izbiri lahko imenujemo izobraževanje.*" [3]

1.2 Šola, otroci in starši

Nekoč smo imeli celodnevno šolo, v kateri je bil enourni odmor za kosilo, enourni prosti čas, rekreativni odmor, čas za samostojno učenje ... Danes imamo prav tako celodnevno šolo, a je ne imenujemo tako. Učenci so v šoli še dlje (od 6.00 ure zjutraj do 16.30 ure popoldan), a nimajo časa v miru jesti, nimajo prostega časa med resnim delom in opravljanjem domačih nalog, saj v popoldanskem času pogosto prehajajo iz ene interesne dejavnosti na drugo. Poleg šolskih imajo otroci še obšolske dejavnosti, ki zapolnijo njihov dan. Tako so nekateri otroci preobremenjeni, saj večino časa preživijo izven doma in ločeni od staršev. To pomeni tudi, da starši ne posvečajo dovolj časa otroku in njegovi vzgoji, kar se lahko pri učencu v šoli odrazi v

obliki vedenjskih ali učnih težav. Tako se mora z otrokovo vzgojo ponovno ukvarjati učitelj, ki pa je brez ustrezne podpore starša težko uspešen.

Učenci prihajajo v šolo z različnimi socialnimi izkušnjami in intelektualnimi predznanji, poleg tega pa je pri vstopu starostni razpon generacije eno leto (od januarja do decembra za izbrano vpisno leto). Starši in številni skrbniki šolskega sistema se moramo zavedati, da je izobraževanje potrebno uskladiti tudi z otrokovo genetiko in okoljem, saj vsak otrok v svojem tempu razvija organizem, in sicer v skladu s svojim biološkim tempom pod vplivom okolja, šolskega sistema in lastnih predispozicij.

2 Šola je včasih šala

Človek se začne učiti takoj po rojstvu in se uči ves čas. Otroci od rojstva naprej opazujejo svet, ga dejavno raziskujejo in povezujejo svoja spoznanja. Svoja spoznanja in opazovanje sveta usvojijo z vztrajnim poskušanjem, ponavljanjem in z veliko napakami, da se prebijejo do cilja, za katerega jih ni potrebno spodbujati (učenje skozi igro).

2.1 Kako se otroci prvinsko učijo

Šola mnogim otrokom zatre veselje do učenja, saj je učenje večkrat predstavljeno kot dolžnost s strogo zahtevanimi cilji, ki najpogosteje ni podobno učenju iz radovednosti, kakršnega bi morali spodbujati (še posebno v prvem izobraževalnem obdobju). Učenje, ki je po svoji naravi aktivno, bi moralo potekati ob gibanju in raziskovanju. To pa je običajno v razredu težko uresničljivo, predvsem zaradi omejenosti prostora. Zato je dobrodošlo, da imajo učenci možnost izkusiti tudi pouk na prostem. Zavedamo se, da učnih načrtov in normativov števila otrok v razredih ne moremo zaobiti, prav tako tudi dejstva, da morajo učenci usvojiti in se naučiti ogromno snovi. Spremeniti stvari oziroma sistema ne moremo, lahko pa uporabimo spoznanja in spremenimo metode ter tehnike poučevanja.

2.2 Pomen FIT pedagogike

Na OŠ Lava v Celju se zavedamo pomembnosti pristopa k učenju, zato smo se vključili v izobraževanje FIT PEDAGOGIKA, katerega avtorica je Barbara Konda, uni. dipl. fiziologinja.

Fit4Kid je projekt, s katerim želimo v šoli spremeniti pasivno sledenje učitelju ter učencem pokazati, da je učenje lahko zabavno.

Slika 23: Logotip projekta Fit Slovenija, Fit4Kid [4]

(Spletna stran OŠ Stražišče)

Fit4Kid model je sestavljen iz motivacijske pedagogike, izobraževalnih programov, tehnik, vsebin in smernic, ki se osredotočajo na povečano uporabo vadbe in telesne dejavnosti v predšolskem in osnovnošolskem obdobju. Gibanje in zadostna hidracija pomembno vplivata na delovanje celega človeškega telesa, tudi možganov, zato je cilj projekta povečati telesno dejavnost in zagotoviti hidracijo. Tako se krepi zdravje, izboljša učno okolje in uspeh. [5]

2.3 Gibanje skozi FIT pedagogiko

FIT pedagogika se usmerja v razvijanje in ustvarjanje učenja skozi gibanje in gibanja skozi igro. Ko se otroci skozi igro gibljejo, se hkrati učijo. S tem rastejo v sposobnejše osebe, krepijo svojo ustvarjalnost in se pri iskanju rešitev učijo razmišljati.

V FIT-u ne učimo subjektov, temveč otroke, katerih dosežki se začno že s pripravljenostjo poizkusiti. Ne izpostavljamo neuspehov, temveč poudarjamo pomembnost majhnih uspehov.

Slika 24: Gibanje v skupini je lažje [6]

(Arhiv OŠ Lava)

Otroci sami preizkušajo, se učijo reševati napake, raziskujejo svoje lastne sposobnosti in omejitve, kar vse skupaj vodi k obvladovanju nalog. [7]

2.4 V šolskem letu 2018/2019 načrtujemo izvedbo naslednjih aktivnosti:

- FIT jutranja vadba v okviru jutranjega varstva – 2 x tedensko.
- FIT gibalni odmor: vsak dan med 20-minutnim odmorom imajo učenci na voljo dodatnih 10 minut za dejavnosti v telovadnici in v večnamenskem prostoru.
- FIT gibalne minute: učitelji vsak dan izvedejo vsaj 3 minute gibalnih aktivnosti ob šolski klopi med poukom.
- FIT hidracija: starše bomo na uvodnih roditeljskih sestankih seznanili s pomenom pitja vode in jih spodbudili, naj učenci v šolo prinašajo plastenke, in tako poskrbijo za hidracijo. Na voljo imajo vodo iz pipe v vsaki učilnici.
- FIT hodniki: na šoli bomo uredili hodnike, ki spodbujajo h gibanju.
- FIT aktivno sedenje: učence večkrat pri vsaki uri spodbujamo k spremembi položaja na stolu.

3 Zaključek

Vzgoja in izobraževanje, ki izhajata iz preštevilnih ciljev, zahtevata od učencev veliko količino opravljenih nalog in pridobljenih ocen. Oboje lahko postane ovira za učno slabše učence, saj vse zadane naloge opravi le peščica najboljših učencev, prav tako je s pridobitvijo odličnih ocen.

Želja po ugajanju, vpliv staršev in izobraževalni sistem silijo mlade v podrejanje za dosego zahtevanih ciljev. Preštevilnost ciljev in tudi predmetov, ki jih morajo učenci opraviti, ne bi smeli biti podrejeni šolskemu sistemu, ki na takšen način nadzoruje delo učiteljev, zaposlenost učencev in skrb staršev. Učenci se v želji, da bi dosegli vse zastavljene cilje, ali pa le zadostili željam staršev, prilagajajo šolskemu sistemu. Togo postavljen šolski sistem omogoča stabilnost in nespremenljivost na eni strani in potrebo po prilagajanju in spremembah na drugi strani. Spoznanje ostaja, da lahko učencem v izobraževanju ponudimo več, če izluščimo bistvo in ločimo bolj in manj pomembne cilje. Za doseganje ciljev pa uporabimo nove pristope in metode, ki spodbujajo aktivno učenje. Fit4kid upošteva potrebe otrok. Kot program se implementira v otrokov urnik s kratkimi aktivnostmi, ki spodbudijo fizično aktivnost togo postavljenega učnega procesa, v katerem je večinoma zahtevano sedenje. Aktiviranje prvinskega učenja za znanje, veščine in vzgojo otroka v šoli in doma zahteva premike in aktualizacijo vsebin ter njihovo takojšnje povezovanje z njihovimi zmožnostmi.

Oviri, ki ju izpostavim sta prezasedenost in neenotnost deležnikov v vzgoji in izobraževanju, ki preprosto nadzorujeta otroka, starše in učitelja, da se odzovejo vsak po svoje in v podrejeni vlogi.

Prezaposlenost in zaskrbljenost učiteljev, učencev in staršev, da bodo učenci usvojili vse potrebne cilje in dobili najboljše ocene, zavira vnašanje novosti, ki bi jih bili pripravljeni razvijati in izvajati. Le prevzemanje novih, v svetu že znanih, šolskih in vzgojnih sistemov, lahko ustvari monotono okolje brez izzivov, zato želimo podkrepiti našo avtonomnost z vnašanjem aktivnega učenja v pouk. Prisluhniti človeški fizionomiji in otroka razvijati v vseh inteligencah z uporabo didaktike za pristop učenja iz gibanja so lahko pomembnejši od cilja.

4 Viri in literatura

1. *OSNOVNO šolstvo*. [Online]. [Citirano 4. jul. 2018]. Dostopno na spletnem naslovu: http://www.mizs.gov.si/si/delovna_podrocja/direktorat_za_predsolsko_vzgojo_in_osnovno_solstvo/osnovno_solstvo/#c17845
2. *PREDMETNIK osnovne šole*. [Online]. [Citirano 4. jul. 2018]. Dostopno na spletnem naslovu: http://www.mizs.gov.si/fileadmin/mizs.gov.si/pageuploads/podrocje/os/devetletka/predmetniki/Predmetnik_OS.pdf.
3. *KJE vas čevelj žuli?* [Online]. [Citirano 4. jul. 2018]. Dostopno na spletnem naslovu: http://kje-vas-cevelj-zuli-solstvo.blogspot.com/2016/06/demokraticne-sole.html.
4. *FIT Slovenija – svet gibanja, svet veselja*. [Online]. [Citirano 4. jul. 2018]. Dostopno na spletnem naslovu: http://www.o-strazisce.kr.edus.si/index.php/projekti/fit-4-kid/1180-fit-slovenija-svet-gibanja-svet-veselja.
5. *MEDNARODNI projekt Fit4Kid*. [Online]. [Citirano 4. jul. 2018]. Dostopno na spletnem naslovu: http://www.os-kosana.si/mednarodni-projekt-fit4kid/.
6. *TEDEN zdravja – 4. razred*. [Online]. [Citirano 4. jul. 2018]. Dostopno na spletnem naslovu: http://www.oslava.si/wordpress/20172018-2/teden-zdravja-4-razred/.
7. *FIT Slovenija.* [Online]. [Citirano 4. jul. 2018]. Dostopno na spletnem naslovu: http://www.os-loka-crnomelj.si/?page_id=5881.

Šolski center Ravne

Srednja šola Ravne na Koroškem

Sabina Pačnik

VZGOJA SKOZI POUK KNJIŽEVNOSTI

EDUCATION THROUGH TEACHING LITERATURE

Povzetek

Branje oblikuje posameznikovo prihodnost, saj vpliva na vse plati njegovega življenja: na inteligenco, odnose, razgledanost, samozavest, notranjo zadovoljstvo, zdravje, poklicno kariero in družbeni položaj. Najpomembnejša vloga slovenista v vzgojno-izobraževalnem procesu je navajanja mladih na kritično presojanje prebranega ter argumentiranje le-tega, s čimer bodo razvijali veščine, ki jim bodo v oporo v nadaljnjem življenju. V prispevku sem se osredotočila na pomen branja umetnostnih besedil v smislu socializacije in oblikovanja vrednot dijakov v srednješolskem izobraževanju. Predstavila sem lastno prakso skozi obravnavo odlomkov pri učnih urah ter skozi dve obliki samostojnega branja integralnih besedil, to je obvezno domače branje in prostovoljni bralni klub.

Ključne besede: branje, književni pouk, socializacija, vrednote, domače branje, bralni klub

Abstract

Reading forms the future of each individual, because reading influences every aspect of the individual's life: intelligence, relations, common knowledge, confidence, inner satisfaction, health, professional career and their social status. The most important part of a professor of the Slovene language in the learning-educational process is teaching young people to be critical to and argument what they read. With this, they will develop the skills useful in life.

In this article I concentrated on the meaning of reading texts in the sense of socialization and the formation of students' values in high school education. I presented my own practice in which we went through an excerpt in the classroom and through two methods of independent reading of integral texts in the form of mandatory reading at home and the voluntary reading club.

Key words: reading, reading class, socalization, values, reading at home, reading club

1 Branje in mladi

Branje je večstopenjski zapleten proces, kamor je vključenih veliko število možganskih operacij. Sam proces branja naj bi zaposloval kar tretjino možganov, ki med tem časom izvajajo dešifriranje, povezovanje, pomnjenje, domišljanje, sklepanje, predpostavljanje in še kaj (Furedi, 2017). Gre torej za velik intelektualni napor.

Branje je družbeno-kulturno pogojeno, zato v danem času in prostoru narekuje svojevrstno družbeno prakso (Furedi, 2017). Treba se je zavedati, da vsaka generacija vzpostavi nov odnos do branja, pri današnji mladini pa se nekako prvič poraja občutek, da branje, ko govorimo o daljših oziroma literarnih besedilih, ni več užitek, temveč nekaj zahtevnega, celo nepriljubljenega. Nove tehnologije zahtevajo od uporabnikov, zlasti mladih, predvsem dešifriranje sporočila kot sredstva za dostop do informacij. Branje se enači z upravljanjem informacij in táko je branje večine mladih, ki vedno manj posegajo po besedilih, kjer ima vsebina zares veljavo. S tega vidika lahko trdimo, da bralna kultura mladih upada, s tem pa se znižuje sposobnost posameznikovega kritičnega razmišljanja in presojanja.

Ožji vzgojni cilj se pri pouku književnosti imenuje književna kultura in zajema privzgojen pozitiven odnos do umetnostnih besedil, medtem ko širši vzgojni cilj zajema oblikovanje splošnega vrednotnega sistema posameznika (Krakar Vogel, 2004). Z branjem in presojanjem prebrane literature se torej oblikujejo pomembne življenjske veščine in ob pomanjkanju tovrstnega branja se pri mladih ne bodo razvijale ustrezno oziroma zadostno. Dober bralec je namreč nekdo, ki k branju pristopa radovedno in ob tem razmišlja s svojo glavo (Sarto, 2015). To pomeni, da razvija kritično presojanje – kompetenco, ki jo bo tudi sicer v odraslosti uporabljal v širšem družbenem življenju. Pameten in zrel bralec je največji izziv moderne dobe (Furedi, 2017).

Branje je tisto, ki razvija in bogati osnovno družbeno orodje, to je komunikacijo, skozi katero izražamo lastna spoznanja, rešujemo konflikte, izražamo čustva in delimo ideje (Grosman, 2004). Vse našteto so dejstva, ki vodijo h kakovostnejšemu življenju, nas, pedagoge, ki smo odgovorni za oblikovanje kritičnih bralcev, pa vzpodbujajo in opozarjajo na nujnost razvijanja ustreznih bralnih strategij. Sama kot slovenistka vidim priložnost za razvoj kritičnih in odgovornih posameznikov ravno skozi pouk književnosti.

1.1 Srednješolci in umetnostna besedila

Umetnostno besedilo odpira veliko možnosti interpretacije, zanimivo pa je zlasti z vidika etike, empatije, medkulturnosti, drugačnosti in tudi z vidika stvarnosti. Našteta dejstva oblikujejo mladega posameznika, da bo v odraslosti zmožen samostojnega presojanja in vrednotenja življenja. Zato je pomembno, kaj mladi bralec bere, kako pristopa do tovrstnih besedil in kako poteka refleksija prebranega. Tu igra ključno vlogo učitelj, ki je hkrati motivator in usmerjevalec branja (Grosman, 2004).

V učnem načrtu za srednje strokovne in poklicne šole je zapisano, da dijaki ob književnem besedilu razvijajo sporazumevalno zmožnost in pridobivajo književno znanje, to pomeni, da umeščajo besedila v kulturni in časovni kontekst, pridobivajo literarno-teoretično znanje, ob tem pa razvijajo zmožnost čim globljega doživljanja, razumevanja in vrednotenja književnih oseb, prostora, časa in dogajanja. Srednješolci svoje recepcijske zmožnosti (doživljanje, razumevanje in vrednotenje) razvijajo na dva načina, in sicer se govorno odzivajo na književno besedilo ter o prebranem pišejo ustvarjalna besedila. Cilji, h katerim torej slovenisti strmimo, so, da dijaki razmišljujoče in kritično sprejemajo književno besedilo, stopajo v dialog z umetnostnim besedilom in tudi v dialog o umetnostnem besedilu ter ob tem prepoznajo branje kot užitek in intelektualni izziv (Grosman, 2004). Tovrstno branje omogoča oblikovanje osebne in narodne identitete, širjenje obzorja ter spoznavanje svoje kulture in kultur drugih. S tem gradijo strpen odnos do drugih in drugačnih, hkrati pa razvijajo svojo socialno kulturno in medkulturno zmožnost.

Srednješolec se z branjem umetnostnih besedil srečuje pri pouku in doma. Pri pouku je s pomočjo učiteljeve priprave voden skozi branje in obravnavo odlomkov izbranih književnih del, doma pa bodisi bere odlomke književnih besedil iz berila kot izhodišče za obravnavo pri učni uri, bodisi samostojno bere celotno umetnostno besedilo za domače branje, bodisi prakticira branje poljubne literature kot prostočasno dejavnost.

Največji problem oziroma izziv, s katerim se slovenisti srečujemo pri obravnavi književnih del, je, da jih mladi dojemajo kot »nekoristna« za življenje, saj v njih ne prepoznavajo segmenta, ki vpliva na razvoj njihove osebnosti in oblikovanje odnosa do soljudi in sveta na sploh, čeprav priznavajo, da jih včasih odlomek pritegne, in to takrat, ko se na osnovi prebranega razvije zanimiv dialog. To kaže na pomembnost učitelja v komunikacijskem odnosu književno besedilo – dijak – učitelj (Kraker Vogel, 2016). Ob obravnavi vsakega dela bi moral učitelj razmisliti,

katera vprašanja oziroma segmenti v obravnavanem delu bodo za dijake zanimivi, da se bodo z njimi lahko poistovetili ter na tak način ponotranjili literarno delo. Učitelji tako vpliva na pozitiven odnos do književnosti in če ta proces večkrat ponovi, bo pri mladih vzbudili zanimanje za leposlovje. To bi moral biti izziv za vse sloveniste, še zlasti, če nismo naravnani le na literarno-teoretično znanje in pomnjenje, temveč v obravnavi književnosti vidimo priložnost za uresničitev širših in kompleksnejših učnih ciljev – navdušenje nad umetnostnimi besedili, skozi katere bodo dijaki pridobivali izkušnje za življenje.

2 Obravnava književnih besedil na Srednji šoli Ravne

Na Srednji šoli Ravne izvajamo srednje strokovno in poklicno ter nižje poklicno izobraževanje strojne, elektro in računalniške smeri. Torej je na šoli prevladujoča fantovska populacija, za katero pa vemo, da so predvsem informativni bralci, ne pa toliko ljubitelji leposlovja. To je potrdila tudi anketa, ki smo jo izvedli pred tremi leti na enem izmed projektnih tednov, ko se je skupina dijakov ukvarjala z bralnimi navadami dijakov na šoli. Anketirali so slabo polovico dijakov srednjega strokovnega in poklicnega izobraževanja in ugotovili, da ob branju leposlovja uživa le slaba četrtina anketiranih junakov. Kot vzroke nezanimanja za tovrstna besedila so navajali, da se ob takih besedilih težko zberejo, da se predolga, nezanimiva in podobno. Tako večina dijakov poklicne usmeritve po književnih besedilih sploh ne posega, edini stik z njimi predstavlja branje odlomkov iz literarnih del pri urah slovenščine, pri srednje strokovnih programih pa preberejo le obvezna domača branja, pa še te jih nekaj ne prebere v celoti. Če povzamem, večina dijakov naše šole še ni odkrila literature v pravem pomenu besede in jih to tudi ne zanima.

Z umetnostnimi besedili se dijaki na naši šoli srečujejo z branjem leposlovnih odlomkov, kar se odvija bodisi pri urah bodisi doma, ter z branjem integralnih besedil, kar pa v celoti poteka doma. S slednjimi se srečujejo preko obveznega domačega branja. Ob tem pa na šoli poteka še branje književnih del v okviru bralnega kluba, Tekmovanja iz slovenščine za Cankarjevo priznanje in projekta Rastem s knjigo.

2.1 Branje odlomkov književnih besedil pri pouku

Branje književnih odlomkov pri pouku je regulirano, torej dijak pod neko »prisilo« vstopa v odnos z besedilom. Učitelj – motivator ima težko nalogo, kako dijaka pripraviti, da se bo z radovednostjo lotil branja odlomka.

Pri dijakih srednjega poklicnega izobraževanja je za motivacijo potrebno veliko več časa kot pri dijakih srednjega strokovnega izobraževanja. Pri prvih o ključni temi oziroma vrednoti, ki jo izpostavi odlomek, debatiramo že pred branjem. Dijaki predstavijo svoje poglede in izkušnje ter komentirajo mnenja sošolcev. Ob tem sama nastopam zgolj v vlogi poslušalke in dovolim, da dijaki prosto stopajo v dialog. Na tak način se odprejo za sprejemanje literarne zgodbe. Pri tej stopnji izobraževanja je tudi zelo pomembno, kako jim učitelj predstavi celotno fabulo, podano pred branjem odlomka. Predstavljena mora biti preprosto in čim bolj doživeto. Ker na tej stopnji prevladujejo dijaki s slabo usvojeno bralno tehniko in imajo zato ob samostojnem branju težave z razumevanjem besedil, jim odlomke z glasnim branjem predstavim sama, dijaki pa me spremljajo s tihim branjem. Razumevanje besedila je tako lažje. Takoj po glasnem branju dijaki v nekaj minutni tišini podoživljajo prebrano in o njem razmišljajo. Dam jim torej možnost individualnega odziva. Sledi dialog, kjer prevzamem vlogo usmerjevalke pogovora. Ta vloga je aktivnejša kot v začetni motivaciji. Z vprašanji najprej spodbujam izražanje občutenj ob prebranem. Opozarjam jih na iskrenost in ne dovolim, da se drug drugemu posmehujejo ali negativno komentirajo izražanja drugih. Sledi izpostavitev tem, o katerih so sicer dijaki razpravljali že v uvodni motivaciji, vendar sedaj presojajo in vrednotijo dogodke in okoliščine v prebranem odlomku ter ravnanja književnih oseb. Tudi v tem delu dijake zgolj usmerjam in k izražanju spodbujam pasivnejše dijake.

Pri srednje strokovnem izobraževanju, kamor so vključeni dijaki s širšim splošnim znanjem, je čas motivacije za sprejem določenega književnega dela krajši, mnogokrat ga poskušam navezati na sodobno družbeno dogajanje. Po predstavitvi okvirne zgodbe, ki jo včasih predhodno doma pripravi posamezni dijak, sledi samostojno tiho branje odlomka. Tak način dijakom omogoča, da prebrano sproti ponotranjajo v tišini, se med branjem tudi zaustavijo ali določen del preberejo še enkrat. Po končanem branju si dijaki zapišejo občutenja ter poskušajo izpostaviti vrednote, ki v odlomku izstopajo. S tem se pripravijo na dialog, ki sledi, hkrati pa tudi ne motijo bralne tišine počasnejših bralcev. V pogovoru dijaki vstopajo v dialog drug z drugim in se na tak način učijo sprejemati različna mnenja oziroma brez konfliktov in

argumentirano izražajo nestrinjanja s sošolci. Na tej stopnji izobraževanja prav tako aktualiziramo teme književnih del v sodobni čas in prostor.

Pri izpeljavi tovrstnih ur dam velik poudarek na to, da sem sama zgolj usmerjevalka poteka ure, kar pomeni, da sem dobra opazovalka in poslušalka, da znam torej tudi molčati, sem domiselna, iznajdljiva in v pogovor vpletam humornost. Od dijakov ne pričakujem, da besedilo razumejo kot sama, jim ne vsiljujem lastnih prepričanj (kar ne pomeni, da jih ne izrazim) in jih ne vodim do že oblikovanih interpretacij.

Nadvse pomembno vlogo pripisujem začetni motivaciji, zato v njo vlagam veliko energije in težim k raznolikosti. Prakticiram možganske nevihte, oglede odlomkov gledaliških predstav ali filmov na YouTube kanalu, branje aktualnih časopisnih novic na književno temo, uvodno poslušanje glasbe, povezane z obravnavanim odlomkom, in podobno. Sproščenost dialoga poskušam doseči s čim prijetnejšim oziroma drugačnim okoljem, tako da so včasih pogovori o prebranem speljani sede na tleh v učilnici, v bližnjem parku ali v knjižnici. Žal pa je še vedno tovrstno srečevanje z literaturo pri mnogih dijakih tudi edino srečevanje z umetnostnimi besedili.

2.2 Obvezno domače branje

Gre za delno prostočasno branje, ki temelji na obravnavi integralnih besedil. Delno prostočasno je zato, ker dijaki sicer berejo v svojem prostem času, a so v to še vedno prisiljeni, prav tako pa nimajo možnosti povsem svobodne izbire med naslovi književnih del. Na naši šoli je del izvedbenega kurikuluma, kar pomeni, da dijaki to morajo opraviti, če želijo doseči zaključeno oceno pri slovenščini. In to je velikokrat tudi edina motivacija, da dijaki delo preberejo.

V srednjem poklicnem izobraževanju morajo dijaki v šolskem letu prebrati eno knjigo, v vsakem letniku pa lahko izbirajo med naborom treh knjig, v katerem je eno delo iz izvedbenega kurikuluma, eno sodi v sodobno mladinsko književnost, eno pa je pesniška zbirka. Načeloma gre za dela slovenskih avtorjev. Dijaki morajo delo prebrati do določenega datuma, ko tudi oddajo izpolnjeno pisno predlogo o prebranem delu. Ta od njih zahteva, da na kratko obnovijo fabulo, označijo literarne like in razmišljajo o izpostavljenih segmentih dela. Pri slednjem gre največkrat za razmišljanje o pomenu izpostavljenih vrednot.

V srednji strokovni usmeritvi dijaki v vsakem letniku preberejo tri književna dela, izjema je zaključni letnik z dvema deloma. Dela so iz klasične in sodobne književnosti. Tudi tukaj določimo datum, do katerega morajo oddati izpolnjeno obširno pisno predlogo. Večina nalog od dijakov terja zahtevnejše miselne procese, ne toliko pomnjenja in reproduciranje znanja, temveč samostojnega poustvarjanja, skozi katerega se kaže njihova sposobnost analize, sinteze, primerjave, vrednotenja in argumentiranja.

Vsi dijaki svoje pisne izdelke odložijo v Mape branja, ki so shranjene v šoli. Na tak način poskušam zajeziti prepisovanje. Izdelke pregledam in tiste, ki niso zadovoljivo rešeni, zavrnem. Dijak ima čas, da ga dopolni do konca šolskega leta, saj je to pogoj, da mu zaključim oceno.

Tovrstno branje se za dijake močno razlikuje od vodenega branja pri pouku. Dijaki namreč niso deležni neposredne motivacije, ki bi jih pripravila na branje, spoprijeti pa se morajo tudi z relativno dolgim besedilom, kar mnoge odbije že pred začetkom branja. Prav tako obravnavo dela ne zaključuje ustna interpretacija kot pri pouku, temveč morajo o prebranem pisati, kar je za njih napornejše. Prednost tovrstnega branja je, da ga dijak v celoti organizira sam – od časa, tehnike, strategije in izbora branja. Pri tej obravnavi literarnih del ostajam v vlogi posredne usmerjevalke, saj jih skozi zapisane naloge nagovarjam in vodim do spoznanj, na katera se bodo lahko oprli v življenjskih situacijah.

2.3 Bralni klub

Klub na šoli obstaja štiri leta. Srečujemo se štirikrat v šolskem letu. Število dijakov iz leta v leto niha, največ pa je bilo vanj vključenih petnajst udeležencev. Obiskujejo ga predvsem dijaki srednjega strokovnega izobraževanja, le en dijak je bil iz poklicnega programa. Gre za dijake, ki jim književna besedila predstavljajo vrednoto, jih torej čutijo kot potrebo, zato berejo tudi v prostem času. So redni obiskovalci knjižnic in ostalih literarnih prireditev. Vloga motivatorja branja je tukaj minimalna, saj celotna dejavnost temelji na svobodni izbiri, udeležba v klubu pa ne prinaša nobenih bonitet (ni ocen, ne šteje se k obveznim izbirnim vsebinam ipd.). Gre torej zgolj za notranjo motivacijo. Dijaki v večini izhajajo iz bralno aktivnih družin, kjer tudi starši veliko berejo, kupujejo knjige, imajo lastne knjižnice in podobno. Ob srečanjih na šolskih hodnikih mi celo sami poročajo o občutenjih in razmišljanjih ob prostočasnem branju oziroma me seznanjajo z naslovi del.

Temeljni kriterij pri izboru del je, poleg starosti in interesa bralcev, kakovost. V ta namen uporabljam Priročnik za branje kakovostnih mladinskih del, kjer domači strokovnjaki ocenjujejo tovrstna književna dela z zlatimi hruškami. Predvsem izbiram knjige, ki odpirajo nove svetove, nudijo na realnost drugačne poglede ter sporočajo, da je možno ideale spremeniti v izzive.

Tukaj uporabljene bralne strategije temeljijo na notranjem odzivu udeležencev. Dijaki se lotijo branja na študijski način, kar pomeni, da bralec postane mislec. Branje poteka doma v tišini, kar omogoča ponotranjanje prebranega in ko mladostnik prodre v globine prebranega, se objektivno branje prelevi v subjektivno – lastno branje. Besedilo razume večplastno, ob tem pa se mu odpirajo novi pogledi in nova razmišljanja. Tovrstno branje zahteva bralčevo intenzivnejše čustvovanje in bolj poglobljeno empatijo, saj skozi branje pade v dogajanje – neposredno vidi, sliši, čuti. Da postanejo dijaki avtonomni bralci, dokazujejo individualne bralne sheme, ki si jih izdelujejo ob branju, in so jim na srečanju v oporo pri pogovoru. Skozi slednjega izražajo lastne presoje in ob tem spodbujajo odzive ostalih bralcev. Dinamika skupine je tukaj zelo visoka, moja vloga usmerjevalke pogovora pa zelo šibka. Temu botruje tudi okolje naših srečanj, saj se srečujemo v šolski knjižnici na vrečastih blazinah, kjer sem sama le ena od bralk, torej nikakor ne mentorica oziroma učiteljica. Zaradi teh neformalnih dejavnikov je tudi sproščenost udeležencev večja kot sicer. Tako dijaki nimajo težav govoriti o prebranem oziroma izraziti lastnih prepričanj. Svet in družbo razumejo kompleksnejše, manj idealistično. Ne marajo zgodb s srečnimi konci, saj če avtor pusti zaključek odprt, to daje možnost različnih interpretacij, o katerih lahko potem na srečanju razpravljajo.

Tukaj branje zagotovo dosega najpomembnejši pedagoški cilj: spodbujati k miselni aktivnosti in kritičnemu ter argumentiranemu vrednotenju prebranega.

Slika 25: Srečanje bralnega kuba
(Lasten vir)

Slika 26: Srečanje dijakov bralnega kluba s Tonetom Partljičem
na prireditvi v Medgeneracijskem centru Ravne
(Lasten vir)

3 Zaključek

Branje je komunikacijsko orodje v procesu socializacije. Je sredstvo za oblikovanje posameznikove osebnosti, k čemur prispeva bralčeva refleksija prebranega. Branje je torej zelo pomembno tudi za sam družbeni napredek, tako kulturni, ekonomski kot tudi politični (Furedi, 2017). Če se učitelji, zlasti slovenisti, tega zavedamo, stopamo v učni proces z veliko odgovornostjo. Literarna dela so namreč na poseben način zapisane življenjske zgodbe in branje teh mladim omogoča boljše razumevanje življenja.

Pri srednješolcih zaznavamo pri umetnostnih besedilih upadanje bralne kulture. Vzrok za to je najverjetneje dejstvo, da tovrstna literatura ne prinaša hitrih in enoznačnih informacij, kot jih mladi danes v večini dobivajo preko spleta in sodobnih tehnologij. Književna besedila prinašajo poglobljeno in večplastno sporočilnost, do katere pride posameznik postopno, z razmišljanjem in vživljanjem. Navdušiti mlade za branje leposlovja je izziv, kajti literarno delo usvojimo le, če beremo iz užitka. Vtisne se nam v spomin na osnovi nekega spoznanja, ki nam lahko pomaga v realnem življenju. Učitelj nastopa v tem procesu kot motivator in usmerjevalec. Pri obeh vlogah mora dobro poznati tako posameznike kot razred in to upoštevati pri motivaciji in pri strategijah, s katerimi pripelje dijaka do lastnih zaključkov in spoznanj. Pri učnih urah predstavljata prednosti neposredna motivacija in sprotno prilagajanje dialoga, slabosti pa sta različne zmožnosti posameznikov ter »prisila« branja točno določenih del. Pri domačih branjih je omogočena vsaj delna izbira, je pa težje dijake motivirati, prav tako je vodeno razmišljanje pripravljeno vnaprej in ga ni mogoče prilagajati dijakovim interesom. Najlažje učitelj opravlja

svoje poslanstvo skozi prostovoljne bralne klube, kjer dijaki berejo res zaradi lastnega interesa in imajo v večini usvojeno tehniko podrobnega študijskega branja ter kritičnega razmišljanja ob in po branju.

V prihodnosti želim v pouk književnosti vključiti še več pristopov, na primer branje elektronskih knjig, pogovore o prebranem z zunanjimi udeleženci, ogled gledaliških in filmskih predstav o prebranih književnih delih, s čimer bi lahko primerjali različne umetniške pristope, in podobno. Zavedam se, da mi nikakor ne bo uspelo vzgojiti samih navdušenih bralcev, kar je tudi drugotnega pomena. Glavni namen je koristna uporaba pridobljenih bralnih spretnosti, pa bodisi zaradi užitka, bodisi iz nuje, bodisi iz koristi. Razvijanje kritičnega mišljenja je temeljni vseživljenjski proces, zato ga moramo ozaveščati po vsej vertikali izobraževanja.

4 Viri in literatura

1. FUREDI, F. *Moč branja: od Sokrata do Twitterja.* Ljubljana: UMco. 2017.
2. GROSMAN, M. *Zagovor branja: bralec in književnost v 21. stoletju.* Ljubljana: Sophia. 2004.
3. KRAKAR Vogel, B. *Poglavja iz didaktike književnosti*. Ljubljana: DZS. 2004.
4. KRAKAR Vogel, B. Oblike kurikularnega branja literature. *Otrok in knjiga*. 2016, št. 95 (letn. 43), str. 5–16.
5. SARTO, M. *Strategije motiviranja za branje.* Medvode: Malinc. 2015.

5 Priloge

Priloga 1: Primeri nalog s pisne predloge domačega branja

(Marjana Moškrič, Sanje o belem štrpedu; 1. letnik, program SSI)

- Iz zapisov na desni izberi, katera oznaka najbolje predstavlja posamezni literarni lik na levi. Številko ob oznaki na desni prepiši na črto na levi strani.

Daša _____

Neža _____

Jon _____

Mina _____

Saba _____

1 Če ne plešeš tako kot hoče, te zradira. Ne upošteva nobenih pravil.

2 Ima težave s kilogrami, ne čuti pripadnosti s svetom, v katerem živi, iz njega poskuša zbežati.

3 Umre kot tarča mladostne norije, uradno ji pripišejo samomor.

4 Slepo sledi najstniški vodji, se mu podreja in si zatiska oči pred realnostjo.

5 S svojo zunanjostjo in pomembnostjo omreži nasprotni spol, v resnici pa je hladna, vase zavarovana in preračunljiva oseba.

- Še enkrat preberi odlomek iz knjige, ki ga pripoveduje Sonja.

»*Počasi sem začela živeti dvojno življenje. Takrat se je stara Šona sramovala hinavske Sonje. Najraje bi jo zbrcala, zadavila. Nova Sonja je zatajila podgano Šono. Bi ji najraje izpraskala oči /…/ In tako sem se predala. Pokopala sem staro Šono. Nobene Šone ni več, sem si dopovedovala, ko sem se podala v tisti udobni bleščeči svet. Čeprav …*«

(Moškrič, M., 2016. *Sanje o belem štrpedu.* Maribor: Litera., str. 171)

Katero spoznanje o Šoni ti poda zgornji odlomek?

_____

_____

_____

- Sonja v zgodbi razmišlja: *» … Otroci in starši. Nobeden ne izbira. Eden drugemu smo maček v žaklju.«* Zapiši svoje razmišljanje o zapisanem.

_____

_____

_____

_____

_____

_____

- Pisateljica zaključi pripoved s povedjo, ki jo izreče Sonja: *»…Po celem svetu je šel naš šepet in še naprej v vesolje, se mi zdi.«* Avtorica je torej pustila odprt konec, kar pomeni, da si ga bralec razlaga po svoje. Kako si ga razlagaš ti?

_____

_____

_____

_____

_____

_____

Gimnazija Celje - Center

Ana Pečnik

ORISI ODSTOPANJA

OUTLINES OF DEVIATIONS

Povzetek

Pojem dediščina se danes uporablja vse pogosteje, saj je zavedanje o njeni ohranitvi preseglo vsa pričakovanja. Po premisleku o vprašanju, kako dediščino vključiti v vzgojno-izobraževalne procese, ugotovimo, da jo na nezavedni ravni implementiramo skoraj v vseh procesih vzgoje in izobraževanja. Za uspešno razvijanje pozitivnega občutka do preteklih zapuščin obstaja več načinov, a vse imajo cilj, da mladostniki artefakte iz preteklosti vidijo in prepoznajo. S tem bogatijo razvoj, vzpostavljajo odnos do preteklosti, hkrati pa je to tudi vzpodbuda za njihovo lastno raziskovanje zgodovine z zavedanjem, da to vpliva na sedanjost in na prihodnost. V prispevku so nanizani primeri dobrih praks vključevanja dediščine v izobraževalni proces, različni pristopi, s pomočjo katerih lahko krepimo skrb za preteklost in ugotovitve, da razumevanje in spoštovanje preteklosti pomeni kakovostnejše življenje – dijakov in učiteljev – tako v osebnem kot v profesionalnem svetu. Vedeti moramo, da je mogoče z medpredmetnim povezovanjem dediščino preplesti s celotnim učnim načrtom. Pri tem pa je pomembna aktivna vloga vseh deležnikov v vzgoji in izobraževanju.

Ključne besede: dediščina, likovna umetnost, medpredmetno povezovanje, zunanje institucije

Abstract

The term heritage is being used more and more often nowadays because the awareness of preserving the heritage exceeds all hopes. There are several ways to successfully develop the positive sentiment towards the inherited heritage, but all strive for the same goal: to help young people see and recognize the artefacts of the past. In the article there are examples of good practices for the incorporation of cultural heritage in the educational process; further various ways in which we can increase the care for the past. It follows that understanding and estimating the past means a better quality of life for both students and teachers in a personal and professional sense. We assume that it is possible to interweave cultural heritage in a cross-curricular cooperation with the entire curriculum. This requires an active role of all participants - students and teachers.

Key words: cross-curricular cooperation, fine arts, heritage, outsider institutions

1 Gimnazija Celje - Center je kulturni spomenik

Mogočno poslopje Gimnazije Celje - Center (v nadaljevanju GCC) danes predstavlja največjo ohranjeno in edino javno secesijsko zgradbo v Celju. Secesija se je kot arhitekturni in likovni slog v Evropi pojavila ob koncu 19. stoletja ter trajala do prve svetovne vojne, ko je počasi začela izginjati iz umetniškega prostora. Spremenjeni pogledi so se odražali v vseh pogledih umetnosti; v arhitekturi, likovni umetnosti, slikarstvu, kiparstvu idr. Secesija je takrat predstavljala hipni odstop od takrat obstoječih in dobro poznanih likovnih praks. Večinoma so bile secesijske stavbe celostne umetnine svojega časa, tako zaradi oblikovanja zunanjosti kot tudi zaradi dekorativnosti interjerjev, stavbnega pohištva in notranje opreme. Stavba GCC je do danes ohranila historično funkcijo in bila skrbno obnovljena po spomeniškovarstvenih pričakovanjih (Kerbavec, et al., 2012). Veličasten arhitekturni koncept javnega poslopja z razgibanimi strešinami, s stavbnimi masami ter z značilnimi secesijskimi oblikami zunanjščine ustvarja celovito arhitekturo iz začetka 20. stoletja. S svojo lokacijo predstavlja pomembno in kvalitetno prostorsko dominanto v severnem zaključku starega mestnega jedra (prav tam). Vsi, ki sobivamo v tako pomembnem arhitekturnem spomeniku, zelo dobro vemo, kaj pomeni kulturna dediščina, kako jo ohranjati, zanjo skrbeti in to tudi privzgojiti mladostnikom, ki po njej kleno in samozavestno korakajo. V nadaljevanju prispevka je predstavljeno, kako na GCC v šolski sistem vpletamo skrb za dediščino, naše sodelovanje z zunanjimi institucijami in projekt *Orisi odstopanja*.

2 Implementacija kulturne dediščine v šolski vsakdan

Na Gimnaziji Celje - Center (v nadaljevanju GCC) izvajamo tri izobraževalne programe: gimnazija, umetniška gimnazija – likovna smer (v nadaljevanju UG) in program predšolska vzgoja. Pri načrtovanju pouka, projektnih in obšolskih aktivnostih sledimo kurikularnim smernicam, obenem pa z vključevanjem sodobnih pedagoških trendov in strateških dokumentov poskušamo čim jasneje slediti ciljem globalnega učenja ter vzgoje in izobraževanja za trajnostni razvoj. Tome, Bogataj, Sedej (2011, str. 94) pravijo, da je kulturna dediščina skupek vseh področij človekovega delovanja in da se *»/.../ prepleta praktično z vsemi različnimi segmenti kurikulumov v vzgoji in izobraževanju.«* Ravno zaradi tega lahko dediščina postane vezni člen in stičišče vseh predmetnih področij.

2.1 Kultura in umetnost v izobraževanju

Vsi deležniki v vzgoji in izobraževanju se moramo dobro zavedati pomena umetnosti in kulture v učnem procesu. Ravno zaradi tega ju moramo dosledno in smiselno vključevati v šolski vsakdan. Bucik in Požar Matijašič (2008) pravita, da sta za učinkovit razvoj mladostnika izjemno pomembna dva vidika: *vzgoja v umetnosti* in *vzgoja z umetnostjo*. Slednji vidik spodbuja pri mladostniku splošne učne spretnosti in znanja ter pozitiven odnos do šole kot vzgojno-izobraževalne institucije. Vzgoja v umetnosti pa razvija različne načine mišljenja ter izražanja skozi umetniške forme – ples, glasbo, gledališče, vizualne vsebine idr. Vse to pa pripomore k izboljšanju odnosa do šole in učenja ter povečanju mladostnikove kulturne identitete. Iz tega je razvidno, da vključevanje v katero koli panogo umetnosti izboljšuje ne le odnos do šolskega dela, temveč tudi dviguje kvaliteto življenja in razvija še kako pomembne vrednote. Musek (2008, str. 79) pravi, da so vrednote v nekem družbenem in kulturnem okolju izjemnega pomena, da so *»/… / izraz samega jedra človeštva in človeških kultur.«* Pri svojem delu se kot učiteljica umetnostne zgodovine, risanja in slikanja ter likovne umetnosti z umetnostjo srečujem dnevno. To mi omogoča, da v učni proces ustvarjanja in kreativnosti dnevno vključujem vse panoge umetnosti, kar pomeni, da se dijaki srečujejo s številnimi umetniškimi vsebinami. Strokovni predmeti predstavljajo kreativno paleto ustvarjalnosti znotraj učnega načrta − dijaki lahko svojo individualno in avtentično kreativnost izražajo na številne načine z mnogimi likovnimi sredstvi. V učnem načrtu je prav tako veliko prostora za učiteljevo lastno ustvarjalnost/tvornost pri izbiri likovnih nalog in številnih drugih umetniških projektov. V zadnjem času je video umetnost postala medij, s pomočjo katerega dijaki najraje odkrivajo in raziskujejo različne probleme ter iščejo številne odgovore na vprašanja, ki jih zanimajo, s katerimi se srečujejo. Lukan (2008, str. 69) pravi, da je video odličen del pedagoškega procesa, saj združuje nemalo predmetnih področij in s tem vzpodbuja številna medpredmetna povezovanja. Pri tem pa se krepi mladostnikov širši pogled na različne situacije. Prav cilj medpredmetnega povezovanja v šoli je povezava različnih znanj oz. vedenj. Mladostniki tako pridobijo bolj celostno znanje, ki je zagotovo trajnejše in uporabnejše, hkrati pa tudi odprto za nadgradnjo ob vseživljenjskem učenju. Povezati je mogoče navidezno sorodne predmete, npr. matematiko in fiziko, slovenščino in zgodovino ali geografijo, različne tuje jezike itd. To so mnogokrat potrdile že stare šolske prakse, v zadnjem času pa predstavljajo izziv tudi medpredmetne povezave predmetov, za katere se zdi, da jim je težko najti skupni imenovalec.

Tako smo pri projektu *Orisi odstopanja* povezali koncept z (umetnostno) zgodovino, likovno teorijo, bivalno kulturo in glasbo. Slednja je podkrepila vsebinski ter vizualni del.

2.2 Dediščina je aktivno vključena v barvit predmetnik umetniške gimnazije – likovna smer

Program umetniška gimnazija – likovna smer daje naši šoli posebej barvit pečat. Gre za izjemen program, pri katerem so, poleg splošno-izobraževalnih predmetov, v ospredje postavljeni umetniški/humanistični predmeti (risanje in slikanje, umetnostna zgodovina, likovna teorija, bivalna kultura, plastično oblikovanje, osnove varovanja dediščine in predstavitvene tehnike). Pri predmetu bivalna kultura pa se dijaki konkretneje dotaknejo vsebin, ki se prepletajo z dediščino. »*Predmet bivalna kultura je strokovni predmet na umetniški gimnaziji – likovna smer, ki se ukvarja z načinom življenja ljudi in njihovo kulturo skozi prostor in čas. Raziskovanje bivalne kulture je povezano z narodno identiteto in s kulturno pripadnostjo posameznika, ki skozi raznolikost in različnost oblikovanega prostora in krajine spoznava kontinuiteto razvoja svojega naroda v primerjavi z drugimi. Pojem bivalna kultura zajema način življenja v grajenem in širšem življenjskem okolju s poudarkom na varovanju okolja, izkoriščanju čistih energij in na povezanosti človeka z naravo.*« (Kralj Pavlovec, 2010, str. 5)

Dijaki pri tem predmetu krepijo narodno identiteto, se naučijo spoštovati kulturno dediščino in pridobijo kakovostno znanje s področij etnologije, arhitekture, urbanizma in razvoja prostora. Dijaki programa UG v začetku šolskega leta vsem prvošolcem predstavijo GCC – zgodovinsko pomembnost šole, njeno delovanje skozi čas, umetniško obdobje – secesijo in številne arhitekturne posebnosti. Na takšen način mladostnike ozaveščamo o pomenu kulturne dediščine pri nas in tudi drugje.

2.3 Šola v stiku z lokalno skupnostjo

Ključ za uspešno uresničevanje ciljev na področju kulturno-umetnostne vzgoje je široko odpiranje šolskih vrat navzven, povezovanje šole z različnimi deležniki in aktivno sodelovanje z lokalno skupnostjo, ki za šolo pomeni neposredni stik z okoljem ter možnost, da z različnimi projekti in sodelovanji raziskuje in razrešuje izzive sodobnega urbanega življenja.

Sodelovanje z območno enoto Zavoda za varstvo kulturne dediščine Republike Slovenije (v nadaljevanju ZVKDS) na GCC ne pomeni le iskanje soglasij za različne investicijske in vzdrževalne posege, pač pa aktivno sodelovanje vodstva, učiteljev in dijakov, ki skušajo iskati ravnotežje med kulturno-varstvenimi smernicami in sodobnim šolskim utripom, ki izhaja iz podobe šole. Leta 2012 smo v sodelovanju z ZVKDS izdali monografsko publikacijo ob 100-letnici poslopja GCC. V njej smo predstavili temeljito raziskavo o pomenu secesije v stavbni dediščini mesta, države in Evrope. Sodelavci ZVKDS skupaj z dijaki in vodstvom šole iščemo rešitve za preoblikovanje šolskih prostorov (idejni projekt za podstrešje šole, urejanje hodnikov, učilnic), poleg tega pa se strokovni sodelavci ZVKDS aktivno vključujemo tudi pri predmetu osnove varovanja dediščine na umetniški gimnaziji − likovna smer. Pomembna partnerja šole sta tudi Muzej novejše zgodovine Celje (v nadaljevanju MNZC) in Zgodovinski arhiv Celje. V sodelovanju z obema institucijama skoraj vsako leto pripravimo odmevne razstavne projekte, ki se nanašajo zlasti na manj znana zgodovinska dejstva, ki so neposredno povezana s šolo (npr. razstava o zgodovini celjskega Aerokluba, ki s svojimi začetki sega v stavbo GCC, kjer je bilo konec dvajsetih let preteklega stoletja izdelano prvo jadralno letalo; pa odmevna ulična razstava o mladostnem utripu v mestu po koncu II. svetovne vojne, ki smo jo pripravili v okviru projekta Naših 100 + …, s katerim vsako leto v medgeneracijskem dialogu posvetimo obletnico poslopja šole). Otroški muzej, ki domuje pod okriljem MNZC, vsako leto ponudi ustvarjalni poligon za ustvarjalne delavnice in lutkovne predstave dijakov programa predšolska vzgoja, in sicer za vrtčevske otroke iz Celja in regije, širše pa tudi vzgojo in učenje o pomenu ter cilju muzealske dejavnosti. V lanskem letu je v tej kooperaciji nastala tudi odmevna razstava *Zabavna matematika*, ki so jo s pomočjo muzejskih kustosov kurirali učitelji in dijaki GCC. Pregledna razstava *Živeti v mestu* je vsako leto del medpredmetnega šolskega projekta *Celje, mesto moje mladosti*, ki smo ga zasnovali kroskurikularno z namenom, da prvošolci spoznajo zgodovino mesta in okolja, v katerem bodo preživeli svoja srednješolska leta. Zgodovinski arhiv je pomemben partner pri ohranjanju šolskih gradiv in predmetov, obe instituciji pa se dobro povezujeta tudi z vsebinami strokovnega modula Družboslovje za otroka v programu predšolska vzgoja (obiski, spoznavanje arhivskih postopkov in iskanja arhivskih gradiv, povezovanje dejavnosti institucij z državljansko vzgojo v vrtcih idr.).

V letu 2018 se je GCC aktivno priključila tudi vseslovenskemu projektu *Poletna muzejska noč* – dijaki umetniške gimnazije so v sodelovanju z učiteljico bivalne kulture in osnov varovanja dediščine pripravili pregledno vodenje po poslopju šole − s poudarkom na arhitekturnih posebnostih, ki so jih vpletli v šolske zgodbe in zgodbe mesta preteklega stoletja.

2.4 Vzgoja in izobraževanje za trajnostni razvoj

Če kulturno dediščino dojamemo kot skup dobrin preteklosti, ki jih neka skupnost opredeli kot odsev in izraz svojih vrednot, identitet, verskih in drugih prepričanj, znanj in tradicij, potem je to vsebina, ki bi morala prežemati sleherno poro procesa vzgoje in izobraževanja. V zadnjih letih, ko v ospredje (pa četudi zaenkrat bolj na papirju kot v praksi) vedno bolj vstopa pomen vzgoje in izobraževanja za trajnostni razvoj in t. i. globalnega učenja, se nujnost vključujočega izobraževalnega procesa še krepi, saj na nek način predstavlja edino pozitivno upanje za pripravo mladih na svet prihodnosti, ki lahko z zavedanjem pomena neke pozitivne in negativne tradicije povede družbo v boljši jutri.

Ravnatelj GCC Gregor Deleja pravi: *»Eden ključnih izzivov, ki potrebuje veliko sistemske volje, je »razpredmetenje« splošno-izobraževalnega dela šolstva po celotni vertikali in iskanje novega stika med jezikovnim, humanističnim in naravoslovnim, ki v tem trenutku ločujejo populacijo učečih na tri različne bregove nadarjenosti in trendovsko polarizacijo v tehnično-naravoslovno smer. Drugi izziv je združevanje formalnega in neformalnega izobraževanja, ki vendarle stremita k istemu cilju, drugačna je le aktualna namembnost. Formalno izobraževanje je tisto, ki naj bi nas pripeljalo do formalno potrjenih izobraževalnih rezultatov (stopnja izobrazbe, diploma, kvalifikacija) in omogoča delodajalcu sistematičen vpogled v kandidatovo znanje. Neformalno izobraževanje pa je tisto, ki ni namenjeno pridobivanju spričevala ali diplome, temveč zadostitvi interesov in razvoju novih kompetenc udeležencev. Pri slednjem gre za pridobivanje, razširjanje, obnavljanje, posodabljanje in poglabljanje znanja, kjer ni nujno, da se pridobljeno znanje dokazuje z javno veljavno listino. Trendi pedagoško naprednih držav neformalnemu in priložnostnemu učenju odmerjajo zelo pomembno vlogo pri izboljšanju vseživljenjskega procesa učenja, pri nas pa ga sramežljivo skrivamo, saj zaradi nezmožnosti vzpostavitve merljivih kriterijev in standardizacije ne moremo vzpostaviti sistema točkovnega ocenjevanja, ki ga naš storilnostno naravnani šolski sistem še posebej čisla.*

Kljub takšnemu stanju pa družbeni trendi ubirajo svoje poti in vedno pomembnejše postaja dejstvo, da se priznajo znanje, spretnosti in kompetence ne glede na način, kraj, namen in čas pridobitve. Škoda, da si ne priznamo, da bi z »razpredmetenjem« in s priznavanjem neformalnega izobraževanja naš sistem pridobil ogromno – tudi ugled zunaj meja naše domovine. Čudno je, da pri vseh »varčevalnih« ukrepih v šolstvu, še ne znamo izračunati, da bi se tako lahko pocenilo in skrajšalo formalno izobraževanje, da o brisanju socialnih mej, ki jih tako uspešno črtamo tudi s pomočjo šolstva, niti ne izgubljamo besed.«

Kulturna dediščina ter institucije, ki ohranjajo, obnavljajo in varujejo stvarni in nestvarni spomin, so v zgornjem kontekstu idealni mediatorji in kreativni poligoni srečevanja formalno veljavnega in neformalno potrebnega – v tem okviru bi bilo treba iskati modele sodelovanja, predvsem v mejah neformalnega, saj so to prostori drugačnega učenja, ki mora biti kar se da neposredno in izkustveno. Modele za neposredno projektno delo vpeto v šolski prostor, ki bi ga morali razbremeniti urnih spon posameznih predmetov. Gre namreč za popoln stik vsega, kar je rezultat ustvarjalnosti človeka na vseh področjih in njegovih različnih dejavnosti, družbenega razvoja in dogajanj, značilnih za posamezna obdobja v nekem prostoru. Zaradi njene zgodovinske, kulturne in civilizacijske sporočilne vrednosti je spoštovanje in varovanje kulturne dediščine zaveza naroda in vsakega posameznika ter bi kot taka morala biti pedagoška dogma za celoten proces vzgoje in izobraževanja. V tem primeru bi za učečega kulturna dediščina tudi neposredno z njenimi varuhi morala ponujati priložnosti za izkustveni stik izven projekcijskih platen in interaktivnih tabel v učilnicah ter z dosežki in napakami družbe preteklosti šolam pomagala graditi realna in stvarna izhodišča sedanjosti za iskanje možnih prihodnosti.

2.5 *Orisi odstopanja* – dediščina v očeh dijakov

V Evropskem letu kulturne dediščine smo se tako učitelji kot tudi dijaki soočili s številnimi izzivi za ohranjanje in obujanja spomina kulturne dediščine z velikim zavedanjem, da je njena ohranitev nujna, saj je naša kulturna dediščina pomemben in edinstven del za identiteto posameznika. Kot učiteljica sem se vprašala, kaj lahko skupaj z dijaki naredim/ustvarim, da »počastim« spomenik, v katerem (so)bivamo in dnevno pišemo svoje zgodbe ter dosegamo zavidljive uspehe, ki se ponovno zapisujejo v skupno dediščino. Umetnost je širok prostor in znotraj tega imamo veliko različnih možnosti za ustvarjanje in izražanje različnih stališč,

prepričanj in videnj. Sem mentorica Umetniškega gibanja umetniške gimnazije (v nadaljevanju UG-UG). Z dijaki pripravljamo različne performanse, videoprodukcije in druge umetniške akcije, s katerimi se aktivno in kritično vključujemo tudi v kulturno podobo lokalne skupnosti.

Na prvem delovnem srečanju sem članom UG-UG – skupina šteje šest članov – predstavila temo, ki me je nagovarjala v kontekstu dediščine, v kateri (so)bivamo. Po uvodnem srečanju in navdušenjem nad novim projektom se je takoj pojavilo zelo veliko idej za realizacijo. Te smo sproti beležili, nato pa jih oblikovali v smiselno celoto − scenarij. V ospredju smo imeli ves čas šolo, ki je izjemen in slikovit spomin na secesijsko obdobje. V videu smo želeli izpostaviti najpomembnejše elemente arhitekturnih značilnosti, ki izstopajo v notranjosti (dvoje stopnišč, ograja in edinstven šolski zvonec). Vse to pa smo prepletli z besedo, ki podkrepi vizualno podobo.

Aljaž Primožič, aktivni član skupine UG-UG, je ob koncu projekta zapisal: *»Celotna (sodobna) umetniška platforma je po mojem mnenju idealna oblika za prikaz odseva dediščine iz preteklosti in sledi, ki jo je nek naš ascendent (ne)namerno pustil za kasnejše generacije. Umetnost se namreč čarobno prilagaja in hkrati ne prilagaja časovni zanki, v kateri se je znašel človek. Zaradi izrazito slikovitih podob naše šole je bil prenos našega mišljenja o dediščini secesije, ki mogočno kraljuje v arhitekturni zasnovi GCC, v video obliko verjetno najlažji in najustreznejši. Poleg tega je tako kot secesija v začetku prejšnjega stoletja avdio-vizualni slog umetniškega udejstvovanja eden najizrazitejših artefaktov mlade generacije današnjega časa. Ravno iz razloga osebnega (in zagotovo splošno družbenega) nepoznavanja tovrstne umetnosti sem neizmerno užival v ustvarjanju filma. Menim, da bi sodobne videoposnetke zlahka postavili ob bok drugim že več stoletji, morda tisočletji starim umetniškim oblikam, saj pušča umetnika svobodnega na primerljivo veliki ploščadi svobodnih »razsodb«, meje katerih pa se zdijo postavljene zgolj zaradi prepogosto neupogljivih okvirjev umetniških kritikov, ki vrednost dediščine prevečkrat merijo še preden ta postane dediščina. Morda pa se bodo naši zanamci, tako kot se mi spominjamo npr. secesijske kljubovalnosti že obstoječim artističnim šaržerjem, naše generacije spominjali ravno po uvedbi videa v umetniški prostor. Morda je to naša dediščina.«*

3 Zaključek

Dediščina je del nas in del družbe, v kateri živimo. Nikakor je ne moremo spregledati, saj nas obdaja na vsakem koraku; v stavbni arhitekturi, pisani besedi, v folklornih/ljudskih zapuščinah ali pa v ostalih nesnovnih oblikah dediščine. Ravno zaradi tega je treba v sodobni družbi mlade ozaveščati o pomembnosti kulture in dediščine. Ker je učenje danes pomemben dejavnik posameznikovega zadovoljstva, je razumevanje in spoštovanje vseh elementov, ki so nam jih zapustili predniki, izjemnega pomena. To so ključni elementi za lasten napredek, ki vsakega posameznika notranje bogati. Ob razmišljanju, da je naša šola kulturni spomenik, smo z dijaki ustvarili video, ki na drugačen način predstavi šolo kot izjemen spomin na obdobje, ki hipno odstopa od obstoječih umetniških. Na to smo vsi deležniki neizmerno ponosni in hvaležni, saj vsak dan ustvarjamo bogate zgodbe v stavbi, ki samozavestno stoji kot hram učenosti za vse – učitelje in dijake. Ob ustvarjanju videa smo spoznali, da kar mislimo in delamo, ustvari spremembe in da vpliva tako na nas kot na druge, ki bodo kleno korakali po naših poteh. To pa je tudi prvi korak v procesu kultiviranja uma z razumevanjem, da vse kar naredimo, ostaja za nami in odločno vpliva tako na sedanjost kot tudi na prihodnost.

4 Viri in literatura

1. BENEDIČIČ, I. *Stoletje poslopja Gimnazije Celje - Center.* Celje: Gimnazija Celje - Center. 2012. Str. 13.
2. KRALJ Pavlovec, J. *Učni načrt: bivalna kultura.* [Online]. Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport, Zavod RS za šolstvo. 2010. [Citirano 18. jul. 2018; 10.15]. Dostopno na spletnem naslovu: http://eportal.mss.edus.si/msswww/programi2015/programi/media/pdf/un_gimnazija/umetniska-gimnazija-likovna-smer/UN_Bivalna_kultura.pdf.
3. *KULTURA in umetnost v izobraževanju – popotnica 21. stoletja: predstavitev različnih pogledov o umetnosti in kulturni vzgoji v izobraževanju*. Ljubljana: Pedagoški inštitut. 2008.

4. *KULTURNO-umetnostna vzgoja [Elektronski vir]: priročnik s primeri dobre prakse iz vrtcev, osnovnih in srednjih šol – dopolnjena spletna različica.* [Online]. 2. dopolnjena izd. El. knjiga. Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport, Zavod RS za šolstvo. 2011. [Citirano 15. jul. 2018; 14.54]. Dostopno na spletnem naslovu: http://www.zrss.si/kulturnoumetnostnavzgoja/publikacija.pdf.
5. LUKAN, B. Življenje, kultura, umetnost. V: *Kultura in umetnost v izobraževanju – popotnica 21. stoletja: predstavitev različnih pogledov o umetnosti in kulturni vzgoji v izobraževanju*. Ljubljana: Pedagoški inštitut. 2008. Str. 69-76.
6. MUSEK, J. Vrednote, kultura in vzgoja. V: *Kultura in umetnost v izobraževanju – popotnica 21. stoletja: predstavitev različnih pogledov o umetnosti in kulturni vzgoji v izobraževanju*. Ljubljana: Pedagoški inštitut. 2008. Str. 77-88.
7. TOME, S., BOGATAJ, J. in KOPORC Sedej, V. Kulturna dediščina. V: *Kulturno-umetnostna vzgoja [Elektronski vir]: priročnik s primeri dobre prakse iz vrtcev, osnovnih in srednjih šol – dopolnjena spletna različica.* [Online]. 2. dopolnjena izd. El. knjiga. Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport, Zavod RS za šolstvo. 2011. Str. 191-196. [Citirano 16. jul. 2018; 18,45]. Dostopno na spletnem naslovu: http://www.zrss.si/kulturnoumetnostnavzgoja/publikacija.pdf.

Šolski center Celje

Srednja šola za storitvene dejavnosti in logistiko

Jasmina Pere

VZGAJANJE, IZOBRAŽEVANJE, POUK

UPBRINGING, EDUCATION, LESSONS

Povzetek

Vzgoja je neprekinjen proces oblikovanja in razvijanja osebnosti posameznika, ki poteka skladno z nekim ciljem. To je vzgoja v najširšem pomenu besede. Poteka v medsebojni povezavi dveh procesov: vzgoje v ožjem pomenu besede in izobraževanja. Za nekatere je vzgoja prenašanje izkušenj starejše generacije na mlajšo, drugi pravijo, da je to proces vplivanja na otroke in mladino. Vse te in podobne definicije le delno izrazijo bistvene značilnosti vzgoje, ker zožijo pojem vzgoje le na določene vidike (npr. načrtnost vzgoje, vplivanje na mlade…) ali pa so presplošne (npr. oblikovanje človeka). Vzgojo je potrebno opredeliti tako, da zajamemo bistvene značilnosti, ki jih v tem procesu najdemo v vseh družbenih sistemih. V tem prispevku bomo spoznali pedagogiko kot znanost in osnovne pedagoške prijeme, ki jih lahko izvajamo pri svojem delu, kako se te vrste medsebojno povezujejo, kakšen je njihov pomen, kako je moč voditi skupino dijakov različnih karakterjev in kakšen je pomen vzgoje in socializacije za posameznika in družbo ter sodelovanje s starši.

Ključne besede: vzgoja, pedagoški prijemi, izobraževanje

Abstract

Education is an uninterrupted process of forming and developing an individual's personality with a goal. Two processes are interconnected: upbringing in the narrow sense of the word and education. For some, an education is the transformation of experiences of the older generation to the younger, others say it is a process of influence on children and youth. All these and similar definitions only partly express the essential characteristics of education, because the sense of education is narrowed to only certain aspects (ex. planning of education, influence on young people…) or they are too general (ex. formation a man). Education should be defined by capturing the essential characteristics that are found in this process in all social systems. In this work, pedagogy will be seen as science with basic pedagogical approaches that can be carried out at work, how different types interact, their significance, what is the importance of upbringing and socializing for an individual and society and cooperation with parents.

Key words: upbringing, pedagogic procedure, education

1 Uvod

Vzgoja v ožjem pomenu besede je pedagoški proces, v katerem si oblikujemo moralne vrednote, prepričanja in stališča. Razvijemo idejni pogled na svet in odnos do sveta.

Pri urah praktičnega pouka so dijaki različnih kultur deljeni v skupine. Tako lažje in učinkoviteje izvajamo učni proces. Z vzgojo v šoli si pridobijo higienske in delovne navade, interese, motivacijo, voljo, čustva, bonton. Vse to sprejmejo prek različnih vzgojnih metod navajanja, prepričevanja, zgleda, preprečevanja. S tem postajajo vzgojeni. Radi rečemo, da vzgoja prihaja že od doma, oz. staršev. (Retuznik 2011).

Polovico dneva je otrok v šoli in takrat je učitelj tisti, ki mu pomaga, ga pri delu pravilno usmerja. Kot razredničarka in učiteljica praktičnega pouka veliko časa preživim z njimi in velikokrat se zgodi, da mi posameznik zaupa svoje domače ali šolske težave. Iščemo skupne rešitve in moram priznati, da so mi v veliko pomoč tudi starši. S težavami otrok jih predhodno seznanim. Če starši z besedo in notranjim občutjem svojemu otroku pokažejo, da so mu naklonjeni, dosežejo s tem čudeže. Pripomore, da se sprejema takšnega, kakršen je, se doživlja pozitivno, pomagajo razvijati njegove sposobnosti in samouresničevanja. Olajšajo pot iz odvisnosti v neodvisnost. Pomagajo, da se nauči reševati probleme, ki mu jih prinaša življenje. Najpomembnejši učinek sprejemanja pa je otrokovo občutje, da je ljubljen, kar pospešuje njegovo telesno in duševno rast. Kadar se starši pritožujejo, da jih otroci ne poslušajo, lahko stavimo, da tudi starši ne poslušajo svojih otrok. (Divjak 1996)

Zato menim, da z aktivnim poslušanjem izražamo zaupanje, tako starši kot učitelji. Tako ga spodbudimo, da sam razmišlja, da si skuša izoblikovati svojo oceno o problemu in najti svojo rešitev. Lahko potrdim, da ima vsak dijak svojega najljubšega učitelja, ki nanj vpliva na pravi način ali v pravem trenutku, ko se je pripravljen učiti. O tem, kaj je za dijaka lažje, enostavno, bližje, znano in konkretno, ni natančnih določil. Vedno je subjektivno pogojeno, za vsakega dijaka drugačno. Vsakdo v življenju nenehno vzpostavlja odnose. Najprej z mamo nato z ožjimi člani družine, z vzgojiteljico, učiteljem … Oblikuje tudi odnos do samega sebe in sveta nasploh. Vse te odnose v veliki meri pogojuje vzgoja, katere so deležni. (Marentič Požarnik 2000)

2 Opis teme

Je mladostništvo res obdobje, ki je že samo po sebi za starše na meji sprejemljive zahtevnosti, ki je le stežka ukrotljivo ali pa tako zdolgočaseno, da mladostnika sploh ne opazimo več? Mladostništvo je zaznamovano z mnogimi razvojnimi značilnostmi: hormonske in telesne spremembe, spolna zrelost, razburkano čustveno doživljanje, zagotavljanje mesta med vrstniki, osamosvajanje od staršev. Te so naravne, pa vendar ga spravljajo v stisko. Otrok ima velikokrat občutke, da se mora stalno podrejati volji in pomoči odraslih.

Opisala bom primer dijakinje v mojem razredu. Po neuspešnem opravljenem prvem letniku, je pristala kot »ponavljalka« v mojem razredu. O njej je bilo s strani nekaterih učiteljev slišati precej negativnih informacij. Začela sem se spraševati, kako bom s to dijakinjo sodelovala glede na mnoge govorice o njej in njenih disciplinskih izpadih.

Najin prvi dan je potekal čisto običajno. Dijakinja je bila v razredu mirna, tiha in poslušna. Zapisovala si je vse potrebne informacije, po zunanjosti je z nekaj »piercingi« precej izstopala od ostalih. Mene to osebno ni motilo. Toda naslednji dan se je pojavilo zamujanje, torej je bilo potrebno ukrepati. Povabila sem jo v drug prostor in ji jasno postavila meje, ki veljajo za dijaki, torej tudi za njo. Postavljanje meja je življenjskega pomena, saj le-te vplivajo na razvoj zrele osebnosti. Dogovorili sva se, da bo pravila dosledno upoštevala, tudi prinašala pribor, ki ga uporablja, da delo nemoteno poteka. Zamujeni čas bo morala sproti nadomeščati v popoldanskem času - takoj po pouku v moji prisotnosti. V prvem mesecu pouka se je v glavnem privajala na disciplino, red v delavnici, nedovoljenim odhodom iz delavnice, veliko časa je bilo namenjenega njeni motivaciji za delo. Ves čas sem jo sproti in predvsem, ko sva bili sami, opozarjala na nepravilnosti in težave, ki so se ji po nepotrebnem kopičile. Vmes je tudi neopravičeno izostajala, zato sem k sodelovanju povabila starše.

Odnosi med starši in strokovnimi delavci temeljijo na osnovnem medsebojnem spoštovanju. Naloga učitelja je, da si prizadeva spoštovati zasebno sfero družin, njihovo kulturo, identiteto, jezik, vrednote, navade in običaje ter da dosledno upošteva njihovo pravico do zasebnosti in varstvo osebnih podatkov. Opravljeni so bili tudi redni razgovori pri g. ravnatelju, kjer je morala sama dijakinja podati informacije o svojem napredku. Naši sprotni in tedenski razgovori so dijakinji pomagali, da je začela vsaj malo drugače razmišljati o tem, da bi bilo dobro šolo uspešno zaključiti, saj druge možnosti več ni. V njej sem zaradi zelo dobo razvitih

ročnih spretnosti videla uspešno frizerko. To sem ji velikokrat tudi omenila in jo pred vsemi tudi pohvalila. Dijakinja je začela komunicirati s sošolci, tudi z mano. Zgodil se je velik preobrat: ni bilo več izostankov, konfliktov z ostalimi učitelji, začela se je truditi in kmalu se je napredek poznal tudi pri ocenah. Velikokrat sem jo tudi povabila k sodelovanju na raznih šolskih prireditvah, saj se ji je s tem povečala njena samozavest, počutila se je pomembno. Pokazala je veliko zanimanje za poklic in vedno znova me je presenetila z izdelki pri praktičnem pouku.

Pri določenih predmetih brez težav sicer ni šlo, vendar smo nastale probleme sproti reševali s pomočjo uspešnejših dijakov v razredu in s tem so se dijaki med samo še tesneje povezali.

Upam, da bo ta dijakinja uspešno zaključila izobraževanje in bo uspešna pri svojem delu.

3 Zaključek

Avtoriteta učitelja je aktualna tema že od začetka razvoja šolstva. V preteklosti si je učitelj avtoriteto pridobil z uporabo represivnih pristopov, danes pa veljajo smernice, da si mora avtoriteto pridobiti na drug način. Pomembno je, kako si učitelj vzpostavlja avtoriteto in na kakšen način jo poskuša ohranjati. Pri vzgoji avtoritete ne smemo odpraviti, če želimo pri posamezniku doseči avtonomijo in svobodo. Avtoriteta je v določenih obdobjih nujno potrebna.

Pri dijakinji sem ugotovila, da potrebuje nekoga, na kogar se lahko nasloni, nekoga, ki ji bo postavil meje. Zaradi občutka varnosti in zaupanja je o sebi želela povratne informacije. S svojo avtoriteto sem ohranila najin pravi odnos. Pohvalila sem jo, ko sem opazila, da je nekaj naredila samostojno, ko se je vzorno vedla, predvsem sem bila pozorna na to, da sem pohvalo izrekla v prisotnosti drugih, saj se mi je zdelo za dijakinjo to zelo pomembno. Pohvala je učinkovita spodbuda, če poudarja vedenje, ki kaže dijakov napredek. Ko dijaka učinkovito pohvalimo, ne ustvarjamo pritiska, da mora vedno biti popoln in najboljši. Če opišemo dijakovo delo pri praktičnem pouku, se dijak bolj zaveda svojega vedenja, s tem pa mu lahko pomagamo, da se lažje zave svojih dobrih in šibkih strani, ki jih je potrebno še izboljšati. S takim načinom vzgajamo zdravo samospoštovanje, zaupanje v lastne sposobnosti in odgovornost. Pri tej dijakinji sem ugotovila, da ji pohvala veliko pomeni. Daje občutek pomembnosti in omogoča napredek pri njenem delu. Lahko rečem, da veliko pomeni tudi meni, da sem uspela dijakinjo usmeriti na pravo pot in upam, da bo z mojo pomočjo uspešno zaključila šolanje.

4 Viri in literatura

1. CIANDFIELD, L. in PRODROMOU, L. *Premagovanje težav v razredu: kako preoblikovati probleme v priložnosti : preizkušeni nasveti in zamisli za učinkovito poučevanje*. Ljubljana: Rokus Klett. 2010.
2. MARENTIČ Požarnik, B. *Psihologija učenja in pouka*. Ljubljana: DZS. 2000.
3. RETUZNIK Bozovičar, A. in KRAJNC, M. V *krogu življenja: pedagogika in pedagoški pristopi v predšolskem obdobju : učbenik za modul Pedagogika in pedagoški pristopi v predšolskem obdobju v programu Predšolska vzgoja*. Velenje: Modart. 2011.
4. ZALOKAR Divjak, Z. *Vzgoja je…. NI znanost*. Ljubljana: Educy. 1996.

II. OŠ Žalec

Maša Pikl

ENAKO ALI PRAVIČNO?

EQUAL OR FAIR?

Povzetek

Družba nima najbolj pozitivnih stališč do posameznikov, ki na kakršenkoli način odstopajo od povprečja. Učenci s posebnimi potrebami, ki so vključeni v osnovne šole s prilagojenim izvajanjem in dodatno strokovno pomočjo, so eni tistih, ki so z novo zakonodajo pridobili pravice, a so z neizdelanim konceptom za delo z njimi obstali na polju med dvema ognjema. Najpogostejši vir težav, nasprotovanj, podtikanj in nezadovoljstva med učenci, starši, učitelji, sošolci in izvajalci pomoči so prilagoditve. Pa vendar le te omogočajo otroku, da pokaže svoje znanje in s tem pridobi bolj enakovredne pogoje v primerjavi z vrstniki. V prispevku želim razjasniti ali prilagoditve povečujejo razlike med posamezniki ali jim omogočajo, da postanejo enakovredni ostalim in s tem dovolimo pravičnejše ocenjevanje sposobnosti vseh, ne glede na posebnosti. To zahteva dobro poznavanje otroka in timsko načrtovanje dela in ustrezne prilagoditve, ki ne morejo biti univerzalne, ampak individualno izbrane.

Ključne besede: otroci s posebnimi potrebami, prilagoditve, enakost, poštenost

Abstract

Society does not have the most positive attitudes towards individuals who in any way differ from the average. Students with special needs who are included in primary schools are one of those. They got rights with new legislation, but a concept of working with them wasn't planed. So they remained in the between. Adjustments are their right and also the most common source of problems, conflicts and dissatisfaction among pupils, parents, teachers, classmates and special teachers. Adjustments only allow the child to demonstrate his / her knowledge and gain more equal conditions compared to peers. In the article I want to clarify whether adjustments increase differences between individuals or allow them to become equivalent to others, enabling fairer assessment of the abilities regardless special needs. This requires a good knowledge of the child, team planning and appropriate adjustments that can't be universal, but individually selected.

Key words: children with special needs, adjustments, equal, fair

1 Posebne potrebe

V čakalnici pri zdravniku sedijo ljudje, ki čakajo na pregled. Enemu iz kolena teče kri, drugega boli trebuh, tretji močno kašlja, četrti se drži za roko. Iz ambulante se vračajo z receptom za sirup proti kašlju. Za vse torej enako zdravljenje.

V razredu sedi 26 učencev. Nušo in Žana boli roka, ko prepisujeta s table. Lauro pečejo oči, ko bere. Teji in Luciji preskakujejo črke, se vrtijo in meglijo, Julijo boli glava. Jure ni jedel še od včerajšnje malice, Peter je zvečer spravljal spat vinjenega očeta. Jaka v drugi vrsti se ves čas trudi, da bi spremljal pouk, a ga vse moti. Maja ne zmore slediti, saj ni razumela besede fotosinteza in ne sledi več razlagi, Nejc ne ve, kje ima pisalo. Vsi učenci dobijo isto razlago, zapis, delovni list…

Opisana situacija pri zdravniku bi bila verjetno vsem malo nenavadna in bi se konkretno jezili, če bi se to zgodilo nam. Ali kdo od nas sploh pomisli, da se nekaj podobnega pravzaprav dogaja v razredu? Kljub različnim potrebam učencev, vsi dobijo isto. Je vendar ta enakost za vse pravična? Ali je lahko enako tudi pravično?

Podatki kažejo, da se je že vsak učitelj srečal z učenci s posebnimi potrebami (PP) (Peklaj, 2012). Zaradi tega je ravno učiteljev odnos do teh otrok zelo pomemben in vpliva na njihov uspeh ter vključevanje v družbo. Kulture različno skrbijo za ranljive skupine. Na splošno družba nima najbolj pozitivnih stališč do posameznikov, ki na kakršenkoli način odstopajo od povprečja (Peklaj, 2012). V prispevku se bomo usmerili predvsem na otroke s posebnimi potrebami v času šolanja. Leta 1995/96 je Slovenija s spremembo zakonodaje stopila na pot integracije in inkluzije ter začela otroke s posebnimi potrebami vključevati v redne šole in vrtce. Zakon o usmerjanju otrok s posebnimi potrebami (ZUOPP) je bil sprejet šele leta 2000, pravilnik o dodatni strokovni in fizični pomoči pa 2006 (Opara, 2015). Pravna podlaga je ustvarila prostor, a koncept dela ni bil oblikovan. Zakon je definiral otroke s posebnimi potrebami v naslednje kategorije: otroci z motnjo v duševnem razvoju, slepi in slabovidni, gluhi in naglušni, otroci z govorno-jezikovnimi motnjami, gibalno ovirani otroci, dolgotrajno bolni, otroci s primanjkljaji na posameznih področij učenja (PPPU), otroci z avtističnimi motnjami in otroci s čustveno vedenjskimi motnjami. Ocenjuje se, da ima 25% šolajočih otrok posebne potrebe. Razvoj otrok s PP, ki so vključeni v redni program šolanja je prikazan v Tabeli 1.

Tabela 3: Število in delež učencev s posebnimi potrebami od leta 2006 do 2017, 9. razred

Leto izvajanja NPZ	Število učencev s posebnimi potrebami	Delež učencev s posebnimi potrebami (v %)
2006	494	2,3
2007	669	3,4
2008	808	4,3
2009	918	4,9
2010	1.093	6,0
2011	1.190	6,5
2012	1.349	7,5
2013	1.422	8,0
2014	1.523	8,8
2015	1.529	8,6
2016	1.503	8,8
2017	1.637	9,6

(https://www.ric.si/mma/letno%20poro%20%20ilo%20NPZ%202017/2017121316135122/, 2017, str. 31)

Zaradi povečanega števila vključevanja otrok s PP v redne OŠ, se zmanjšuje število otrok vpisane v Programe nižjega izobrazbenega standarda, posebnega in vzgojnega programa.

Sam koncept integracije in inkluzije, ki se je k nam razširila z Danske, je prinesel v družbo velike spremembe (Opara, 2015). Učenci s posebnimi potrebami so bili vedno del naše družbe, spreminjalo in razvijalo pa se je njihovo sprejemanje in vključevanje v družbo. Opara (2015) ločuje izločevanja (ločevanje na podlagi izobraževalnih zmožnosti in nezmožnosti), segregacijo (izločanje in koncentracija po sposobnostih in lastnostih), integracijo (spajanje prej ločenih, toda drug ob drugem) in inkluzijo (vsi skupaj, združevanje po individualnih potrebah).

Iz Tabele 2, pridobljene na spletni strani RIC (Letno poročilo o izvedbi NPZ za šolsko leto 2016/17, b. d.), lahko razberemo, koliko učencev s PP je šolskem letu 2016/17 obiskovalo 9. razred ter s katerimi motnjami, ovirami, primanjkljaji in kakšne so bile prilagoditve. Glede na lansko leto je opazno povečanje otrok s PPPU in govorno jezikovnimi motnjami (RIC).

Tabela 4: Število učencev s PP po motnjah, ovirah oz. primanjkljajih in vrstah prilagoditev v letu 2017, 9. razred

	BSL	ČVM	DOB	GIO	GJM	GLU	NGL	AM	PPPU	SLE	SLV	OVF	Skupaj
Prilagojeni način izvajanja	0	61	374	61	255	15	21	18	1.170	3	8	1	**1.631**
Prilagojeni preizkus znanja	1	0	103	19	69	0	0	8	342	3	7	1	**442**
Uporaba posebnih pripomočkov	0	25	248	44	182	9	6	14	925	3	8	1	**1.184**
Prilagojeni način vrednotenja	1	0	184	34	134	11	15	11	561	3	8	1	**803**
Skupaj	**1**	**62**	**378**	**63**	**266**	**15**	**23**	**19**	**1.217**	**3**	**8**	**1**	**1.637**

Legenda:
BSL: barvna slepota; ČVM: čustvene in vedenjske motnje; DOB: dolgotrajna bolezen; GIO: gibalna oviranost; GJM: govorno-jezikovne motnje; GLU: gluhota; AM: avtistična motnja; NGL: naglušnost; PPPU: primanjkljaji na posameznih področjih učenja; SLE: slepota; SLV: slabovidnost; OVF: okvara vidne funkcije

(https://www.ric.si/mma/letno%20poro%20%20ilo%20NPZ%202017/2017121316135122/, 2017, str. 31)

Ravno prilagoditve so pogosto vir težav, nasprotovanj, podtikanj in nezadovoljstva med učenci, starši, učitelji, sošolci in izvajalci pomoči. Pri zapisovanju prilagoditev v individualizirane programe, ki so zakonsko obvezujoč "podaljšek" odločbe, podpisan s strani strokovne skupine in staršev, moramo dobro poznati učenca in njegove potrebe. Prilagoditve omogočajo otroku, da pokaže svoje znanje in s tem pridobi bolj enakovredne pogoje v primerjavi z vrstniki. Težko govorimo o enakopravnosti, če primerjamo bolnika z zlomljeno roko in prehladom in oba dobita sirup za izkašljevanje. Zakaj brez težav govorimo o enakopravnosti v razredu?

Rutar (2018) omenja, da so mladi ljudje s PP ujeti med nasprotujočimi zahtevami. Z ene strani pritiski, da naj težijo k maksimalni učinkovitosti, hkrati pa nimajo pogojev, ki so nujno potrebni za potrjevanje lastne samostojnosti in neodvisnosti.

Primanjkljaji na posameznih področjih učenja so ena od kategorij v klasifikaciji posebnih potreb v ZUOPP. Od ostalih se razlikujejo predvsem po tem, da se te potrebe začnejo kazati kasneje v času odraščanja in jih večinoma lahko opredelimo šele v času šolanja. Poleg pozne diagnostike, je prisoten tudi problem same opredelitve posebnih potreb. Zaradi specifike področja obstaja le nekaj merskih instrumentov, s katerimi lahko z neko statistično verjetnostjo govorimo o možni prisotnosti posebnih potreb. Večina jih temelji na vprašalnikih, kjer učitelji, svetovalni delavci in/ali starši odgovarjajo na določena vprašanja. Tu je pod

vprašajem subjektivnost mnenj in različnega vrednotenja, pri drugih merljivih testih pa je potrebno upoštevati faktor okolja, individualnega pristopa in sodelovanja učenca, ki je v neznanem okolju z neznano osebo zagotovo drugačno od funkcioniranja doma ali v šoli. Tu specialni pedagogi poskušamo zajeti vse vidike in postaviti neko oceno glede na pridobljene informacije.

2 Pomen prilagoditev

Večina učencev z učnimi težavami je na številnih področjih popolnoma enaka vsem svojim vrstnikom. Ima enake čustvene in socialne potrebe, potrebe po sprejetosti, varnosti, druženju z vrstniki, po spoznavanju novih stvari. Od svojih vrstnikov se običajno razlikujejo samo po določeni značilnosti (Peklaj, 2012).

2.1 Petstopenjski model

V Sloveniji so Magajna, Kavkler, Čačinovič Vogrinčič, Pečjak in Bregar Golobič (2008) oblikovale prilagojen petstopenjski model pomoči učencem z učnimi težavami. Tu se stopnje pomoči razprostirajo od pomoči, ki jo učitelj nudi v razredu, do usmerjanja otrok v program s prilagojenim izvajanjem in dodatno strokovno pomočjo. Učinkovitost pomoči je potrebno neprestano spremljati in evalvirati, da se lahko ustrezno prilagodi potrebam posameznega učenca (Peklaj, 2012).

Na prvi stopnji naj bi učitelj omogočil uspešnost vsaj 80% učencev (Peklaj, 2012). Če učitelj sprejme otroka z njegovimi PP, le te prepozna in mu prilagodi metode in oblike dela v razredu, način razlage, učno gradivo, dopolnilni pouk, preverjanje znanja. S tem omogoči optimizacijo učnega procesa.

Če ta pomoč ni dovolj, se na drugi stopnji vključi pomoč šolske svetovalne službe, da se bolj poglobljeno razišče, kaj povzroča učne težave in prepozna tudi močna področja, na katerih lahko gradi.

Na tretji stopnji pomoči se učenca vključi v individualno ali skupinsko pomoč, kjer se povežejo različni strokovnjaki.

Če učenec kljub vsemu še ne napreduje, se na četrti stopnji vključi ustrezna specializirana ustanova, ki svetuje učencu, staršem in šoli. V primeru, da strokovnjak oceni, da učenec potrebuje več pomoči in prilagoditev, se v okviru pete stopnje vloži Vloga za usmerjanje otrok s posebnimi potrebami. Le to naj bi potrebovalo 1 do 5 procentov otrok (Magajna idr. 2008, Peklaj, 2012).

2.2 Individualizacija prilagoditev

Univerzalnega recepta za prilagoditve ni. Že iz uvodnega dela lahko razberemo, da toliko kot je učencev, toliko je možnih prilagoditev. Seveda so nekatere univerzalne, spet druge težko imenujemo prilagoditve, ker bi bile lahko v pomoč vsem učencem, tretje pa so specifične in namenjene izključno posamezniku za katerega so napisane.

In ravno to je pravzaprav glavna razlika med integracijo in inkluzijo, med enakostjo in pravičnostjo. Integracija pomeni, da se učenec s posebnimi potrebami vključi v redno obliko izobraževanja, vendar se mora prilagajati obstoječim normam, načelom in metodam neke šole. Inkluzija pa pomeni, da se šolsko okolje, načini in metode dela prilagodijo posamezniku s PP (Kesič Dimic, 2008). Kar pomeni, da se jim prilagodi vse kar se dogaja med poukom. Z odločbo o usmeritvi učenec pridobi poleg klasifikacije motnje, določenega števila ur pomoči in strokovnjaka, ki jo bo izvajal, tudi obvezo, da zanj strokovna skupina na šoli pripravi individualiziran program, v katerem morajo biti zapisane prilagoditve organizacije, načini preverjanja in ocenjevanja znanja, napredovanje in časovna razporeditev pouka. Dobre prilagoditve učencu omogočijo, da sprejme, utrdi in pokaže svoje znanje na njemu lasten način. Da te lahko ustrezno opredelimo, potrebujemo dobro poznavanje otrokovih sposobnosti, tako šibkih kot močnih področij in učnega programa.

Organizacija dela zajema časovno in prostorsko prilagoditev kot npr. otrokov urnik, prilagoditev predmetov in ocenjevanja glede na otrokovo funkcioniranje (dobri ali slabi dnevi, jutranji ali popoldanski tip), možnost vmesnih odmorov med učno uro, slikovni prikaz poteka učne ure, ipd. V učilnici je potrebno namestiti pripomočke, ki jih učenec vsakodnevno potrebuje (nagibna miza, možnost prehoda z vozičkom, višina table, dodatna svetila, računalnik…) in prilagoditi sedežni red.

Poleg tega je potrebno prilagoditi uporabo različnih metod poučevanja, poznavanja principov učnih stilov in prilagajanja podajanja snovi na multisenzoren način (slišno, vidno, tipno, olfaktorno, okušalno, kinestetično).

Pri preverjanju moramo biti pozorni na povsem tehnične podrobnosti npr. uporabimo večji razmik med vrsticami (1,5), zamenjamo obliko črk (Arial, Comic Sans, Verdana, Helvetica), povečamo format nalog (12-14), izogibamo se podčrtavanju celotnih vrstic, uporabimo levostransko poravnavo, namesto praznega prostora naredimo črte za zapis odgovora, omogočimo več prostora za reševanje (lahko tudi dodaten list) ali zapis na računalnik. Vprašanja in navodila naj bodo enostavna, jasna, konkretna, zahtevnejša naj bodo razdeljena na več podenot ter vedno naslovljena na učenca, za katerega so pripravljena. Ključni podatki so lahko barvno označeni ali odebeljeni. Po potrebi se preverjanje in ocenjevanje znanja izvaja izven razreda, s pomočnikom bralcem ali pomočnikom motivatorjem ter ob dodatnem podaljšanem času za reševanje ali možnosti reševanja po delih. Pri tem je potrebno paziti na tip nalog (izbirni tip, vprašanja odprtega tipa na več nivojih, njihovo zaporedje (od lažjega k težjemu) in količino (ne več kot pet).

Naštete prilagoditve predstavljajo nabor prilagoditev, ki pa v nobenem primeru ni univerzalen in primeren za vse. V nadaljevanju zato želim prikazati dva primera učencev s posebnimi potrebami.

Oseba A

Zmoti jo vsak dražljaj (slušni, vidni, tipni). Hodi po razredu – težko sedi dalj časa pri miru. Ves čas je v gibanju (zibanje in presedanje na stolu). Pozablja pripomočke, domače naloge, datume. Ima neurejen delovni prostor. Težko sledi razlagi. Zdi se, da ne razume navodil – nezmožnost usmerjanja pozornosti. Bolje deluje v redu in strukturi, rutini. Pisne ocene so slabše od ustnih (pri testih je nenatančna, ne dokonča nalog, spregleda navodilo). Najraje je sama. Težko opiše, kje potrebuje pomoč.

Oseba B

Bere počasi, prebranega ne razume, zamenjuje vrstni red besed. Okorna, slabše berljiva pisava. Pri delu je površen, nenatančen. Nespretno uporablja geometrijsko orodje. Pozablja pripomočke. Težko poveže računski znak z ustrezno računsko operacijo. V tabelah in preglednicah se težko znajde. Zamenjuje in izpušča števke.

V tabeli 3 so naštete prilagoditve in pri vsakem označene tiste, za katere je strokovna skupina določila, da jih učenec potrebuje.

Tabela 5: Primerjava prilagoditev za dva učenca s PP

A		B
✓	Vsaka naloga na svojem listu.	✗
✓	Pisno ocenjevanje po delih (ne podaljšanega časa, saj ne uspe ohraniti dovolj pozornosti).	✗
✓	Pisno ocenjevanje izven razreda, brez motečih dražljajev, z možnostjo vmesnih gibalnih odmorov.	✗
✗	Pisno ocenjevanje izven razreda – pomoč pri branju navodil, razlaga pojmov (rdeče pomaranče…).	✓
✓	Prilagojen prostor – kinetična miza, sedalna žoga ali blazina na stolu, noge na tleh, elastika na stolu.	✗
✓	Dodatni list za čečkanje.	✗
✓	Žogice za stiskanje, pametni plastelin, tipne vrečke, žvečilni gumi.	✗
✓	Oporni kartončki.	✗
✓	Pomoč pri organizaciji pripomočkov.	✓
✓	Več slikovnih ponazoritev.	✗
✓	Prelet celotnega testa pred začetkom pisanja in napoved poteka ure (urnik aktivnosti: PACE, pisanje po delih, pregled reševanja).	✗
✗	Natančen kriterij, koliko % lahko risba pri geometriji odstopa.	✓
✓	Naloge razdeljene glede na posamezni korak – vsako navodilo v svojo vrstico.	✓
✓	Obarvane ključne besede v navodilih in besedilnih nalogah.	✓
✗	Več prostora za računanje, reševanje in zapis odgovorov.	✓
✗	Karo papir oz. mreža za načrtovanje pri geometriji.	✓
✗	Primerna barva lista.	✓
✗	Prilagojeno geometrijsko orodje.	✓
✗	Ustrezna pisala – mehkobnost svinčnika, trirobo pisalo.	✓
✗	Ustrezna osvetljenost prostora.	✓
✓	Spodbujanje in motiviranje z usmerjanjem pozornosti.	✓
✗	Neupoštevanje slovničnih napak.	✓

Ustrezne prilagoditve omogočajo, da učenci s PP pridobijo in ustrezno izkažejo svoje znanje. S tem jim lahko omogočimo enakopravnost in pravično udeležbo v družbi, s čimer razvijamo samostojne, zadovoljne in samozavestne posameznike.

3 Zaključek

Clarissa Pinkola Estes je v svojem delu, 'Ženske, ki tečejo z volkov', zapisala ''… skozi stoletja se je pokazalo, da biti drugačen sicer pomeni stati na robu, a tudi, da boš zagotovo prispeval nekaj izvirnega, koristnega in osupljivega svoji kulturi.''

Drugačnost, raznolikost nas bogati in ne hromi. Ljudje se bojimo neznanega, se upiramo novostim in mislimo samo nase. V druži, ki je naravnana k posamezniku namesto k družbi, ljudje drug v drugemu vidimo tekmeca. Ne zmoremo prepoznati dodatne vrednosti drugačnega videnja, razmišljanja, funkcioniranja. Drugačnost nas sili k tekmovanju z drugimi namesto s samim sabo. Ta boj se začne že v šoli. Učitelji se bojijo, da se bodo starši pritožili na njihovo delo. Starše otrok s PP je strah, da njihovi otroci ne bodo zmogli pokazati kaj znajo in doseči svojih potencialov, starše vrstnikov otrok s PP pa, da bodo njihovi otroci dobili manj znanja kot bi ga lahko in da so brez prilagoditev v zaostanku. Strah. Strah, ki hromi celotno družbo. Mnogi svetovno znani ljudje so svet videli drugače kot večina (Tomas Edison, Temple Grandin, Albert Einstein, Tom Cruise, Steven Spielberg, Jamie Oliver, Gojimir Lešnjak Gojc) in uspeli. Le kam bi se razvila naša družba, če bi zmogli slišati tudi tiste, ki niso zmogli ideje, misli spremeniti v dejanje.

Enakost ali pravičnost? Zmoremo dovolj moči, da prepoznamo kdaj postaviti pravičnost pred enakost in s tem zagotoviti enakovrednost? Prilagoditve, ki jih lahko učencu s PP omogočimo v šoli, naj ne bodo le nujno izvrševanje zakona, ampak naj postanejo del nas in omogočijo maksimalen razvoj potenciala vsakega posameznika.

4 Viri in literatura

1. KESIČ Dimic, K. *Prilagoditve pouka: otroci s posebnimi potrebami v šoli*. [Citirano 1. avg. 2018; 20.10]. Dostopno na spletnem naslovu: http://www.os-tinje.si/files/2014/04/prilagoditve.pdf.
2. OPARA, B. *Dodatna strokovna pomoč in prilagoditve pri vzgoji in izobraževanju otrok s posebnimi potrebami*. Ljubljana: Centrokontura. 2015.
3. PEKLAJ, C. *Učenci z učnimi težavami v šoli in kaj lahko stori učitelj*. 1. natis. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete. 2012.
4. RIC. *Letno poročilo o izvedbi NPZ za šolsko leto 2016/2017*. [Citirano 2. avg. 2018; 22.13].Dostopno na spletnem naslovu: https://www.ric.si/mma/letno%20poro%20%20ilo%20NPZ%202017/2017121316135122/.
5. RUTAR, D. *Inkluzija otrok s posebnimi potrebami: za družbeno pravičnost*. 1. natis. Kamnik: CIRIUS. 2018.
6. *UČNE težave v OŠ: koncept dela*. 1. natis. Ljubljana: Zavod RS za šolstvo. 2008.
7. *ZAKON o usmerjanju otrok s posebnimi potrebami.* Uradni list RS, 2011, št. 58.

Šolski center Celje

Srednja šola za storitvene dejavnosti in logistiko

Valentina Pintar

MEDKULTURNA VZGOJA

INTERCULTURAL EDUCATION

Povzetek

Pouk v razredu, kjer je večina dijakov priseljencev s Kosova, predstavlja učiteljem velik izziv. Poleg jezikovnih ovir so nepoznavanje kulture, tradicije in vere največkrat tisti dejavniki, ki nam medsebojno bivanje s prišleki otežujejo. Veliko slabega pa v vsak odnos vnesejo še predsodki, včasih tudi stereotipi. Če hočemo kvalitetno sobivati, učiti in vzgajati, je osnovni pogoj, da se bolje spoznamo. Zato sem v mesecu maju 2017 izvedla anketni vprašalnik, na katerega je odgovarjalo 21 dijakov, kosovskih priseljencev. V albanski jezik ga je prevedla gospa Vera Haliti. Odgovori so bili zanimivi, nekateri bolj pričakovani, drugi manj. Interkulturna vzgoja na naši šoli že vrsto let ni samo mrtva črka na papirju, je del vsakdana učiteljev, ki poučujejo v narodnostno mešanih razredih.

Ključne besede: interkulturna vzgoja, kosovski priseljenci, anketni vprašalnik

Abstract

Lessons in the classroom, where the most of students are immigrants from Kosovo, pose a challenge for teachers. In addition to language barriers, ignorance of culture, tradition and religion – these are mainly the factors that make our interaction with these students very challenging. Furthermore, stereotypes and prejudice make things in this relationship even worse. If we want to have a good coexistence, a study and education are a must for getting to know each other better. That is why in May 2017 I conducted a survey questionnaire that was answered by 21 pupils, Kosovar immigrants. The questionnaire was translated into Albanian by Mrs. Vera Haliti. The answers were interesting, some more expected than others. Intercultural education at our school has not been only a dead letter on paper for many years now, since it is a part of the everyday life of teachers, who teach in ethnically mixed classes.

Key words: intercultural education, Kosovar immigrants, questionnaire

1 Predstavitev teme oziroma dejavnosti s teoretičnimi izhodišči

Sama vzgoja otrok je nekaj tako starega kot človeški rod. Starši in učitelji otroke vzgajamo po najboljših močeh in to je naše vsakodnevno opravilo. Ker smo ljudje različni, je skoraj gotovo, da različno vzgajamo. Ni pa mogoče današnje mladine vzgajati na enak način kot nekoč, ker se naše življenje burno spreminja in tako neposredno vpliva na razvoj, doživljanje in vedenje. In kdo so ključni igralci 21. stoletja, ko govorimo o vzgoji?

DRUŽINA je tista celica, kjer poteka primarna socializacija in vzgoja otroka. Otrok pridobiva spoznanja o svetu, seznanja se z normami ravnanja in vedenja. To je hkrati tudi okolje, kjer naj bi se čutil varnega, saj je varnost za otrokov razvoj nujnega pomena. Sekundarna socializacija poteka v obdobju otroštva in mladostništva, najbolj značilna ustanova, kjer le-ta poteka, pa je šola.

ŠOLA omogoča prenos družbenih norm in vrednot, posamezniku omogoča orientacijo v družbenem prostoru. Otroku pomaga razvijati njegove individualne sposobnosti. Šola predstavlja most med družino in širšo družbo (Emil Durkheim, francoski sociolog, 1858-1917). Zgodovinsko gledano je šola institucija, ki je prispevala k oblikovanju posebne družbene skupine, ki se je oblikovala v zadnjih 200 letih. To so mladi. Tradicionalne družbe niso poznale vmesnega obdobja, torej mladosti. V tradicionalni družbi je posameznik prestopil iz otroštva neposredno v odraslo življenjsko obdobje. Mladost se je pričela izpostavljati šele v 18. stoletju, ko se je vse več otrok vključevalo v izobraževanje in imelo dostop do šolanja. V življenju posameznika je nastopilo novo, vmesno obdobje med otroštvom in odraslostjo - adolescenca. V tradicionalnih družbah je pomenil starejši posameznik edini vir informacij. Znanje se je preko ustnega izročila prenašalo na mlajše generacije, te so bile glede podatkov v celoti odvisne od starejših. Starejša kot je bila oseba, več znanja in izkušenj je lahko nakopičila in posredovala mlajšim. Zato so bili v preteklosti starostniki in redki izobraženi (duhovniki, učitelji) zelo spoštovani. Med šolo danes in nekoč je skoraj neizmerljiva razlika. Skupna značilnost je gotovo ta, da je bil šolski sistem „ cepljen „ na obstoječo družbo s svojimi zahtevami do izobraževalne politike.

SODOBNA TEHNOLOGIJA je močno posegla v naša življenja in povzročila mnoge spremembe. Šola kot učno-vzgojna ustanova je tista institucija, kjer večje družbene spremembe vplivajo na njeno delovanje. Spremembe kot splošni razvojni proces so univerzalno dejstvo, nujne in se jim ni mogoče izogniti. Vzroki so lahko kulturne spremembe, spremembe v zakonodaji, političnem sistemu, lahko so tehnološke narave … V zadnjih 15-ih letih smo priča strahotnemu razvoju elektronskih medijev, socialna in družbena omrežja pa igrajo vidno(vodilno) vlogo v življenju mladostnikov. Starostna meja uporabnikov facebooka, instagrama in snapchata se vztrajno niža, spreminja pa se tudi vloga uporabnikov, ki so prešli iz pasivne (iskanje informacij) v aktivno obliko, ki omogoča komentiranje, objavljanje, povezovanje in še precej več. Meja med tehnično uporabnostjo sodobne tehnologije in vzgajanjem ob prisotnosti elektronskih medijev je postala tanko ločljiva. Zagotovo je to tema jutrišnjega dne, čeprav bi bilo bolje, da bi o tem razpravljali že včeraj.

MIGRACIJE so se dogajale ves čas skozi zgodovino človeštva, so pa bili vzroki in motivi različni. Za današnje čase bi lahko rekli, da so selitve postale raznovrstne, kompleksne ter posledično manj obvladljive (Medica, 2007). Še 20 let nazaj so bili otroci priseljencev v slovenski šolah bolj redek pojav. Večji migracijski val je zajel Slovenijo po zadnji vojni v 90-ih, največ ljudi je k nam prišlo iz bivših jugoslovanskih republik. Trenutno je v porastu priseljevanje kosovske populacije. V Sloveniji živi dobra desetina prebivalcev, katerih kultura in jezik se bistveno razlikujeta od kulture in jezika večine. Analize kažejo, da je nestrpnost do Neslovencev obstajala že pred osamosvojitvijo Slovenije leta 1991, pozneje pa se je še okrepila. Za manjšinske etnične skupnosti šolska politika predpostavlja, da se bodo čim hitreje asimilirali v večinsko kulturo, obenem pa sprejeli jezik okolja. Slovenija, kot etnično »čista« dežela, do nedavnega ni imela potrebe, da bi v šolskem in širše družbenem okolju govorila o medkulturni vzgoji oziroma multikulturni vzgoji. Leurin (1989) pravi, da je izobraževanje in vzgajanje otrok migrantov nujno, če želimo vzgojiti državljane Evrope. Šola naj bi danes manjšinske kulture vključevala v vzgojno-izobraževalni sistem ter sprejemala prisotne etnične skupine in njihove posebnosti (vera, prehrana, jezik, stil oblačenja …). Šola z odprtim odnosom do drugačnosti zagotavlja primerno šolsko oz. razredno klimo in na tak način ustvari pogoje za interkulturno vzgojo in izobraževanje.

2 Opis dejavnosti

Kljub globalizacijskim in integracijskim procesom v svetu ni zaznati pojemanja moči predsodkov in stereotipov do manjšinskih skupnosti, ki nastajajo iz nepoznavanja ali strahu do različnih družbenih skupin. Šola naj bi bila tista ustanova, ki ima odprt odnos do drugačnosti in tudi učitelji se ne bi smeli bati drugačnosti. Sprejeti bi jo morali kot izziv in s tem posamezniku ali skupnosti omogočiti, da se sooči s problemi nestrpnosti in diskriminacije. Poleg empatije sta pogosta načina odpravljanja predsodkov vzpostavljanje medsebojnih stikov med pripadniki različnih kultur. Ocenjujem, da je šolsko okolje tisto okolje, kjer učenci skozi različne aktivnosti (ekskurzije, proslave, razstave, športni dnevi, projekti …) spoznavajo drug drugega.

Tolerantnosti se je treba za življenje v multikulturni družbi sistematično in načrtno učiti. Ne razvije se namreč sama od sebe. Že mlad človek naj bi se pripravil na komunikacijo in sožitje z drugačnimi od sebe tako, da bi bil sposoben sprejeti in razumeti drugačnost.

Nekaj izkušenj s priseljenci na naši šoli že imamo. Nekaj otrok je srbske narodnosti, nekaj je Bosancev in Hrvatov, nekaj malega Makedoncev, večina priseljenskih otrok je kosovske narodnosti. Število le-teh se je vse od šolskega leta 2011/2012 vztrajno večalo. Največ kosovskih otrok je bilo vpisanih v dvoletni program tekstilne usmeritve. V letu 2014/2015 pa je število kosovskih priseljencev v razredu preseglo število vpisanih slovenskih otrok. Znašli smo se pred velikim izzivom, kako zbližati dve različni kulturi, kako se bolje spoznati, da bi lažje sobivali, učili in vzgajali.

Osebno me je zanimal tudi pogled otrok priseljencev na „domačo" vzgojo, kako se počutijo v razredu in na šoli, kakšni so njihovi načrti za prihodnost … Sestavila sem vprašalnik s 17 vprašanji in ga s pomočjo gospe Vere Haliti (Albanke, ki že 25 let živi in dela v Sloveniji) prevedla v albanščino. Znanje, predvsem pa razumevanje slovenskega jezika, je pri anketirancih zelo šibko, zato anketa v slovenščini ni bila možna. V interno, anonimno raziskavo je bilo vključenih 21 dijakov, od tega 16 deklet in 5 fantov.

Na vprašanje, kdaj so prišli v Slovenijo, je kar 13 dijakov odgovorilo, da je od prihoda minilo manj kot 3 leta, 4 dijaki so v Sloveniji samo 1 leto.

Povprečno število otrok v družini je 4 (to kažejo tudi zadnji statistični podatki). 1 dijak je odgovoril, da je doma 8 otrok, pri 1 dijaku sta v družini dva otroka.

Anketiranci so v 16 primerih odgovorili, da sta oba starša enako odgovorna za vzgojo, 4 so odgovorili, da je za vzgojo bolj odgovorna mama, in samo 1 je mnenja, da je to oče.

Matere otrok priseljencev imajo v 16-ih primerih dokončano osnovno šolo (kar bi primerjalno s slovenskim šolskim sistemom pomenilo končanih 5 razredov osnovne šole). Materi 2 dijakov nimata končane osnovne šole, 1 ima končano srednjo šolo. Nobena v Sloveniji ni zaposlena.

Kar 20 dijakov trdi, da so starši pri vzgoji enako zahtevni do sorojencev ne glede na spol, 1 deklica trdi, da več zahtevajo od deklet.

Narodnost pri izbiri prijateljev 19 dijakom ni pomembna, 1 je odgovoril, da je precej pomembna, 1 ocenjuje, da je zelo pomembna. 1/3 vprašanih ima slovenske prijatelje in se veliko družijo, 2/3 jih je odgovorilo, da prijatelje imajo a se ne družijo pogosto.

Vsi vprašani so odgovorili, da dogovorjenih porok ni, da si lahko sami izbirajo partnerje, ki naj bi bili vsaj iste veroizpovedi.

Večina vprašanih (2/3) namerava ostati v Sloveniji, 1 deklica se namerava vrniti na Kosovo, ostali se nameravajo odseliti v drugo državo. Večini se zdi izobrazba zelo pomembna, samo 3 so mnenja, da se jim zdi izobrazba precej pomembna.

Vsi dijaki so odgovorili, da se čutijo dobro sprejete s strani učiteljev in sošolcev. Nihče ni obkrožil odgovora, da se sploh ne čuti sprejetega oz. ne preveč. Če v razredu pride do morebitnega spora, anketiranci ocenjujejo, da je to zaradi jezika (v 9-primerih), zaradi različne vzgoje doma (v 8-ih primerih). 2/3 dijakov meni, da je najboljši način reševanja konfliktov soočenje dijak-dijak. Nekaj bi jih poiskalo pomoč pri profesorju (razredniku), 3 pri svetovalni delavki.

18 dijakov je mnenja, da so korektno seznanjeni s šolskimi pravili, 3 jih ne razumejo zaradi neznanja jezika.

Lahko bi rekla, da so bili nekateri odgovori bolj pričakovani (stopnja izobrazbe in zaposlenost matere, število otrok v družini), nekateri odgovori so odstopali od mojih predvidevanj (oba starša sta enako odgovorna za vzgojo otrok, starši so v družini enako zahtevni do vseh otrok ne glede na spol, večini dijakov je izobrazba zelo pomembna za prihodnost). Vesela pa sem bila odgovorov, da se dijaki v šoli čutijo sprejete s strani učiteljev in sošolcev. To je za učiteljski

zbor, ki poučuje v multikulturnem razredu, potrditev uspešnega dela v razredu in na ostalih ravneh šolskega dela.

3 Zaključek

Učiteljski poklic je zahteven in v družbi zelo pomemben. Pustimo ob strani vprašanje, kako je v današnjih časih cenjen. Učitelj, ki korektno opravlja svoje delo, mora biti ves čas intelektualno izjemno dejaven, kompetenten učitelj mora študirati ves čas oz. se nenehno izobraževati. Poklic pa je zahteven tudi zaradi odgovornosti, ki jo prinaša. Vsebine pouka niso nikoli vrednostno povsem nevtralne. Učitelji se posredno ali neposredno opredeljujejo do tem, obravnavanih pri pouku, zato je eno osnovnih poslanstev šole tudi vzgajati. Vzgajati za temeljne kulturne vrednote, vzgajati za življenje z drugimi na način, ki bo spoštljiv do medsebojnih razlik, ki bo omogočal medsebojno skrb in naklonjenost ter empatijo, in ne nazadnje vzgajati na način, ki bo prispeval k družbeni pravičnosti.

Sodobna šola ima nove in relativno visoke zahteve do učiteljev, saj moramo izvajati raznoliko poučevanje in zgraditi razredno skupnost, ki temelji na solidarnosti, odgovornosti, sprejemanju raznolikosti. Pri delu s priseljenci mora učitelj pridobiti čim več informacij o priseljenski kulturi in religiji, o načinu življenja, družinskih vlogah. Ugotoviti mora, kakšna pričakovanja imajo starši, ter poiskati način za njihovo vključitev v šolski sistem.

Otroci priseljencev, posebej albansko govoreči učenci, predstavljajo izziv za učitelje prav zaradi nerazumevanja jezika in predpostavke, da bodo zaradi prisotnosti migrantskega otroka preveč obremenjeni. Zato ni težko razumeti in čutiti stiske učitelja, ki poučuje v razredu, kjer po številu prevladujejo otroci priseljenci. Izobraževalna politika v Sloveniji predvideva, da se bo približno 11.000 (okrog 5,2%) migrantskih učencev kar najhitreje asimiliralo v večinski jezik in kulturo. Slednje je, VIŽINTIN (2010), najtežje pričakovati prav pri učencih, katerih materni jezik je albanščina.

Udeležba na izobraževanjih in usposabljanjih za delo z migranti je v Sloveniji prepuščena individualni izbiri učiteljev. Dodatna izobrazba na tem področju bi vsekakor pripomogla k boljšemu razumevanju priseljenske problematike in k večji učinkovitosti dela z njimi. Po mnenju Bešter in Medvešek (2010) pa bi morale biti vsebine, ki se nanašajo na delo z migranti, vključene že v dodiplomske univerzitetne programe, v katerih se izobražujejo učitelji in drugi

strokovni delavci vzgojno-izobraževalnih ustanov. Usposabljanje za delo in življenje v multikulturni družbi bo uspešno le, če bo načrtno, sistematično in naravnano k jasnim ciljem, kot so: razvijanje tolerantnosti do različnosti, osvajanje novih vrednot, spreminjanje nekaterih stališč ljudi (vključno s predsodki in stereotipi), povečanje poučenosti o drugih kulturah in medsebojno spoznavanje med pripadniki različnih kultur.

Otrokom priseljencev moramo omogočiti, da živijo z dvema kulturama in ne med dvema kulturama. Ključno vlogo bomo morali pri tem odigrati učitelji.

4 Viri in literatura

1. BEŠTER, R. in MEDVEŠEK, B. *Vključevanje migrantskih otrok v vzgojno izobraževalni sistem*. Ljubljana: Institut za narodnostna vprašanja. 2010. Str. 205-269.
2. CAHUNEK, L. *Osebe albanske narodnosti v šolskem sistemu v Sloveniji.* Diplomsko delo Ljubljana: Pedagoška fakulteta. 2013.
3. HANUŠ, B. Jezikovne in kulturne ovire, ki vplivajo na opismenjevanje učencev priseljencev. *Sodobna pedagogika*. 2010, št. 1 (letn. 61), str.122-135.
4. KLINAR, P. Interkulturno komuniciranje v šolskem prostoru. *Socialna pedagogika*. 2010, št. 2 (letn. 14), str. 213-230.
5. MADRUŠA Jelen, M. in ČANČAR, I. *Razvijamo medkulturnost kot novo obliko sobivanja*. Ljubljana: ISA institut. 2015.
6. MEDICA, K. Sodobne migracije in dileme varnosti. *Socialno delo*. 2007, št.3 (letn. 46), str.125-133.
7. RAMANI, A., M. in XHINI, D. *Slovenija – moja druga dežela*: raziskovalna naloga. Celje: samoz. 2014.
8. ŠČEK Prebil, T. *Sociologija: uvod v sociologijo*. Ljubljana: Biotehnični izobraževalni center. 2010. Str. 32-75.
9. TATKOVIĆ, N. in KRAJNC, A. Vzgoja za multikularnost. *Andragoška spoznanja*. 2011, št. 2, str. 24-30.
10. VIŽINTIN, M. A. Pouk maternega jezika in kulture pri učencih priseljencih. *Sodobna pedagogika*. 2010, št. 1 (letn. 61), str. 104-120.
11. ŽITNIK Serafin, J. *Večkulturna Slovenija*. Ljubljana: ZRC SAZU. 2008. Str.314.

Osnovna šola Primoža Trubarja Laško

Romana Pohar

VZGOJA OTROKA, DA POSTANE ODGOVORNA, MORALNA, SVOBODNA IN RAZMIŠLJUJOČA OSEBA

EDUCATING OF A CHILD TO BECOME A RESPONSIBLE, MORAL, FREE AND THOUGHTFUL PERSON

Povzetek

Vzgoja je proces, katere osrednji cilj je oblikovati samostojno in odgovorno osebnost. Osebnost, ki je zmožna moralnega razsojanja in delovanja v okviru konkretnih družbenih odnosov. Vzgoja in izobraževanje sta med seboj tesno povezana. Vzgojni dejavniki v šoli so učitelj, učenec in učna vsebina. V preteklosti je bila družina simbol za trdno, dobro uveljavljeno strukturo moči. Okoliščine nastanka družine in vsebina so se zelo spremenile. Pri oblikovanju človeka so poleg spodbudnega okolja pomembne vrednote v tem okolju. Lateralno razmišljanje je bistveno za zaznavno razmišljanje. Pri poučevanju uporabljam različna orodja razmišljanja, ki učence spodbujajo k ustvarjalnosti, odgovornosti, samostojnosti.

Ključne besede: vzgoja, družina, odgovornost, vrednote, vzgojni dejavniki, orodja razmišljanja

Abstract

Education is a process with the main aim to shape an independent and a responsible person who will be capable of moral judgement and will take an active part in social relations. Education and teaching are tightly correlated. Factors in education at school are teachers, learners and teaching contents. Families used to be a symbol of firm and well-established structure of power, but the circumstances of family formation and its contents have changed a lot. Stimulating environment as well as the values of this environment are very important for development of one's personality. Lateral thinking is crucial for perceptual thinking. While teaching I use different thinking tools to encourage learners to develop creativity, responsibility and independence.

Key words: education, family, responsibility, values, factors in education, thinking tools

1 Vzgoja odgovorne, moralne, svobodne osebe

Po poklicu sem specialna pedagoginja. Veliko let sem poučevala v prilagojenem programu. Zadnja tri leta nudim dodatno strokovno pomoč učencem na redni osnovno šoli. Vsa leta poučevanja sem dajala velik poudarek vzgoji, ki sem jo sproti vključevala v učno snov. Učence sem tudi z učno snovjo navajala na primeren odnos in odgovorno ravnanje do narave, bitij, stvari, domovine, kulturne dediščine … Na začetku pisanja sem si zastavila naslednja vprašanja: Kaj je vzgoja? Kako je vzgoja potekala skozi zgodovino? Kakšni so cilji vzgoje? Kaj vse vzgoja vključuje?

Vzgoja je v širšem pomenu besede proces oblikovanja in samooblikovanja človekove osebnosti kot celote. V ožjem pomenu besede pa je vzgoja proces, v katerem si človek oblikuje moralne vrednote, prepričanja, stališča, svetovni nazor, kulturne in delovne navade, interese, voljo, čustva.

Vzgoja se je skozi zgodovino spreminjala. V tradicionalni družbi so otroci sledili staršem. Učenje je potekalo s posnemanjem staršev. Družba se je le počasi razvijala. Otroke so pripravljali na prevzem vloge odraslega. Ta vloga pa se iz generacijo v generacijo skoraj ni spremenila. V obdobju liberalnega kapitalizma je prišlo do sprememb, ni bilo več mogoče vnaprej predpisati obnašanja. Otroci si niso mogli več neposredno »vzeti« svojih staršev za vzor. Postati so morali bolj samoiniciativni, samostojni, samozavestni. Naloga staršev je postala, da so otroke začeli drugače vzgajati. Navajali so se na samostojnost in niso več sledili tradiciji. Nadaljnji razvoj kapitalizma je šel v smeri vedno večjih korporacij. Človek tistega časa ni bil več samoiniciativen, samozavesten. Te lastnosti so ga celo ovirale pri njegovem delu. Moral je biti vse bolj občutljiv za to, kaj od njega zahtevajo drugi. Začeti se je moral prilagajati skupini. V skladu s tem se je spremenila tudi vloga staršev pri vzgoji. Značilnost korporativnega kapitalizma se je še stopnjevala s sodobno potrošniško družbo, v kateri je še večja potreba po prilagajanju. Sodobna potrošniška družba ne sloni več na prebivalstvu, vzgojenem za uspeh, ki je pogojen s kakovostno izobrazbo. Sloni na prebivalstvu, ki išče zadovoljstvo v času, ki je namenjen razvedrilu. Nova družba je antiavtoritarna, sloni na etiki samoohranitve, katere središčna točka je usmerjenost nase. Spremenile so se tudi vloge v družini. Oče je najpogosteje psihično odsoten. Mati otroka zasipa s pretirano pozornostjo. Tako mu ne pusti odrasti in se osamosvojiti.

Strokovnjaki omenjajo naslednje vzgojne stile: represivni, permisivni stil in laissez-faire vzgojni stil (vzgoja, ki vse dopušča).

Represivna vzgoja poudarja in uporablja večinoma negativna vzgojna sredstva, prepovedi, omejitve. Otroka utesnjuje, nadzoruje, kaznuje. Njen cilj je poslušen, vdan, neiniciativen posameznik. Ne razvija spretnosti odločanja, odgovornega vedenja.

Permisivna vzgoja označuje tisto vzgojno usmerjenost, v kateri prevladujejo predvsem pozitivni vzgojni ukrepi in skrb za razvoj otrokovih pozitivnih sposobnosti. Njen cilj je srečna, samoiniciativna, kritična, ustvarjalna osebnost. Pričakovanj, ki so vključena v permisivno vzgojo, ta ni upravičila.

Tisto, kar se je uresničilo in se uresničuje, je laissez-faire vzgojni stil. To je stil, v katerem otrok dela, kar hoče. Tu je otrok subjekt vzgojnega procesa.

Ni vzgoje brez vsebine, brez načinov in odnosov, ki se pri tem vzpostavljajo. Pojmovanje vzgoje v ožjem pomenu je tesno povezano s pojmom izobraževanja. V praksi sta vzgoja in izobraževanje med seboj tesno povezana. Oba temeljita na prenosu spoznanj, stališč, vrednot, zahtev učitelja na učenca. Bistvene razlike med njima so v ciljih, metodah in sredstvih.

Na vzgojo gledamo s treh vidikov, in sicer z vidika posameznika, družbe in odnosnega vidika. Vzgoja se vedno odvija na relaciji vzgojitelj-vzgajanec. Ta odnos ni nikoli izoliran, ampak je povezan z odnosi, ki obstajajo v družbi, je zelo povezan z družbeno-zgodovinskim vidikom vzgoje. Cilj odnosa je razvoj osebnosti posameznika.

Sredstva vzgoje so: vsebina poučevanja, oblike in metode poučevanja, disciplinski pristop učitelja, učiteljeva osebnost, sošolci v razredu, učenci v celotni šoli. V sodobnosti, ko se v ospredje postavlja razvoj posameznikove odgovornosti, samostojnosti, neodvisnosti, izpostavljamo vzgojne metode, kot so: razgovor (argumentiranje stališč), igre vlog, različne prosocialne aktivnosti, preko katerih dobijo učenci različne izkušnje solidarnosti, sprejemanje drugačnosti. Večji poudarek je na samem procesu vzgoje in na osnovnih pogojih, ki morajo biti pri vzgoji izpolnjeni.

Najbolj bistvenega pomena za otroka je družina in odnosi, ki vladajo v njej. Slednji naj bi vključevali ljubezen, zatočišče, pripadnost, zaupanje. Za te odnose pa v sodobnem času prevečkrat zmanjka časa. Današnje otroke izčrpava hiter način življenja in jim ruši duševno

zdravje. Starši in učitelji lahko pomagamo otroku do boljše samozavesti z dejanji. Če otroku omogočimo, da sam opravi določene naloge, bo pridobil voljo za naslednje naloge. S tem bo pridobil občutek uspešnosti in samozavest. Otroku moramo že od začetka omogočiti varnost in ga postopoma navajati na samostojnost. Naloga vzgoje je narediti otroke močne in trdne za življenje. Vztrajnost je lastnost, ki jo moramo privzgojiti otroku. Vztrajnost pomeni trening volje, več truda in posledično več uspeha. Starši in učitelji največ naredimo za svoje otroke, če jim razvijamo življenjsko trdnost in samospoštovanje. Vzgoja je ustvarjanje človeka.

Socializacija človeka je proces, v katerem otroka od prvih dni življenja vključimo v neko družbeno skupino. V skupini pridobiva način mišljenja, govora, medsebojne komunikacije, znanja, prepričanja, čustvovanja, vrednotenja. Socializacija vpliva na razvoj posameznikove osebnosti v celoti. Socializacija je sredstvo, s katerim je družbi in kulturi zagotovljena kontinuiteta.

Dejavniki, ki vplivajo na posameznikov razvoj, so: dednost, okolje, lastna aktivnost. Geni ne predstavljajo neke nepopustljive sile, ki vnaprej določa posameznikov razvoj. So neka oblika odzivnosti, s katero se srečujemo v življenju. Ugotovitve strokovnjakov o genetskem vplivu na posameznikov razvoj so, da se ob spodbudah okolja lahko izrazijo ali pa ne. Lastna aktivnost je z vzgojo sprožena aktivnost, dana je preko delovanja genov. Kakšni bosta njena vsebina in oblika, pa je odvisno od okolja, v katerem se posameznik razvija.

Vzgojni dejavniki v šoli so učitelj, učenec in učna vsebina. Vsi trije lahko delujejo na različne načine, posredno in neposredno. Učitelj lahko neposredno vzgaja z narativnimi metodami, posredno pa z oblikami in metodami poučevanja, z odnosom, ki ga vzpostavlja z učenci, in s svojo osebnostjo. Vzgojne dejavnosti, disciplinski pristop, ki jih učitelj uporablja, štejemo med posredna in tudi neposredna vzgojna sredstva. Med neposredna jih štejemo, če so racionalno utemeljena, njihov namen je neposredno povedati učencem, kaj je dovoljeno in kaj ne. Med posredna pa zato, ker je od vzgojnih dejavnosti in disciplinskega pristopa, ki ga učitelj uporablja, odvisno, kako prispeva k moralnemu razvoju otroka.

Učna vsebina ni le dejavnik, ampak je tudi sredstvo vzgoje. Učitelj vzgaja posredno s konceptom znanja, ki ga posreduje, in neposredno z naborom vzgojnih tematik pri posameznih predmetih. Učenci vzpostavljajo odnos do vsebine povsem samostojno. V strukturiranem učnem procesu učitelj z lastnim odnosom do vsebine sproži proces notranjega prisvajanja.

Pri oblikovanju človeka so poleg spodbudnega vzgojnega okolja pomembne vrednote, ki izhajajo iz tega okolja. Slovenski psiholog Janek Musek vrednote opredeli takole: »Vrednote so posplošena in relativno trajna pojmovanja o ciljih in pojavih, ki jih visoko cenimo, ki se nanašajo na široke kategorije podrejenih objektov in odnosov in ki usmerjajo naše interese in naše vedenje kot življenjska vodila.«

V današnjem času moramo otroka vzgajati za svobodo. Ta je ena izmed najvišjih človekovih vrednot. Svoboda je v tem, da izbiramo in se odločamo med različnimi možnostmi. Pri tem pa se moramo odreči možnostim, ki jih nismo izbrali, vsaj začasno ali za vedno. Brez odgovornosti za posledice tudi prave svobode ni. Kdor ni vzgojen za svobodo, se ne bo mogel svobodno odločati in kasneje svobodno živeti. Vzgoja za svobodo ne pomeni, da lahko otrok dela, kar želi. Taka vzgoja zahteva jasno postavljanje mej. Otrok mora imeti možnost prepoznavanja posledic, če prestopi meje. Ko pozna posledice se zavestno in svobodno odloči, ali bo mejo spoštoval ali jo bo prestopil. Možnost izbire pa je za otroka zelo zahtevna. Nekateri otroci se ne zmorejo odločiti, ker ne poznajo dovolj dobro svojih potreb in želja. Velikokrat gre za otroke, ki imajo pretrdo vzgojo z veliko prepovedmi in zapovedmi. Tak otrok ne zaupa sebi, ampak naredi to, kar od njega pričakujejo starši. Tudi razvajeni otroci pogosto ne znajo izbrati med željami, ker ne poznajo odrekanja.

Otroka ne učimo odrekanja, ko mu ne dovolimo vseh želja, ampak ga spodbujamo k temu, da se jih zaveda in nam jih sporoča. Učimo ga zdravega razmišljanja, primerjanja, izbire med željami. Spoštovati moramo otrokovo osebnost. Naloga tistega, ki vzgaja je, da otroku omogoči, da se razvijejo njegove zmogljivosti, da ga pri odraščanju usmerja in ga nauči prevzeti odgovornost zase in za svoje početje. Vzgoja je proces v našem življenju, ki se zaključi šele s smrtjo.

Današnji otroci se morajo naučiti učiti, živeti in delovati v zelo različnih situacijah, vključno z virtualno. Tako jih starši ne morejo socializirati za eno samo področje. Starši morajo otroke skupaj s pedagoškimi institucijami naučiti, kako lahko razvijajo in krepijo osebno integriteto in notranjo odgovornost tako, da se bodo lahko znašli v resničnem svetu. Staršem se danes pogosto očita, da so krivi za vedno manjše socialne in druge kompetence otrok, njihovo pomanjkanje časa in nepripravljenost za vzgajanje otrok.

V življenju predšolskega otroka je zelo pomemben vrtec. Še pred dvema generacijama so otroci razvijali socialno kompetenco večinoma le pri skupnih igrah z vrstniki. Današnje življenje otrok veliko bolj kot nekoč obremenjujejo pogosti nadzor odraslih in njihova natančna navodila ter priporočila. Današnji starši hočejo otroka zaščititi prek vseh razumnih meja.

2 Vzgoja razmišljujoče osebe

Naslov simpozija Vzgojeni za hlapce me je spodbudil, da sem v 2. poglavju pisala o tem, kako učiti otroke razmišljanja. Ko bodo odrasli, ne bodo poslušni, ampak bodo znali svoja razmišljanja argumentirati, zato ne bodo »hlapci«.

Pred tremi leti sem obiskovala enoletni seminar Cort 1 , ki ga je vodila mag. Nastja Mulej, edina licencirana trenerka De Bonovih orodij razmišljanja v Sloveniji.

Dr. Edward de Bono je svetovna avtoriteta ustvarjalnega razmišljanja in neposrednega poučevanja razmišljanja kot spretnosti. Celoten program Cort je namenjen za poučevanje v šolah. Lateralno razmišljanje je bistveno za zaznavno razmišljanje. Je način, da pobegnemo od obstoječih idej in zaznav, da najdemo boljše.

Na delavnicah smo se podrobno seznanili s pristopi razmišljanja, orodji razmišljanja: UVD (Upoštevajte Vse Dejavnike), AMI (Alternative, Možnosti, Izbire), SDL (Stališča Drugih Ljudi), P&N (Posledice in Nadaljevanje), PNZ (Pozitivno, Negativno, Zanimivo), PPP (Prve Pomembne Prioritete) in z metodo Šest klobukov razmišljanja. Reševali smo konkretne probleme, situacije in se učili razmišljati na drugačen način.

Nekatera orodja razmišljanja uporabljam tudi pri pouku, predvsem kot motivacijo, da učence spodbudim k aktivnemu delu, motiviranosti in razmišljanju. Primere izberem sama, včasih jih predlagajo tudi učenci. Izberem teme, ki so učencem blizu, odvisno tudi od njihove starosti. Opažam, da učenci pri urah premalo razmišljajo, pogosto ne znajo povezati nove snovi z že znano, naloge rešujejo na slepo. Snov tudi premalo utrdijo in jo hitro pozabijo. Pomnjenje ni dolgoročno. Njihova pozornost je kratkotrajna. Imajo težave s priklicem in uporabo že znanih dejstev. Večkrat so za delo premalo motivirani, brez lastne iniciative.

Orodja razmišljanja, ki jih najpogosteje uporabljam, so naslednja:

- Upoštevajte Vse Dejavnike (UVD);
- Stališča Drugih Ljudi (SDL);
- Pozitivno, Negativno, Zanimivo (PNZ);
- Prve Pomembne Prioritete (PPP).

Učencem je zelo zanimivo orodje razmišljanja UVD (Uvidi Vse Dejavnike), ki jih spodbuja, da v prid določeni situaciji, aktivnosti upoštevajo vse dejavnike. UVD je orodje za usmerjanje pozornosti, ki razširja zaznavo.

Primer: Izbiramo, kam bi šli na dopust. O katerih dejavnikih bi morali razmišljati?
Naredite UVD: oddaljenost kraja, stroški, podnebje, bližina plaže s senco, trgovina, športni objekti, večerna zabava, sprehajalne in kolesarske poti, dobre restavracije …

Orodje PNZ (Pozitivno, Negativno, Zanimivo) je orodje za raziskovanje in za ocenjevanje. Predstavlja enostaven, celovit, raziskovalen pregled. PNZ orodje usmerja pozornost in razširja zaznave, kar spodbuja razmišljevalca, da situacijo raziskuje, preden sprejme sodbo. Učenci se učijo iskati pozitivne, negativne, zanimive strani v določeni situaciji. Šele potem, ko imajo celoten pogled, sprejmejo odločitev. Radi ga uporabljajo, ker je enostavno in učinkovito.

Primer: V nekaterih mestih so preizkusili brezplačna bela kolesa, ki so last vseh. Vzamete kolo, ga uporabite in potem prepustite nekomu drugemu. Naredite PNZ za to idejo.
Pozitivno: brezplačna izposoja, hitrejša mobilnost in dostop do cilja, manj onesnažen zrak, ni problema s parkiranjem, skrb za zdravje, izposoja tistim, ki ga nimajo, ni stroškov s popravilom, opraviš lahko več opravkov …
Negativno: ljudje ne vračajo koles, kolesa se hitro kvarijo, kolesa se ne vračajo na dogovorjeno mesto …
Zanimivo: za turiste, hitrejši ogledi mest in zanimivosti, kolo najame vsak član družine, brezplačna rekreacija …

SDL (Stališča Drugih Ljudi) in vrednote so zelo tesno povezane, kajti vključene vrednote določajo stališča vpletenih. Orodje SDL se vedno ukvarja s tem, kaj drugi ljudje mislijo v tem trenutku, ne pa s tem, kaj bi morali misliti.

Primer: Deček se rad uči tako, da ob tem posluša glasbo. Noče uporabljati slušalk. Njegovi starši in sestra pa radi delajo v miru in tišini.
Naredite SDL: Dogovorijo se, da deček zmanjša jakost glasnosti; posluša glasno glasbo, ko ni nikogar doma; ostali člani nosijo čepke, zvočna zaščita vrat in prostora …

Orodje PPP (Prve Pomembne Prioritete) se ukvarja neposredno s prioritetami. Ni vse enako pomembno. Nekatere zadeve, vrednote so pomembnejše do drugih. Cilj je to, kar hočemo doseči. Prioritete pa so smernice, ki nas usmerjajo do zastavljenega cilja.

Primer: Če bi starši imeli možnost izbirati značilnosti svojih otrok, katere štiri prioritete bi izbrali? Naredite PPP: odgovornost, delavnost, poštenost, občutek za sočloveka.
Šest klobukov razmišljanja je metoda za izvajanje ene same vrste razmišljanja naenkrat. Imamo šest barvnih klobukov: belega (dejstva, številke, podatki), rdečega (čustva, občutki, intuicija), črnega (previdnost, resnica, ustrezanje dejstvom), rumenega (prednosti, koristi, prihranki), zelenega (raziskovanje, predlogi, nove ideje, rešitve) in modrega (razmišljanje o razmišljanju; povzetek, kaj je bilo narejenega). Vsaka barva predstavlja določen način razmišljanja. Metodo Šest klobukov uporabljam le občasno, zato je nisem podrobno opisala.
Učenci niso bili navajeni takega razmišljanja, da so iskali nove ideje, možnosti. Bili so tudi manj kreativni. Po izvajanju večkratnih vaj so postali bolj ustvarjalni, hitreje so našli nove ideje, niso več tako togo razmišljali. Zelo pomembno se mi zdi, da se naučijo konstruktivnega razmišljanja, zato jih pri pouku vedno spodbujam k temu. Razvijajo tudi natančno poslušanje, usmerjeno pozornost, motivacijo, vztrajnost, vedoželjnost, delovne navade. Delo poteka individualno, zato z učenci nimam težav glede discipline. Če nastopijo manjše težave, se takoj pogovorimo, učenci skušajo razložiti, kje je težava (neresnost, nezbranost, slabša motivacija za delo, utrujenost ...). Pri tem uporabimo tudi orodja UVD, SDL, PNZ.

Poleg orodij razmišljanja uporabljamo različne didaktične igre: Pozorko (razvijanje pozornosti, predstav, jezika in govora, motorike, pisanje, branje), kocke Story Cubes (razvijanje domišljije, pozornosti, razmišljanja, povezovanja, besednega zaklada), Zrno na zrno pogača (priklic podatkov, logično sklepanje, spomin, bralno razumevanje, pozornost).

Učence pri urah spodbujam, da so čim bolj aktivni, motivirani, upoštevajo moralne vrednote, se učijo prevzeti odgovornosti za svoja dejanja, se ne izogibajo svojim dolžnostim. Učitelji in starši moramo podpirati otrokovo osebno odgovornost in jo pustiti zoreti. S tem, ko sami prevzamemo odgovornost za svoja ravnanja, se poveča tudi otrokova osebna in družbena odgovornost. Redno sodelujem s starši, učitelji, svetovalno službo.

3 Zaključek

Pozicija vzgoje je vedno na nek način idealistična, povezana je z oblikovanjem človeka, ki bo prispeval k reprodukciji in integralnosti neke družbe. Želi oblikovati človeka, ki bo ustvarjalen. Vzgoja je na nivoju družbe kot celote proces reproduciranja družbenih razmer, kar pa ni nujno na nivoju posameznika. V okviru vzgoje se vselej postavlja v ospredje vprašanje preseganja posameznikove družbene določenosti. Mnogi starši si zastavljajo vprašanje, kako naj vzgojijo svojega otroka. In sicer tako, da bo čim lažje preživel (mislil predvsem na svoje koristi) ali v skladu s svojim idealom oziroma kakšnega človeka si želijo.

Vzgoje v šoli ni mogoče ukiniti, moramo se je zavedati in jo zavestno načrtovati. Vsaka šola in tudi vsak posamezni učitelj mora imeti razdelan svoj vzgojni koncept in načrt uresničevanja. Le tako bodo vsa sredstva, s katerimi lahko dosegamo vzgojo, usklajeno delovala. Izobraževanje in vzgoja sta pri pouku tesno prepletena, zato ju ne moremo ločiti. Ko izobražujemo, hkrati tudi vzgajamo. Zelo pomemben pri tem je učiteljev vzgled. Starši in učitelji moramo otrokom privzgojiti vrednote, ki v današnjem času vedno bolj izgubljajo pomen.

Ob reformiranju vzgojno–izobraževalnih institucij je potrebno na prvo mesto postaviti pedagoške utemeljitve, ki se izvorno vežejo na etična vprašanja, in šele nato družbeno-ekonomske. Tako dobi vzgoja še večji pomen.

V mojem opisu dejavnosti je bil cilj dosežen. V teoretičnem delu sem pisala o vzgoji, kaj vse vključuje, na kaj vse moramo biti pozorni. Poudarila sem pomen otrokove odgovornosti, lastne aktivnosti in razvijanja vrednot. V nadaljevanju sem predstavila, kako spodbujam lateralno razmišljanje. Pri svojem delu si želim predvsem, da se učenci naučijo razmišljati, odgovorno ravnati in postanejo odrasli, ki se ravnajo po vrednotah, ki smo jim jih privzgojili. Vsak odrasel se kasneje sam odloči, kako bo živel svoje življenje.

Celotna družba se mora truditi, da vzgaja ljudi, ki ne bodo hlapci, ne bodo odhajali iz domovine, ampak bodo ustvarjalno prispevali k boljši prihodnosti.

V naslednjem šolskem letu bom začela z bolj sistematično uporabo metode Šest klobukov razmišljanja.

4 Literatura

1. DE BONO, E. *Naučite svojega otroka razmišljati*. Nova, dopolnjena izd. Maribor: Rotis. 2014.
2. JULL, J. in HENSEN,H. *Od poslušnosti k odgovornosti: za novo kulturo kulturo vzgajanja*. 1. izd. Radovljica: Didakta. 2009.
3. PEČEK, M. in LESAR, I. *Moč vzgoje: sodobna vprašanja teorije vzgoje*. 1. izd. Ljubljana: Tehniška založba Slovenije. 2009.
4. ZALOKAR-Divjak, Z. *Vzgoja za smisel življenja*. 1. izd. Ljubljana: Educy. 1998.
5. ŽORŽ, B. *Vzgoja za svobodo-vzgoja za odrekanje*: izbor iz člankov Bogdana Žorža. Koper: Ognjišče. 2010.

II. gimnazija Maribor

Nataša Preglau Borko

DRUŽBENA OMREŽJA – PRIMER VZGOJNE DEJAVNOSTI ALI SAMO PROMOCIJA ŠOLE?

SOCIAL NETWORKS – AN EXAMPLE OF A EDUCATIONAL ACTIVITY OR JUST PROMOTION OF SCHOOL?

Povzetek

Družbena omrežja so postala del naše kulture; uporabljamo jih za ohranjanje stikov s prijatelji, z znanci, vzpostavljanje stikov z novimi ljudmi, promocijo svojega podjetja, mreženje, povezovanje z ljudmi istega interesa, uporabljati so jih začele tudi šole. Kot administratorka šolskega virtualnega sveta bom predstavila družbena omrežja II. gimnazije Maribor, ki povezujejo dijake, delavce šole, starše in lokalno skupnost. Namen prispevka je prikazati, zakaj lahko Facebook, Instagram in YouTube umeščamo med (proaktivne oz. preventivne) vzgojne dejavnosti šole ter kako z družbenimi omrežji spodbujamo in krepimo dijakovo pripadnost, sprejetost in vključenost v šolski prostor, na drugi strani pa so ravno zaradi naštetih dejavnosti dobra promocija šole. Izpostavila bom tudi slabosti družbenih omrežij, s katerimi se srečujem, in predlagala rešitve.

Ključne besede: družbena omrežja, vzgojna dejavnost, Facebook, Instagram, Youtube

Abstract

Social networks have become a part of our culture; we use them to keep in touch with friends, acquaintances, establish contacts with new people, promote our company, network, connect with people of the same interest, and nowadays schools have been using them, too. As an administrator of the school's virtual world, I will present social networks of II. gimnazija Maribor, which connect students, school workers, parents and the local community. The purpose of the article is to show why Facebook, Instagram and YouTube can be labeled as proactive and preventive educational activities of the school, and how social networks promote and strengthen student affiliation, acceptance and inclusion in the school environment, and on the other hand, because of the above mentioned activities, they are a good promotion of the school. I will also highlight the weaknesses of the social networks I face and present solutions.

Key words: social networks, education, Facebook, Instagram, Youtube

1 Predstavitev teme

»Spletna družbena omrežja so aplikacije, spletne storitve, platforme ali strani, ki gradijo in odražajo socialne mreže ali socialne odnose med ljudmi, ki imajo npr. skupne interese in aktivnosti. Uporabnikom omogočajo deljenje idej, aktivnosti, dogodkov in interesov znotraj svojih skupin in tudi širše (Družabna omrežja, 2014)«. Na II. gimnaziji Maribor smo leta 2012 začeli uporabljati družbena omrežja, katerih cilj je tudi povezovanje šole, dijakov, učiteljev, staršev in lokalne skupnosti. V prispevku bom predstavila družbena omrežja naše šole, ki ne samo da obveščajo o prihodnjih dogodkih in seznanjajo z aktualnimi novicami, ampak z njimi izkoriščamo virtualno okolje tudi za proaktivno oz. preventivno vzgojno dejavnost naše šole. Prikazala bom, zakaj lahko Facebook, Instagram in YouTube umeščamo med vzgojne dejavnosti šole ter kako z družbenimi omrežji spodbujamo in krepimo dijakove pripadnost, sprejetost in vključenost v šolski prostor, kako se povezujemo s civilno družbo, na drugi strani pa bom skušala prikazati, zakaj so omrežja ravno zaradi naštetih dejavnikov dobra promocija šole. Izpostavila bom tudi slabosti družbenih omrežij, s katerimi se srečujem, in predlagala rešitve.

1.1 Vzgoja in družbena omrežja

John Dewey je že leta 1897 napisal (Dewey, str. 7), da »do edine prave vzgoje pridemo s spodbujanjem tistih otrokovih zmožnosti, ki jih zahtevajo družbene razmere, v katerih se je znašel. Te zahteve ga spodbujajo, da ravna kot član skupnosti, da izplava iz svojih prvotnih ozkih občutkov in dejanj ter začne nase gledati z vidika blaginje skupine, ki ji pripada. Odzivi drugih ljudi na njegova dejanja mu povedo, kakšen je njihov družbeni pomen – njihova vrednost se prezrcali vanje.« Današnje družbene razmere so z razvojem tehnologije in nenehnim nadgrajevanjem virtualnega sveta za naše otroke in mladino seveda drugačne, kot so bile v 19. stoletju, in tega se moramo zavedati tudi v šolstvu, zato se moramo prihajajočim generacij v določenih pogledih prilagoditi. Kakšno vlogo imajo torej družbena omrežja pri vzgoji otrok? Glede na to, da mladostniki vsakodnevno uporabljajo splet, ustvarjajo svoje profile na različnih družbenih omrežjih, največ komunicirajo preko virtualnega sveta, moramo tudi mi preko teh omrežij najti način, kako se jim vzgojno približati. Na žalost se njihova identiteta razvija v skladu z družbo, ki ji pripada v virtualnem svetu, ne samo v realnem, zato

so potrditev, sprejetost in vključenost v virtualni prostor pomemben dejavnik otrokovega odraščanja. Kako lahko šola vpliva na njihov razvoj? Kako jih lahko tudi preko spletnih omrežij vzgajamo in privzgajamo prave vrednote? Katera omrežja to omogočajo in kako?

1.2 Družbena omrežja

Za večino družabnih omrežij velja, da spadajo v skupino tako imenovanih mobilnih omrežij, ki omogočajo dostop tudi na pametnih telefonih ter tabličnih računalnikih. Ločimo več skupin:

- **profilsko usmerjena** družabna omrežja so tista, pri katerih uporabniki na spletni strani objavljajo in hranijo informacije o svojih aktivnostih, interesih, željah, objavljajo fotografije, kratke filme, označijo, kaj jim je všeč in kaj ne …; pri nas je med najbolj uporabljenimi npr. Facebook, Google+.
- **vsebinska omrežja** (vsebinske skupnosti) so specializirana na eno vsebino, na primer Flickr in Instagram omogočata objavo in deljenje slik, YouTube in Vimeo sta namenjena deljenju video posnetkov, last.fm pa ostalim uporabnikom pokaže, katero glasbo trenutno poslušamo … Mednje lahko štejemo tudi npr. Wikipedijo, ki z ustvarjenim računom omogoča ustvarjanje ter urejanje vsebin in hkrati (brez računa) porabo vsebin drugih uporabnikov.
- **večuporabniška virtualna okolja** so neke vrste virtualne skupnosti, kot npr. Second Life in World of Warcraft, v kateri se povezujejo igralci, ki si ustvarijo svoje profile (npr. igralne junake), s katerimi individualno ali skupinsko tekmujejo.
- **mikroblog** uporabnikom omogoča pisanje kratkih sporočil, objavljanje slik, spletnih povezav, video posnetkov in drugih digitalnih vsebin preko interneta. Njegova glavna značilnost je omejitev znakov, npr. pri nas najpogosteje uporabljani Twitter omogoča 140 znakov na sporočilo (Družabna omrežja, 2014).

Naša šola uporablja tri najbolj obiskana omrežja: Facebook (2,2 milijarde obiskovalcev mesečno), Instagram (1 milijarda) in YouTube (1,9 milijarde) (15 most popular social networking sites, 2018). Ta omrežja so zaradi samega namena tudi najkoristnejša. Med mladimi je zelo razširjen tudi Snapchat, ampak ga ne uporabljamo, ker ne vidimo koristne rabe te aplikacije. Eno leto smo uporabljali Twitter in smo ugotovili, da za šolo ni primeren.

Slika 27: Šolska stran na Facebooku
(https://www.facebook.com/drugamaribor/)

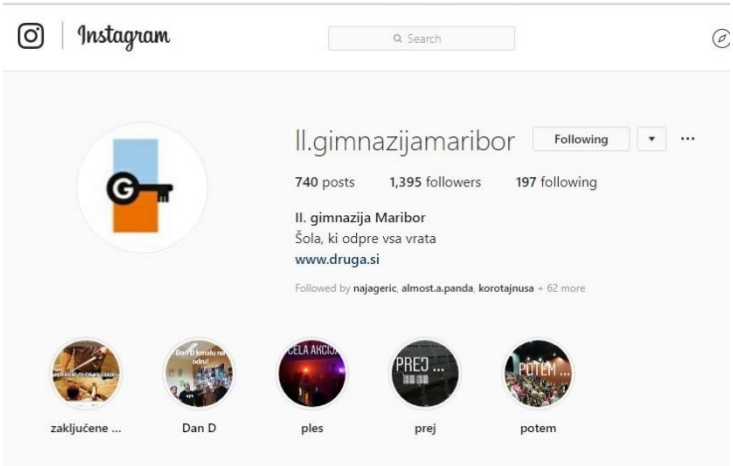

Slika 28: Šolski profil na Instagramu
(https://www.instagram.com/ll.gimnazijamaribor/)

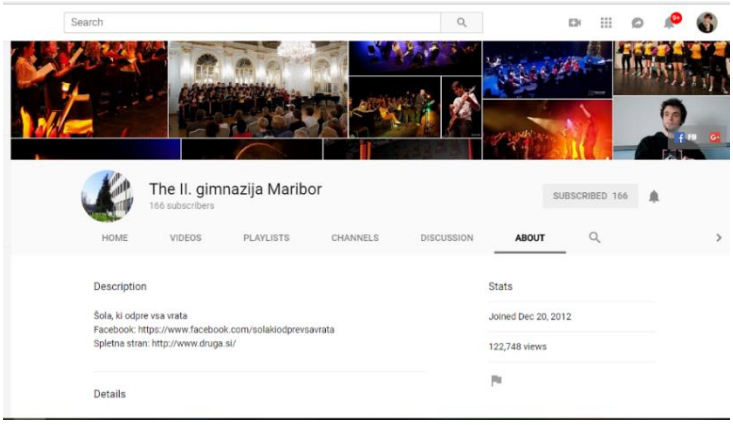

Slika 29: Šolski profil na YouTubu
(https://www.youtube.com/user/drugagimnazija)

1.3 Vzgojne dejavnosti šole

Osnovne šole morajo imeti vzgojni načrt, v katerem so jasna določila vzgojnih dejavnosti, gimnazija ima ta določila zapisana v Pravilniku o šolskem redu v srednjih šolah, internem hišnem redu šole in Zakonu o gimnazijah, ki v 2. členu navaja cilje gimnazije, ki jih pri urejanju družbenih omrežij zagotovo moramo upoštevati, npr.:

- razvijanje samostojnega kritičnega presojanja in odgovornega ravnanja;
- spodbujanje zavesti o integriteti posameznika;
- razvijanje zavesti o državni pripadnosti in narodni identiteti in vedenja o zgodovini Slovenije in njeni kulturi;
- vzgajanje za odgovorno varovanje svobode, za strpno, miroljubno sožitje in spoštovanje soljudi;
- razvijanje in ohranjanje lastne kulturne tradicije in seznanjanje z drugimi kulturami in civilizacijami;
- vzgajanje za obče kulturne in civilizacijske vrednote, ki izvirajo iz evropske tradicije,
- razvijanje pripravljenosti za vzpostavljanje svobodne, demokratične in socialno pravične države;
- vzbujanje zavesti odgovornosti za naravno okolje in lastno zdravje;
- razvijanje zavesti o pravicah in odgovornostih človeka in državljana;
- izobraževanje za trajnostni razvoj in razvijanje ustvarjalnosti, inovativnosti … (Zakon o gimnazijah, 1996).

Naše objave na družbenih omrežjih pokrivajo večji del teh ciljev, npr. ozaveščanje o državnih praznikih (ozadje in pomembnost praznikov), mednarodnih dnevih (mednarodni dan Zemlje, svetovni dan čebel …), objave, povezane s slovenskimi kulturniki, športniki, zgodovinskimi dogodki itd.

1.4 Proaktivne in preventivne vzgojne dejavnosti

Proaktivne in preventivne vzgojne dejavnosti izhajajo iz poslanstva, vizije, vrednot in ciljev šole ter potreb učencev in okolja, med katere spada tudi izvajanje dejavnosti, ki povezujejo učence, delavce šole, starše in lokalno skupnost, zato lahko družbena omrežja umestimo pod to kategorijo.

Nekatere od pomembnih potreb, ki jih pri urejanju družbenih omrežij upoštevam, so:

- potreba po **sprejetosti**, **pripadnosti** in **vključenosti** dijakov v skupnost ne glede na njihove posebnosti. Učenec, ki je vključen in sodeluje, čuti pripadnost in sprejetost;
- potreba po individualnosti, **uspešnosti** in potrjevanju vseh dijakov;
- potreba po **svobodi**, **izbiri**, **ustvarjalnosti**. Dijak oblikuje lastni jaz in identiteto ob zavedanju svojih sposobnosti, razvijanju ustvarjalnosti, možnosti odločanja in svobodnem izražanju;
- za počutje dijakov je pomembno vsakodnevno zadovoljevanje potrebe po **sprostitvi** (Vzgojne dejavnosti šole, 2007).

2 Opis teme

II. gimnazija Maribor poleg spletne strani uporablja tri najbolj razširjena družbena omrežja: Facebook, Instagram in YouTube. Predstavila bom vse tri in opisala vzgojne dejavnosti, za katere se zavzemam kot administratorka vseh omrežij, in jih povezala s civilno družbo.

2.1 Facebook

Ko sem leta 2012 vodstvu šole predlagala šolsko stran na Facebooku, je bil ravnatelj presenečen in skeptičen, ker si ni predstavljal, kako lahko družbeno omrežje izkoristimo za predstavitev šole, povezovanje in koristno virtualno okolje, saj smo sprejeli splošno mnenje, da je raba omrežij nekoristna in celo škodljiva. V šestih letih smo dokazali, da je Facebook lahko tudi koristno okolje povezovanja dijakov, staršev in učiteljev. Imamo skoraj 4.000 sledilcev in odlično odzivnost.

Pri urejanju naše strani sem objave razdelila na več področij:

- šolski dogodki, novice in dosežki dijakov;
- dogodki, povezani s civilno družbo;
- kulturni, športni, zabavni in etnološki dogodki;
- motivacijski citati, povezani s šolskim dogajanjem;
- memi, povezani s šolskim okoljem.

Namen objav ni samo predstavitev šolskih in obšolskih dejavnosti, ampak sem hotela našim sledilcem nuditi okolje povezovanja, sproščanja in obveščanja o drugih dogodkih, ki niso

povezani s šolo – tako ne bi občutili naše strani kot promocijo šole, ampak kot del njihovega FB-okolja, ki ga uporabljajo v prostem času. Od novembra 2012, ko sem našo stran ustvarila, imamo skupaj več kot 5.000 objav (cca. 850 na leto).

Kot sem že omenila, so dijakom pomembne potrebe po sprejetosti, pripadnosti in vključenosti. Ker je Facebook omrežje, ki v največji meri povezuje prijatelje in znance, imajo dijaki radi objave, ki so povezane z njimi ali njihovimi sošolci, zato tudi sami pošiljajo fotografije za objavo, posnete na ekskurzijah, izletih, tekmovanjih, podelitvah … S potrditvijo (všečki) drugih se počutijo uspešne in sprejete. Mislim, da s tem ni nič narobe, saj s tem krepijo ambicioznost, samozavest in dobro samopodobo – zagotovo so to vrednote, ki so dobra popotnica za uspešno življenje. Slaba stran tega so dijaki, ki se radi promovirajo in zelo pogosto pošiljajo fotografije, ki niso vedno povezane s šolo. V teh primerih se kot administratorka odločim, kaj je primerno za objavo in kaj ni.

Sočutje in potreba po pomoči drugim sta tudi vrednoti, ki ju želimo privzgojiti našim dijakom, zato so objave povezane tudi s civilno družbo. Seveda imamo na šoli mentorje, ki dijake usmerjajo v prostovoljstvo, sodelujejo z društvi in zavodi, z objavami pa tudi zelo uspešno širimo krog dijakov, ki pomagajo drugim, saj dijaki šolske spletne strani ne spremljajo tako aktivno kot svoj FB-profil. Ugotovili smo, da je Facebook najučinkovitejše orodje za iskanje prostovoljcev dijakov. V teh letih smo pomagali iskati prostovoljce v zavetišču za živali, v ART kampu, na specialni olimpijadi, na tečaju računalništva za starejše, v domu starostnikov, v programu Maribor skozi rožnata očala, v materinskem domu, v šolski knjižnici, v varstveno-delovnem centru Sožitje …

Kulturni, športni in zabavni dogodki so pomembni vzgojni element dijakov, zato se trudimo, da ji obveščamo o dogodkih v Mariboru in širši okolici. Dijaki so potrdili, da so se udeležili dogodkov, za katere so izvedeli preko naše FB-strani. Zelo rada objavljam aktualne športne dosežke slovenskih športnikov – šport nas povezuje, je simbol vztrajnosti, delavnosti, moči, uspeha, kar tudi predstavlja proaktivne vzgojne elemente. Tudi naši bivši dijaki so uspešni športniki (Ilka Štuhec, Boštjan Kline, Rene Krhin, Dino Hotić …), zato se dijaki ob objavah, povezanih s športniki in z njihovimi dosežki, počutijo ambiciozne in vztrajne, z njihovimi uspehi se poistovetijo in jim pomenijo odskočno desko za svoje cilje in želje.

Slika 30: Objava na šolskem Facebooku
(https://www.facebook.com/drugamaribor)

Slika 31: Objava na šolskem Facebooku
(https://www.facebook.com/drugamaribor)

Slika 32: Objava na šolskem Facebooku
(https://www.facebook.com/drugamaribor)

Slika 33: Objava na šolskem Facebooku
(https://www.facebook.com/drugamaribor)

Slika 34: Objava na šolskem Facebooku (https://www.facebook.com/drugamaribor)

Slika 35: Objava na šolskem Facebooku (https://www.facebook.com/drugamaribor)

2.2 Instagram

Instagram je spletno družbeno omrežje, ki uporabnikom primarno omogoča delitev fotografij in videoposnetkov (Instagram, 2018).

Šola ga uporablja za delitev fotografij iz šolskih prireditev, ekskurzij, tekmovanj, izletov, največ pozornosti pa posvetimo motivacijskim citatom. Imamo več kot 700 objav in skoraj 1500 sledilcev. »Maja 2017 je združenje Royal Society for Public Health izvedlo anketo, na katerem je bilo anketiranih 1.479 oseb, starih 14–24 let, in zahtevalo, da ocenijo platforme socialnih medijev glede na anksioznost, depresijo, osamljenost, ustrahovanje in samo podobo telesa. Ugotovili so, da je Instagram »najslabši« za mlade glede na duševno zdravje« (Instagram, 2018). Mladi se ob fotografijah, ki jih gledajo na omrežju, počutijo manjvredno, nesamozavestno, saj profili promovirajo nerealno predstavo o življenju, večina ljudi objavlja fotografije, ki izražajo nadpovprečno zadovoljstvo, ultimativno srečo, kar, seveda, v realnem življenju ne more biti stalnica. Najstniki odraščajo v prepričanju, da morajo biti nenehno srečni, zadovoljni, da si občutka strahu, negotovosti ne smejo privoščiti, zato tudi sami prikazujejo svoj način življenja kot popoln – brez skrbi in stresa. Zavedam se, da so dijaki v šoli izpostavljeni pritisku in stresu, zato jim želim na Instagramu posredovati motivacijske, spodbudne citate, ki jih nagovarjajo pozitivno, optimistično. Dijaki vedo, da sem administratorka tudi učiteljica, in se zaradi objav, ki kažejo učiteljevo razumevanje do dijakov, njihovega doživljanja šole, pritiska in stresa, počutijo bolje. Instagram je glede na odzivnost (všečkanje objav) dijakov in ostalih sledilcev naše najuspešnejše omrežje. Proaktivni vzgojni dejavniki tega omrežja so krepitev dobre samopodobe, samozavesti, pripadnosti, vključenosti in sproščenosti ter privzgajanje vrednot.

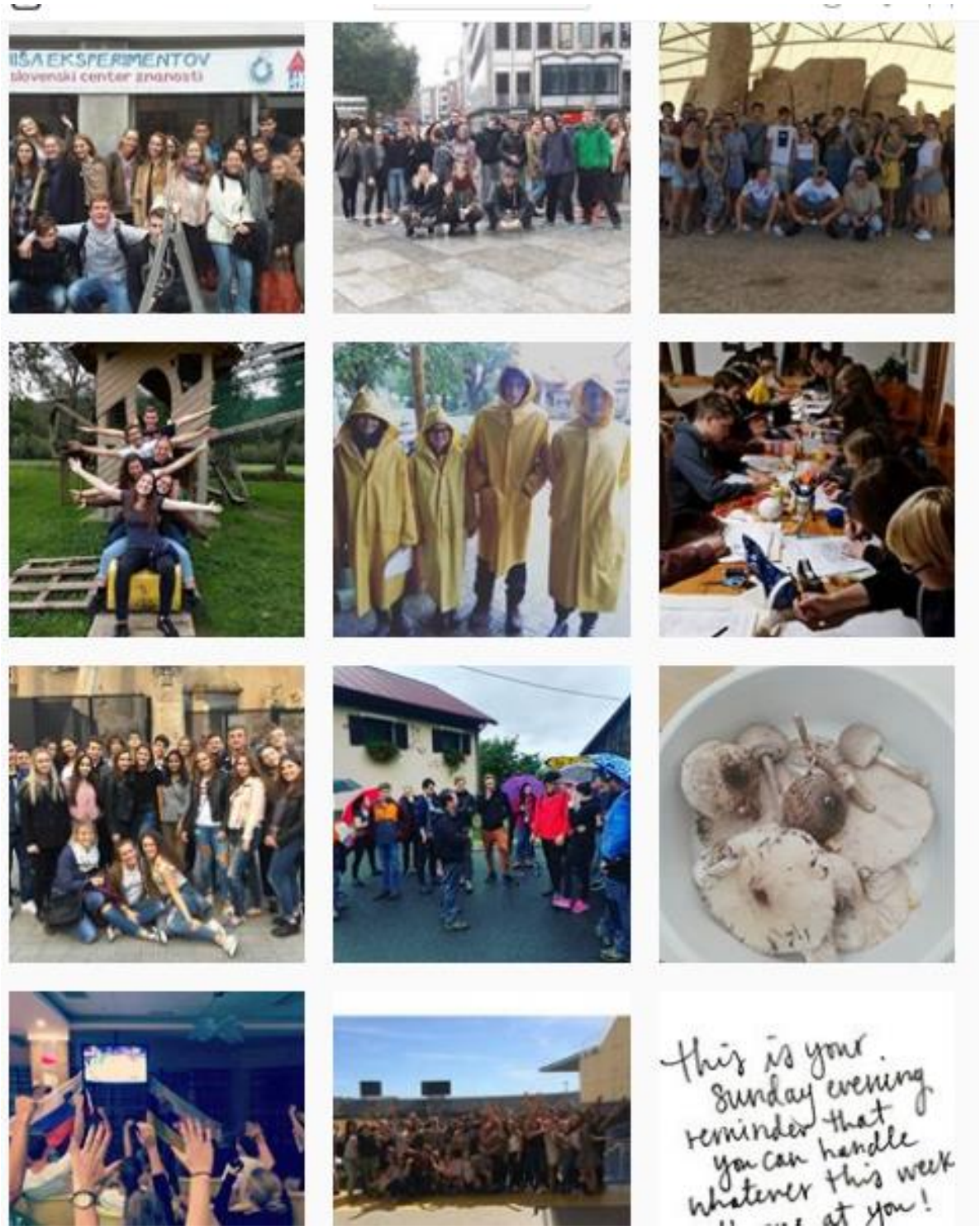

Slika 36: Objave na šolskem Instagramu
(https://www.instagram.com/ll.gimnazijamaribor/)

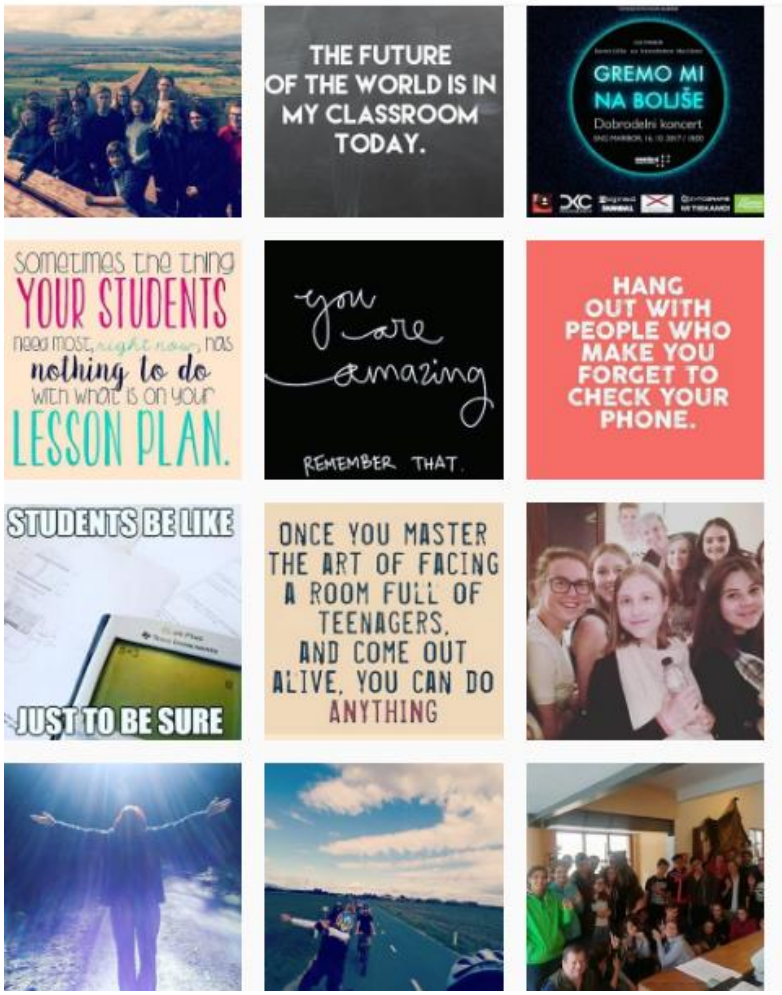

Slika 37: Objave na šolskem Instagramu
(https://www.instagram.com/ll.gimnazijamaribor/)

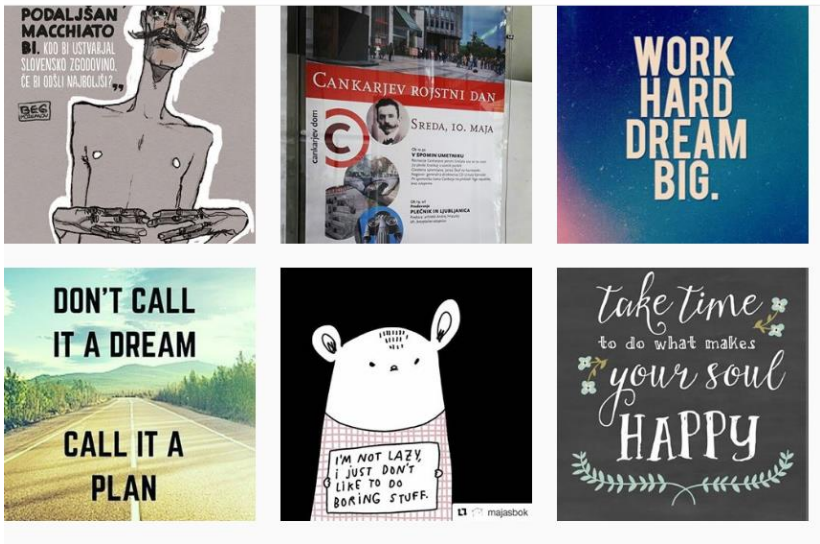

Slika 38: Objave na šolskem Instagramu
(https://www.instagram.com/ll.gimnazijamaribor/)

Slika 39: Objava na šolskem Instagramu
(https://www.instagram.com/ll.gimnazijamaribor/)

2.3 YouTube

»YouTube je popularna spletna stran za izmenjavo videoposnetkov, kjer jih uporabniki lahko pregledujejo, komentirajo in ocenjujejo. Za komentiranje in ocenjevanje videoposnetkov je potrebna registracija, za pregledovanje pa ne. Izjema so posnetki, ki niso primerni za osebe, mlajše od 18 let. Uporabniki lahko nalagajo lastne posnetke ali tiste posnetke za katere imajo dovoljenje avtorja, prepovedano pa je nalaganje posnetkov, ki vsebujejo pornografske vsebine, nasilje, kriminalna dejanja, psovke … YouTube si pridržuje pravico za brisanje, uporabo in spremembo naloženih vsebin« (YouTube, 2010).

Naš profil (https://www.youtube.com/user/drugagimnazija), ki smo ga ustvarili leta 2012, zajema posnetke s šolskih prireditev, koncertov, maturantskih plesov, izmenjav, v petih letih se jih je nabralo skoraj 100, snemam jih sama. Dijakom predstavljajo posnetki dragocen spomin, potrditev drugih jim pomeni veliko, zato videe delijo med svoje prijatelje – gre za povezovanje šole in širšega okolja. Ostali začutijo pozitiven utrip šole, kar je seveda tudi dobra promocija za nas. Lep primer viralnega posnetka predstavlja koncert skupine Dan D na naši šoli, ki ga je delil časopis Večer zaradi izjemnega vzdušja, ki so ga na svoji FB-strani opisali člani te skupine. Imamo čez 120.000 ogledov, kar je za amaterske posnetke veliko.

Slika 40: Objava na spletni strani Večera (https://www.vecer.com/video-dan-d-na-ii-gimnaziji-to-je-mozno-samo-v-mariboru-6477286)

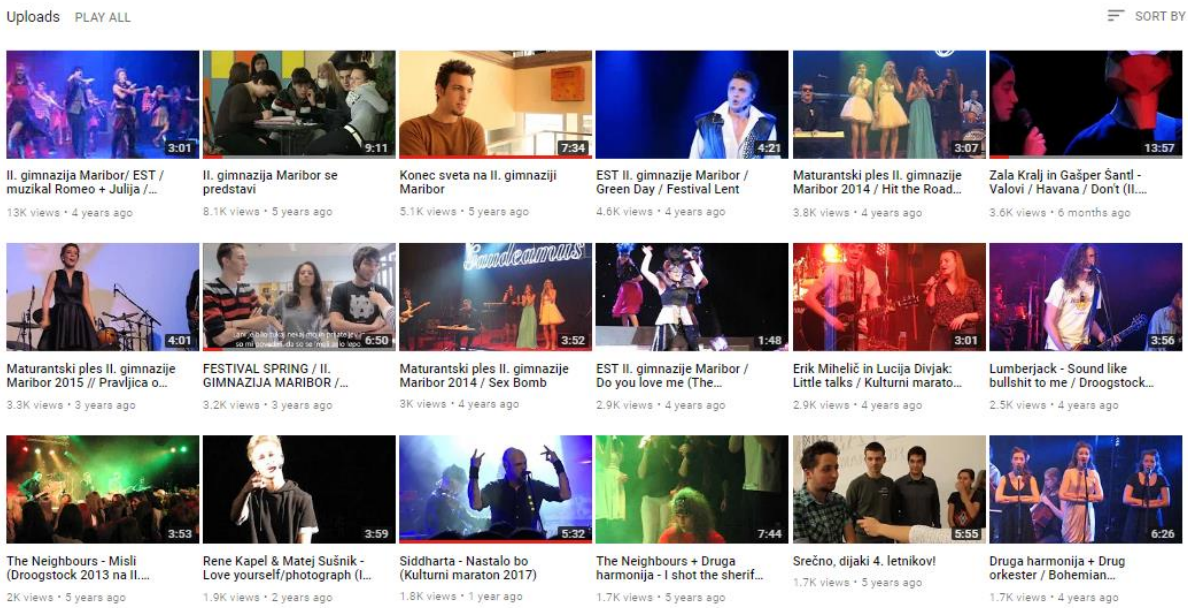

Slika 41: Objave na šolskem YouTubu (https://www.youtube.com/user/drugagimnazija/videos?view=0&flow=grid&sort=p)

3 Zaključek

Družbena omrežja so neizogibna tudi v šolskem prostoru, v vzgoji in izobraževanju, zato jih ne smemo vnaprej izključiti kot nepotrebna in nekoristna. Generacije, ki jih poučujemo, odraščajo z virtualnim okoljem, zato se jim moramo znati preko njih tudi približati. V šestih letih smo na II. gimnaziji Maribor uspešno ustvarili koristno in dobro virtualno okolje za dijake, starše in učitelje. Glede na število sledilcev in njihov pozitivni odziv smo dokazali, da znamo družbena omrežja dobro izkoristiti ne samo za promocijo oz. predstavitev šole, ampak se trudimo s proaktivnimi vzgojnimi elementi vzgajati dijake v ambiciozne, samozavestne, čuječe in razgledane osebnosti. Naša družbena omrežja so odsev naše šole, naših vrednot, zato nam veliko pomeni, da je odziv pozitiven.

Težave, s katerimi se kot administratorka srečujem, so povezane z negativnimi komentarji, ki jih je sicer zelo malo. Paziti moram, da se ohrani dostojno komentiranje, nespoštljive komentarje izbrišem. Bili so tudi primeri, ko se je na komentar moral odzvati tudi ravnatelj in pojasniti nekatere obšolske dogodke, ki so si jih komentatorji napačno razlagali. Prav tako se zgodi, da dijaki pričakujejo obsežnejše objave glede dogodkov (predvsem so to video posnetki) in so užaljeni, če nismo objavili posnetkov vseh nastopajočih. Glede na število dijakov je to zelo težko, zato morajo sprejeti, da utrinkov ne moremo vedno objaviti v celoti. Težko je tudi določiti mejo objav nekaterih »samopromotorskih« dijakov, ki si želijo pozornosti, pošiljajo svoje fotografije in jih prisilno povezujejo s šolo. Včasih gre za simpatične objave, včasih pa zelo neumestne.

Ker vsa omrežja urejam sama (tudi šolsko spletno stran), je obremenitev ena ključnih težav, s katero se soočam. Kot učiteljici s polno učno obvezo je vsakodnevno urejanje, objavljanje, lektoriranje objav ostalih sodelavcev, tudi izdelava plakatov/napovedi in iskanje idej včasih zelo naporno. V prihodnosti bi morali razmisliti o dodatnih administratorjih.

Vsekakor se je tudi v prihodnje treba truditi, da bodo naše objave vzgojne, ne smemo pa pozabiti tudi na vsebine, ki nas sprostijo, razvedrijo in nasmejijo, saj verjamem, da je tudi ta del pomemben za vzgojo dijakov. Glede na pritisk in stres, ki ju čutijo dijaki med šolanjem, jim moramo pokazati tudi razumevanje in sočutje, zato se trudim, da objavljam tudi motivacijske citate, ki so zelo dobro sprejeti in tudi nujni.

4 Viri in literatura

1. *15 most popular social networking sites*. [Online]. Dreamgrow. [Zadnja sprememba 5. avg. 2018; 22.23]. [Citirano 5. avg. 2018; 23.30]. Dostopno na spletnem naslovu: https://www.dreamgrow.com/top-15-most-popular-social-networking-sites.
2. *II. gimnazija Maribor* (uradna stran). [Online]. Facebook. [Zadnja sprememba 20. jul. 2018; 10.00]. [Citirano 11. avg. 2018; 19.40]. Dostopno na spletnem naslovu: https://www.facebook.com/drugamaribor.
3. II. Gimnazija Maribor. [Online]. Instagram. [Zadnja sprememba 20. jul. 2018; 11.00]. [Citirano 11. avg. 2018; 21.07]. Dostopno na spletnem naslovu: https://www.instagram.com/II.gimnazijamaribor/.
4. DEWEY, J. *Šola in družba*. 1. natis. Ljubljana: Tiskarna Littera picta. 2012.
5. DRUŽABNA omrežja. [Online]. Portal OSV – osnovne spretnosti in veščine. [Zadnja sprememba 1. jun. 2018; 20:45]. [Citirano 11. jun. 2018; 23.30]. Dostopno na spletnem naslovu: http://www.portalosv.si/druzabna-omrezja/znacilnosti-druzabnih-omrezij/.
6. INSTAGRAM. [Online]. Wikipedia: prosta enciklopedija. [Zadnja sprememba 9. jun. 2018; 22.22]. [Citirano 9. jun. 2018; 23.30]. Dostopno na spletnem naslovu: https://sl.wikipedia.org/wiki/Instagram.
7. VZGOJNE dejavnosti šole. [Online]. IPSOS. [Zadnja sprememba 3. jun. 2018; 23.15]. [Citirano 4. jun. 2018; 7.10]. Dostopno na spletnem naslovu: http://www.ipsos.si/vzgojni_nacrt/web-content/elementi%20vzgojna%20dejavnost%20proaktivna.html.
8. YOUTUBE. [Online]. Wikipedia: prosta enciklopedija. [Zadnja sprememba 9. jun. 2018; 23.40]. [Citirano 9. jun. 2018; 23.50]. Dostopno na spletnem naslovu: https://sl.wikipedia.org/wiki/YouTube.
9. ZAKON o gimnazijah. [Online]. PIS – pravno-informacijski sistem. [Zadnja sprememba 4. jun. 2018; 21.15]. [Citirano 4. jun. 2018; 23.30]. Dostopno na spletnem naslovu: http://pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=ZAKO450.

BIC Ljubljana

Gimnazija in veterinarska šola

Jože Premru

VZGAJAM KOT RAZREDNIK

CLASS TEACHER AS EDUCATOR

Povzetek

V prispevku so predstavljene metode in načini vzgoje, ki jih kot razrednik uporabljam pri svojem delu v oddelčni skupnosti in življenju na naši enoti zavoda. Predstavljeni so najpogosteje uporabljeni vzgojni elementi in njihova evalvacija. Obrazložen je tudi posredni vpliv metod in načina vzgoje na starše dijakov in civilno družbo, v kateri so omenjeni že aktivni člani ali pa nekoč bodo. Prispevek izpostavlja tudi težave in dileme, ki jih uporaba predstavljenih metod in načinov vzgoje prinaša.

Ključne besede: razrednik, vzgoja

Abstract

The article presents the educational methods and ways that I use in my work as a class teacher within the departmental collective and in life at our institutional unit. Presented are the most commonly used educational elements and their evaluation. Explained is the indirect influence of the educational methods on the parents of the students and on the civil society, which active members the before mentioned students already are or will be in the future. The article also highlights the problems and dilemmas that the application of the presented educational methods brings.

Key words: class teacher, education

1 Predstavitev teme oziroma dejavnosti s teoretičnimi izhodišči

V slovarju slovenskega knjižnega jezika (SSKJ, 2018) je vzgoja opredeljena kot duhovno in značajsko oblikovanje, zlasti otroka ali pa kot načrtno razvijanje določenih sposobnosti koga za opravljanje kakega dela, kake dejavnosti.

Pravna opredelitev vzgoje se začne že s samim imenom Zakona o financiranju vzgoje in izobraževanja (ZOFVI, 2018) in njegovimi členi, kjer je pogosto omenjena besedna zveza vzgoja in izobraževanje. Slednja pomeni, da vsi, ki so vključeni v izobraževanje, tudi vzgajajo. Pomemben člen v verigi vzgojiteljev in izobraževalcev je tudi razrednik. Med njegove obveznosti, skladno s 63. členom ZOFVI (2018), sodijo: vodenje dela oddelčnega učiteljskega zbora, analiziranje vzgojnih in učnih rezultatov oddelka, skrb za reševanje vzgojnih in učnih problemov posameznih učencev, vajencev oziroma dijakov, sodelovanje s starši in šolsko svetovalno službo, odločanje o vzgojnih ukrepih ter opravljanje drugih nalog v skladu z zakonom.

V smernicah za delo v srednji šoli (Programske smernice, 2005, stran 6 in 7) je razrednik opredeljen kot dijakov prvi učitelj, na katerega se lahko obrne, kadar gre za njegovo počutje in vsakdanje življenje v razredu in na šoli.

Temeljne vloge, ki jih opravlja razrednik, so:

- **povezovalna**: razrednik je vodja oddelčnega učiteljskega zbora ter povezovalec oddelčne skupnosti z ostalimi sistemi na šoli in izven nje, še posebno skrbi za povezanost šole kot institucije z učenci in starši;
- **vzgojna**: omogoča (načrtuje in organizira) situacije, v katerih učenci prevzemajo soodgovornost za življenje v oddelčni skupnosti ter odgovornost za svoja ravnanja in odločitve, spodbuja razvijanje čuta za sočloveka, razvoj temeljnih človeških vrednot, oblikovanje zrele, samostojne osebnosti, ki ravna po ponotranjenih etičnih načelih;
- **animatorska**: spodbuja, motivira, aktivira učence in učitelje, da lahko uveljavijo in razvijajo svoje darove, sposobnosti in zamisli; omogoča, da posamezniki prevzemajo svoj del odgovornosti za življenje skupnosti;

- **načrtovalna**: skupaj z ostalimi člani načrtuje in evalvira delo in življenje oddelčne skupnosti;
- **posredovalna v problemskih situacijah**: pomaga vsem vpletenim pri reševanju problemskih situacij, ki nastajajo med učenci, med učenci in učitelji ipd., poskrbi, da proces reševanja konfliktov poteka konstruktivno;
- **informativna**: posreduje informacije učencem, staršem in ostalim članom učiteljskega zbora;
- **administrativna**: ureja dokumentacijo, skrbi za zakonitost postopkov, zapisnike, evidence, piše spričevala ipd.

Učitelj v vlogi razrednika je pogosteje postavljen pred izzive, ki se dotikajo njegovih stališč, prepričanj in vrednot. Od njega se pričakuje ustrezna raven znanja, spretnosti in veščin (Ažman, 2012). Zato se predvsem in tudi od njega pričakuje vseživljenjsko usposabljanje in učenje. V prvi vrsti (Programske smernice, 2005, stran 13) je pri urah oddelčne skupnosti pomembna kakovost odnosa učitelj - učenec in odnosi med učenci, ki pa ne morejo biti dosti drugačni, kot so pri drugih urah in na splošno v njihovih odnosih. Ure oddelčne skupnosti predstavljajo možnost za oblikovanje dobrih medosebnih odnosov, empatije, sprejemanja drugačnosti in različnosti, sodelovanja in aktivne udeleženosti pri oblikovanju življenja in dela oddelka.

2 Opis teme oziroma dejavnosti

2.1 Opis temeljnih nalog, s katerimi vzgajam kot razrednik

Povezovalno vlogo znotraj oddelčne skupnosti krepim na razrednih urah, kjer poleg formalnosti, ki zadevajo evidentiranje neopravičene ali opravičene odsotnosti dijakov od pouka, obravnavam tudi aktualne teme tako iz življenja na šoli kot tudi na splošno. Dijake praviloma k debati spodbudim z vprašanjem ali trditvijo in počakam na njihov odziv. Iz (vodenega) pogovora poskušam razbrati splošno mnenje (ali več različnih, celo nasprotujočih si mnenj) o posamezni temi. Menim, da je pogovor o aktualnih temah pomemben, saj se pogosto odprejo nova vprašanja ali teme, ki jih dijaki naslavljajo tudi med šolskimi odmori in na hodniku po končani razredni uri.

Na slednjih večkrat izvajam tudi kratke »sociološke« igre (npr. igra pajkova mreža), z namenom krepitve povezanosti med dijaki ter ozaveščanja, kako pomembna je v resnici le-ta. Slabost izvajanja takšnih iger med poukom je terminska omejenost šolske ure, zato je za učinkovito in v celoti izvedeno igro, ki zahteva tudi zaključno evalvacijo, potrebno dobro načrtovanje.

Vzgojna vloga v prvi vrsti pride do izraza, ko morajo dijaki prevzeti odgovornost za svoja dejanja. Pogosto mora dijak prevzeti odgovornost za neopravičen izostanek. To lahko stori tako, da se sklicuje na zamudo avtobusa ali vlaka. Pri takšnem opravičevanju si vzamem čas in se z dijaki pogovorim o tem ali je zamuda avtobusa resnično kriva za neopravičen izostanek oz. ali ni bilo ničesar v dijakovi moči, da do tega izostanka ne bi prišlo (prevoz z enim avtobusom prej ipd.). Pogosto tak dijak hitro pridobi na svojo stran nekaj sošolcev, ki poskušajo na enak način opravičevati tudi svojo odsotnost.

Dijake spodbujam k prevzemanju odgovornosti za svoja dejanja in izrečene besede. Dijaka, ki je na primer žaljiv do posamezne sošolke ali sošolca na njegovo neprimerno obnašanje vedno najprej opozorim z neverbalno komunikacijo, nato, če se žaljenje nadaljuje, tudi z verbalnim opozorilom. Vztrajam tudi, da se dijaku, kateremu je bila namenjena žaljivka, opraviči. V skrajnem primeru, ko dijak svojo neprimerno komunikacijo do sošolcev navkljub opozorilom še stopnjuje, njegovo obnašanje sankcioniram tako, da ga pošljem iz razreda na 5-minutno hlajenje in razmislek o izrečenem. V kolikor po 5-minutnem razmisleku dijakom v razredu in meni na zna pojasniti, zakaj je bil poslan iz razreda, sledi novih pet minut itd. Takšen način sankcioniranja največkrat v razredu povzroči smeh in negativno izpostavi dijaka, ki je bil poslan iz razreda, zato se ga, kot že zapisano, poslužujem le v skrajnem primeru.

Čut do sočloveka na razrednih urah krepim s pogovori, ki se nanašajo na dogodke, ki so se praviloma zgodili na šoli (bolezenska stanja dijakov, ljubezenski prepiri, smrt v družini ipd.). Pogovor z dijaki vodim s postavljanjem vprašanj, na katere praviloma sam ne odgovarjam. Pogovor, ki se razvija med dijaki le pasivno spremljam in svoje mnenje podam le, če tako želijo dijaki.

Dijake spodbujam k samostojnosti, tudi s poudarjanjem pravic in dolžnosti, ki jih imajo. Pogovor o tem, kako uveljavljati pravice in kako izpolnjevati dolžnosti, ki tem pravicam pritičejo, prilagodim posameznim dogodkom, če le-ti terjajo takšno obravnavo. Velikokrat imajo dijaki številne pripombe na način preverjanja znanja pri katerem izmed predmetov.

Takrat vedno prisluhnem njihovim argumentom, jih predstavim učitelju, ki posamezni predmet poučuje in poskušam delovati kot mediator med obema stranema.

Motivacijo potrebujejo tako učno šibki kot učno močni dijaki. Prvi predvsem za izboljševanje ocen, zadnji za udeležbo na različnih domačih in mednarodnih tekmovanjih. Dijake spodbujam, da svoje zamisli in različne spretnosti z aktivno udeležbo predstavijo v okviru dijaške skupnosti (npr. organizacija krsta 1. letnikov), šolskih predstavah (npr. ples pustnih mask), predstav ob kulturnih praznikih (npr. katero pesem naj zapojejo).

Kot razrednik se lahko na določene situacije, ki se dogajajo znotraj oddelčne skupnosti vnaprej pripravim (npr. priprava teme za pogovor na razrednih urah, priprava na pedagoško konferenco ipd.), kar predstavlja določeno prednost. Velikokrat pa pride do nepredvidljivih situacij, na katere se vnaprej tudi razrednik ne more pripraviti in ravno te imajo pogosto pomembno vzgojno težo (npr. obravnava ponarejenega potrdila o vpisu).

Kadar je potrebno posredovati v problemskih situacijah, ki se nanašajo na posameznega dijaka ali oddelek kot celoto, zavzamem stališče, da ima vsaka medalja dve plati in da je pomembna njena debelina, ki jo določajo razlike med eno in drugo stranjo. Večji kot je razpon med nasprotnima stranema, aktivnejša mora biti moja vloga pri iskanju skupne rešitve. Posredno vodim izmenjavo mnenj in njihovo direktno soočenje, v kolikor je to potrebno. S tem krepim konstruktivno komunikacijo in zavedanje, da je kvalitetno življenje v oddelčni skupnosti mogoče tudi navkljub različnim stališčem.

Posebnost informativne vloge (poleg predpisanih obveznosti), ki jo kot razrednik opravljam je ta, da na starševske sestanke posebej povabim oba starša (torej tudi očeta dijaka). Na govorilne ure, ki so prvotno namenjene informiranju staršev, pa povabim tudi dijake. Pozitivna izkušnja kaže, da se očetje radi udeležujejo starševskih sestankov in da se na govorilnih urah, kjer so poleg staršev prisotni tudi dijaki, hitreje najde rešitev za posamezno situacijo in naredi izvedljiv načrt dela za naprej.

2.2 Opis posebnih dejavnosti, s katerimi vzgajam kot razrednik

Vse temeljne vloge razrednika, še posebej pa vzgojno, poskušam v oddelčni skupnosti krepiti še na en ne ravno običajen in pogost način, in sicer z aktivnostmi na razrednih taborih. Razredni tabor, ki ga izvedemo enkrat v šolskem letu praviloma poteka tako, da se z dijaki

odpravimo za par dni v najeto kočo ali dom, ki ni v neposredni bližini matične šole. Koordiniranje zadolžitev, ki se navezujejo na prehrano, čiščenje prostorov, itd. je v domeni dijakov, koordinacija programskih aktivnosti in zagotavljanje varnostih pogojev pa je v domeni mene kot razrednika in učiteljev spremljevalcev. V program taborniških aktivnosti vključujem igre in delavnice, katerih namen je krepitev vzgojnih elementov, predvsem na neformalni način. V nadaljevanju na kratko predstavljam štiri takšne (Reiners, 2005), ki jih izvajam najpogosteje.

SKRIVNI PRIJATELJ

Slika 1: Delavnica Skrivni prijatelj, oddelek 3.A, razredni tabor 2017/2018, Zapotok, (Vir: Jože Premru)

- izžrebamo listke z imeni članov skupine (imena so skrivnost);
- posameznik, katerega ime smo izžrebali, postane naš skrivni prijatelj, kar pomeni, da mu dnevno puščamo vzpodbudna, simpatična sporočilca (na za to dogovorjeno mesto, npr. tabla);
- zadnji dan se skrivni prijatelji razkrijejo.

IGRA NA PLATNU / LETEČA PREPROGA

Slika 2: Delavnica Igra na platnu, oddelek 3.A, razredni tabor 2017/2018, Zapotok (Vir: Jože Premru)

- skupina stoji na platnu (cca. 4m x 4m);
- prva naloga je, da morajo dijaki platno obrniti, ne da bi pri tem kateri od njih zapustili platno oz. stopil s platna na tla;
- druga naloga je, da dijaki poskušajo platno čim večkrat prepogniti, pri tem pa velja enako pravilo glede zapuščanja platna.

17 in 4

- naloga skupine je, da brez predhodne verbalne ali neverbalne komunikacije prešteje do 21, pri tem pa dva dijaka ne smeta nikoli istočasno izreči naslednje zaporedne številke;
- vsak dijak mora izreči vsaj enkrat eno številko;
- niso dovoljeni vzorci ali sistemi;
- v primeru napake se štetje ponovi od začetka.

POKOL

Slika 3 Delavnica Pokol, oddelek 3.A, razredni tabor 2017/2018, Zapotok

(Vir: Jože Premru)

- z vrvjo omejimo prostor, v katerem se morajo vsi dijaki dotikati tal s stopali in rokami;
- na dogovorjeni znak poskušajo drug drugega potisniti iz omejenega prostora;
- vsi dijaki se ves čas tal dotikajo z rokami in nogami, nihče ne sme vstati;
- kdor je potisnjen ven iz omejenega prostora oz. se dotakne s katerim koli delom telesa prostora izven omejitve, je izločen.

Pred vsako izvedeno aktivnostjo natančno določimo pravila igre in razjasnimo morebitne nejasnosti. Pri posameznih delavnicah je možnih več različic. Le-te prilagodimo dinamiki skupine. Vsako aktivnost na koncu evalviramo preko pogovora.

Prednost izvajanja takšnih delavnic v okviru razrednih taborov je v časovni komponenti in neobremenjenosti dijakov z elementi klasičnega pouka. Menim, da je glavni izziv izbor delavnic, ki jih izvajamo. Le-te morajo biti prilagojene posameznemu oddelku, pri čemer je potrebno upoštevati tudi prisotnost dijakov s posebnimi potrebami znotraj posameznega oddelka.

3 Zaključek

Vsak posameznik, aktivno vključen v različne družbene plasti, je skozi celotno življenjsko obdobje izpostavljen vzgoji in izobraževanju. Vzgoja v izobraževalnih ustanovah pa ne poteka le na predšolski in primarni - osnovnošolski ravni, pač pa vzgajamo tudi učitelji in ostali strokovni sodelavci na sekundarni ravni. Vzgoja poteka na formalen in neformalen način. Formalna vzgoja v izobraževalnih ustanovah je določena z zakonodajo, pravilniki, splošnimi družbenimi normami, kurikulumi itd. Neformalna vzgoja v izobraževanih ustanovah pa je skrb vseh nas, ki smo aktivno vpeti v vsakdanje življenje v razredu in šoli. To od nas pričakujejo starši, predvsem pa dijaki sami.

Menim, da so razredni tabori in delavnice, ki jih izvajam, odlična priložnost za izpeljavo neformalnih oblik vzgoje. Glede na subjektivne izkušnje menim, da je vsakokratni cilj delavnic, h kateremu stremim, to je večja medsebojna strpnost dijakov, samorefleksija in na splošno bolj pozitivna razredna klima, ki vpliva na celotno šolsko atmosfero, dosežen. To je neposredno razvidno iz nasmejanih obrazov dijakov, ko se poslavljamo ob koncu tabora. Zato bom razredne delavnice izvajal tudi v bodoče. Še vedno pa je tudi prostor za izboljšavo, slednjo na primer vidim v povezavi s svetovalno službo pri izbiri delavnic in opravljanju evalvacije. Vprašanje, ki se mi zastavlja pri pisanju tega prispevka na temo razmisleka o vzgojno-izobraževalnem delu pa je: ali vzgajamo zato, da lažje izobražujemo oz. ali izobražujemo zato, da lažje vzgajamo?

4 Viri in literatura

1. AŽMAN, T. *Sodobni razrednik: priročnik za usposabljanje učiteljev za vodenje oddelčnih skupnosti.* Ljubljana: ZRSŠ. 2012.
2. *PROGRAMSKE smernice*. [Online]. ePortal Ministrstva za šolstvo in šport. [Zadnja sprememba 2018]. [Citirano 12. avg. 2018; 20.00]. Dostopno na spletnem naslovu: http://eportal.mss.edus.si/msswww/programi2018/programi/media/pdf/smernice/Programske_smernice_za_delo_ouz_in_os.pdf.
3. REINERS, A. *Praktische Erlebnispädagogik 2*. Bobingen: ZIEL Augsburg, 2005.

4. VZGOJA. [Online]. Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU. [Zadnja sprememba 3. dec. 2017]. [Citirano 12. avg. 2018; 20.00]. Dostopno na spletnem naslovu: https://fran.si/iskanje?View=1&Query=vzgoja.
5. ZAKON o financiranju vzgoje in izobraževanja (ZOFVI). [Online]. Pravno-informacijski sistem Republike Slovenije. [Zadnja sprememba 19. maj 2015]. [Citirano 12. avg. 2018; 20.00]. Dostopno na spletnem naslovu: http://www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=ZAKO445.

Srednja gradbena, geodetska in okoljevarstvena šola Ljubljana

Karin Prodan

UNESCOV TABOR
»DEDIŠČINA OBMORSKEGA MESTA«

UNESCO´S CAMP FOR STUDENTS
»THE HERITAGE OF A COASTAL TOWN«

Povzetek

Prispevek govori o Unescovem taboru »Jezero je – jezera ni«. Avtorica predstavi, kako so v vzgojno-izobraževalni proces umestili spoznavanje kulturne dediščine. V načrtovane dejavnosti so vpletli Unescove cilje trajnostnega razvoja in Delorsove stebre izobraževanja za 21. stoletje. Udeleženci so spoznavali dediščino obmorskega mesta Piran in ustvarjali na delavnicah. Nastali so kvalitetni in estetski izdelki, ki kažejo na veliko ustvarjalnost mladih. Spodbujati je treba vseživljenjsko izobraževanje. Učitelji s posredovanjem znanja sprejemajo veliko odgovornost, saj morajo v mladih vzbuditi zanimanje za preteklost, jim skozi dediščino pokazati človeško ustvarjalnost preteklih rodov in na tem graditi njihovo identiteto, hkrati pa izobražujejo o spoštovanju kulturne raznolikosti in o prispevku kulture k trajnostnemu razvoju.

Ključne besede: kulturna dediščina, Delorsovi stebri izobraževanja, Unescovi cilji trajnostnega razvoja

Abstract

The article discusses UNESCO´s camp for students, named »There is a lake – there is no lake«. The author presents how getting to know the cultural heritage has been integrated into the educational process. The planned activities included UNESCO´s Sustainable Development Goals (SDGs) and Delors´ pillars of education for the twenty-first century. The participants learned about the heritage of the coastal town of Piran and created their own art pieces at the workshops. The result is aesthetic and quality products that show the youth's great creativity. Lifelong education must be promoted. Through transferring knowledge, teachers take on a great responsibility; they have to awake an interest in history among students, and based on the creativity of the past generations, help to build their identity. Furthermore, they have to educate them to respect the cultural diversity and to understand the contribution of the culture towards a sustainable development.

Key words: cultural heritage, Delors' pillars of education, UNESCO's SDGs

1 Predstavitev dejavnosti

Nacionalni projekt Unesco pridruženih šol Slovenije »Jezero je – jezera ni« je bil aprila 2018 organiziran že šestnajstič in vsakič je izpeljan v obliki tabora. Ker se je odvijal v Piranu, smo dodali podnaslov »Dediščina obmorskega mesta«.

Poudariti moram, da je izvedba projekta timsko delo šolske Unesco koordinatorice, mene, kot organizatorke, in vseh sodelujočih mentorjev ter dijakov. Vsi udeleženci so zelo ustvarjalni in strokovni ter predani istim ciljem. Med učitelji poteka odprt dialog in izmenjava dobrih praks na šoli. Trudimo se za nepretrgan profesionalni razvoj in za ustvarjanje prijetne klime na šoli. Pri tem imamo vso podporo ravnatelja. Tabor pa je tudi priložnost za sodelovanje z drugimi zavodi in šolami po Sloveniji. Hkrati se veča prepoznavnost in odprtost naše šole do lokalnega in regionalnega okolja.

Učitelji mentorji so mi prijazno dovolili objaviti njihove fotografije, prispevke in izdelke. Udeleženci pa so podpisali soglasje, da lahko objavim njihove izdelke v namen promocije tabora oz. šole. Tabor je vedno odprt za vse starostne skupine: za vrtce, za osnovne in srednje šole. Ko zberemo dokončne prijave udeležencev, glede na njihovo starost prilagodimo dejavnosti v delavnicah.

Naša šola je kot članica Mreže Unesco pridruženih šol zavezana Unescovim ciljem trajnostnega razvoja in Delorsovim stebrom izobraževanja. »Člani UNESCO ASP mreže delujejo v duhu kulture miru in nenasilja, strpnosti in sodelovanja, sprejemanja drugačnosti, v poglobljeni skrbi za osebnostni razvoj vsakega posameznika in za ohranitev naravne in kulturne dediščine ter širše našega skupnega doma – planeta Zemlja.« (UNESCO ASP mreža šol)

V načrtovane dejavnosti, s katerimi smo želeli približati kulturno dediščino udeležencem, smo močno vpletli Delorsove stebre izobraževanja za 21. stoletje: Učiti se, da bi vedeli! Učiti se delati! Naučiti se živeti skupaj! Učiti se biti! (UNESCO ASP mreža šol)

V Agendi 2030, ki je bila sprejeta leta 2015 na vrhu OZN, je v četrtem cilju zapisano, da je treba vsem zagotoviti vključujoče in enako kakovostno izobraževanje ter spodbujati vseživljenjsko izobraževanje. V tem cilju je pod 7. točko zapisano, da moramo izobraževati o spoštovanju kulturne raznolikosti in prispevku kulture k trajnostnemu razvoju.

Agenda 2030 od držav pričakuje, da bodo omogočile oblikovanje varnih in trajnostnih mest, ki bodo ohranjala naravno in kulturno dediščino, saj je kulturna dediščina naša skupna dobrina in skrb zanjo naša skupna odgovornost. Z njo zagotavljamo identiteto posameznika in naroda. (Cilji trajnostnega razvoja, MZZ)

Mladi se morajo zavedati pomena dediščine in identitete, saj:

- sprejeti dediščino kot živ pojav preteklosti, kaže na ustvarjalnost in iznajdljivost naših prednikov in hkrati kot preužitek minulih dob bogati naše življenje;
- je edina stalnica kulturne dediščine sprememba: s tem ko jo vpenjamo v naše življenje, jo neprestano spreminjamo. Upajmo, da kvalitetno in ne uničevalno;
- se morata tako posameznik kot narod ponašati z ohranjeno kulturno dediščino: pri mladih moramo izostriti čut za kvalitetne mojstrovine iz preteklosti. Dediščina narodu določa identiteto. Zaradi nje se ločimo od drugih narodov;
- kulturna dediščina narodu določa vrednost: iz tega črpamo ponos, samozavest in samospoštovanje. Z njenim izpostavljanjem slavimo sebe. (Ferkov in Hlačer, Kulturna dediščina in identiteta).

John Dewey, ki velja za enega najpomembnejših ameriških filozofov 20. stoletja, je v pedagoško delo vpeljal motivacijsko delo z učenci. Prepričan je bil, da mora učitelj spodbujati vsakega posameznika, da razvije svoj intelektualni, etični in estetski potencial. Uspešno pedagoško delo je predpogoj za ozaveščeno javnost ter svobodno in kritično mišljenje. Kvalitetna izkušnja je gonilna sila, saj spodbudi radovednost, okrepi iniciativnost, želje in namene ter omogoči učečemu boljše delovanje v prihodnosti. (Dewey, Šola in družba)

Vsebina tabora se navezuje na cilje, ki so zapisani v katalogu znanja strokovnega modula Stavbarstvo za smer gradbeni tehnik, SSI in modula Gradbeništvo vseh gradbenih smeri SPI. Pri pouku dijaki razvijajo pozitiven odnos do varovanja naravnega in kulturnega okolja, spoštujejo naravno in kulturno dediščino, znajo uporabljati gradbene proizvode za sanacijo stavb, spoznajo praktične primere varovanja in obnove kulturne dediščine, sodelujejo pri simulaciji obnove po tradicionalni in sodobni tehnologiji. (Srednješolski izobraževalni programi, MIZŠ)

Namen tabora je bil, da udeleženci preko svojih izdelkov spoznavajo in spoštujejo sebe, druge, naravno in kulturno dediščino ter oblikujejo primeren odnos do vsega, kar jih obdaja in da na

podlagi novih spoznanj ustvarjajo. Učili so se razvijati svoje sposobnosti, sprejemati edinstvenost in drugačnost soljudi, biti strpni, sodelovalni in trajnostni.

2 Opis dejavnosti

V letu 2018, v letu evropske kulturne dediščine, naj bi Evropejci razmišljali o pomenu kulturne dediščine, jo na novo ovrednotili in razmislili, kako na vseh področjih družbenega in gospodarskega dogajanja obogatiti sedanjost z ustvarjalnostjo naših prednikov. Kulturna dediščina je zelo širok pojem in na taboru smo se dotaknili le nekaterih področij. Kot arhitektki mi je najbližja materialna dediščina stavbarstva in z njim povezane uporabne obrti opremljanja in krašenja prostorov ter stavb in s temi področji smo se srečali na delavnicah. Da izobraževanje o kulturni dediščini ni zajelo samo udeležencev tabora, smo v nekaterih razredih rešili učne liste na to temo.

Sodelujoči na taboru so bili: OŠ Cirila Kosmača iz Pirana, OŠ Jožeta Moškriča iz Ljubljane, Gimnazija Novo mesto, Center za usposabljanje Elvira Vatovec Strunjan in SGGOŠ Ljubljana.

Sodelujočim smo ponudili naslednje delavnice:

- pečarska: Izdelava mozaikov,
- kamnoseška: Oblikovanje kamnitih magnetov,
- gradbena: Trški plašč v akvarelu,
- novinarska: Jezerski list 2018 in
- fotografska.

Krepili smo druženje z vrstniki in medgeneracijsko sobivanje.

Na letošnjem taboru nas je nagovarjala kulturna dediščina Pirana. Za gradbeno in fotografsko delavnico smo si za učilnico na prostem izbrali mestno jedro, ki je prava zakladnica kulturne dediščine, saj se je ustvarjala skozi bogato in pestro zgodovino mesta. Na OŠ Piran so nam prijazno odstopili prostor za delavnici, kjer smo izdelovali mozaike in kamnite magnetke. Novinarji so sledili dogajanju na vseh delavnicah.

Tabor je bil enodneven, zato je bilo dogajanje zelo zgoščeno.

Izbrane Unesco teme, ki smo jih poudarili ob prijavi našega projekta, so medkulturno učenje, izobraževanje za trajnostni razvoj, promocija kulture miru in nenasilja, globalno državljanstvo

in kulturna raznolikost. Rdeča nit našega tabora, ki je bila vpeta v zgoraj naštete teme, je bilo ozaveščanje in oblikovanje primernega odnosa do varovanja naravne in kulturne dediščine.

Z delavnicami smo dosegli svoj namen. Usvajanje novih veščin in znanj je bilo zanimivo in delo na delavnicah privlačno.

V delo smo vpeli štiri Delorsove stebre izobraževanja (UNESCO ASP mreža šol):

- UČITI SE, DA BI VEDELI

Mentorji so v ustvarjalnih delavnicah izdelave mozaikov, kamnitih magnetkov in akvarelov uvodoma motivirali udeležence s predstavitvijo kulturne dediščine in njenega pomena za družbo. Skupaj so izbrali motive mozaikov, vedut trškega plašča in motive za kamen, pri čemer so jim pomagali prenesti pridobljene informacije v kompozicijo in sporočilo umetniškega dela.

Učitelj mentor je v novinarski delavnici razdelil posamezne naloge med udeležence. Novinarji so sledili dogajanju na taboru in ugotavljali, kako so med sabo povezani ljudje, narava, umetnost, dogodki in kako se vse našteto navezuje na preteklost ter iz nje izvira. Udeleženci novinarji so na pisali članke o delavnicah ter jih opremili s fotografijami udeležencev fotografske delavnice.

Ob koncu tabora sta bila v elektronski obliki izdana Jezerski list 2018 in letak. Oba sta objavljena na spletni strani naše šole. (Jezero je – jezera ni – 20. 4. 2018)

- UČITI SE DELATI

Mentorji so spodbujali vedoželjnost, domišljijo in ustvarjalnost udeležencev, pa tudi vztrajnost in potrpežljivost. Udeleženci so samostojno načrtovali in reševali probleme. Pri delu so krepili samozavest in predanost delu. Urili so se v zastavljanju ciljev, izpeljavi načrtov in ocenjevanju svojega dela. Mentorji so poudarili skrb za osebnostni razvoj vsakega posameznika, skrb za materni jezik, za prepoznavanje kulturne dediščine v prostoru in za primeren odnos do nje.

- NAUČITI SE ŽIVETI SKUPAJ

Naloge so izpeljali v pozitivnem duhu in na zabaven način. Krepili so estetski čut. Med udeleženci so se krepile socialne veščine, saj so se med seboj podpirali in sodelovali, premagovali medgeneracijske razlike in sprejemali drugačnost. Udeležence smo spodbujali, da so brez predsodkov sprejemali druge ter spoštovali sebe in druge.

Preko likovnih del, mozaikov, fotografij, izdelave risb na kamen in novinarskih člankov so se udeleženci učili izražati sami sebe. Preko svojih del so spoznavali tudi naravno in kulturno dediščino ter oblikovali primeren odnos do nje.

- UČITI SE BITI

Pomemben je celostni razvoj posameznika. Z delom na delavnici in v skupini so pridobili izkušnje, ki jih ne morejo pridobiti v razredu in v skupini znanih ljudi. Vsak ima določene sposobnosti in znanje, ki se ga mora naučiti koristno uporabljati zase in za druge. Pomembno je zavedanje, da smo edinstveni in drugačni od drugih - in to velja za vsakega izmed nas. Učili so se sprejemati edinstvenost in drugačnost soljudi.

Žal jezikovne delavnice, s katero smo želeli pritegniti k sodelovanju predstavnike italijanske skupnosti, nismo mogli izpeljati, saj ni bilo prijavljenih.

Na delavnico mozaikov in magnetkov so bili prijavljeni po štirje udeleženci. Na dan izvedbe, ko so učenci opazovali dogajanje na šoli, pa so želeli sodelovati še nekateri. Mentorja sta jih prijazno sprejela, tako da jih je vseh dvajset lahko ustvarjalo. Prostora je bilo dovolj, le materiala za ustvarjanje bi morali pripraviti več.

Ob koncu šolskega leta sem v prostorih naše šole pripravila razstavo izdelkov s tabora. Na ogled bo do konca oktobra 2018. Kvalitetni izdelki mladih kažejo na njihovo ustvarjalnost in sposobnost oblikovanja novih zamisli. To dvoje je potrebno krepiti, da bodo v prihodnje s svojimi sposobnostmi znali prispevati k razvoju in blaginji družbe.

Na taboru smo udeležencem razširili prostor za ustvarjalno delo. Prav je, da mladi izkusijo, da sta ustvarjalnost in delo neločljivo povezana. Delo samo omogoča človeku preživetje, ustvarjalnost pa življenje bogati.

Mlade moramo spodbujati, da bodo znali opazovati svet okoli sebe in pojave v njem, da bodo lahko prispevali k trajnostnemu razvoju družbe v prihodnosti. Ohranjanje dediščine krepi občutek identitete. Mladi potrebujejo občutek pripadnosti. Tako so lahko samozavestnejši in razvijajo samospoštovanje. Takšni ljudje pa so v življenju uspešni in spoštujejo soljudi - tudi tiste, ki imajo drugačne kulturne korenine. Njim pa je treba na primeren način predstaviti našo kulturno identiteto in civilizacijske vrednote. Pri tem mislim predvsem na dijake priseljence, ki se bodo lažje vključili v naše kulturno okolje in bodo ponosni na svoje poreklo.

3 Zaključek

S projektom smo dosegli zastavljene cilje in pozitiven odziv sodelujočih, njihovih mentorjev in mentorjev, ki so delavnice vodili. Udeleženci so na delavnicah bogatili svoje znanje in se urili v različnih ustvarjalnih spretnostih. Nastali izdelki so estetsko dovršeni in kvalitetno izdelani. (Priloga 1)

Za prihodnje šolsko leto smo na Mreži Unesco pridruženih šol prijavili nacionalni projekt »Jezero je – jezera ni 2019«, ki se bo odvijal na prvotni lokaciji, v Dolenjem jezeru ob Cerkniškem jezeru. Idej je veliko. Ohranili bomo obstoječo ponudbo delavnic, mogoče dodali zgodovinsko, plesno ali okoljevarstveno. Na enem izmed preteklih taborov ob Cerkniškem jezeru, so udeleženci izdelali gozdno učno pot. Mogoče jo bo potrebno obnoviti …

Organizacija tabora zahteva natančno načrtovanje in veliko usklajevanj med mentorji in udeleženci. Priprave na tabor učitelji izpeljemo v prostem času. Lokacija letošnjega tabora je bila precej oddaljena. Za prevoz so udeležene šole poskrbele same. Finančni zalogaj je za šolo vedno višji, kot so povrnjena sredstva s strani Unesco središča.

Rezultat tabora pa je v več pogledih dodana vrednost za šolo. Z zanimivimi delavnicami na taboru dopolnjujemo učne vsebine - ne le za udeležence, temveč z vzporednim dogajanjem tudi za ostale dijake na šoli. Vsebina tabora se navezuje na strokovni modul Stavbarstva, kjer obravnavamo sanacije, adaptacije in govorimo o tem, kako se lahko dediščina vključuje v sodobno življenje. Navezuje pa se tudi na izbirna modula Slovenska arhitektura in Prostoročna skica. Pri modulu Prostoročna skica so izdelali vaje, pri modulu Slovenska arhitektura pa so obravnavali arhitekturne dosežke Primorja ter pri Stavbarstvu rešili učni listič na temo kulturne dediščine.

Tabor lahko ovrednotimo kot uspešen, saj mlade pripravljamo na bivanje v hitro spreminjajoči se in razvijajoči globalni družbi. Vstopili bodo na trg delovne sile, ki je zelo zahteven. Zaradi vseživljenjskega in globalnega učenja pa bodo morali zavestno sprejeti trajnostni razvoj.

Udeleženci so razvijali svoje sposobnosti, naučili so se opazovati okolico, spoštovati ljudi in naravo, seznanili so se s pomenom kulturne dediščine, prepoznali so njeno vrednost ter se učili biti strpni in sodelovalni. S strani mentorjev je bila poudarjena skrb za osebnostni razvoj vsakega posameznika, kritično razmišljanje in iskanje novih rešitev.

Kulturno dediščino dobimo v last od prejšnjih generacij. Dobimo jo zastonj. Izredno pomembna je, saj ohranja naš spomin na preteklost in nam omogoča oblikovanje lastne identitete. Kaže na ustvarjalnost in iznajdljivost preteklih rodov, nam pa odgovarja na vprašanje, kdo smo, od kod prihajamo in čemu pripadamo.

Učitelji s posredovanjem znanja sprejemamo veliko odgovornost. Imeti moramo optimističen pogled na prihodnost, pri čemer moramo mladim omogočiti, da bodo postali zasvojeni z lastno ustvarjalnostjo. V mladih moramo vzbuditi zanimanje za preteklost, jim skozi dediščino pokazati ustvarjalnost preteklih rodov in na tem graditi njihovo identiteto. Ohranijo se samo najkvalitetnejše stvaritve. Zaradi ohranjenega pa se lahko čutimo edinstveni.

Slovenci se niti ne zavedamo, kako bogato narodno zakladnico premoremo in kako močno je vpeta v evropski kulturni prostor. Že dolgo tu doni naš duh. In naj doni tudi duh naših mladih.

Za konec in v razmislek pa še nekaj o hlapcih ...

Če upoštevamo rezultate raziskave o psihološkem profilu Slovencev, smo precej agresivni in brezobzirni, dominantni in slabo prenašamo avtoriteto, imamo močno željo po neodvisnosti in avanturizem nam ne da miru. Glede na te trditve nismo obsojeni na hlapčevanje. Smo pa zelo občutljivi in že ob najmanjšem sumu na zatiranje, glasno zavračamo hlapčevstvo. (Musek, Psihološki profil Slovencev)

Vsak človek ima v hiši svojega življenja posebno kamrico ... (I. Cankar, Podobe iz sanj)

4 Viri in literatura

1. BOGATAJ, J. *Sto srečanj z dediščino na Slovenskem*. Ljubljana: Prešernova družba. 1992.
2. CANKAR I. *Podobe iz sanj. Zaklenjena kamrica*. [Online]. Wikivir. [Zadnja sprememba 6. feb. 2013; 22:06]. [Citirano 10. avg. 2018; 16.33]. Dostopno na spletnem naslovu: https://sl.wikisource.org/wiki/Podobe_iz_sanj#ZAKLENJENA_KAMRICA.
3. *CILJI trajnostnega razvoja*. [Online]. Republika Slovenija Ministrstvo za zunanje zadeve. [Citirano 15. jun. 2018; 9:40]. Dostopno na spletnem naslovu: http://www.mzz.gov.si/si/zunanja_politika_in_mednarodno_pravo/mednarodno_razvojno_sodelovanje_in_humanitarna_pomoc/politike_mrs/cilji_trajnostnega_razvoja/.

4. DEWEY, J. *Šola in družba.* [Online]. Ljubljana: Pedagoška fakulteta Univerze v Ljubljani. 2012. Str. 87 -98. [Citirano 25. avg. 2018; 18.18]. Dostopno na spletnem naslovu: http://www.pef.uni-lj.si/ceps/dejavnosti/sp/2013-05-09/Sola%20in%20druzba_Dewey-ceps-sp.pdf.
5. FERKOV, K. in HLAČER, T. Kulturna dediščina in identiteta. V: *Kulturna dediščina in identiteta*. 2010. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete. (Zbirka Zupančičeva knjižnica; 31).
6. *JEZERO je – jezera ni – 20. 4. 2018*. [Online]. SGGOŠ. [Citirano 17. jun. 2018; 23:00]. Dostopno na spletnem naslovu: https://www.sggos.si/dejavnosti/unesco/.
7. MUSEK, J. *Psihološki portret Slovencev*. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče. 1994. (Zbirka Forum ;4).
8. *SREDNJEŠOLSKI izobraževalni programi*. *Gradbeni tehnik*. [Online]. Ministrstvo za izobraževanje, znanost in šport. [Citirano 24. avg. 2018; 20:00]. Dostopno na spletnem naslovu: http://eportal.mss.edus.si/msswww/programi2017/programi/Ssi/gradbeni_tehnik/kazalo.htm.
9. *SREDNJEŠOLSKI izobraževalni program. Kamnoseki*. [Online]. Ministrstvo za izobraževanje, znanost in šport. [Citirano 24. avg. 2018; 20:18]. Dostopno na spletnem naslovu: http://eportal.mss.edus.si/msswww/programi2017/programi/SPI/kamnosek_2010/kazalo.htm.
10. *STRATEGIJA kulturne dediščine za obdobje 2018-2026*. [Online]. Republika Slovenija Ministrstvo za kulturo, Direktorat za kulturno dediščino. [Citirano 16. jun. 2018; 11:58]. Dostopno na spletnem naslovu: http://www.mk.gov.si/fileadmin/mk.gov.si/pageuploads/Ministrstvo/Zakonodaja/Predpisi_v_pripravi/2018/Strategija_KD_2018-02-19.pdf.
11. *UNESCO ASP mreža šol*. [Online]. [Citirano 17. jun. 2018; 23:37]. Dostopno na spletnem naslovu: https://www.unesco-sole.si/o-mrezi/o-mrezi.html.

5 Priloge

Priloga 1: Kolaž izdelkov udeležencev tabora iz OŠ Cirila Kosmača iz Pirana, OŠ Jožeta Moškriča iz Ljubljane, Gimnazije Novo mesto, Centra za usposabljanje Elvire Vatovec Strunjan in SGGOŠ Ljubljana.

Šolski center Celje

Srednja šola za strojništvo, mehatroniko in medije

Marko Radosavljević

DIGITALIZACIJA SLOVENSKE ORNAMENTIKE

DIGITALIZATION OF SLOVENE ORNAMENT

Povzetek

Področje digitalizacije arhivov kulturne dediščne določenega naroda ali narodnostne skupine povezuje medijsko stroko z etnologijo. Namen prispevka Digitalizacija slovenske ornamentike je prikazati postopek obdelave predlog in razvoja ustrezne metodologije, s katero so dijaki priredili za uporabo 465 tipičnih slovenskih ornamentov. S tem pa niso le ohranili pred pozabo velik del slovenske ornamentike, ampak tudi odprli možnost za povezovanje z različnimi civilnodružbenimi ustanovami in javnimi zavodi in na ta način pripomogli h krepitvi vizualne identitete slovenskega naroda.

Ključne besede: digitalizacija, slovenska ornamentika, uporabna umetnost

Abstract

The digitalization of cultural legacy archives of a certain nation or national group connects media profession with history, ethnology and art. The purpose of the article The Digitalization of Slovene ornamentation is to show the procedure of processing source materials and the development of appropriate methodology with which the students made 465 typical Slovene ornaments ready to use. Not did they only preserve a huge part of Slovene ornamentation before its oblivion, but they also opened up the possibilities to connect with various civil society and public institutions, and in this way they helped to strengthen the visual identity of Slovene nation.

Key words: digitalitation, slovene ornamentation, applyed art

1 Predstavitev teme

»Slovenski ornament je močno drevo, ki rase iz globin narodne duše in zemlje že tisočletja ter kaže za vsako dobo svoje preteklosti svoj poseben cvet.« (Karlovšek, 1935, str. 36)

V programu medijski tehnik poučujem predmet tipografija in reprodukcija. Pri tem predmetu se, med ostalim, ukvarjamo s prepoznavanjem različnih črkopisov in strokovno uporabo tipografije. Ob zaključku šolanja dijaki v srednjem strokovnem izobraževanju predstavijo projektno nalogo, ki je sestavljena iz teoretičnega in praktičnega dela. Tako so dijaki Eva Hudales, Matic Bunderla in David Hrastnik izkazali željo, da bi izdelali lastno digitalno tipografijo. Ker izdelava tipografske družine zajema tudi do 1000 znakov, ki morajo biti slogovno povezani, sem jim predlagal, da se ustvarijo t. i. dingbat font. »Dingbat je izraz v računalniški industriji, s katerim opisujemo fonte, ki vsebujejo simbole in oblike na položajih, ki so namenjeni abecednim ali numeričnim znakom«. (Dingbat, 2018) Tako smo prišli na idejo, da bi digitalizirali ornamente slovenske krasilne umetnosti. Ob raziskovanju slovenske krasilne umetnosti smo naleteli na delo Jožeta Karlovška, ki sodi med pomembne proučevalce slovenske ljudske ornamentike, narodopisce, stavbenike in likovne ustvarjalce. Iz dela njegove zbirke smo digitalizirali 465 ornamentov. (Karlovšek, 1937, str. 41-56)

Z raziskovalno nalogo Digitalizacija ornamentov slovenske krasilne umetnosti smo strokovni in najširši javnosti želeli približati bogastvo slovenskega ornamentalnega zaklada. Povezali smo ljudsko ornamentiko s sedanjostjo. Končni rezultat je digitalizacija ornamentov v obliki fonta. Delo proučevalca slovenske ljudske ornamentike smo s tem oživili in ga pripravili za uporabo s sodobnimi metodami oblikovanja in tako razširili uporabnost na najširši nivo.

2 Nov pristop k ohranjanju kulturne dediščine

Razvoj strojne in programske opreme nam prinaša nove postopke, ki jih moramo poznati učitelji medijske stroke. Dobro poznavanje novih postopkov je bistveno zato, da lahko ocenimo, ali je smiselno uvajati te postopke v učni proces ali pa so le ena od mnogih “slepih ulic” tehnološkega razvoja. Pri tempu, kot ga narekuje razvoj strojne in programske opreme, se nemalokrat zgodi, da vsebine, ki jih učimo na začetku šolanja, ob koncu šolanja dijakov zastarajo. Digitalizacija ornamentov slovenske krasilne umetnosti je zanimiva, saj so v tej raziskovalni nalogi dijaki uporabili font kot medij. Ustvarili so 5 fontov “ORN_slovenica”, v

katerih so shranili nabor več kot 465 tipičnih slovenskih ornamentov. S pomočjo teh fontov lahko grafični oblikovalci, arhitekti, slikopleskarji, strojni inžinirji in drugi enostavno kreirajo lastne ornamentalne kompozicije.

Dijaki so želeli doseči naslednje cilje:

- Z digitalizacijo tradicionalni ornament slovenske krasilne umetnosti približati sodobnim tehnološkim procesom.
- Spodbuditi oblikovalce in umetnike, da bodo uporabili ornamente ter prispevali svoje različice v skupno bazo in jo s tem dopolnjevali.
- Uporaba ornamentov slovenske krasilne umetnosti je pomembna za boljšo prepoznavnost naše države.

Raziskovalna naloga je razdeljena na teoretični in praktični del. V teoretičnem delu so raziskali področje krasilne umetnosti, se seznaili s slovensko ornamentiko in razčlenili posamezne ornamente. V praktičnem delu so posamezne dele ornametov digitalizirali in izdelali fonte ORN_Slovenica.

2.1 Slovenski ornament

Slovenski ornament naj bi se začel oddvajati od skupnega staroslovanskega okrog leta 1000 n. š., razvijal pa naj bi se vedno iz ene korenine in imel zato malo skupnega z razvojem zahodnoevropskega sloga.

Slovenski ornament se zaradi dolge zgodovine bistveno razlikuje od drugih. Jože Karlovšek se je lotil primerjalnega študija ornamentov v različnih kulturah skozi čas, za slovenski ornament pa je določil pet stopenj razvoja:

1. stopnja (ok. 1000–1250): v Evropi romanski slog, pri nas abstraktni motivi;
2. stopnja (ok. 1250–1500): v Evropi gotski slog, pri nas se okras približuje rastlinskemu motivu;
3. stopnja (ok. 1500–1700): renesansa, pri nas naravnejši rastlinski motivi (grozdje, nagelj, zvončnice in verski motivi – križ, kelih, srce, jagnje);
4. stopnja (1700–1800): do tu sta slovenska umetnost in zahodna kultura ločeni, nato se baročna obilnost kaže tudi v kopičenju motivov v slovenski ornamentiki;

5. stopnja (1800–1900): v Evropi razvoj končan, slovenski ornament se dosledno razvija naprej in doseže vrhunec posebnega, tisočletnega razvoja. Starim motivom se pridružujejo novi ''vzeti iz našega ljudskega življenja in naše ljudske domišljije''.

Jože Karlovšek je za razvrščanje in prepoznavanje slovenskih ornamentov v svoji knjigi uporabil štiri kriterije, ki izhajajo iz likovne teorije: tipologijo, stilizacijo, kompozicijo in barve.

Tipologija

Je vrsta motivov; en ornament ima lahko en sam motiv ali več združenih motivov:

- geometrična (je najstarejši, najbolj preprost, sestavljen iz črt, pikic, geometrijskih likov in je najbolj prepoznaven ornament v grški umetnosti),
- naturalistična (sestavlja ga vse, kar je v naravi; rastlinstvo in podobe živali – največkrat o upodobljeni listki, cvetovi, ptice itd.),
- predmetna (črpan je iz oblik, ki jih nudijo ljudski izdelki oz. izdelki za vsakdanjo rabo npr. posoda, orodje, pentlje; uporablja tudi simbolične podobe kot npr. srce – ljubezen, križ – vera, krog – sonce …),
- umetna (izmišljeni motivi; domišljijski, ki so lahko sestavljeni s pomočjo geometričnih, naravnih ali predmetnih motivov).

Stilizacija

Je obdelava motivov, na katero med drugim vpliva tudi tehnika, saj vsak material oz. podlaga ornamenta zahteva drugo tehniko:

- naturalistična (upodabljanje motivov, kot jih vidimo v naravi),
- idealistična (plemenitenje in popolnost oblik),
- prosta (stilizirano po občutku – izmišljeno),
- dimenzije in snovi (črtno oz. linearno, ploščato kot npr. intarzija ali plastično v smislu reliefa oz. senčeno).

Kompozicija

- ploskovna (enakomerna okrasitev določene ploskve),
- tektonska (vezana na lik in prikrojena prostoru, s tem istočasno naglaša obliko in njegov namen),
- prosta (poudarek je na umetniškem izrazu).

Barve

- idealistične (čim bolj čiste in žive barve),
- naturalistične (prilagojene naravnim motivom),
- proste (poljubne barve, tako da za tisto, kar želimo poudariti, uporabimo močnejše barve, vse ostalo pa je upodobljeno z bolj nežnimi barvami).

Vsak ornament slovenskega ljudskega ornamenta je različno poslikan, lahko jih najdemo v enakomernih in različnih barvnih odtenkih, povsem brez senčenja. Uporabljene so tople in nežne barve, kot so pastelno rumena, rjava, nežno zelena, modra ipd.

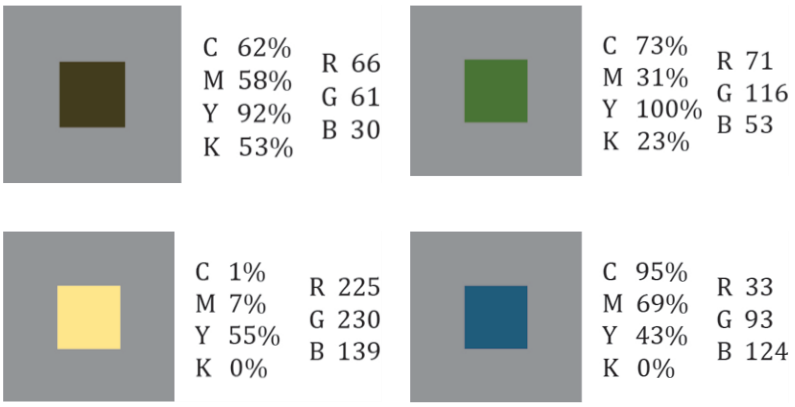

Slika 1: Barvne vrednosti

2.2 Digitalizacija ornamentov

Digitalizacija je proces pretvarjanja analognega signala v digitalno obliko. Mogoče je digitalizirati vse vrste gradiva (npr. besedilo, avdio in video zapis, fotografije ...). Postopki digitalizacije se razlikujejo, odvisno je od vrste gradiva, ki ga želimo digitalizirati.

Slikovno gradivo se digitalizira z optičnim branjem slike (skeniranjem) ali fotografiranjem.

Slika 2: Izbrano gradivo

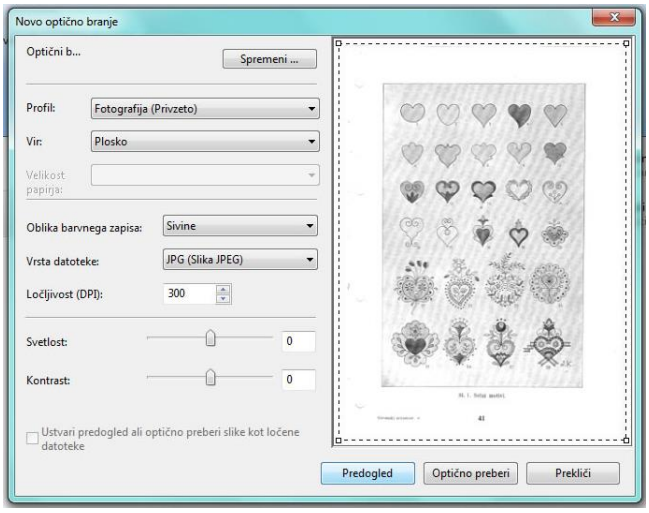

Slika 3: Nastavitve optičnega branja

1. V programu Adobe Photoshop CS6 smo prilagodili ločljivost sedaj digitalne rastrske grafike in jo barvno uravnali. Tako je bila naša pot pri izrisovanju nekoliko lažja. V pomoč so nam bila orodja za uravnavanje barvnih vrednosti slik (Levels (Ctrl+L), Curves (Ctrl+M), Exposure, Brightness/Contrast, ipd.).

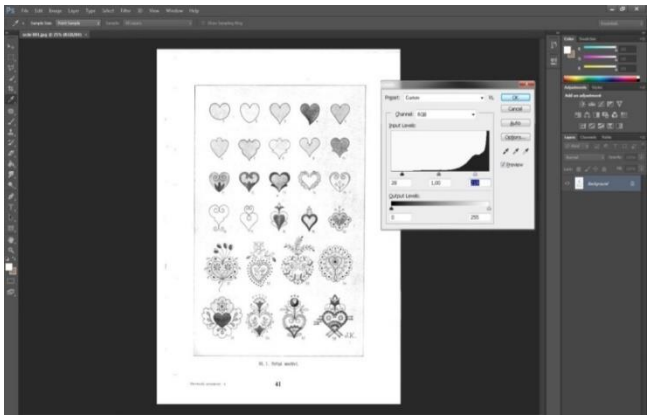

Slika 4: Barvno upravljanje

2. Obdelano rastrsko grafiko smo uvozili v program Adobe Illustrator CS6, kjer smo oblike rož prerisali in tako dobili vektorsko obliko ornamenta.

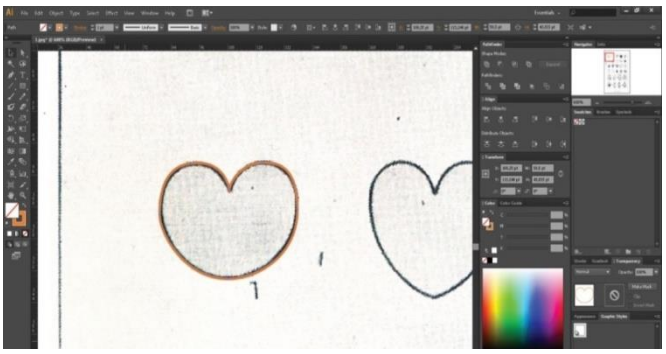

Slika 5: Vektoriziranje ornamentov

3. Da smo lahko uspešno ustvarili lasten font z elementi digitaliziranih ornamentov, smo vse nezaključene elemente (kot kaže slika), spremenili v polno obliko.

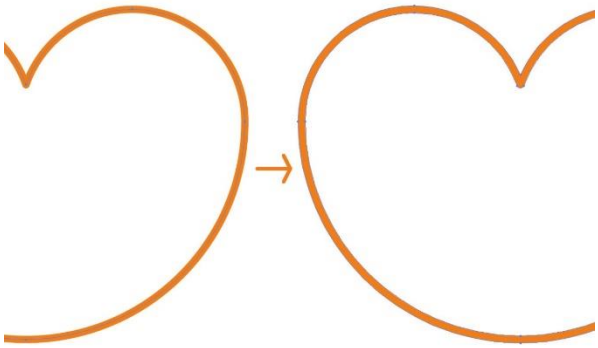

Slika 6: Ekspandiranje

4. Dokončane ornamente smo prekopirali v tabelo znakov, tako da je vsak ornament opisan s kodo posameznega znaka. Pri tem smo uporabili UNICODE sistem kodiranja znakov. Nato smo generirali font v OTF (Open Type Font) obliko, ki je najuporabnejši zapis fonta. Na tej stopnji smo uporabili program Fontographer.

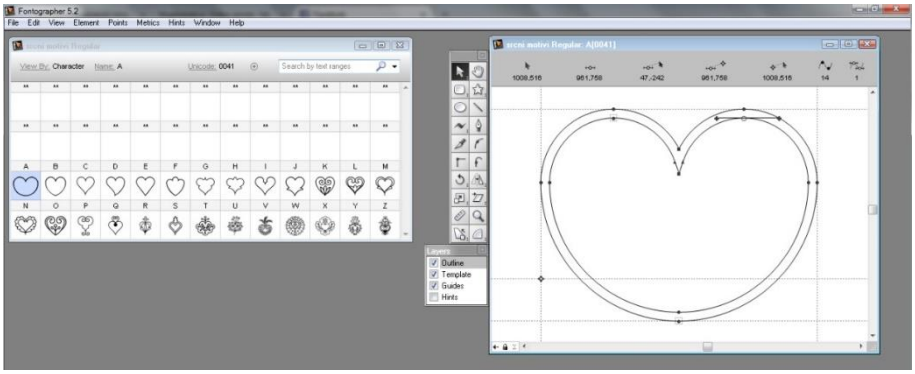

Slika 7: Oblikovanje fonta

Font je elektronski niz podatkov (angl. Data file – podatkovna datoteka). Lahko vsebuje niz tako črkovnih (tipografskih) znakov, kot tudi niz okraskov (angl. Dingbat).

Preprosto povedano je font ali pisava zbirka znakov, ki se kot črka ali sličica izpišejo, ko pritisnemo določeno tipko na tipkovnici. Tako npr. v našem primeru pritisnemo tipko »a« in na njenem mestu se pojavi »ornament« namesto izbrane črke na tipkovnici. Ornamente slovenske krasilne umetnosti smo se odločili zapisati v obliki fonta, saj menimo, da so ornamenti tako lažje dostopni za vse tiste, ki bi do njih želeli dostopati.

Velika prednost fonta je tudi preglednost – prav zaradi velikega števila motivov je bilo na ta način lažje urediti celotno digitalno zbirko ornamentov slovenske krasilne umetnosti.

V skupni bazi »Orn.slovenica« se skriva 465 ornamentov slovenske krasilne umetnosti. Ker je zbirka Jožeta Karlovška tako obširna, je nastalo pet pisav:

- ORNslovenica-Regular,
- ORNslovenica-Regular2,
- ORNslovenica-Regular3,
- ORNslovenica-Regular4,
- ORNslovenica-Regular5.

3 Zaključek

Dijaki so raziskovalno nalogo uspešno opravili, a jim je zmanjkalo nekaj točk, da bi se uvrstili na državno tekmovanje. Kljub temu je pomembnost naloge za ohranjanje in promocijo kulturne dediščine velika. To potrjujejo tudi odzivi javnih zavodov in posameznikov, ki so v zadnjih dveh letih navezali stik z nami. Ugotovimo lahko, da smo cilje v večji meri dosegli. V prihodnosti lahko nadgradimo idejo s spletno platformo, kjer bodo avtorji sami polnili bazo ornamentov in predstavljali svoja dela na področju slovenske ornamentike.

4 Viri in literatura

1. DINGBAT. [Online]. Wikipedia: prosta enciklopedija. [Zadnja sprememba: 25. jul. 2018; 22:18]. [Citirano 1. sep. 2018; 21:30] Dostopno na spletnem naslovu: https://en.wikipedia.org/wiki/Dingbat.
2. FONT. [Online]. Wikipedia: prosta enciklopedija. [Zadnja sprememba: 21. avg. 2018; 14:33]. [Citirano 1. sep. 2018; 21:30] Dostopno na spletnem naslovu: http://en.wikipedia.org/wiki/Font.
3. KARLOVŠEK, J. Funkcija ornamenta in naš čas. *Slovenski etnograf*. 1963, št. 17 (letn. 16), str. 95-102.

4. KARLOVŠEK, J. *Slovenski ornament: ljudski in obrtniški izdelki*. Ljubljana: Udruženje diplomiranih tehnikov v Ljubljani. 1937. Str. 41-56.
5. KARLOVŠEK, J. *Slovenski ornament: zgodovinski razvoj*. Ljubljana: Udruženje diplomiranih tehnikov v Ljubljani. 1935.
6. ORNAMENT. [Online]. Wikipedia: prosta enciklopedija. [Zadnja sprememba: 11. avg. 2017; 13:48]. [Citirano 1. sep. 2018; 21:30]. Dostopno na spletnem naslovu: http://sl.wikipedia.org/wiki/Ornament.
7. RAZBORŠEK, I. *Slovenska krasilna umetnost*. Celje: Moharjeva družba. 1992.
8. ROGELJ Škafar, B. *Upodobljene sledi narodne identitete*. Ljubljana:Založba ZRC SAZU. 2011.
9. ŠIMENC, U. *Slovenska ljudska ornamentika na ženskih torbicah*: diplomsko delo. Maribor: samozal. 2009.
10. ŠUMI, N. *Jože Karlovšek: poklic in poklicanost*. Domžale: Muzejsko društvo. 2006.

Gimnazija Celje - Center

Maja Rak

DIJAKI GIMNAZIJE CELJE - CENTER V DRUŽBI S KULTURNO DEDIŠČINO

STUDENTS OF GIMNAZIJA CELJE – CENTER IN THE COMPANY WITH THE CULTURAL HERITAGE

Povzetek

Stanje in odnos do kulturne dediščine je ogledalo družbe. Kultura in kulturna dediščina našega prostora nam dajeta identiteto, ki je lastna le nam. V učnem načrtu predmeta bivalna kultura v 4. letniku umetniške gimnazije – likovna smer je zapisano: *»Človek je kot drevo; drevo brez korenin podleže viharjem, enako človek, narod, civilizacija. Naše korenine se zrcalijo v etnološki dediščini. Čim močnejše so, tem trdnejše deblo ima. Krošnja je naše bivalno okolje – stanovanje, osnovna bivalna celica vsake naselbinske kulture, plodovi so naši predmeti, brez katerih si ni mogoče zamisliti našega bivanja in obstoja.«* V prispevku so predstavljeni primeri dobrih praks, s katerimi povezujem učne vsebine strokovnih predmetov s kulturno dediščino in s tem ozaveščam dijake o pomenu kulturne dediščine za njihovo osebno kot tudi splošno narodovo kulturno identiteto.

Ključne besede: kulturna dediščina, program umetniška gimnazija – likovna smer, Dnevi evropske kulturne dediščine, Teden kulturne dediščine, identiteta, projektno delo

Abstract

The state and the relationship to the cultural heritage is the mirror of society. The culture and cultural heritage of our environment give us an identity that is immanent only to us. In the curriculum for the school subject "Culture of living" for the 4th year at the High school – fine arts department stands: "*Man is like a tree; a tree without roots will fall victim to the storms - the same applies to man, the nation, civilization. Our roots are reflected in ethnological heritage. The stronger the roots, the stronger the tree trunk. The treetop is our habitat - the apartment, the primary living cell of every settlement culture, the fruits are our objects, without which one can not imagine our life and existence.*" In the article I present examples of good practice where I combine the content of various disciplines with cultural heritage. In this way, I make students aware of the importance of cultural heritage both for their personal and general national cultural identity.

Key words: cultural heritage, curriculum of the high school – fine arts department, days of European cultural heritage, week of cultural heritage, identity, project work

1 Kulturna dediščina v programu umetniške gimnazije – likovna smer

Gimnazija je izobraževalni program, ki mlade pripravlja za vseživljenjsko izobraževanje. Umetniška gimnazija – likovna smer ima poleg splošnih vsebin dodane tudi strokovne vsebine likovnega področja. Umetnost in izobraževanje si delita moč celostnega, ustvarjalnega in avtonomnega mišljenja, zato takšno izobraževanje spodbuja razvoj tistih znanj in spretnosti, ki niso pomembni zgolj za posameznikovo preživetje, temveč tudi osmišljajo njegovo življenje. Vzgoja in šola se ukvarjata z oblikovanjem mladega človeka, poskušata mu pomagati v njegovem gibanju iz preteklosti in sedanjosti v prihodnost – v njegovem razvoju in rasti. Vzgojno-izobraževalne ustanove se morajo neogibno ukvarjati ne le s posameznikovo že uresničeno stvarnostjo, temveč tudi z njegovimi še neuresničenimi možnostmi (cilji, vrednotami, ideali), in delovati kot most med obojim. Vsi, ki delamo z mladimi, moramo posameznikom pomagati pri oblikovanju in rasti v celostno zrele osebnosti. Takšna vzgoja pomaga tudi pri razvoju vrednot in identitete. Z načrtnim ozaveščanjem o vsem, kar je delo človeških rok, lahko vplivamo na pozitiven odnos mladostnikov do kulturne dediščine, ti pa s tem ozavestijo pomen kulturne dediščine za splošno in kulturno identiteto.

V programu umetniške gimnazije – likovna smer poučujem strokovne predmete likovna teorija, bivalna kultura in osnove varovanja dediščine. Pri teh predmetih se vsebine prepletajo in dopolnjujejo. Pri bivalni kulturi, ki je v predmetniku v 3. in 4. letniku, dijaki spoznavajo načine življenja ljudi in njihovo kulturo skozi prostor in čas. Raziskovanje bivalne kulture je povezano z narodno identiteto in s kulturno pripadnostjo posameznika. (Kralj Pavlovec, 2010, str. 5) Vsebine predmeta osnove varovanja dediščine predstavljajo kakovostni dosežki materialne kulturne dediščine. Predmet ima informativno in vzgojno vlogo. Seznanja s pomenom ohranjanja kulturne in naravne dediščine in z dejavnostjo konservatorsko-restavratorske stroke. Predmet se posveča likovni dediščini in tudi drugim skupinam spomenikov ter s kulturno krajino. Le informativno se predmet ukvarja tudi s spoznavanjem nesnovne dediščine. (Potočnik, 2016, str. 46) Predmetnik obravnava problematiko ohranjanja in varovanja kulturne dediščine, v primerih odkriva simbole nacionalne identitete in samobitnosti, budi občudovanje, radovednost, odgovornost in vzgaja v duhu spoštovanja kulturne dediščine doma in po svetu.

Predmet likovna teorija je temeljni in povezovalni strokovni predmet v programu, ki je v predmetniku v vseh letnikih. Ta izbirni maturitetni predmet proučuje likovni jezik, ki je skupen vsem področjem likovne umetnosti, saj raziskuje posamezna področja in povezave med njimi. Po svoji naravi je namenjen teoretski refleksiji likovne prakse, ki jo izvajamo pri vseh strokovnih predmetih. Vzgajamo in izobražujemo mlade s ciljem, da razvijajo razmišljujoč in ustvarjalen odnos do likovnosti in sveta. Pri tem v svoje dejavnosti vključujemo najrazličnejše metode, ki omogočajo pridobivanje posameznih neformalnih znanj, saj menimo, da le kombinacija formalnega in neformalnega izobraževanja zagotavlja celostni razvoj osebnosti mladega človeka.

V nadaljevanju prispevka so predstavljeni različni primeri dobrih praks, projekti, ki so povezani s kulturno dediščino. Pri vseh projektih, ki so nastali kot nadgradnja učnih vsebin ali kot izziv iz radovednosti ob odkritju »novih« spregledanih kulturnih spomenikov, mi je kot učiteljici in mentorici pomembno, da mladi neposredno spoznajo, otipajo in občutijo tisto, kar so jim/nam predniki zapustili v varstvo.

Bivamo v kulturnem spomeniku, naši dijaki imajo privilegij in izjemno priložnost, da svoja srednješolska leta preživijo v »stoletni lepotici«, kot smo Gimnazijo Celje - Center (v nadaljevanju GCC) poimenovali ob praznovanju njenega jubileja leta 2012. Šola je izjemna arhitekturna dediščina, predstavlja edinstven primer secesijskega javnega poslopja, njena predstavitev mi služi kot uvodni nagovor pri predmetu osnove varovanja dediščine. Dijaki ravno zaradi pristnega stika s poslopjem v trenutku začutijo vrednost kulturnega spomenika, ki se do konca šolanja le še krepi, hkrati pa v njih raste spoštljiv odnos do varovanja in ohranjanja vseh kulturnih spomenikov. S tem je cilj učnega načrta in mojega poučevanja dosežen.

2 Z različnimi pristopi do bistva kulturne dediščine

GCC kot tudi vse več šol v Sloveniji v svoje dejavnosti vključuje najrazličnejše oblike neformalnega izobraževanja. Nove metode, kot so projektno delo, delavnice, oblike medgeneracijskega sodelovanja, sodelovanje z zunanjimi institucijami in ekskurzije dijakom omogočajo pridobivanje posameznih neformalnih znanj in socialnih spretnosti.

Takšne metode so bile uporabljene pri projektih, ki sem jih izvedla v okviru medpredmetnega povezovanja strokovnih predmetov − bivalna kultura, osnove varovanja dediščine in likovna teorija. V okviru različnih manifestacij/dogodkov, kot npr. Dnevi evropske kulturne dediščine (v nadaljevanju DEKD) in Teden kulturne dediščine (v nadaljevanju TKD), dijaki spoznajo posebnosti kulturne dediščine ter pomen njenega ohranjanja in varovanja. V te dogodke se aktivno vključujemo z različnimi projekti, ki jih predstavimo na različne načine. Zaključne razstave naših projektov in napovedani dogodki so dostopni in namenjeni tudi širši javnosti.

Vključevanje v tovrstne projekte je pomembno pri vzgoji in izobraževanju naših dijakov. S tem sledimo smernicam predmetnika in Nacionalnim smernicam za kulturno-umetnostno vzgojo, ki so jih spomladi 2009 pripravili člani in članice Razširjene medpredmetne skupine za kulturno vzgojo na Zavodu RS za šolstvo. V smernicah je opredeljen pomen načrtnega razvoja in ozaveščanja pomena kulturne dediščine za splošno in kulturno identiteto. Le z načrtnim ozaveščanjem dijakov − s pomočjo različnih učnih metod, medijev, poznavanj domače in evropske tradicije, odprtega pojmovanja kulture, partnerskega sodelovanja med vzgojno-izobraževalnimi zavodi in kulturnimi ustanovami − dolgoročno prispevamo h krepitvi narodove samobitnosti in kulturne istovetnosti. Ob tem se poveča dijakova ustvarjalnost ter zmožnost kritičnega presojanja in vrednotenja kulturne dediščine. (Bucik, Požar Matjašič in Pirc, 2011, str. 5–6)

Potočnik (2016, str. 43) pravi: *»Učenci se morajo že od prvega razreda osnovne šole dalje sistematično usposabljati za estetsko, intelektualno in emotivno doživljanje raznovrstne kulturne dediščine domačega kraja in domovine, še posebej, ker smo prevečkrat priče negospodarnemu odnosu in vandalizmu. Zaščita kulturne dediščine je mogoča, če zanjo neprestano skrbi družba in če vsaka osnovna šola in druge vzgojno-izobraževalne ustanove s svojimi učenci prevzamejo del te skrbi. Veliko primerov pokroviteljstva in drugih oblik skrbi za kulturno dediščino, ki jih izvajajo šole, lahko trajno vplivajo na učence in odrasle, da spremenijo svoj odnos do kulturne dediščine.«*

2.1 Dnevi evropske kulturne dediščine in Teden kulturne dediščine 2015/16, tema: PRAZNOVANJA

V Sloveniji že 27 let potekajo DEKD pod okriljem Zavoda za varstvo kulturne dediščine Slovenije. V tem obdobju so se DEKD razvili v izjemno pomembno in prepoznavno akcijo, s katero stroka in ostali udeleženci osveščamo in izobražujemo o pomenu dediščine. Akcija je usmerjena in premišljena, vključujoča in povezujoča. Z zavedanjem, da bivamo v poslopju, ki je kulturni spomenik, in z željo, da to ozavestijo tudi dijaki, lokalna skupnost in ostali, smo v šolskem letu 2015/16 prijavili tri projekte na temo z naslovom Praznovanja.

Slika 1: Vabilo na voden ogled po stavbi Gimnazije Celje - Center (Lasten vir)

Naša šola je kulturni spomenik, predstavlja edino secesijsko javno zgradbo v Celju. Poslopje je bilo zgrajeno leta 1912. Že pred več kot stotimi leti načrtovana za potrebe šole, je ta prestala mnoge zanimive zgodovinske trenutke, kljubovala mnogim spremembam in še danes

zadostuje zahtevam moderne dobe. Ohranila je historično funkcijo, prestala obnove po spomeniškovarstvenih kriterijih in bila vseskozi tudi zgledno vzdrževana. Z dijaki smo pripravili strokovno vodstvo po poslopju GCC, predstavili praznovanje 100-letnice poslopja in z zbranim gradivom oblikovali razstavo fotografij, ki je predstavljala različna praznovanja pomembnih praznikov ali dogodkov skozi 100-letno zgodovino šole.

Obiskali smo Zgodovinski arhiv Celje in tam proučevali arhivske načrte, dokumente in fotografije. V šolskem arhivu smo poiskali stare dnevnike, zapise in fotografije in jih kronološko uredili, listali po knjigah, preverjali podatke na medmrežju ter spoznavali skrite kotičke naše secesijske stavbe. Predstavitve za obiskovalce smo pripravili v različnih oblikah: kot razstavo in projekcije, posneli in predvajali smo kratek film ter obiskovalcem »na široko odprli vrata šole«. Razstavo in predstavitev s kratkim videom so si ogledali tudi vsi dijaki naše šole.

2.2 Dnevi evropske kulturne dediščine in Teden kulturne dediščine 2016/17, tema: DedIŠČIna OKOli nas

Tema DedIŠČIna OKOli je nagovarjala dediščinske skupnosti. Naloga vseh, ki se ukvarjamo z dediščino, je, da mlade opozorimo, da kulturna dediščina niso le velike in pomembne stavbe, temveč je lahko tudi nekaj malega, preprostega, spregledanega ali na videz nepomembnega. S poudarjenima besedama IŠČI in OKO v sloganu smo nagovorili dijake, da moramo dediščino iskati z budnim očesom, da jo je treba spoznavati z vsemi našimi čutili in s tem opozarjali na senzibilizacijo dediščine. S tem izhodiščem smo v dnevih spomladanskih obveznih izbirnih vsebin (OIV, 31. 3. in 1. 4. 2016) na umetniški gimnaziji – likovna smer preverili, kako naši dijaki poznajo osnove kvačkanja. Odločili smo se, da v šolskem letu 2016/17 spoznamo kvačkanje kot nesnovno dediščino, jo ponovno obudimo in približamo čim večjemu številu mladih. V današnjem času le redki dijaki poznajo in obvladajo to ročnodelsko spretnost. Dijaki 1., 2. in 3. letnika umetniške gimnazije − likovna smer so dva dni kvačkali. To dejavnost smo uvrstili v sklop 90 ur, ki so sistematizirane za program obveznih izbirnih vsebin v programu umetniška gimnazija – likovna smer. Kvačkanja so se učili neposredno od »mentorjev« (mater, babic, članic Univerze za tretje življenjsko obdobje, učiteljic, sošolcev idr.) ali pa s pomočjo spleta. Nastajali so enostavni izdelki manjšega merila, nekateri bolj spretni dijaki pa so nakvačkali šale, broške, kape in druge uporabne dodatke.

V dveh dneh so se dijaki med seboj družili »drugače« – s kvačkami v rokah, med seboj so klepetali, poslušali glasbo, nekateri so nastopili v vlogi učitelja in prenašali svoje znanje in spretnosti sošolcem. K sodelovanju smo povabili tudi članice Univerze za tretje življenjsko obdobje iz Celja. Medgeneracijsko druženje se je izkazalo kot neprecenljiva izkušnja za vse – dijake, učitelje in »mojstrice« kvačkanja. Ob zaključku smo sklenili, da kvačkanje ponovimo, v času TKD.

2.3 Dnevi evropske kulturne dediščine in Teden kulturne dediščine 2017/18, tema: VODA – od mita do arhitekture

Z izbiro teme se je Zavod za varstvo kulturne dediščine Slovenije pridružil skupni evropski temi v letu 2017, ki je bila posvečena naravi. Pravica do vode kot ustavna pravica je bila v tem obdobju zelo aktualna tema v slovenski družbi, zato so želeli opozoriti na ustrezen odnos do vode in vodnih virov, ki so bili tudi v zgodovinskem kontekstu skupni (vaški vodnjaki, vaški kali ipd.). S to temo so se prav tako približali ciljem trajnostnega razvoja sodobne slovenske družbe ter s tem opozorili širšo javnost na ogroženo dediščino. Na GCC smo postavili razstavo fotografij, s katero smo predstavili dva pomembna in spregledana spomenika kulturne dediščine v našem mestu. S tem smo se priključili mnogim muzejem, galerijam, arhivom, zavodom s področja kulture, knjižnicam in drugim šolam, ti so pripravili pester program dogodkov v TKD, in sicer od 25. 9. do 29. 9. 2017. Naša razstava je bila na ogled do konca leta. Dijaki 2. letnika so sodelovali z Društvom ljubiteljev železnic in železniških eksponatov Celje. Gospod Rudolf Ljubej, član društva, jim je podrobno predstavil Vodno postajo za napajanje parnih lokomotiv in kretniško postavljalnico, ki so ju dijaki raziskali, dokumentirali in fotografirali. Oba primera predstavljata izjemno stavbno kulturno dediščino, ki imata skupaj s pripadajočimi napeljavami in opremo tudi izrazit tehniški pomen. Vodna postaja, ki v Sloveniji sodi med večje vodne postaje in je ena redkih v funkciji, in kretniška postavljalnica, ležita v središču mesta, na obrobju starega mestnega jedra, pa vendar sta Celjanom skoraj nepoznani. S spoznavanjem in zbiranjem materiala, z oblikovanjem in postavitvijo razstave ter z vodstvom po razstavi smo želeli ti dve pomembni in hkrati spregledani stavbni dediščini predstaviti širši javnosti. Razstavo fotografij z opisi smo postavili v drugem nadstropju naše šole, kjer so si jo z zanimanjem ogledali dijaki, starši in drugi obiskovalci.

2.4 Muzejska noč na Gimnaziji Celje - Center

Poletna muzejska noč je največja promocijska akcija slovenskih muzejev in galerij, ki poteka pod okriljem Skupnosti muzejev Slovenije. Akciji se pridružujemo tudi številni drugi zavodi in ustanove, ki izvajamo programe iz področja kulturne dediščine oziroma smo povezani s kulturno dediščino, umetnostjo in kulturo. Ta povezovalni projekt je zasnovan tako, da organizatorji predstavijo te ustanove in njihove vsebine kot prostore za sproščeno preživljanje prostega časa. Dogodki s pestrim in raznolikim programom so se vrstili v 59 mestih, pripravilo jih je 71 ustanov in 119 razstavišč po Sloveniji. Na GCC smo letos prvič pripravili dogodek – vodenje po kulturnem spomeniku – in obiskovalce popeljali po naši secesijski stavbi.

Slika 2: Vabilo na voden ogled po stoletni lepotici

(Lasten vir)

Z dijaki 1. in 2. letnika umetniške gimnazije – likovna smer smo temeljito proučili zasnovo in posamezne arhitekturne značilnosti šole, poiskali in analizirali arhitekturne elemente in posebnosti, ki dajejo stavbi absolutno (lastno) identiteto. Pripravili smo zanimivo vodenje, ki smo ga popestrili z mnogimi anekdotami iz stoletne šolske zgodovine. Dogodek je bil dobro obiskan, prišli so mnogi bivši dijaki, starši dijakov ter ostali, ki sta jim umetnost in kultura blizu. Aleksandra Berberih – Slana, direktorica Muzeja narodne osvoboditve, je za spletni portal MMC (2018) dejala: *"Zanimanje za Poletno muzejsko noč je izredno veliko. Zadnje leto se število obiskovalcev giblje okoli 40.000, nekatere ustanove imajo tudi več tisoč obiskovalcev. Dogodek sicer ne organiziramo zaradi številk, ampak zaradi zadovoljstva obiskovalcev."*

3 Zaključek

Tome, Bogataj in Sedej (2011, str. 94) so zapisali, da so posamezne vsebine kulturne dediščine vključene v nekatere učbenike, delovne in učne načrte ter programe šol. Vendar spoznavanje kulturne dediščine ne bi smelo temeljiti le na kabinetnem podajanju snovi. Šele v neposrednih stikih s premično, nepremično in nesnovno − živo kulturno dediščino, ki jo hranijo različne kulturne ustanove, nastaja osnova za razvijanje celostnega odnosa, pridobivanje trajnega znanja in spodbujanje ustvarjalnosti mladega človeka. Nujen del prepoznavanja in vrednotenja je pogovor s strokovnjaki in doživetje okolja, v katerem je predstavljena kulturna dediščina. Zato je v kontekstu implementacije kulturno-umetnostne vzgoje v vzgojno-izobraževalnem sistemu bistvenega pomena povezovanje šol s kulturnimi ustanovami, ki izvajajo javno službo na področju kulturne dediščine. Omogočajo namreč neposredni stik mladih s predmeti in stvaritvami, ki predstavljajo kulturno dediščino.

Kot učiteljica, mentorica in koordinatorica projektov DEKD in TKD ocenjujem, da so naši projekti, ki smo jih izvajali v partnerskem sodelovanju med GCC in različnimi kulturnimi ustanovami, pokazali dodano vrednost z vidika kakovosti izvedbe in motiviranosti vseh udeležencev. Sodelovanje učiteljev s kulturnimi ustanovami odpira in bogati polje ustvarjalnosti ter spodbuja umetniške oblike in prakse, ki jih vsakodnevno šolsko delo ne omogoča. Še posebej je koristno, če pride do sodelovanja že pri načrtovanju in se to nadaljuje z obojestransko oplemenitenim izvajanjem dejavnosti, na koncu pa z reflektiranjem in vrednotenjem doseženih ciljev. Nataša Gorenc, koordinatorka DEKD z Zavoda za varstvo kulturne dediščine Slovenije pravi: *»Slovenski DEKD so v evropskem merilu posebni − tako po številu dogodkov na število prebivalcev, kar nas uvršča v sam vrh petdesetih sodelujočih držav, kot tudi po številu sodelujočih vzgojno-izobraževalnih zavodov (VIZ). Kar tretjina od 500 organizacij so VIZ. Kljub zavidljivim rezultatom pa delež srednjih šol in gimnazij ni tak, kot bi si ga želeli. Večkrat slišimo, da je dijake in srednješolce najtežje motivirati za različne dejavnosti. Delo mentorice Maje Rak, ki vključuje mnoge ustvarjalne in inovativne vidike, pa dokazuje ravno nasprotno. Zaradi njenega svežega in poglobljenega pristopa ter odličnih rezultatov pri spoznavanju in obravnavi kulturne dediščine, smo jo februarja 2018 povabili na regionalni posvet v Pokrajinski muzej v Celju. S predstavitvijo primera dobre prakse je navdušila tako svoje kolege, profesorje kot tudi druge udeležence posveta. Prepričala pa je tudi mednarodne kolege,*

saj smo med primeri dobrih praks na Letnem sestanku koordinatorjev DEKD pri Svetu Evrope v Strasbourgu predstavili tudi projekt Gimnazije Celje - Center. Delo z otroki in mladimi je za ohranjanje kulturne dediščine ključnega pomena, zato si želimo, da postane tak način spoznavanja kulturne dediščine, kot ga izvaja Maja Rak, stalna praksa v slovenskih gimnazijah.«

Na GCC se zavedamo, da kulturna dediščina ni stalnica, ni samoumevna, temveč da človek kulturno dediščino ustvarja tudi v sedanjosti. Izjemno bogato okolje našega kulturnega spomenika nam pomaga pri vzpostavljanju pozitivnega odnosa dijakov do kulturne dediščine. V prihodnosti želimo vsebine kulturne dediščine z načrtnim ozaveščanjem dijakov in s pomočjo sodobnih medijev vpeti v vse vzgojno-izobraževalne sisteme v še večjem obsegu. Ravnatelj GCC, Gregor Deleja je o tem zapisal naslednje: *»Na GCC, članici mednarodne pobude eSchools, želimo varovanje in osmišljanje snovne in nesnovne kulturne dediščine vpenjati tudi v sodobno govorico e-tehnologij, ki so mladim še posebej blizu. Digitalni kanali nam omogočajo učinkovito komunikacijo, ki jo lahko uspešno vodimo tudi izven šolskih zidov z zainteresirano javnostjo, ki presega naš lokalni oziroma regionalni avditorij. Koriščenje tovrstnih momentov mora za sodobno šolo predstavljati prednost in novi mediji tiste oblike varovanja spomina, ki poudarjajo pomen in poznavanje dediščine kot temeljno orodje za načrtovanje in ustvarjanje premišljene prihodnosti. Šola se tako vključuje v različne projekte, kot je tudi inovativna pedagogika 1/1, in znotraj teh iskati poti ter orodja, kako z digitalno govorico motivirati mlade za raziskovanje preteklosti družbe. Eno od takšnih orodij je tudi t. i. "misija" – gre za aplikacijo, ki sta jo razvila partnerja CŠOD in Digied kot interaktivni vodič po naravi in tematskih misijah, ki so namenjene različnim starostnim skupinam. S pomočjo te aplikacije želimo nadgraditi tudi vse projekte, ki jih izvajamo v okviru TKD in DEKD, ter v njej ohraniti posebnosti našega šolskega poslopja, ki je kot secesijski spomenik uvrščen v seznam slovenske stavbne dediščine. Priprava misije je tako postala izjemno simpatična in pri dijakih priljubljena oblika skupinskega in samostojnega dela, s katero se ne učijo le osnov programiranja, ampak tudi obdelave fotografij, raziskovanja virov, kreativnega pisanja in načrtovanja."*

V sodobnem času postaja skrb za varovanje in ohranjevanje kulturne dediščine vedno bolj pomembna. Kultura in kulturna dediščina našega prostora dajeta identiteto, ki je lastna le nam. Stanje kulturne dediščine in odnos do nje je ogledalo posamezne družbe in njenih vrednot. Kulturna vzgoja mora biti sestavni del v vseh obdobjih izobraževanja, saj ima ravno v

tem procesu spoznavanje kulturne dediščine široko poslanstvo in pomen. Mladi s tem znanjem oblikujejo zgodovinsko zavest in zavedanje, da je kulturna dediščina slovenskega kulturnega prostora temelj oblikovanja našega zgodovinskega razvoja in istovetnosti.

4 Viri in literatura

1. BERBERIH Slana, A. *Poletna muzejska noč: ne gre za številke, temveč zadovoljstvo obiskovalcev.* [Online]. *Ljubljana. 2018.* [Citirano 2. avg. 2018; 18.20]. Dostopno na spletnem naslovu: http://www.rtvslo.si/kultura/razstave/poletna-muzejska-noc-ne-gre-za-stevilke-temvec-zadovoljstvo-obiskovalcev/458193.
2. KRALJ Pavlovec, J. *Učni načrt: bivalna kultura.* [Online]. Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport, Zavod RS za šolstvo. 2010. [Citirano 28. julij. 2018; 10.15]. Dostopno na spletnem naslovu: http://eportal.mss.edus.si/msswww/programi2015/programi/media/pdf/un_gimnazija/umetniska-gimnazija-likovna-smer/UN_Bivalna_kultura.pdf.
3. KULTURNO-*umetnostna vzgoja [Elektronski vir]: priročnik s primeri dobre prakse iz vrtcev, osnovnih in srednjih šol – dopolnjena spletna različica.* [Online]. 2. dopolnjena izd. El. knjiga. Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport, Zavod RS za šolstvo. 2011. [Citirano 15. jul. 2018; 14.54]. Dostopno na spletnem naslovu: http://www.zrss.si/kulturnoumetnostnavzgoja/publikacija.pdf.
4. POTOČNIK, R. *Ohranjevanje in varovanje kulturne dediščine pri pouku likovne vzgoje:* doktorska disertacija. *Ljubljana:* Univerza v Ljubljani, Pedagoška fakulteta. 2016.
5. TOME, S., BOGATAJ, J. in KOPORC Sedej, V. Kulturna dediščina. V: *Kulturno-umetnostna vzgoja [Elektronski vir]: priročnik s primeri dobre prakse iz vrtcev, osnovnih in srednjih šol – dopolnjena spletna različica.* [Online]. 2. dopolnjena izd. El. knjiga. Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport, Zavod RS za šolstvo. 2011. Str. 191-196. [Citirano 16. jul. 2018; 18,45]. Dostopno na spletnem naslovu: http://www.zrss.si/kulturnoumetnostnavzgoja/publikacija.pdf.

Šolski center Celje

Gimnazija Lava

Anja Ramšak

RAZVOJ PODJETNOSTI KOT TEMELJNE SPRETNOSTI PRI VZGOJI GIMNAZIJCEV

DEVELOPMENT OF ENTREPRENEURSHIP AS ONE OF THE KEY COMPETENCES IN GRAMMAR SCHOOL EDUCATION

Povzetek

Samoiniciativnost in podjetnost je opredeljena kot ena izmed osmih temeljnih vseživljenjskih zmožnosti, ki naj bi jih dijaki usvojili skozi proces izobraževanja, da bi se lahko laže odzivali na številne situacije v šolskem ter kasneje tako poslovnem kot tudi zasebnem življenju. Ker se v gimnazijskem programu vsebine, ki bi krepile to kompetenco, v glavnem ne izvajajo – vsaj ne v okviru posameznih predmetov oziroma učnih vsebin, na Gimnaziji Lava v okviru obveznih izbirnih vsebin že več let izvajamo številne aktivnosti za krepitev veščin samoiniciativnosti in podjetnosti. V šolskem letu 2018/2019 se bomo vključili v projekt Zavoda za šolstvo, ki bo krepil kompetenco podjetnosti med gimnazijci. Podjetnost bomo uresničevali v novem modulu imenovanem Interdisciplinarni tematski sklop, v katerem bomo podjetnost povezali z naravoslovjem (fiziko, kemijo in biologijo) – poudarek bo na reševanju realnih problemov na eksperimentalen način.

Ključne besede: kompetence, podjetnost, interdisciplinarni tematski sklop

Abstract

Entrepreneurship is defined as one of the eight key competences of life-long learning, which should be acquired by students through the process of education in order to function in various school situations as well as later on in their both career and private lives.

Due to the fact that Slovenian grammar school educational programmes do not include many activities that would enhance the competence of entrepreneurship, Gimnazija Lava grammar school has been carrying out various activities to make the students acquire some skills of entrepreneurship. In school year 2018/2019 our school is going to take part in a project by National Education Institute Slovenia which will make grammar school students more aware of and better equipped with entrepreneurship competence. We will deal with it in a new interdisciplinary teaching model in which entrepreneurship and natural science (physics, chemistry and biology) will be connected. It will be focused mainly on solving real natural problems, mainly based on experimental work.

Key words: competence, entrepreneurship, interdisciplinary teaching model

1 Kompetenca podjetnosti

V preteklih letih se na nivoju Evropske unije in izobraževanja v njenih članicah vseskozi omenja osem temeljnih zmožnosti/ključnih kompetenc, ki naj bi posamezniku v različnih okoliščinah omogočale funkcionalno odzivanje v najrazličnejših življenjskih in poslovnih situacijah ter mu omogočale čim aktivnejšo udeležbo v različnih sferah družbe, kot tudi spodbujale njegov osebni razvoj. Te zmožnosti so:

- sporazumevanje v maternem jeziku,
- sporazumevanje v tujih jezikih,
- matematična kompetenca ter osnovne kompetence v znanosti in tehnologiji,
- digitalna pismenost,
- učenje učenja,
- socialne in državljanke kompetence,
- kulturna zavest in izražanje,
- samoiniciativnost in podjetnost.

Kljub temu da se kompetenca samoiniciativnosti in podjetnosti pojavlja v učnih načrtih večine predmetov v gimnaziji, pa se le na redkih šolah izvaja kot del učnega procesa. Prav zato smo se na Gimnaziji Lava odločili, da jo v različnih oblikah uvedemo tako v sam učni proces, kot tudi v obvezne izbirne vsebine in s tem poskušamo naše dijake čim bolje opremiti za delovanje ne le v vsakdanjem življenju in družbi, ampak tudi na delovnem mestu. Zavedamo se namreč, da gimnazijci v obdobju srednje šole v okviru učnega procesa nimajo možnosti pridobivati in krepiti te zmožnosti v avtentičnem okolju (na delovnem mestu), kot je to pri dijakih srednjega strokovnega in tehniškega izobraževanja.

Že od leta 2003, ko je Evropska komisija prvič spregovorila o pomembnosti te zmožnosti, in leta 2006, ko so bila prvič izdana priporočila o ključnih kompetencah za vseživljenjsko učenje, države članice Evropske unije še niso dosegle soglasja o tem, kateri so osnovni elementi podjetnostne kompetence in posledično niso sestavile enotne definicije tega pojma. Približno tretjina držav EU uporablja lastne definicije te zmožnosti, medtem ko je deset še takih, ki se niti na nacionalni ravni niso uspele zediniti o njeni definiciji.

V knjižici *Samoiniciativnost in podjetnost*, ki jo je leta 2013 v sodelovanju z Ministrstvom za šolstvo izdal Andragoški center Slovenije, je temeljna zmožnost samoiniciativnost in podjetnost opredeljena kot »zmožnost uresničevanja posameznikovih zamisli, ki zajema ustvarjalnost, inovativnost, sprejemanje tveganja ter sposobnost načrtovanja in vodenja projektov za doseganje konkretnega cilja.« (Samoiniciativnost 2013: 7)

Konkretne zmožnosti in opisniki, s katerimi preverjamo doseganje le-teh, so bili leta 2016 navedeni v Evropskem kompetenčnem okvirju (Tabela 1).

Tabela 1: Kompetenčni okvir podjetnosti (EU, 2016)

Področja	Kompetence	Namigi	Opisniki
Ideje in priložnosti	1.1 Opaziti priložnosti	Uporabiti svojo domišljijo in sposobnosti za prepoznavanje priložnosti za ustvarjanje vrednosti	• opredeliti in izkoristiti priložnosti za ustvarjanje vrednosti z raziskovanjem družbenega, kulturnega in gospodarskega okolja • opredeliti potrebe in izzive, ki jih je treba izpolniti • vzpostaviti nove povezave in združiti razpršene elemente pokrajine, da ustvarite možnosti za ustvarjanje vrednosti
	1.2 Ustvarjalnost	Razviti ustvarjalne in namenske ideje	• razviti več idej in priložnosti za ustvarjanje vrednosti, vključno z boljšimi rešitvami za obstoječe in nove izzive • raziskati in preizkusiti inovativne pristope • združiti (kombinirati) znanje in vire za doseganje dragocenih učinkov

	1.3 Vizija	Prizadevati si za svojo vizijo prihodnosti	• predstavljajte si prihodnost • razviti vizijo, kako bi zamisli spremenili v delovanje • vizualizirajte prihodnje scenarije, ki bodo pomagali pri naporu in ukrepanju
	1.4 Vrednotenje idej	Izkoristiti ideje in priložnosti	• presodite, kakšna je vrednost v družbenem, kulturnem in gospodarskem smislu • prepoznati potencial, ki jo ima ideja za ustvarjanje vrednosti in opredeliti primerne načine, kako čim bolje izkoristiti to
	1.5 Etično in trajnostno mišljenje	Oceniti posledice in vpliv idej, priložnosti in dejanj	• ocenite posledice idej, ki prinašajo vrednost in učinek podjetniškega delovanja na ciljno skupnost, trg, družbo in okolje • razmislite o tem, kako so izbrani trajnostni dolgoročni socialni, kulturni in gospodarski cilji ter potek dejanja (akcije) • odgovorno ukrepajte
Viri	2.1 Samozavedanje in samozadostnost	Verjeti vase in se razvijati	• razmislite o svojih potrebah, željah in pričakovanjih kratkoročno, srednjeročno in dolgoročno • ugotovite in ocenite svoje in skupinske prednosti in pomanjkljivosti • verjemite v svojo sposobnost, da vplivate na potek dogodkov, kljub

		negotovosti, pomanjkljivostim in občasnim napakam
2.2 Motivacija in vztrajnost	Ostati zbran in se ne vdati	• odločite se, da boste ideje spremenili v delovanje in zadovoljili potrebo po tem, da nekaj dosežete • bodite potrpežljivi in vztrajajte, da dosežete vaše ali skupinske dolgoročne cilje • bodite odporni pred pritiski, težavami in nepravilnostmi
2.3 Aktiviranje virov	Izberite in upravljajte z viri, ki jih potrebujete	• pridobite in upravljajte z materialnimi, nematerialnimi in digitalnimi viri, potrebnimi za pretvarjanje idej v delovanje • izkoristite omejene vire • pridobite in obvladajte kompetence, potrebne na vseh stopnjah delovanja, vključno s tehničnimi, pravnimi, davčnimi in digitalnimi kompetencami
2.4 Finančna in ekonomska pismenost	Razvijati finančno in ekonomsko znanje	• ocenite stroške pretvarjanja idej v dejavnosti, ki ustvarjajo vrednosti • časovno načrtovati, vzpostaviti in ovrednotiti finančne odločitve • upravljate financiranje dejavnosti tako, da zagotovite njeno dolgoročnost

	2.5 Aktiviranje drugih	Navdihniti druge, vključiti (pridobiti) druge	• navdihnite in spodbujajte zainteresirane udeležence • pridobite podporo, da boste dosegli dragocene (vredne) rezultate/izide • pokažite učinkovito komunikacijo, prepričevanje, pogajanje in vodenje
Akcija	3.1 Prevzemanje iniciative	Naredi (ukrepaj)	• začnite procese, ki ustvarjajo (dodano) vrednost • sprejmite izzive • delujte in delajte samostojno, da dosežete cilje, upoštevajte namere in opravite načrtovane naloge
	3.2 Načrtovanje in vodenje	Prioritete, organizacija in spremljanje	• določite dolgoročne, srednjeročne in kratkoročne cilje • opredelite prednostne naloge in akcijske načrte • prilagodite se nepredvidenim spremembam
	3.3 Spoprijemanje z negotovostjo, dvoumnostjo in tveganjem	Odločati se, spoprijeti se z negotovostjo, dvoumnostjo in tveganjem	• odločite se, kadar je rezultat te odločitve negotov, če so razpoložljivi podatki delni ali dvoumni ali kadar obstaja tveganje, da bodo nenamerni (neželeni) rezultati • v procesu ustvarjanja (dodatne) vrednosti vključite strukturirane načine za preizkušanje idej in prototipov že v zgodnjih fazah, da zmanjšate tveganje neuspeha • fleksibilno se spopadajte s hitro spremenljivimi situacijami

	3.4 Delo z drugimi	Ekipa, sodelovanje, mreženje	• sodelujte z drugimi, da razvijete zamisli in jih spremenite v delovanje (akcijo) • omrežje • rešite konflikte in se samozavestno (pozitivno) spoprimite s konkurenco, kadar je potrebno
	3.5 Učenje z izkušnjami	Učenje ob dejavnosti	• uporabite katero koli pobudo za ustvarjanje vrednosti kot priložnost za učenje • učite se z drugimi, vključno z vrstniki in mentorji • razmišljajte in se učite se tako iz uspeha kot neuspeha (vašega ali drugih ljudi)

V zadnjih letih sta tudi Ministrstvo za izobraževanje, znanost in šport ter Zavod za šolstvo Republike Slovenije (ZRSŠ) zaznala potrebo po učinkovitejšem umeščanju podjetnosti v gimnazijsko izobraževanje. Posledično se je v letu 2017 Zavod RS za šolstvo kot vodja konzorcija, v katerem sodelujejo slovenske gimnazije ter nekatere druge institucije, prijavil na javni razpis *Krepitev kompetence podjetnosti in spodbujanje prožnega prehajanja med izobraževanjem in okoljem v gimnazijah* (v nadaljevanju *Podjetnost*), s katerim želi umestiti kompetenco podjetnosti v celotno vertikalo izobraževanja ter s tem opolnomočiti dijake z znanjem in spretnostmi, ki jih bodo morali uporabiti po končanem šolanju.

Termin podjetnost se pogosto zamenjuje s terminom podjetništvo, ki ga nekatere tehniške in poklicne strokovne šole že izvajajo v okviru svojega učnega programa. Pri podjetništvu gre v bistvu za poklic, medtem ko je podjetnost veliko širši pojem, saj zajema načine obnašanja in delovanja, ki niso vezani le na opravljanje določenega poklica, temveč gre za sposobnost posameznika za uresničevanje njegovih zamisli, kar lahko apliciramo na vsa področja življenja. Danska fundacija za podjetnost je le-to opredelila kot »delovanje na podlagi priložnosti in idej ter spreminjanje le-teh v vrednost za druge. Ustvarjena vrednost je lahko finančna, kulturna ali socialna.« (Lackéus, 2015, 11)

Kot navaja Martin Lackéus v svojem članku *Enterpreneurship in Education – What, Why, When, How?* se v številnih državah izobraževanje oziroma vzgoja za podjetnost že izvaja, in sicer na tri različne načine: učenje o podjetnosti (teoretičen pristop, ki ima za cilj le razumevanje koncepta), učenje za podjetnost (poklicno usmerjen pristop z namenom usposobiti bodoče podjetnike s ustreznim znanjem in spretnostmi) ter učenje 'skozi' podjetnost (izkušnjo uporabe podjetnosti kot kompetence preko izvajanja določenih nalog/projektov). Zadnji način je tisti, ki ga lahko vpletemo v vse predmete in ki ni vezan na določene učne vsebine. Prav zaradi tega pa se pogosto zgodi, da posamezni učitelji to kompetenco spregledajo oziroma včasih celo namerno zanemarijo, zato se nekatere šole odločajo in poskušajo opremiti dijake z njo pri dejavnostih, ki se ne izvajajo pri pouku posameznih predmetov.

Pristopi, ki se uporabljajo za privzgajanje zmožnosti podjetnosti, so podobni pristopom, ki jih nekatere šole že uporabljajo v okviru problemskega ali/in projektnega učenja, vendar ta pristopa ne vključujeta ponavljanja poskusov, sodelovanja z realnih svetom, inovativnosti in možnosti tveganja, kar pa najdemo v pristopu, ki temelji na podjetnosti. In ravno ti elementi so tisti, ki omogočajo mlademu človeku/dijaku, da se znotraj vzgoje in izobraževanja sooči s izzivi, s katerimi se bo spopadal tako v svojem profesionalnem kot tudi osebnem življenju in jih s pomočjo te zmožnosti tudi čim uspešneje premagoval.

2 Krepitev kompetence podjetnosti na Gimnaziji Lava

Na Gimnaziji Lava se že vrsto let zavedamo, da so dijaki, ki zaključijo srednješolski gimnazijski program, opremljeni s številnimi teoretičnimi znanji z različnih predmetnih področij, ki jim omogočajo nadaljevanje izobraževanja na vseh fakultetah, akademijah in drugih visokošolskih zavodih, manjkajo pa jim spretnosti, ki bi jim po končanem študiju omogočale lažje delovanje na delovnem mestu in tudi v življenju nasploh.

Zato se lotevamo številnih aktivnosti, s katerimi želimo dijake opremiti vsaj z določeno mero le-teh. Ker samoiniciativnost in podjetnost še nista ustrezno umeščeni v učne načrte posameznih predmetov, izvajamo te aktivnosti v okviru obveznih izbirnih vsebin in razrednih ur, torej bolj v okviru vzgoje dijakov, kot pa izobraževalnega procesa kot takega. V nadaljevanju članka bom predstavila nekatere aktivnosti, ki jih na šoli že izvajamo ter projekt *Podjetnost*, v katerega se bo z letom 2018/2019 vključila naša šola.

2.1 Aktivnosti za krepitev kompetence podjetnosti v okviru OIV in razrednih ur

Večina aktivnosti, ki jih na šoli izvajamo oziroma spodbujamo, vključuje le nekatere izmed kompetenc iz kompetenčnega okvira podjetnosti, sprejetega s strani Evropske unije.

NOVOLETNI BAZAR

V okviru te dejavnosti, ki jo izvaja veliko število srednjih in še toliko več osnovnih šol, dijaki v okviru razrednih ur ali določenih predmetov (kemija, likovna umetnost) izdelajo številne izdelke, ki jih nato ob božiču in novem letu ponudijo staršem (bazar organiziramo na dan roditeljskega sestanka v decembru), kasneje pa tudi sošolcem, dijakom drugih šol našega šolskega centra ter učiteljem in drugim delavcem. Ker bi morala šola zaradi Zakona o davku na dodano vrednost ter Zakona o davčnem potrjevanju računov pri prodaji izdelkov na bazarju izdajati račune, kar pa zaradi tega, ker gotovinskega plačevanja nima, ne sme, dijaki pri tej aktivnosti ne morejo razvijati finančnega in ekonomskega znanja, ki pa bi jim v njihovem samostojnem življenju prišlo še kako prav. Kljub temu pa s tem precej preprostim projektom krepijo številne kompetence, ki spadajo v okvir podjetnosti.

Kompetence, ki jih dijaki krepijo: opaziti priložnost, ustvarjalnost, samozavedanje in samozadostnost, aktiviranje virov, aktiviranje drugih, prevzemanje iniciative, načrtovanje in vodenje, delo z drugimi, učenje z izkušnjami.

SNEMANJE REKLAMNIH VIDEOV PRI POUKU ANGLEŠČINE

V 2. letniku dijaki nekaterih oddelkov pri pouku angleščine v dvojicah ali manjših skupinah posnamejo kratek reklamni video za že obstoječ ali izmišljen izdelek. Tema videa je poljubna, seveda pa mora slediti določenim smernicam (dolžina videa, razumljivo in slovnično pravilno besedilo v angleščini in/ali angleški podnapisi). Videe dijaki pokažejo svojim sošolcem, razrednikom ter staršem na roditeljskem sestanku, prav tako pa jih šola predstavi tudi širšemu občinstvu na informativnih dnevih in delavnicah, ki jih izvajamo za osnovnošolce.

Kompetence, ki jih dijaki krepijo: ustvarjalnost, vizija, vrednotenje idej, motivacija in vztrajnost, aktiviranje virov, aktiviranje drugih, prevzemanje iniciative, načrtovanje in vodenje, spoprijemanje z negotovostjo, dvoumnostjo in tveganjem, delo z drugimi, učenje z izkušnjami.

PREVODI ŠKOTSKIH PRAVLJIC

Dijaki, ki jim je angleščina blizu ter tisti, ki so dobri pri likovnem ustvarjanju, so v šolskem letu 2015/2016 prevedli, priredili, ilustrirali in izdali knjigo s prevodi izbranih škotskih pravljic. Dijaki so morali najprej (pod mentorstvom učiteljice angleščine) poskrbeti za zaščito avtorskih pravic, za kar so morali kontaktirati založniško hišo na Škotskem, ki je knjigo pravljic izdala. Nato so prevedli izbrane pravljice in se z učiteljico slovenščine dogovorili za njihovo lektoriranje, tisti, ki so pravljico ilustrirali, pa so pri tem sodelovali z učiteljico likovne umetnosti. Ker so knjigo želeli izdati, so se za tisk dogovorili s tiskarno in prav tako z direktorjem zavoda, ki je poskrbel za financiranje izvodov knjižice. Prevod so vpisali tudi v sistem Cobiss, pri čemer so sodelovali s knjižničarji naše šole. Knjižice kot šola žal ne moremo tržiti, jo pa uporabljamo kot protokolarno darilo, prav tako pa smo z njo obdarili otroke zaposlenih Šolskega centra Celje ob novem letu. Nekateri dijaki so z branjem prevodov obiskali tudi vrtce in osnovne šole v bližini Celja ter tako krepili sodelovanje s širšim okoljem.

Kompetence, ki jih dijaki krepijo: opaziti priložnosti, ustvarjalnost, vizija, samozavedanje in samozadostnost, motivacija in vztrajnost, aktiviranje virov, aktiviranje drugih, prevzemanje iniciative, načrtovanje in vodenje, spoprijemanje z negotovostjo, dvoumnostjo in tveganjem, delo z drugimi, učenje z izkušnjami.

PODJETNIŠTVO

Dijaki 2. letnika tehniške gimnazije imajo v programu obveznih izbirnih vsebin tudi sklop 30 ur pod imenom podjetništvo. V preteklih šolskih letih so se dijaki v okviru teh ur udeležili teoretičnih predavanj o podjetništvu, kjer so se seznanili z osnovnimi termini, koncepti in vsebinami podjetništva in podjetniškega delovanja, nato pa so doma izdelali seminarsko nalogo, v kateri so si zamislili imaginarno podjetje ter predstavili njegovo delovanje. V zadnjih dveh šolskih letih pa je naša šola pri izvajanju teh vsebin sodelovala z Inkubatorjem savinjske regije. Dijaki so obiskovali šolo podjetništva, kjer se je zvrstilo več predavanj in delavnic, ki so jih vodili strokovnjaki iz gospodarstva, o podjetniških idejah, prototipiranju, pitchingu – o tem, kako priti od podjetniške ideje do izdelka. S pomočjo pridobljenega znanja so morali oblikovati lastne podjetniške ideje, ki so temeljile na poslu, podjetnosti, kvaliteti življenja in socialni vključenosti. Kasneje so bili povabljeni na zaključno prireditev SIA 2017 v ABC HUB v Ljubljano, kjer so poslušali razgovor s strokovnjaki o startup podjetjih in korporacijah, nato pa predstavili

svoje podjetniške ideje. Po mnenju ocenjevalne komisije so najboljšo idejo – razvoj računalniške ideje *Slepi asistent* – predstavili dijaki Gimnazije Lava, za kar so dobili denarno nagrado, en član ekipe pa obisk podjetniškega inkubatorja na Dunaju.

Kompetence, ki jih dijaki krepijo: opaziti priložnosti, ustvarjalnost, vizija, vrednotenje idej, motivacija in vztrajnost, aktiviranje virov, aktiviranje drugih, prevzemanje iniciative, načrtovanje in vodenje, spoprijemanje z negotovostjo, dvoumnostjo in tveganjem, delo z drugimi, učenje z izkušnjami.

2.2 Projekt Krepitev kompetence podjetnosti v gimnaziji

Gimnazija Lava je ena izmed 79 slovenskih gimnazij, ki se je kot konzorcijska partnerica pridružila projektu *Podjetnost*, ki se bo izvajal od 2017 do 2022. Kot ključni cilj projekta je prijavitelj (ZRSŠ) navedel razvijanje in preizkušanje modela celostnega razvoja kompetence podjetnosti pri dijakih skozi medpredmetno povezovanje in sodelovanje z okoljem in širšo skupnostjo. Zato smo na šoli osnovali implementacijski tim, sestavljen iz vodje in štirih članov, ki bodo predlagane modele podjetnosti (ki jih bodo izdelale razvojne gimnazije) implementirali na naši šoli, jih preverili in nadgradili, hkrati pa prispevali tudi svoje lastne ideje za razvijanje podjetnosti.

Podjetnost se lahko znotraj gimnazij izvaja na različnih ravneh: v okviru obveznih izbirnih vsebin ali razrednih ur (kot pri nas že počnemo), v okviru pouka (pretežno preko timskega poučevanja in medpredmetnih povezav) ali pa v okviru interdisciplinarnega tematskega sklopa (ITS). Slednji je nov modul, ki ga prav tako v sodelovanju z ZRSŠ uvajajo na večini slovenskih gimnazij. Gre za modul, ki se lahko ponudi vsem dijakom na šoli, ali pa le posameznim razredom/skupinam.

Na naši šoli izvajamo 3 različne interdisciplinarne tematske sklope v okviru nerazporejenih ur za dijake 2. letnika splošne gimnazije: 3. tuji jezik, slovenščino in informatiko ter naravoslovje. Prav naravoslovje bo v šolskem letu 2018/2019 tisti tematski sklop, v katerem bomo uresničevali cilje podjetnosti. V naravoslovje so vključene fizika, biologija in kemija, naslov tematskega sklopa, ki ga bomo izvajali je *Enajsta šola za katedrom.*

Posvetili se bomo ključnemu raziskovalnemu vprašanju »Kako reševati probleme, ki zahtevajo uporabo in združevanje konceptov z različnih področij naravoslovja?« ter zasledovali skupni interdisciplinarni cilj – spodbujati dijake k razumevanju in reševanju naravoslovnih problemov v realnem okolju.

Tematski sklop bo vseboval tri vsebinske sklope, ki si bodo zaradi svojih specifik sledili po naslednjem časovnem zaporedju.

1. Rokovanje z merilno opremo, zbiranje in analiza.
2. Načrtovanje poskusa za preverbo veljavnosti hipoteze in analizo naravnega pojava.
3. Brskanje po naravoslovju z znanstveno metodo.

Dijaki se bodo v okviru naravoslovja tako naučili rokovanja z določeno merilno opremo (merilniki Vernier), zbiranja in analiziranja podatkov z njo ter na novo pridobljeno znanje uporabili pri določenem poskusu (poskus bo izbral učitelj enega izmed treh omenjenih predmetov). V tretjem vsebinskem sklopu bodo z znanjem in veščinami, ki jih bodo pridobili v prvih dveh sklopih, analizirali in poskusili rešiti problem, ki ga bodo poiskali sami in ki bo odražal stanje/situacijo v njihovi okolici (šola, dom, lokalno okolje).

Pri tem bodo (če bo potrebno) poiskali pomoč pri učiteljih na šoli ali pa v različnih institucijah izven šole ter se s tem usmerili v širše okolje. S problemom in rešitvijo/rešitvami bodo nato seznanili svoje sošolce, učitelje oziroma ljudi, ki se jih specifičen problem dotika.

Kompetence, ki jih dijaki krepijo: opaziti priložnosti, ustvarjalnost, vizija, samozavedanje in samozadostnost, motivacija in vztrajnost, aktiviranje virov, aktiviranje drugih, prevzemanje iniciative, načrtovanje in vodenje, spoprijemanje z negotovostjo, dvoumnostjo in tveganjem, delo z drugimi, učenje z izkušnjami.

3 Zaključek

Dijaki gimnazij so v primerjavi z dijaki tehničnih in poklicnih strokovnih šol v podrejenem položaju kar se tiče določenih kompetenc, ki jih bodo potrebovali pri iskanju zaposlitve, pri svojem delu in tudi v življenju, saj se v okviru izobraževalnega procesa ne srečujejo s praktičnim delom v avtentičnih situacijah – pri delodajalcu, kjer je treba poznati in znati uporabiti številne spretnosti ter znanja, ki se jih pri pouku teoretičnih premetov dijaki ne naučijo.

Zato je zelo pomembno, da kompetenco samoiniciativnosti in podjetnosti, če je že ne moremo umestiti v učne načrte posameznih predmetov, spretnosti, ki sestavljajo to kompetenco, poskušamo dijakom predstaviti in jim pomagati pri usvojitvi le-teh pri ostalih oblikah dela v šoli.

Prav zato menim, da pri teh vsebinah ne gre za izobraževanje, temveč za vzgojo, saj želimo dijake na nek način vzgojiti v posameznike, ki bodo v svojem poklicnem in osebnem življenju sposobni prepoznavati priložnosti, se soočati z izzivi, vztrajati pri iskanju rešitev, uporabljati vire, ki so jim na voljo, prevzemati pobudo, voditi posamezne projekte, delati v timu in se učiti skozi lastne izkušnje – poskušamo jih torej vzgojiti v podjetne posameznike.

Prepričana sem, da se bomo tisti, ki verjamemo, da je to pomemben del šolanja naših dijakov, pri uvajanju podjetnosti v naše delo naleteli na številne ovire, pa naj bodo s strani zakonodaje, posameznih staršev, še najbolj pa s strani posameznih kolegov učiteljev, ki še vedno verjamejo, da je dovolj dijake opremiti s teoretičnimi znanji posameznih predmetnih področij in se ne zavedajo, da so za uspešno kariero, družbeno in osebno življenje še kako pomembne tudi tako imenovane mehke veščine ali spretnosti, ki jih učni načrti ne vsebujejo in med katere zagotovo spada tudi podjetnost.

4 Viri in literatura

1. ENTRECOMP: the entrepeneurship competence framework. [Online]. Luksemburg: Publication Office of the European Union. 2016. [Citirano 4. avg. 2018; 8.50]. Dostopno na spletnemnaslovu: http://publications.jrc.ec.europa.eu/repository/bitstream/JRC101581/lfna27939enn.pdf.
2. LACKNÉUS, M. *Enterpreneurship in Education – What, Why, When, How?.* [Online]. Pariz: Centre for Enterpreneurship, OECD. 2015. [Citirano 6. avg. 2018; 19.50]. Dostopno na spletnem naslovu: https://www.oecd.org/cfe/leed/BGP_Entrepreneurship-in-Education.pdf.
3. *LETNO poročilo Gimnazije Lava 2016/2017*. Celje: Šolski center Celje. 2017.
4. *NAŠI dijaki zmagali s podjetniško idejo*. [Online]. Celje. Spletna stran Gimnazije Lava. 29. nov. 2017. [Citirano 12. avg. 2018, 9.00]. Dostopno na spletnem naslovu: http://gl.sc-celje.si/?s=na%C5%A1i+dijaki+zmagali+s+podjetni%C5%A1ko+idejo.

5. *PODJETNOST v izobraževanju*. [Online]. Ministrstvo za izobraževanje znanost in šport. [Zadnja sprememba 3. feb. 2017]. [Citirano 4. avg. 2018, 11.30]. Dostopno na spletnem naslovu: http://www.mizs.gov.si/si/delovna_podrocja/urad_za_razvoj_in_kakovost_izobrazevanja/sektor_za_razvoj_izobrazevanja/razvojna_podrocja/podjetnost_v_izobrazevanju/.
6. *SAMOINICIATIVNOST in podjetnost: opisniki temeljne zmožnosti*. Ljubljana: Andragoški center Slovenije. 2016.

II. Osnovna šola Žalec

Edita Rihar Škoflek

MEDIACIJA KOT MOŽNOST REŠEVANJA VZGOJNE PROBLEMATIKE

MEDIATION AS EDUCATIONAL ISSUE PROBLEM SOLVING ABILITY

Povzetek

Poučujem na II. Osnovni šoli v Žalcu, šoli z nižjim izobrazbenim standardom. Naši otroci odraščajo v svetu, ki se močno razlikuje od tistega, v katerem smo bili vzgojeni mi. Ker večina naših otrok izhaja iz rizičnega okolja, kjer večina staršev ne želi in ne zmore sodelovati s šolo, je vzgoja teh otrok v šoli veliko težja. Izrednega pomena pri vzgoji je, da starši in učitelji sodelujemo in enako ukrepamo, če želimo biti uspešni. Naši otroci imajo veliko težav z upoštevanjem pravil, s prilagoditvijo šolskemu okolju, ob čemer je postalo bistvo izobraževanja drugotnega pomena. Učitelji se vedno več ukvarjamo z vzgojo otrok, kakor z izobraževanjem. Če ne uspemo v razredu ustvariti pozitivno in umirjeno klimo, se proces izobraževanja dnevno podre in namenimo večino časa reševanju vedenjskih težav posameznih učencev. Zaradi nastale situacije smo se določeni učitelji na naši šoli izobraževali na področju šolske mediacije, ki jo sedaj redno uporabljamo pri reševanju vzgojne problematike učencev. Šolska mediacija se je izkazala za izredno pozitivno in uspešno metodo premagovanja in reševanja vzgojne problematike.

Ključne besede: vzgoja, učenci, starši, učitelji, šolska mediacija

Abstract

I am a teacher at the second primary school in Žalec, a school with a lower educational standard. Our children grow up in a world which is a lot different from the one we grew up in. Most of our children come from a risky environment, where most of the parents do not want and can not cooperate with the school. It is very important in education that parents and teachers work together if we want to be successful. Our children have a lot of problems obeying the rules, addapting to school environment, that is why education is not a primary importance anymore. If we can not create a positive energy in class and a calm mood, the process of education is broken and we have to deal with students behavioural problems instead. Because of this situation, the teachers at our school have learned about school mediation, which we now frequently use by solving students behavioural problems. School mediation has shown itself as a very positive and successful method for dealing behaviour issuess.

Key words: education, students, parents, teachers, school mediation

1 Preplet vzgoje v družini in šoli

Definicija vzgoje pojasnjuje, da vzgoja oziroma vzgajanje pomeni namerno delovanje odraslega človeka, ki je usmerjeno v drugega (običajno otroka, mladostnika). Gre za medčloveški odnos, pri čemer se prvi zaveda dosega svojih dejanj v večji meri ali na drugačen način, kakor drugi v odnosu. Običajno pojem vzgoja uporabljamo za odnos staršev do otrok in učiteljev do učencev (Wikipedia, 15. 7. 2018*).* Vzgoja zajema celostni razvoj vsake osebnosti. Pri procesu vzgajanja so pomembni individualni in družbeni aspekti, ki se kažejo skozi vrednote, vedenje in celotno osebnost posameznika. Kako se bo osebnost posameznika razvila, je odvisno tudi od vzgojnih pristopov, katerih je posameznik deležen že od rojstva. Vzgoja je pomembno vodilo za oblikovanje osebnosti (Škoda, 2015, str. 225–235).

1.1 Vzgoja v družini

Vzgoja je sol življenja. Bitje, ki je najbolj odvisno od vzgoje, je prav človek. Vzgoja pogojuje človekov uspeh, srečo in zdravje (Stepski-Doliwa, 2006).

Družina je prva šola za življenje in osebnostni razvoj posameznega otroka. Družina je vpeta v družbo, a je hkrati od nje ločena (Marinček, 2001).

Ustrezno vzgajanje otroka v današnjem času, ob kopici zunanjih vplivov in hitremu razvoju tehnologije, ki je neizprosna, predstavlja staršem velik izziv. Starši bi si morali postaviti vprašanje, katere vrednote, stališča in veščine želijo razviti pri svojem otroku, da bo sprejet v družbo, v okolje, kjer se bo gibal in kako, na kakšen način, bo v določenem okolju funkcioniral. Vzgoja se začne v družini, kjer otrok doživlja starše, sorojence, med prijetnim in neprijetnim, med ugodjem in neugodjem. Pri ustrezni in sprejemljivi vzgoji vsakega posameznega otroka, je pomemben tudi stil vzgoje v družini. Vsaka družina si izbere svoj stil, ki je lahko primeren ali ne, ki lahko razvije zdravo osebnostno strukturo posameznika ali posameznika s kopico neustreznih vedenjskih vzorcev, čustvenimi težavami ali z motnjami in s porušenim funkcioniranjem v okolju do te mere, da postane otrok »drugačen« in nesprejemljiv za družbo.

1.2 Stili vzgoje v družini

Preden se vzgoja začne, je treba premisliti, kaj želimo z vzgojo pri otroku doseči. Dolgoročni cilj naj bo vzgojiti samostojno odraslo osebo, ki je sposobna čim bolj srečno živeti v družbi. Starši bodo uspešni, če bodo čim bolj pogosto preverjali, ali njihove metode k zastavljenemu cilju vodijo (https://www.pravljicna.si/vzgoja-otroka).

Naloga družine pri vzgoji otroka je drugačna in bolj zahtevna od naloge šole. Ko otrok postane učenec, začne iz šole prinašati vrednote, ki vplivajo na družino. Odnosi v posamezni družini so ključnega pomena za vsakega otroka, ker mu kasneje pomagajo pri vzpostavljanju odnosov v socialnem okolju. Način vzgoje, komuniciranja, reševanja konfliktov, način čustvovanja, prilagodljivost, varnost, sprejetost otroka, močno vpliva na to, v kakšno osebnost se bo določen otrok razvil. Vzgojni stil je odnos med staršem in otrokom. Poznamo različne vzgojne stile: avtoritativni, permisivni in demokratični vzgojni cilj.

AVTORITATIVNI VZGOJNI STIL: Avtoritativni ali strogi vzgojni stil lahko pripišemo staršem, ki so do svojih otrok strogi in imajo visoka pričakovanja, ki jih ne marajo razlagati ali utemeljevati. Odnos med otrokom in starši ne temelji na dialogu, otroci ne sodelujejo pri sprejemanju odločitev ter običajno nimajo možnosti izražati svoje mnenje. Pričakuje se, da bodo brez vprašanj sledili pravilom. Čeprav so pravila in disciplina pomemben del otrokovega odraščanja, pri avtoritativnem vzgojnem stilu ta prevladujejo, kar ima lahko negativne posledice na otrokov razvoj. Otroci iz takega okolja so pogosto sramežljivi, imajo manjšo samozavest, lahko delujejo prestrašeno ali se ob odsotnosti staršev obnašajo popolnoma drugače, kakor v njihovi bližini.

PERMISIVNI VZGOJNI STIL: Otroku je vse dopuščeno, prevzame vodenje, starši mu popuščajo, ker tako ustvarjajo navidezno demokratično vzdušje. Otrok je brez omejitev, sam je za vse 'odgovoren', starši mu ne postavljajo zahtev. Zelo veliko je pojasnjevanja, argumentov in pregovarjanja. Otroka se sprašuje tudi stvari, ki so jasne in niso v njihovi pristojnosti. Otroci so zahtevni, nimajo občutka za potrebe drugih, nezahtevni so do sebe, zahtevajo 'preveč' prostora znotraj družine.

Najbolj »zdrav« stil vzgoje je DEMOKRATIČNA VZGOJA: Otrok je enakopraven član družine in ne njen center. Starši vodijo otroke s svojo avtoriteto. Občutljivi so na potrebe in želje svojih otrok. Starši in otroci se pogajajo in otroke spodbujajo k lastnim odločitvam. Zelo pomemben je dober odnos, starši morajo biti zgled za identifikacijo. Tovrsten otrok se razvije v samostojno

in odgovorno osebnost, ki se zna pogajati in je discipliniran. V adolescenci ta disciplina preraste v samodisciplino. Otrok sam prevzema odgovornost za svoja dejanja, meje in okvirji so prisotni, ampak so fleksibilni.

Družina je primorana ob svoji nezamenljivi vzgojni vlogi, sprejemati še druge, posebno šolo.

1.3 Vzgoja v šoli

Vzgoja in izobraževanje sta nerazdružljiva pojma, saj javna šola že dolgo ne predstavlja zgolj prostora izobraževanja, temveč je zanjo ključnega pomena tudi vzgoja. Verjetno je težko definirati znanja, usposobljenosti in vsebine, ki naj bi jih mlad človek pridobil za vstop v samostojno življenje. V družbi so prisotni mnogi negativni pojavi in nevarnosti za stranpoti, ki pretijo mladim. Tudi zato, bi morala šola postati »šola za vsestranski osebnostni razvoj« (Marinček, 2001). V zadnjem času postaja vzgojna vloga šole oziroma učitelja, v primerjavi z izobraževalno, pomembnejša. Šole se pri vzgoji opirajo na dva temeljna dokumenta; Zakon o osnovni šoli (Uradni list RS, št. 102/2007, 2. člen) in Bela knjiga (Krek idr., 2011). Vzgoja otrok zagotovo ni lahka naloga, katere bi se lahko vzgojitelji lotili po točno začrtani poti. Vzgojne pristope je potrebno uporabljati na spoštljiv način in se prilagajati nastalim problematikam, do katerih pride zaradi socializacije posameznika. Oblikovanje posameznika in način njegovega vzgajanja se odražata skozi celotno njegovo življenje preko vrednot, solidarnosti, svetovljanstva, varovanja okolja in njegovega delovanja v celotni družbi (Kolenko, 2017, str. 10–11). V nekem trenutku so se strokovnjaki spraševali, ali je vzgoja sploh potrebna, čigava domena je vzgoja, koliko v šolah smemo vzgajati, ali so naše vrednote tudi vrednote domačega okolja, iz katerega prihajajo otroci, na kateri točki lahko starši in šola dosežemo dogovor o razvoju temeljnih vrednot. Kljub zavedanju, da veliko otrok v osnovnih šolah prihaja iz nizkega socialno-kulturnega okolja in nimajo spodbud za velik del celostnega razvoja osebnosti, nismo naredili večjega preobrata v prid razvoju manjkajočih dejavnikov. Prav slednje bi bilo pomembno upoštevati, da bi vsaj v šoli lahko nekoliko omilili nastale razlike, ki izhajajo iz različnega domačega okolja, saj v takšnih primerih šola odigra najpomembnejšo vlogo (Kolenko, 2017, str. 10–11). Učitelji so tisti, ki poleg staršev, z otrokom preživijo največ časa in zaradi tega, morajo biti učitelji posebni ljudje. Učitelji morajo v razredu najprej vzpostaviti pozitivno klimo, zlasti do tistih učencev, ki kažejo znake čustvenih ali vedenjskih motenj. Vse učence morajo spoštovati, vsakemu nameniti dovolj pozornosti, k učencem morajo pristopiti

z ljubeznijo, nato z znanjem, jasnostjo, razumevanjem, s sočutjem in ne nazadnje z disciplino. Vsak otrok in kasneje mladostnik doživlja svojo pot razvoja, odraščanja in dozorevanja na svoj način. Dober učitelj zna vsakemu posamezniku prisluhniti in ga spodbujati na njegovi poti osamosvajanja in odraščanja. Čeprav se zdi vloga učiteljev in učencev v šoli povsem jasna, ta jasnost zbledi, če razkrivamo nove, še neizkoriščene možnosti na področjih, ki niso zakonsko predpisana in določena s programi. Učenci so od učitelja neposredno odvisni, zanje je zelo pomembna osebnost. Učiteljevo humano delovanje jim je v oporo, spodbudo in motiv za lastno delovanje, za uspeh in osebnostni razvoj. Učitelj v šoli vzpostavlja stike predvsem z učenci, gre za sodelovanje in odnose med šolo, družino in učenci (Marinček, 2001). Učitelj se mora zavedati, da je vsak otrok individuum zase, da vsak v določeni situaciji odreagira na svoj način, na način, ki se ga je naučil doma, v svoji primarni družini. Funkcioniranje vsakega posameznika je lahko ustrezno ali ne, sprejemljivo za družbo ali ne. Vsak, ki z vedenjem v določenem okolju odstopa od pričakovanega, dobi nalepko »drugačen«. Tak učenec potrebuje takojšen, ustrezen in profesionalen pristop s strani učiteljev, ki z njim strokovno in odgovorno delajo, če učencu ne znamo pomagati na šoli sami, poiščemo pomoč zunanjih strokovnjakov. Vsak izmed otrok si želi biti sprejet, biti si želi viden, slišan.

2 Uporaba mediacije pri reševanju vzgojne problematike

Program mediacije temelji na strokovnem sodelovanju treh inštitucij in mednarodno priznanih trenerjev (mag. Jani Prgić, Svetovalno-izobraževalni center MI, Nancy Kaplan, CRU Institute, Seattle ZDA, Richard Cohen, School Mediation Associates, Boston ZDA). Mediacija je ena izmed oblik alternativnega reševanja sporov. Gre za proces, v katerem udeleženci s pomočjo tretje, nevtralne osebe, skozi pogovor, izpostavijo sporna vprašanja, z namenom oblikovanja možnosti, tehtanja alternativ in oblikovanja sporazumnega dogovora, ki bo zadovoljil potrebe vseh udeležencev. Mediatorjeva naloga je, da s pomočjo različnih komunikacijskih tehnik in veščin pomaga udeležencem v sporu definirati problem, vzpostaviti pogajanje in rešiti konflikt na sporazumen način, vendar brez vsiljevanja rešitve. Udeleženci se pri mediaciji sami odločijo, katera rešitev je zanje najboljša. Dogovor med mediantoma mora biti takšen, da nihče ne odide kot zmagovalec ali poraženec (Prgić, 2014).

Načela mediacije so: prostovoljnost, zaupnost, nevtralnost mediatorja, mediator ne posega v vsebino in ne svetuje, ni pooblaščen za sprejemanje odločitev, ustvarja varno pogajalsko okolje, uravnoteža moči med mediantoma, ne odloča v sporu. Poleg temeljnega cilja, ki je iskanje rešitve za obe strani, prinaša mediacija tudi pozitivne stranske učinke: izboljšanje odnosa med sprtima stranema, poveča verjetnost, da do sporov ne bo več prihajalo, udeleženci v sporu razvijajo nove komunikacijske veščine in se učijo po zgledu, ki jim ga daje mediator. Bistvene prednosti mediacije so: odnos med vpletenimi je sodelujoč in ne tekmovalen, odgovornost za rešitev nosijo udeleženci sami in s tem odločajo, na kakšen način bodo rešili svoj konflikt. Samo udeleženci vedo, kaj je najbolje zanje. Mediator skrbi za uravnoteženo razmerje moči, proces se usmerja v prihodnost, udeleženci imajo popolno svobodo izbire. Faze mediacije so: predstavitev procesa mediacije, definicija problema, raziskovanje problema, iskanje rešitve, sklepanje dogovora ter spremljanje dogovora.

2.1 Šolska in vrstniška mediacija

Bistvena razlika med šolsko in vrstniško mediacijo je predvsem v tem, da šolsko mediacijo izvajajo strokovni delavci na šoli, medtem ko vrstniško mediacijo izvajajo učenci. Šolska mediacija je namenjena učencem, šoli in staršem. Pomembno je, da se za dobro izvajanje in uvajanje šolske in vrstniške mediacije ustrezno usposobiš (pridobiš znanje teorije in strategije reševanja konfliktov, komunikacije in aktivnega poslušanja, izražanja potreb in čustev, pridobivanja zaupanja, nevtralnosti, ohranjanja mirnosti, oblikovanja dogovorov in zaupnosti). Ker se učitelji v zadnjem času zelo pogosto srečujemo z vedenjsko problematiko učencev, je ravnateljica II. Osnovne šole Žalec, Petra Petrovič Pražnikar, napotila 6 strokovnih delavcev na izobraževanje Šolska in vrstniška mediacija. Izobraževanje je bilo izvedeno pri gospodu Janiju Prgiću v obsegu 108 ur. Udeleženci seminarja smo bili iz različnih šol v Sloveniji. Usposabljanje za mediatorje je potekalo preko praktičnih izkušenj reševanja najrazličnejših namišljenih konfliktov, podkrepljeno s teorijo. Izobraževanje nam je prineslo nov vpogled v reševanje konfliktov med učenci. Prišli smo do ugotovitve, da je ta način reševanja konfliktov izredno učinkovit in ustrezen. Zato smo se odločili, da bomo pripravili načrt programa uvajanja šolske mediacije v naš šolski prostor. Najprej je bilo potrebno o mediaciji seznaniti celoten kolektiv, kasneje tudi starše naših učencev in učence.

Na popoldanskem srečanju smo preko različnih odigranih vlog (neustrezno in ustrezno reševanje konfliktov) prikazali, kaj mediacija je, kakšna je vloga mediatorja, kako poteka in katere so faze mediacije. Sodelavci so po skupinah dobili primer spora, konflikta, ki so ga morali rešiti na svoj način in predstaviti ostalim. Šele nato smo jim predstavili pravilen način reševanja konfliktov z mediacijo, s pomočjo igre vlog. Po podobnem postopku smo predstavili šolsko mediacijo tudi staršem naših učencev na roditeljskem sestanku. Pri oddelčnih skupnostih smo šolsko mediacijo predstavili učencem od 5. do 9. razreda, učenci od 1. do 4. razreda so se pogovarjali o sporih in reševanju slednjih. V tem času, pa smo šolski mediatorji začeli uspešno reševati nastale konflikte med učenci. Zavedati se moramo, da naši učenci ne zmorejo in ne znajo reševati konflikte na ustrezen način, ker se v okolju, iz katerega izhajajo, tega niso zmogli naučiti. Primeren in ustrezen vzorec, ki ga učenci dobijo od svojih staršev je izrednega pomena, našim učencem tega starši ne zmorejo in niso sposobni zagotoviti.

Ker mora mediacija potekati v miru in v prijetnem vzdušju, smo na šoli pridobili ustrezen prostor za izvajanje mediacije. Prostor je opremljen tako, da se učenci v njem dobro počutijo, se sprostijo in so pripravljeni sodelovati. Vse izvajalke šolske mediacije smo v tem času (od marca do junija 2018) opravile veliko mediacij med učenci, pri katerih je prihajalo do najrazličnejših konfliktov. Pripravile smo tabelo, v katero smo vpisovale izvedene mediacije (čas, kraj, kdo, zakaj, rešitev, spremljanje). Učenci so bili sprva nad našim novim način reševanja sporov presenečeni in začudeni; le kaj zdaj počnemo in kaj želimo. Ko so uvideli, da je naš način reševanja konflikta varen, naš odnos do učencev miren, toleranten, pozitiven, da se nikoli ne opredelimo za enega izmed sprtih, so začeli ob medsebojnih sporih sami iskati našo pomoč. Vsi sprti udeleženci so bili slišani, videni, sprejeti na enak način in to jim je zelo veliko pomenilo. Med mediacijo so se učenci učili kreativnega razmišljanja, ustreznejše medsebojne komunikacije, prevzemali so odgovornosti za svoja vedenja. Večkrat se je zgodilo, da so učenci sami poiskali mediatorja, ki jim je pomagal rešiti spor, ne da bi sploh stekel formalni postopek mediacije.

3 Zaključek

Nerešeni in dolgotrajni konflikti pogosto vodijo v nasilje, kar negativno vpliva na potek vzgojno-izobraževalnega dela. Učitelji si želimo, da bi proces poučevanja potekal nemoteno, brez vmesnih reševanj motečega vedenja posameznih učencev. Ker je bilo na naši šoli veliko učencev z vedenjskimi in s čustvenimi težavami, ki smo jih poskušali reševati bolj ali manj uspešno, smo iskali najrazličnejše ustrezne načine reševanja vedenjske problematike. Ponudba za izobraževanje šolske mediacije je prispela ravno v pravem trenutku, ki smo ga izkoristili. Potrebovali smo ravno to, kar mediacija ponuja; mirno in konstruktivno reševanje konfliktov, ki učencem pomaga razvijati pomembne socialne veščine, ki jih lahko prenašajo v vsakdanje življenje. Zaradi uspešno izvedenih mediacij, nam je ostalo več časa za poučevanje, saj je v razredih manj disciplinskih težav. Šolska mediacija je prispevala h graditvi nove kulture odnosov v šoli in s tem dodatno pomagala pri vzgoji otrok. Z uspešno mediacijo so začeli učenci prepoznavati in ceniti čustva pri drugih, v razredih in na hodnikih se je razvijala ustreznejša šolska klima, učenci so bili sposobni medsebojnega sodelovanja, znali so sprejeti drugačnost. Vse to in še več je na naši šoli, z uvedbo reševanja sporov z mediacijo, uspelo. Vendar se tukaj naš uspeh in napredek pri reševanju konfliktov ne zaključi. V naslednjem šolskem letu bomo izvedli kulturni dan »MEDOSEBNI ODNOSI«. K sodelovanju bomo povabili mentorje in učence OŠ Rečica, kateri že nekaj let z uporabo šolske in vrstniške mediacije uspešno rešujejo konflikte na njihovi šoli. Kulturni dan bo namenjen učencem od 5. do 9. razreda. Učitelji, ki bodo spremljali učence, bodo opazovali njihov interes in po končanem dnevu določili učence, ki si želijo in zmorejo poglabljati svoje spretnosti reševanja konfliktov in se v šolskem letu usposabljati za pomočnika vrstniškega somediatorja. Vsi vrstniški mediatorji bodo delovali s svojimi mentorji, usposobljenimi strokovnimi delavci. Ena izmed interesnih dejavnosti v naslednjem šolskem letu bo usposabljanje za vrstniškega mediatorja. V dejavnost bodo vključeni učenci, ki so pokazali interes in se želijo usposabljati. V naši šoli se je mediacija pokazala za izredno uspešno, pozitivno vpliva na učence in učitelje, pomaga pri reševanju sporov med učitelji, starši in učitelji in ne nazadnje med učenci. Na tem področju bomo naše znanje poglabljali, nadgrajevali in ga priporočali tudi ostalim šolam.

4 Viri in literatura

1. KOLENKO, M. Vzgojni načrt: Osnova za spodbujanje celostnega razvoja. *Vzgoja*. 2017, št. 73 (letn. 19), str. 10–11.
2. KROFLIČ, R. Lahko danes še govorimo o vzgoji za odgovornost? *Šport mladih.* 2006, št. 117 (letn. 14), str. 32-33.
3. MARINČEK, A. *Osebnostna vzgoja: vzgoja za družino in življenje*. Celje: Cilian. 2001.
4. PRGIĆ, J. *Teorija šolske in vrstniške mediacije*. Griže: Svetovalno-izobraževalni center MI. 2014.
5. STEPSKI-Doliwa, S. A. von. *Sai Baba govori o vzgoji: današnje stanje v svetu*. Šmarješke Toplice: Stella založništvo. 2006.
6. ŠKODA, T. Vzgoja, izobraževanje in vseživljenjsko učenje – vzgojni pristopi. *Revija za univerzalno odličnost*. 2015, št. 4 (letn. 4), str. 225–235.
7. *VZGOJA*. [Online]. Wikipedia: prosta enciklopedija. [Zadnja sprememba 17. apr. 2018; 10:29]. [Citirano 16. avg. 2018; 15.36]. Dostopno na spletnem naslovu: https://sl.wikipedia.org/wiki/Vzgoja.
8. *VZGOJA otrok: kakšna so temeljna pravila?.* [Online]. Pravljična.si – portal za nosečnice in starše. [Citirano 16. avg. 2018; 18.34]. Dostopno na spletnem naslovu: https://www.pravljicna.si/vzgoja-otrok.

Biotehniški izobraževalni center Ljubljana

Gimnazija in veterinarska šola

Darja Rizmal

KONOPLJO IN NOVE PSIHOAKTIVNE SNOVI V SREDNJO ŠOLO!

BRING MARIJUANA AND NEW PSYCHOACTIVE SUBSTANCES TO SECONDARY SCHOOL!

Povzetek

Slovenija sodi po uporabi konoplje med mladostniki (kadarkoli v življenju) med države z visokim deležem uporabnikov konoplje, med države, kjer mladostniki lahko dostopajo do konoplje, in med države, kjer mladostniki v nizkem deležu ocenjujejo, da je redna uporaba konoplje škodljiva. Uporaba konoplje predstavlja pomemben dejavnik tveganja za razvoj drugih odvisnosti in poveča možnost soobstoječih duševnih motenj. Raziskave potrjujejo, da je uporaba konoplje v razvojnem obdobju škodljiva, posebej ranljivo je obdobje mladostništva, v katerem je zaradi vedenja mladostnikov izpostavljenost psihoaktivnim snovem največja.
Nove psihoaktivne snovi, med njimi tudi sintetični kanabinoidi – kot legalni nadomestki prepovedane konoplje, niso uvrščene na seznam prepovedanih drog, zato so slabo nadzorovane in je njihova uporaba še toliko bolj problematična.

Ključne besede: konoplja, kanabinoidi, nove psihoaktivne snovi, interesne dejavnosti

Abstract

Slovenia is one of the countries where cannabis is quite easily accessible and is consequently a country with a high percentage of youths who have, at one point in their lives, tried it and who also believe that permanent use is not harmful. However, marijuana abuse is an important risk factor and can lead to other addictions, as well as raising the possibility of developing mental disorders. Research shows that using marijuana in our development stage is indeed harmful, especially in adolescence, when teenagers are most frequently exposed to psychoactive substances. New psychoactive substances, such as synthetic cannabinoids, which were developed as a substitute for the illegal cannabis, are not on the list of illicit drugs. This is why they are badly controlled and even more problematic.

Key words: cannabis, cannabinoids, new psychoactive substances, extracurricular activities

1 Predstavitev teme oz. dejavnosti s teoretičnimi izhodišči

Konoplja oziroma kanabis predstavlja v svetu in tudi pri nas v Sloveniji najpogosteje uporabljeno drogo, ki je uvrščena na listo nadzorovanih psihoaktivnih snovi v skladu z mednarodno konvencijo pri Organizaciji združenih narodov iz leta 1961.

Pri Svetovni zdravstveni organizaciji (WHO: World Health Organization) priporočajo, naj mladostniki ne posegajo po konoplji, saj pomembno vpliva tudi na razvoj možganov in kognitivnih funkcij ter povečuje tveganje za razvoj odvisnosti od konoplje z 9 %, kot velja za odrasle, na blizu 50 %, če uporabniki intenzivno uporabljajo konopljo že v mladosti (WHO, 2016).

Zadnja študija ESPAD (European School Survey Project on Alcohol and Other Drugs: Evropska raziskava o alkoholu in preostalih drogah med šolsko mladino), to je iz leta 2015, kaže, da je v Sloveniji kadarkoli v življenju že uporabilo konopljo 25 % šolajočih se mladostnikov v starosti 15–16 let. V primerjavi z ostalimi državami članicami EU sodimo med države z visokim deležem mladostnikov, ki so že kadarkoli v življenju uporabili konopljo. Primerjava deleža šolajočih se mladostnikov v starosti 15–16 let med Slovenijo in ostalimi članicami EU pokaže tudi, da slovenski šolajoči se mladostniki v starosti 15–16 let v zelo nizkem deležu (24 %) ocenjujejo, da je občasno kajenje konoplje nevarno (ESPAD, 2016).

Epidemiološki podatki presečne študije Evrobarometra v letu 2014 kažejo, da je v Sloveniji takrat ocenjevalo, da je redna uporaba konoplje škodljiva za zdravje, samo 51 % mladih iz starostne skupine 15–24 let, kar nas je uvrščalo na spodnji del lestvice. Manjši delež mladostnikov, ki so ocenjevali, da redna uporaba konoplje ne vpliva na zdravje, so imeli samo še Čehi (48 %) in Irci (46 %) (Evrobarometer, 2014).

Nova psihoaktivna snov (NPS): nova narkotična ali psihotropna droga v čisti obliki ali v pripravku, ki ni pod nadzorom v skladu z Enotno konvencijo Združenih narodov o mamilih iz leta 1961 ali Konvencijo Združenih narodov o psihotropnih snoveh iz leta 1971 in ki lahko pomeni podobno nevarnost za javno zdravje kot snovi, naštete na seznamih teh konvencij (Sklep Sveta 2005/387/PNZ). Nove psihoaktivne snovi delimo v naslednje skupine: sintetični kanabinoidi, sintetični katinoni, piperazini, fenetilamini in triptamini (Drev 2015).

Nacionalni inštitut za javno zdravje Slovenije povzema izsledke dveh mednarodnih populacijskih raziskav, opravljene tudi na reprezentativnih vzorcih prebivalcev Slovenije: 3,9 % mladostnikov poroča, da so prvič uporabili konopljo pri 13 letih. Uporabniki NPS, stari 15 – 40 let, navajajo uporabo naslednjih NPS: 3-MMC ali »sladoled«, metilon, mefedron, NBOMe in 4FA, pentadron, sintetični kanabinoidi. Uporabniki NPS med prepovedanimi drogami najpogosteje uporabljajo marihuano (Drev 2015).

Večina novih psihoaktivnih snovi se ponuja kot legalni nadomestek za prepovedane droge; tako se npr. sintetični katinoni ponujajo kot legalen nadomestek za stimulativne droge, kot so amfetamini in ekstazi, sintetični kanabinoidi pa kot legalen nadomestek za konopljo (EMSDDA 2015).

Navedena izhodišča zavezujoče opozarjajo, da sta vzgoja in izobraževanje o konoplji ter novih psihoaktivnih snoveh v srednješolskem izobraževanju nujna. Ker se v programu veterinarskega tehnika večina dijakov odloči za opravljanje splošne mature iz predmeta kemija, je temeljita vzgoja in izobraževanje o drogah v okviru rednih ur pouka nemogoča. Mesto za tovrstno izobraževanje tako iščemo v okviru interesnih dejavnosti.

Interesne dejavnosti so del organiziranega izobraževalnega dela, ki je opisan v Zakonu o poklicnem in strokovnem izobraževanju ter podzakonskih aktih. Celotna dejavnost je vedno osnovana na izpolnjevanju ključnih splošnih ciljev v poklicnem in strokovnem izobraževanju, ki so med drugim tudi: spodbujanje vseživljenjskega učenja, izobraževanje za trajnostni razvoj, razvijanje samostojnega kritičnega presojanja in odgovornega ravnanja, spodbujanje zavesti o integriteti posameznika, vzgajanje za odgovorno varovanje svobode, za strpno in miroljubno sožitje ter spoštovanje soljudi, vzbujanje zavesti o odgovornosti za naravno okolje in lastno zdravje, razvijanje zavesti o pravicah in odgovornostih človeka in državljana.

2 Opis teme in dejavnosti

Obdobje mladostništva je zelo pomembno razvojno obdobje, v katerega vstopi otrok z vsemi prirojenimi in pridobljenimi lastnostmi, zaključi pa ga odrasla, na različnih področjih zrela oseba. V 20. stoletju je bila mladost prepoznana kot ključno formativno življenjsko obdobje. Mladostnik je zaradi specifičnosti razvojnega obdobja zelo ranljiv za škodljive akutne ter relativno trajne in dolgoročne učinke delovanja konoplje na telesno, duševno in socialno

razsežnost zdravja. Akutni učinki uporabe konoplje lahko ogrozijo mladostnikovo varnost, vplivajo na pridobivanje znanja in šolsko uspešnost, na izrabo časa, pride lahko tudi do psihotične epizode, ki se zaradi zapletov lahko zaključi v bolnišnici. Ob dolgotrajni uporabi konoplje je ogrožen razvoj, lahko se značilno poslabša spomin, kar vpliva na izobraževanje, pojavijo se lahko tudi težave s spanjem, ki vplivajo na telesno kondicijo, počasnejšo regeneracijo, slabšo spočitost in pripravljenost za učenje in delo, kar spet povzroči vrsto težav, ki se vrtijo v začaranem krogu.

Kronična uporaba konoplje od adolescence dalje ima vrsto dolgoročnih kumulativnih učinkov. Še najbolj problematičen je vpliv na razvoj osrednjega živčevja, ki je v obdobju mladostništva intenziven in je zaradi umetnega draženja endokanabinoidnega sistema s konopljo lahko resno prizadet (Stergar, Dodič Fikfak in Blagus, 2018).

Kakšen odnos imajo naši dijaki do konoplje in novih psihoaktivnih snovi, prvič preverimo pri predmetu kemija v prvem letniku. Kemija v prvem letniku programa veterinarski tehnik vključuje obravnavo nevarnih snovi. Problemsko zasnovan motivacijski uvod nas je pripeljal do obravnave učinkov konoplje. Več let zapored ugotavljamo, da dijaki med razgovorom izpostavljajo pozitivne učinke konoplje, tudi pri neterapevtski rabi, in izključno pozitivno ter neproblematično povezavo z medicino. Težavo z nelegalnostjo pa hitro rešijo s predlogom o »umetni konoplji, ki je policija ne sme preganjati«. Dijaki običajno tako presenetljivo zagovarjajo predvsem pozitivne učinke konoplje in legalnost nekaterih sintetičnih drog, da se nam iz leta v leto zdi pomembnejše razpravo razvijati na nivoju, ki presega obravnavo toksikologije, kot jo predvideva letni delovni načrt predmeta kemija.

Ločujemo tri vrste uporabe konoplje: za industrijske namene, za medicinske namene in za doseganje psihoaktivnih učinkov (t. i. zadevanje, »rekreacijska« uporaba). Iz razgovora je običajno razvidno, da gre za veliko nejasnosti o uporabi derivatov konoplje v zdravstvene namene. Dijaki ob nekaj »nemoralizirajoče spodbude« hitro vzpostavijo povezavo med zdravilno sposobnostjo enega od številnih kanabinoidov, ki jih vsebuje marihuana, in domnevno koristnostjo njenega uživanja v neterapevtske (»rekreativne«) namene, legalne poti pa poiščejo v derivatih in pripravkih, ki zakonsko niso prepovedani, torej v novih psihoaktivnih snoveh.

Razgovor v tretjih letnikih izkazujejo še večjo nejasnost omenjenih pojmov. Predvidevamo, da temu opažanju botruje zaupljivejši odnos dijakov s profesorjem in večji delež dijakov, ki se je s konopljo in novimi psihoaktivnimi snovmi že srečalo.

V okviru interesnih dejavnosti smo v šolskem letu 2016/2017 pripravili celodnevne delavnice o konoplji in novih psihoaktivnih snoveh. Delavnico smo ponudili dijakom vseh treh oddelkov tretjih letnikov programa veterinarski tehnik Biotehniškega izobraževalnega centra Ljubljana, Gimnazije in veterinarske šole.

Pri izvedbi delavnic smo poleg strokovnega dela pozornost namenili tudi psihološkemu ozadju:

- trudili smo se zagotavljati pogoje, v katerih se dijaki počutijo varne, vzpostaviti vzdušje sprejetosti in medsebojnega spoštovanja, ter jim omogočiti izražanje mnenja, občutke, brez strahu pred posmehovanjem in kritiko;
- z dijaki smo vzpostavili dogovor, da spoštujemo zasebnost vsakega posameznika – izrečeno v skupini, ostane v skupini;
- dijake smo se trudili spodbuditi k aktivnemu izražanju lastnih mnenj, stališč, občutkov, čustev, vendar brez siljenja, da bi povedali nekaj, česar ne želijo;
- trudili smo se spodbujati različne, a sprejemljive poglede, povezane z obravnavanimi temami – s tem smo želeli razvijati in dijakom omogočiti razvoj zaupanja v lastne poglede;
- trudili smo se, da so bili v delavnice vedno vključeni vsi dijaki, vendar jih v to nismo silili, če bi se želeli odmakniti (povzeto po Tacol, 2011).

Delavnico smo razdelili v tri večje sklope:

1. opredelitev najbolj razširjenih prepovedanih drog pri nas,
2. najobsežnejši sklop z izpostavitvijo najpomembnejših nejasnosti o uporabi konoplje in
3. razjasnitev problema legalnosti novih psihoaktivnih snovi v Sloveniji.

V nadaljevanju bomo izpostavili le nekaj poudarkov, ki so izkazovali najbolj popačeno sliko med dijaki.

2.1 Vplivi drog na mladostnikove možgane

Možgani so najzapletenejši organ v človeškem telesu, saj uravnavajo oz. nadzorujejo delovanje vseh drugih organov in so odgovorni za vse človekove aktivnosti. Droge se vmešajo v naravni proces sporočanja informacij med nevroni. Nekatere droge, kot je na primer marihuana, posnemajo živčni prenašalec in na ta način ukanijo receptor, da jim dovoli vezavo, s tem pa aktivirajo nevron. Ker nevron ni aktiviran po naravni poti, se po sistemu prenašajo neobičajna sporočila. Druge droge, kot je na primer kokain, povzročijo, da se sprožijo prekomerne količine naravnega živčnega prenašalca, ali pa preprečijo, da se živčni prenašalec reciklira. Večina drog ciljano vpliva na sistem za nagrajevanje. Ta sistem se je v procesu evolucije razvil tako, da tista vedenja, ki so pomembna za preživetje človeške vrste (spanje, prehranjevanje, spolnost), človeku prinašajo občutek ugodja in jih zato želi ponavljati. Tudi droge sprožijo občutek ugodja in tako možgani dobijo lažno sporočilo, da ga je treba vedno znova vzpostavljati. Občutki ugodja so pri uporabi drog precej močnejši kot pri vedenju, nujnem za preživetje, zato uporaba drog hitro zasenči vsa druga vedenja. Občutek močnega ugodja je torej motivator nadaljnje uporabe drog. Droge povzročijo spremembe v tistih delih možganov, ki so povezani z motivacijo, s presojo, odločanjem, učenjem, spominom in nadzorom vedenja, ter tudi tistih, ki upravljajo vitalne življenjske funkcije.

Redni uporabniki konoplje so podvrženi večjemu tveganju za psihotične znake in motnje, še posebej, če so v preteklosti že imeli tovrstne težave ali so te težave prisotne v družini. Redna uporaba konoplje v mladostništvu lahko škodljivo vpliva tudi na duševno zdravje kasneje v odraslem obdobju, saj poveča tveganje za razvoj psihotičnih znakov in motenj. Oseba, ki je kadarkoli uživala konopljo, ima 40 % večjo možnost, da doživi psihotično epizodo, kot oseba, ki ni nikoli uživala konoplje. Redna uporaba konoplje za 2- do 3-krat poveča možnost, da se kasneje razvije shizofreniji podobno psihotično obolenje (EMCDDA 2008, Drev 2016).

2.2 Uporaba kanabinoidov v medicini

Konoplja se v tradicionalni medicini uporablja že tisočletja. *Cannabis sativa* L. ssp. *indica*, indijska konoplja, je že tisočletja priznana zdravilna rastlina, kot nevarno mamilo brez možnosti medicinske uporabe pa je bila klasificirana v začetku prejšnjega stoletja. V medicinske namene so uporabljali predvsem tinkture, narejene iz ženskih socvetij indijske

konoplje, ki vsebuje največji spekter kanabinoidov. Najpogosteje preiskovani kanabinoidi so: Δ^9-tetrahidrokanabinol (THC), kanabidiol (CBD) in kanabinol (CBN). Učinek kanabinoidov je posledica vezave na endokanabinoidne receptorje, ki se preko proteina G aktivirajo kot transmembranski prenašalci. Ločimo med receptorji CB1 in CB2, ki jih je največ v organih in tkivih, povezanih z imunskim sistemom, in vaniloidnimi receptorji, na katere se vežejo CBD in podobni analogi. Receptorje vseh treh tipov najdemo v vseh tkivih, zato kanabinoidi kažejo številne farmakološke učinke.

Farmakološko delovanje kanabinoidov na organizem je lahko delovanje na centralni živčni sistem in delovanje na ostale celice, tkiva in organe. Štrukelj (2016) navaja, da naravni kanabinoidi izkazujejo številne farmakološke učinke, od protibolečinskega delovanja, lajšanja simptomov pri možganski kapi, do lajšanja težav pri nevroloških motnjah, kaheksiji in anoreksiji. Poudari, da je poleg psihoaktivnega THC pomembna kombinacija različnih kanabinoidov, ki se nahajajo tako v indijski konoplji kot tudi v industrijski, ki praktično ne vsebuje THC. Pri preučevanju bolezenskega stanja nekaterih bolnikov z rakom, predvsem rakom prostate in glioblastomom, so opazili zmanjševanje obsega rakavih tvorb, a je šlo le za sporadične primere, zato, navaja Štrukelj, je bistveno prezgodaj trditi, da naravni kanabinoidi zdravijo raka.

V Sloveniji je s spremembo zakona 2014 dovoljena uporaba kanabinoidov v medicinske namene (Uredba o spremembi in dopolnitvah Uredbe o razvrstitvi prepovedanih drog 22/2016). Uporabljajo jih na nekaterih terciarnih ustanovah, kot je Onkološki inštitut. Možnost za razvoj odvisnosti je pri rednih uporabnikih ocenjena na 9 % (Červek 2016). Trenutno v onkologiji uporabljajo kanabinoide skoraj izključno pri bolnikih s kratkim predvidenim preživetjem, pri teh pa so dolgoročni neželeni učinki in nevarnosti nastanka odvisnosti manj pomembni.

Kanabinoidi imajo v onkologiji dve potencialni vlogi: kot zdravilo za zdravljenje simptomov ter protitumorsko zdravilo. Kanabinoidi lajšajo več simptomov napredovale maligne bolezni in tako izboljšajo kakovost življenja (Červek 2016). Červek tudi navaja, da niso zdravila prve izbire in da največjo terapevtsko korist dosežejo kot dodatek standardnim zdravilom. Za simptomatsko zdravljenje kanabinoide predpisujejo kot dodatek standardni terapiji bolnikom s težje obvladljivim simptomi in/ali več simptomi hkrati.

Na področju protitumorskega zdravljenja so bile opravljene predklinične raziskave, ki kažejo na kanabinoidne receptorje na tumorskih celicah kot možne nove tarče za zdravljenje raka. Narejenih pa je bilo premalo kliničnih raziskav za uvedbo v klinično prakso (Červek 2016). Ne glede na to pa raziskave kažejo negativen vpliv na razvoj možganov, zato je uporaba psihoaktivnih kanabinoidov (npr. THC) pri otrocih in mladostnikih kontraindicirana, kar pa ne velja za kanabinoide, ki nimajo psihoaktivnih učinkov (npr. CBD).

Kronične bolečine v medicini še vedno predstavljajo velik problem, ker še vedno ni dovolj učinkovitih zdravil za lajšanje bolečin. Ena od možnosti so tudi kanabinoidi, ki delujejo preko vezave na receptorje CB1 in CB2, razporejene v centralnem in perifernem živčnem sistemu. Požlep in Vintar (2016) opozarjata na previdnost pri širšem predpisovanju kanabinoidov z namenom lajšanja bolečin. Ob dolgotrajni uporabi opisujeta primere novega pojavljanja psihičnih obolenj ali pa poslabšanja le-teh. Opisani so tudi simptomi depersonifikacije, izgube motivacije, paničnih napadov ter odtegnitvenega sindroma, ki se kaže z anksioznostjo, razdražljivostjo, različnimi fizičnimi simptomi in zmanjšanim apetitom ter posledično izgubo teže. Navajata, da epidemiološke študije kažejo na povezavo med rekreativno uporabo kanabisa in shizofrenijo pa tudi večjo verjetnost miokardnega infarkta.

2.3 Nove psihoaktivne snovi in sintetični kanabinoidi

Trg novih psihoaktivnih snovi se je korenito spremenil s pojavom dovoljenih drog (angl. *legal high*) in RC-jev (angl. *research chemicals*), ki so se prodajali na odprtem trgu, in sicer kot legalni nadomestek prepovedanih drog, kar je bil eden ključnih razlogov za njihov skokovit porast. Poleg dovoljenih drog in RC-jev se vrsta novih psihoaktivnih snovi prodaja pod pretvezo, da so prehranska dopolnila. Ti izdelki so namenjeni ljudem, ki želijo okrepiti oz. izboljšati telesne in miselne funkcije. Na ta način nove psihoaktivne snovi dosegajo nove skupine kupcev. Na trgu novih psihoaktivnih snovi pa najdemo tudi različna zdravila; lahko gre za zlorabo zdravil, predpisanih na recept, ali pa za nezakonit uvoz iz držav zunaj EU (Drev 2016).

Sintetični kanabinoidi so se pojavili kot nadomestek marihuane in THC. Ker so strukturno podobni THC, se običajno vežejo na iste receptorje v možganih, kot se veže THC. Sprva so bili v Nemčiji v prosti prodaji in niso bili na seznamu prepovedanih drog. Njihova prodaja poteka predvsem preko interneta (Krek 2013).

Večina sintetičnih kanabinoidov je glede na uporabo podobna THC. Pojavljajo se v praškasti obliki. Posušenim rastlinam (zeliščem) dodajajo sintetične kanabinoide in to zapakirajo v plastične vrečke. Na trgu se pojavljajo z oznako »Spice«. Običajno se kadijo, prijavljeno pa je bilo tudi pa tudi oralno užitje (Purkart 2013).

Obstaja več kot 1000 umetno narejenih kanabinoidov. Večinoma so proizvedeni v komercialnih kitajskih in indijskih laboratorijih, brez kontrole proizvodnje in kakovosti. Uvozniki navadno sami pripravijo svoje končne izdelke, ki so v obliki prahu, tablet, kapsul, tekočine, pastoznih snovi in zelišč. Prodajajo se v specializiranih trgovinah, preko spletnih strani in uličnih preprodajalcev. Pogosto so embalaže označene z napisi, da vsebujejo zeliščne mešanice, kopalne soli, rastlinska gnojila, dišave in da izdelek ni primeren za zaužitje oz. za uporabo pri ljudeh (EMCDDA 2015, Drev 2015). Njihovo uživanje povzroča velike zdravstvene težave: kardiovaskularne probleme in psihološke motnje, kaže se tudi, da so skupaj z metaboličnimi snovmi, ki so v teh produktih, kancerogeni (Purkart 2013).

3 Zaključek

Čeprav je namen interesnih dejavnosti razbremeniti dijake od šolskega pouka, pomenijo med drugim tudi enega od načinov za razširjanje in poglabljanje splošnega in posebnega znanja in odkrivanje področij, ki niso opredeljena s programom, po katerem se izobražujejo.

V prihodnosti si želimo temo drog nadgraditi v dolgotrajnejše projekte, ki bi jih izvajali v manjših odsekih, a skozi celotno šolsko leto. K sodelovanju želimo povabiti tudi zdravnike, policiste in uporabnike drog. Avtentična pričevanja namreč dosegajo večje učinke kot pripovedovanja brez neposredne izkušnje.

Menimo, da so za mladostnikov razvoj zelo pomembne strokovno vodene dejavnosti, ki vplivajo na posameznikovo vedenje, pa čeprav ne dajejo poudarka (podatkovnemu) znanju o drogah, s tem pa vodijo k razvoju znanj in odnosa, potrebnih za sprejemanje takšnih odločitev, ki vodijo do zdravega življenjskega sloga.

4 Viri in literatura

1. ČERVEK, J. A. Uporaba kanabinoidov v onkologiji. *Farmacevtski vestnik*. 2016, št. 2/3 (letn. 67), str. 80–86.
2. DREV, A. 2016. *Stanje na področju prepovedanih drog v Sloveniji 2015*. [Online]. [Zadnja sprememba 2. feb. 2016; 09:53]. [Citirano 27. jul. 2018; 10.26]. Dostopno na spletnem naslovu: http://www.nijz.si/sites/www.nijz.si/files/publikacije-datoteke/nacionalno_porocilo_o_drogah_2015_0.pdf.
3. DREV, A. 2015. *Prepovedane droge. Konoplja in nove psihoaktivne snovi med mladimi v Sloveniji*. [Online]. [Zadnja sprememba 15. dec. 2015; 16.49]. [Citirano 26. jul. 2018; 07.57]. Dostopno na spletnem naslovu: http://www.zdravjemladih.si/data-si/file/konoplja_PAS.pdf.
4. *EMCDDA.* 2008. Stanje na področju prepovedanih drog v Evropi. [Online]. [Citirano 27. jul. 2018; 08.28]. Dostopno na spletnem naslovu: http://www.emcdda.europa.eu/system/files/publications/971/EMCDDA_AR08_sl.pdf.
5. *EMCDDA*. 2015. *Evropsko poročilo o drogah. Trendi in razvoj.* [Online]. [Citirano 26. jul. 2018; 08.08]. Dostopno na spletnem naslovu: http://www.emcdda.europa.eu/system/files/publications/974/TDAT15001SLN.pdf.
6. ESPAD group 2016. ESPAD Report 2015. *Results from the European School Survey Priject on Alcohol and Other Drugs*. Luxembourg: Publications Office of the European Union. 2016.
7. *INTERESNE dejavnosti.* [Online]. Ministrstvo za izobraževanje znanost in šport. [Citirano 25. avg. 2018; 10.33]. Dostopno na spletnem naslovu: http://eportal.mss.edus.si/msswww/programi2016/programi/interesne/interesnePTI.htm.
8. KREK, M. *Sintetični kanabinoidi in z njimi povezani problemi uvrstitve na listo prepovedanih drog v Sloveniji*. Delovna verzija februar 2013. Koper: ZZV. 2013.
9. POŽLEP, G. in VINTAR, N. Uporaba kanabinoidov pri bolečini. *Farmacevtski vestnik*. 2016, št. 2/3 (letn. 67), str. 74–79.
10. PURKART, N. 2013. Nadzor nad novimi psihoaktivnimi snovmi v Republiki Sloveniji in v Evropski uniji. Diplomsko delo. [Online]. [Citirano 27. jul. 2018; 10.42]. Dostopno na spletnem naslovu: https://dk.um.si/Dokument.php?id=57945.

11. *YOUNG people and drugs*. Report. Flash Eurobarometer 401. European commission. 2014.
12. *SKLEP Sveta 2005/387/PNZ o izmenjavi podatkov, oceni tveganja in nadzoru nad novimi psihoaktivnimi snovmi*. [Online]. Uradni list Evropske unije, L 127/32. 2005. [Citirano 26. jul. 2018; 08.02]. Dostopno na spletnem naslovu: http://eur-lex.europa.eu/legal-content/SL/TXT/?uri=CELEX%3A32005D0387.
13. STERGAR, E., DODIČ Fikfak, M. in BLAGUS, R. Psihosocialni dejavniki, ki varujejo mladostnike pred uporabo konoplje: *Toksikologija 2018: konoplja: zbornik prispevkov*. Ljubljana: Slovensko zdravniško društvo – Sekcija za toksikologijo, Univerzitetni klinični center Ljubljana – Center za klinično toksikologijo in farmakologijo. 2018. Str. 118–130.
14. ŠTRUKELJ, B. Potencialni učinki kanabinoidov. *Farmacevtski vestnik*. 2016, št. 2/3 (letn. 67), str. 69-73.
15. TACOL, A. *10 korakov do boljše samopodobe: priročnik za učitelje za preventivno delo z razredom; delavnice za mladostnike*. 2. natis. Celje: Zavod za zdravstveno varstvo. 2011.
16. *THE health and social effects of nonmedical cnnabis use*. Geneva: World Health Organization. 2016.
17. *UREDBA o spremembi in dopolnitvah Uredbe o razvrstitvi prepovedanih drog*. Uradni list RS, št. 22/2016.
18. *ZAKON o poklicnem in strokovnem izobraževanju.* [Online]. Uradni list RS, št. 79/06 in 68/17–uradno prečiščeno besedilo. [Zadnja sprememba 27. jul. 2006]. [Citirano 27. jul. 2018; 07.12]. Dostopno na spletnem naslovu: http://pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=ZAKO4325#.

OŠ Vojnik

Marjana Rojc

MEDIACIJA KOT VZGOJNI POSTOPEK

MEDIATION AS EDUCATIONAL PROCEDURE

Povzetek

Vzgoja pomeni oblikovanje človekove osebnosti, tako duhovne kot značajske. Osnova vsakega vzgojnega procesa se postavi v družini, potem pa smo eden od dejavnikov oblikovanja človeka tudi učitelji. Vzgojnih stilov je več, vendar le-ti ne bodo predmet tega prispevka, temveč se bom osredotočila na enega izmed načinov reševanja vzgojne problematike – na mediacijo. To je proces, v katerem udeleženci (sprti) s pomočjo nevtralne osebe (mediatorja) poskušajo priti do sporazumne rešitve za svoj nesporazum. Mediaciji v šoli rečemo šolska mediacija. Le-ta največkrat poteka med dvema učencema. Tovrstnega reševanja sporov oz. konfliktov se na OŠ Vojnik poslužujemo dve leti in smo pri tem uspešni.

Ključne besede: vzgoja, mediacija, mediacijski postopek, mediator

Abstract

Education is a process in which human's personality is formed and that includes the spiritual and character component also. The basis of every educational process is set by the family and later on the teachers become one of the factors in the process through which a person is shaped. There are several different educational styles but they are not the topic of this article. However, the main focus will be on one specific way of problem solving – the mediation. That is the process in which participants (who are in conflict) try to find a reasonable, consensual solution to their problem with help that is provided by a neutral third party (the mediator). Mediation in school is called the school mediation and it is usually the process used to solve the problems between two pupils. This approach to problem solving has been successfully used by our school (OŠ Vojnik) for the last two years.

Key words: education, mediation, mediation process, mediator

1 Vzgoja kot del vzgojno-izobraževalnega procesa in reševanje konfliktov s pomočjo mediacije

Obdobje, v katerem živimo, je večkrat prežeto s slabo komunikacijo, s konflikti, neravnovesji in napetostmi. Prenekateri mladostnik se v času in prostoru, v katerem se nahaja, težko znajde, zato je še kako pomembno, da se razvije v osebnost, ki bo samozavestna in sposobna odprte komunikacije, pri čemer bo upoštevala potrebe, želje, pravice … samega sebe in drugih. Oblikovanju osebnosti rečemo vzgoja. Definicij le-te je veliko, sam pojem pa je zelo kompleksen. Vsi teoretiki pa se zagotovo strinjajo, da se vzgoja začne v družini. »Je odnos med starši in otroci, pri čemer ta odnos sooblikujejo oboji. Otrok ni le material, ki ga oblikujejo, obdelujejo starši, ampak je samostojna osebnost, ki se na sebi lasten način odziva na vse, kar se dogaja v njegovem okolju« (Žorž, 2005). Všeč mi je primerjava vzgoje z biskvitnim testom, ki jo v svoji knjigi *Izzivi sodobne vzgoje* poda Eva Hrovat Kuhar, ki pravi, da mora pri obeh biti ravno prav osnovnih sestavin, pri čemer osnovo vzgoje predstavljajo ljubezen, občutek za otroka, pametne meje in pravila in doslednost. Vse skupaj pa moramo prilagoditi svojemu družinskemu slogu, načinu in tempu življenja, vrednotam, temperamentu otroka …

Šola je vzgojno-izobraževalna ustanova, zato smo poleg staršev učitelji tisti, ki pomembno vplivamo na osebnostni razvoj posameznika. V praksi sta torej vzgoja in izobraževanje med seboj tesno povezana. »Oba namreč temeljita na prenosu spoznanj, stališč, vrednot, zahtev vzgojitelja na vzgajanca, učitelja na učenca« (Čuk in Lesar, 2009). »Pomembno je, da bi se zavedali, da se šolar v letih zorenja resnično zanima za lastno življenje in vztrajno išče pot do sebe in ne toliko do znanja« (Ščuka, 2007). Na OŠ Vojnik smo se zavezali, da bomo organizirali in oblikovali vzgojno in učno delo na tak način, ki bo upošteval otrokovo enkratnost, neponovljivost in individualnost, da bomo učencem zagotovili varno in spodbudno šolsko okolje, v katerem bodo lahko dosegli najboljše rezultate. Globalizacija in napredek tehnologije posegata in spreminjata življenjsko okolje otrok, saj se zmanjšuje čas, ki ga prebijejo z družino in v njej, zato smo na OŠ Vojnik v vzgojni načrt zapisali, da bomo v šolske in vzgojne programe vključevali vsebine, ki imajo v ospredju razvijanje in utrjevanje občečloveških in demokratičnih vrednot, da bomo posebno skrb namenili razvijanju odgovornosti za svoje vedenje, učenju socialnih veščin in različnim tehnikam reševanja problemov. Menimo, da je temeljni pogoj za uspešno opravljanje VIZ-dela je medsebojno spoštovanje vseh udeleženih, kar pomeni, da se

moramo zaposleni trudili pokazati spoštljiv odnos in primeren način komunikacije do sodelavcev, učencev in staršev (povzeto po: Vzgojni načrt OŠ Vojnik, 2017).

Cilji vzgojnega delovanja, ki jih imamo predstavljene v vzgojnem načrtu, so naslednji:

- razvijati občutek samospoštovanja,
- razvijati empatijo in spoštovanje do drugačnih,
- razvijati pozitiven odnos do dela,
- ponuditi učencem kakovosten pouk (Vzgojni načrt OŠ Vojnik, 2017).

Na OŠ se trudimo in sodelujemo vsi – učitelji (pomembno vlogo imajo učitelji razredniki) in ostali strokovni delavci, predvsem šolska svetovalna služba, učenci in starši. Le tako lahko učencem zagotavljamo varno in spodbudno učno okolje ter jih z zgledom vodimo v oblikovanje zdravih osebnosti.

Kot pedagoški delavci pa vemo, da vzgojna komponenta v šoli ne deluje vedno, zato občasno pride do manjših oz. večjih kršitev pravil šolskega reda. V ta namen imamo določene vzgojne postopke. Osnovni vzgojni postopek je seveda razgovor strokovnega delavca z učencem, pri čemer gre za sodelovanje in razjasnjevanje okoliščin in poteka določenega prekrška. Pri vzgojnih postopkih vedno upoštevamo načelo postopnosti. Na tem mestu pa bi se rada osredotočila na enega izmed postopkov reševanja vzgojne problematike – na mediacijo.

O mediaciji je bilo v bližnji preteklosti veliko govora. Gre za najbolj razširjeno metodo reševanja sporov. »Je alternativa nasilju, samopomoči in sodnim postopkom, razlikuje pa se tudi od svetovanja, pogajanj in arbitraže« (Šetinc Tekavc, 2002). Povedano preprosteje – mediacija je proces, v katerem udeleženci (sprti) s pomočjo nevtralne osebe (mediatorja) poskušajo priti do sporazumne rešitve za svoj konflikt. Mediacijo v šoli, seveda z določenimi prilagoditvami, imenujemo šolska mediacija in le-te se poslužujemo tudi na OŠ Vojnik. V šol. letu 2017/2018 pa sem kot mentorica usposabljala tudi šest učencev za izvajanje medvrstniške mediacije, tj. mediacije, pri kateri so mediatorji učenci in vodijo postopek med vrstniki.

2 Opis mediacijskega postopka

Ko govorimo o šolski mediaciji, imamo v mislih miren, konstruktiven in odgovoren način razreševanja konfliktov oz. sporov. Skoraj v celoti gre za spore med učenci. »Gre za proces, v katerem tretja, nevtralna stran pomaga sprtima stranema pri iskanju skupne rešitve, ki bo omogočila, da bosta obe strani iz spora odšli zadovoljni in opolnomočeni« (Prgić, 2010). Je tisti način reševanja sporov, ki v prvi vrsti spodbuja pozitivno komunikacijo in spodbuja učence k mirnemu reševanju konfliktov, krepi samozavest, spodbuja osebnostno rast in privzgaja k sprejemanju odgovornosti. S pomočjo mediacije prideta sprti strani do razrešitve spora oz. konflikta sami, pri čemer je potrebno poudariti, da gre za razrešitev, ki je sprejemljiva oz. ugodna za obe strani, torej za t. i. win - win situacijo. Mediator je le tisti, ki usmerja postopek, vendar pa ne ponuja in ne sprejema rešitev. Vodi postopek, zagotavlja nadzor nad konfliktom in uravnoteža moč med sprtima. Pomembno je, da je nevtralna oseba in da da to jasno vedeti tudi udeležencema.

Na OŠ izvajamo mediacijo po potrebi. Kadar (običajno) razrednik presodi, da gre za spor, ki bi bil primeren za alternativno obliko vzgojnega postopka, o tem obvesti mediatorja. Ker gre za mladoletne učence, za izpeljavo postopka seveda potrebujemo tudi soglasje staršev. Na tem mestu je potrebno poudariti, da so starši (do zdaj) tovrstnemu reševanju konfliktov naklonjeni. Sam postopek, akterje, način in mediatorja je predstavljen tako udeležencem kot tudi njihovim staršem oz. skrbnikom. Dogovorimo se za čas in prostor, v katerem bo potekalo mediacijsko srečanje. Pred začetkom samega postopka medianta (udeleženca mediacije) pozdravim in jima pojasnim, katera so pravila, s katerimi morata soglašati: obvezati se morata, da se bosta trudila rešiti problem, da drug drugemu ne bosta segala v besedo ali se kako drugače motila, da se ne bosta žalila ali poniževala ali celo fizično obračunavala drug z drugim, da bosta govorila resnico in da bosta spoštovala zaupnost postopka. Slednje velja tudi za mediatorja in to moramo udeležencema dati jasno vedeti. Z učencema moram vzpostaviti odnos, ki temelji na zaupanju, in jima dati občutek, da lahko povesta vse, ne glede na to, da so bile v poteku spora uporabljene žaljivke, kletvice ali drugi neprimerni izrazi. Mnogokrat se namreč zgodi, da je otrok zadržan in da si ne upa povedati, katere besede je uporabil bodisi sam ali jih je izrekel njegov nasprotnik. Pred samim postopkom je prav tako potrebno poudariti nepristranskost mediatorja. Slednjo kot mediator izražam tudi s svojo držo, kar pomeni, da moram sedeti

vzravnano, z nogami druga ob drugi, izogibam se nagibanja k eni ali drugi strani. Sledi odločitev o tem, kdo bo prvi začel. Medianta najprej povabim in če se kateri izmed njiju izpostavi, da bi rad pričel, mora s tem soglašati nasprotna stran. V nasprotnem primeru lahko mečemo kovanec. Vsakemu od udeležencev moram dati priložnost, da pove svojo plat zgodbe, pri čemer moram biti pozorna, da nobeden od njiju tudi po času pripovedovanja ne odstopa. Mnogokrat se da v samem postopku mediacije opaziti, kateri izmed učencev je šibkejši člen. V tem primeru moram kot mediator poskrbeti, da le-tega opolnomočim.

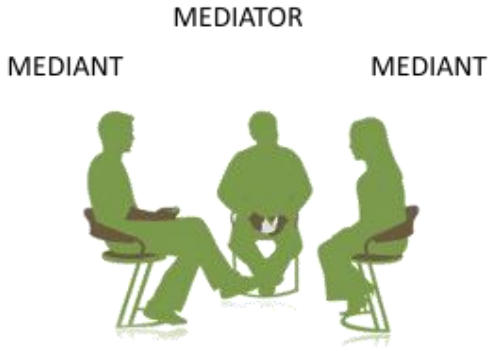

Slika 42: Položaj mediatorja in mediantov v mediacijskem postopku (https://www.google.si/search?q=mediacija+v+%C5%A1oli&rlz=1C1GGRV_enSI751SI752&source=lnms&tbm=isch&sa=X&ved=0ahUKEwilkJumx9PcAhUPJ1AKHQw3A5YQ_AUICigB&biw=1440&bih=788#imgrc=yn9-9uEiJEJw6M:)

Mediatorjevo temeljno orodje so vprašanja. Začne z otvoritvenimi vprašanji, sledijo uvodna, potem informativna in odprta vprašanja (slednja so najpomembnejša). Mediator uporablja tudi zaprta vprašanja, s katerimi preverja povedano, hipotetična in vprašanja za razčiščevanje, povezovalna in vprašanja s »kaj«, reflektivna in strateška vprašanja, vprašanja izbire, potem tista za fokusiranje in na koncu vprašanja, ki pripeljejo do rešitev, ter vprašanja za preverjanje sporazuma. Pomembno je tudi povzemanje. Učencem vedno povem, da se jim bo to morda zdelo smešno, saj bom ponavljala kot papagaj, a gre le za to, da preverim, če sem povedano prav razumela. Ko medianta razrešita spor in prideta do sporazuma, je le-tega potrebno zapisati, pri čemer moramo biti pozorni, da smo natančni: kdo, komu, kaj, kdaj (datum, čas), kje, kako. Vedno se kot mediator zavežem, da bom zadeve tudi preverila, kar zares storim. Ne morete si misliti, kako veliko to učencem pomeni!

Vsak mediacijski postopek je za mediatorja, pa nenazadnje za mediante tudi, izziv. Mnogokrat si kot mediator ustvarim neko sliko o določenem pripetljaju, vedno pa se moram potruditi, da ne sodim, da sem popolnoma nepristranska. In to morajo začutiti tudi učenci medianti.

In na katere ovire sem v dosedanjih postopkih naletela? Z učenci smo večkrat prišli do t. i. mrtve točke. Takrat sem običajno na to opozorila in učenci so se z le-te premaknili sami, saj so uvideli, da smo obstali. V nasprotnem primeru sem se vrnila k izhodiščnemu namenu mediantov ali na skupno točko, ki sta jo medianta v procesu že prepoznala. Prav tako se je že zgodilo, da je eden od mediantov lagal, kar sem takoj zaznala ali pa sem že pred postopkom slišala mnenja kolegov oz. drugih učencev o poštenju tega učenca. Najbolje je, ko o mediantih ne veš ničesar in ne poznaš njune zgodbe. V tem primeru si lahko najbolj nepristranski. Če pa kot mediator ugotoviš, da eden izmed mediantov laže, v prvi vrsti še enkrat oba opozoriš (OBA, saj na ta način pridobiš večje zaupanje), da morata govoriti resnico. V skrajnem primeru se lahko organizirajo ločena srečanja ali poprosi za mnenje drugih učencev oz. prič. V slednjem primeru mora mediator pridobiti soglasje obeh učencev. Tega na OŠ Vojnik še ni bilo potrebno storiti.

3 Zaključek

Uspeh razreševanja sporov oz. konfliktov, za katere smo na OŠ Vojnik kot alternativo vzgojnim ukrepom izbrali mediacijo, je stoodstoten, zato lahko trdim, da cilje dosegam. V šol. letu 2017/2018 sem kot mentorica začela z usposabljanjem osmo- in devetošolcev za vrstniško mediacijo, tako da se bomo na OŠ Vojnik lotili tudi tega. Poleg tega mediacijske veščine dnevno uporabljam pri komunikaciji z učenci. Še vedno pa je po vsakem mediacijskem postopku najboljši občutek hvaležnosti in zaupanja s strani učencev. Le-ti na mediatorja gledajo z drugačnimi očmi. Lepo je, ko nekomu lahko pomagaš in ga sooblikuješ ter pri tem veš, da delaš prav.

Razreševanje sporov s pomočjo mediacije in posledično s tem tudi oblikovanje osebnosti posameznikov pozdravljam. Menim, da je potrebno v vsakdanje sporazumevanje vpeljati več asertivne komunikacije in morda je osnovna šola ravno pravi prostor, da s tem začnemo.

4 Viri in literatura

1. HROVAT Kuhar, E. *Izzivi sodobne vzgoje*. 1. izdaja. Dob pri Domžalah: Miš. 2017.
2. PEČEK Čuk, M. in LESAR, I. *Moč vzgoje.* 1. izdaja. Ljubljana: Tehniška založba. 2009.
3. PRGIĆ, J. *Šolska in vrstniška mediacija: vse, kar morate vedeti o mediaciji v šoli.* 1. izd. Griže: Svetovalno-izobraževalni center MI. 2010.
4. ŠČUKA, V. *Šolar na poti do sebe.* 1. izdaja. Radovljica: Didakta. 2007.
5. ŠETINC Tekavc, M. *Sporazumno reševanje sporov v teoriji in praksi.* 1. izd. Tržič: Učila international. 2002.
6. *VZGOJNI načrt OŠ Vojnik.* [Online]. OŠ Vojnik. [Povzeto 5. avg. 2018; 16.15]. Dostopno na spletnem naslovu: http://193.2.12.193/solski_pravilniki/vzgojni_nacrt/vzgojni-nacrt-(okt-2016).pdf.
7. ŽORŽ, B. *S pravimi vprašanji do rešitve vzgojnih zadreg.* 1. izd. Koper: Ognjišče. 2005.

5 Priloge

Priloga 1: Primer mediacijskega dogovora

OŠ VOJNIK

MEDIACIJSKI DOGOVOR

Datum: _____

Ime in priimek učenca: _____

Ime in priimek učenca: _____

Ime in priimek mediatorja: _____

PRAVILA MEDIACIJSKEGA PROCESA

- Obveževa se, da se bova trudila rešiti spor oz. konflikt.
- Ne bova si segala v besedo ali se kako drugače motila.
- Ne bova se žalila in ne poniževala.
- Ne bova fizično nasilna.
- Govorila bova resnico.
- Spoštovala bova zaupnost postopka (razen v primeru nevarnosti, da bi eden od sprtih poškodoval sebe ali koga drugega).

S svojim podpisom potrjujeva, da sva seznanjena s pravili mediacijskega procesa in da z njimi soglašava.

Učenec: _____ Učenec: _____

Kratka obrazložitev spora oz. konflikta:

_____

_____

_____

_____

_____

Sporazumna rešitev spora oz. konflikta:

_____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

S podpisom potrjujeva, da se z rešitvijo strinjava.

Učenec: _____ Učenec: _____

Mediator: _____

Datum preverjanja mediacijskega dogovora: _____

Opombe:

_____

_____

_____

Mediator: _____

Prva osnovna šola Slovenj Gradec

Nataša Rotovnik Sukič

KULTURNI UTRINKI DOMAČEGA KRAJA IN BLIŽNJE OKOLICE

THE CULTURAL HERITAGE OF OUR HOMETOWN AND SURROUNDINGS

Povzetek

Poznavanje kulturne dediščine domačega kraja je eden od pomembnih elementov posameznikove splošne razgledanosti. K pridobivanju tovrstnih znanj lahko ob tesnem sodelovanju z različnimi zunanjimi sodelavci oz. institucijami kot šola veliko pripomoremo. Učitelji pri svojem delu nemalokrat ugotavljamo, da učenci svoj domač kraj in bližnjo okolico premalo poznajo, prav tako njegovo zgodovino in osebnosti, ki so ga zaznamovale. Iz vseh navedenih razlogov smo organizirali kulturni dan za učence predmetne stopnje, v okviru katerega so spoznavali zgodovino domačega kraja in njegove bližnje okolice ter osebnosti, ki so ga zaznamovale. Učenci so bili z izvedenim kulturnim dnem zadovoljni, presenetila so jih nekatera dejstva o zgodovini kraja, ljudeh, ki so soustvarjali njegovo preteklost. Tudi v prihodnjih letih se bomo trudili, da bomo pripravili kulturni dan na to temo, ga obogatili z novimi vsebinami, učence še bolj aktivno vključili v delo, sledili pa bomo vertikalnemu izvajanju dneva dejavnosti, da vsi učenci spoznajo vse vsebine.

Ključne besede: kulturni dan, kulturna dediščina, domači kraj, znamenite osebnosti

Abstract

Knowing the cultural heritage of the hometown is one of the important elements of the individual's general knowledge. To acquire such skills, school can help in close cooperation with various external associates and institutions. Teachers often find that pupils do not know enough about their hometown and neighborhood, as well as its history and famous personalities, who marked it. For all of the above reasons, we organized a cultural day for pupils from 6th to 9th grades, in the framework of which they learned about the history of the hometown and its surroundings and the personages that marked it. Pupils were satisfied with the cultural day, surprised by some of the facts about the history of the town and people who co-created its history. In the coming years, we will try to prepare a cultural day on the topic of acquaintance with the cultural heritage of the hometown, enrich it with new contents, actively engage students in work, and follow the vertical implementation of the day of activity, so all the pupils will get to know all the contents.

Key words: cultural day, cultural heritage, hometown, famous people

1 Predstavitev teme oz. dejavnosti s teoretičnimi izhodišči

Dnevi dejavnosti so del programa osnovne šole, katerega vsebino v svojem letnem delovnem načrtu določi oz. opredeli izobraževalni zavod oz. šola sama, pri tem pa upošteva, da v vsebino in organizacijo dela vključuje medpredmetne povezave, pridobivanje, poglabljanje, povezovanje in utrjevanje znanja z različnih področij. Pri načrtovanju in organizaciji dni dejavnosti je smiselno upoštevati oz. vanje vključevati aktualne dogodke v ožjem družbenem okolju. Tako si učenci širijo znanje in splošno razgledanost ter sledijo dogodkom, ki se odvijajo v njihovem kraju in okolici, dogajanje pa znajo smiselno povezati s svojim vedenjem in znanjem o domačem kraju in njegovi bližnji okolici ter ga tako nadgradijo (Koncept dni dejavnosti, 2018).

Slovenj Gradec je v letu 2017 praznoval 750-letnico obstoja, saj se kot mesto omenja že od leta 1267 in tako sodi med naša najstarejša mesta. Ob tej častitljivi obletnici je v samem mestu potekalo veliko prireditev, dejavnosti, s katerimi se mu je namenila posebna pozornost.

Poznavanje domačega kraja in njegove bližnje okolice je pomemben element v razvoju splošne razgledanosti posameznika ter pri pridobivanju vseživljenjskega znanja. Potrebno je razvijati pozitiven in spoštljiv odnos mladih do kulturne dediščine, kulture, tradicije, umetnosti in zgodovine domačega kraja, saj se s tem poleg znanja krepi tudi pripadnost kraju. V Slovenskem etnološkem leksikonu (2007) je opredeljeno, da je temeljna funkcija kulturne dediščine »… v njenem neposrednem vključevanju v sodobno življenje, predvsem v vzgojo, gospodarstvo in turizem, posredovanje znanja iz preteklih obdobij, krepitev narodove samobitnosti in kulturne identitete.«

Kulturne vrednote so skupek dosežkov človeške družbe, ki so rezultat človekovega delovanja in ustvarjanja skozi pretekla obdobja. Zaradi avtentičnosti (neponarejenosti, izvirnosti) in izjemnosti jim pripisujemo veliko vrednost. Varstvo in ohranjanje kulturne dediščine sta tudi v državnem interesu, saj je dediščina izjemnega pomena pri oblikovanju naše kulturne in tako tudi nacionalne identitete (Kulturne vrednote, 2018).

Kulturna dediščina je bogata zakladnica znanja, rezultat ustvarjalnosti človeka in njegovega delovanja. Ljudje so ustvarjali za ljudi in pomembno je, da to vedenje in bogastvo prenašamo na mlajše rodove, saj nam pomaga razumeti preteklost, sedanjost in tudi prihodnost.

Kulturna dediščina je povsod okoli nas, v mestih, vaseh, knjižnicah, muzejih … in ob spoznavanju in prenašanju le-te na mlajše generacije veliko pripomorejo tudi strokovnjaki, zaposleni v teh institucijah.

Ohranjanje in varovanje dediščine je skrb celotne družbe in vsakega posameznika, zato je treba kulturno dediščino vključiti v aktivno vsakodnevno življenje. Pri tem veliko vlogo opravljajo muzeji in zavodi za varstvo kulturne dediščine, ki evidentirajo, hranijo, proučujejo in izobražujejo kadre na tem področju, nudijo pa tudi pomoč in svetovanje fizičnim osebam, lastnikom predmetov kulturne dediščine v zasebni lasti. Pri varovanju spomenikov lokalnega pomena je ozaveščenost lokalnih skupnosti in posameznikov izjemno pomembna (Kulturne vrednote, 2018).

Učitelji pri svojem učnem delu nemalokrat ugotavljamo, da učenci svoj domač kraj in bližnjo okolico premalo poznajo, prav tako njegovo zgodovino in osebnosti, ki so ga zaznamovale.

S tem namenom smo ob slovenskem kulturnem prazniku organizirali kulturni dan z naslednjimi cilji:

- spoznavanje zgodovine domačega kraja in bližnje okolice;
- spoznavanje znamenitih osebnosti domačega kraja in bližnje okolice, njihovo življenje, delo;
- boljše poznavanje kulturnih institucij domačega kraja in bližnje okolice;
- poglabljanje znanja o kulturni dediščini in zavedanje o pomembnosti le-tega;
- krepitev domoljubja ter pripadnosti kraju.

Kulturni dan smo načrtovali za učence od 6. do 9. razreda, za vsak razred svojo temo in različne aktivnosti, začetek kulturnega dne pa je bil skupen, in sicer kulturna prireditev ob slovenskem kulturnem prazniku, ki je potekala v avli šole. Kulturno prireditev so vodili člani šolskega radia, na njej pa so se predstavili učenci s svojimi pesmimi, poustvarjalnimi besedili ob pesmih Franceta Prešerna (gazele, sodobne različice Povodnega moža), kitaristi in citrarji naše šole, ki sicer svoje znanje uspešno pridobivajo na Glasbeni šoli Slovenj Gradec, plesalke in pevski zbor.

Drugi del smo izvedli izven šole s pomočjo zunanjih sodelavcev različnih institucij. Ob rednem pouku le-te zaradi časovne omejitve težje obiščemo, zato je bila takšna organizacija dela v okviru dneva dejavnosti dobra izbira. Pri tem je bilo potrebnega kar nekaj usklajevanja, potrebno je bilo izdelati natančno časovnico, saj so bili posamezni razredi razdeljeni v dve skupini, da je delo lažje potekalo, potrebno pa je bilo upoštevati tudi čas prehoda iz enega na drug kraj, saj je vsak razred obiskal vsaj dve destinaciji oz. kulturni ustanovi.

Pri organizaciji dejavnosti je bilo naše vodilo tudi medpredmetno povezovanje zgodovine, slovenščine, likovne in glasbene umetnosti ter knjižnično informacijskih znanj.

Sam koncept kulturnega dne smo med načrtovanjem le-tega predstavili učiteljem predmetne stopnje, ki so podali še svoje ideje, predloge in mnenja, vsak z zornega kota svojega predmeta, ter tako pripomogli k večji tematski pestrosti in boljši organizaciji dneva dejavnosti.

2 Opis dejavnosti

Dejavnosti so za posamezne razrede potekale na različnih lokacijah, kjer so učenci spoznavali zgodovino mesta, njegove bližnje okolice in kulturne osebnosti.

Zaradi večjega števila učencev smo morali dejavnosti po posameznih razredih razdeliti v dva dela, saj je bilo delo v manjših skupinah lažje izvedljivo.

2.1 Srednjeveški Slovenj Gradec

Šestošolci so najprej spoznavali srednjeveški Slovenj Gradec in se tako odpravili na pot po starem mestnem obzidju. V mestnem jedru jih je pred Koroškim pokrajinskim muzejem Slovenj Gradec sprejel sodelavec muzeja, ki jih je popeljal po poti ostankov mestnega obzidja, s katerim so mesto obdali v srednjem veku. Tako so šestošolci spoznavali zgodovinski utrip mesta. Presenečala so jih mnoga dejstva, kot npr.: kako so leta 1480 mesto napadle kobilice, ki so pojedle ves letni pridelek in je zato v mestu nastopila huda lakota; da je mesto v preteklosti doživelo veliko požarov, saj je bila večina hiš lesenih in kritih s slamo; da so v mestu večkrat pustošili Turki in za sabo puščali velika razdejanja.

Najbolj se jim je v spomin vtisnila legenda o nastanku Slovenj Gradca, ki je sicer plod ljudske domišljije, pa vendar na slikovit način izpove, da je bilo na tem mestu, med Uršljo goro in

Pohorjem, nekoč jezero. Na eni strani le-tega je živel grof s hčerjo, na drugi graščak s sinom. Mlada dva sta se skrivno srečevala s čolni in nekega dne se je čoln grofove hčere zaradi nevihte prevrnil in ta je utonila. Oče je dal prekopati hrib Rahtel, da bi našel njeno truplo. In ko je voda odtekla, je na dnu jezera, kjer je našel mrtvo hčer, dal postaviti cerkev.

Povedali so, da se jim zdi legenda zelo resnična, saj v jedru mesta res stoji cerkev svete Elizabete, samo mesto je obdano s hribi, tako da bi v kotlini nekoč lahko bilo jezero, prav tako pa se ob hribu Rahtel slovenjgraška kotlina odpira proti Dravski dolini, po kateri naj bi odtekla voda.

V drugem delu so na temo te legende in starega mestnega obzidja v šoli likovno ustvarjali v tehniki oglje. Pri tem delu sta jih vodila učiteljica slovenščine, s katero so prebirali še nekatere stare zgodbe o Slovenj Gradcu, in učitelj likovne vzgoje, ki jih je usmerjal pri likovnem ustvarjanju. Svoja dela so ob koncu razstavili v šolski avli.

Učenci so povedali, da v vsakdanjem sprehodu po mestu prej niso namenili toliko pozornosti ostankom mestnega obzidja, nekateri ga prej niti niso opazili, čeprav je še danes dobro vidno za Ozko, Meškovo ter Cankarjevo ulico in ob obnovljeni graščini Rotenturn.

2.2 Franc Ksaver Meško

Pisatelj in duhovnik Franc Ksaver Meško, sicer rojen v Prekmurju, je večji del svojega življenja preživel na Selah, kjer je služboval v cerkvi pri svetem Roku. Učencem je v zvezi z njim poznana Knjižnica Ksaverja Meška Slovenj Gradec in Meškova ulica v starem mestnem jedru, a na vprašanje, kdo je bil ta gospod, jih večina ni poznala odgovora, razen redkih posameznikov, ki živijo na Selah, kjer je Meško zaradi svojega duhovniškega dela precej bolj poznan, in so tam prva leta obiskovali našo podružnično šolo.

Prav zaradi tega, da obudimo spomin na marsikdaj že pozabljenega duhovnika in pisatelja, so se sedmošolci odpravili v Koroški pokrajinski muzej, kjer jih je pričakala kustosinja in jih popeljala v Meškovo spominsko sobo. Tam so si ogledali različne osebne predmete iz njegovega življenja (oblačila, torbo, popotno palico, dele pohištva), zbrana dela, kiparske in slikarske upodobitve, najbolj pa jih je presenetila njegova posmrtna maska.

Kustosinja jim je prebrala tudi odlomek iz zbirke mladinskih črtic in povesti Mladim srcem, a učencem njegova besedna umetnost ni najbolj blizu.

Po obisku muzeja so se odpravili na sprehod po Meškovi ulici do Trga svobode, kjer je med cerkvijo in župniščem postavljen tudi Meškov doprsni kip. Priznali so, da ga do takrat na obhodu po mestu velikokrat niso opazili oz. niso vedeli, kdo je bil ta gospod Meško.

V drugem delu so obiskali njim dobro poznano Knjižnico Ksaverja Meška Slovenj Gradec, ki nosi njegovo ime že od leta 1974. V uvodnem delu jim je knjižničarka povedala še nekaj zanimivosti iz Meškovega življenja, nato pa je sledila popolnoma druga tema, projekt Rastem s knjigo, nacionalni projekt s ciljem spodbujanje bralne kulture in seznanjanje učencev z novostmi na področju mladinskega leposlovja. Tako jih je knjižničarka povabila v prijetno zastekljeno dvorano, kjer jim je na izredno zanimiv in prepričljiv način predstavila knjižne novosti. Odstrla jim je le delčke zgodb, konec je pustila skrivnostno zavit. Tako so učenci na koncu z vso radovednostjo prosili za seznam knjižnih novosti, katerega so potem v obliki plakata razstavili v šolski knjižnici in tako k zanimivemu branju prav gotovo pritegnili še marsikaterega učenca naše šole.

Ob koncu so seveda prejeli vsak svoj izvod izbrane knjige, ki jo sedmošolcem podarja Javna agencija za knjigo RS.

Morda bi lahko v prihodnjih letih, glede na to, da je Meško učencem kar tuj, organizirali še drugo obliko dneva dejavnosti, športni dan, in se odpravili na pohod po Meškovi poti, pohodniški poti, ki jo je on sam pogosto prehodil, vodi pa od cerkve sv. Roka do cerkve sv. Neže in nazaj k sv. Roku. Sama pot je sicer dolga kar 14 kilometrov, morali bi jo malce skrajšati in prilagoditi, prav gotovo pa bi na njej Meška še bolje spoznali in ga učencem približali na drugačen način.

2.3 Hugo Wolf in sveta Elizabeta

Osmošolci so v prvem delu kulturnega dne obiskali rojstno hišo Huga Wolfa, skladatelja iz obdobja romantike in mojstra samospevov. V okviru pedagoškega programa, ki ga izvajajo v spominskem muzeju oz. skladateljevi rojstni hiši na Glavnem trgu v Slovenj Gradcu, so učenci spoznavali njegovo življenje od rojstva do smrti. Ob tem so dobili tudi učni list, ki so ga v okviru izvajanja delavnice izpolnili. Ogledali so si ohranjene skladateljeve predmete, seznanili pa so se tudi s samospevom, Wolfovim najmočnejšim ustvarjalnim področjem, in le-temu tudi prisluhnili.

Učence je presenetilo dejstvo, da je v tej hiši pred leti delovala glasbena šola, nekateri so to vedenje imeli, saj so jo obiskovali njihovi starši. Učencem, ki obiskujejo glasbeno šolo, je rojstna hiša Huga Wolfa malo bolj poznana, saj se kdaj udeležijo kakšnega koncerta, ki poteka v manjši koncertni dvorani.

V drugem delu so se po Glavnem trgu napotili do najstarejše zgradbe v mestu, do baročne cerkve svete Elizabete, ki je bila zgrajena v 1. polovici 13. stoletja. Tam sta jih pričakali sodelavka Koroškega pokrajinskega muzeja in naša učiteljica glasbe. Predstavili sta jim baročni oltar ter druge značilnosti cerkve, seveda pa ni manjkala zgodba o sveti Elizabeti, ki je v času svoje življenja delovala dobrodelno. Učenci so bili presenečeni nad zgodbo iz njenega življenja oz. legendo o vrtnicah, ki je upodobljena na stranski steni cerkve. Hrana, ki jo je nesla ubogim v svoji košari, se je ob srečanju z njenim tastom spremenila v dišeče in cvetoče vrtnice, čeprav je bila zima.

Ta zgodba je v njih sprožila zanimanje za svetnico in vodičko so spraševali po razlagah ostalih upodobitev svete Elizabete na zidovih cerkve. Presenetilo jih je tudi dejstvo, da je Elizabeta Ogrska, kateri je cerkev posvečena, madžarskih korenin in da je sveta Elizabeta zavetnica našega mesta.

Nato so si ogledali še kor, na katerem jim je učiteljica glasbe predstavila orgle, ki so zazvenele ob skladbi baročnega skladatelja Johanna Sebastiana Bacha. Zaigrala jim je skladbo Toccata in Fuga v D-molu. Tako so imeli učenci možnost spoznati zgradbo tega mogočnega glasbila in mu tudi prisluhniti. Ker so pri pouku glasbe navajeni na izvajanje skladb predvsem na klavirju, jih je le-to navdušilo. Igranje orgel so želeli poskusiti tudi nekateri učenci, ki se v glasbeni šoli učijo igranja klavirja, a so kaj kmalu ugotovili, da igranje instrumenta s tipkami in mnogimi piščalmi ni prav nič enostavno.

2.4 Lovro Kuhar - Prežihov Voranc

Korošci smo ponosni na plodovitega pisatelja Lovra Kuharja, bolj znanega pod psevdonimom Prežihov Voranc, in mnenja smo, da mora vsak naš učenec vsaj enkrat v osnovni šoli obiskati Prežihovino, njegovo domačijo. Tako smo prvi del kulturnega dne za devetošolce organizirali v bližnjih Kotljah. Na Prežihovini jim je kustosinja razkazala domačijo in podrobneje predstavila življenje Voranca in njegove družine. Učenci so marsikateri podatek že poznali in ga zato lažje

povezali oz. nadgradili s predhodnim znanjem, saj Prežihovega Voranca po učnem načrtu za slovenščino podrobneje obravnavamo v 7. razredu, njegova dela pa v okviru domačega branja prebirajo tudi v 9. razredu.

Štirje devetošolci so pred samim kulturnim dnem pripravili tudi kviz o Prežihovem Vorancu in le-tega so nato izpeljali pred njegovim spomenikom tik nad Prežihovo bajto.

V drugem delu jih je pot vodila na Ravne na Koroškem, v Osrednjo koroško knjižnico dr. Franca Sušnika. Mnogi naši učenci srednje šolanje nadaljujejo na gimnaziji ali kakšni drugi srednji šoli na Ravnah, zato se nam zdi prav, da že prej spoznajo to knjižnico, ki jo bodo v prihodnjih letih prav gotovo pogosto obiskovali in je locirana v neposredni bližini prej omenjenih srednjih šol. V njej so si vodeno ogledali Vorančevo spominsko sobo, v kateri hrani knjižnica vse domače izdaje njegovih del ter prevode v nekatere tuje jezike, na stenah pa je slikovito prikazana fotoreportaža o njegovem življenju in delu.

Knjižničarka jim je razkazala tudi vse oddelke knjižnice, študijski oddelek z domoznansko in drugimi posebnimi zbirkami, oddelek za odrasle, otroke in mladino, jim predstavila zgodovino knjižnice, njen današnji pomen ter dejavnosti in jih povabila, naj knjižnico še kdaj obiščejo, saj kot osrednja območna knjižnica za Koroško nudi veliko gradiva. Nekatere učence je navdušil predvsem stari del knjižnice, saj so to prostori bivšega ravenskega gradu, najbolj pa jih je presenetilo, da ima knjižnica tudi stripoteko.

3 Zaključek

Z izvedbo kulturnega dne smo bili zadovoljni, prav tako so svoje zadovoljstvo pokazali tudi učenci, saj imajo radi drugačne oblike dela oz. učno delo tudi izven prostorov šole. Morda so jim bile nekatere teme oz. osebnosti manj zanimive, predvsem sedmošolcem, ki so spoznavali Franca Ksaverja Meška, a so na evalvaciji, ki je za vse razrede potekala naslednji dan pri pouku slovenščine, bili mnenja, da je vendarle dobro, da so izvedeli več o človeku, po katerem nosi ime ena od slovenjgraških ulic ter knjižnica.

Ostali razredi so kulturni dan pozitivno ovrednotili, najbolj jih je prevzel sprehod ob starem mestnem obzidju in zgodbe iz preteklosti mesta.

V nadaljnjem izvajanju tega kulturnega dne bomo razmislili o tem, kako bi lahko bili učenci sami še bolj aktivni, razmislili pa bomo še o drugih temah, ki bodo bogatile poznavanje kulturne dediščine našega kraja. Sledili bomo tudi vertikalnemu izvajanju kulturnega dne na predmetni stopnji, saj se nam zdi pomembno, da vsi učenci spoznajo predstavljene vsebine.

Sama sem mnenja, da je to področje zelo pomembno, saj se velikokrat sprehajamo po mestu mimo stavb, spomenikov in drugih znamenj, pa jih morda niti ne opazimo niti ne poznamo njihovega pomena.

4 Viri in literatura

1. ČUK, S. *Svetnik za vsak dan*. Prenovljena in razširjena izd. Koper: Ognjišče. 2016.
2. *KONCEPT dni dejavnosti*. [Online]. [Citirano 3. avg. 2018; 17.15]. Dostopno na spletnem naslovu: http://www.mizs.gov.si/fileadmin/mizs.gov.si/pageuploads/podrocje/os/devetletka/program_drugo/Dnevi_dejavnosti.pdf.
3. *KULTURNE vrednote.* [Online]. [Citirano 21. avg. 2018; 22.25]. Dostopno na spletnem naslovu: http://www.cpi.si/files/cpi/userfiles/TrajnostniRazvoj/09_Kulturne_vrednote.pdf.
4. *SLOVENJ Gradec skozi čas: predstavitev domačega kraja*. 1. izd. Slovenj Gradec: Druga osnovna šola Slovenj Gradec. 2003. Str. 36.
5. *SLOVENSKI etnološki leksikon.* 1. ponatis. Ljubljana: Mladinska knjiga. 2007. Str. 344.
6. *UČNI načrt za slovenščino*. [Online]. [Citirano 6. avg. 2018; 10.35]. Dostopno na spletnem naslovu: http://www.mizs.gov.si/fileadmin/mizs.gov.si/pageuploads/podrocje/os/prenovljeni_UN/UN_slovenscina_OS.pdf.

Šolski center Celje

Srednja šola za storitvene dejavnosti in logistiko

Ksenja Rožanski Fidler

VZGOJA Z VIDIKA ZGODBE

UPBRIGING FROM STORYTELLING PERSPECTIVE

Povzetek

Živimo v svetu nenehnega napredka, sodobne tehnologije, ki postaja zastarela v nekaj tednih, mesecih. Vzgoja ne more tekmovati z vsemi modernimi napravami in z računalniškimi aplikacijami, ki naj bi izboljšale in olajšale naše vsakdanje življenje. Bolj kot se v naše življenje »vmešavajo« napredne tehnologije, bolj se posamezniki in skupine zatekajo v tradicionalne načine bivanja. Tako se je tudi področje vzgoje obrnilo h koreninam. Večkrat smo seznanjeni s pripovedovanjem zgodb kot načina terapije za vedenjsko problematične otroke. Vendar lahko zgodbe uporabljamo tudi pri vsakodnevni vzgoji naših otrok, učencev in dijakov. Zgodbe služijo kot pomoč pri reševanju osnovnih razvojnih in duševnih potreb. Prednost pripovedovanja zgodb zasledimo tudi v razredu kot pomoč k večji motivaciji dijakov in način spodbujanja njihove kreativnosti. Zgodbe dijake spodbudijo k aktivnemu vključevanju k pouku in njihov osebnostni napredek.

Ključne besede: vzgoja, pripovedovanje zgodb, uvodna motivacija, aktiven pouk

Abstract

We live in a world of constant progress. In a world of modern technology which can become out of date in a few weeks, months. Upbringing cannot compete with all the modern gadgets and computer applications, which purpose is to make our life easier to live. The more the modern technology takes over our life, more individuals and groups of people are falling back on the traditional ways of living. This is also recognized in the field of education. We are often acquainted with the roll of storytelling as a way of therapy for children with behaviour disorder. But storytelling can be used in upbringing of our children, pupils and students. Stories can benefit solving basics development and mental needs. The advantage of storytelling can also be seen in a classroom as a help for motivation of students and a way of encouraging their creativity. Stories must stimulate students to become more active in class and to enable their personal progress.

Key words: upbringing, storytelling, motivation, active school lessons

1 Pripovedovanje zgodb

Zgodovina zgodb je stara toliko kot človeštvo. Njihova uporaba je nekoč v vzgoji imela velik pomen. Zgodbe spominjajo na pravljice in se jih z napačnim pogledom obravnava kot otroško gradivo za lahko noč. Avtorica Suzan Perrow gleda na zgodbe iz vidika zdravljenja različnih vedenjskih težav in premagovanje različnih starostnih vedenjskih oblik. Razcvet zgodb kot oblika vzgoje je v porastu predvsem kot odgovor novim elektronskim izumom. Zgodbe predstavljajo odgovor na »izgubo« neposredne komunikacije Pripovedovalci zgodb se zanašajo na starodavno ljudsko izročilo, hkrati pa spodbujajo lastno domišljijo s pisanjem svojih zgodb. Zgodbe se lahko ustvarijo za vsako priložnost v razvoju otrok, mladostnikov in nenazadnje tudi odraslih. Preko zgodb se prebudi naša domišljija, zavedanje svojih zmožnosti in lastne identitete (Perrow, 2018). Medtem ko se mlajši otroci lažje poistovetijo z glavnimi protagonisti zgodb ter prevzamejo ponujene ideje in rešitve svojih težav, vidijo mladostniki v zgodbah več spodbude k motivaciji. Mladostnikom zgodbe predstavljajo življenjske situacije v katerih so se lahko tudi sami znašli in niso znali primerno reagirati ter jim tako nudijo dobro popotnico za nadaljnjo življenje.

Vsaka zgodba resnično zaživi, ko jo pripovedujemo. Zgodbe lahko dosežejo poslušalca na dva načina (Perrow, 2018):

- zgodbo preberemo,
- zgodbo pripovedujemo.

Večji učinek ima zgodba na poslušalca, ko jo pripovedujemo. Tekom pripovedovanja lahko stopnjujemo napetost zgodbe z intonacijo, gestikuliranjem in mimiko. Predvsem pomembno je, da pri mladoletnih poslušalcih krepimo koncentracijo, ki jo po mnenju avtorice knjige Zdravilne zgodbe za vedenjske izzive, Susan Perrow »otroci televizije« primanjkujejo. Pri pripovedovanju zgodb moramo le te izbrati glede na občinstvo, ki bo sprejemalo naše pripovedovanje.

Zgodbe se razlikujejo med seboj po povezanosti (Perrow, 2018):

- od kratkih do dolgih,
- od smešnih do resnih,
- od lokalnih do globalnih,
- od preprostih do kompleksnih,

- od splošnih do specifičnih.

Predvsem zadnje zgodbe s seznama na mladostnike pri šolskih urah najbolj apelirajo. Aktivno vključevanje dijakov v potek pouka spodbuja njihovo motivacijo ter vpliva na kognitivno razmišljanje.

V literaturi lahko zasledimo zgodbe, ki so namenjene mladostnikom v njihovem obdobju izpopolnjevanja v odrasle ljudi. Zgodbe so lahko podane z razlago, ki je namenjena mladim za lažje razumevanje posameznih zgodb. Mladostnikom lahko preko zgodb na zelo eleganten in nevsiljiv način predstavimo svet vrednot, ki so za vsako družbo ključnega pomena. Bennett v knjigi Moralne vrednote za mlade s pomočjo zgodb opredeli deset ključnih vrednot:

- samodisciplino,
- sočutje,
- odgovornost,
- prijateljstvo,
- delo,
- pogum,
- vztrajnost,
- poštenost,
- zvestobo,
- vero.

Zgodbe, ki jih Bennett uporablja, izvirajo iz starega ljudskega izročila, a vendar imajo ogromen pomen in nauk. Primer kratke zgodbe, ki je namenjena spodbujanja mladih, da opravijo svoje dolžnosti in se zavedajo pomena dela kot neizogiben del vsakdana je znana *Ezopova basen – Kmet in njegovi sinovi (Bennett, 2004):*

»Kmet je tik pred smrtjo želel svojim sinovom razkriti pomembno skrivnost. Poklical jih je k sebi in rekel: »Sinovi moji kmalu bom umrl. Zato bi rad, da veste, da je v mojem vinogradu skrit zaklad. Kopljite in našli ga boste.« Takoj ko je umrl, so sinovi prijeli lopato in vile in večkrat premetali zemljo v vinogradu, da bi našli zaklad, ki naj bi bil zakopan tam. Našli niso ničesar, toda trte, ki so bile zaradi tega tako temeljito okopane, so obrodile kot še nikoli doslej.«

Nauk basni je, da se s trdim delom dosežemo bogastvo. Mladostnikom, ki bodo po končanem šolanju vstopili na trg dela, zgodba predstavi pomen dela in vztrajnosti za doseganje lastnih ciljev.

2 Zgodbe za vzgojo

Zgodbe obstajajo že toliko časa kot obstaja človeštvo. Poznali so jih že v pradavnini, kjer so pomenile prenos znanja s starejše na mlajšo generacijo. Zgodbe so pomagale razumeti delovanje in življenje naših prapradedkov. S pomočjo zgodb se naučimo poslušati, krepimo svojo domišljijo in spoznavamo nove metode učenja. Knjiga Zdravilne zgodbe avtorice Suzan Perrow predstavlja pomen zgodb za otroke in mladostnike. Avtorica predstavi močan vpliv, ki jih imajo zgodbe na vzgojo in učenje naših otrok in mladostnikov. Že v predšolskem obdobju smo se vsi seznanili z zgodbami. Te so največkrat v obliki pravljic, ki so jih nam prebirali naši starši, kasnejše zgodbe smo spoznali tudi preko komunikacijskih medijev, kot sta televizija (risanke, filmi …). Na otroke imajo zgodbe lahko zelo različne učinke. Kadar zgodbo pripovedujemo mlajšemu občinstvu, pripovedovanje zahteva veliko akustičnih in igralskih spretnosti, saj se otroci lažje vživijo v domačijski svet. Medtem ko imamo opravka z mladostnik, so zgodbe že bolj praktične narave in pomenijo spodbudo k motiviranosti dijakov.

2.1 Zgodbe kot uvodna motivacija

Pri poučevanju dijakov v srednji šoli, sem se soočila z vzgojo v razredu, ki je vse prej kot enostaven pojem. Poleg strokovnega znanja potrebnega za učitelja v srednji šoli je nadvse pomembno tudi pedagoško znanje, ki temelji na vzgoji mladostnikov v odgovorne in samostojne odrasle. Pri današnji poplavi informacij, ki so jih mladostniki deležni, si moramo učitelji izboriti njihovo pozornost in jih motivirati, da postanejo pripravljeni sprejemati znanje, ki ga posredujemo pri pouku. Kot učitelju strokovnih predmetov mi predstavlja pomemben del ure motivacija dijakov za začetni pristop k učni snovi. Tako sem se soočila za vrsto zanimivih pristopov k uvodni motivaciji, ki je pomembne začetek vsake ure pouka. Enega izmed najboljših načinov za motivacijo sem našla prav v pripovedovanju kratkih zgodb. Dijake pritegnem v domišljijski svet, kjer se lahko vživijo v določeno osebo, situacijo ali dogodek. Dijakom s pomočjo zgodb predstavim tudi pomen znanja in domišljije. Prvo je nujno za

razumevanje pojmov in razumevanje delovanja le teh. Medtem ko domišljija omogoča posamezniku iznajdbo oziroma izum novih patentov in poda sveže ideje za lajšanje posameznih problemov. Dijaki preko zgodb spoznajo kompleksnost zastavljenih problemov, lahko pa so zgodbe tudi zgolj spodbuda k drugačnemu načinu razmišljanja oziroma spodbudijo interes za obravnavano učno tematiko. Zgodbe, kot jih obravnavamo, ni nujno, da so vedno fikcija. Za boljšo motivacijo dijakov izberem zgodbe, kot uvodno predstavitev učne snovi, najpogosteje pripovedke o nastanku predmetov ali situacije, ki so vodile k nastanku dogodka. Velikokrat uporabljam zgodbe, ki pripovedujejo o osebah, ki so iznašle določen princip oziroma izum.

PRIMER 1:

Zgodba o izumu pnevmatike – uvodna motivacija pri učni snovi, poznavanje pogonskih strojev - avtomobilske gume. Zgodba govori o nastanku kolesne pnevmatike z zračnico, ki jo je leta 1887 izumil živinozdravnik John Boyd Dunlop. Živinozdravnik je za svojega bolnega sina izboljšal leseno kolo, ki je bilo sestavni del tricikla. Deček si je krajšal čas z igranjem s triciklom. Zaradi lesenih koles pa ga je vse prepogosto bolela glava. Očeta je za sinovo zdravje skrbelo, zato je skušal poiskati rešitev. Leseno kolo je nadomestil z zrakom napihnjenimi prašičjimi črevami, ki jih je oblepil z gumo. Tako je bila rojena pnevmatika.

Dijakom se zgodba zdi zelo zanimiva. Zgodbi sledi krajša debata. Dijakom se zdi način, s pomočjo katerega je gospod Dunlop izumil pnevmatiko, zelo poseben. Hitro tudi ugotovijo, da je njegovo ime še dandanes prisotno v avtomobilski industriji. Pogovorimo se tudi o tem, da je pomembno imeti osnovno znanje o širšem področju znanosti, saj tako lahko sklepamo o delovanju predmetov in načinu sestave ter zgradbe. Dijaki tako postanejo bolj vključeni v učno uro in pokažejo večjo stopnjo zanimanja za obravnavano učno snov.

PRIMER 2:

Klobučar – začetna ura učne snovi napake v komunikaciji, predmet tehnologija komuniciranja. Nekoč je živel reven mož, ki se je preživljal z različnimi opravili. Tako je nekega dne v gozdu ujel lisico. Imela je zelo lep kožuh in ker se je ravno bližala zima, je pomislil, da bi lahko iz njenega kožuha dal narediti kapo za mrzle zimske dni. Šel je h klobučarju in ga prosil, če lahko iz kožuha naredi toplo kapo. Klobučar je bil zelo prijazen, ko je videl, da je mož siromak in nima veliko denarja, mu je dejal, da bo kapo naredil zastonj. Siromak se je zelo razveselil in bil

klobučarju neskončno hvaležen. Revež je odšel iz prodajalne s smehom na obrazu. Vendar je medtem ko je odhajal ugotovil, da ga doma čaka žena, ki bi prav tako potrebovala toplo pokrivalo za čez zimo. Vrnil se je v trgovino in klobučarja prosil, če lahko iz kožuha naredi dve kapi. Odgovor je bil pritrdilen. Mož je bil še srečnejši kot prej. Ko je hodil po mestu, se je nenadoma spomnil, da ima doma dva otroka, ki jih bo pozimi prav tako zeblo, če ne bosta imela tople zimske kape. Zato se je vrnil h klobučarju in ga ponovno prosil, če lahko iz ene kože naredi štiri tople kape. Klobučar je malo pomislil in odgovoril, naj se oglasi čez dva dni in njegovo naročilo bo pripravljeno. Mož je bil nepopisno srečen. V tistem trenutku se je siromak spomnil, da bosta tudi njegova mamo in oče, ki sta starejša težko preživela mrzlo zimo, če ju ne bo grelo nekaj toplega. Ponovno je prosil klobučarja, če je možno, da dobi šest kap. Klobučar se je nasmehnil in odgovoril, da bo izpolnil njegovo naročilo. Mož je bil zelo zadovoljen in srečen, saj bo dobil šest toplih pokrival, ki bodo grele njegovo družino. Minila sta dva dneva in siromak se je polen pričakovanja vrnil v trgovino h klobučarju. Lepo je pozdravil in vljudno vprašal, če so njegove kape narejene. Klobučar je pritrdil in dejal, da jih bo prinesel. Ko se je vrnil iz delavnice, je na pladnju nosil šest majhnih klobučkov primernih za palčke. Siromak je bil osupel in razočaran. Klobučarju se je zahvalil in ves potrt odšel iz prodajalne. (ustno izročilo, avtor neznan)

Dijake vprašam, kaj menijo o zgodbi in kako bi komentirali zaključek. Kje je prišlo do napake v komunikaciji? Pogovor navežem na njihove izkušnje o podobnih situacijah, kjer je prišlo do pomanjkljive oziroma neprimerne komunikacije. Pogovorimo se, kako so zadevo reševali in kako hitro lahko pride do nerazumevanja med sogovorcema. Ura poteka zelo zanimivo, dijake zgodba pritegne, saj so se že vsi kdaj znašli v podobnem trenutku, ko sogovornik ni pravilno razumel njihovega sporočila. Na podlagi zgodbe nazorno predstavim obravnavano tematiko, hkrati pa z aktivnim sodelovanjem dijakov predstavimo več primerov napak v komunikaciji.

2.2 Zgodbe za reševanje disciplinskih problemov

Poleg uvodne motivacije pa zgodbe, ki so lahko tudi zdravilne, služijo za reševanje disciplinskih problemov tako v razredu kot tudi pri individualnem pogovoru z dijaki. Dijaki, ki imajo vedenjske težave, so bolj dovzetni za zgodbe kot način pogovora. Kadar jim le »pridigamo«, kako je njihovo obnašanje neprimerno in negativno, se pogosto čutijo napadene in izzvane. Pogovor preko zgodb jim predstavlja posreden prenos sporočila, ki ga ne razumejo kot karanje

njih samih. Zgodbo ni potrebno moralizirati, saj jim ne smemo ponuditi direktnega odgovora na njihove težave oziroma obnašanje (Perrow, 2018). Potrebno je dopustiti, da zgodba »dozori« v mladostniku, saj s tem ko mu vsilimo razlago, vplivamo na njegov način razmišljanja in ponotranjenja zgodbe.

PRIMER 3:

Vreča žebljev - Individualni razgovor z dijakom prvega letnika srednjega poklicnega izobraževanja, ki je znal biti žaljiv in nesramen do vrstnikov. »Nekoč je živel deček, ki je bil zelo vzkipljive narave. Oče mu je dal vrečo žebljev in mu naročil, naj vsakič, ko se razjezi, zabije žeblje v ograjo. Prvi dan je deček zabil 39 žebljev v ograjo. Sčasoma pa se je število žebljev na dan zmanjšalo. Ugotovil je, da je lažje obvladovali svojo jezo, kot zabijati žeblje v ograjo. Končno je nastopil dan, ko se deček sploh ni nič razjezil. Ves ponosen je to povedal očetu. Oče mu je predlagal, da naj zdaj vsak dan, ko bo ohranil mirno kri, izvleče en žebelj. Dnevi so minevali in deček se je slednjič lahko pohvalil očetu, da so vsi žeblji odstranjeni. Oče je prijel sina za roko in ga peljal do ograje. Dobro si opravil sinko, a poglej te luknje v ograji. Ta ograja ne bo nikoli več ista. Ko se ti razjeziš in rečeš grde stvari, te stvari pustijo brazgotino, kot je ta. Če zariješ nož v nekoga in ga potem izvlečeš, prav nič ne pomaga, če se mu neštetokrat opravičiš – rana bo ostala. « (Perrow, 2018)

Zgodbo sem povedala dijaku, ki se je neprimerno obnašal do svojih sošolce, predvsem jih je zmerjal in žalil. Po pogovoru ga nisem spraševala, kaj je njegovo mnenje o zgodbi. Dijak naj sam premisli o vsebini in nauku zgodbe. Po nekaj dneh se je vedenja dijaka rahlo izboljšalo. Pri urah pouka je bil bolj mirnejši in tih.

3 Zaključek

Zgodbe pustijo močnejši vtis kot dejstva, lažje si jih zapomnimo in pustijo pečat. Prav zato so zgodbe tiste, ki spodbujajo osebnostni razvoj in nam vsem omogočajo razmišljanje izven okvirjev. Otroci in mladostniki potrebujejo zgodbe, da lahko gradijo svoj razvoj in domišljijo.

Vsi se spomnimo, ko smo kot otroci preživljali počitnice pri babicah in dedkih. Ni bilo bolj razburljive in napete zgodbe kot tiste, ki je prišla iz ust naših starih staršev in se je začela s »Ko sem bil/a jaz majhen …« Prav to dejstvo govori o tem, da vsi potrebujemo zgodbe v našem življenju.

Potrebna je samo pravilna izbira zgodb za posamezno starostno obdobje ter priložnost. Za dobro pripovedovalko zgodb bom potrebovala še kar nekaj urjenja tako v branju najrazličnejših zgodb kot tudi v samem pripovedovanju. Z zgodbami se srečujem na vsakem koraku svojega dela in zasebnega življenja. Pogosto naletim na zgodbe, ki bi bile primerne za različne situacije tako v razredu kot motivacijsko orodje kot pri reševanju disciplinskih težavah dijakov. Vedno mi ne uspe v danem trenutku iz spomina izbrskati pravo zgodbo, vendar ne bom obupala. Hkrati menim, da je pri vzgoji potrebno delovati zmerno, da se vse učne ure ne začnejo s pripovedovanjem zgodb. Prav zato so tiste ure pouka, kjer lahko obravnavano snov predstavim skozi zgodbe toliko bolj pestre.

Uporaba kratkih zgodb kot način uvodne motivacije se je v mojih izkušnjah pokazala zelo pozitivno. Predvsem sem z zgodbami spodbudila motivacijo pri dijakih ter jih aktivno vključila v pouk. Dijaki, ki so aktivno sodelovali pri učnih urah, so si tudi več zapomnili ter snov lažje razumeli. Z zgodbami bom pri pouku nadaljevala, saj se veselim nadaljnjih pozitivnih učinkov pripovedovanja zgodb. Kot je rekel eden največjih umov našega časa Albert Einstein: »Domišljija je bolj pomembna od znanja. Znanje je omejeno na vse, kar poznamo in razumemo, medtem ko domišljija zajema ves svet in vse kar bo kdaj znano in razumljivo.«

4 Viri in literatura

1. PERROW, S. *Zdravilne zgodbe za vedenjske izzive.* 1. izd. Ljubljana: Zavod RWŠV Slovenij – Zveza, Ljubljana. 2018.
2. BENNETT, W.J. *Moralne vrednote za mlade: Zgodbe, ki pomagajo oblikovati lastni svet vrednot.* Tržič: Učila International. 2004.
3. BAUER, J. Kako napisati zgodbo? 1. izd. Ljubljana: KUD Sodobnost International. 2016
4. ORTNER, G. *Pravljice, ki so otrokom v pomoč*. Ljubljana: Mladinska knjiga. 1993.

II. gimnazija Maribor

Maja Savorgnani

VZGOJA KRITIČNIH BRALCEV

EDUCATING CRITICAL READERS

Povzetek

Pouk slovenščine, zlasti obravnava literarnih besedil, omogoča učencem oz. dijakom ne le razvijanje doživljajskih, domišljijsko ustvarjalnih in intelektualnih zmožnosti, ampak spodbuja tudi njihovo samoiniciativnost, ustvarjalnost ter zlasti kritičnost; s tem bralci gradijo tudi osebno identiteto. Vzgojo kritičnih bralcev lahko učitelji uspešno uresničujemo prav s pomočjo premišljeno izbranih literarnih besedil, ki v mladih bralcih krepijo razvoj pozitivne samopodobe in vzgajajo kritične posameznike, ki bodo sposobni samostojno presojati stvarnost in se do nje kritično opredeljevati. Namen prispevka je na primeru obravnave romana *Najbolj modre oči* ameriške avtorice Toni Morrison pokazati, kako lahko pri dijakih (v višjih letnikih gimnazijskega programa) spodbujamo kritično mišljenje, s katerim razvijajo oz. krepijo pozitivno samopodobo, ki je zelo pomembna pri odraščajočih mladostnikih.

Ključne besede: kritično branje, kritični bralec, pozitivna samopodoba, pouk slovenščine, književnost

Abstract

Slovene classes, especially when addressing literary works, may not only help students develop their skills to experience, imagine and be intellectually active, but it can also encourage them to take the initiative, to be creative and critical, which is how readers develop their own identity. Teachers can educate critical readers by carefully selecting literary works that help young readers create a positive self-image and critically assess the reality around them. The aim of this article, therefore, is to exemplify, on the basis of Toni Morrison's novel *The Bluest Eye*, how teachers can encourage students' critical thinking and strengthen their positive self-image, which is of crucial importance in the life of any adolescent.

Key words: critical reading, critical reader, positive self-image, Slovene lessons, literature

1 Uvod

1.1 Cilj pouka književnosti – razvoj kritičnih bralcev

Že dolgo velja prepričanje, da cilj nobene šole oz. šolskega predmeta ne glede na stopnjo izobraževanja ni več le posredovanje znanja, saj je to danes dostopno praktično vsakomur, na vsakem koraku in ob vsakem času, ampak predvsem razvijanje veščin. Med ključne kompetence posameznikov, ki jih ti potrebujejo za uspešno vključevanje v družbo 21. stoletja, sodi poleg samoiniciativnosti, ustvarjalnosti in podjetnosti tudi kritičnost. Razvijanje te veščine lahko spodbuja prav književnost kot najkompleksnejša manifestacija jezika, ki omogoča kritično razmišljanje o sebi in drugih (Jožef Beg, 2015). Zato je tudi eden izmed splošnih ciljev pouka slovenščine v gimnaziji, ki ga predpisuje učni načrt, prav razvijanje osebne identitete. Ob branju predpisanih oz. izbirnih literarnih besedil dijaki/mladi bralci namreč razvijajo doživljajsko, domišljijsko ustvarjalno, vrednotenjsko in intelektualno zmožnost, ki bogatijo posameznikovo osebnost (Poznanovič Jezeršek, 2008).

V okviru pouka književnosti v srednji šoli lahko kritičnost sistematično privzgajamo oz. razvijamo s tem, ko dijaki (literarna) besedila berejo razmišljujoče in kritično, jih razčlenjujejo in vrednotijo z raznih vidikov ter prepoznavajo njihovo morebitno manipulativnost. Pri tem je pomemben element obravnave zlasti kritična aktualizacija prebranega in njegovo vrednotenje, ki poteka s pomočjo osebne izkušnje, literarnega znanja ter splošne razgledanosti. Kritični bralec je torej raziskovalni bralec, ki prebrano presoja z več vidikov; ob branju se sprašuje o tem, ali je avtor izbral bistvene elemente, s katerimi predstavlja neko vsebino, kako učinkovit je bil pri predstavitvi teh informacij ipd. Kritično branje pomeni kritično opredeljevanje do prebranega; kritični bralec je sposoben na stvari in dogodke pogledati iz več zornih kotov, namesto nekritičnega oz. slepega sprejemanja vseh spoznanj pa zna ta ovrednotiti s pomočjo poglobljene in natančne analize ter z racionalnim in samorefleksivnim sklepanjem.

To izkušnjo bi moral seveda premišljeno omogočati pouk književnosti − zlasti ob domačem branju, ker samo to nudi pristen stik z literarnim besedilom. A žal v nasprotju z njim zahteve (pre)obširnega učnega načrta učitelje mnogokrat silijo v površinsko obravnavo velikega števila odlomkov, ki bralcu ne omogočajo celovite bralske izkušnje; dijake pa v površinsko sprejemanje in kasneje reprodukcijo naučenih informacij o prebranem.

Takšno prakso lahko presežemo s premišljeno izbiro literarnih besedil, s katerimi bomo dopolnili z učnim načrtom predpisani seznam del, o čemer bo govora v nadaljevanju.

Predpisana, tj. obvezna dela so bila izbrana bodisi glede na njihovo pomembnost za razvoj evropske oz. svetovne književnosti bodisi ker gre za reprezentativna dela iz slovenske književne ustvarjalnosti, njihova obravnava pa ni le del književne, temveč tudi kulturne, domovinske in državljanske vzgoje dijakov (Poznanovič Jezeršek, 2008). Ta dela so v večini hkrati klasična v tem smislu, da jim je priznana najvišja stopnja umetniškosti in v skladno celoto združujejo najbolj univerzalne estetske, spoznavne in etične vrednote (Lah idr., 2007). Zlasti zadnja komponenta je pomembna pri razvoju kritičnega (mladega) bralca, saj vzpostavljanje in preizpraševanje vrednot, kot ga sproža branje leposlovja, bistveno prispeva k posameznikovemu psihičnemu ustroju, ali povedano drugače, »oblikuje njegove težnje, želje in namere, mu določene pojave kaže kot pozitivne, druge kot negativne in v tem smislu celotno življenjsko obzorje postavlja pod izrazito vrednostno perspektivo« (Kos, 1983: 34).

Pridobivanje sposobnosti kritičnega branja pa lahko ima tudi daljnosežnejše učinke – prepoznavanje manipulativnosti in kritično opredeljevanje do elementov stvarnosti lahko pomaga tudi pri izgradnji pozitivne(jše) samopodobe dijakov/mladih bralcev. Da bi dosegli ta cilj, moramo za šolsko obravnavo poleg predpisanih izbirati književna dela s poudarjeno etično komponento, torej takšna, ki bodo v dijakih zbujala pozitivne občutke, jih spodbudila k sprejemajočemu razmišljanju o samih sebi in bogatila njihovo osebnost. Zato bom v nadaljevanju prispevka najprej opredelila pojem samopodobe in dejavnike, ki vplivajo na njeno oblikovanje pri mladostnikih, nato pa to povezala s konkretnim primerom iz šolske prakse.

1.2 Oblikovanje samopodobe

Samopodoba je pojem, ki se uporablja zlasti v psihologiji in ga različni strokovnjaki definirajo različno. Večini je skupna opredelitev, da je to samozaznava spleta med seboj povezanih kognitivnih pojmovanj, na podlagi katerih posameznik oblikuje odnos do samega sebe ter uravnava svoje vedenje (Juriševič, 1997). Ta odnos posameznik vzpostavlja postopoma s pomočjo predstav, stališč, prepričanj, vrednot, občutij itd. Sestavine samopodobe se razvijajo in oblikujejo predvsem na podlagi interakcij posameznika z njegovim socialnim okoljem.

Samopodoba ima zaradi svoje večrazsežnostne in dinamične narave pomembno vlogo v posameznikovem življenju; vpliva na njegovo kognitivno naravnanost, čustva ter na njegovo vedenje. Za njeno oblikovanje je ključno obdobje otroštva, na katero vplivajo raznovrstni dejavniki razvoja in socialno okolje, kamor sodi tudi socialni sistem šole oz. posameznikovo vključevanje v vzgojno-izobraževalni proces. V srednji šoli se učitelji srečujemo z mladostniki, tj. osebami na prehodu iz otroške v odraslo dobo. To je čas velikih sprememb, ki ga zaznamuje proces telesnega in duševnega dozorevanja, hkrati pa ga mladostniki doživljajo z občutki negotovosti, zbeganosti in potrebe po iskanju lastne identitete. Ferbar (2012) navaja ugotovitve raziskav, da ima danes vse več otrok negativno samopodobo. Zaradi tega se ne morejo soočati in spopadati z izzivi v svojem življenju, pripisovanje nizke vrednosti samemu sebi pa vodi v zmanjševanje samospoštovanja in onemogočeno uspešno spopadanje s težavami. Oboje hkrati tudi povečuje destruktivno vedenje otrok in mladostnikov.

Prav oblikovanje pozitivne, stabilne in razvejane samopodobe je za mladostnika ena temeljnih razvojnih nalog. Pri tem lahko igra pomembno vlogo tudi šola oz. učitelj; slednji ne le s svojim odnosom do mladostnika, ampak tudi z izbiro ustreznih metod poučevanja, vsebin in tem, zanimivih zanje itd. Prav pouk književnosti po mojem mnenju odpira veliko možnosti za spodbujanje oblikovanja lastnih moralnih načel, saj književna besedila bralce nagovarjajo k razmišljanju ne le o vsebini prebranega, temveč tudi o lastnem pogledu na obravnavano tematiko.

Tak odnos do literarnega besedila pa je sposoben oblikovati samo kritični bralec. Zato bom v nadaljevanju prispevka pokazala, kako lahko pri pouku književnosti s premišljeno izbiro literarnih del – na primeru obravnave romana *Najbolj modre oči* avtorice Toni Morrison − in z izbranimi metodami krepimo pozitivno samopodobo mladostnikov ter s pomočjo kritične aktualizacije književnega dela vzgajamo kompetentne in kritične bralce.

2 Primer iz šolske prakse

Kot izbirno besedilo (domače branje) v 3. letniku gimnazijskega programa sem se odločila za obravnavo romana temnopolte ameriške nobelovke Toni Morrison *Najbolj modre oči*. To delo sem izbrala zaradi njegove poudarjene etične komponente (ob kateri sta sicer močno prisotni tudi spoznavna in estetska), tj. izrazito družbenokritične perspektive, čeprav je vezano na

okolje in čas ter s tem na družbene probleme, ki našim dijakom na prvi pogled niso blizu. A ob poglobljeni analizi romana dijaki tega tudi kritično aktualizirajo, s čimer razvijajo veščino kritičnega branja, to pa jih privede tudi do razmišljanja o lastni samopodobi. V nadaljevanju bom zato na kratko predstavila, kako sem se lotila obravnave omenjenega romana v razredu.

Roman je avtoričin prvenec; izšel je leta 1970 in pripoveduje zgodbo o odraščajočih temnopoltih dekletih na severu ZDA v začetku 40-ih let 20. stoletja. V ospredje postavlja usodo mladoletne Pecole, deprivilegirane na vse možne načine (je revno temnopolto dekle (skoraj še otrok) v rasističnem, patriarhalnem in kapitalističnem svetu), zaradi česar hrepeni po nerealističnem in nedosegljivem cilju – želi si namreč modrih oči, ki simbolizirajo belske lepotne ideale. A te želje ne moremo razumeti le kot naivne želje po lepoti in sprejemanju v družbi; deklica namreč verjame, da ji bodo modre oči prinesle tudi lepše življenje, saj je svet belcev, na katerega ti gledajo skozi modre oči, lepši. Zaradi negativne samopodobe (prepričanja o lastni grdoti in nevrednosti ljubezni) postane žrtev nasilja močnejših – od zatiranja sovrstnikov, ignoriranja in zaničevanja odraslih (tudi lastne matere) do incestnega posilstva njenega očeta. Deklica zanosi, rodi mrtvega otroka in izgubi razsodnost, saj je ob koncu pripovedi prepričana, da se ji je želja po modrih očeh dejansko izpolnila.

Roman je po svojem slogu modernističen, zato sem ga izbrala za obravnavo šele v 3. letniku gimnazije, potem ko so se dijaki ob obravnavi predpisanih, tj. obveznih besedil že seznanili s tovrstno literaturo (s sodobnimi romani 20. stoletja) in razumejo njene glavne značilnosti. V Morrisoninem romanu pripoved ne poteka kronološko, ampak jo sestavljajo na videz nepovezani fragmenti, s ključnim dogodkom romana (očetovim posilstvom Pecole) pa je bralec seznanjen že v prvem poglavju. Zgodbo postopoma oblikuje več različnih pripovedovalcev, s čimer je avtorica ponudila pogled na obravnavani problem iz različnih zornih kotov. Z razkritjem konca zgodbe že na prvih straneh romana pa bralca usmeri od golega sledenja dogajanju in pričakovanja njegovega razpleta k razmišljanju o tem, kaj je privedlo do ključnega dogodka. Roman je pravzaprav svojevrstna analiza kulturnih, geografskih, družbenopolitičnih in medosebnih okoliščin, ki so privedle do tragične usode glavne junakinje.

Obravnave besedila se lotimo postopoma, saj le tako lahko učinkovito dosežemo zastavljeni cilj, tj. kritično sprejemanje, vrednotenje in aktualizacijo književnega besedila. Samostojnemu

spontanemu prvemu (domačemu) branju brez smernic in omejitev (razen kratkega informativnega uvoda učitelja) sledi poglobljena analiza romana, tudi njegovega zgodovinsko-kulturnega konteksta. Slednjega so ob mojih smernicah predstavili dijaki s kratkimi referati oz. govornimi nastopi (z njimi so predstavili dogajalni čas (40-a leta 20. stoletja – začetek 2. svetovne vojne in obdobje t. i. velike depresije) in prostor (zvezna država Ohio na severu ZDA) ter kulturno-socialne razmere obravnavane družbe, ki jo je zaznamoval izrazit rasizem belcev proti temnopoltnim). Temu sledi poglobljena analiza zgodbe, literarnih oseb, interpretacija ključnih motivov in oblikovno-slogovnih elementov romana, s katero presežemo spontani, zgolj intuitivni odziv prvega branja, ki je pri mladostnikih pogosto naivno. Šele taka analiza pa omogoča končno sintezo bralnih izkušenj in kritično aktualizacijo.

Za obravnavo sem načrtno izbrala roman z nekoliko »problematično« in šokantno temo (tj. incestno posilstvo), pri kateri so močne čustvene reakcije (mladih) bralcev − od jeze, sočutja do odpora in celo zanikanja − pravzaprav pričakovane. A ravno zaradi tega je pomembno, da spontan čustveni odziv presežemo s procesom poglobitve razumevanja dela (tudi razumevanja avtoričinega izbora teme). Vodena analiza tako zajema natančno branje ključnih odlomkov in pogovarjanje o njih; slednje poteka kot vodeni pogovor z učiteljevimi vnaprej pripravljenimi iztočnicami, ki jih glede na interes in sposobnosti dijakov po potrebi tudi ustrezno prilagodi. Pri obravnavi književnega besedila se mi zdi pomembno izpostaviti, da mora učitelj prisluhniti pobudam in vprašanjem dijakov, ki nato tudi samostojno raziščejo nekatere vidike oz. elemente književnega dela. Tako od začetnega pogovarjanja o njihovem doživetju romana, predvsem o tem, katera vprašanja je ta v njih sprožil, kaj jim je bilo nejasno oz. tuje ipd., postopoma preidemo k nekaterim tematskim področjem, ki jih dodatno osvetlimo ter tako pripomoremo k bolj poglobljenemu in celovitejšemu razumevanju knjižnega dela.

Ob izbiri takšne »problematične« teme se je treba zavedati tudi občutljivosti pogovarjanja o prebranem, saj razmišljanje o tem ni mogoče, ne da bi bralec pri tem razmišljal in govoril tudi o sebi. Način, kako dijaki razumejo besedilo, je seveda neločljivi del njihove osebnosti, zato je vsakršno (učiteljevo) vsiljevanje vnaprej predvidenih stališč nekonstruktivno. Dijakom/bralcem je treba ob branju nuditi svobodo mišljenja in varno ter sprejemajoče okolje, v katerem si bodo upali izraziti lastne poglede, če želimo vzgajati kritične bralce. S tem v mislih se je treba lotiti obravnave takšnega romana zelo skrbno in z veliko občutljivosti.

Med temami oz. problemi, ki jih odpira izbrano delo, velja izpostaviti zlasti prikaz vpliva vsiljenih (belskih) lepotnih idealov na oblikovanje samopodobe odraščajočih deklet. Pecolini zgodbi avtorica zrcalno zoperstavi zgodbo ene izmed pripovedovalk romana, prav tako temnopolte deklice, ki pa ji vzgoja v varnem in ljubečem družinskem okolju omogoča vzpostavitev obrambnih mehanizmov, s pomočjo katerih se postavi po robu rasistično usmerjeni družbi in se uspe razviti v kritično ter samozavestno dekle. Kontrastno temu liku se Pecola zaradi disfunkcionalnega družinskega okolja, v katerem vladajo nasilje in vsakovrstne travme, ne uspe upreti vsiljevanju belskih lepotnih idealov, ampak te ponotranji, kar vodi v njeno obsesivno željo po modrih očeh in na koncu tudi v njen duševni propad.

Na oblikovanje negativne samopodobe črnskega dekleta v romanu vpliva predvsem množična kultura, konkretno hollywoodski filmi, v katerih nastopajo bele igralke z modrimi očmi (Shirley Temple, Greta Garbo, Jean Harlow, Betty Grable …). Tem skušajo biti temnopolta dekleta čim bolj podobna, ker pa to seveda ni mogoče, so prepričana o lastni grdoti. Ta tema ukvarjanja z lepotnimi ideali in njenega negativnega vpliva na oblikovanje samopodobe se je dijakov najizraziteje dotaknila. Tako so s pomočjo poglobljene analize besedila zaznali, da roman tematizira različne nivoje vsiljevanja vzorcev dominantne kulture, kar jih je spodbudilo k razmišljanju o destruktivnosti takega odnosa do sebe, lastnega telesa in do drugih. Roman so dijaki kritično aktualizirali, saj jih je spodbudil k razmišljanju o današnjih, njim znanih oblikah takšnih kulturnih vzorcev, o pogojih za njihovo delovanje, značilnostih najranljivejših posameznikov – potencialnih žrtev ter celo o možnih obrambnih mehanizmih, s katerimi bi se lahko zoperstavili takšnemu vsiljevanju lepotnih idealov. Ob obravnavi romana jih je zelo presenetilo dejstvo, da so podobni mehanizmi delovanja množične kulture bili prisotni že leta 1940. A čeprav so se ti v zadnjih desetletjih spremenili, se ni zmanjšala njihova uničujoča moč; celo nasprotno – zaradi vseprisotnosti medijev in njihove agresije, s katero vsiljujejo skonstruirane in povsem neživljenjske lepotne ideale in vzorce obnašanja, so današnji mladostniki verjetno še bolj izpostavljeni njihovim negativnim vplivom, česar se tudi sami (vsaj delno) zavedajo. Dijaki so namreč ob obravnavi izrazili mnenje, da se jih je roman dotaknil in jih spodbudil k razmišljanju o lastni samopodobi ter družbenih vplivih nanjo. Od začetnega odklonilnega odnosa nekaterih so nato s pomočjo razredne obravnave tega presegli in prešli k sprejemajočemu odnosu. Ob tem so dijaki celo izpostavili, da je soočanje z dogodki, ki so v njih vzbudili nelagodje, nujno za posameznikov psihični razvoj ter da si ne smemo zatiskati oči

pred podobo sveta, ki je ne odobravamo. S tem so potrdili primernost izbranega besedila, z izvedbo načrtovanega sklopa učnih ur pa smo več kot uspešno dosegli zastavljene učne cilje.

3 Zaključek

Učitelja pri načrtovanju in izvajanju pouka omejuje več dejavnikov, med katerimi sta verjetno najpomembnejša učni načrt in različne − prostorske, časovne, organizacijsko-tehnične idr. − omejitve. Kljub vsemu mu strokovna avtonomija omogoča, da vanj vnaša tudi elemente vzgoje in poučuje učne snovi, ki se mu zdijo pomembne in koristne za učence oz. dijake ter s pomočjo katerih razvija izbrane kompetence. Med njimi sem v prispevku izpostavila razvoj veščine kritičnega branja oz. vzgojo kritičnega bralca. To lahko pri pouku književnosti sistematično razvijamo tudi z obravnavo izbranih besedil, ki bodo dijake usmerila h kritičnemu vrednotenju prebranega in k njegovi aktualizaciji.

Zato sem izbrala roman *Najbolj modre oči* Toni Morrison. Čeprav je zgodba postavljena v drugačno okolje in čas od našega, s pomočjo šokantne teme močno vpliva na doživljanje mladega bralca in je zato primeren za obravnavo v zaključnih letnikih srednje šole. Dijake namreč spodbuja k vrednotenju ravnanja književnih oseb, s čimer razvijajo tudi kritičnost do samih sebe in svojih vrednostnih stališč. Pri tem pa je zelo pomembno, da s pomočjo poglobljene in natančne analize besedila v razredu presežemo in poglobimo prvi, spontani odziv dijakov na prebrano (a ga hkrati ne zanikamo).

Način obravnave besedila, predstavljen v prispevku, prav tako ustreza t. i. komunikacijskemu pouku književnosti. Ta drugače kot tradicionalni, ki je zajemal vsebine predvsem iz literarne teorije in zgodovine, ne da bi se spraševal o relevantnosti takega znanja za mlade bralce, izhaja iz njihovih književnih interesov in temelji na razvijanju različnih bralnih strategij, zlasti veščine kritičnega branja. Hkrati je književnost učitelju lahko tudi pripomoček pri krepitvi pozitivne(jše) samopodobe svojih dijakov, saj je z njeno pomočjo lažje dostopati do posameznikovega notranjega sveta in spodbujati njegov bolj odprt in razumevajoč odnos tako do drugih kot tudi do samega sebe. V obdobju mladostništva, ko se posameznikova identiteta in tudi samopodoba intenzivno oblikujeta, je vsakršna tovrstna spodbuda več kot dobrodošla. Pridobljene veščine kritičnega branja pa posamezniku omogočajo tudi uspešno in ustvarjalno osebnostno rast ter odgovorno delovanje v kasnejšem poklicnem in družbenem življenju.

Kritični bralec je namreč tudi samostojno razmišljujoči in pokončni, »nehlapčevski« presojevalec stvarnosti oz. posameznik, ki se je sposoben dejavno vključevati tudi v civilno družbo in biti njen polnopravni član.

4 Viri in literatura

1. FERBER, K. *Dejavniki samopodobe mladih*. Diplomska naloga. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo. 2012.
2. JOŽEF Beg, J. Vzgoja kultiviranega bralca kot najpomembnejši cilj pouka književnosti v gimnaziji. *Jezik in slovstvo*. 2015, št. 3/4 (letn. 60), str. 55−63.
3. JURIŠEVIČ, M. *Dejavniki sooblikovanja samopodobe šolskega otroka*. Magistrsko delo. Ljubljana: Filozofska fakulteta. Oddelek za psihologijo. 1997.
4. KOS, J. *Očrt literarne teorije*. Ljubljana: DZS. 1983.
5. MORRISON, T. *Najbolj modre oči*. Ljubljana: Mladinska knjiga. 2003.
6. *UČNI načrt slovenščina: splošna, klasična, strokovna gimnazija*. [Elektronski vir]. Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport; Zavod RS za šolstvo. 2008. [Citirano 27. jun. 2018; 8.38]. Dostopno na spletnem naslovu: http://eportal.mss.edus.si/msswww/programi2010/programi/media/pdf/un_gimnazija/un_slovenscina_gimn.pdf.
7. *UMETNOST besede: berilo 1*. Ljubljana: Mladinska knjiga. 2007.

Šolski center Celje

Srednja šola za storitvene dejavnosti in logistiko

Mateja Skale-Kos

OKOLJSKA VZGOJA

ENVIRONMENTAL EDUCATION

Povzetek

Okoljska vzgoja ima zelo pomembno vlogo na področju izobraževanja za trajnostni razvoj, saj predstavlja novo obliko učenja o svetu in naši vlogi v njem. Predstavlja pot soustvarjanja z naravo in med ljudmi, učenja strpnosti in solidarnosti, spreminjanja navad, premišljenega delovanja in globljega ozaveščanja. Njen cilj je v večji meri poslušati in upoštevati glas drug drugega, narave in našega planeta tako v učilnici kot tudi v vsakdanjem življenju. Program Ekošola je mednarodno uveljavljen program celostne okoljske vzgoje in izobraževanja, namenjen spodbujanju in večanju ozaveščenosti o trajnostnem razvoju med mladimi skozi njihov vzgojno-izobraževalni program ter skozi aktivno udejstvovanje v lokalni skupnosti in drugje. Program je metodološko in mednarodno primerljiv z medpredmetnim povezovanjem znanja za življenje, ki razvija odgovoren odnos do okolja, narave in bivanja nasploh.

Ključne besede: okoljska vzgoja, okoljska problematika, trajnostni razvoj, Ekošola, ekološka ozaveščenost

Abstract

Environmental education plays a very important role in the field of education for sustainable development, as it represents a new form of learning about the world and our role in it. It also represents a path of co-creation with nature and among people, learning about tolerance and solidarity, changing habits, deliberate action and a deeper awareness. Its goal is to listen to and appreciate the voice of one another, the voice of nature and our planet both in the classroom and in everyday life. The Eco-Schools programme is an internationally established integrated environmental education and training programme aimed at promoting and raising awareness about sustainable development among youth through their educational programme and through their active engagement in the local community and elsewhere. The programme is methodologically and internationally comparable with cross-curricular integration of knowledge for life, which develops a responsible attitude towards the environment, nature and living in general.

Key words: environmental education, environmental issues, sustainable development, Eco-School, ecological awareness

1 Trajnostni razvoj

Ekonomsko socialni svet Združenih narodov (UNECE) je proglasil desetletje 2005–2014 za »desetletje vzgoje in izobraževanja za trajnostni razvoj«, saj so okoljske spremembe, za katere je odgovoren človek, dosegle kritično raven. (Marentič Požarnik, 2013). Trajnostni razvoj je sonaraven, saj upošteva naravne procese in nosilne kapacitete Zemlje, smotrno izkoriščanje prostora, energije, surovin in drugih omejenih naravnih virov ter se zavzema za ohranjanje biotske raznovrstnosti, naravne in kulturne dediščine. V Poročilu Svetovne komisije za okolje in razvoj pri Organizaciji združenih narodov je trajnostni razvoj opredeljen kot razvoj zadovoljevanja trenutnih potreb brez ogrožanja za zadovoljevanje potreb prihodnjih generacij. (Tilbury, 2005).

1.1 Okoljska vzgoja

Okoljska vzgoja, ki jo širše pojmujemo kot vzgojo in izobraževanje za trajnostni razvoj, pridobiva, tako v Sloveniji, kot tudi v mednarodnem merilu, vse pomembnejšo vlogo v kurikulu na vseh stopnjah izobraževanja. Vizija prihodnosti je varstvo okolja in trajnostno gospodarjenje z viri. Vzgoja in izobraževanje za trajnostni razvoj naj bi bistveno pripomogla k uresničevanju te vizije, saj je njen osnovni namen (po UNECE) razvijati in krepiti sposobnost posameznikov, skupin, skupnosti, organizacij in držav za sprejemanje ocen in odločitev v prid trajnostnega razvoja. Spodbujala naj bi spremembe v razmišljanju in ravnanju, ki bi vodile k izboljšanju kakovosti življenja in razsodnem izkoriščanju virov. Okoljska vzgoja obravnava kompleksne odnose med naravo, družbo in ekonomijo, v katerih ima narava prednost. Vključuje razumevanje in razreševanje konfliktov med človekom in okoljem, ki so posledica tehnološkega in ekonomskega razvoja ter našega spremenjenega življenjskega sloga. Tako povezuje naravoslovne, družboslovne in tehnične vidike. V ospredje postavlja vrednote kot so zmernost, varčevanje, obzirnost, solidarnost in spoštovanje tako do sebe kot tudi do sedanjih in prihodnjih generacij, narave, okolja in njegovih virov, vseh vrst raznolikosti in Zemlje v celoti.

Besede okoljska vzgoja, varstvo okolja, ekologija, ekološka ozaveščenost, ekološke nesreče so danes zelo pogoste. Čeprav imajo ti izrazi različen pomen, mnogi ne poznajo razlik med njimi. Da bi se zavedali, kakšen pomen ima okoljska vzgoja in kaj proučuje, ji moramo v šolah posvetiti še posebno pozornost. Mlade moramo usposabljati za spremljanje, analiziranje in

kritično vrednotenje posledic, ki jih prinaša tehnološki razvoj in za iskanje alternativnih rešitev, ob upoštevanju potreb prihodnjih generacij. Tako jih lahko naučimo kritično razmišljati in jim pomagamo izoblikovati odgovoren odnos do okolja. Ministrstvo za šolstvo in šport je julija 2007 sprejelo Smernice vzgoje in izobraževanja za trajnostni razvoj z razčlenjenimi cilji in načeli trajnostno pojmovane okoljske vzgoje. Pogosto je te zamisli in cilje v praksi težko uresničiti. Eden glavnih problemov je, da pri okoljski vzgoji ne gre za klasičen predmet v okviru določene stroke, ampak je to medpredmetno oz. kroskulikularno tematsko področje z zahtevnimi cilji, ki temeljijo na kakovostnem, dobro razumljenem in povezanem znanju. Zato je pri okoljski vzgoji potrebno povezovanje med nosilci naravoslovnih in družboslovnih predmetov, saj za razumevanje in reševanje okoljskega problema ni dovolj zgolj perspektiva ene stroke. Zahtevni cilji zahtevajo preseganje prevladujočih metod podajanja znanja z več aktivnega učenja in življenjskega pouka.

1.2 Fundacija za okoljsko vzgojo

Pomembno vlogo pri izvajanju mednarodnih okoljskih programov ima neprofitna, nevladna organizacija Fundacija za okoljsko vzgojo FEE (Foundation for Environmental Education), ki promovira in opravlja vzgojne aktivnosti s področja naravnega okolja ter trajnostnega in vzdržnostnega razvoja.

Ideja o sodelovanju mladih pri udejanjanju trajnostnega razvoja v lokalnem okolju se je porodila na konferenci Organizacije združenih narodov o okolju in razvoju junija 1992 v Riu de Janeiru. Leto kasneje je FEE (Foundation for Environmental Education) skupaj z Evropsko komisijo zasnovala program Ekošola, katerega namen je spodbuditi mlade, da se aktivno vključujejo v prepoznavanje in reševanje okoljskih problemov. Licenco za izvajanje vseh programov fundacije FEE lahko pridobi le ena okoljska neprofitna organizacija v posamezni državi. Za izvajanje programa Ekošola je v Sloveniji leta 1996 pridobilo licenco društvo DOVES-FEE Slovenia, ki podpira trajnostni razvoj s petimi programi fundacije. Poleg programa Ekošola so ti programi še Modra zastava, Mladi poročevalci za okolje, Zeleni ključ in Učenje o gozdovih.

1.3 Ekošola

Program Ekošola vključuje 21. načelo deklaracije iz Ria, ki pravi: »Kreativnost, ideali in pogum mladih z vsega sveta bodo utrli pot globalnemu sodelovanju s ciljem, da bi dosegli trajnostni razvoj in vsem zagotovili boljšo prihodnost.« Je vodilni mednarodni program in največja mreža mladih, učiteljev in vzgojiteljev, ki okoljske vsebine in načela trajnostnega razvoja vključuje v aktivnosti vzgojno-izobraževalnih ustanov.

V svetovnem merilu je bilo v ta program v šolskem letu 2014/15 vključenih 59 držav z več kot 15 milijonov mladimi in več kot 1 milijonom učiteljev v več kot 45.000 ustanovah.

Slovenija se je v ta program med prvimi državami vključila z dvema šolama. V šolskem letu 2014/15 je bilo npr. vključenih 717 vzgojno-izobraževalnih ustanov, od katerih je bilo 566 prejemnikov zelenih zastav. Znak Zelena zastava je potrditev za uspešno in nenehno nadgrajevanje okoljskega delovanja ustanove in dokazuje visoko ekološko zavest in ravnanje po smernicah, ki jih določa program Ekošola. To je tudi edino javno in mednarodno priznanje šolam za okoljevarstveno delovanje, skladno z mednarodnimi kriteriji FEE.

Število sodelujočih ustanov vsako leto narašča. Danes je v program Ekošola v Sloveniji vključeno več kot 132.000 otrok, učencev in dijakov ter 8600 ekokoordinatorjev in mentorjev.

Leta 2005 je Ekošola dobila tudi uradno podporo Ministrstva za okolje in prostor ter Ministrstva za šolstvo in šport, saj je bila podpisana Listina o sodelovanju z Nacionalnim programom Ekošola. To je bilo obdobje, v katerem so se pričela nova globalna prizadevanja za trajnostni razvoj in varovanje okolja, zato je bil zagon omenjenega programa pomembna spodbuda in strokovna podpora šolam in vrtcem pri uvajanju kurikularnih sprememb na področju vzgoje in izobraževanja za trajnostni razvoj. Temu je sledila kurikularna prenova vzgojno-izobraževalnega sistema, ki je načrtno vključevala elemente okoljske vzgoje v učne načrte. Tako je okoljska vzgoja postala pomembna medpredmetna tema, program Ekošola pa je v kratkem času postal vodilni izvajalec okoljske vzgoje v slovenskem šolskem prostoru. V šolskem letu 2011/2012 sta se vsebina in način dela sistematično uredila in poenotila s spletno ekoaplikacijo, ki omogoča učinkovito podporo, hitro komunikacijo ter sistematično delo po mednarodni metodologiji sedmih korakov.

2 Delovanje programa Ekošola

Osnovno načelo delovanja programa Ekošola je, da bodo mladi v prihodnosti sprejemali pomembne odločitve in nanje vplivali na vseh ravneh našega življenja. Program je šola za življenje, zato v njem uresničujemo skrb za človeka. Ta vključuje varovanje zdravja, izgradnjo medsebojnih odnosov ter skrb za okolje in naravo. Bogati čustvene vezi mladih do narave, uči jih spoštovati drugačnost in ceniti naravne dobrine ter jim daje priložnost, da znanje, ki ga pridobijo pri pouku, uporabijo vsakodnevno v šoli in izven nje. Temelj odgovornega odnosa do okolja pa seveda ni le posredovanje in pridobivanje znanja, ampak dejavno spreminjanje kulture obnašanja in ravnanja.

2.1 Cilji programa Ekošola

Glavni cilj programa Ekošola je vzgoja otroka in mladostnika, da skrb za okolje in naravo postane del njegovega življenja. Drugi cilji so uvajanje vzgoje in izobraževanja za okoljsko odgovornost, spodbujanje in večanje kreativnosti, inovativnosti ter izmenjave idej, učinkovita raba naravnih virov, povezovanje okoljskih vprašanj z ekonomskimi in socialnimi, razvijanje pozitivnih medsebojnih odnosov, sodelovanje pri preprečevanju in odpravi revščine, vzgoja in izobraževanje za zdrav način življenja v zdravem okolju ter povezovanje ekošol v Sloveniji, EU in širše.

2.2 Temeljna načela delovanja programa Ekošola

Osnovno načelo delovanja programa Ekošola je, da bodo otroci, učenci in dijaki skozi dejavnosti v programu postali ambasadorji za uresničevanje trajnostnega razvoja. Poleg tega pa bodo s svojim znanjem in aktivnostmi vplivali tudi na obnašanje odraslih ter spreminjali njihove vzorce z uresničevanjem naslednjih načel:

- skrb za človeka vključuje varovanje zdravja, izgradnjo medsebojnih odnosov ter skrb za okolje in naravo,
- okoljska vzgoja je sestavni del ciljev in vsebin vsakega predmeta v izobraževalnem programu,
- naravoslovne dejavnosti povezujejo cilje in vsebine med predmeti,
- vrednostni cilji so sestavni del življenja šole,

- dejavnosti mladih so odraz ustvarjalnosti, novih idej in konkretnih akcij oziroma projektov,
- vzgojno delo znotraj šole je celovito in povezano z lokalno skupnostjo,
- prihodnost je v povezovanju mladih med državami Evrope in sveta.

2.3 Metodologija 7 korakov

Program Ekošola temelji na metodologiji 7 korakov, ki je primerljiv z okoljskim standardom kakovosti ISO 14001. Predstavlja postopek dela posamezne ustanove, da pridobi oziroma ohrani t. i. Zeleno zastavo kot najvišje priznanje oziroma prepoznavni znak ustanove, da je vključena v ta program. Prvi korak predstavlja vzpostavitev ekoodbora, njegovo delovanje in delovna srečanja. Število ekokoordinatorjev je pogojeno s številom dijakov. Drugi korak je okoljski pregled, ki v preteklem šolskem letu poleg projektov (TZO - Evropski teden zmanjševanja odpadkov, EKO – paket, Jaz, ti, mi za Slovenijo, Star papir zbiram, prijatelja podpiram, Mladi v svetu energije, Učinkovita raba energije v šolah in vrtcih, Altermed, Tradicionalni slovenski zajtrk, Hrana ni za tjavendan, Odgovorno s hrano, Šolska vrtilnica, Raziskovalci biotske raznovrstnosti, Znanje o gozdovih, Ekobranje za ekoživljenje, Ekokviz, Likovno ustvarjanje, Mladi poročevalci) obsegal še osem aktivnosti: energija, ravnanje z odpadki, voda, trajnostna mobilnost, hrana in zdravje, okolica šole, biotska raznovrstnost, ohranjanje našega sveta in drugo. Tretji korak je ekoakcijski načrt, ki ga izdela ekoodbor na osnovi ponujenih aktivnosti in predstavlja osnovne smernice za delo v tekočem šolskem letu. Četrti korak je nadzor in ocenjevanje, kamor spada spremljanje in merjenje doseganja zastavljenih ciljev iz ekoakcijskega načrta. Peti korak se imenuje kurikulum in pomeni vključevanje okoljskih vsebin v šolske predmete oziroma učni načrt. Šesti korak je obveščanje, ozaveščanje in vključevanje, ki mora potekati v šoli oz. ustanovi ter v lokalni skupnosti. Sedmi korak pa je ekolistina, t. j. izjava o ekoposlanstvu, ki jo izbere ustanova sama.

Slovenska Ekošola za boljšo prepoznavnost uporablja svoj logotip, ki je uradni znak organizacije Ekošola.

2.4 Program Ekošola na Srednji šoli za storitvene dejavnosti in logistiko

Srednja šola za storitvene dejavnosti in logistiko je v program vključena že od vsega začetka. Prvo priznanje in znak Zelene zastave smo prejeli junija 1998. V tem obdobju se je izmenjalo že veliko ekokoordinatorjev, ki so se odločali za različne projekte, ozaveščevalne in zbiralne akcije, pri katerih so dijaki dosegali dobre rezultate.

Naš ekoodbor, glede na število dijakov, sestavljajo trije ekokoordinatorji, ki poskrbijo za izdelavo ekoakcijskega načrta in za njegovo uresničevanje oz. izpolnitev vseh sedmih korakov. V šolskem letu 2017/18 je naš ekoakcijski načrt vseboval naslednjih deset aktivnosti:

- ureditev zelenice (celoletno sprotno urejanje zelenice pred šolo),
- zasnova in postavitev lastne »učilnice v naravi« (v nekaj letih želimo v atriju šole postaviti učilnico na prostem, ki bi služila bolj sproščenemu pouku in druženju v prostem času),
- ureditev mirnega zunanjega prostora za pogovor in druženje (v atriju šole urejamo kotiček za druženje v odmorih),
- sajenje zdravilnih rastlin (zasaditev in urejanje skalnjaka z zdravilnimi zelišči),
- Šolska vrtilnica - Vzdrževanje lastnega vrta (zasnovanje šolskega vrta z zdravilnimi zelišči in njegovo urejanje od februarja do novembra),
- Šolska vrtilnica (ozaveščevalna akcija, kjer dijaki ustvarjajo vrt od ideje do zasaditve in pridelka),
- EKO - paket - Zbiranje odpadne embalaže KEMS (z ločenim zbiranjem odpadne embalaže KEMS ozaveščamo dijake o pravilnem odlaganju embalaže in odgovornem odnosu do okolja),
- EKO - paket (ozaveščanje o sestavi in reciklaži KEMS embalaže v obliki predavanj),
- EKO – paket (izdelava izdelkov iz KEMS embalaže za nagradni natečaj),
- Ekokviz – (izvedba šolskega tekmovanja v ekoznanju in udeležba treh najbolje uvrščenih dijakov iz SSI oz. PTI in SPI na državnem tekmovanju).

Poleg tega pa na šoli že vrsto let poteka zbiranje odpadnih baterij, akumulatorjev, tonerjev, kartuš in elektronske opreme, kjer uspešno sodelujemo s podjetjem Simbio, družba za ravnanje z odpadki, d.o.o.. Stalnica na šoli je že od leta 2007 tudi humanitarna dejavnost.

Vsa leta se vključujemo v vseslovenske akcije zbiranja zamaškov v humanitarne namene. Prav tako obiskujemo Zavetišče za celjske brezdomce in jim z zbranimi prostovoljnimi prispevki in kulturnim programom popestrimo predbožični čas.

V dvajsetletnem sodelovanju naše šole v tem programu smo učitelji pridobili veliko izkušenj na področju izobraževanja za trajnostni razvoj, dijaki pa so imeli možnost pridobiti nova znanja v drugačni, bolj sproščeni obliki. Upamo, da smo z izvajanjem izbranih dejavnosti uspeli dijakom ustvariti nov in bolj odgovoren pogled na svet, katerega barvo soustvarjamo sami.

3 Zaključek

Vsi, ki se vključujemo v uresničevanje ciljev ekoakcijskega načrta, se zavedamo, da ima vzgoja ekološko zavedne osebnosti daljnosežne posledice in da mora naravnanost v naravo prodreti v našo podzavest. Čut, da nam je narava dana za čuvanje in ne v spreminjanje , si prizadevamo čim bolj razširiti tako med dijaki kot tudi sodelavci. Najbolj opazna razlika, ki je rezultat našega dela na tem področju, je dosti večja okoljska ozaveščenost tako dijakov kot tudi ostalih zaposlenih na šoli. Viden je napredek v odgovornem odnosu do narave in do bivanja nasploh. Zaradi uresničevanja ciljev ekoakcijskega načrta je šola postala bogatejša za številne materialne pridobitve, ki naredijo naše bivanje prijetnejše, lepše in prispevajo k varovanju okolja. Program je iz leta v leto bolj pozitivno sprejet tako na šoli kot tudi v lokalni skupnosti. Prednost, da je šola vključena v program Ekošola, je predvsem v povezovanju od posameznika preko šole, lokalne skupnosti, regije, Slovenije in ne nazadnje celotne Evrope. Vsem daje priložnost, da znanje, ki ga pridobimo, uporabljamo v vsakdanjem življenju. Dosežek pa je seveda tudi to, da v programu sodeluje iz leta v leto več dijakov in vedno več učiteljev je pripravljenih pomagati ekokoordinatorjem pri doseganju naših, sedaj že skupnih ciljev. Ena izmed prednosti biti Ekošola je vsekakor tudi razširitev možnosti obogatitve pouka in obšolskih dejavnosti, pri katerih lahko dijaki osmislijo svoje ideje in izrazijo svojo inovativnost.

Največji uspeh sodelovanja v programu je vsekakor ta, da smo vanj vključeni neprekinjeno že od vsega začetka in da vsako leto pridobimo Zeleno zastavo. To pomeni, da delamo dobro in uresničujemo cilje, ki smo si jih zadali z ekoakcijskim načrtom. Kljub temu, da smo srednja šola in da je večina dijakov iz krajev v bližnji in pa tudi daljni okolici, smo v dvajsetletnem obdobju ugotovili, da so dijaki pripravljeni sodelovati v različnih aktivnostih, čeprav se le-te izvajajo tudi

izven časa pouka. Vedno znova nas presenečajo s svojim inovativnim razmišljanjem, s svojimi predlogi in rezultati oz. izdelki.

S tem programom lahko uresničujemo cilje okoljske vzgoje, ki daje mladim možnost, da si pridobijo vrednote, stališča in znanje za reševanje okoljskih problemov in jo zato lahko pojmujemo tudi kot vzgojo za lepše in boljše življenje. Naš način življenja bomo namreč morali korenito spremeniti, če bomo želeli ohraniti naš planet še za naslednje generacije, naša ravnanja pa bodo morala postati mnogo bolj premišljena, če bomo hoteli še naprej uživati v danostih, ki nam jih nudi narava.

»Vzgoja za trajnostni razvoj je vseživljenjsko prizadevanje, ki spodbuja posameznike, institucije in družbe, da gledajo na jutri kot na dan, ki pripada vsem nam – ali pa ne bo pripadal nikomur.« (Marentič Požarnik, 2013: 7).

4 Viri in literatura

1. BAJD, B. Ekološka ozaveščenost in okoljska vzgoja. *Okoljska vzgoja v šoli*. 2005, št. 1(letn. 7), str. 39-40.
2. DOLINŠEK, D. in MAROVT, L. Od zamisli o okoljskem delovanju mladih v Sloveniji do zelene zastave. V: *PRVIH dvajset let programa Ekošola v Sloveniji.* Ljubljana: Birografika BORI. 2016. Str. 13-17.
3. DOLINŠEK, D. in MAROVT, L. Kako pridobiti in ohraniti znak zelena zastava? V: *PRVIH dvajset let programa Ekošola v Sloveniji*. Ljubljana: Birografika BORI. 2016. Str. 18-21.
4. LUKIĆ, M. Društvo DOVES – FEE SLOVENIA. V: *20 let Društva za okoljsko vzgojo DOVES – FEE SLOVENIA: 1994-2014.* Portorož: Društvo DOVES – FEE SLOVENIA. 2015. Str. 13-20.
5. LUKIĆ, M. Mednarodna fundacija za okoljsko vzgojo - FEE. V: *20 let Društva za okoljsko vzgojo DOVES – FEE SLOVENIA: 1994-2014*. Portorož: Društvo DOVES – FEE SLOVENIA. 2015. Str. 7-12.
6. LUKIĆ, M. Program EKOŠOLA. V: *20 let Društva za okoljsko vzgojo DOVES – FEE SLOVENIA: 1994-2014.* Portorož: Društvo DOVES – FEE SLOVENIA. 2015. Str. 31-42.
7. MARENTIČ Požarnik, B. Okoljska vzgoja ali vzgoja za trajnostni razvoj. *Okoljska vzgoja v šoli.* 2005, št. 1 (letn. 7), str. 4-6.

8. MARENTIČ Požarnik, B. Okoljska vzgoja naj povezuje razvijanje poglobljenega razmisleka, občutenja, vrednotenja in odgovornega ravnanja. *Fokus: Vzgoja za trajnostni razvoj.* 2013, št. 160 (letn. 22), str. 7-10.
9. PLUT, D. Trajnostna paradigma in okoljska etika – ključno vrednostno področje izobraževanja 21. stoletja. *Okoljska vzgoja v šoli.* 2005, št. 2 (letn. 7), str. 6-9.
10. PLUT, D. Vzgoja in izobraževanje za naravo in okolje. *Izobraževanje o okolju za okolje prihodnosti.* 2000, št. 9 (letn. 12), str. 8-12.
11. TILBURY, D. Združeni narodi – desetletje izobraževanja za trajnostni razvoj (2005-2014). *Okoljska vzgoja v šoli*. 2005, št. 2 (letn. 7), str. 10-13.

Šolski center Celje

Srednja šola za strojništvo, mehatroniko in medije

Suzana Slana

AKTIVNO (EVROPSKO) DRŽAVLJANSTVO

ACTIVE (EUROPEAN) CITIZENSHIP

Povzetek

Aktivno državljanstvo ni le redno udeleževanje volitev in spremljanje političnega dogajanja, pač pa zajema vsesplošno delovanje mladih državljank in državljanov na različnih področjih za splošno družbeno korist. Participacija mladih in ustvarjanje pogojev zanjo sta pomembna izziva današnjih demokratičnih družb in ključna pogoja za napredek družbe in njen trajnostni razvoj. Učenje aktivnega državljanstva smo prepoznali kot izziv za neformalno izobraževanje in priložnostno učenje (interesna dejavnost), zato smo dijakom ponudili aktivno udeležbo v programu Šola ambasadorka Evropskega parlamenta. Dijaki so se prostovoljno priključili interesni dejavnosti Šola ambasadorka Evropskega parlamenta in za zavzeto delo pridobili naziv dijak ambasador Evropskega parlamenta, ob tem pa se učili, kako postati aktiven in hkrati odgovoren posameznik na šolskem, lokalnem, državnem in evropskem nivoju.

Ključne besede: neformalno učenje, družbena participacija, aktivno državljanstvo, mladinske dejavnosti

Abstract

Active citizenship is not only a regular participation in elections and monitoring of political events, but it also covers the overall functioning of young citizens in various fields for the general public benefit. Participation of young people and creation of conditions for it is an important challenge for today's democratic societies and a crucial condition for the progress of society and its sustainable development. Active citizenship learning was recognized as a challenge for non-formal education and non-formal learning (interest activity), therefore we offered students active participation in the school program European Parliament Ambassador School. Students volunteered to engage in interest activity European Parliament Ambassador School and received the title of the European Parliament Ambassador for their work, while learning how to become an active and responsible person at the school, local, national and European level.

Key words: non-formal learning, social participation, active citizenship, youth activities

1 Predstavitev teme oz. dejavnosti s teoretičnimi izhodišči

Neformalno in priložnostno učenje sta v slovenskem prostoru skoraj neločljivo povezana, kar se kaže tako, da:

- so učni cilji vključeni v osnovni program – včasih je to zahteva financerjev ali so različni učni cilji že vključeni v poslanstvo organizacije,
- učenje nastopa kot skrit kurikulum ali kot pozitiven stranski učinek aktivnosti – mladi se ob aktivnostih, ki so jim ponujene ali jih ustvarjajo sami, nevede in nenačrtno učijo.

Različne opredelitve neformalnega učenja ga opredeljujejo kot vnaprej opredeljene cilje učne aktivnosti in vsaj malo strukturiran učni proces, vendar zunaj formalnih učnih struktur.

Aktivno državljanstvo (dejavna državljanskost) je kompleksen pojem, ki ga je nemogoče opredeliti z enotno definicijo. Nekateri aktivno državljanstvo povezujejo zgolj s političnim udejstvovanjem, medtem ko se v drugih opredelitvah pojem razširi in zajame širok spekter dejavnosti v t. i. »civilni družbi«. Sestavljajo ga štiri veje: politično-pravna, družbena, kulturna in ekonomska. Aktivni državljani naj bi imeli razvite vse štiri komponente, izobraževanje za aktivno državljanstvo pa posameznika opremi z nujno potrebnim znanjem in veščinami. Elementi aktivnega državljanstva se pojavljajo v različnih oblikah, pogosto posredno, zlasti v mladinskih organizacijah, v katerih veščine zanj po navadi niso napisan cilj, ampak se jih posamezniki naučijo med izvajanjem različnih aktivnosti. Te organizacije so prostor učenja, pridobivanja izkušenj in promocije dejavne državljanskosti.

Severnoameričanka Sherry Arnstein (1969), ki je delala v različnih vladnih uradih in organizacijah, obravnava osem ravni participacije in jih imenuje stopnje državljanske moči. To lestvico je mogoče prenesti na vsak odnos med posameznikom in skupino, med drugim tudi na odnos posameznika do države. Stopnje državljanske moči si lahko predstavljamo kot lestev, po kateri se lahko vzpenjamo od prve proti osmi prečki.

8. Državljanski nadzor
7. Delegirana moč
6. Partnerstvo
5. Izbranci

4. Posvetovanje
3. Informiranje
2. Terapija
1. Manipulacija

Še najprimernejša se zdi stopnja št. 6 – partnerstvo, pri katerem so odločevalci (v tem primeru odrasli) in ljudstvo (v tem primeru mladi) na isti ravni. Mladinsko udejstvovanje je integracija in participacija hkrati. Pri mladinskih dejavnostih se mladi udejstvujejo in s tem spreminjajo okolje, hkrati se v procesu učenja, ki ob tem poteka, spreminjajo tudi sami oz. okolje spreminja njih. Oba procesa tečeta sočasno, dejansko je to neke vrste dialog med mladimi in okoljem.

»V primerjavi z drugimi zahodnoevropskimi demokracijami je v Sloveniji konvencionalna politična participacija zelo šibka in upada, vendar se je zavedanje mladih o vplivu, ki ga imajo na družbene spremembe v zadnjih dvajsetih letih (gledano v letu 2010), povečalo. Mladi v Sloveniji se v primerjavi z mladimi v EU manj konvencionalno politično udejstvujejo, občutno manj se zanimajo za politiko in pripisujejo politiki najnižji pomen v svojem življenju. Na drugi strani pa v primerjavi z vrstniki iz EU slovenska mladina dosega sorazmerno visoko raven protestne politične participacije, ki v zadnjih dveh desetletjih narašča. Po podatkih zadnjega Evrobarometra se slovenska mladina bolj pogosto kot vrstniki v EU udeležuje lokalnih volitev (61 %, povprečje EU 47 %), manj pa državnozborskih (39 %, povprečje EU 43 %) in evropskih volitev (19 %, povprečje EU 31 %)« (http://www.mss.si/datoteke/dokumenti/Participacija_mladih_MDM_2015.pdf).

Države članice Evropske unije različno razumejo pojem mladinskega udejstvovanja, a so si enotne, da je to predvsem prostor učenja, ki naj podpira lastna prizadevanja mladega posameznika ali posameznice za njegovo integracijo v družbo. To je prostor učenja, ki je dodan vsem drugim prostorom učenja in pripravi na življenje. Ne nazadnje je intenzivna priprava na izvajanje vlog odraslega člana skupnosti, ne glede na to, ali gre za tisto, od česar bo živel, ali za aktivno in odgovorno državljanstvo. Učenje za odgovorno državljanstvo pomeni tudi spoznavanje in sprejemanje družbenih vrednot, na katerih temeljijo družbene institucije. Kompetence, pridobljene v mladinskem delu, koristijo pri njihovem delu kot tudi pri aktivnem državljanstvu in državljanski zavesti. Takšne kompetence so na primer skupinsko odločanje, soočanje z drugače mislečimi, organizacijske sposobnosti, sposobnost argumentiranja in

javnega nastopanja, ustvarjalnost, dajanje pobud in druge. Le da učenje poteka na drugi ravni in da je učno okolje veliko manj tvegano ter s tem varnejše.

Neformalno izobraževanje je tudi izredno sredstvo emancipacije (in s tem participacije), če le poteka na pravi način. V dialoškem učenju se mentor ne postavlja nad učenca, ne ustvarja sam vsebine, ki naj bi jo učenec sprejel, ampak se vsebina ustvarja skozi dialog. Ne mentor ne učenec ni sam zase njen avtor. Oblikujeta jo skupaj.

Na podlagi neke raziskave se je pokazalo, da se s prehodom v srednjo šolo število krožkov oz. organiziranih prostočasnih dejavnosti prepolovi. Delno je krivda na mladih, ker se jim ne ljubi več sodelovati, vendar se postavlja vprašanje, kakšne možnosti izbire imajo in ali so te izbire sploh dostopne za njih.

2 Opis dejavnosti

Program Šola ambasadorka Evropskega parlamenta je namenjen ozaveščanju in izobraževanju učiteljev in dijakov o Evropski uniji ter usposabljanju za aktivno državljanstvo. Evropski parlament ga je prvič izvedel v Sloveniji skupaj s Socialno akademijo in Fakulteto za družbene vede v šol. letu 2016/17.

Temu programu smo se isto leto pridružili tudi na naši šoli, ker smo v njem videli možnost neformalnega izobraževanja dijakov za spregledano temo aktivnega in odgovornega (evropskega) državljanstva, hkrati pa možnost za dijake, da pridobijo temeljno znanje o Evropski uniji. Ker so vprašanja, povezana z EU v šoli pogosto prezrta, ker je EU v učnih načrtih namenjenih zelo malo ali skoraj nič ur, znanje in vedenje o evropskih vsebinah pa ni nepomembno za vsakdanje življenje in vključevanje v širše družbene tokove, smo našim dijakom ta program ponudili kot interesno dejavnost.

Šola ter dijaki in učitelji s sodelovanjem v tem programu pridobijo:

- Dijaki okrepijo znanje in kompetence, npr. kritično mišljenje ali politično-državljansko osveščenost, ki so bistvenega pomena na njihovi poti do dejavnih in odgovornih državljanov.
- Sodelujoči učitelji se udeležijo dveh strokovnih usposabljanj po osem pedagoških ur v Ljubljani, prejmejo gradivo in podporo za izvedbo programa na šoli.

- Vsaka sodelujoča šola pošlje vsaj enega dijaka na simulacijo delovanja Evropskega parlamenta v Strasbourg (predvidoma oktobra 2017), ki se izvaja v okviru programa Evrošola.
- Sodelujoči učitelji se vključijo v evropsko platformo za učitelje, ki omogoča izmenjave in partnerstva na evropski ravni. Najboljši učitelj ima kasneje možnost sodelovanja na seminarju za učitelje v Bruslju.
- Dijaki vključenih šol sodelujejo na dogodkih Informacijske pisarne.
- Vsaka sodelujoča šola pridobi naziv in plaketo, ki jo lahko pritrdi na šolsko poslopje: »Evropski parlament: Šola ambasadorka«.

Obveznosti šole so:

- Sodelujoča šola izbere vsaj enega učitelja ali strokovnega sodelavca, ki pridobi naziv »ambasador« ter se udeleži dveh usposabljanj v Ljubljani in na šoli izvede programske aktivnosti.
- Sodelujoči učitelji (ambasadorji) in dijaki (mladi ambasadorji) predelajo gradivo, ki so ga pripravili v programski ekipi.
- Sodelujoča šola v svojih prostorih vzpostavi informacijsko točko o Evropskem parlamentu in Evropski uniji.
- Ob dnevu Evrope, 9. maja, vsaka sodelujoča šola pripravi poseben dogodek.

Mentorji smo se udeležili dveh izobraževanj, od koder smo prinesli priročnik za učitelje in delovni zvezek za dijake, sestavljen iz šestih učnih modulov:

- Kratka zgodovina EU
- Vpliv EU na naše vsakdanje življenje
- Odločanje v EU
- Evropa brez meja
- Vrednote EU
- Vaš glas v EU

Zaradi poznega začetka izvajanja programa, smo z dijaki predelali le prve tri module. Dijaki so za utrjevanje in širjenje predelanih evropskih vsebin izdelali križanke in kvize, s predstavitvami na razrednih urah in v skupnosti dijakov pa so svoje znanje o evropskih vsebinah prenesli med sošolce.

Informacijsko točko so postavili in vzpostavili dan pred dnevom Evrope, dan po tem pa so pripravili stojnice, na katerih so med vsemi dijaki in učitelji Šolskega centra Celje širili aktivno vedenje o Evropski uniji. Obiskovalci so lahko izpolnili anonimno anketo o poznavanju EU, se igrali družabno igro Začuti Evropo (avtorji so študenti Fakultete za družbene vede), pridobili brošure in letake o EU, reševali kviz, izvedeli še kakšno informacijo o EU in preizkusili robota (izdelali so ga naši dijaki mehatroniki), ki dviguje zastavo Evropske unije.

Delovna srečanja in komunikacija po e-pošti so potekala redno, za motivacijo dijakov in drugačen način pridobivanja znanja pa smo se udeleževali tudi dogodkov izven šole. Prvi tak je bil konferenca o zaposlovanju mladih v EU, od koder so prinesli informacije o zaposlitvenih trendih in izzivih, ki jih v današnjem času prinaša predvsem robotizacija. Drugi dogodek je bila udeležba na EU dialogu s predsednikom Evropskega parlamenta Jeanom Claudom Junckerjem, v Hiši Evropske unije smo se udeležili dneva Evrope z naslovom Korenine in krila EU, svoje znanje dopolnili s predavanjem gospoda Damjana Lajha s Fakultete za družbene vede. Dijakom, preskušenim debaterjem so se s temo EU da ali ne? pustili uvesti v debaterski svet. Samostojno so izdelali filmček o zgodovini EU, napravili spletno stran in glasilo.

Pri tem je šlo za povezovanje s sosednjimi šolami, saj smo se ves čas aktivno povezovali z dijaki dveh sosednjih šol: Gimnazije Celje – Center in Ekonomske šole Celje.

Znotraj šole pa so se dijaki povezovali med programi: medijski in strojni tehnik, tehnik mehatronike in mehatronik operater, vse dejavnosti so potekalo izven rednega pouka kot interesne dejavnosti.

Vloga mentorja je bila ključnega pomena le na začetku izvajanja dejavnosti, ko je bilo treba sestaviti skupino in pridobiti člane ter pri organizacijskih dejavnostih. Ko so dijaki začeli aktivno sodelovati in izvajati dejavnosti, je mentor nudil podporo le iz ozadja in usmerjal njihovo delo.

Ob koncu leta so potekali ocenjevalni obiski na šolah, po katerih smo prejeli naziv šola ambasadorska Evropskega parlamenta, naziv dijak ambasador Evropskega parlamenta pa je pridobilo 12 najprizadevnejših dijakov.

V šolskem letu 2017/18 smo nadaljevali z dejavnostmi in naše udejstvovanje nadgradili:

- z zbiranjem slikanic in branjem pravljic v vrtcu in na OŠ – povezovanje z vrtcem in s sosednjo osnovno šolo,

- na Noči knjige smo predstavili Evropsko sodišče za človekove pravice in govorili o človekovih pravicah,
- obiskali predsedniško palačo in hišo EU - sodelovanje s SŠKER in GL,
- se udeležili pogovora s Francem Bogovičem - sodelovanje s SŠKER in GL,
- se udeležili dobrodelnega koncerta Ekonomske šole v Mariboru in
- okrogle mize v Hiši EU,
- izdelali posebno oglasno desko: Evropsko drevo, na katerem ima vsaka država svoj prostor (list),
- na dogodku ob dnevu Evrope smo se povezali s SŠKER in GL in v treh etažah šolskega centra pripravili stojnice,
- izboljšali evrobota, tako da so dijaki mehatroniki napisali program, po katerem se roka s slovensko zastavo premika,
- dodali foto stojnico in
- se udeležili delavnice Aktivno državljanstvo,
- vse naše aktivnosti smo objavljali na šolski spletni strani, v Celjanu, na Info Celje, v MCC in na spletni strani predsednika države,
- pridobili nekaj sodelavcev mentorjev.

3 Zaključek

Upamo, da smo z aktivnostmi v programu Šola ambasadorka Evropskega parlamenta pripomogli k širjenju pojma aktivno in odgovorno državljanstvo in k usmerjanju na poti, da mladi dobijo svoje mesto in prostor za osebni razvoj ter uresničevanje priložnosti, s čimer lahko prispevajo k napredku skupnosti in družbe. Ob tem se odpira tudi vprašanje iskanja ustreznih odnosov in rešitev med različnimi generacijami ter razmerji med različnimi področji družbe: šolska, lokalna, državna in evropska raven.

Naloga mentorja v tem programu ni bilo izvajanje vnaprej pripravljenega učnega načrta (čeprav je bil tudi to potreben element), temveč opazovanje, iskanje in krepitev tistih idej mladih, ki izhajajo neposredno iz njihove izkušnje oz. kot odgovor na potrebe, kot jih vidijo oni.

Prava participacija mladih se skriva v popolnoma vsakdanjih opravilih, kot so na primer organizacija in vodenje srečanj/sestankov, prevzemanje odgovornosti za izvedbo nalog, projektno delo, iskanje skupne poti, gradnja socialne mreže skozi spoznavanje sovrstnikov, vodenje drugih, urednikovanje časopisa skupine, postavljanje spletne strani organizacije in druge.

V tem programu so mladi postali avtorji in izvajalci svojih idej, istočasno pa so ustvarjali partnerstvo med Evropskim parlamentom in sodelujočimi srednjimi šolami ter dijaškimi domovi. Kadar govorimo o partnerstvu, pa zagotovo ne moremo govoriti o hlapčevstvu, saj se pojma izključujeta.

Izziv za prihodnost ostajajo participativne (in sodelovalne oz. povezovalne) strukture, ki temeljijo na članstvu in drugih oblikah družbenih skupin, v katerih se mladi z navedenimi pojmi srečujejo, jih razumejo ter tako aktivirajo notranja prepričanja v smeri udejstvovanja pri gradnji skupne družbe in Evrope.

4 Viri in literatura

1. BABNIK, J. et al. *Vključevanje, participacija in aktivno državljanstvo preko članskih oblik mladinskega dela*: zbornik posveta. [Online]. [Citirano 2. avg. 2018; 15.30]. Dostopno na spletnem naslovu: http://www.varuh-rs.si/fileadmin/user_upload/pdf/konferenca_o_participaciji_otrok_in_mladostikov_2014/Vkljucevanje_participacija_aktivno_drzavljanstvo_MOVIT.pdf.
2. ČEPIN, M. *Aktivna družbena participacija.* Ljubljana: Socialna akademija, Šola ambasadorka Evropskega parlamenta. 2017.
3. EVROPSKA komisija. *Politike Evropske unije. Kako deluje Evropska unija.* Luxembourg: Urad za publikacije Evropske unije. 2014.
4. LAJH, D. *Zakaj se je danes pomembno ukvarjati z Evropsko unijo in Evropskim parlamentom?* Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Fakulteta za družbene vede, Center za politološke raziskave. 2017.
5. *PARTICIPACIJA in aktivno državljanstvo mladih.* [Online]. [Citirano 13. avg. 2018; 20.45]. Dostopno na spletnem naslovu: http://www.mss.si/datoteke/dokumenti/Participacija_mladih_MDM_2015.pdf.

Šolski center Celje

Srednja šola za kemijo, elektrotehniko in računalništvo

Borut Slemenšek

DIJAK, STARŠI, UČITELJ – TRIKOTNIK VZGOJE IN KOMUNIKACIJE

STUDENT-PARENT-TEACHER – EDUCATIONAL AND COMMUNICATION TRIANGLE

Povzetek

V času šolanja dijakov se vzgoja izvaja v trikotniku dijak-starši-učitelj. Zaradi različnih vzgojnih pristopov staršev in drugih dejavnikov zgradijo otroci različne karakterje. Kljub različnosti morajo v šolskem okolju funkcionirati med vrstniki in učitelji, ki jih z znanjem in vzgojo pripravljamo na samostojno življenjsko pot. V 21. stoletju so zaradi okolja in tehnologij potrebne drugačne kompetence, ki jih zajema kognitivna inteligenca. Te kompetence bodo izrednega pomena za mlade pri iskanju delovnih mest, kot tudi pri uveljavljanju v delovnem okolju. Ker je v šolstvu zaradi natrpanih programov le malo časa za vzgajanje, je toliko bolj pomembno, da učitelji v sodelovanju s starši privzgojimo mladim prave kompetence. Zato je vzgojni trikotnik še kako pomemben.

Ključne besede: slogi vzgoje, komunikacija, sodelovanje, uspeh, kognitivna inteligenca

Abstract

During the school education the triangle of the pupil-parent-teacher is carried out. Because of the different educational approaches of parents and other factors, children build different characters. In spite of their diversity, they must function in the school environment between peers and teachers, who prepare them with the knowledge and education on an independent life course. In the 21st century, the environment and technologies require different competences covered by cognitive intelligence. These competences will be of outstanding importance for young people in finding jobs, as well as in asserting themselves in the workplace. Since there is little training time for schooling due to crowded programmes, it is important that teachers, in cooperation with parents, impart young people true competences. Therefore, the educational triangle is of such importance.

Key words: styles of education, communication, cooperation, success, cognitive intelligence

1 Predstavitev teme oz. dejavnosti s teoretičnimi izhodišči

V vzgojno-izobraževalnih ustanovah je delo učitelja z mladimi močno prepleteno med stroko in vzgojo. Učitelji med izvajanjem učnega procesa prenašamo znanje s svojega strokovnega področja na dijake in jih hkrati motiviramo k spoznavanju novih vsebin in samostojnemu iskanju znanj, kajti nemotivirani dijaki ne morejo biti uspešni učenci. Motivacija je pomembna tudi za učitelje, saj je le motiviran učitelj lahko tudi uspešen učitelj (Brajša, 1995). Motivacija je zato ključnega pomena v procesu vzgoje in izobraževanja, saj brez motivov ni učenja (Pečjak, 1986, 22). Pri tem je naš nastop in delo vzor, ki predstavlja najpomembnejši vidik vzgoje. Naša doslednost pri delu deluje tudi kot močna zunanja motivacija za doseganje ciljev, ki jih postavimo dijakom mi ali si jih postavijo sami, da bi zadovoljili notranjo potrebo po pridobitvi znanj (Razdevšek-Pučko, 1999).

Otroci (torej naši dijaki) imajo svoje starše, ki jih vzgajajo vse od trenutka, ko so privekali na svet. Vsak izmed staršev ima svoj način vzgajanja, otrok pa glavni vzorec vzgoje prevzame do 7. leta starosti. Kasneje je oblikovanje/spreminjanje otrokove osebnosti vse težje. Starši uporabljamo tri osnovne sloge vzgajanja otrok in sicer avtoritarni, permisivni in avtoritativni (KANG, 2016). Avtoritarni način vzgoje uporabljajo starši, ki so prepričani, da vedno vedo , kaj je za otroka najboljše, zato vnaprej točno določijo pravila in od njih ne odstopajo. Pri taki vzgoji otroci nimajo možnosti izbire ali ugovora. Permisivne starše imenujejo tudi starši meduze, saj je njihova vzgoja brez hrbtenice. Pri tej vzgoji pravila niso jasno opredeljena, starši pa dopuščajo tudi škodljivo vedenje otroka, saj se z njim ne želijo spopadati temveč jim biti prijatelji. Taki otroci so pogosto neodgovorni, impulzivni in ne spoštujejo avtoritete, poleg tega pa jim manjka samozavesti. Pri avtoritativni vzgoji (pogosto imenovani tudi delfinja vzgoja) starši otroke usmerjajo, spodbujajo in učijo s svojim vzorom namesto ukazovanja in dajanja striktnih navodil. Na osnovi vzgoje in tudi drugih dejavnikov v toku življenja si vsak otrok zgradi svoj karakter, s katerim pa mora v okolju, kot so vzgojno-izobraževalne ustanove, funkcionirati v soodvisnosti in sodelovanju z ostalimi udeleženci v izobraževanju, pa naj so to sošolci in ostali dijaki kot tudi učitelji.

Učitelji pa nismo v stiku le z dijaki temveč tudi njihovimi starši. Ker med delom v razredu opažamo različne aktivnosti dijakov, spopadanje s težavami, primanjkljaji pa tudi

nadarjenostjo posameznikov, je komunikacija s starši še kako potrebna. Stike s starši imamo vsi učitelji, nekateri več, drugi manj, z nekaterimi starši pogosteje, z drugimi spet redkeje, vsekakor pa imam kot razrednik pri obveščanju staršev veliko vlogo. Žal odziv vseh staršev ni vedno tak, kot bi ga v danem trenutku pričakoval zaradi potrebe podajanja informacij, a si v današnjem času lahko zelo dobro pomagamo tudi s sodobnimi informacijskimi potmi. Te vsaj meni in staršem mojih dijakov pogosto prihranijo marsikatero pot in izgubljen čas, ki bi bil potreben po klasičnih poteh informiranja. Kljub rednemu obveščanju in komuniciranju s starši pa lahko opažam, da občasno dijaki nimajo enakih informacij, kot jih podajam staršem in obratno, starši nimajo enakih informacij, kot jih podajam dijakom.

Zakaj prihaja do takih situacij? Ali je kljub enako podanim informacijam mogoče, da dijaki prejmejo drugačno sliko o podanih informacijah kot starši? Ali nastaja problem v komunikaciji – šum pri prenosu informacij? Ali je mogoče težava pri različnem kritičnem mišljenju obeh udeleženih strani? Je mogoče težava v (ne)sodelovanju? In še več vprašanj bi lahko nanizal, vsa pa se navezujejo na temo prispevka – trikotnik vzgoje in komunikacije.

2 Opis teme/dejavnosti

Prenos znanja na mlade v vzgojno-izobraževalnih ustanovah je preko učnih načrtov in velike količine znanj zelo natrpan. V okviru podajanja snovi je pravzaprav težko razmišljati in vpeljati dodatno še vzgojo, ki jo mladi za uveljavljanje na trgu delovne sile po končanem izobraževanju še kako potrebujejo. Pri izvajanju učnega procesa učitelji pogosto kar pozabimo, da je pravzaprav naš zgled tisti, ki naredi na dijake močan vtis in ima tudi močno vzgojno noto. Zato se pri izvajanju učnega procesa vedno trudim biti čim bolj jasen in mnoga »zapletena« strokovna znanja predstavljam z znanimi »naravnimi« vzorci, ki jih lahko srečamo v svojem vsakodnevnem življenju. Tako prej zapletena znanja postanejo lažje razumljiva in spodbudim njihovo notranjo motivacijo po spraševanju, odkrivanju novih spoznanj in njihovemu medsebojnemu povezovanju kot tudi kritičnemu razmišljanju o vzrokih in posledicah. Na tej osnovi pogosto prihaja do dodatnih vprašanj in krajših debat v navezi s predstavljenimi znanji, vse to pa jim širi obzorje znanja. Pri tem ne smemo pozabiti na pravilo, da »neumnih« vprašanj ni. Zaradi individualnosti vsakega posameznika in njegovega kritičnega razmišljanja o tematiki so »dovoljene« vse smeri. Ne pozabimo, da je bilo veliko pomembnih odkritij na svetu odkrito

po precejšnjih naključjih (guma, najlon, penicilin…). S sodelovanjem v debati in postavljanjem bolj ali manj »pravih« vprašanj ali tez dijaki doživljajo dostojanstvene vzpone in padce v okolju svojih sovrstnikov pod mentorstvom učitelja, pri reševanju nalog pa jim moramo spodbuditi notranjo motivacijo, da se lotijo dela odločno, samozavestno, da jih pri delu vodi želja po doseganju ciljev in so pri tem tudi ponosni na svoje dosežke. Žal poti ne peljejo vedno le navzgor, temveč so prisotni vzponi kot tudi padci. Slednji morajo postati motivacija za ponovni zagon in dosego zastavljenega cilja. Z znanjem in nalogami jih moramo spodbujati, da verjamejo vase in v svoje znanje, zato se pri reševanju ne smejo predati – »poraza ni«.

2.1 Razredne ure in roditeljski sestanki

Na srečo imamo v razredniki dodatno tudi razredno uro, kjer se lahko posvetimo razrednim opravilom. Sicer je v razredu vedno dovolj administrativnih opravil, a kljub temu lahko najdemo tudi nekaj minut za vzgojo dijakov. Zelo pomembna je dobra komunikacija in dobri medsebojni odnosi tako med dijaki kot tudi z učitelji. V ta namen se redno pogovarjamo o težavah, se soočamo s konfliktnimi situacijami in reševanjem le-teh. Če je potrebno, izvedemo tudi mediacijo, predvsem pa poskušam dvigovati samozavest dijakov na osnovi njihovega znanja. Težave s samozavestjo se pri dijakih pojavljajo predvsem pri »javnih« nastopih – nastopi pred publiko. Spodbujanje samozavesti pri nastopih lahko treniramo z igranjem različnih preprostih iger, saj poznavanje pravil igre deluje sproščujoče in s tem napetost in trema pri nastopu preprosto popustita. In ob koncu igre kot mentor pripomnim, da ima vsak pripravljen nastopajoči pred publiko praviloma več znanja o tematiki od poslušalcev in je zato trema nepotrebna. Tudi igre, pri katerih gre kaj narobe, so zaželene. Z njimi namreč dobijo izkušnjo, kaj je pošteno in kaj ne, komu zaupati in komu ne, kakšne so posledice, če so nepošteni …

Roditeljski sestanki so namenjeni praviloma staršem, čeprav občasno pridejo (oziroma so povabljeni) na sestanek tudi dijaki. Staršem podajamo splošne informacije o dogajanju na šoli in v oddelku. Po potrebi so predstavljeni tudi problemi, ki jih zaznamo tako učitelji kot tudi starši in otroci. V smeri dobrega sodelovanja je tu najpomembnejša dobra in odkrita komunikacija. S starši je ravno tako potrebno navezati dobre stike, da začutijo naš interes po dobrem sodelovanju in uspešnosti otrok. Vendar za starše nismo mi in otroci edini vir informacij. Razne informacije krožijo tudi med otroci, med različnimi generacijami kot tudi

starši. Pogosto se zgodi, da so le-te tudi napačne, da so posledica slabih izkušenj manj uspešnih dijakov. Iz njihove vsebine pa je mogoče zaznati težave, ki dejansko v oddelku sploh niso prisotne. Zaradi takih anomalij je potrebna dobra komunikacija, da se v primeru dvomov o težavah in nepravilnostih le-te takoj razjasnijo, sicer lahko prihaja do pritožb in celo inšpekcijskih nadzorov v šoli. Za starše je seveda pravilno, da se zavzamejo za svojega otroka, vendar ne za vsako ceno. Pogosto jim je potrebno »privzgojiti« kritično mišljenje o tem, kaj je za otroka pomembno in najboljše in jim slednje predočiti tudi z vidika učitelja. Zaradi različnosti posameznikov tudi ta vzgoja ni vedno uspešna. Nekateri kritično mišljenje že obvladujejo, drugi se ga priučijo, spet tretji pa le-tega ne osvojijo in tu se pogosto srečamo s težavami. V to skupino najpogosteje spadajo starši z avtoritarno vzgojo, kar lahko zelo hitro opazimo tudi na govorilnih urah, če je prisoten tudi otrok, saj le ta praviloma »nima pravice« do besede, ker starši najbolje vedo, kako rešiti težave.

2.2 Ključne spretnosti novih generacij za 21. stoletje

Mladi se v toku izobraževanja pripravljajo na samostojno življenjsko pot, ki ni pravljična, temveč polna vzponov in padcev. Slednji morajo v vsakemu posamezniku prebuditi željo po rešitvi težav in ponovnem vzponu. V 21. stoletju se srečujemo z industrijo 4.0, ki zaradi hitro spreminjajočih se tehnologij od nas vseh zahteva veliko prilagajanja k novostim, to pa pomeni tudi nenehno izobraževanje. V današnjem hektičnem svetu so močno prisotna socialna omrežja, delovna mesta pa polna tekmovalnosti in globalne povezanosti, zato so tudi spretnosti otrok, ki jih potrebujejo za »preživetje« v takem okolju, drugačne, kot smo jih bili navajeni v prejšnjem stoletju. Podjetja so praviloma najemala delovno silo glede na njihovo uspešnost na področju izobraževanja (diplome izpiti, sprejemni izpiti …). Analize, ki so jih naredile velika podjetja (Google, Microsoft …), pa z veliko natančnostjo dokazujejo, da so za najemanje vodstvenega kadra in produktivne, inovativne delovne sile ti pokazatelji ničvredni. Tako so se v organizaciji ATC21S (The Assessment and Teaching of 21st Century Skills z Univerze v Melbournu) lotili raziskave, katere spretnosti so pomembne za uveljavljanje mladih perspektivnih kadrov.

Rezultati več kot 250 raziskovalcev po svetu so podale naslednje rezultate oziroma spretnosti:

- **Ustvarjalnost:** to kompetenco označujejo vodje podjetij kot najpomembnejšo za prihodnost. Predstavlja sposobnost posameznika, ki s svojim znanjem in spretnostjo zmore pripraviti ali izdelati lastna »orodja« za dosego zadanega cilja. Dijake s to kompetenco lahko prepoznamo tudi v šoli, saj si pri šolskih opravilih pomagajo z zelo različnimi lastnimi »pripomočki«, ki so pogosto pripravljeni tudi zelo inovativno.
- **Kritično mišljenje:** ta kompetenca predstavlja znanje postavljati »prava vprašanja«. V današnjem svetu polnem informacij in možnosti dostopa do njih ni več pomembno poznati prave odgovore, temveč zastaviti pravo vprašanje, na katerega lahko dobimo prave odgovore. Dijaki pogosto zatrjujejo, da vseh mogočih znanj, ki jim jih nudimo v šoli ne bodo potrebovali. Če pa jih bodo potrebovali, jih bo našel »striček Google«, saj vse ve. Pa bodo res našli, kar potrebujejo, če ga ne bodo znali pravilno vprašati?
- **Komunikacija:** predstavlja sposobnost prenosa znanj in poznanj iz svojih misli v okolico – različne medije, načine. Komunikacija med živimi bitji je zelo pomembna za medsebojno razumevanje in delovanje. Ljudje smo tu še na višjem nivoju, saj je le-ta osnova prenosa informacij, ki jih potrebujemo za vsakodnevno življenje in ustvarjanje. Za primer si lahko izmislimo znanstvenika z ogromno znanja in izkušenj, ki nam jih ne zna posredovati. Zato si z njim in njegovim znanjem ne moremo kaj dosti pomagati. Za spodbujanje komunikativnosti naših dijakov je zato zelo pomembno pripraviti jih na nastope, izmenjati znanja z vrstniki kot tudi prenašati ali pridobiti znanje iz skupine.
- **Sodelovanje:** lepo se je lotiti naloge, jo izdelati in se na koncu pohvaliti s svojo lovoriko. Lep primer, ki človeku dvigne samozavest. V današnjem času pa je takšnih »solističnih« podvigov vse manj. Vse bolj smo odvisni od dela v skupini, družini, globalni skupnosti in to zahteva sodelovanje z vsemi vpletenimi. Tisti, ki se bodo dobro znašli v takem krogu sodelavcev, ki bodo znali od njih prejemati informacije in znanja, ki bodo znali doprinesti skupini tudi svoj navdih z delom in idejami, bodo lahko v takem okolju zelo dobro funkcionirali. Kljub temu bodo morali svoje naloge še vedno opravljati zelo samostojno, a vendar sodelovati tesno z ostalimi v skupini.

Za te ključne spretnosti 21. stoletja se uporablja skupno ime kognitivni količnik (CQ – Cognitive Quotient) ali kognitivna inteligenca.

Poleg te poznamo tudi IQ (Intelligence Quotient) in EQ (Emotional Quotient), za uspeh v 21. stoletju pa bo za mlade predvsem pomembna CQ, zato moramo mladim te spretnosti v toku izobraževanja čim bolj privzgojiti.

2.3 Motiviranje in samostojnost

Motivacija je spodbuda za vsakogar, da opravi zastavljeno nalogo. Teoretiki in raziskovalci ločijo med dvema vrstama motivacije: notranjo in zunanjo.

Notranjo motivacijo imenujejo nekateri tudi sveti gral vzgoje. Zato si moramo učitelji in starši zelo prizadevati, da jo otrokom privzgojimo. To pa ni več tako preprosto. Z notranjo motivacijo se namreč otrok sam angažira, da opravi nalogo, pri tem pa ne pričakuje nagrade, saj mu samo doseganje cilja prinaša osebno, notranje zadovoljstvo. Notranja motivacija je nekaj povsem drugega od želja, ki jih je današnja mladina polna. Želje po denarju, telefonih, družbenih statusih … so le želje, saj praviloma za njih niso dovolj notranje motivirani, da bi si jih prizadevali pridobiti. Če pa se pojavi dovolj močna notranja motivacija, bodo za uresničitev te želje pripravljeni marsikaj narediti (prisotno je neko notranje gonilo: *radovednost, interesi, vzburjenje, zanos, pozitivna samopodoba*), pri tem pa je proces pomembnejši od rezultata.

Zunanja motivacija prihaja iz zunanjega sveta – okolice. Prihaja od nekoga (starši, učitelji …), ki želi spodbuditi motivacijski proces v otroku (*pohvala, graja, nagrada, kazen, preverjanje, ocenjevanje*), žal pa ga proces v tem primeru ne zanima, temveč ga opravi le zato, da doseže pozitiven rezultat ali se izogne negativnim posledicam. Proces bo praviloma izvajal le toliko časa, dokler bo trajal zunanji pritisk.

Motivacija je tako del domače vzgoje, s katero se ukvarjamo starši, hkrati pa je prisotna tudi v šoli ali na delovnem mestu. V dobrobit otrok moramo na tem področju učitelji in starši dobro sodelovati, saj bo tako rezultat skupnih prizadevanj samostojen otrok, ki se bo dobro znašel na svoji življenjski poti.

3 Zaključek

Kot učitelj in razrednik se vsako leto srečujem s težavami dijakov. Poskušam jih reševati v sodelovanju s starši, zato so mi dobri stiki s starši izrednega pomena. Žal se še vedno izkaže, da komunikacija s starši tistih otrok, kjer je več težav, ni tako uspešna. Vendar to ni pravilo. V šolah imamo vse več otrok s posebnimi potrebami, s katerimi je delo še nekoliko zahtevnejše predvsem zaradi pomanjkljivega znanja pri nas učiteljih. Je pa v zadnjem času tudi vse več izobraževanj za nas v tej smeri.

Vsekakor tudi sodelovanja s starši ne moremo ravno idealizirati. Občasno prihaja do pritožb, čemur se poskušam izogniti ravno s komunikacijo – želim, da se najprej obrnejo name. Žal vedno ne gre tako.

Redni pogovori z dijaki pri razrednih urah in zgled med učnimi urami so zame glavna motivacija za privzgajanje kognitivnih kompetenc. Ker so moje izkušnje poučevanja že dolgoletne, sledim delno tudi svojim bivšim dijakom. Podobno kot ATC21S v svoji raziskavi tudi bivši dijaki zatrjujejo, da so kognitivne kompetence vse pomembnejše, tako pri nadaljnjem študiju kot tudi kasneje na poklicni poti. Večina opaža, da v podjetjih že sedaj iščejo predvsem tiste, ki se izkažejo inovativni in ustvarjalni na določenem področju, ki ga zaradi svojih interesov bolje obvladujejo (raziskovalne naloge, maturitetne naloge …). Take reference so dandanes vse pomembnejše pri pridobivanju zaposlitve.

Z obvladovanjem kognitivnih kompetenc postajajo mladi tudi vse bolj samozaposlivi, kot samostojni podjetniki ali z odprtjem svojega podjetja. Tako si lahko odprejo samostojno pot v poslovni svet (ne hlapec temveč gospodar na svojem). Vsekakor je ob tem potrebno najti tudi tržno nišo in imeti dobro idejo. Tu pa se spet spogledujemo z ustvarjalnostjo, ki je v takem primeru seveda ne sme manjkati. Pri takšni poti je zelo pomembna tudi vztrajnost in zaupanje vase, saj so navadno začetki dokaj težavni. Z dobro vizijo pa se lahko iz skromnih začetkov poslovna pot prelevi v zelo uspešno, kar dokazuje nemalo slovenskih podjetnikov, ki so iz nekoč majhnih delavnic postavili zelo uspešna svetovno znana podjetja.

Še vedno pa pri dijakih pogrešam več notranje motivacije in samostojnosti. Sam sem imel v času šolanja visoko notranjo motivacijo, da sem spoznaval vse smeri svojega bodočega poklica.

Dandanes opažam tak interes le pri redkih dijakih. Tudi njihova samostojnost pri delu je dokaj slaba. So za to krive razmere v osnovnih šolah?

4 Viri in literatura

1. BRAJŠA, P. *Sedem skrivnosti uspešne šole.* Maribor: Debora. 1995.
2. HOVELJA D. *24 zlatih ključev*. 1. natis. Ljubljana. Camenea. 2018.
3. KANG Shimi K. *Delfinja vzgoja : kako vzgojiti zdrave, zadovoljne in motivirane otroke, ne da bi se vam bilo treba spremeniti v tigra*. Radovljica: Didakta. 2016.
4. *MOTIVACIJA*. [Online].Spletna stran. [Zadnja sprememba 30. sept. 2007]. [Citirano 14. avg. 2018; 20.15]. Dostopno na spletnem naslovu: http://www2.arnes.si/~skunci1/motivacija.htm#motivacija.
5. PEČJAK, V. *Poti do znanja*. Ljubljana: Cankarjeva založba. 1986. Str. 22–27, 93–95, 238-239.
6. RAZDEVŠEK-Pučko, C. Motivacija in učenje. Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Pedagoška fakulteta. 1999.

Osnovna šola Božidarja Jakca

Elvira Sušec

PRIPRAVLJENI POMAGATI

READY TO HELP

Povzetek

Da je učenec pripravljen pomagati in nuditi prvo pomoč, mora biti primerno usposobljen. V prispevku boste izvedeli, zakaj je dobro, da se učenci že zgodaj učijo osnov prve pomoči. Predstavila vam bom model VIZ dela, ki ga izvajamo na OŠ Božidarja Jakca, kjer učence vseh treh triad preko različnih aktivnosti izobražujemo, vzgajamo in usposabljamo, da se v stresnih situacijah pravilno odzovejo in ne »zamrznejo« ter so pripravljeni ustrezno pomagati.

Ključne besede: vzgoja, prva pomoč, vrednote

Abstract

A student has to be well trained in order to successfully give first aid. In the following article you will learn about the importance of students learning the basics of first aid as soon as possible. I am going to present the model of educational work at Primary school Božidarja Jakca, where all students are trained and educated through various activities in order to respond correctly in stressful situations.

Key words: education, first aid, values

1 Predstavitev teme

Prva pomoč niso zgolj postopki ali način izvajanja spretnosti za oskrbo poškodovanih in nenadoma obolelih. Je dejanje humanosti, človeške solidarnosti in ključ do splošne državljanske odgovornosti (Ahčan 2008, str. VI).

Čas otroštva in mladosti naj bi bil čas veselja in brezskrbnosti. Pa vendar: nezgoda, poškodba, nenadno bolezensko stanje se zgodi hitro in nepričakovano. Poškodbe in nenadna bolezenska stanja se lahko zgodijo v šoli, na dnevih dejavnosti, doma, na poti v šolo, na treningih, na cesti. Pred enajstimi leti je Območno združenje Rdečega križa Ljubljana (v nadaljevanju OZRK Ljubljana) izpeljalo raziskavo med ljubljanskimi učenci in dijaki z namenom, da bi ugotovili, katere so teme prve pomoči, ki učence in dijake najbolj zanimajo, ter ali bi učenci in dijaki znali kar najbolje pomagati ob poškodbi ali nenadnem bolezenskem stanju. V raziskavo so zajeli štiri srednje in eno osnovno šolo. Pri izpolnjevanju anketnega vprašalnika je tako sodelovalo 80 osnovnošolcev in 407 dijakov prvih, drugih, tretjih in četrtih letnikov. Vzorec je zajel mlade od letnika 1995 pa do vključno letnika 1984, od 12. do 23. leta starosti.

Vprašanja so razdelili na dva sklopa: teme s področja zdravja in teme s področja prve pomoči. Rezultati ankete na področju zdravja, ki so bile učencem in dijakom najbolj zanimive, so bile spolnost, droge, alkohol, kajenje. Rezultati ankete na področju prve pomoči so pokazali, da osnovnošolce najbolj zanimajo naslednje teme: utopitev, padec z višine, nenadna dihalna stiska, zanimive se jim zdijo poškodbe s petardami in poškodbe motoristov. Srednješolce pa najbolj zanimajo prva pomoč pri poškodbah z motorjem, poškodbe pri športnih dejavnostih, realne poškodbe in nesreče v vsakdanjem okolju, pravilno ukrepanje oziroma čim uporabnejše znanje, nasveti, navodila (Ahčan 2007, str. 3).

Na koncu anketnega vprašalnika so dodali še vprašanji o pomembnosti znanja prve pomoči in o predlogu, da bi bila prva pomoč obvezen sestavni del učnega programa v šolah. Kar 98 % učencev in dijakov meni, da je znanje prve pomoči pomembno in kar 76 % učencev in dijakov bi podprlo predlog, da bi bila prva pomoč obvezni del učnega programa v šolah.

Raziskave so pokazale, da lahko s preventivnimi akcijami bistveno zmanjšamo število nekaterih poškodb in da je znanje, še bolj pa pripravljenost pomagati, v Sloveniji na zelo nizki stopnji. Med poglavitne zdravstvene probleme, ki ogrožajo mlade, nedvomno sodi zelo veliko poškodb. V starostni skupini od 15 do 19 let tri četrtine vseh smrti in prav toliko hospitalizacij povzročijo poškodbe. Polovica poškodb se zgodi v prometu.

In koliko se o prvi pomoči učijo učenci v naših osnovnih šolah? S prvo pomočjo se osnovnošolci seznanijo v 5. razredu pri pouku gospodinjstva in v 8. razredu pri urah biologije. V učnem načrtu za biologijo v 8. razredu učenci v 52, 5 urah spoznajo in usvojijo znanja iz različnih vsebinskih sklopov. Vsebinskemu sklopu Zgradba in delovanje človeka pripada 44 učnih ur in če odštejemo 6 šolskih ur za pisno preverjanje in ocenjevanje znanja z analizo pisnega ocenjevanja, nam zmanjkajo ure, ki bi jih lahko namenili teoretični in praktični obravnavi prve pomoči, saj je potrebno obravnavati zgradbo in delovanje organskih sistemov (dihala, čutila, živčevje, spolovila, prebavila …).

Menim, da je znanje prve pomoči zelo pomembno, saj z učenjem učenci razvijajo odgovoren odnos do svojega zdravja in zdravja drugih. Zdravje je vrednota, ki vpliva na kakovost življenja. Odraščanje je čas nabiranja izkušenj, oblikovanja navad in prevzemanja vzorcev družine, bližnjih, prijateljev, šolskega okolja in družbe, v kateri živimo. Prav je, da se učenci zavedajo pasti, ki jih lahko čakajo na poti odraščanja. Spoznati morajo nezgodne situacije in se naučiti osnov pravilnega ukrepanja ter nudenja prve pomoči. Navajati jih moramo na sočutje, humanitarnost in solidarnost ter na pomen teh vrednot. Ko si izoblikujejo preventivno miselnost, se lahko naučijo ukrepov za preprečevanje nezgodnih situacij.

Zato sem se pred trinajstimi leti odločila, da bom v okviru dodatnega pouka pri biologiji usposabljala nadarjene učence, da so zastopali šolo v tekmovanju iz znanja prve pomoči, ki ga je organiziral OZRK Ljubljana, na lokalnem, regijskem in državnem nivoju.

Pred petimi leti smo lahko v osnovnih šolah začeli izvajati prvo pomoč kot interesno dejavnost. V interesno dejavnost prva pomoč se prijavijo učenci od 6. do 9. razreda, ki so evidentirani kot nadarjeni učenci, poleg njih pa vsako leto vključujem učence s posebnimi potrebami, ki imajo težave na vzgojnem in čustvenem področju. Vključevanje učencev s posebni potrebami v interesno dejavnost prva pomoč se je izkazala za odlično izkušnjo, saj je učencem tematika zanimiva, veliko je praktičnega dela, kjer v skupinah odigrajo različne vloge. Nadarjeni učenci jim pomagajo, z njimi sodelujejo, kar je privedlo do izboljšanja njihovega vedenja v šoli in zmanjšanja negativne vzgojne problematike. Učenci, ki obiskujejo interesno dejavnost, tekmujejo v teoretičnem in praktičnem znanju o prvi pomoči na šolski ravni. Najuspešnejših osem učencev se uvrsti v šolsko ekipo, ki zastopa šolo na lokalnem, regijskem in državnem tekmovanju iz znanja prve pomoči, ki ga vsako leto organizira Rdeči križ Slovenije.

Učenci, ki se ne uvrstijo v šolsko ekipo, vseeno sodelujejo v pripravah na tekmovanje in se tekmovanja udeležijo kot poškodovanci ali gledalci.

Cilj, ki smo si ga na šoli zastavili pred dobrim desetletjem, je, da bi vsi učenci spoznali osnove pravilnega ukrepanja ter nudenja prve pomoči, zato smo se odločili, da bomo za učence 8. razreda vsako leto organizirali petdnevni tabor prve pomoči.

Pred tremi leti smo se učitelji pri pripravi naravoslovnih dni predmetno in vertikalno povezali ter se dogovorili za izvedbo naravoslovnega dneva v 5. razredu z naslovom Prva pomoč - pomagam prvi. Pri izvedbi naravoslovnega dneva nam pomagajo OZRK Ljubljana, gasilci iz Štepanje vasi, Tačke pomagačke in učenci, ki so v šolski ekipi prve pomoči. V prvi triadi smo na podružnični šoli Hrušica organizirali interesno dejavnost prva pomoč, ki jo obiskujejo učenci od 1. do 3. razreda, in izvedli naravoslovni dan v 2. razredu, kjer smo v izvedbo dejavnosti vključili učence iz šolske ekipe prve pomoči.

Slika 1: Učenka 2. razreda med temeljnimi postopki oživljanja

(Šolski arhiv)

Zadnji dve leti šolska ekipa sodeluje tudi pri predstavitvi temeljnih postopkov oživljanja na dnevu Četrtne skupnosti Golovec, kjer svoje znanje temeljnih postopkov oživljanja z uporabo avtomatičnega eksternega defibrilatorja demonstrirajo sokrajanom, ki se dogodka udeležijo.

2 Opis dejavnosti

Tabor prve pomoči izvajamo učitelji, ki smo ustrezno usposobljeni in imamo opravljen tečaj za bolničarja, oz. se vsako leto izobražujemo v okviru izobraževanj za mentorje prve pomoči šolskih ekip, ki ga organizira OZRK Ljubljana.

Za potrebe tabora prve pomoči in izvajanje interesne dejavnosti je šola kupila 8 odej, 3 lutke za izvajanje temeljnih postopkov oživljanja, šolski AED (avtomatski eksterni defibrilator), obvezilni material (gaze, povoje, rute, obliže) pa nam je priskrbel OZRK Ljubljana.

Kot vodja tabora prve pomoči vsako novo šolsko leto v mesecu septembru na skupnem roditeljskem sestanku za starše učencev 8. razreda predstavim tabor prve pomoči. Zadnjih pet let ga izvajamo v zadnjem tednu aprila v Osilnici. Staršem predstavim program tabora, cilje in vsebine, ki jih na taboru opravimo, bivalne pogoje in ceno. Ker učenci na taboru pridobijo oceno iz znanja prve pomoči in se le-ta vpiše k predmetu biologija, staršem predlagam, da se tabora udeležijo vsi učenci. Omogočimo jim obročno odplačevanje tabora in če je potrebno tudi finančno pomoč, ki jo črpamo iz šolskega sklada in sredstev donatorjev (Lions klub Ljubljana).

Učencem na razrednih urah pred odhodom na tabor razložim pravila in program, ki ga bodo opravili na taboru, razdelim jim zloženke s programom aktivnosti ter liste, na katere starši zapišejo ali imajo učenci kakšne zdravstvene posebnosti in zdravila, ki jih morajo jemati.

Na taboru se v dopoldanskem času naučijo pomena zdravega življenja in gibanja skozi različne dejavnosti, kot so pohodi, kolesarjenje, plezanje in lokostrelstvo. Učijo se timskega dela, sodelujejo, si pomagajo in krepijo socialne veščine. Med pohodi spoznajo Osilnico, njeno zgodovino in njene geografske značilnosti.

Slika 2: Kolesarjenje v Osilnici

(Šolski arhiv)

V popoldanskem času učence razdelimo v dve večji skupini. Ena skupina se udeleži predavanja o prvi pomoči, drugo skupino pa razdelimo v dve manjši skupini, v katerih opravijo praktično delo. Po dveh šolskih urah sledi popoldanska malica in dvajsetminutni odmor, potem se skupini zamenjata. Med predavanji učenci izpolnjujejo delovni zvezek, v katerem so delno že zapisane vsebine prve pomoči.

Vsebine prve pomoči, ki jih učenci predelajo v prvem popoldnevu, so osnove prve pomoči, temeljni postopki oživljanja z uporabo AED ter položaji poškodovancev in nenadno obolelih.

Slika 3: Temeljni postopki oživljanja

(Šolski arhiv)

Drugo popoldne se seznanijo s krvavitvami in nevarnostmi, ki jih krvavitve predstavljajo, ter se naučijo krvavitev pravilno zaustaviti. Tretji dan spoznajo različne vrste ran in poškodb (zlomi, zvini in izpahi), naučijo se praktično oskrbeti rane in imobilizirati poškodbe. Četrti dan spoznajo, kako prepoznati znake nenadnih obolenj in ob njih pravilno ukrepati (možganska kap, srčni infarkt, epileptični napad).

Slika 4: Zaustavljanje krvavitve

(Šolski arhiv)

V prostem času se učenci samostojno učijo, večinoma pa je prosti čas rezerviran za športne igre (nogomet, badminton, odbojka) in druženje. V večernem času učencem omogočimo plavanje, tisti, ki ne želijo na bazen, lahko igrajo nogomet ali pa se družijo v učilnici in igrajo družabne igre.

Praktično in teoretično znanje učencev zadnji dan ocenim in jim oceno vpišem v redovalnico. V vseh teh letih so vsi učenci prikazali odlično znanje in ni se nam še zgodilo, da bi bil učenec ocenjen z nezadostno ali zadostno oceno. Delovne zvezke učitelji pregledamo in jih učenci odnesejo po koncu tabora domov, kjer jih s starši pregledajo in se o vsebinah tudi pogovarjajo.

3 Zaključek

Udeležba učencev na taboru prve pomoči je vsako leto nad 95 %. Izostanejo učenci, ki so pred odhodom na tabor zboleli in se ga iz opravičljivih vzrokov niso mogli udeležiti. V tem primeru se z učenci dogovorim, da s pomočjo literature izpolnijo delovni zvezek o prvi pomoči. V naslednjem šolskem letu pa jih povabim, da se priključijo interesni dejavnosti, kjer svoje znanje s praktičnimi vajami še dopolnijo.

Težave, s katerimi se na taboru srečujemo, so vsako leto slabša telesna kondicija učencev in vedno večja odvisnost učencev od mobitelov in sladkarij. Do letošnjega leta smo učitelji pred spanjem ob 21.30 uri pobrali vse elektronske naprave (MP3, zvočniki, tablice) vključno z mobiteli. Elektronske naprave smo učencem po zajtrku vrnili in so jih lahko uporabljali samo v prostem času. Razmišljamo, da bi za naslednje šolsko leto na taboru prepovedali mobitele in ostale elektronske naprave, saj opažamo, da imajo nekateri učenci resne težave s socialnimi stiki ali pa težave z odvisnostjo od elektronskih naprav.

Vsa ta leta, odkar izvajamo tabor prve pomoči, dobivamo učitelji pozitivne povratne informacije o taboru od učencev in staršev. Vsi osmošolci se naučijo izvajati temeljne postopke oživljanja (umetno dihanje in masaža srca), premagajo strah pred uporabo defibrilatorja, znajo zaustaviti krvavitve, oskrbeti rane in imobilizirati poškodovanca, postaviti poškodovanca ali nenadno obolelega v pravilen položaj in poklicati pomoč na 112. Učenci se na taboru ogromno naučijo in kasneje v šoli poročajo o različnih situacijah, kjer so svoje znanje prve pomoči lahko uporabili in so poškodovancem pomagali. Tabor učencem ostane v lepem spominu tudi zaradi dejavnosti, ki so jih na taboru povezovale in povezale, dobrega vzdušja, odličnih bivalnih pogojev in odlične zdrave hrane. Tabor prve pomoči je šola življenja, saj so vrednote, ki jih tam učenci pridobijo ali usvojijo, življenjskega pomena.

Učenci, ki obiskujejo interesno dejavnost prva pomoč od 6. do 9. razreda, bodo tudi v prihodnje svoje znanje lahko obnavljali in nadgrajevali ter tekmovali iz znanja prve pomoči. Veliko se jih kasneje v srednjih šolah priključi v šolske ekipe prve pomoči. V prvi triadi bomo ohranili interesno dejavnost in si želimo, da bi mlajši učenci lahko v prihodnosti sodelovali v tekmovanju iz znanja prve pomoči. Tudi vsi zaposleni na OŠ Božidarja Jakca se letno interno izobražujemo na delavnicah prve pomoči in imamo pripravljen protokol Kako ukrepati ob poškodbah ali nenadnih obolenjih. V letošnjem šolskem letu načrtujemo dan šole na temo

zdravo življenje in imamo v načrtu tudi delavnice prve pomoči, ki jih bodo izvajali devetošolci za učence prve triade in njihove starše.

Veselimo se novih izzivov, učenja, treningov in pripravljenosti pomagati sočloveku. Otroci še nimajo vcepljenega strahu in se ne vprašajo Kaj pa če bom naredil kaj narobe? So prvinski in bodo, če jim bomo vcepili prave vrednote ter dali dovolj znanja, vedno pripravljeni pomagati. Danes bom potrebovala prvo pomoč jaz, jutri pa ste lahko vi tisti, ki jo boste potrebovali, zato je prav, da vzgajamo otroke, da so pripravljeni pomagati.

Potrebujemo zdrave in zadovoljne otroke, zato se ne smemo zadovoljiti zgolj s približevanjem razvitim evropskim državam, temveč si postavimo višje cilje. Naš cilj je, da s poglobljenim znanjem, ki bo še povečalo pripravljenost za pomoč človeku v nesreči v ožji in širši skupnosti, izstopamo med sodobnimi, razvitimi in modernimi državami (Ahčan 2007, str. VII).

4 Viri in literatura

1. AHČAN, U. *Prva pomoč: priročnik za učence in dijake*. 1. izd. Ljubljana: Rdeči križ Slovenije. 2007.
2. AHČAN, U., SLABE, D. in ŠUTANOVAC, R. *Prva pomoč: priročnik za bolničarje*. 1. izd. Ljubljana: Rdeči križ Slovenije. 2008.
3. DUCKWORTH, J. *Mala knjiga vrednot: izobraževanje otrok v misleče, samostojne in ljubeče državljane*. Ljubljana: Karantanija. 2011.

Šolski center Ravne

Srednja šola Ravne

Zdenka Sušec Lušnic

OHRANJANJE KULTURNE DEDIŠČINE NA SREDNJI ŠOLI RAVNE NA KOROŠKEM

KEEPING CURTURAL AUTHENTICITY AT HIGH SCHOOL RAVNE NA KOROŠKEM

Povzetek

Kulturna dediščina je del nas, del okolja in družbe, v kateri živimo, in nas povezuje v svoji raznolikosti. Pomaga nam razumeti preteklost in ustvariti boljšo prihodnost. To se odraža tudi v sloganu za to leto "Naša dediščina − kjer preteklost sreča prihodnost". Pustovanje je stara šega oz. običaj, ki je pomemben del slovenske kulturne dediščine. Praznovanje pusta v času otroštva naših babic in dedkov se je razlikovalo od današnjega; od tega kdo se je našemil, katere so bile najpogostejše maškare, iz česa so bili kostumi, kaj so dobili v dar pri obiskih po hišah itd. Tudi na Srednji šoli Ravne na Koroškem skrbimo za ohranjanje kulturne dediščine, in sicer tako, da vsako leto na pustni torek vsaj za en dan zbrišemo skrbi in pričaramo nasmehe na obrazih. V prispevku sem prikazala, kako praznujemo ta običaj. Ugotavljam, da je prireditev dobro sprejeta tako s strani dijakov kot tudi delavcev šole, zato se bomo še naprej trudili, da bi ohranili praznovanje tega običaja.

Ključne besede: kulturna dediščina, ljudski običaji, šege in navade, pustovanje, ohranjanje kulturne dediščine

Abstract

Cultural heritage is a part of us, a part of the environment and society in which we live, and connects us in its diversity. It helps us understand the past and create a better future. This is also reflected in the slogan for this year "Our heritage - where the past meets the future". Carnival is an old custom, which is an important part of Slovenian cultural heritage. The celebration of the carnival during the childhood of our grandmothers and grandfathers differs from today's: which masquerade was the most popular, what costumes they wore, what they received as a gift for visits to houses, etc. We also care for the preservation of cultural heritage at the High school Ravne na Koroškem, in such a way that every year, on a carnival Tuesday, we forget our worries and put smiles on our faces. In the article I tried to describe how we celebrate the carnival. I discovered that the event is well received both by students and school staff and we will continue with our efforts to preserve the celebration of this custom.

Key words: cultural heritage, folk customs, traditions and habits, rituals, preservation of cultural heritage

1 Pustovanje kot del kulturne dediščine

Kulturna dediščina je vrednota v vseh svojih pojavnih oblikah. To je pomemben in nedeljiv del lokalne, regionalne, nacionalne in evropske identitete, predstavlja kakovost življenjskega okolja in je ključni vir uravnoteženega razvoja regij ter Republike Slovenije. Dediščino so z znanjem in vedenjem ustvarili, jo prepoznavajo in ohranjajo posamezniki in družba. Je dokument obstoja narodne in državne skupnosti in hkrati priložnost za njen razvoj.

Obdaja nas povsod: v domovih, stavbah naših vasi in mest, bogata bera dediščine nas vabi v splošne knjižnice, muzeje in galerije, vse do arheoloških najdišč. Dediščina pa niso le najdbe, dolgočasni zidovi in zaprašena umetnost, temveč njen vonj veje iz tradicionalnih veščin, obrti in druge nesnovne dediščine, iz zgodb in pesmi naših dedkov in babic, iz tradicionalnih jedi in filmov, ki jih gledamo. Zahvaljujoč tehnološkemu razvoju in internetu je danes veliko bolj dostopna kot kdaj koli prej.

Kulturno dediščino v ožjem pomenu besede sestavljata:

Materialna kulturna dediščina; slike, kipi, kovanci, spomeniki, arheološka najdišča, ladijske razbitine …

Nematerialna kulturna dediščina; ustno izročilo in ljudsko slovstvo, gledališki, glasbeni prikazi, šege in navade, običaji, tradicionalna obrt …

Ker kulturna dediščina zajema vsa področja človekovega delovanja, se prepleta praktično z vsemi različnimi segmenti kurikulumov v vzgoji in izobraževanju. Prisotna je pri predmetih, kot so slovenščina, zgodovina, geografija, glasbena in likovna umetnost, domovinska vzgoja in etika ter drugih. Zato lahko postane vezni člen oz. stičišče, na katerem se srečajo vsebine vseh šolskih predmetov in dejavnosti vrtcev ter šol. V praksi je njene cilje mogoče uresničevati v obliki kulturnih dni, projektnih tednov, šolskih razstav …

Evropski parlament je lansko leto potrdil predlog Evropske komisije, da se leto 2018 razglasi za Evropsko leto kulturne dediščine. Vsebovalo bo naslednje splošne cilje, in sicer bo izpostavilo kulturno dediščino kot osrednjo komponento kulturne identitete, kulturne raznolikosti in medkulturnega dialoga, skušalo bo vzpodbuditi čim več ljudi k odkrivanju in raziskovanju kulturne dediščine Evrope ter okrepiti občutek pripadnosti k skupni evropski družini.

1.1 Pustovanje na Slovenskem in časovna opredelitev pusta

Ena od pomembnih elementov kulturne dediščine so tudi šege in običaji. Slovenci smo skozi zgodovino ohranili kar nekaj ljudskih običajev; npr. martinovo, jurjevo, valentinovo, noč čarovnic, miklavževanje, koledovanje, pustovanje …

Pustovanje je ena izmed najstarejših ljudskih običajev, ki izvira iz časa pred krščanstvom. Naši predniki so verovali, da bodo s pustom pregnali zimo in priklicali pomlad. Pustni čas je bil značilno zimsko pomladno obdobje, ki se je začelo po prazniku treh kraljev in je trajalo do pustnega torka, dan pred pepelnico. Glavni pustni dan je bil torek, potem pa se je življenje spremenilo v dolgo postno obdobje (Bogataj, 2011).

Pri nas ima pust že bogato zgodovino, saj naj bi ga praznovali pred prihodom krščanstva. Skozi zgodovino se je oblika praznovanja precej spremenila, uveljavili so se nekateri liki, ki so se obdržali vse do danes in predstavljajo kulturno dediščino našega naroda.

Naša najbolj znana pustovanja in njihove značilne maškare so na Ptuju (kurenti), v Cerknici (butalci, coprnica Uršula), v Cerknem (lavfarji), v Brkinih (škoromati). Znan je tudi Pust Mozirski, katerega posebnost je, da se pustno dogajanje prične 11. 11., pustni karnevali potekajo povsod po Sloveniji, omenjenih pa je le nekaj najbolj znanih (Bogataj, 1998).

1.2 Pustne vraže ter tradicionalna pustna hrana

Obisk maškar po hišah prinaša srečo in bogato letino. V povezavi s pustom je znanih veliko zanimivih pregovorov, kot na primer: če na pustni torek pride v hišo najprej ženska, bo pri hiši veliko kokoši ali če ta dan v hišo ne pridejo maškare oz. se jim vrata zaprejo, jih bo doletela nesreča. Ljudje so tudi verjeli, da se na pustni torek ne sme nikoli položiti na mizo točno toliko žlic, kot je ljudi okoli mize. Na ta dan se tudi ne sme jesti juhe, drugače se bodo poleti hudo potili ali pa kislo zelje, ki ga použijejo na ta dan, pomaga proti vetrovom. Pustnih vraž ali pregovorov okoli pusta je še veliko, precej jih je povezanih tudi s hrano. Že od nekdaj velja, da je treba na pustni torek jesti dobro in obilno. Hrana, ki je po navadi na mizi na ta dan, je prekajena krača, svinjska glava ali kak drug kos prekajenega mesa, ponekod tudi juha od prekajenega mesa, krompirjeva solata, nepogrešljivi pa so seveda krofi ali flancati. Naslednji dan sledi pepelnična sreda, ki pa je strogo postna, kar pomeni, da se na ta dan ne je mesa.

Post v današnjem času pomeni tudi odreči se kateri od slabih razvad za štirideset dni (npr. sladkarijam, alkoholu …)

2 Pust na Srednji šoli Ravne

2.1 Primerjava pustovanja nekoč in danes

Ko pri pouku slovenščine obravnavam ljudsko pesem Zeleni Jurij, se ob tej priložnosti z dijaki vsakokrat pogovarjamo tudi o pustnem času oziroma pustovanju, saj ta praznik na naši šoli praznujemo že nekaj let.

Ker je letošnje leto Evropsko leto kulturne dediščine, smo se ravno iz tega razloga pri pouku malo več pogovarjali o tej tematiki. V ta namen smo z dijaki pripravili anketne vprašalnike, s katerimi so svoje starše, stare starše, starejše sosede ali znance povprašali, kako se oni spominjajo pustnega časa, ali se pustno rajanje razlikuje od današnjega, kako je (če je) pust potekal v šoli, v kaj so se kot otroci najraje našemili, kdo jim je pomagal pri izdelavi kostuma, ali je bila že včasih navada, da so maškare hodile od hiše do hiše, kaj so dobili pri tem v dar, ali danes sami kaj dajo maškaram, ko jih le-te obiščejo, ali verjamejo v pustne vraže, kaj so včasih jedli na pustni torek in kaj danes in ali so se držali posta na pepelnično sredo oz. kako menijo, da je s postom danes. Odgovore smo med sabo primerjali, povzetki odgovorov pa so nam povedali, da je bil pust včasih nekakšen vsesplošen praznik. Tako otroci kot odrasli so se veliko bolj šemili. Nekateri se spominjajo, da cela šola ta dan ni imela pouka, drugi pripovedujejo, da v šoli ni bilo pustnega rajanja, ampak so se našemili doma. Včasih so maškare s sabo nosile harmonike in stare lonce, s čimer so ustvarili veselo vzdušje. Pustne maske so si večinoma izdelali sami ali s pomočjo staršev, večkrat so si nadeli obleke staršev, po omarah pa poiskali še razne dodatke, npr. klobuke, plete, torbice, čevlje. Mazali so se tudi z ogljem ali pa so si izdelali maske iz kartona ali papirja. Po vasi so hodili našemljeni, bilo je več otrok v skupini, najpogostejše maske pa so bile starec/starka, ženin/nevesta, razna pravljična bitja, ciganke, črnke … Prehodili so tudi po več vasi, pri tem pa so bili deležni krofov, mišk, bonbonov, sadja in sokov, morda včasih tudi malo drobiža. Vsi anketirani so bili mnenja, da jih je včasih obiskalo več maškar kot danes, v pustne vraže pa jih večina ni verjela. Sami danes našemljenim otrokom, ki hodijo po hišah, prav tako dajo v dar krofe, bonbone, čokolado, nekaj anketiranih pa da tudi denar.

Glede hrane na pustni dan je bilo podobno, kot je danes; na mizi je morala biti prekajena krača ali kakršnokoli drugo prekajeno meso, krofi ali flancati. Razlika je bila v tem, da je meso bilo včasih na mizi le ob praznikih oz. bolj poredkoma, danes pa nam je na razpolago vsak dan. Krofov se ni kupovalo, ampak so jih spekle pridne roke babic in tet. Večinoma so se vsi anketiranci držali strogega posta na pepelnično sredo, veliko se jih je postilo tudi vse petke v postnem času do velike noči, nekateri pa so se odpovedali mesu za vseh štirideset dni. Anketirani so bili mnenja, da so bili včasih prazniki zares praznični in težko pričakovani.

2.2 Pustovanje na naši šoli na pustni torek

V vsakdanjem življenju si ljudje kar prehitro nadenemo resne obraze, ko naletimo na mnoge težave in skrbi. Kar prehitro pustimo, da nas tok življenja popelje na pot brez smeha in veselja. Tudi naši dijaki, čeprav še zelo mladi, slej ko prej naletijo na morebitne nevšečnosti. Zato se na Srednji šoli Ravne vsako leto namensko odločimo, da vsaj za en dan zbrišemo skrbi in pričaramo nasmehe na obrazih.

Pred dvanajstimi leti smo v okviru dijaške skupnosti začeli vzpodbujati dijake, da na pustni torek 'snamejo maske' in se našemijo v bolj ali manj norčave šeme. Takrat so bili le redki dovolj pogumni, da se preobrazijo v pustne maškare, z leti pa se je zadeva tako uveljavila in postala tako pompozna, da se na izboru za najboljšo masko potegujejo številni posamezniki in skupine s svojim programom.

Pustovanje je močno podprto tudi s strani vodstva šole, saj ravnateljica vsako leto poskrbi, da je za dijake dobro poskrbljeno in da najboljše čakajo lepe nagrade. Vodstvo šole ter profesorji in profesorice se zavedamo, da s svojim zgledom predstavljamo vzor mladim, zato se tudi vsako leto organizirano našemimo v maškare in vsi skupaj proslavimo pustni torek, kot se za mlade in mlade po srcu spodobi. Nekaj časa pred pustom pri likovni umetnosti dijaki rišejo ali izdelujejo maske iz papirja, kartona ali fimo mase. Njihove izdelke nato razstavimo v avli šole, kjer poteka prireditev.

Na pustni torek se pouk izvaja do glavnega odmora, po malici pa se začne pustno rajanje. Že pred začetkom se po razredih zbirajo prijave, kdo od našemljenih se bo javno predstavil. Nato se vsi skupaj zberemo v avli šole, kjer se začne program. Tričlansko komisijo sestavljajo profesorji, ki ocenjujejo maske. Najprej se predstavijo posamezniki, nato še skupinske maske.

Predstavijo se tako, da kaj zapojejo, zaplešejo ali povedo nekaj v zvezi s pomenom njihove maske, seveda na čim bolj zanimiv in šegav način. Ker se tudi med profesorji najdejo našemljeni posamezniki, se ob koncu predstavijo še sami. Sledi razglasitev za prva tri mesta in seveda nagrade za njihov trud. Čisto ob koncu pa se prav vsi posladkamo še s pustnimi krofi.

Na ta način na naši šoli torej že nekaj let praznujemo ta praznik. Ugotavljam, da imajo naši dijaki radi to prireditev, zato jo še toliko raje pripravimo oz. izvedemo. S tem poskrbimo, da vsaj za nekaj ur pozabimo na vsakdanje skrbi in da ta običaj ne bi tonil v pozabo.

3 Zaključek

Ljudsko izročilo – domača obrt, gledališka igra, otroške igre, folklora, ljudski običaji, šege in navade – vse to je odraz človekove nenehne ustvarjalnosti in odsev podobe ljudi na Slovenskem. Te dejavnosti vplivajo na našo prepoznavnost, so del naše tradicije, naše kulturne dediščine, ki se med seboj prepletajo in dopolnjujejo, nas pa bogatijo. So tradicija, ki prehaja iz roda v rod.

Tudi pust je del tega in prav vesela sem, da ta običaj živi tudi na naši šoli. Cilj, ki si ga vsako leto zastavim, ko se pri pouku skušamo z dijaki čim bolj osredotočiti na ta praznik, bolj ali manj dosežem, s praznovanjem tega »norčavega« dneva na šoli pa jim ta običaj še bolj približamo. Tudi odziv dijakov je pozitiven, kar se kaže v tem, da se jih vsako leto veliko maskira in da so njihove »preobleke« velikokrat zelo izvirne. Sama podpiram praznovanje tega običaja in si želim, da bi to navado razvijali še naprej, saj s tem pripomoremo k ohranjanju pomembnega dela naše kulturne dediščine.

Menim, da šola ni samo učenje, ampak tudi vzgajanje. Ljudsko izročilo živi tudi prek igre in zabave. Slednji sta nujno potrebni, sta dejavnosti, preko katerih poteka tudi učenje, dejavnosti, ki sproščata in predvsem igra uči delovati v skupini.

Ohranjanje kulturne dediščine na takšen način spodbuja spoštovanje do generacij pred nami, hkrati pa poskrbi za to, da bi te dejavnosti spoznali in ohranili tudi prihodnji rodovi.

4 Viri in literatura

1. BOGATAJ, J. *Slovenija praznuje*. Ljubljana: Mladinska knjiga. 2011.
2. BOGATAJ, J. *Smo kaj šegavi?* Ljubljana: Mladinska knjiga. 1998.
3. KURET, N. *Praznično leto Slovencev*. 1. knjiga. Ljubljana: Družina. 1989.
4. KURET, N. *Praznično leto Slovencev*. 2. knjiga. Ljubljana: Družina. 1989.
5. KUMER, Z. *Od pusta do majnice.* Celje: Mohorjeva družba. 2005.

5 Priloge

Slika 1: Vabilo na pustno prireditev

(Osebni arhiv)

Slika2: Posamezna maska

(Osebni arhiv)

Slika 3: Skupinska maska

(Osebni arhiv)

Slika 4: Program pustnega rajanja

(Osebni arhiv)

Slika 5: Obisk Kurenta

(Osebni arhiv)

Osnovna šola Antona Bezenška Frankolovo

Suzana Šafarič

BRANJE NE POZNA MEJA

READING DOES NOT KNOW THE BOUNDARIES

Povzetek

Devetletna osnovna šola je prinesla veliko sprememb v osnovno izobraževanje, kar se kaže predvsem v ogromnih količinah informacij, ki naj bi jih učenci usvojili. Ob tem je osnovna šola razdvojena med vzgojnimi in izobraževalnimi vsebinami. Kot posledica teh sprememb se izgublja pomembnost razvijanja temeljnih sposobnosti, med katere spadata opismenjevanje in bralna pismenost. Pismenost je bila v preteklosti dobrina in privilegij določenih družbenih slojev. Le izbranci so se lahko učili branja in pisanja, ki jim je omogočalo ali utrjevalo družbeni položaj in manj manipulacije z njihovim življenjem. Danes pa sta to temeljni orodji za delovanje vsakega posameznika. V prispevku je predstavljeno delo v okviru interesne dejavnosti z učenci za izboljšanje in spodbujanje branja ter krepitev osebnosti, ki poteka v okviru projekta Branje ne pozna meja. Ni pomembno, ali so dobri ali slabi bralci. Cilj je, da berejo, ustvarjajo in urijo socialne veščine.

Ključne besede: bralna pismenost, branje, interesna dejavnost, osebnost, socialne veščine

Abstract

Nine-year primary school has brought many changes into primary schooling, which can especially be noticed in huge amount of information the pupils shuld acquire. The primary school is divided between contents about upbringing and education. As a consequence of these changes, the importance of developingfundamental skills, which include literacy and reading literacy, is being lost. In the past, literacy was an asset and a privilege of certain social classes. Only the chosen individuals had the possibility of learning to read and write which enable and established their social position and less manipulation with their lives. Today, however, reading and writing are the basic tools for functioning of evera individual. The article presents the work in the field of interest activity with pupils for improving and promoting reading and strengthening the personality that is being carried out within the framework of the project Reading knows no boundaries. It does not matter whether they are good or bad readers. The goal is to read, create and learn social skills.

Key words: reading literacy, reading, interest activity, personality, social skills

1 Bralna pismenost

Otroci so lahko v šoli uspešni, če so razvili bralne in pisalne sposobnosti. V nasprotnem primeru lahko imajo težave v šoli in v vsakdanjem življenju. Dobro razvite bralne veščine so pomembne za uspešnost pri vseh predmetih, zato morajo učitelji učencem pomagati, ne samo pri vsebinskem delu predmeta, ampak tudi pri premagovanju drugih težav.

Raziskave kažejo, da ima v Sloveniji družinsko okolje pomemben vpliv na raven pismenosti, ki jo bo posameznik dosegel, ter da šola večinoma ne uspe nadoknaditi pomanjkanja spodbud v predšolskem obdobju začetnega opismenjevanja.

V zadnjem obdobju je bila bralna pismenost večkrat prepoznana kot pomembna tema in je močno zaznamovala evropsko sodelovanje v izobraževanju. Zadnji rezultati raziskave o bralnih zmožnostih (PISA) kažejo, da ima v evropskih državah v povprečju najmanj eden izmed petih petnajstletnikov zelo nizko raven bralnih zmožnosti. To je za evropsko skupnost lahko pogubno: otrokom, ki zapustijo šolo in niso sposobni pravilno razumeti vsaj osnovnih pisanih besedil, ne preti le izključenost s trga delovne sile, ampak jim je onemogočeno tudi nadaljnje izobraževanje. Sporazumevanje v maternem jeziku je ena izmed osmih ključnih kompetenc, ki sta jih Svet Evrope in Evropski parlament prepoznala kot bistvene za državljane, ki živijo v družbi znanja.

Svet je maja 2009 za prihodnje desetletje sprejel nov Strateški okvir za evropsko sodelovanje v izobraževanju in usposabljanju; izpeljan naj bi bil do leta 2020. Na novo postavljeni cilji določajo, da je treba pri branju, matematiki in v naravoslovju delež manj uspešnih učencev do leta 2020 znižati na manj kot 15 %. (Poučevanje branja v Evropi, 2011)

1.1 Kaj je branje?

Na to, na videz lahko vprašanje, ni lahko odgovoriti strokovno utemeljeno in natančno. Pečjakova (1991) trdi, da beremo takrat, kadar naše oči polzijo vzdolž vrstic z grafičnimi znamenji v časopisih ali knjigah.

Nadrobnejšo definicijo branja pa dobimo v Pedagoški enciklopediji (1989): »Branje pomeni razpoznavati črke (grafeme) v pisani ali tiskani obliki (ki jih izgovarjamo ali ne), prehajanje z očmi čez to, kar je napisano ali natiskano, sprejemati informacije (sporočila) iz besedila,

prenesti znake pisanega jezika v slušne znake (znake govornega jezika). Branje je komunikacijski proces, v katerem besedilo prenaša sporočilo, bralec pa ga sprejema. Pogoj odvijanja komunikacijskega procesa pa je skupna koda oz. usklajenost bralčeve kode in kode besedila.«

1.2 Bralni stadiji

Bralne sposobnosti je treba razvijati postopno in vztrajno, saj se učenje branja ne konča na koncu prve triade v osnovni šoli, ko se otrok nauči tehnike branja in pisanja, ampak se učimo brati pravzaprav vsako besedilo posebej in vsako knjigo znova. Učenje branja je vseživljenjski proces. Tudi za branje velja, da vaja dela mojstra. Pri branju ne gre le za dekodiranje 25 simbolov, ampak za bralčevo aktivno oživljanje sicer mrtvega besedila. Branje spodbuja otrokov spoznavni in čustveni razvoj. Nevrologi potrjujejo, da branje vpliva na razvoj možganskih celic. Branje nas v resnici »vse življenje ohranja duševno čvrste in prožne«. (Jamnik, 2000)

Po Kroppu (2000) je v obdobju okoli 9. in 14. leta (3. bralna stopnja) starosti otroka največja nevarnost za zaustavitev razvoja bralnih spretnosti. Ocenjuje se, da zanimanje za branje pri 9. letu izgubi 25 – 30 % otrok. Večina staršev v tem obdobju neha brati svojim otrokom, saj znajo brati že sami. Poleg tega pa začnejo otroke zanimati številne druge stvari, posebej fante. Prav to lahko, kot knjižničarka, potrdim tudi iz prakse.

1.3 Interesna dejavnost

Naš priznani strokovnjak s področja psihoterapije z mladostniki in šolski zdravnik Viljem Ščuka (Ščuka, 2008) pravi: »Če samo pomislim: šolar porabi na tisoče ur za učenje matematike, na tisoče ur za učenje jezikov in tisoče za naravoslovne in družboslovne predmete, morda nekaj sto ur namenja moralnim (vzgojnim) vsebinam in niti ene same ure učenju zavesti o sebi. Kako naj ob takem šolanju postane osebnost?« Menim, da so interesne dejavnosti ena izmed oblik dela z učenci, ki lahko v tem procesu pomaga.

Interesne dejavnosti so pomemben del vseživljenjskega učenja. Šola jih organizira izven šolskega pouka kot razširjeni program šole z namenom, da bi omogočila odkrivanje in razvijanje učenčevih interesov in učence praktično uvajala v življenje in jih s tem usposabljala

za koristno in zdravo preživljanje prostega časa. Učenci in učenke izbirajo ter se vključujejo v dejavnosti prostovoljno. Šola jim s pomočjo mentorjev pomaga pri izboru in oblikovanju programa interesnih dejavnosti, strokovno izvaja in evalvira delo ter zagotovi delovanje v prijetnem in sproščenem vzdušju.

Hitri družbeni, ekonomski, znanstveni in tehnološki razvojni procesi zahtevajo od človeka, da se v vseh življenjskih obdobjih učinkovito odziva na spremembe. To narekuje potrebo po razvoju temeljnih izhodišč vseživljenjskega učenja, ki je močno izražena ravno v šolskem obdobju. Interesne dejavnosti so zaradi svoje specifike za spodbujanje in razvoj teh izhodišč zelo primerne. (Kolar, M., 2008, str.3)

2 Branje ne pozna meja

Branje ne pozna meja je projekt za promocijo branja in razvijanja nacionalne identitete ter razvijanje različnih vrst pismenosti. Do pobude je prišlo v letu 2013, ko je bilo razglašeno Evropsko leto glasnega branja.

Nosilca projekta sta: HKD, Sekcija za šolske knjižnice Hrvaške in ZBDS, Sekcija za šolske knjižnice Slovenije. V projektu sodelujejo osnovne in srednje šole iz Hrvaške in Slovenije. Vsako šolsko leto si šole izberejo knjige oz. avtorje, ki jih bodo prebirale skozi vse leto.

Številne analize kažejo, da so bralne navade med šolskimi otroki zaskrbljujoče. V osnovni šoli, še posebej v nižjih razredih, učitelji in knjižničarji veliko pozornosti namenjajo branju in poslušanju branja. Da bi učencem približali lepoto pisane besede in izboljšali bralne sposobnosti, se izvajajo različni projekti za spodbujanje in razvijanje bralnih sposobnosti. Tak projekt se je začel leta 2013 v sodelovanju OŠ Budaševo - Topolovac - Gušće in OŠ bratov Polančič Maribor. Projekt se je razširil na več kot 100 šol, njegov cilj pa je spodbujanje branja in razvoj različnih oblik pismenosti. Prevedena literarna dela avtorja sosednje države se berejo naglas.

2.1 Cilji projekta

Cilji projekta:

- razvijanje in spodbujanje glasnega branja,
- promocija šolske knjižnice,
- razvijanje zavesti o pomenu in vplivu glasnega branja,
- razvoj bralnih sposobnosti in veščin,
- razvoj vseh vrst pismenosti,
- promocija slovenske mladinske književnosti, jezika, zgodovine in kulture,
- spoznavanje del hrvaške otroške književnosti, jezika, zgodovine in kulture,
- uporaba novih medijev v interpretaciji književnih del,
- bogatenje besednega zaklada in razvoj kritičnega mišljenja,
- kreativna in sodelovalna uporaba informacijsko-komunikacijske tehnologije,
- učenje metod raziskovalnega dela,
- razvijanje veščin in sposobnosti javnega nastopa,
- promocija evropske identitete.

Učenci vadijo različne tehnike branja, da bi izboljšali hitrost, natančnost in izraznost branja ter razumevanje prebranega. Temeljni cilji so bogatiti učenčev besedni zaklad in razvijati kritično mišljenje, razvijati njihovo znanje in sposobnosti v različnih vrstah pismenosti. Skozi medpredmetno povezovanje, z različnimi metodami dela (sodelovalno učenje, delo v skupini, delo v paru) je namen tudi razbremeniti učence.

2.2 Izvedba

Projekt se izvaja v hrvaških in slovenskih šolskih knjižnicah. V začetku šolskega leta se dve šoli (hrvaška in slovenska) povežeta v partnerstvo. Nato sledi sodelovanje v okviru projekta. V hrvaških šolah se berejo prevodi slovenskih avtorjev, v slovenskih pa hrvaški. Naša skupina si je izbrala knjigo hrvaške avtorice Ivane Brlić Mažuranić, Čudovite dogodivščine vajenca Hlapiča. Lotili smo se raziskovanja o življenju pisateljice. Pregledali smo knjige, nekatere informacije pa poiskali na spletu. Nato smo izdelali še elektronske prosojnice z njenim življenjepisom.

Skozi različne oblike pouka (s pogovorom, reševanjem različnih učnih listov, likovnim ustvarjanjem, igro vlog, izražanjem mnenj, razlago pojmov …) smo podrobno obdelali vsebino zgodb in književnih junakov. V ta namen smo izdelali mape (zvezke), v katerih je nastajala vzporedna knjiga z zgodbami in najljubšimi prizori iz njih.

K temu smo kasneje dodali še vtise, mnenja, fotogalerijo našega dela in drugo.

Vključitev v to dejavnost je prostovoljna. Sodelovalo je 7 učencev 4. razreda, 4 deklice in 3 dečki. Zanimivo je, da so bili to bralci na zelo različnih bralnih stopnjah. Pomembno je, da se bere na glas, a v začetku tega niso vsi želeli. Na glas je bralo nekaj učenk, ki so dobre bralke. Nikogar nismo silili k branju, ampak se je vsak vključil, ko je želel. Srečevali smo se le enkrat tedensko, pred poukom. Že po nekaj srečanjih so na glas brali vsi učenci. Pomembno se mi zdi tudi, da so se v dejavnosti vključili tudi učenci, ki so v razredu »težavni«. To je bila zame še večja motivacija, da jih spodbujam pri branju in vključevanju v dejavnost. Branju smo dodali še socialne igre in na ta način reševali manjše spore in občasno slabo počutje posameznika ali pomanjkanje koncentracije za branje. Odzivi učencev so bili dobri, zato med njimi ni prihajalo do nestrpnosti in sporov pri pogovorih o vsebini. Zanimivo je bilo, da so bili učenci ob izteku ure presenečeni, da je že konec. V drugi polovici šolskega leta so, na lastno pobudo, pričeli prihajati tudi po pouku ali med podaljšanim bivanjem, z dovoljenjem učitelja.

Naš projekt bi se moral zaključiti s srečanjem šol partneric. Žal nas naša partnerka šola ni mogla sprejeti, zato bomo to realizirali v naslednjem šolskem letu. Učenci so bili malo razočarani, saj so pričakovali, da bodo spoznali nove prijatelje.

2.3 Evalvacija

Številne raziskave dokazujejo, da se generacije otrok spreminjajo in da je v javni šoli, ob obilici informacij, vedno težje delati z otroki in mladino. Učitelj ni samo strokovnjak svojega področja, potrebuje veliko dodatnih izobraževanj in dela na sebi, če želi slediti spremembam in prilagoditvam, ki jih prinašajo otroci s posebnimi potrebami in vsak otrok zase. Menim, da sem pri sodelovanju v projektu z učenci dobro izkoristila svoji strokovni področji. Sem namreč svetovalna delavka in knjižničarka. Zame je vedno izziv sodelovati z učenci, ki jim je pri pouku dolgčas ali so neuspešni. Pomembno mi je, da se vključijo v dejavnost, ki ne predstavlja njihovega močnega področja ter v njej vztrajajo, jo celo z veseljem obiskujejo.

Hkrati pa so se pridružili tudi učenci, ki so odlični bralci, in vsi so med seboj dobro sodelovali. Vzdušje v knjižnici vsekakor prispeva k večji sproščenosti učencev in pa seveda dejstvo, da nisem učiteljica in da so ob meni učenci bolj sproščeni. Takšna oblika dela je vsekakor dejavnik, ki učencu v šolskem prostoru pomaga graditi njegovo osebnost, zaupanje vase. Lahko rečem, da smo v projektu dosegli večino zastavljenih. Morda smo bili malo posebni, ker smo vključevali tudi dejavnosti za razvijanje socialnih veščin, kar je omogočilo pestrost naše skupine. Najpomembneje pa je, da nihče ni imel težav z glasnim branjem in da so vsi vztrajali do konca. Res ni prišlo do zaključnega srečanja, vendar pa je to spodbuda, da bodo učenci obiskovali interesno dejavnost tudi v prihodnjem šolskem letu.

3 Zaključek

Dejstvo je, da sta poučevanje branja in pomoč učencem pri izpopolnjevanju njihovih bralnih zmožnosti zelo zahtevni nalogi. Na to vplivajo številni dejavniki. Eden izmed njih je tudi spol; obvladovanje branja deklic je dosledno boljše kot pri fantih. Učenec izboljša svoje branje ter postane dober bralec, če je vključen v branje, zato je pomembna uporaba različnih leposlovnih, neumetnostnih del in tudi drugih bralnih materialov. Pomembno je, da otrok sam zase, po svoje odkrije in razvije način dela, ki mu bo omogočil uspeh in odrasli ga moramo pri tem spodbujati.

4 Viri in literatura

1. *BRANJE ne pozna meja*. [Online]. [Citirano 15. avg. 2018; 22.40]. Dostopno na spletnem naslovu: http://citanjenepoznajegranice.weebly.com/projekt.html.
2. KOLAR, M. *Interesne dejavnosti za 9-letno osnovno šolo* [Online] : program osnovnošolskega izobraževanja : koncept \ nosilka projekta Metoda Kolar. - 1. izd. - Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport : Zavod RS za šolstvo. 2008. [Citirano 12. avg. 2018; 16.30] Način dostopa (URL): http://www.mss.gov.si/si/delovna_podrocj.
3. ŠAFARIČ, S. *Jezikovna in bralna pismenost, načini spodbujanja in pomoči*: diplomsko delo, Maribor: Univerza v Mariboru, Filozofska fakulteta. 2016.
4. ŠČUKA, V. *Šolar na poti do sebe: oblikovanje osebnosti: priročnik za učitelje in starše*. Radovljica: Didakta. 2008.

Šolski center Celje

Srednja šola za strojništvo, mehatroniko in medije

Barbara Škorc

INTERESNA DEJAVNOST IN VZGOJA

EXTRA-CURRICULAR ACTIVITY AND EDUCATION

Povzetek

Nekajdnevno bivanje v tujini v okviru interesnih dejavnosti je hkrati pustolovščina in enkratna učna ter življenjska izkušnja na osebni ravni tako za dijake kot učitelje. Je primer dobre prakse pri izboljševanju medosebnih odnosov in spoznavanju dijakov na drugačen, manj formalen način. Pomeni izmenjavo in razumevanje pogleda na svet, ki je drugačen od lastnega, prepoznavanje razlik in podobnosti med kulturami in običaji ter premostitev predsodkov do drugačnosti. Obisk države, kjer je uradni jezik angleščina, ki je hkrati tudi učni jezik na naši šoli, pripomore k sporazumevalni sposobnosti tako dijakov kot tudi učiteljev. Dijaki so se primorani sporazumevati v tujem jeziku, kar dviguje njihovo samozavest. Učiteljem je dana možnost dela z dijaki v neformalnem okolju, zunaj šolskih klopi, kar pogosto izboljša odnose z mladimi, še posebej s tistimi, ki ne marajo uradnega šolskega okolja.

Ključne besede: medosebni odnosi, medkulturni dialog, sporazumevalna sposobnost

Abstract

Staying abroad in the context of extra-curricular activities is an adventure, learning and life experience on a personal level for both pupils and teachers at the same time. It is an example of good practice in improving interpersonal relationships and getting to know students in a less formal way. It means understanding and recognizing the differences and similarities of different cultures, customs and diversities. Staying in a country where the official language is English, which is at the same time the foreign language at our school, contributes to the communication skills of both students and teachers. Students are forced to communicate in a foreign language which also increases their self-esteem. Teachers are given the opportunity to work with students in an informal environment which often improves relationship with young people, especially those who do not like the official school environment.

Key words: interpersonal relationships, intercultural dialogue, communicative ability

1 Predstavitev dejavnosti

Petdnevno strokovno ekskurzijo v tujo državo (Velika Britanija ali Irska) na Srednji šoli za strojništvo, mehatroniko in medije v okviru interesnih dejavnosti zasnujemo kot celoletni projekt, v katerega so vključeni dijaki in učitelji ter seveda tudi starši. Dejavnosti projekta moramo skrbno načrtovati, saj načrtovanje ekskurzije zahteva veliko mero odgovornosti in finančnih sredstev. Naša šola je prostor, kjer se krepi ustvarjalni duh, razvija kritičnost ter sprejema drugačnost. Nekajdnevna strokovna ekskurzija nam pomaga k izboljšanju medosebnih odnosov, saj so dobri medosebni odnosi temelj za kakovostno delo. Zavedati se moramo, da učitelji s svojim delom in z zgledom sooblikujemo mladega, odraščajočega človeka. Dobri medosebni odnosi pomembno vplivajo na posameznikovo zadovoljstvo tako na šoli kot v zasebnem življenju ter so temelj za kakovostno delo.

Medkulturni dialog je sodoben koncept, ki zajema odprt in strpen, predvsem pa enakovreden odnos med ljudmi različnih sociokulturnih, verskih, jezikovnih in etničnih ozadij na individualni ravni. Termin se najpogosteje pojavlja v evropskem prostoru, kjer je zaradi stičišča mnogih narodov in jezikov, velikega priseljevanja in širjenja EU nastala potreba po spodbujanju kulturnega pluralizma tako na lokalni kot na nacionalni ravni. Dijaki so osredotočeni na spoznavanje različnih kultur. Spoznavanje razlik med kulturami se kaže kot priložnost za oblikovanje odprte, dinamične, strpne in raznolike družbe. Najpristnejše je spoznavanje naravne in kulturne dediščine tuje države ter njenih predstavnikov ob pogovorih in osebnih izkušnjah. Medkulturni dialog pripomore k večji strpnosti, saj etnična in kulturna raznolikost zahteva veliko razumevanja.

Svet Evrope opredeljuje medkulturni dialog tako: »Splošni namen medkulturnega dialoga je učenje za mirno in konstruktivno skupno življenje v večkulturnem svetu in razvijanje občutka skupnosti in pripadanja. Medkulturni dialog je lahko tudi orodje za preprečevanje in reševanje konfliktov skozi spodbujanje spoštovanja človekovih pravic, demokracije in vladavine zakona.« (http://www.svetevrope.si/sl/dokumenti_in_publikacije/dokumenti_v_slovenscini)

Strokovna ekskurzija v tujino bistveno pripomore pri osebni rasti posameznika ter zvišuje jezikovno kompetenco dijakov in učiteljev ter spodbuja kakovostnejše učenje. Jezik je sredstvo ustnega in pisnega sporazumevanja v raznovrstnih vsakdanjih situacijah, ki človeku omogočajo družbeni stik.

Razvoj jezikovnih kompetenc je zato bistvenega pomena za izražanje lastnih misli in idej, oblikovanje konceptov in vzpostavljanje učinkovite komunikacije z drugimi ter tako predstavlja pomemben pogoj za razvoj na vseh šolskih predmetnih področjih. Med osmimi ključnimi kompetencami za izobraževanje v 21. stoletju, k razvoju katerih naj bi stremele vse šole Evropske unije, sta posebej navedeni komunikacija v maternem jeziku in komunikacija v tujih jezikih (*Developing Key Competences at School in Europe*, 2012).

Pri organizaciji in izvedbi strokovne ekskurzije na Irsko smo si zastavili naslednje cilje:

- organizirati vzgojno-izobraževalno delo na drugačen, bolj zanimiv način;
- sprejemati drugačnost;
- razvijati medkulturni dialog, ki pripomore k večji strpnosti, medsebojnemu razumevanju in dobrim odnosom;
- spodbuditi in izboljšati strpnost do različnih kulturnih in etničnih skupin;
- prepoznavati razlike in podobnosti med različnimi kulturami in njihovimi običaji;
- premostiti predsodke do drugačnosti;
- jezikovna kompetenca: izboljšati sporazumevalno sposobnost tako dijakov kot tudi učiteljev;
- mednarodno sodelovanje, navezovanje novih stikov, spoznavanje predstavnikov iz drugačnega kulturnega okolja;
- spoznavanje naravne in kulturne dediščine tuje države;
- primerjati tuje navade in običaje ljudi z našimi;
- priložnost spoznavati dijake na drugačen način ter izboljšati medsebojne odnose med učitelji in učenci;
- implementirati medpredmetno povezovanje: materni jezik, tuji jezik, zgodovina, zemljepis, umetnost …
- obravnavati različne teme na zanimiv, aktiven, pozitiven in življenjski način.

2 Opis teme/dejavnosti

Priprava na strokovno ekskurzijo na Irsko

Ker dijaki in učitelji potujemo na Irsko brez strokovnega turističnega vodnika, je priprava na strokovno ekskurzijo izziv tako za učitelje kot tudi za dijake. V izvedbenem načrtu so izdelana navodila za dijake, kjer je jasno posredovan namen in potek dejavnosti. Izdelan mora biti podroben terminski plan ter naloge in vloge dijakov in spremljevalcev. Na ekskurzijo se moramo vsi dobro pripraviti ter jo primerno načrtovati, zato je konkretno dogovarjanje o delu potekalo po naslednjem zaporedju.

Načrtovanje

Z akcijskim načrtom smo opredelili učne teme in dejavnosti, medpredmetne povezave in dneve dejavnosti, način izvedbe in okvirni terminski plan. Učna snov je bila povezana v celoto okrog izbrane učne vsebine »Irska«. Načrtovanje aktivnosti dijake spodbuja k samostojnosti, upoštevati pa moramo tudi omejitve, kot so znanje in motiviranost dijakov ter materialni in časovni pogoji. Dijaki in učitelji spremljevalci moramo načrtovati dejavnost oz. ekskurzijo v delovnem ter tudi v prostih dnevih, saj zakonodaja ne dopušča večdnevne strnjene odsotnosti od pouka.

Organizacija in izvedba

Za vsak dan dejavnosti smo pripravili skupno dnevno pripravo, v kateri so natančneje opredeljeni cilji, potrebne naloge za vse sodelujoče ter vsebine dejavnosti. Turistični vodniki postanejo tako dijaki sami. Pomemben je postopek izdelave skupne priprave s cilji in s poudarkom na dejavnostih dijakov. Pri načrtovanju so si dijaki razdelili naslednje teme, odvisno od individualnega interesa posameznika. Glede na različne interese so se dijaki razdelili na več skupin, ki naj bi:

- raziskali zgodovino Irske in zgodovinske mite ter legende,
- poiskali informacije o geografski raznolikosti države,
- izbrali in predstavili nekatera pomembna literarna dela irskih književnikov,
- poiskali informacije o narodni in moderni irski glasbi, ki jo posnamejo in kasneje predvajajo na eni od enodnevnih ekskurzij na podeželje Irske,
- posneli fotografije, ki jih na šoli nato objavijo ali razstavijo.

V praksi se je potrdilo, da dijaki in učitelji pri delu uspešno timsko sodelujemo, se torej skupaj učimo, dijaki pa so pri delu bolj motivirani, ustvarjalni, odgovorni in aktivni. Že to je pomemben razlog, da se takšnemu primeru dobre prakse ne bi kar tako odpovedali.

Medpredmetno načrtovanje pri organizaciji in izvedbi strokovne ekskurzije na Irsko

Medpredmetnega načrtovanja se na šoli običajno poslužujemo, kadar načrtujemo izvedbo naravoslovnih, kulturnih in drugih dejavnosti. Poiskati je potrebno tiste cilje, ki so predmetom skupni. Pri načrtovanju strokovne ekskurzije na Irsko smo povezovali številne predmete:

- **zgodovina**

Dijaki se pri pouku zgodovine seznanijo z avtentično podobo irske zgodovine, naučijo se vrednotiti ljudsko izročilo, spoznavajo zgodovinske osebnosti, ki so krojili usodo irskega naroda ter tako razvijajo medkulturno zavest.

- **geografija**

Pri geografiji se seznanijo z geografskimi značilnostmi irske pokrajine ter ugotovijo podobnosti in razlike med Slovenijo in Irsko.

- **angleščina s književnostjo**

Dijaki usvajajo zmožnosti slušnega in bralnega razumevanja ter govornega in pisnega sporočanja in sporazumevanja. Spoznavajo socialne in kulturološke norme, ki jim omogočajo, da se ustrezno odzivajo v konkretnih govornih situacijah.

- **slovenščina s književnostjo**

Pri obeh predmetih se dijaki seznanijo s pomenom irskih klasikov v svetovnem merilu ter preko avtentičnih besedil spoznavajo način življenja ter miselnost na Irskem nekoč in danes ter tako razvijajo medkulturno spoštovanje. Besedila dijake seznanjajo s civilizacijskimi značilnostmi dežele, z zgodovino in načinom življenja ljudi, katerega jezik se učijo. Skozi oči pisateljev, pesnikov in dramatikov spoznavajo navade, običaje, lepote narave in boj irskega naroda za obstoj in preživetje.

- **umetnostna vzgoja**

S pomočjo različnih umetniških del in arhitekture dijaki spoznavajo drugačne kulture narodov in avtohtonih etničnih skupin. S pomočjo lastnih fotografij, ki jih dijaki kasneje objavijo in razstavijo, so tako zmožni posredovati informacije o tuji kulturi.

Naloga medpredmetnega povezovanja je premagovanje ločnic med učnimi predmeti ter vzpostavljanje povezave med učnimi vsebinami znotraj enega ali več predmetov. Naš skupni cilj je, da bi dosegli čim boljše izobraževalne učinke, ki dijakom omogočajo celostno razumevanje sveta. Takšno načrtovanje neformalne oblike pouka prinaša tudi boljšo učno uspešnost.

Vrednotenje

Povratne informacije smo pridobili z anketnimi vprašalniki. Dijaki so svoje občutke in razmišljanja izrazili s kratkimi opisi doživetega ter objavili svoje fotografije. Vsi so bili mnenja, da so pridobili neprecenljive izkušnje tako na področju komunikacije v angleškem jeziku kot na kulturnem, zgodovinskem in umetnostnem področju. Izrazili so željo, da bi bilo podobnih aktivnosti v okviru interesnih dejavnosti še več, dejstvo pa je, da so strokovne ekskurzije v tujino povezane tudi s finančnimi stroški. Tudi odzivi staršev so bili pozitivni, saj je večina njihovih otrok prvič preživela nekaj dni v tujini, kar predstavlja neprecenljivo izkušnjo v obdobju odraščanja. Med dijaki so se v nekaj dneh spletle pristne prijateljske vezi ter socialni čut.

Slika 1: Dijaki raziskujejo zgodovino Vikingov

(http://smm.sc-celje.si/ekskurzija-na-irsko/nggallery/page/2)

Slika 2: Prebiranje literature ob irskem pesniku Oskarju Wildu
(http://smm.sc-celje.si/ekskurzija-na-irsko/nggallery/page/2)

3 Zaključek

Sodelovanje pri načrtovanju in izvedbi strokovne ekskurzije v tujino mladim omogoča, da bogatijo svoje izkušnje na področju neformalnega izobraževanja in razvijajo dodatne veščine, da pokažejo vztrajnost in si pridobijo samozaupanje za samostojno sprejemanje odločitev ter da napredujejo v osebnem in družbenem razvoju. Trudimo se namreč, da na naši šoli krepimo ustvarjalnost, razvijamo kritičnost in sprejemamo drugačnost kot del vseživljenjskega učenja, hkrati pa pridobivamo izkušnje pri multikulturnih stikih. Zavedati se moramo nujnosti za medsebojno spoštovanje in miroljubno sožitje. Le kdor ceni tujo kulturo, bo znal prisluhniti svoji kulturi, jo spoštovati, ceniti, hkrati pa dolgoročno izoblikovati sočutje in strpnost do vseh ljudi.

Učitelji moramo seveda spodbujati medkulturno komunikacijo pri pouku, zunaj pouka, v šoli, v okolju ter pomagati učencem pri zbiranju informacij. Pri načrtovanju in izvedbi opisane interesne dejavnosti smo si učitelji (mentorji) postavili jasne cilje z namenom, da dijaki:

- razvijajo lastne interese, sposobnosti in talente;
- razvijajo miselne procese, ki omogočajo širjenje in uporabo znanja;
- znajo narediti povzetke, miselne vzorce ter pridobivati znanje z informacijsko-komunikacijsko tehnologijo (IKT);
- razvijajo ustvarjalno in kritično mišljenje;

- pridobljena znanja in sposobnosti usmerjajo v odgovorno ravnanje do sočloveka in do okolja;
- se intelektualno, osebnostno in moralno razvijajo;
- medsebojno komunicirajo in razvijajo socialno-komunikacijske spretnosti in veščine ter vplivajo na soustvarjanje klime;
- prispevajo k medosebnim odnosom;
- spoznavajo pomen sodelovanja pri vzgojno-izobraževalnem delu;
- spoznavajo potrebe po koristni in kulturni izrabi prostega časa in posledično možnosti zadovoljevanja interesov v dobi odraščanja ter v kasnejših obdobjih življenja v smislu vseživljenjskega učenja.

Šola je prostor, kjer lahko dijaki v interakciji z vrstniki in učitelji razvijajo socialne kompetence. V šoli smo morda omejeni z učnimi načrti, ki določajo, katere vsebine moramo predelati, vendar vseeno ne smemo biti toliko omejeni, da ne bi mogli najti neformalne poti do znanja.

Medkulturno sodelovanje bogati posameznika in širšo družbo, razvija pozitiven odnos do drugih narodnosti in kultur ter širi obzorje izven domačih meja. Interesne dejavnosti predstavljajo pomemben del vseživljenjskega učenja. Dijaki imajo tako možnost razvijati svoje lastne kompetence vseživljenjskega učenja, kot so: sporazumevanje v tujem jeziku, socialne kompetence, samoiniciativnost, kulturna zavest ter vrednote, kot so enakopravnost, medsebojno spoštovanje, sodelovanje in medsebojna pomoč, solidarnost, sprejemanje ter razvijanje strpnosti do drugačnih.

4 Viri in literatura

1. *INFORMACIJSKI urad sveta Evrope*. [Online]. Arhivske strani.[Citirano 3. avg. 2018; 18.15]. Dostopno na spletnem naslovu: http://www.svetevrope.si/sl/dokumenti_in_publikacije/dokumenti_v_slovenscini.
2. *POPESTRIMO šolo 2016-2021 – Izobraževanje strokovnih delavcev za krepitev kompetenc šolajočih*. [Online]. Gimnazija in srednja šola Kočevje. [Citirano 5. avg. 2018; 09.15]. Dostopno na spletnem naslovu: http://pos-gssk.splet.arnes.si/.

3. *RAZVOJNI* načrt Srednje šole za strojništvo, mehatroniko in medije za obdobje 2014-2019. Celje: Šolski center Celje. 2015.
4. *SLOVENIJA in medkulturni dialog*. [Online]. Arhivsko spletno mesto. [Oktober 2014]. [Citirano 3. avg. 2018; 11.30]. Dostopno na spletnem naslovu: http://www.arhiv.evropa.ukom.gov.si/si/evropska-tematska-leta/evropsko-leto-medkulturnega-dialoga-2008/slovenija-in-medkulturni-dialog/.

Osnovna šola Antona Bezenška Frankolovo

Marjana Šoš

VZGAJATI ZA ZNANJE

KNOWLEDGE - ORIENTED UPBRINGING

Povzetek

Pogostokrat je bil osnovni smoter vzgoje vzgojiti državljana, ki bo usposobljen za praktično koristna dela, vzgojiti do oblasti pokornega državljana, nagrada, kot pozitivni vzgojni ukrep, pa se je pojavila že v antiki. Danes imamo v javni šoli dodelane vzgojno-izobraževalne cilje, programe, učne načrte, predpisan čas za delo in trajanje izobraževanja, določeno šolsko leto, počitnice, urnik, dnevno obremenitev, načrten in organiziran proces vzgoje in izobraževanja in na drugi strani permisivno vzgojo staršev. V prispevku je kot primer dobre prakse prikazan primer, ko sicer še vedno ostajamo v okviru načrtnega in organiziranega procesa, a cilj ni vzgajati z oceno, temveč je cilj znanje. Že po dveh letih se je izkazalo, da ocene lahko postanejo drugotnega pomena, namreč pritisk na otroka, predvsem s strani staršev, je lahko le podaljšek starševskih neizpolnjenih želja. Ugotovili smo, da so učenci notranje motivirani, kritično razmišljajo, samovrednotijo svoje znanje in ne potrebujejo stalnega nagrajevanja (ocene).

Ključne besede: pokoren državljan, načrten in organiziran pouk, vzgajati za znanje, notranja motiviranost, kritično razmišljanje, samovrednotenje

Abstract

In many instances its goal was to raise citizens who would be well-trained for practical jobs and subservient to the government. In relation to that goal, a reward system as an educational measure was introduced already in Antiquity. Nowadays, our state schools follow meticulously planned educational goals, programmes, course syllabus, attendance requirements, a preset school year calendar, schedules, there is planned and structured educational process on the one hand and permissive parenting style on the other. This paper presents a teaching approach as a best practice example, which remains within the framework of the planned and structured educational process. However, the objective of this particular teaching approach is not to use grades as incentives because the goal is the knowledge itself. After two years it became apparent that grades can become of lesser importance. One also has to keep in mind that parental pressure on students often stems from parents' unfulfilled wishes. Therefore, we have come to a conclusion that our students are intrinsically motivated, capable of critical thinking and knowledge self-assessment and do not require constant rewards (grades).

Key words: subservient citizen, planned and structured course, knowledge-oriented upbringing, intrinsic motivation, critical thinking, self-assessment

1 Vzgoja v šoli

Šola, ki ne poskrbi za osnovne vzgojne momente, ne more uspešno izobraževati, ne more ustvariti ustreznega socializacijskega okolja, ki bi posredno pozitivno vzgojno vplivalo na vzgajane. (Kroflič, 2002 in 2004) In tu ne gre samo za upoštevanje formalnih pravil, za disciplino, upoštevanje vzgojnega načrta …

Vzgoja se lahko nanaša na primarno oblikovanje posameznikove osebnosti, ki poteka v okolju, kjer oseba odrašča, razumemo pa jo lahko tudi v povezavi s pojmom organizacije. Posamezniki v organizacijo »prinesejo« svojo osebnost, kot posledico domače vzgoje, poleg tega pa jim tudi sama organizacija lahko nudi določeno obliko vzgoje, ki se nanaša na njihovo poslanstvo in poslovanje. (Tjaša Škoda, 2015)

Družba pričakuje, da bo šola odigrala pomembno vlogo v izobrazbi in vzgoji otrok – bodočih državljanov, ki bodo upoštevali formalna in neformalna, zapisana in nezapisana pravila.

1.1 Opredelitev pojma vzgoja

Dejavnost, ki jo opredeljujemo kot vzgojo, ja tako na praktični kot na teoretični ravni prisotna v celotni zgodovini človeštva in je zelo kompleksna oblika medčloveške komunikacije, v kateri naletimo na vrsto problemov, ki jih je težko razumeti, še težje pa nanje zavestno vplivati in tako vzgojno delovati v zaželeni smeri. (Kroflič, 1997)

Beseda vzgajati ima v Slovarju slovenskega knjižnega jezika več pomenov: v razlagi osnovnega pomena vzgajati pomeni duhovno in značajsko oblikovati, v drugem pomenu pa vzgajati pomeni načrtno razvijati določene sposobnosti koga za opravljanje kakega dela, kake dejavnosti.

V strokovni literaturi je vzgoja neprekinjen ali permanenten proces oblikovanja človekove osebnosti z vsemi njenimi telesnimi, umskimi, moralnimi, estetskimi in delovnimi kvalitetami. Poteka celo življenje in je nujna za posameznika (preživetje) in za družbo (ohranjanje).

Pedagogika loči: intencionalno vzgojo (namerno ali namensko) in funkcionalno vzgojo (nenamerno ali nenamensko). Intencionalna vzgoja ima točno določen cilj in znane poti, metode ter sredstva za dosego tega cilja. Več intencionalne vzgoje je v šolskih institucijah, prisotna je tudi v družini. Funkcionalna vzgoja nima cilja, pa vendar vzgaja.

Vsak, ki se z vzgojo ukvarja poklicno ali nepoklicno, daje vzgoji pečat s svojim zgledom, načinom reševanja problemov, mimiko obraza in gestikuliranjem (spremljati govorjenje ali izražati kaj z gibi rok). Več funkcionalne vzgoje je v družini, kjer se bolj osredotočamo na zgled, prisotna pa je tudi v šoli.

1.2 Pomen vzgoje v osnovni in srednji šoli

Vzgoja je kompleksnost procesov vzgajanja in izobraževanja, namreč vzgajanje in izobraževanje sta dva neločljiva procesa - izobraževanje je pridobivanje in uporaba znanja, vzgajanje pa je oblikovanje osebnosti. Oba procesa se z vstopom otroka v vzgojno-izobraževalno institucijo začneta prepletati. Otroci so tako podvrženi eni intencionalni vzgoji, ko vzgojitelj, učitelj uporablja že znane metode in sredstva za dosego cilja, drugi pa funkcionalni vzgoji, kjer vzgojitelj, učitelj daje poudarek zgledu, in ravno te je v slovenskih šolah premalo.

V 2. členu Zakona o OŠ so med cilji izobraževanja zapisani tudi:

- vzgajanje in izobraževanje za trajnostni razvoj in za dejavno vključevanje v demokratično družbo, kar vključuje globlje poznavanje in odgovoren odnos do sebe, svojega zdravja, do drugih ljudi, svoje in drugih kultur, naravnega in družbenega okolja, prihodnjih generacij;
- vzgajanje za obče kulturne in civilizacijske vrednote, ki izvirajo iz evropske tradicije;
- vzgajanje za spoštovanje in sodelovanje, za sprejemanje drugačnosti in medsebojno strpnost, za spoštovanje človekovih pravic in temeljnih svoboščin.

Zakon o gimnazijah ima med cilji/nalogami izobraževanja zapisano:

- razvija samostojno kritično presojanje in odgovorno ravnanje,
- vzgaja za odgovorno varovanje svobode, za strpno, miroljubno sožitje in spoštovanje soljudi,
- vzgaja za obče kulturne in civilizacijske vrednote, ki izvirajo iz evropske tradicije,
- /…/ razvija ustvarjalnost, inovativnost in sprejemanje tveganj ter sposobnost načrtovanja in vodenja projektov za doseganje ciljev.

Zakon o poklicnih in srednjih šolah pa ima med cilji/nalogami zapisano:

- vzgaja za odgovorno varovanje svobode, za strpno in miroljubno sožitje ter spoštovanje soljudi.

Poudarek je na vzgoji za vrednote, demokratično družbo, varovanje svobode, strpnost, sožitje … le v eni alineji je zaslediti samostojno kritično presojanje, razvoj kritičnega mišljenja. Kako naj naši učenci, dijaki, študentje kritično presojajo, če je naš izobraževalni sistem skupek načrtnih, organiziranih dejavnosti, ki vzgaja in izobražuje po modelu, ki je za vse enak. Kritičen posameznik postane šele takrat, ko dobi možnost, da se izrazi v nasprotju z obrazci, ki jih vzpostavlja okolje. (Kroflič, 2006)

Kreatorje našega izobraževanja ne zanima tisto nekaj, zaradi česar posameznik postane samostojen, kritičen, uporen, samosvoj subjekt. Vzpostavlja se trditev, da moraš za to, da bi postal polnovreden državljan, najprej osvojiti določeno znanje in veščine ter se naučiti ustreznega obnašanja. NPZ in matura kot končno preverjanje znanja vplivata na to, kaj bo osnovna oziroma srednja šola počela. Cilji so zakodirani v nabore testnih nalog, s katerimi se preverjajo učni dosežki, testi pa predpostavljajo vnaprej določene pravilne odgovore, ne spodbujajo novega, četudi napačnega sklepanja. Postavljeni so minimalni merljivi standardi. In kako potem razvijati ustvarjalnost in inovativnost, če moramo ostajati v okvirih merljivega in standardiziranega? (Kroflič, 2015)

Cilj učencev, dijakov pa je pridobiti čim boljšo oceno, se vpisati na željeno srednjo šolo in nato na fakulteto in kar nekatere pedagoge najbolj moti – doseči ta cilj »po liniji najmanjšega napora«. Znanje tako postane sekundarna prioriteta, ker primarno je pomembno doseči »instant uspeh«.

Učitelji bi se morali začeti spraševati, kako vzgojo, ki je dejansko vodenje, usmerjanje in disciplineiranje, oddaljiti od manipulacije in učenca/dijaka pripraviti na uporabo lastnega uma, ustvarjalnosti.

2 Vzgajati za znanje

Po izobrazbi sem profesorica slovenskega jezika in sociologije. Imam 24 let delovnih izkušenj v šolstvu, in sicer 20 let pedagoškega dela v srednji šoli (nižje in srednje poklicno, srednje strokovno, poklicno-tehniško izobraževanje ter gimnazija), 15 let pedagoškega dela z odraslimi (delavska univerza) in 3 leta pedagoškega dela v osnovni šoli (predmetna stopnja (6.-9. razred), podaljšano bivanje (1.-5. razred)). V teh letih ugotavljam, da dober učitelj »dobro« vzgaja in izobražuje, če pozna otrokov razvoj in njegove potrebe od 6. do 18. leta. Če razume, kako težko

otrok vstopi v šolo in s kakšnimi strahovi se srečuje pri 6 letih, lahko vzgaja tudi 15-letnika, ki je že »vzgojen«, in takrat učitelj morda lahko razume dijakov upor do institucionalnega izobraževanja. Pedagog mora izkušenjsko spoznati izobraževalni sistem po vertikali, da si lahko zastavlja konkretne cilje. Njegovo poslanstvo pa bi moralo biti vzgajati za znanje – z znanjem duhovno in značajsko oblikovati učenca, dijaka.

Ko sem poučevala v srednji šoli, sem se več let spraševala, kaj se dogaja v osnovnih šolah. Ne le da smo dobili dijake s pomanjkljivim znanjem, vedenjsko problematične, med njimi so bili tudi dijaki brez notranje motivacije, prisiljeni v šolo, bodisi s strani staršev bodisi s strani družbe, na drugi strani pa dijaki, vajeni tekmovanja za točke, črke, črtice, pehanja za čim boljšo oceno. Malo je bilo dijakov, ki so bili željni znanja. Ravno to me je pri menjavi delovnega mesta – iz srednje šole v osnovno šolo – najbolj motiviralo, da sem se pri delu z učenci osredotočila samo na njihovo znanje.

Izhajala sem iz dejstva, da so osnovnošolci bolj vodljivi. Za cilj sem si postavila, da bi se učenci učili za znanje, da bi bilo naše delo naravnano k pridobivanju znanja, številčne ocene pa bi bile drugotnega pomena. Izpolniti sem morala meni kot pedagogu najpomembnejši dejavnik – Kroflič (1997) ga imenuje »koncept transferja«. Transfer je pojav, ki omogoča uspešen stik med učiteljem in učencem, s tem ko se učitelj postavi v vlogo osebe, vredne zaupanja in ji dodeli avtoriteto. Zaradi transferja učenec zaupa učitelju in želi slediti njegovi avtoriteti, kar omogoča učitelju vzgojno vplivanje. (Kroflič, 1997) A to vzgojno vplivanje ne sme biti manipulativno, ampak mora dopuščati tudi možnost, da lahko učenec odpravi slepo vero v nezmotljivost učitelja in učbenikov, ker drugače ne bo sposoben samostojnega mišljenja, vrednotenja in odločanja. Tu mora učitelj odigrati pomembno vlogo in spodbujati samostojnost učencev, samoomejiti lastno avtoriteto ter vsebinsko vnaprej določene vzgojne cilje.

Prvi dve leti šolanja sta za otroke manj stresni, saj še ni številčnega ocenjevanja. Skrbi le starše, saj ne vedo, kje je njihov otrok – zna za 5 ali za 2. Ko se v 3. razredu začne številčno ocenjevanje, se delo učencev in staršev spremeni. Učni načrt in predmeti so do 5. razreda še tako zastavljeni, da velika večina učencev še lahko dosega povprečje 4,5. V 6. razredu pa se spremeni število predmetov, težavnost, tekmovanje in pehanje za številčnimi ocenami pa se samo še stopnjuje.

V šolskem letu 2016/2017 sem prevzela 6. razred. V razredu je bilo 20 učencev, večina jih je imela v 5. razredu slovenščino ocenjeno s 5. Pri ponavljanju smo zelo hitro ugotovili, da njihovo znanje ni ravno odlično, je pa dobro. Učence sem spodbujala k uporabi opisnega ocenjevanja: znam zadovoljivo, dobro, zelo dobro in odlično. Sami so zelo hitro ugotovili, da je njihovo znanje dobro, to pa je številčna ocena 3, ki že psihološko deluje kot slabša ocena. Zanimalo jih je, kaj in koliko morajo znati, da bo njihovo znanje odlično. Izhajala sem iz življenjske situacije – kdo je dober in kdo odličen športnik … Učenci so ugotavljali, da je odličnih športnikov malo, da je za doseganje vrhunskih rezultatov potrebnih več ur treninga dnevno, in kar je najpomembneje, športnik mora biti notranje motiviran. Ocena v šoli je torej odvisna od učenčevega znanja in bolj ko je učenec notranje motiviran, večja je želja po znanju.

Z učenci smo naredili opisno ocenjevalno lestvico:

- zadovoljivo znati – obnoviti, ponoviti razlago ali interpretacijo (po zvezku);
- dobro znati – povzeti razlago s svojimi besedami, navesti še kakšen nov primer, razložiti s svojimi besedami (po zvezku);
- zelo dobro znati – prenesti naučeno znanje v nove situacije, utemeljiti na (novem) primeru, iskati podobnosti in razlike, primerjati z drugimi besedili, analizirati, razčleniti;
- odlično znati – samostojno interpretirati nepoznano problemsko situacijo ali besedilo, biti ustvarjalen, izviren, znati argumentirati, kritično presojati.

Ostajala sem znotraj okvirov meril ocenjevanja po taksonomski lestvici, le da so učenci dobili jasna pojasnila, koliko in kaj morajo znati. Vsako uro je kdo od učencev pri obravnavi nove snovi vprašal, kje lahko o tem prebere še kaj več, sama pa sem pri obravnavi nove snovi pustila kakšno vprašanje odprto in so morali tisti, ki so želeli znati odlično, poiskati odgovor sami doma. Domače naloge, take kot jo poznamo, učenci niso imeli veliko. Le učenci, za katere sem vedela, da se težje učijo (notranja diferenciacija), so imeli kratke domače naloge – dopolniti v delovnem zvezku, odgovoriti na vprašanja v Berilu.

Da bi lahko preizkusili opisno ocenjevanje, sem za prvo ocenjevanje izbrala govorni nastop. Prvi govorni nastop sem pripravila sama in učencem razdelila kriterije vrednotenja – brez točk, samo opazovalna lestvica: vsebina, razumljivost, jezikovna pravilnost, glasnost, jasnost in živost pripovedovanja. Med govornim nastopom sem namenoma naredila nekaj napak in učenci so jih opazili (prehitro sem govorila, slaba drža telesa in monotona mimika obraza, brez

očesnega stika …). Ocenili so, da moj govorni nastop ni bil dober, naj jim pokažem boljšega, odličnega. Ali bi jim res morala pokazati odličen govorni nastop, ko se vendarle od učitelja pričakuje, da je ves čas dela v razredu odličen?

Nisem imela še enega govornega nastopa, do konca ure smo analizirali napake in pomanjkljivosti in učenci so ugotavljali, kako bi ravnali oni. Naslednjo uro sem učence prosila, naj z demonstracijo pokažejo, kako bi bil nastop lahko boljši in postavili smo merila za odličen govorni nastop. V naslednjih urah so učenci imeli svoje govorne nastope. Med tem ko je imel učenec govorni nastop, so ostali opazovali in nastop vrednotili. Bili so zelo objektivni. Opazili so veliko dobrih, a tudi slabe stvari. Znali so pojasniti – prehitro je govoril, nisem ga razumela … Na koncu so lahko ovrednotili – nastop je bil dober, zelo dober …

Pri ocenjevanju književnosti sem vse ponovila. Pripravila sem izbor besedil, ki smo jih obravnavali, in nova, neznana besedila (a vsa iz Berila 6), in učenci so dobili navodila – o prebranem odlomku, besedilu (poezija ali proza) so morali pripovedovati – interpretacija besedila. Še enkrat smo ponovili, kaj in koliko morajo znati. Ko so bili vprašani, so lahko sami izrazili željo, ali bi poskusili pripovedovati, interpretirati tudi novo, neznano besedilo. Svoje znanje so sami ovrednotili oziroma so ostali učenci v razredu lahko pojasnili, ali bi lahko morda povedal o besedilu še kaj, je bil morda kakšen podatek napačen … Pri vrednotenju sem vztrajala, da je učenec pojasnil, zakaj tako meni.

Opisne ocene smo skupaj pretvorili v številčne. Pomembno je bilo, da so učenci zaznali, da mi ni bilo pomembno ocenjeno znanje s številčno oceno, temveč opisno – znati dobro, zelo dobro, odlično oziroma znati premalo, zato se bo potrebno še učiti.

Naslednje šolsko leto, v 7. razredu sem imela pomisleke, da se mi bodo učenci uprli, da se jim bo zdelo moje delo otročje, a bilo je ravno obratno. Njihovo samovrednotenje in kritičnost sta samo še bolj prišli do izraza. Govorni nastopi so bili nad pričakovanim – samozavestni, zanimivi… Interpretacije literarnih besedil na ravni srednješolskih. Učenci so se začeli učiti za znanje, neobremenjeni s številčnimi ocenami.

3 Zaključek

Na koncu šolskega leta smo skupaj zaključevali ocene. Učenci so pojasnjevali, česa še ne znajo, kako bi lahko znanje še izboljšali, kaj bi spremenili … Učence sem prosila, naj mi na lističe napišejo svoje mnenje o načinu dela in o zaključeni oceni. Zadovoljni so bili predvsem zaradi tega, ker niso bili pod pritiskom zaradi ocene.

Tudi starši so sprejeli moj način dela, čeprav je bilo na začetku 6. razreda veliko pripomb zaradi slabših ocen. Tistim, ki so prišli do mene, sem pojasnila, da je moj cilj samo znanje. Učenci so tudi sami povedali, da so doma staršem pojasnjevali, kaj pomeni znati dobro oziroma odlično. Najpomembnejše pa je, da se je znanje učencev v 7. razredu res izboljšalo. Vedo, kaj od njih pričakujem – samostojnost, kritično mišljenje in samovrednotenje.

Vsi učenci niso in ne bodo sprejeli mojega načina dela in navsezadnje so tu starši in sistem, ki predvideva številčno ocenjevanje. Vpisali se bodo na srednje šole z omejitvami, potrebovali bodo dobre ocene. Verjamem pa, da sem jih, jih bom uspela naučiti, da je pomembno znanje, da se meri znanje in da številka sama po sebi nič ne pove, če se za tem ne skriva dobro oziroma odlično znanje.

Izpostaviti sem želela, da ni nujno dosledno podrediti se smernicam šolskega sistema. Z izkušnjami, pridobljenimi v teh letih, sem si upala, odmakniti se od ustaljenega. Takšen način dela je neobičajen, nekonvencionalen in potrebna je velika učiteljeva suverenost, strokovna usposobljenost in izkušnje. Seveda pa nobena metoda ni uspešna, če ni obojestranskega zaupanja, če ni vzpostavljena pozitivna klima, če ni vzpostavljen pozitiven odnos med učiteljem in učencem.

Danes se vse premalo govori o razmišljujočem učitelju, ki želi napredovati kot učitelj, ne kot svetovalec oziroma svetnik. Tisti, ki pristanejo samo na vnaprej načrtovano pot do znanja, na predvidljivost, na realizacijo merljivih učinkov, na izogibanje izvirne misli, pristanejo na šolo, ki ni nič drugega kot »tovarna znanja z vnaprej določenim tekočim trakom«. (Kroflič, 2015)

Morda bomo v bližnji prihodnosti sledili Fincem, ki številčno začnejo ocenjevati šele v 5. razredu. Dotlej pa bom sledila svojemu cilju, da želim vzgojiti samostojne, samokritične in izobražene državljane, ki se ne bodo pustili slepo voditi.

4 Viri in literatura

1. KROFLIČ, R. Vzgoja za odgovornost med navajanjem in razvajanjem. *Tretji dan*. 2006, št. 7/8 (letn. 35), str. 88-94.
2. KROFLIČ, R. Lahko danes še govorimo o vzgoji za odgovornost? *Šport mladih.* 2006, št. 117, (letn. 14), str. 150-156.
3. KROFLIČ, R. Vzgoja za odgovornost onkraj razsvetljenske paradigme: od razvoja odgovora-zmožnosti k spoštljivemu odnosu in razvoju etične zavesti. *Sodobna pedagogika*. 2007, posebna izd. (letn. 58), str. 56-71.
4. KROFLIČ, R. Rousseaujev koncept človečnost in glavne kontroverze v pedagoških interpretacijah »Emila«. *Sodobna pedagogika*. 2012, št. 4 (letn. 63), str. 16-36.
5. KROFLIČ, R. *Med poslušnostjo in odgovornostjo: procesno-razvojni model moralne vzgoje*. Ljubljana: Vija. 1997.
6. ROUSSEAU, J. J. *Emil ali o vzgoji*. Ljubljana: Državna založba. 1959.
7. ŠKODA, T. Vzgoja, izobraževanje in vseživljenjsko učenje – vzgojni pristopi. *Revija za univerzalno odličnost*. 2015, št. 4 (letn. 4), str. 225-235.
8. *ZAKON o osnovni šoli* : Uradni list RS, št. 12/96, 33/97, NPB1, 59/01, NPB2, 71/04, NPB3, 23/05 – UPB1, NPB4, 53/05, NPB5, 70/05 – UPB2, NPB6, 60/06, 63/06 – popr., NPB7, 81/06 – UPB3, NPB8, 102/07, NPB9, 107/10, NPB10, 87/11, NPB11, 40/12 – ZUJF, NPB12, 63/13, NPB13, 46/16 – ZOFVI-K in NPB14.
9. *ZAKON o poklicnem in strokovnem izobraževanju* : Uradni list RS, št. 79/06 in 68/17.
10. *ZAKON o gimnazijah* : Uradni list RS, št. 12/96, 59/01, NPB1, 115/06, NPB2, 1/07 – UPB1, NPB3, 68/17, 6/18 – ZIO-1 in NPB5.

Šolski center Celje

Srednja šola za strojništvo, mehatroniko in medije

Natalija Talan Fošnarič

UPORABLJAM PRAVE VZGOJNE PRISTOPE?

APPLYING A RELAVANT EDUCATIONAL APPROACHES?

Povzetek

Vzgoja je pomembna za razvoj posameznikove osebnosti in poteka na kognitivni, emotivni in vrednotni ravni. Kako se bo razvila posameznikova osebnost je med drugim odvisno tudi od vzgojnih pristopov doma, v vrtcu in šoli. Raziskali smo, kako definicijo vzgoje in vzgojnih pristopov definirajo različni domači in tuji avtorji. Izpostavili smo lik učitelja kot uslužbenca in strokovnjaka na svojem področju ter njegove naloge. Zastavili smo si vprašanja, ki so povezana z vlogo učitelja in uspešnostjo dijakov ter predstavili rešitve pri nastalih vzgojnih težavah. Podali smo ugotovitve glede definicij vzgojnih pristopov. Za natančnejšo oceno uporabe vzgojnih pristopov v praksi smo predlagali raziskavo uporabe vzgojnih pristopov pri ostalih učiteljih, da bi lahko ugotovili, kakšni so rezultati uspešnosti otrok.

Ključne besede: vzgoja**,** vzgojni pristop, učitelj

Abstract

Education is important for the development of an individual's personality and takes place on a cognitive, emotional and value level. How the individual's personality will develop, depends on educational approaches at home, kindergarten and school. We explored how the definition of education in educational approaches is defined by different authors. We highlighted the personality of the teacher as an employee and expert in his field and his tasks. We asked questions which are related with role of teacher and the performance of Students. We presented solutions to educational problems. We have made findings on the definitions of educational approaches. For a more accurate assessment of the use of educational approaches in practice, we proposed a survey of the use of known educational approaches with other teachers in order to determine the results of children's performance and educational approaches.

Key words: education, educational approach, teacher

1 Vzgoja in vzgojni pristopi

Vzgoja je neko namerno delovanje odraslih ljudi do otrok. Zajema celoten razvoj osebnosti, ki poteka na večih ravneh: kognitivni, vrednostni in emotivni. Kako se bo posameznikova osebnost razvila, je odvisno od vzgojnih pristopov, ki jih je posameznik deležen že od rojstva. V današnjem času je napredek tehnologije dosegel raven, ko se odrasli se moremo več zanašati na tradicionalne uporabe vzgojnih pristopov. Vsak odrasel naj bi se osredotočil pri vzgoji otroka na življenjske veščine, da bo otrok lahko zgradil samozavest, lastne vrednote, samodisciplino, zraven pa še odgovornost do družbe. Otroke je potrebno naučiti, da bodo pomagali drugim, spoštovali sebe in druge, izboljšali samopodobo …

Namen in cilj raziskovanja je pregled literature o vzgoji ter vzgojnih ukrepih oz. pristopih. Ugotavljali bomo, kako se uporaba vzgojnih pristopov kaže v praksi.

Pri vzgoji sta pomembna tudi pojma, kot sta *»načelo«* in *»interes«*, je opozoril Dewey (1996, str. 242). Avtor vzgojo razume kot življenjsko potrebo, kot funkcijo, kot usmerjanje in kot rast. Po njegovem si vzgojo lahko zamišljamo kot retrospektivo ali prospektivo, kot proces, s katerim se bodočnost prilagaja preteklosti, hkrati pa se preteklost uporabi kot sredstvo za razvijanje bodočnosti. Pri tem pa imajo pomembno vlogo izkušnje. Izkušnje so lahko družbene in osebne, izkušnje, ki niso pridobljene samo *»od zunaj«,* temveč so tudi rezultat delovanja okolja in osebnosti hkrati, se pravi delovanja osebnosti na okolje in okolja na osebnost (Prav tam, str. 57).

Saleclova pa pravi (1988, str. 122), da lahko obstaja kot smoter, cilj nekega delovanja le izobraževanje, nikakor pa ne vzgoja. Vzgojni smotri naj ne bi mogli biti zavestno začrtani, so lahko le stranski učinek izobraževanja. Samo izobraževalni smotri šolanja, ki se realizirajo skozi pouk (izbor učne snovi, način podajanja, ponavljanje, spraševanje itd.), imajo za stranski produkt vzgojo. Cilj šolanja torej ne more biti vzgoja, je lahko le izobraževanje. Vzgoja nastane posledično *»kot bistveno drugotno stanje«*. Ker je torej vzgoja bistveno drugotno stanje, piše Saleclova (prav tam), in lahko vzklikne le spontano, tudi ni možna znanost o vzgoji, ki bi določala, s katerimi postopki bomo dosegli določene vzgojne učinke, in dodaja, da je dober pedagog v bistvu bebec, ki ne ve, zakaj uspe – uspe preprosto zaradi lastne osebnosti in transferja, ki ga sproža, ne pa zaradi ideologije dobrih ciljev ali (pravilne) uporabe vzgojnih teorij.

Vzgoja se lahko nanaša na primarno oblikovanje posameznikove osebnosti, ki poteka v okolju kjer oseba odrašča, razumemo pa jo lahko tudi v povezavi s pojmom organizacije. Posamezniki v organizacijo »prinesejo« svojo osebnost, kot posledico domače vzgoje poleg tega pa jim tudi sama organizacija lahko nudi določeno obliko vzgoje, ki se nanaša na njihovo poslanstvo in poslovanje (Škoda, 2015, str. 227).

Po Autorju pa je vzgoja enovit proces, ki nosi v sebi dve podkategoriji: vzgajanje in izobraževanje. Vzgajanje je vzgoja v ožjem smislu, ki z določenimi vzgojnimi metodami razvija tiste elemente osebnosti, ki sodijo na področje čustev, interesov, motivacije, stališč, volje, vrednot in podobno, kar pomeni, da pokriva efektivno, konativno in aksiološko področje. Izobraževanje pa s svojimi tako imenovanimi učnimi metodami vpliva predvsem na kognitivno in psihomotorično področje osebnosti in zatorej zajema znanje in sposobnosti. Najbolj organiziran in sistematičen vzgojnoizobraževalen proces, ki naj bi bil presek med vzgojo in izobraževanjem, oziroma ju zaobjema, je pouk (Autor, 1988, str. 442).

Različni avtorji opredeljujejo nekatere načine vzgoje:

Pantley (2001, str. 21-38) je mnenja, da lahko odlično vzgojo dosežemo z načrtovanjem. Takšna vzgoja temelji na akciji namesto reakciji, na skrbnosti namesto na jezi in na zdravem razumu namesto na nerazumnosti. Vzgoja otrok je težavna naloga, saj so tako otroci kot starši različni. To je tudi razlog zakaj ni mogoče ponuditi enotne rešitve, ki bi bila učinkovita za vse. Avtorica nadaljuje in pravi, da se pri vzgoji za odličnost lahko vzgojitelji ravnajo po naslednjih devetih postavkah:

- uveljavljanje avtoritete,
- zahtevanje,
- resnost pri postavljanju zahtev,
- jasno in kratko izražanje,
- ne popuščanje,
- ponujanje izbire,
- uveljavljanje pravil in rutine,
- odnosi, ki temeljijo na ljubezni, zaupanju in spoštovanju,
- pomislek preden se izvede ukrep.

Kroflič (2011, str. 188) pravi, da šola vzgaja preko naslednjih dejavnosti, kjer pa ne gre zanemariti tudi šolske kulture in klime, ki sta odraz konceptualizacije spodaj naštetih dejavnikov:

- z uveljavljanjem pravil šolskega in hišnega reda,
- z načini organiziranosti učencev (oddelčne skupnosti),
- s sodelovanjem med šolo in starši,
- z delovanjem šolske svetovalne službe,
- s ponudbo izvenšolskih dejavnosti,
- s sodelovanjem med šolo in lokalno skupnostjo,
- s sodelovanjem med šolo in socialnimi partnerji,
- s sodelovanjem šole in širšim/evropskim okoljem,
- s posebnimi projekti.

Skozi zgodovino in vse do danes so se oblikovali različni vzgojni pristopi, ki izvirajo iz odnosa med vzgojiteljem in vzgajancem. Hoffman (1970) pravi, da poznamo vzgojne pristope, ki slonijo na vzgoji z uveljavljanjem moči (avtoritarna vzgoja) in vzgoji brez uveljavljanja moči. Avtoritarna vzgoja se kaže v telesnem kaznovanju, verbalni agresivnosti in odvzemanju. Odnos med vzgojiteljem in vzgajancem sloni na odvisnosti, je hladen in odrinjen. Zaupanje, toplina, ljubezen, želje in zmožnosti posameznika so v tem načinu vzgoje spregledani. Vzbuja se strah pred kaznijo zaradi česar se posameznik nenehno podreja avtoriteti. Ta način vzgoje negativno vpliva na moralni razvoj, saj se posledice takšne vzgoje kažejo v pasivnosti posameznika ali njegovem odporu. Takšne osebe so uporniške, samovoljne, agresivne ali dvolične. V kasnejših letih so nesamostojni podredljivi ter ne zmožni samokontrole. Pri vzgoji brez uveljavljanja moči lahko govorimo o vzgoji s čustvenimi sankcijami in o vzgoji s podukom. Pri vzgoji s čustvenimi sankcijami vzgojitelj uporablja čustveno navezanost vzgajanca in vzgojitelja kot sredstvo za kaznovanje. Tak način vzgoje ima za posledico hudo čustveno problematiko. O vzgoji s podukom pa govorimo takrat, kadar se upošteva vzgajančeva osebnost in njegova svoboda. Veliko je zaupanja in spoštovanja. Vzgojitelj, ki ima sam pozitivno samopodobo, pozitivno doživlja osebe, ki jih vzgaja, in jim izkazuje spoštovanje. Oblikuje pozitivno vzgojno okolje, takšno, ki spodbuja in sprošča iniciativnost, zaupanje in spoštovanje. Pri tem načinu vzgoje se uporabljajo metode za spodbujanje pozitivnega vedenja, pojasnjevanja omejitev, nakazovanja posledic oz. metode, kjer vzgojitelj pojasni svoje zahteve z opozarjanjem.

Vzgoja s podukom torej vsebuje čustveno in razumsko komponento, ki ugodno vplivata na moralni razvoj saj se posameznik razvija v samostojno in odgovorno osebnost v skladu z njegovimi smernicami in z upoštevanjem drugih okoli njega (str. 285-287).

Podobno razmišlja Jung (2002, str. 90), ki pravi, da se mora vzgojitelj zavedati, da govorjenje in ukazovanje le malo koristita, toliko bolj pa zgled. Če si vzgojitelj nezavedno dopušča vsakovrstne razvade, laži in slabo vedenje, učinkuje to neprimerno močneje kot še tako dobri nameni. Meni, da je najboljša vzgojna metoda v tem, da je vzgojitelj sam vzgojen in da psihološke modrosti najprej preizkusi na sebi, da ugotovi njihovo primernost. Vse dokler bo v svoja prizadevanja vključeval inteligentnost in potrpljenje, verjetno ne bo slab vzgojitelj.

Jeriček (2011, str. 12) poudarja, da otroci niso popolnoma imuni na spremenjene razmere in različna delovanja sistemov v okolju. Velikokrat so pod vplivom starejših oseb, ki jih obkrožajo; staršev učiteljev, sorodnikov, starejših vrstnikov. Vrednote in stališča oblikujejo pod vplivom drugih oseb. Na ta način prevzamejo komuniciranje, razmišljanje in čustvovanja. Uporabljajo torej strategije, ki so se jih naučili od drugih.

Rousseau pravi, (1959, str. 36-40) da vzgojo dobimo preko narave, ljudi in stvari oz. iz treh virov; otrokove vrojene narave, vzgoje in otrokovega življenjskega okolja. Narava nas vzgaja s tem, da razvija v nas spodobnosti in organe, ljudje s tem, da nas učijo uporabljati to, kar razvija v nas narava, predvsem sposobnosti. Stvari pa nas vzgajajo s tem, da si pridobivamo izkušnje.

Bergantova je podala definicijo treh vzgojnih tipov:

- represivni vzgojni stil,
- permisivni vzgojni stil in
- laissez-faire oz. vsedopuščajoča vzgoja.

Pri represivni vzgoji gre za vzgojno usmeritev, ki poudarja pretežno negativna vzgojna sredstva kamor sodijo kazni, prepovedi in omejitve. S strogostjo, nadzorom in pritiskom skuša odpraviti pomanjkljivosti otroka, da bi vzgojila vdanega, poslušnega ne iniciativnega posameznika. Permisivna vzgoja je usmerjenost k pozitivnimi vzgojnimi ukrepi in upoštevanju posebnosti otrok. Pri konceptu laissez-faire oz. vsedopuščajoči vzgoji je otrok subjekt in vzgojitelj objekt vzgojnega procesa. Gre za obratni pojav represivne vzgoje, kjer se vzgajancu dopušča vse (Bergant, 1994, str. 71-110).

Da bi vzgoja vsebovala prave elemente, jo moramo načrtovati. Vsi deležniki (otroci, učenci in starši) morajo jasno vedeti, kaj počnemo, ko vzgajamo, kako in s katerimi vrednotami oblikujemo posameznika. Vzgoje se moramo zavedati in je nikoli ne moremo ukiniti.

2 Dejavniki in vloga učitelja pri reševanju težav

Dejavniki, ki vplivajo na moralni razvoj posameznikov, pa naj bo to v vrtcu, osnovni šoli, srednji šoli ter srednji šoli za strojništvo, mehatroniko in medije v Celju so družina, vzgojno-izobraževalne institucije, sredstva obveščanja, knjige, kulturne institucije, podjetja, itn. Da se bo proces moralnega razvoja razvijal uspešno, pa je potrebno poznati naštete dejavnike, vzgojne pristope in načine dela, ki vplivajo na razvoj in ravnanje posameznika.

Ne smemo zanemariti tudi kognitivnih dejavnikov, kot so inteligentnost, zmožnost mišljenja in starost, saj pomembno vplivajo na dijakovo moralno presojanje.

Tukaj so še vedno prisotni tudi socialni dejavniki, ki vplivajo na dijakov razvoj doma, v šoli in v družbi. Interakcija dijaka z učitelji, starši, vrstniki in okoljem, je prav tako izjemno pomembna in vpliva na razvoj posameznika, pa tudi na njegovo vzgojo.

Izpostavimo lik učitelja, ki je uslužbenec, strokovnjak na svojem področju, didaktično usposobljen in ima psihološka znanja in predvsem pozitivne človeške lastnosti. Njegova naloga je, da dijake poučuje, usmerja, vodi, preverja, ocenjuje, spodbuja in svetuje. Vprašanja, ki si jih zastavljamo: »Kakšno vlogo ima učitelj na učno uspešnost dijakov? S čim lahko vpliva na vestnost, natančnost, skrbnost, domišljijo, ustvarjalnost in željo po učenju dijakov? Katere didaktične in vzgojne prijeme lahko učitelj uporabi, da dodeli oceno dijaku, ki bo pokazala njegovo uspešnost in bo usmerjala njegovo nadaljnje delo? Ali vsak učitelj načrtuje vzgajanje otrok v razredu z postavkami kot so: zahtevanje, avtoriteta, resnost, nepopuščanje, jasno in kratko izražanje, pomislek preden izreče ukrep, sodelovanje s starši...?«

Vzgojne težave, ki so se pojavljale v srednji šoli so: izostanki, neobveščanje staršev, nepripravljenost na preverjanje znanja, nestrpnost, neodgovornost, itn. Spodbujali smo moralno naravnanost dijakov do sebe, sočloveka, šolske skupnosti in okolja. Opravili smo več tematskih razrednih ur, kjer so dijaki opravili samorefleksijo in so izkušnje delili na razredni uri, predvsem na temo odgovornosti. Gledali smo na to, da nismo zadovoljili samo minimuma pri

vzgajanju, kot je red in disciplina, zagotavljanja osnovnih odnosov in splošne klime, ampak smo in se trudimo povezati vzgojo in izobraževanje, ker menimo, da sta neločljiva. Prizadevamo si dosegati višje cilje in s tem doseči, da posameznik postane strpna, odgovorna in družbena osebnost. Najpogosteje smo uporabili permisivne vzgojne ukrepe in načrtno navduševali dijake z zgledom.

3 Zaključek

Vsaka posameznikova osebnost se oblikuje v različnih fazah življenja: v vrtcu, šoli, doma, med vrstniki in v družbenem okolju. Ugotovili smo, da spada med pomembne dejavnike za razvoj otrokove osebnosti delo v skupini.

Pri pregledu literature smo ugotovili, da različni avtorji različno definirajo vzgojne pristope, vendar lahko najdemo med njimi podobnosti. Učitelji lahko uveljavljajo svojo moč ali pa se odločijo za permisivni pristop. Ne smemo pozabiti, da je vzgojno pomemben tudi zgled učitelja, saj dijak z opazovanjem učiteljev prevzame določen del učiteljevih vrednot.

Teoretično in praktično smo ugotovili, da je poznavanje vzgojnih pristopov pomembno, saj pripomore k oblikovanju posameznikove osebnosti. Za ustrezno izbrane vzgojne pristope bi bilo potrebno v prihodnje narediti kakšno raziskavo, da bi ugotovili, kako so poznani vzgojni pristopi uporabljeni v praksi ostalih učiteljev in kakšne so posledice, kajti vzgoja otrok ni takšna naloga, da bi se jo v šoli lotili učitelji po točno začrtani poti.

4 Viri in literatura

1. AUTOR, O. O pojmih vzgoje in izobraževanja. *Sodobna pedagogika*, 1988, št. 9–10 (letn. 39), str. 440–442.
2. BERGANT, M. *Nove teme pedagoške sociologije in sociologije reforme šolanja*. Ljubljana: Znanstveni inštitut Filozofske fakultete Ljubljana. 1994.
3. DEWEY, I. *Vaspitanje i demokracija*. Cetinje: Obod. 1966.
4. HOFFMAN, M. L. Moral development. V: *Carmicheal's Manual of Child Psihology*. Vol. 2. New York. 1970, Str. 261-359.

5. JERIČEK, H. *Ko učenca strese stres in kaj lahko pri tem stori učitelj*: priročnik za učitelje in svetovalne delavce. Ljubljana: Inštitut za varovanje zdravja RS. 2011.
6. JUNG, C.G. *Psihologija in vzgoja*. Ljubljana: Študentska založba. 2002.
7. KROFLIČ, R. *Kazen v šoli?:* Izbrani pristopi k sankcioniranju prestopkov in podpori prosocialnega ter moralnega ravnanja. Ljubljana: Center RS za poklicno izobraževanje. 2011. Str. 178-190.
8. PANTLEY, E. *ABC odlične vzgoje: z*akladnica nasvetov za starše. Ljubljana: Mladinska knjiga. 2001.
9. ROUSSEAU, J. J. *Emil ali o vzgoji 1-4.* Ljubljana: Državna založba Slovenije. 1959.
10. SALECL, R. Vzgoja kot "bistveno drugotno stanje". *Problemi: revija za kulturo in družbena vprašanja*. 1988, št. 11 (letn. 26), str. 119-125.
11. ŠKODA, T. Vzgoja, izobraževanje in vseživljenjsko učenje – vzgojni pristopi. *Revija za univerzalno odličnost.* 2015, št. 4 (letn. 4), str. 225-235.

Srednja gradbena, geodetska in okoljevarstvena šola Ljubljana

Alenka Tomšič Grgurič

DEDIŠČINA KOT PEDAGOŠKI IZZIV

HERITAGE AS A PEDAGOGICAL CHALLENGE

Povzetek

Evropsko leto kulturne dediščine spodbuja k razmisleku o ustreznem prepoznavanju, razumevanju in vrednotenju naravne in kulturne dediščine, predvsem pa o (ne)zadostni vključenosti »dediščinskih« vsebin v vzgojnoizobraževalni proces. Koncept celostnega ohranjanja dediščine temelji na uveljavljanju ustreznih razvojnih dokumentov in na dejavnem ozaveščanju na področju spoznavanja in varovanja dediščine. V prispevku je na aplikativni ravni prikazano, da je spoznavanje dediščine v določenih srednješolskih izobraževalnih programih zagotovljeno z učnim kurikulom (v okviru posameznih učnih predmetov), vendar v premajhnem obsegu. Da bi nadomestili primanjkljaj in da bi dijakom približali dediščino čim bolj neposredno, smo dejavni pri projektu Dnevi evropske kulturne dediščine. Ugotavljamo, da s projektnim učnim delom v pedagoški proces vnašamo celovitejšo in bolj učinkovito obravnavo naravne in kulturne dediščine.

Ključne besede: naravna in kulturna dediščina**,** celostno ohranjanje dediščine, spoznavanje kulturne dediščine v srednješolskih programih, Dnevi evropske kulturne dediščine

Abstract

The European Year of Cultural Heritage encourages reflection on adequate recognition, understanding and evaluation of natural and cultural heritage and, in particular, on the (in)sufficient inclusion of "heritage" content in the educational process. The concept of integrated heritage preservation is based on the application of relevant development documents and on active awareness in the field of heritage recognition and protection. The paper shows - at an applicative level - that heritage recognition in certain secondary education programmes is actually ensured in the learning curriculum (within the framework of individual subjects) but lacks sufficient breadth. In order to compensate for this and to bring heritage closer to our students in as direct a way as possible, we are actively participating in the European Heritage Days project. We find that treatment of natural and cultural heritage within the teaching process is most comprehensive and effective when learning is based on project work.

Key words: natural and cultural heritage, integrated heritage preservation, cultural heritage recognition in secondary school programmes, European heritage days

1 Dediščina - vez med preteklostjo in sedanjostjo

V širšem pomenu je dediščina pojmovana kot gmotne, družbene in duhovne sestavine kulture in načinov življenja, ki vsakokratno sedanjost povezujejo s prejšnjimi obdobji. (Slovenski etnološki leksikon, 2004, str. 76) Tako pojmovanje dediščine se je najprej uveljavilo v etnologiji Slovencev v 70. letih 20. stoletja. Etnološko pojmovanje dediščine temelji na prepričanju, da so oblike dediščine le sredstvo za razkrivanje življenjskih slogov v določenih časovnih okoljih, saj nam kažejo kontinuiteto do današnjega časa, ga s svojimi razsežnostmi bogatijo in dajejo motive za razmisleke o novih oblikah ustvarjalnosti. Dediščine torej ne smemo razumevati le kot oblike preteklosti, ampak kot oblike sedanjosti oz. sodobnosti z razsežnostjo zgodovine. (Bogataj, 1992, str. 12)

1.1 Ohranjanje naravne in kulturne dediščine

Koncept celostnega ohranjanja dediščine se kot vzajemni proces uresničuje v razvojnem načrtovanju in ukrepih države, pokrajin in občin tako, da dediščino ob spoštovanju njene posebne narave in družbenega pomena vključujemo v trajnostni razvoj. Za varstvo dediščine so s stališča celostnega ohranjanja pomembni razvojni dokumenti predvsem na področjih kmetijstva in gozdarstva, razvoja podeželja, urejanja prostora, varstva okolja in ohranjanja narave, varstva pred naravnimi in drugimi nesrečami, graditve, stanovanjskega in komunalnega gospodarstva, turizma, raziskovanja, informacijske družbe, vzgoje, izobraževanja, usposabljanja in vseživljenjskega učenja. (Delak Koželj, 2013, str. 47)

Vendar pa ne zadoščajo zgolj ukrepi na regulativni ravni (prepovedi in zapovedi), temveč je potrebno ozaveščanje ljudi za ustrezno prepoznavanje, razumevanje in vrednotenje dediščine, predvsem pa spodbujanje takega ravnanja posameznikov ter skupnosti, ki bo zagotavljalo ohranjanje dediščine tudi v prihodnosti. Zato različne oblike predstavitve dediščine omogočajo, da ljudje poleg seznanitve, kaj dediščina sploh je, prepoznajo in razumejo vrednote, ki jih dediščina vsebuje, in jih tudi sprejmejo za svoje, saj prav zavedanje o dediščinskih vrednotah omogoča njihovo ustrezno ohranjanje. (Delak Koželj, 2013, str. 47)

Dediščino je torej potrebno obravnavati tudi kot medij komunikacije, torej se moramo posluževati pravih medijev s področja interpretacije dediščine.

Interpretacijo moramo razumeti kot komunikacijski proces, ki razkriva pomen in vlogo kulturne dediščine na način, ki je blizu osebnim izkušnjam ljudi, povečevanju njihovega interesa in motivacije ter širjenju njihove razgledanosti. Interpretacija ni izobraževanje v ožjem smislu poučevanja, kot smo ga vajeni v šolskih procesih, temveč informacijski proces, ki običajno pride do veljave, ko so ljudje sproščeni, v njihovem prostem času. (Golob, 2014, str. 347)

2 Kulturna dediščina v srednji poklicni in strokovni šoli

Prihajam iz srednje strokovne in poklicne šole s 480 dijaki, ki se izobražujejo za 11 različnih poklicev znotraj treh področij: gradbeništva, geodezije in okoljevarstva. V nadaljevanju bom predstavila vključenost dediščinskih vsebin v pouk na poklicnem področju gradbeništva.

2.1 Učni predmeti z »dediščinskimi vsebinami«

Medtem ko dijaki spoznavajo kulturno dediščino (pojmovano v širšem pomenu) pri različnih splošnoizobraževalnih učnih predmetih, so vsebine varovanja kulturne dediščine vključene v strokovnoteoretične predmete, npr. v predmet gradbeništvo v 3. letniku izobraževalnih programov zidar, tesar, kamnosek, pečar-polagalec keramičnih oblog, upravljalec težke gradbene mehanizacije (srednje poklicno izobraževanje) ter v predmet slovenska arhitektura v programu gradbeni tehnik (srednje strokovno izobraževanje). Tradicionalna praktična znanja in veščine pridobivajo tudi pri drugih strokovnih modulih in praktičnem usposabljanju, saj so temeljna znanja za njihove poklicne kompetence (npr. zidanje s polno opeko normalnega formata (NF), ročna obdelava naravnega kamna, tradicionalne lesne zveze, polaganje keramičnih oblog na malto in gradnja lončenih peči).

Poleg naštetih pridobijo tudi praktična znanja pri sanaciji zidov in ometov, sanaciji poškodovanih kamnitih elementov in sanaciji osnovnih lesenih konstrukcij. Predstavimo jim tudi pot do pridobitve nacionalne poklicne kvalifikacije: pogoj za pridobitev naziva zidar-, tesar-, kamnosek- ali pečar-restavratorski sodelavec so najmanj tri leta izkušenj pri delih na kulturni dediščini in opravljanje priznavanja kvalifikacije. Kandidati pridobivajo izkušnje samostojno ali pa se vključijo v Šolo prenove, ki jim omogoča, da znanja pridobivajo na

organiziran način, ki pa nima veljave izobraževalnega programa. O dosežkih kandidata odloča nacionalna komisija, ki deluje v okviru republiškega izpitnega centra.

Pri obravnavanju vsebin poudarjamo pomen ohranjanja dediščine in identitetnega stavbarstva za ohranitev kakovostnega stavbnega fonda in kulturne krajine. Pri dijakih želimo vzbuditi interes za ohranjanje dediščine, ohranjali pa jo bodo lahko le, če bodo njene vrednote v okolju prepoznali, jih znali ovrednotiti in ceniti. Pri prepoznavanju poudarjamo predvsem likovne in arhitekturne značilnosti identitetne gradnje, pri vrednotenju pa pomen uporabe kakovostnih lokalnih gradiv, umeščenost stavb v prostor in vpliv lokalnega okolja na »gradbeno fiziko« (stabilnost zidov, vpliv vlage na zidove, toplotna učinkovitost stavbnega ovoja, učinki svetlobe, tlorisna zasnova stavbe, orientacija slemen, izbira kritine …).

Cilji, ki si jih pri zgoraj omenjenih učnih predmetih in vsebinah prizadevamo doseči:

- da bi se dijaki zavedali odgovornosti pri delih na kulturni dediščini,
- da bi se zavedali, da morajo dosledno spoštovati restavratorsko konservatorske smernice in da so s svojim znanjem ter veščinami enakovredni člani ekipe strokovnjakov, ki delujejo pri restavratorskem posegu.

2.2 Dnevi evropske kulturne dediščine

Pedagoška prizadevanja, da bi med mladimi razvijali ključne kompetence za vseživljenjsko učenje, predvsem ekološko ozaveščenost, odgovornost za varovanje narave, zdrav življenjski slog, kakovostne medosebne odnose, razvoj socialnih kompetenc (nenasilje, strpnost, sodelovanje, spoštovanje) se uresničujejo tudi ob vključevanju v skupni projekt Sveta Evrope in Evropske komisije z naslovom Dnevi evropske kulturne dediščine (v nadaljevanju DEKD). Projekt je nastal z namenom ohranjanja in oživljanja kulturne dediščine na evropski, nacionalni, regionalni in lokalni ravni. Ob temeljnem prizadevanju, da bi spodbudili zanimanje za dediščino in jo približali čim širšemu krogu ljudi, se vsako leto v 49 državah, članicah Evropske kulturne konvencije pri Svetu Evrope, v septembru odvijajo številni brezplačni dogodki, dejavnosti in kulturne prireditve. Odprejo se vrata kulturnih spomenikov, ki so običajno zaprti za javnost ali so manj dostopni.

Dnevi so tematsko zasnovani. Predlagana je skupna evropska tema, države članice pa izberejo tudi svojo temo na nacionalni ravni.

Posebnost DEKD v Sloveniji je Teden kulturne dediščine (TKD), ki predstavlja vrhunec celoletnega prizadevanja na področju spoznavanja, ohranjanja, varovanja naravne ter kulturne dediščine. Kulturne ustanove, organizacije, društva, šole, vrtci in posamezniki se povezujejo ter sodelujejo pri pripravi zaključnih dogodkov, ki so objavljeni v spletnem napovedniku DEKD in v posebni programski knjižici.

2.3 DEKD na Srednji gradbeni, geodetski in okoljevarstveni šoli Ljubljana

Osnovni cilji našega sodelovanja pri DEKD so:

- mladim približati dediščino, jih navdušiti za njeno spoznavanje in varovanje,
- iskanje kontinuitete (vezi med preteklostjo in sodobnostjo),
- vzgajati za medkulturno strpnost.

Doslej smo pri »Dnevih« sodelovali trikrat z naslednjimi temami:

2015 – *praznovanja v gradbeništvu: slovesni začetki in zaključki del*

2016 – *tradicionalno in urbano čebelarjenje*

2017 – *reka Ljubljanica in njeni mostovi*

Ob upoštevanju splošnih smernic Zavoda za varstvo kulturne dediščine Slovenije (ZVKDS) smo na šoli izoblikovali lasten model sodelovanja pri DEKD.

1. Pri izbiri teme izhajamo iz naše šolske realnosti – osebnih izkušenj, interesov, pobud, znanja in zmožnosti dijakov, ki se izobražujejo za različne poklice, ter aktualnega stanja in potreb v ožjem in širšem družbenem okolju.

Z ustrezno izbiro teme vzbudimo zanimanje dijakov za kulturno dediščino in jih pritegnemo k sodelovanju. Predvsem pomembno je upoštevanje osebnih izkušenj, kar lahko ponazorim ob naslednjem primeru: Ko je ena izmed učiteljic odkrila, da imamo med dijaki izkušenega čebelarja, ki je kot odličen predavatelj s svojim znanjem o čebelah in dediščini čebelarjenja navdušil sošolce in učitelje, smo se odločili za temo čebelarjenja. Kmalu smo odkrili še nekaj dijakov čebelarjev in marsikdo je povedal, da ima čebelnjak kdo izmed sorodnikov, prijateljev. Tema je zaživela in postala zanimiva tudi za mnoge nečebelarje, tako učitelje kot dijake.

2. Povezujemo se z zunanjimi sodelavci, strokovnjaki in poznavalci kulturne dediščine.

Gotovo je na prvem mestu sodelovanje z dediščinskimi ustanovami (muzeji), vendar za vključevanje strokovnih sodelavcev uporabimo tudi osebna poznanstva, npr. kolegica se je povezala z upokojenim univerzitetnim prof. Antonom Suhadolcem, matematikom, odličnim poznavalcem lesa in dreves; sama sem spoznala upokojenega inženirja gozdarstva Franca Šivica, strokovnjaka na področju čebelarstva; oba živita v bližnji soseski, v naših šolskih projektih pa z veseljem sodelujeta. Medgeneracijsko sodelovanje zahteva nekoliko več organizacijskih naporov, vendar ima posebno dodano vrednost: gre za naravni proces, ko se znanja, predvsem pa dediščinske vrednote od starejših generacij prenašajo na mlajše. Poleg tega v procesu interpretacije kulturne dediščine presegamo šolski izobraževalni proces.

3. Koordinatorici k aktivnemu sodelovanju v projektu povabiva čim več učiteljev (timsko delo).

Čeprav delo sodelavcev v projektu ni posebej nagrajeno, se je v preteklem letu v projekt dejavno vključila polovica učiteljev na šoli. Tak odziv je v prvi vrsti pogojen z veliko mero samoiniciativnosti posameznikov, njihove ozaveščenosti in zavzemanja za varovanje naravne in kulturne dediščine, pomemben vpliv pa imajo tudi ravnateljeva podpora in spodbude koordinatoric. Ker učitelji vse naloge v projektu opravijo prostovoljno, kot dodatno delo, poleg svoje polne pedagoške obveze, se koordinatorici zelo dobro zavedava, da se je potrebno vsem sodelavcem ustrezno zahvaliti, najbolje kar s pogostitvijo - »likofom«.

4. Spoznavanje dediščine poteka kot projektno učno delo.

Skupne dejavnosti so skrbno načrtovane in potekajo od spomladi do jeseni. Strokovno vodene oglede dediščine »in situ«, obiske muzejev, dediščinske delavnice, predavanja strokovnjakov itd. izvajamo v okviru ekološkega dne, kulturnih, naravoslovnih dni, razrednih ur. Dediščinske vsebine, ki se navezujejo na našo vsakokratno skupno temo, vključujemo v redni pouk. Vedno znova dijaki in učitelji presenečajo z domiselnimi medpredmetnimi povezavami, npr. prostoročno risanje tradicionalnih lesnih zvez in čebelnjaka v zlatem rezu, projektiranje makete čebelnjaka po izmerah na terenu, panjske končnice v programu AUTO CAD (vektorizacija motivov), dvojezični frazemi na temo čebela, gradnja po vzoru čebel, Fibonaccijevo zaporedje pri trotih, geodetske meritve uklona Mesarskega mostu pod obtežbo, izdelovanje modelov mostov iz različnih materialov itd.

5. Z množično zaključno prireditvijo se šola odpira v lokalno okolje.

DEKD 2015 smo zaključili z dvema dogodkoma: z razstavo *Vsakdanje in praznične zgodbe naših poklicev* in s kulturno-etnološko prireditvijo *Kdaj bo likof*. Ker so dijaki v učnem procesu v šolski delavnici več let gradili pravo hišo, smo ob zaključku gradbene faze priredili likof (delovni običaj - pogostitev po končanem večjem skupnem delu). Povabili smo starše, nekdanje učitelje, Dijaški dom Bežigrad, članice Unescove mreže šol.

Zaključna prireditev *Za kranjsko čebelico- zApis* (DEKD 2016) je bila izvedena na način, da so jo lahko gostujoče OŠ uveljavile kot naravoslovni ali kulturni dan. Uspeli smo realizirati bogato medgeneracijsko sodelovanje, saj je med seboj sodelovalo, se skupaj učilo in ustvarjalo več generacij (osnovnošolci iz druge in tretje triade, srednješolci, starši in učitelji, upokojeni profesorji-predavatelji in lokalni obiskovalci). Poleg tega smo obiskovalcem v kulturno-umetniškem nastopu in ustvarjalnih ter poučnih delavnicah predstavili, kako smo spoznavali dediščino čebelarjenja na Slovenskem (zapis), se v „čebelji šoli“ učili od čebel (z Apis), krepili zavedanje, da z odgovornim ravnanjem prispevamo k ohranjanju slovenske avtohtone čebelje rase - kranjske čebele (za Apis).

Zaključna prireditev *Od mosta do mosta* (DEKD 2017) se je odvijala na mostovih in nabrežju reke Ljubljanice v središču mesta. Za obiskovalce smo na devetih prizoriščih pripravili dvanajst ustvarjalnih delavnic, demonstracij, nastopov …, v katerih smo predstavljali kulturno dediščino reke in njenih mostov. Ko so dijaki vodili delavnice, predavali osnovnošolcem in svojim vrstnikom, usmerjali obiskovalce ali jih kot vodniki spremljali od mosta do mosta, so prevzeli povsem novo (v šoli neobičajno) vlogo in so se izkazali kot zanesljivi, odgovorni, predvsem pa prepričljivi in suvereni organizatorji učenja oz. ustvarjalnih dejavnosti.

6. Konkreten (trajnostni) prispevek za naše (šolsko) okolje.

Naše vzgojno delovanje na področju varovanja in ohranjanja dediščine pušča tudi konkretne sledi v našem neposrednem življenjskem okolju. Izvedli smo čistilno akcijo in očistili okolico šole, na šolske gredice smo posadili medovite rastline – zelišča in začimbnice, v šolskem parku smo posadili medovito drevo – kostanj, ekološko vrtnarili na šolskem vrtu.

Šolske hodnike smo opremili z velikimi fotografijami ljubljanskih mostov, ki so bile razstavljene na Krakovskem nasipu in so avtorsko delo naših profesorjev in dijakov. Leseni šesterokotni paviljonček, ki je bil narejen za čebelarsko delavnico, je postal prijetno zatočišče, v katerem dijaki posedajo med šolskimi odmori, hkrati pa ponuja primerne razstavne površine za izdelke, ki v okviru DEKD nastajajo vsako leto. Izdelali smo tudi lasten koledar, ki nas vsak mesec znova opomni na neprecenljivo dediščino reke Ljubljanice in njenih mostov.

3 Zaključek

3.1 Evalvacija našega sodelovanja pri DEKD

Ob Dnevih evropske kulturne dediščine uresničujemo celovitejši, bolj načrtni in ustvarjalnejši pristop za približevanje naravne in kulturne dediščine našim dijakom. Ugotavljamo številne pozitivne učinke, predvsem izpostavljam:

- krepi se identificiranje dijakov s svojim poklicem, njihova ozaveščenost in pravilen odnos do dediščine (iskanje vezi med preteklostjo in sodobnostjo ter odkrivanje novih oblik za prihodnost),
- izboljšuje se sodelovanje med programi in poklici na šoli ter povečuje se transfer znanja (preseganje parcialne obravnave in ozkega razmišljanja, npr. krepi se zavedanje, da je poznavanje tehnologij tradicionalne gradnje in lastnosti naravnih gradiv ter veščin njihove obdelave neobhodno potrebno za ekološko ustrezne rešitve na področju novogradenj in za sanacijske posege na stavbni dediščini),
- uveljavljajo se nove metode, načini, oblike približevanja dediščine mladim (npr. izkušenjsko učenje v odprtem šolskem okolju, medvrstniško poučevanje, medgeneracijsko učenje, zanimive medpredmetne povezave, ogledi »in situ«).

3.2 Ali je dediščina v šoli ustrezno obravnavana?

V evropskem letu kulturne dediščine je še posebno živo zavedanje, da je poznavanje in ohranjanje kontinuitete na področju dediščine neobhodno potrebno, če želimo kot posamezniki, narod, družba, civilizacija preživeti in omogočiti preživetje zanamcem. Množično vključevanje vrtcev in šol v projekt DEKD dokazuje, da je dediščina med »izobraževalci« prepoznana kot izjemno pomembno področje, ne samo zaradi svoje identitetne razsežnosti,

ampak tudi zaradi svoje vzgojne oz. izobraževalne narave. Ko spoznavamo različne pojavne oblike naravne in kulturne dediščine, hkrati ugotavljamo, da so imele posamezne komponente vedno tudi svoj (družbeni) pomen; zato tudi danes v dediščini iščemo »sporočilo«, vrednote za sodobno življenje.

Da bi zagotovili ustrezno vključenost spoznavanja dediščine v izobraževalni proces, bi bilo potrebno sistemsko urediti vnos dediščinskih vsebin na vse ravni in v vse oblike pedagoškega procesa. »Z izjemo nekaterih strokovnih tri- ali štiriletnih srednješolskih programov »dediščinskih« predmetov ni ne v predšolskih, ne v osnovnošolskih učnih načrtih« (Delak Koželj, 2013, str. 47). Čeprav so naši dijaki deležni pouka na področju dediščine, pa je po prenovi izobraževalnih programov »dediščinskim« vsebinam namenjenih vse manj šolskih ur (skupno število znotraj predmeta gradbeništvo znaša 44 ur; tako za teoretične kot praktične vsebine; predmet slovenska arhitektura pa le po eno uro na teden).

4 Viri in literatura

1. BOGATAJ, J. *Sto srečanj z dediščino na Slovenskem*. Ljubljana: Prešernova družba. 1992.
2. DEKD in TKD/Zavod za varstvo kulturne dediščine Slovenije. *Priročnik o Dnevih evropske kulturne dediščine – praktični vodnik.* Dnevi evropske kulturne dediščine in Teden kulturne dediščine. [Citirano 17. jul. 2018; 16.10]. Dostopno na spletnem naslovu: http://www.zvkds.si/sites/www.zvkds.si/files/files/uploads/dekd_type/prirocnik_dekd_0.pdf.
3. DELAK Koželj, Z. Dediščinske skupnosti in ohranjanje kulturne dediščine. *Glasnik SED*. 2013, št. 1,2 (letn. 53), str. 47. [Online]. [Citirano 15. jul. 2018; 17.20]. Dostopno na spletnem naslovu: https://www.dlib.si/stream/URN:NBN:SI:DOC-USNVNSPZ/4c8544d6-b3e0-4fff-af63-04fe1bc51e23/PDF.
4. GOLOB, T. Grajska dediščina je družbena vrednota: kulturno dediščino moramo približati ljudem. V: *Sto let v dobro dediščine*. Ljubljana: Zavod za varstvo kulturne dediščine Slovenije. 2014. (Zbirka Dnevi evropske kulturne dediščine). Str. 347.
5. *SLOVENSKI etnološki leksikon*. Ljubljana: Mladinska knjiga. 2004. Str. 76.

Vrtci Občine Žalec

Dubravka Tržič

VZGOJA NI NEKAJ, S ČIMER SE UKVARJAŠ POL URE NA DAN

TEACHING CHILDREN IS NOT A HALF HOUR JOB

Povzetek

Otroštvo je tisto, kar preživlja otrok. Je obdobje v življenju, ko posameznik še ni odrasel. Gre za obdobje, za čas učenja, ki otroka oblikuje v kulturno bitje in kot tako del družbe. Družbe pa se med seboj razlikujejo, zato se tudi načini oblikovanja otrok po potrebah in na načine družbe, v kateri odraščajo, razlikujejo. Poseben izziv predstavlja vzgoja, pri kateri gre lahko za usmerjanje ali poučevanje. Žal, pa je ravno vzgoja v zadnjih desetletjih iz nekaterih družin skorajda izginila, saj se starši bojijo, da bi s korigiranjem otroku oslabili samozavest. Otroci pa v učenju niso odvisni zgolj od odraslih in njihovih prepričanj, v vrtcu velik del izmenjave znanja poteka med vrstniki samimi, skozi razne interakcije druženja. Vrstniki so skozi lečo interpretativne produkcije (vedenja) eden ključnih elementov socializacije.

Ključne besede: otrok, vzgoja, vrtec, družina, vzgojni koncept

Abstract

Childhood is what a child goes through. It is a time in life when an individual is not a grown up yet. It is a period, a time for learning, which forms a child into a cultural being and as such a part of society. Societies differentiate between themselves, which is why there are different ways of forming child's needs. Education, that can be guidance or teaching, is representing a special challenge. Unfortunately education almost disappeared from some families in the last decades, as parents are afraid that they would weakened child's self-confidence with correcting. Children do not depend only upon parents and their believe in learning. In kindergarten a large share of knowledge exchange happens between peers through different social interactions. Peers are one of key elements of socialization via lens of exponent production (behaviour).

Key words: child, education, kindergarten, family, educational concept

1 Razmišljanja o vzgoji otrok

»Da bi otroci lahko odrasli v odgovorne in zrele ljudi, potrebujejo meje. Otroci brez vzgoje so kakor ladja brez krmila – prej ali slej zaide s poti ali se celo prevrne.« (Pamela)

V predšolskem obdobju ima na otrokov moralni razvoj najmočnejši vpliv družina. Najpomembnejši, najtrajnejši in najbolj zaupen odnos v otrokovem življenju je odnos s starši. Starši so tisti, ki lahko otroku pomagajo pri vrednotenju življenjskih doživljajev in ga vodijo mimo nevarnih čeri življenjskih izzivov ter ga pomagajo oblikovati v čustveno zdravega človeka. (Shapiro, 2003)

Z vključitvijo otroka v vrtec se zanj veliko spremeni. Takrat prvič začne vzpostavljati pristne socialne stike izven svojega družinskega okolja, kar otroku močno razširi otrokovo socialno obzorje. Prva moralna spoznanja, socialna izkustva, moralna čustvovanja in navade pridobijo predšolski otroci v vrtcih. To je pred vstopom v šolo zelo pomembno, saj otrok vzpostavlja stike s svojimi vrstniki in tako moralno odrašča.

1.1 Vzgoja kot proces graditve otrokove osebnosti

Vzgoja je kompleksen pojav, ki integrira več vzgojnih področij. Je proces, v katerem se sreča vsak posameznik. Osnovne zakonitosti vzgojnega procesa so po eni strani razvijanje potencialov posameznika (otroka) in po drugi strani formiranje človeka v skladu s kulturnimi in civilizacijskimi vrednotami. Zato mora vzgoja kot proces moralnega oblikovanja človekove osebnosti upoštevati oboje: tako človekove razvojne potrebe kot to, da človek kot svobodna, kritična in odgovorna osebnost nastane le v procesu vzgoje, ali kot pravi Kroflič (1997, str. 15), pod vplivom kulture, ki zna upoštevati njegove temeljne razvojne potrebe. Posameznik, lastnosti, ki so zaželene in so sestavni del neke konkretne kulture, razvije, če iz okolja dobi za to konkretne spodbude.

1.2 Vrtec in vzgojni koncept

Vzgojna zasnova je v vrtcu razvidna iz samega utripa bivanja v vrtcu. Ustvarjamo jo vsi zaposleni, otroci in starši. Temelji na vrednotah in vzgojnih načelih, sodelovanju med družino in vrtcem, odprtosti vrtca v okolje. Kroflič (1997, str. 17) pravi, da je v vrtcu vzgojitelj vezni člen

vzgojne komunikacije. On je tisti, ki določa cilje vzgajanja, obliko in vsebino komunikacije. Izpostavi ugotovitev, da vzgojna praksa potrjuje, da otrok prijaznosti in popustljivosti odraslih ne sprejema kot svobodo, ampak kot prepuščenost samemu sebi.

Moralni razvoj je v vrtcu opredeljen kot medpodročna dejavnost (Kroflič, 1999, str.18) (Priročnik h Kurikulu - Otrok v vrtcu). Moralni razvoj je proces, v katerem posameznik usvoji in ponotranji družbeno določene standarde pravilnega in dobrega vedenja, presojanja, ravnanja, kar mu pomaga uravnavati njegovo življenje v družbi (v skupini). Morala, kot pravi Zupančič (1997) je tudi del kulturnega vrednostnega sistema, ki se na nivoju posameznika kaže kot vrednostna orientacija in katere predmet proučevanja razvojne psihologije na področju morale je sprememba (ontogeneza) psihičnih procesov. Ti so osnova posameznikovega moralnega vedenja in nastajajo v toku posameznikovega razvoja. Avtorica poudari: »procesi moralne zavesti so zlasti kontroliranje vedenja v skladu z zahtevami odraslih (staršev, vzgojiteljev ...), posnemanje zaželenih vzorcev obnašanja ter kasneje internalizacija moralnih standardov in vrednot«.

Vzgojiteljica je tista, ki izkoristi možnosti moralnega razvoja otrok ob vsakodnevnem reševanju konfliktov, ki nastanejo ob neprimernem prilagajanju otroka pravilom življenja v vrtcu. Konfliktna situacija je idealna učna situacija, kajti otrok se v tem obdobju uči predvsem iz izkušenj. Ta proces bo uspešen (posameznikova ravnanja bodo usklajena z moralnimi načeli), če poznamo: dejavnike moralnega razvoja, vzgojne pristope, načine in načela, ki vplivajo na razvoj moralnega presojanja in ravnanja.

Žal se še vedno dogaja, da odrasli (tako starši, kot vzgojitelji) otroke onesposobimo, ko jih skušamo izvleči iz neugodnih položajev in se vmešavamo v situacije, iz katerih se lahko otroci marsikaj naučijo.

1.3 Vzgojni pristopi

Kot vzgojiteljica upoštevam, da tako kot odrasli tudi otroci ne obstajajo v vakuumu, temveč so vedno v odnosu s starši, skrbniki, vzgojitelji, učitelji, sorojenci, vrstniki in prijatelji. (Turk Niskač, 2012). Učenje nikoli ni enosmerno. Kar je znanega, se podaja otroku, ta ponotranji, preoblikuje in vrača v svet (Močnik, 2012). Učim otroke in ti učijo mene. Učimo se med seboj, otroci pogosto s sovrstniki, skozi igro …, vedenje ni fiksno, se dopolnjuje, prilagaja. V svoje delo

vključujem vzgojni pristop, značilen za procesno razvojni model moralne vzgoje, ki v didaktičnem smislu vključuje: zahtevo po obojesmerni komunikaciji med menoj in otrokom, strategijo fleksibilnega načrtovanja kurikula, ki temelji na uvidu prepletanja načrtovanih in nezavednih elementov v vzgojni komunikaciji in v katerega smo vključeni vsi (vzgojitelji, starši in otroci) in vzgojni odnos, ki bo otroku omogočil sprejetost in varnost, hkrati pa postopno spodbuja otrokove težnje po samoosvajanju. V ospredju je vzgoja, ki ni usmerjena na oblikovanje vnaprej določenih vedenjskih vzorcev, temveč je podpora tistim otrokovim potencialom, ki omogočajo postopno oblikovanje avtonomne moralnosti.

1.4 Smo vzgojitelji pri vzgoji uspešni?

V praksi je videti, da v naši kolektivni psihi obstaja pralik velikega vzgojitelja (skrbnika). Ljubečega, razumevajočega, nezmotljivega, popolnoma predanega poklicu, pravičnega, usmiljenega …, skratka takega, ki bo potegnil najboljše otrok: jih vodil, prepoznal njihovo edinstvenost, posebnost, potenciale, jih dvignil iz povprečnosti, tečnobe in lenobe.

Kaj pa realnost?

Tak vzgojitelj žal ne obstaja. Nekateri se mu približajo bolj, drugi manj. Smo pa vzgojiteljice bolj ali manj uspešne človeške osebe. Prav tako kot starši. Naloga vzgojiteljic je skrbeti predvsem za to, da funkcionira celotna skupina in da je poskrbljeno za minimum, ki je, da so otroci na varnem, da imajo prostor za igro, možnost za umik za počitek in stimulacijo za razvoj. Starši pa so z vključitvijo otroka v vrtec sprejeli ta dejstva. In tu se začne pomembno skladno oblikovanje otrokove osebnosti, ko dom, vrtec in širše družbeno okolje vplivajo na otrokov moralni razvoj (vrsta in način interakcije otroka s starši, vzgojitelji, vrstniki in drugimi odraslimi iz njegovega okolja, pa tudi okolje samo). In ravno družbeno okolje je tisto, ki igra pomembno vlogo pri otrokovem moralnem razvoju. Okolje ga oskrbuje z moralnimi vsebinami, moralnimi situacijami, problemi, dilemami itd.

2 Če težave poskušamo prezreti - kam to pripelje?

2.1 Primer iz prakse: otrok s svojim vedenjem pokaže, kar vidi in se nauči doma

Večina otrok vstopi v vrtec v svojem zgodnjem obdobju. Ta sprememba zahteva od otroka veliko energije, prilagajanja in spoprijemanja z lastno negotovostjo. Obdobje uvajanja otroka v vrtec je lahko stresno za vso družino in zagotovo eno težjih obdobij v življenju otroka in staršev. Enoleten otrok je še zelo tesno povezan z mamo in večina jih še nikoli ni bila ločeno od nje za daljši čas. Vez med njima je zelo pomembna in je osnova nadaljnjega zaupanja v druge. Doma so se počutili varne v naročju matere in ostalih članov družine. Družina je bila do vstopa v vrtec ves njegov svet in v velikem številu tudi svet staršev.

Nenadoma se pojavi vrtec in z njim največkrat povezani raznorazni strahovi staršev, ki jih največkrat povezujejo s slišanim v pogovorih z drugimi (bolezni otrok, druge odrasle osebe, veliko število otrok, zaupanje do institucije ter izguba kontrole nad otrokom). Ko se starši odločijo, da otroka vpišejo v vrtec pomembno je pomembno, da zaupajo vrtcu, v katerega vključujejo svojega otroka. Vsak dvom, strah, ali nezaupanje staršev se prenaša na otroka.

Opažanja (dejstva) in opisi vedenja otroka in okoliščin (situacija, vedenja in ravnanja vzgojiteljice)

V vrtec pridejo otroci iz različnih okolij, različnih narodnosti in tudi kultur. Pri vsakem otroku skušam spoznati njegove potrebe (npr. spanje, hranjenje, čustvene potrebe), individualne lastnosti in sposobnosti (npr. čustveno doživljanje in odzivanje, socialna kompetenca, odnosi z drugimi, kognitivni in učni stil, aktualni razvoj govora in mišljenja, močna in šibka področja) ter predhodne izkušnje (kaj že ve) in interesov (kaj ga zanima, kaj se rad igra ali dela). Pomembno je tudi spoznavanje življenjskih situacij otrok, socialnega konteksta in vsakodnevne realnosti otrokovega sveta. Izhajam iz naključnih in slučajnih opažanj, ko si načrtno planiram opazovanje otrok in njihovih staršev v oddelku (kako funkcionirajo ko so skupaj, v interakciji z drugimi starši ter otroki ter v odnosu do strokovnih delavk).

Zavedam se, da na moje opazovanje vplivajo subjektivni faktorji (moja pričakovanja, prepričanja in vrednote itd.). Vendar pa s poznavanjem te vsakoletne septembrske problematike pri opazovanju izboljšujem njegovo objektivnost. Na osnovi opazovanja, dinamike in pogovorov s starši ter z vprašanji, ki jih postavim z določenim namenom, začrtam celoletno delo.

In kaj opažam? Predvsem to, da so se razmere drastično spremenile. Čedalje več je »prevarovanih« otrok, otrok, ki ne smejo pasti, kot tudi otrok, ki se bojijo drugih otrok. Starši so preveč zaščitniški, otroku vse prepogosto skušajo le ugoditi, mu biti na dosegu roke in preveč stvari skušajo narediti namesto njega. Vse preveč staršev vzgaja sicer na videz samozavestne, a razvajene otroke, za katere je značilno, da stojijo le za svojimi željami, da jim vse »pripada«, pa četudi brez truda in brez odgovornosti.

Vemo, da je gibanje pogoj za dobro napredovanje v govornem, čustvenem, kognitivnem razvoju oziroma razvoju možganov na splošno. Možgani potrebujejo na tisoče ponovitev, da se razvije gibalna spretnost. Torej potrebujejo na tisoče možnosti za gibanje, a žal opažam, da se otroci premalo gibajo, oziroma da nimajo možnosti do svobodnega gibanja in raziskovanja. Premalo časa preživijo na tleh, kar jim omogoča raziskovanje, igro, nove izkušnje, kot tudi zadovoljstvo ter dobro počutje. Ne smejo plezati, tekati, skakati, padati, da se ne poškodujejo, ne smejo se umazati, politi, prijemati hrano s prsti, jesti z roko. Bojijo se vetra, dežnih kapljic, dotikanja nepoznanih snovi, mrzlih snovi, itd. Starši izbirajo druge možnosti, otroke imajo večino časa v vozičkih, v avtomobilih v otroških sedežih, prosti čas preživijo v nakupovalnih središčih, ali pa so kar doma in sede opazujejo dogajanje na ekranih in pametnih telefonih. Ne boste verjeli, ampak večina enoletnikov zelo dobro rokuje s telefoni na dotik.

Ko mine petdnevno uvajanje, se prične opazovanje vsakega posameznega otroka, skupine in sodelavke (pomočnice vzgojiteljice) v skupini. Interpretacija zapažanj, ki predstavlja meni eno bolj zahtevnih nalog vzgojiteljic, je mnogo bolj kakovostna, če se o svojih opažanjih lahko posvetujem s sodelavko v oddelku. Zame je delo v paru lahko kakovostno, če je moja sodelavka oseba, ki jo že poznam, za katero vem, da je empatična in iznajdljiva, saj tako vzgojno delo v oddelku enoletnikov steče hitreje in prijetneje.

Življenje v skupini se postopno klimatizira, navadimo eden na drugega, otroci se sprostijo, občutijo varnost in sprejmejo okolje. To je primeren čas, da se prične moje delo v skupini.

Vsak otrok je individuum in vsak potrebuje malce drugačen pristop, vendar neke osnovne razvojne smernice so enake vsem. Ker pa so otroci preveč varovani, ker starši vse naredijo namesto njih, poskušam ob opažanju najti vzročno posledične zveze.

Zaradi prevarovanosti čedalje več otrok nima izkušenj s prijemanjem hrane. Posledično ne želijo prijeti žlice v roko in samo čakajo. Ponujeni kruh nočejo prijeti v roko in ga poskusijo nesti v usta, temveč ga jezno vržejo na tla. Če žlice juhe ne dobijo v usta, ker to pričakujejo, zbijejo žlico in krožnik na tla. Porabljenega je bilo veliko časa, da sva otroke, ki niso imeli dovolj izkušenj s prijemanjem hrane, pripravili da so hrano prijeli, da jih dotik z njo ni zmrazil in da so prijeli žlico in jo nesli v usta. Otroke, ki večino časa preživijo v vozičku, sva dajale ven iz vozička in jima ponudili možnosti raziskovanja, vendar interes ni trajal dolgo. Potrebovali so voziček, saj se v njem počutijo varno. Odvajanje je bilo naporno in pri eni deklici zaključeno šele ob koncu šolskega leta.

Opažanje je pokazalo, da imajo otroci težave tudi z ravnotežjem in koordinacijo. Za krepitev na teh področjih sva vključevali vaje za mišično moč, spodbujale k spontanemu gibanju, iskanju predmetov, prosti igri, valjanju, plezanju, hoji, teku, guganju, vrtenju, valjanju, metanju žog, poslušanju glasbe, pripevanju, igranju na instrumente ter gibanju ob glasbi. Prav glasba je bila velik motivator, spodbudila je k gibanju tudi otroke, ki so bili bodisi plašni ali pa bolj okorni. Stalna lutka Palček Muzikalček je gibanje popestrila in naenkrat v oddelku ni bilo otroka, ki bi bil pri miru. To je bil način, da so otroci razvijali vestibularni sistem, zaznavali lastno telo in uravnavali delovanje ostalih čutil.

Razlike pri otrocih so iz tedna v teden bolj očitne, včasih napredek enega tedna nazaduje in si čez en teden na začetku. V oddelkih enoletnikov moraš prilagajati situacijske in spontane dejavnosti, ji venomer spreminjati in prilagajati in to je najlepši čar tega obdobja.

Ugotovitve

Iskanje možnih vzrokov, zakaj je prišlo do tako velikih sprememb, je pripeljalo do zanimivih ugotovitev: družinsko življenje se močno spreminja, sodobni čas prinaša v družino mnogo pozitivnih in negativnih lastnosti in vedno večji je vpliv moderne sodobne tehnologije (TV, računalnik, telefon).

Ko sem bila jaz otrok, je bilo na razpolago veliko igrišč; bila so pred vsakih blokom. Ponujala so zvirala, plezala, gugalnice, peskovnik in tudi klopce, kjer so lahko posedali starši, se družili in opazovali svoje otroke. Otroci so bili lahko glasni, hodili so lahko po trati, se skrivali, lovili... Če je deževalo, so se otroci igrali na hodnikih ali so prihajali na obisk drug k drugemu. Nikogar ni motil hrup in igra otrok. Družina je bila tesno povezana, odnosi so bili trdni in varnost znotraj družine je bila zagotovljena. Starši so več časa preživeli doma, službe so imele bolj sprejemljive delovne čase. Ljudje so se poznali med sabo, razvijali so prijateljske odnose in na nek način se je vzdrževala tudi kulturna dediščina in osnove pristne človeške komunikacije iz oči v oči.

Današnja družina je v krizi, vezi med člani se rahljajo in odtujujejo. Tako danes »vemo«, da naj bi odnosi med otroki in starši slabeli, da so otroci vse bolj zapostavljeni s strani svojih staršev, ki nimajo časa za njih. Med ljudmi poteka vse večja odtujenost in agresivnost. Ta opažanja se ne kažejo le skozi komunikacijo, ki poteka med otroki in starši, temveč tudi skozi pričakovanja, ki jih starši gojijo do svojih otrok.

Danes otroci, ki živijo v bloku niti jokat ne smejo, ker so za določene stanovalce preglasni. Ena mamica mi je zaupala, da otroku sploh ne pusti, da joka, ker soseda takoj znori, udarja po steni in grozi da bo poklicala socialno. To izjavo potrdi znanka, ki živi v tem bloku, ko pove: »dolgo časa sploh nismo vedeli, da imamo v bloku majhnega otroka, ker ga ni bilo nikoli slišati«. Sem se kar zgrozila, a žal sem nekaj podobnega tudi sama doživela. Svoja dva otroka sem peljala k staršem za dva dni na počitnice. Ko sem prišla po njiju me je sosed tako ozmerjal, da sem od osuplosti komaj zbrala besede in ga spomnila, da sva pred mnogimi leti tudi jaz in njegova hčera bili majhni in sva se igrali. Obnemel je in rekel: »Vem samo zdaj sem nervozen in me vse moti«.

Kam smo prišli s to nervozo in z netoleranco, nezadovoljstvom? Pridemo do zaključka, da so družbene spremembe (zaposlitev obeh partnerjev, enostarševske družine, nemogoče razmere v družini ...) tiste, ki so privedle družino, da nujno potrebuje predšolske ustanove za svoje otroke. Vrtec ali je to rešitev? Da, zagotovo, če se starši zavedajo, kako pomembno vlogo igra ob tem vrtec pri vzgoji in izobraževanju njihovih otrok, kot tudi, da vrtec kot oblike institucij ob tem igrajo dopolnilno in sodelovalno vlogo z družino.

Otrok pride v vrtec snežno belo oblečen in pripeljan v vozičku in se pri enem letu ne zna obrniti na trebuh ... Prosiš starše naj ga oblečejo v trenerko, ker bo vrtcu imel možnosti plaziti se, ustvarjati, poigravati z različnim materialom in sam jesti z žlico. Njihov odziv je globok »zavzdih«.

Pogledi staršev na vzgojo se s časom sicer spreminjajo, a zapisan primer kaže, da je tip vzgoje otrok prilagojen vrednotam posameznega starša.

3 Zaključek

Vzgoja otrok je danes kot nekakšen večji projekt, ki je skrbno varovan in stalno pod nadzorom s strani staršev. Ob tem otrok postaja vse bolj odvisna oseba od drugih. Odrasle osebe ves čas potrebuje, da mu svetujejo, skrbijo zanj ter opravljajo z njihovimi duševnimi in telesnimi potrebami. Ana M. Sobočan daje v premislek, da se zavedamo svoje pristranskosti in razmislimo, kako odrasli sploh razumemo, kaj je perspektiva otrok in sočasno poizvemo, kaj otroci predvidevajo, da se od njih pričakuje, vključno z nenehnim zavedanjem pozicij moči med odraslimi in otroki (M. Sobočan po Caputo, 2012).

Če lahko kaj spremenimo, dajmo, če ne moremo, sprejmimo. Jok ni najhujše, kar se lahko otroku zgodi. Prilagajanje skupini tudi ne. Tudi stroga vzgojiteljica in pozneje učiteljica ne. Veliko slabše je življenje v milnem mehurčku, kjer se vsak jok zaduši najprej z dudo, potem z izpolnitvijo vsake želje, s sladkarijo, z risanko, tablico … Z namenom, da bi vplivali na vzgojo otrok, moramo starši in vzgojitelji uporabljati ustrezne vzgojne postopke. Otrok ni sposoben razlikovati med različnimi pričakovanji staršev in vzgojiteljev.

Za konec bi navedla še besede Marije Montessori: »V otrocih sem našla ljubezen do reda in dela, sposobnost za zbranost, veselje do ubogljivosti, željo po učenju …«. Razmislimo o tem tako starši, kot vzgojitelji.

4 Viri in literatura

1. BARAT, A. *Sme vzgojiteljica v vrtcu kaznovati vašega otroka?* [Online]. 2O17. [Citirano 17. avg. 2018; 11.10]. Dostopno na spletnem naslovu: https://www.domovina.je/kategorija/pogledi/.
2. BURCAR, L. Vztrajanje na nedolžnosti otroštva: neokonservativizem in družbenospolna ideologija v globalno tržni mladinski književnosti. *Časopis za kritiko znanosti.* 2012, št. 349 (letn. 39), str. 149-164.
3. CORSARO, W. A. *The Sociology of Childhood*. New York: Pine Forge Press. 1997.
4. KROFLIČ, R. *Med poslušnostjo in odgovornostjo: procesno razvojni model moralne vzgoje.* Ljubljana: Vija. 1997.
5. MAJERHOLD, K., MOČNIK, T. in TURK Niskač, B. Otrok in otroštvo – sodobne družboslovne humanistične perspektive. *Časopis za kritiko znanosti.* 2012. Št. 249 (letn. 39), str. 7-14.
6. MAJERHOLD, K., MOČNIK, T. in TURK Niskač, B. *Otrok in otroštvo: preteklost, sedanjost in prihodnost*. Ljubljana: Študentska založba. 2012.
7. MOČNIK, T. Od šole rocka do generacije 2000. Reproduktivni in inovativni vidiki delovanja otrok v procesu socializacij. *Časopis za kritiko znanosti.* 2012. Št. 249 (letn. 39), str. 33-44.
8. PANTLEY, E. *ABC odlične vzgoje: zakladnica nasvetov za starše*. Ljubljana: Mladinska knjiga. 2001.
9. SHAPIRO, L. *Ščepec preventive: kako preprečimo težave, preden se sploh pojavijo.* Ljubljana: Mladinska knjiga. 2003.
10. SOBOČAN, A. M. Otroštvo pod mavrico: razprave in družinske realnosti. *Časopis za kritiko znanosti.* 2012, št. 249 (letn. 39), str. 137-148.
11. ZUPANČIČ, M. *Psihološke teorije intelektualnega , socialnega in moralnega razvoja v mladostništvu.* Ljubljana: Pedagoški inštitut. 1997.

Šolski center Celje

Srednja šola za strojništvo, mehatroniko in medije

Matej Veber

HLAPCI PRETEKLOSTI ZA TEHNOLOŠKO PRIHODNOST 5.0

PAST SERVANTS FOR TECHNOLOGY FUTURE 5.0

Povzetek

Sedanjost in prihodnost je v veliki meri v naših rokah. Preteklost in izkušnje pa dobra popotnica za nove izzive. Lahko si postavimo filozofsko vprašanje, ali smo res za hlapce rojeni in le-to poskušamo obravnavati iz stališča tehnike in tehnologije. V mesecu juniju 2018 smo se z dijaki udeležili svetovnega prvenstva v robotiki RoboCup 2018 v Montrealu , Kanada, kar smo v članku opisali. Podane so kratke informacije o aktivnostih na področju mehatronike in robotike ter uspehih dijakov na različnih tekmovanjih. Na strokovnem področju se trudimo motivirati mlade za razvoj sodobnih robotskih tehnologij, ki bodo dolgoročno vplivale na razvoj, blagostanje in skupno dobro slovenske države. Smo torej za hlapce rojeni?

Ključne besede: robotika, RoboCup, reševanje z roboti, mobilni roboti, Montreal, Kanada, hlapci

Abstract

The present and the future are to a large degree in our hands, while the past and our experience will serve us well when dealing with new challenges. When raising a philosophical question of whether we are truly born to be servants, we can attempt to address it from the viewpoint of engineering and technology. In June of 2018 I accompanied a group of students taking part in an international robotics competition RoboCup 2018 in Montreal, Canada, which is described in the article. Some basic information is provided. We make an effort in these fields to motivate young researchers to develop contemporary robotic technologies, which will have a long-term effect on the development, prosperity and the common good of our country Slovenia. Taking all that into account, are we born to be servants?

Key words: robotics, Robocup, robot rescue, mobile robotics, Montreal, Canada, servants

1 Predstavitev dejavnosti

Sedanjost in prihodnost je v veliki meri v naših rokah. Preteklost in izkušnje pa dobra popotnica za nove izzive. Lahko si postavimo filozofsko vprašanje, ali smo res za hlapce rojeni in le to poskušamo obravnavati iz stališča tehnike in tehnologije. Ivan Cankar se je v svoji drami Hlapci (Cankar, 1910) ukvarjal s tematiko vpliva političnih opcij na vsakdanje življenje »malega človeka«. Pokaže se vpliv oblasti, v tem primeru novo izvoljene politične opcije na učitelje, izobraževalni sistem, vsakdanje življenje in odnose med ljudmi. Dogajanje lahko preslikamo na trenutni slovenski politični prostor in oblikovanje nove vlade. Res je, da živimo v drugačnih časih in demokratičnem sistemu, v nekem osnovnem kontekstu pa še vedno »male ljudi« razdvajajo dogodki iz preteklosti, opredeljevanje na liberalne in klerikalne ter vse ostale opcije. Nekdo to izkorišča v svoj namen. Ta debata je seveda primerna za druge priložnosti. Preprosto biti človek z veliko začetnico, ne glede na sistem in prepričanje, je osnovno izhodišče, lahko tudi v slovenskem izobraževalnem sistemu. Je to danes utopija?

Znan je podatek, da ima 1% svetovnega prebivalstva v lasti več premoženja, kot ostali del svetovne populacije. Sklepamo lahko tudi, da ima ta del svetovne elite tudi vpliv na globalno gospodarstvo ter, da dejansko ostala delovno sposobna svetovna populacija dela za ta omenjeni odstotek ljudi. Iz tega lahko izpostavimo tezo, da vsaka naša službena dejavnost doprinese delček v mozaik omenjenega premoženja. Bistveno je tudi, koliko truda in dela je potrebno vložiti za primerno plačilo posameznika in bonitete na nekem geografskem področju, v tem primeru gledamo tudi našo osebno korist in preživetje. Če prenesemo razmišljanje na slovensko gospodarstvo, ki je veliki meri vezano na izvoz in predvsem na nemška podjetja v obliki poddobaviteljev različnim dobaviteljem v avtomobilski industriji lahko sklepamo, da smo podrejeni in veliki meri odvisni od velikih globalnih korporacij. V družbi velja splošno prepričanje in sociološko družbeni pogledi, da smo Slovenci za hlapce rojeni in se posledično zadeva med drugim izkorišča za različna politična ter ideološka vprašanja. Če pošteno delamo, se trudimo, smo inovativni, smo hlapci? Po drugi strani delo osmisli človeka. Naslednji vidik obstaja skozi prizmo omrežij moči, ki jih opisuje Ali Žerdin v svojem knjižnem delu Omrežje moči (Žerdin, 2012). Avtor opisuje povezave med podjetji in upravnimi odbori ter posledično vplivi na gospodarstvo in vsakdanje življenje ljudi. Izpostavi tudi politični vpliv in postavi teze kdo dejansko vlada in odloča v Sloveniji. Na sliki 1 vidimo primer slovenskih omrežij moči med podjetji in posamezniki v upravnih odborih.

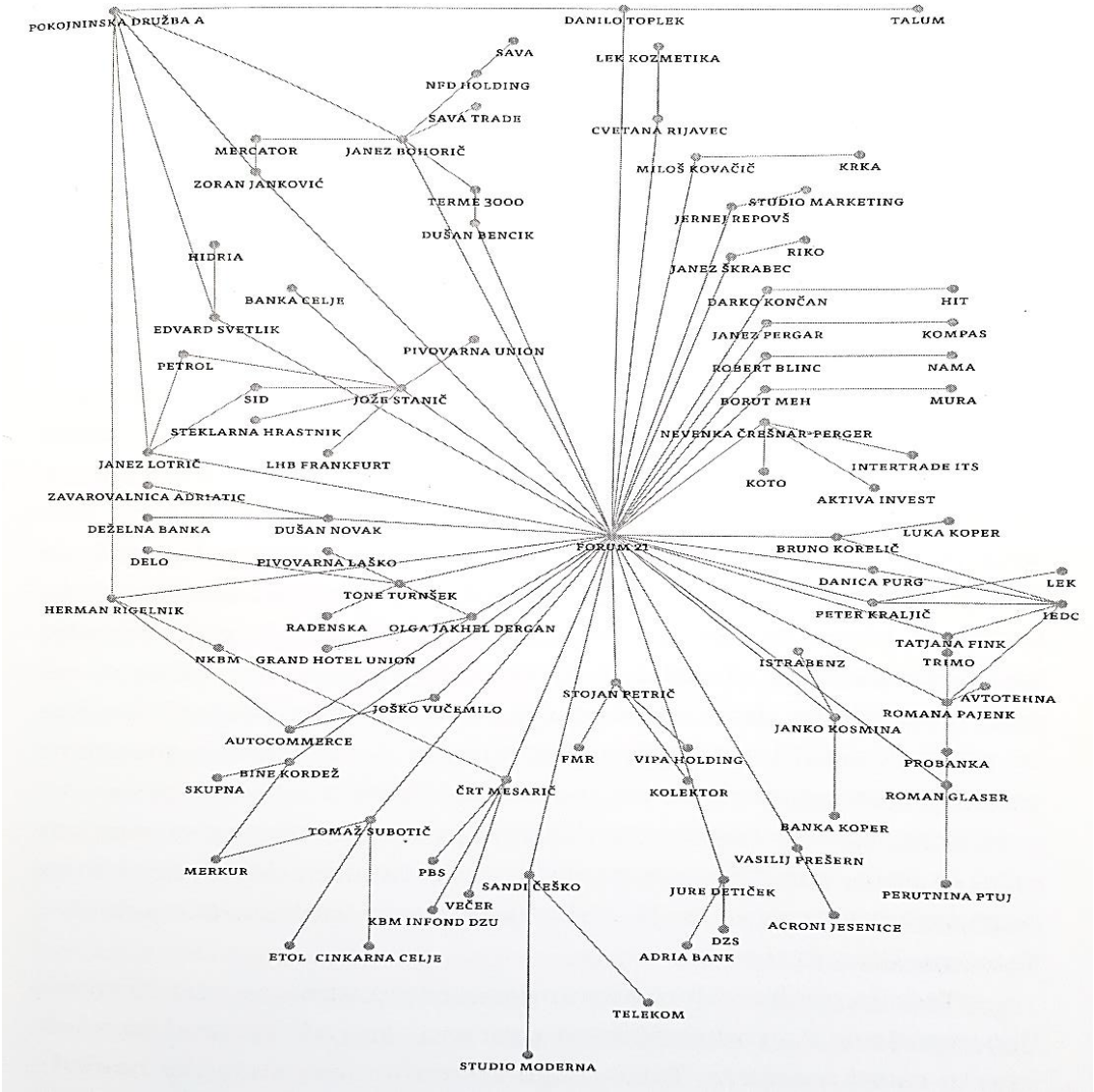

Slika 1: Omrežje posameznikov in podjetij in povezava na Forum 21

(Žerdin, A.: Omrežje moči)

Naslednji vidik je namenjen načinu vladanja. Zelo zanimive teze so podane v knjižnem delu Doktrina šoka (Klein, 2014). Avtorica opisuje uničevalni kapitalizem skozi oči raziskovalne novinarke. Bila je prisotna na različnih prizoriščih vojne v Iraku, raziskovala različne sisteme vladanja v Južni Afriki, Gvatemali, Rusiji, ZDA in drugih državah. Izhaja iz ideje Miltona Friedmana, ki je začetnik t. i. čikaške šole in idealizira doktrino šoka. Verjel je v idejo, da kriza in šok pripelje do sprememb v družbi. Iz tega so potem izhajali različni svetovni voditelji, vsi pa so skozi diktaturo in vladavino strahu nekako šokirali prebivalstvo in jim potem na ta način vladali.

Vzorci se dejansko še danes pojavljajo na različnih vojaških prizoriščih (npr. Sirija), političnih procesih v različnih državah, obdobjih ekonomskih kriz ter skozi interese različnih multikorporacij (npr. Montesanto).

Vse to so med drugim vprašanja, ki si jih po mojem osebnem mnenju moramo postaviti, ko se vprašamo kdo, kdaj in zakaj je v prenesem pomenu hlapec.

Sodobna proizvodna podjetja dandanes temeljijo na fleksibilni avtomatizaciji proizvodnih procesov, kjer so bistvene enote pametni obdelovalni centri, manipulatorji in industrijski roboti. Roboti običajno nadomestijo delavca v pogosto nezdravem delovnem okolju, kjer se pojavljajo težka bremena, plini, vročina in ostale zdravju škodljive okoliščine. Hkrati vplivamo na produktivnost, ponovljivost in kakovost. Robotika se v zadnjih desetletjih integrira v številnih industrijskih procesih kot nepogrešljiv del sodobne, ekonomične in človeku prijazne tehnologije. Hkrati pa je tehnologija čedalje bolj vključena v vsakdanje življenje in domače bivalno okolje, primeri so avtonomni roboti za čiščenje, košnjo, strežbo starejšim in bolnikom ter podobno. V uporabi so medicinski roboti, primer je Da Vinci medicinski robot v Celjski bolnišnici na oddelku za urologijo. Zanimivo je tudi področje bionike, kjer se ukvarjajo z robotskimi nadomestnimi človeški udi; področje raznih invalidskih robotskih nastavkov za pomoč pri hoji in podobno. Zelo aktualno je tudi področje vojaških in reševalnih robotov, ki se razvija in uveljavlja v primeru naravnih in drugih nesreč. Področje predstavlja velik izziv tudi učiteljem, ki so aktivni na področju mehatronike in robotike. Z realnimi izzivi in projekti poskušamo dijakom vzpodbuditi radovednost, motivacijo in razvijati ustvarjalnost.

Projektne in raziskovalne naloge so pri Tehnikih mehatronike ključne za razvoj tehnoloških inovativnih projektov. Trije dijaki (David Žurej, Žan Sotošek in Nejc Ločičnik, M-4.C, program Tehnik mehatronike) so na začetku šolskega leta sprejeli izziv in v okviru raziskovalne naloge razvili hitro prototipiranega reševalnega robota. Poleg tega so se svojo inovativnostjo V letošnjem šolskem letu kvalificirali med 12. najboljših ekip na svetu in posledično na svetovno prvenstvo reševalnih robotov RoboCup Rescue Rapidly Manufacturing Robots Challenge, ki se je dogajalo meseca junija 2018 v Montrealu, Kanada.

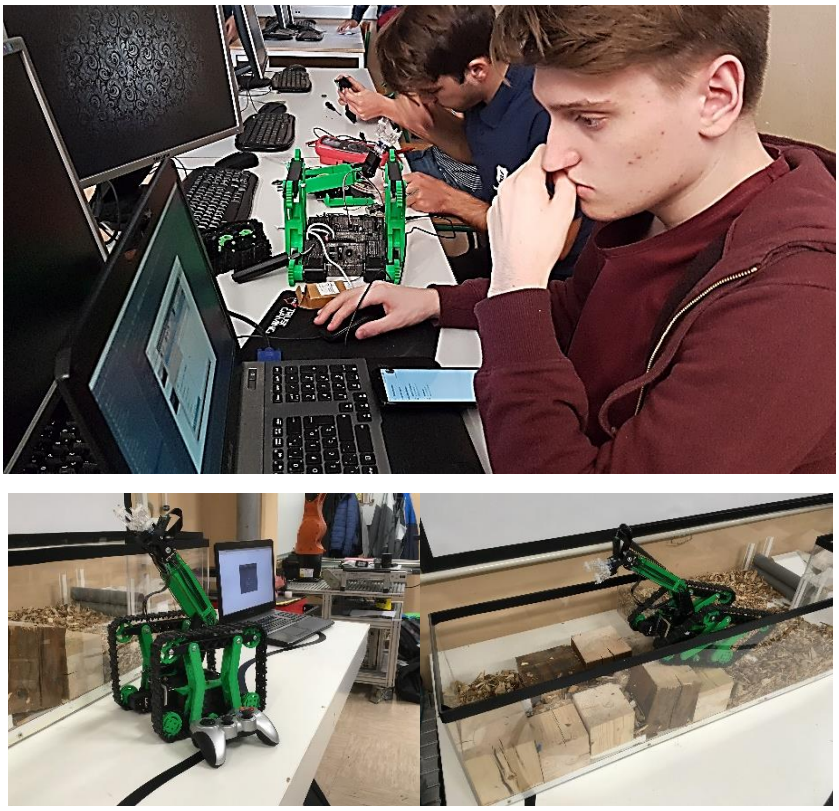

Slika 2: Razvoj hitro prototipiranega robota

(Lastni vir)

Tim dijakov (Jure Korbar, Jure Kmetič, M-4.C, program Tehnik mehatronike) je sodeloval na državnem tekmovanju iz mehatronike SloSkills ter dosegel odlično 1.mesto in se tako kvalificiral na evropsko tekmovanje EuroSkills 2018, ki se bo odvijalo septembra 2018 v Budimpešti.

Slika 3: Državno tekmovanje

(Lastni vir)

Slika 4: Priprave na EuroSkills

(Lastni vir)

Pohvaliti se moramo tudi z 1. mestom na državnem tekmovanju RoboCup Rescue Line ter 1. mestom na državnem tekmovanju Legomasters.

Slika 5: Robobum 2018, 1. mesto v kategoriji RCJ Line

(Lastni vir)

Slika 6: Legomasters 2018, 1. mesto, Žan Ocvirk, David Žurej, Žan Sotošek

(Lastni vir)

Na vseh aktivnostih sodelujejo dijaki, ki so izjemno motivirani za delo, so vztrajni ter zelo predani svojemu delu. Omenjeno jim je dobro izhodišče za nadaljnje življenjske izzive. Vprašamo se lahko ali smo samo hlapci ali pa s svojim znanjem, trudom in vrednotami sami odločamo o svoji življenjski usodi?

2 Izzivi na poti

Pridobitev izkušnje je za učitelja in dijaka zelo pomembna. Izkušnja svetovnega prvenstva v robotiki v Kanadi je na vseh pustila zelo velik pečat. Pridobili smo izkušnje organizacije, strokovna znanja, izvajali medkulturni dialog, komunicirali v tujem jeziku ter spoznali drugačno razmišljanje, kulturo in mentaliteto ljudi. Le to bo vplivalo na širino in pogled na svet pri učiteljih mentorjih in dijakih tekmovalcih. Zaradi izkušnje bomo še izboljšali zastavljene ure pouka in ostalih dejavnosti v razredu in izven v civilni družbi. Izkušnjo je potrebno vnovčiti in vplivati na šolski sistem. Dijaki pa bodo s to dragoceno izkušnjo vsekakor še bolje funkcionirali na strokovnem in zasebnem področju.

Dijaki so se svojo inovativnostjo kvalificirali na svetovno prvenstvo RoboCup Rescue Rapidly Manufacturing Robots Challenge 2018. To je bil za naš tim velik uspeh, ker so se med drugimi kvalificirale ekipe iz Japonske, Amerike, Mehike, Anglije, Avstralije, Brazilije in Kitajske. Gre za tekmovanje, ki se izvaja pod okriljem ameriške vlade in je namenjeno razvoju robotov za reševanje po naravnih katastrofah, med drugim pa na ta način iščejo najboljše kadre iz področja robotike.

Slika 7: Mechatronics Rescue Team Slovenia na RoboCup 2018

(Lastni vir)

Tekmovanje je bilo zelo intenzivno in je potekalo pet dni. Vsak dan je bilo potrebno reševati nove izzive. Pri tem so se pojavljale tehnične težave, ki jih je bilo potrebno reševati. Tekmovalci so bili zelo predani, niso obupali, iskali so kompromise ter rešitve. Štirje dnevi so bilo namenjeni osnovnemu tekmovanju, per najboljših ekip se je uvrstilo v finale, kjer se je nivo tekmovanja dvignil in omogočal nove izzive.

Slika 8: Utrinek iz tekmovanja RMRC v Montrealu

(Lastni vir)

Naloge so zajemale premagovanje različnih ovir z robotom, preverjanje zanesljivosti in robustnosti, preverjanje senzorske tehnike, kjer je bilo potrebno v določeni točki izmeriti temperaturo, razbrati QR kodo, zaznati simbole za nevarnost, preveriti odprtine ter odpreti ventil. Dijaki so se s svojim znanjem in predanostjo uvrstili med prvih pet ekip ter posledično v finalni del. Tu se moramo pohvaliti, da smo se v finalni del uvrstili edini iz Evrope. V finalu smo dosegli 4. mesto takoj za Japonsko, ZDA in Mehiko. Glede na to, da smo premagali ekipe, ki v tem segmentu tekmujejo že več let, imajo podporo države in velikih sponzorjev ter ogromne vire znanja, je le to za nas velik uspeh. Čestitke fantom za njihov izjemen dosežek.

Slika 9: Mechtronics Rescue Team, 4. mesto! David Žuraj, Žan Sotošek in Nejc Ločičnik

(Lastni vir)

Slika 10: Skupinska slika RMRC 2018

(Vir: dr. Raymond Sheh)

3 Zaključek

Če poskušamo celoto nekako povezati in zaključiti v smeri glavne tematike in vprašanja ali smo za hlapce rojeni, lahko podamo naslednje mnenje. Delo opredeli človeka, delo osvobaja, nekateri ljudje živijo, da delajo, spet drugi, delajo, da živijo. Tako smo posledično lahko večji ali manjši hlapci, sebi, posamezniku ali družbenemu sistemu. Bistveno je razmišljanje s svojo glavo, kritično razmišljanje in čustvena inteligenca. To moramo kot starši in učitelji vzgojitelji naučiti mlade v sodobnem pedagoškem procesu.

Projekt Montreal je bil velik organizacijski in finančni zalogaj. Dijaki s svojim znanjem razvili robota, ki je bil konkurenčen v svetovnem merilu. Finančna sredstva smo pridobili s strani štipendijskega sklada RS, drugo polovico pa s strani sponzorjev in donatorjev. Stremeti moramo k napredku, ne samo tehnološkemu, ampak tudi kulturnemu sociološkemu in vrednotnemu. Montreal je v nas pustil pečat v smeri multikulturnosti, odprtosti in prijaznosti. Veliko mesto z veliko narave in splošnimi in umirjenimi ljudmi, kjer se nikomur ne mudi. V primerjavi z Japonsko je bila okrnjena organizacija tekmovanje, vse je seveda funkcioniralo, ampak Japonci so vendarle perfekcionisti. Za dijake je bila ta izkušnja napora in stresa na tekmovanju zelo dobra za njihovo nadaljnjo življenjsko pot.

Zahvaliti se moramo tudi vsem donatorjem in štipendijskemu skladu RS, ki so prispevali finančna sredstva ter nam tako omogočili našo neprecenljivo izkušnjo. Zahvala gre tudi vsem sodelavcem, ki so doprinesli s svojim delom in pomočjo. Posebna zahvala tudi ravnateljici Srednje šole za strojništvo, mehatroniko in medije Simoni Črep, ki nas je skozi celoten projekt podpirala. Poleg tega se moramo zahvaliti tudi direktorju ŠC Celje, za finančno podporo in razumevanje. S skupnimi močmi nam je uspelo.

4 Viri in literatura

1. CANKAR, I. *Hlapci: drama v petih aktih.* Ljubljana: L. Schwentner. 1910.
2. KLEIN, N. *Doktrina šoka.* Ljubljana: Mladinska knjiga. 2014.
3. *MEHATRONIKA*. Ljubljana: Založba Pasadena. 2009.
4. *ROBOCUP2018 Montreal* [Online]. [Citirano 15. avg. 2018; 19.30]. Dostopno na spletnem naslovu: https://www.robocup2018.org.
5. ŽERDIN, A. *Omrežje moči.* Ljubljana: Mladinska knjiga. 2012.

Katja Verdev

KULTURNA DEDIŠČINA ZA ŠOLSKE SKUPINE V MESTNEM MUZEJU LJUBLJANA

CULTURAL HERITAGE FOR SCHOOL GROUPS IN THE CITY MUSEUM OF LJUBLJANA

Povzetek

Aktivno vključevanje družbe in odgovarjanje na potrebe posameznika je ključno pri muzejskem delovanju. Če se družba ne čuti kot aktivni del v ohranjanju kulturne dediščine, je le-ta obsojena na propad. Pomemben člen so tudi šolske skupine, ki prihajajo kot obiskovalci v muzeje. Naloga muzejskih delavcev je, da jih navdušijo s tematikami, ki jih predstavljajo, saj bodo ti otroci, če bodo uživali in se ne bodo počutili izključene ali manj vredne, pripeljali v prihodnosti še svoje otroke in bo zanimanje za ohranjanje kulturne dediščine večje. V Mestnem muzeju Ljubljana so na voljo za šolske skupine delavnice, ki so razdeljene po zgodovinskih obdobjih. Delavnice se torej vežejo na prazgodovinske teme, antiko (npr. delavnica Arheologija je kul!) ter srednji vek. Poleg stalnih delavnic oz. vodstev so na voljo tudi delavnice, ki so vezane na začasne razstave. Z aktivnim vključevanjem otrok v učni proces, jih spodbujamo h kritičnemu razmišljanju.

Ključne besede: kulturna dediščina, Mestni muzej Ljubljana, arheologija, šolske skupine

Abstract

Actively involving society and responding to different needs of individuals is a crucial part of museum work. If society doesn't feel as an active part of perserving their cultural heritage, it is doomed to collapse. The integral part of this are school groups that visit the museum. The main task of the museum staff is to impress them with exciting content, because if they enjoy their museum experience, they will not feel excluded or less valuable and will bring their children in the future. They will want to stay involved in maintaining the cultural heritage bigger. In the City Museum of Ljubljana they offer different workshops for school groups, which are divided according to historical periods. There are workshops involving dietary issues, antiquity (eg. Workshop ''Arheologija je kul''), and the Middle ages. In addition to these workshops and regular exhibitions, they also have workshops related to temporary exhibitions. By actively involving children in the learning process, we encourage them to think critically.

Key words: cultural heritage, City museum of Ljubljana, archeology, school groups

1 Teoretična zasnova

Muzej kot institucija je v preteklosti igral vlogo hrama kulturne in naravne dediščine v smislu zbiranja, hranjenja, varovanja in v nekaterih primerih razstavljanja predmetov. Danes pa je muzej aktivno vpleten v družbo in odgovarja na njene potrebe. Naloga sodobnega muzeja je širjenje vrednot in modrosti, ki izhajajo iz dediščine. Cilj muzejske dejavnosti je vključevanje kulturne dediščine v vse plasti življenja (Perko 2014, 24).

Že v prazgodovini so darovi imeli pomembno družbeno moč. Z izmenjevanjem so se oblikovale posamezne družbene skupine in urejali so se odnosi med njimi. Taki darovi so omogočali določitev identitete posameznika ter družbe. Že faraoni so bili strastni zbiratelji tako predmetov, rastlin kot tudi živali. (Tutmozis III., Amenofis II., zbirka za didaktične namene babilonske princese En-Nigaldi-Nanne iz Ura itd.). Že stari Grki so v muzejonih (muzejon- kraj posvečen muzam in njihovim umetnikom) shranjevali zbirke filozofskih konceptov, ki so predstavljale vir znanja. Iz antike so znani triumfalni sprevodi, ki so potekali po uspešnih vrnitvah iz bojišč. S takimi pohodi skozi mestne ulice so Rimljani razkazovali svoj plen na zavidljivo okrašenih vozovih (Perko 2014, 26). Kot pravi David Lowenthal: »*Biti pomeni, da si nekoč bil*.«, in rimski cesar Hadrijan se je pomena tega izreka tudi zavedal. Podpiral je umetnike in kot zbiralec starin spodbujal k ohranjanju klasičnega grškega stila. Rimljani so pomagali tudi k razvoju sodobnega muzeja. Namreč Rimljani so imeli izdelan sistem asociativnega povezovanja predmetov s spomini in umom človeka. V antičnih hišah so bili predmeti urejeni po točno določenem redu, saj so s tem obiskovalca ponesli na drug kraj in v drug čas. Zbirke na tak način omogočajo obujanje preteklosti (Perko 2014, 30). Seveda je sodobni muzej odraz renesančnega humanizma, razsvetljenstva ter potreb demokracije v 19. stol. Koncept muzeja pa se je spreminjal skozi stoletja. Hitro spreminjanje vloge v družbi se odraža v 20. stol., ko se muzeji aktivno vključujejo v družbo (Perko 2014). Ravno tako se spremembe opažajo pri vsebinah in oblikah posredovanja informacije javnosti, ki so odvisne od potreb in želj posameznika (Perko 2014, 85).

Muzej se kot medij razlikuje od drugih kulturnih in socialnih ustanov. Muzej komunicira s predmeti kulturne dediščine. Diskurz poteka med različnimi področji družbe in povezuje preteklost s sedanjostjo, da bi oblikovala kolektivni spomin s tem pa zahtevala kritičnost. Sodobni muzeji se zavedajo pomena predmetov, ki jih hranijo, zavedajo pa se, da predmeti

dobijo posebno moč, če so razstave sodobne in predstavljene na način, ki je obiskovalcu blizu (Mikuž 2003, 158). V zgodovinskem pregledu lahko vidimo spreminjanje v načinu delovanja. Na čistem začetku so bili muzeji namenjeni zgolj shranjevanju in zbiranju, kasneje so postali kabineti čudes, ki so odprli svoje prostore očem javnosti, od katere so pričakovali, da jih razstavljeno zanima. Danes pa se muzeji vedno bolj obračajo na človeka in odgovarjajo na njegove potrebe (Mikuž 2003, 158).

Pomemben dejavnik muzejskega izobraževanja je, da se učenci zabavajo in uživajo v instituciji, vendar moramo pri tem ohraniti kritičnost. Na tak način odnesejo več znanja in bodo v prihodnje vozili tudi svoje otroke v muzeje (Mikuž 2003, 120). Otroci naj bi znanje poglobili in s pomočjo predmetov razširili. Klasičnemu vodenemu ogledu je potrebno dodati elemente raziskovanja in odkrivanja, s tem otroke spodbujamo k razmišljanju s svojo glavo (Širok et. Al 2016, 85).

V Mestnem muzeju Ljubljana se trudimo slediti modernim muzejskim pristopom. Šolskim skupinam nudimo delavnice oziroma vodene oglede, ki sledijo načelom sodobnega pedagoškega muzejskega dela. Delavnice so vezane na zgodovinska obdobja (prazgodovina, antika, srednji vek). Delavnice so prilagojene tudi glede na starostno skupino otrok. Ravno tako so z vsako novo začasno razstavo (od razstave Emona, Ilirske province, Voda, Industrija, Ivan Cankar itd.) na voljo poleg vodenega ogleda, delavnic vezanih na trenutno razstavo, še interaktivi, ki so vezani na družinski vodnik. S slednjimi si lahko otroci na zabaven in voden način preko reševanja različnih nalog, pridobivajo nova znanja.

2 Delavnica Arheologija je kul!

Arheološko delo in znanje o Rimljanih sta združena v delavnici Arheologija je kul!.(avtorica Petra Peunik Okorn, april, 2016). Na delavnici otroci 2. in 3. triade osnovne šole ter srednješolci spoznavajo delo arheologa, ki izkopava rimske grobove. Delavnica je razdeljena na tri dele. V uvodu se s pomočjo slikovnega gradiva pogovarjamo in skupaj razmišljamo o načinu arheološkega pridobivanja informacij o preteklosti. Celoten program se odvija na urejenem arheološkem parku, kjer so rimske ostaline dobro vidne. Na samem začetku se pogovorimo o časovnem okviru ter o širšem prostoru rimskega imperija. Postopoma pridemo do ugotovitve, da je bil prostor, kjer je danes območje Slovenije, ravno tako priključen imperiju. Poleg Celeje, Petovija, Atransa, Nauporta, Neviodunuma je obstajalo tudi mesto Emona.

Mesto Emona je bilo manjše mesto na območju današnje Ljubljane. Ko govorimo o ostankih mesta Emone, ki je bilo ustanovljeno leta 14–15 n. št., ugotovimo, da so ostaline, ki so jih arheologi tukaj odkrili stari več kot 2000 let. S tem se dotaknemo problema arheološke kulturne dediščine in kako je potrebno ravnati z njo. Ravno tako omenimo, da je to last nas vseh in ne samo posameznika.

Skupaj nato ugotovimo na kakšen način arheologi sploh pridejo od podatka, kje so arheološke ostaline. Ko je začrtano področje izkopavanj, se prične terensko delo. Na teren pridejo večji stroji (bagri, kamijoni), ki odkopajo zgornjo plast terena in odvozijo material v katerem ni ostankov človeške aktivnosti. Da si otroci lažje predstavljajo, uporabimo shemo torte, ki ji sledijo plasti biskvita, češnjeve kreme, biskvita, čokoladne kreme, biskvita, smetane in na koncu še jagod. Ker otroci vedo, da je bila spodnja plast v torti položena najprej, je tudi najstarejša. Ravno tako je plast jagod, ki krasijo torto, položena zadnja in je v primeru, če bi torto razstavili po plasteh, plast jagod najmlajša. Enako poteka tudi nalaganje plasti skozi stoletja in zgornja plast je ponavadi, ti. ruša, ki nastala zadnja. Z odstranjevanjem plasti, lahko sledimo dogajanju na določenem območju skozi pretekla obdobja. Ko arheologi naletijo na antropogene ostaline, pa se delo nadaljuje z manjšimi orodji (samokolnice, lopate, motike, krampi itd.). V primeru ko uporabimo strokovne izraze, jih vedno tudi obrazložimo tako, da vprašamo, če kdo ve kaj pomeni beseda (npr. antropogene) in potem skupaj obrazložimo neznano besedo. Ostanke kot so zidovi natančno dokumentiramo, torej poudarimo, da je arheolog tudi natančen. Dokumentiranje poteka tako, da ostanke fotografiramo, postavimo na zemljevid, skiciramo in opišemo. Na tem delu omenimo, da je dokumentacija pomembna, saj bomo kasneje te podatke, ki jih vidimo ob izkopavanju uničili ali prekrili in s tem izgubili. Preko pogovora ugotovimo, da so grobovi precej izpovedni, saj so Rimljani pokojnemu ob pokopu prilagali pridatke kot so oljenke, novce, posodje, nakit, steklene čaše in balzamarije, meče itd. Na tem mestu obrazložimo način antičnega pokopavanja (skeletni grobovi, žarni grobovi). Da si otroci lažje predstavljajo razlike, temo aktualiziramo in s tem primerjamo podobnosti in razlike. Drug del delavnice je otrokom seveda najbolj zanimiv, saj za en dan postanejo arheologi. V dveh zabojnikih sta dva pokopa moškega in ženske (žarni in skeletni pokop). Vsaka skupina izkopava svoj grob. Pri tem uporabljajo manjše orodje, saj so meje groba dobro vidne. Na tem mestu se pogovorimo tudi o predmetih, ki jih otroci odkrivajo tekom izkopavanj. Otroci se naučijo kako je etično ravnati s premeti, saj niso originalni, namreč

originali so krhki, ravno tako se s pravimi kostmi ne igramo. Otroci se lahko na tak način dotikajo vsega, kar odkrijejo. S tem spoznavajo rimske predmete, ki si jih na tak način bolj zapolnijo. Ko sta grobova izkopana, je na vrsti tretji del delavnice, kjer otroci vse kar so odkrili natančno dokumentirajo. Vsak dobi poseben arheološki dnevnik, kjer opiše lokacijo najdišča, datum, vreme, materiale, predmete, opravi tudi meritve, datacijo groba, spol pokojnega. Do vseh spoznanj pridejo otroci sami s pomočjo stimulativnih vprašanj.

3 Zaključek

Po vsaki zaključeni delavnici tako otroke kot tudi učitelje ali vzgojitelje povprašamo za mnenje. Z otroki vzpostavimo interakcijo po vsaki delavnici. Povprašamo jih kaj vse so si zapolnili, kako jim je bilo všeč, če bi še to počeli itd. Ravno tako spremljevalcem, ki skupino pripeljejo, razdelimo ankete, ki jih sami izpolnijo na koncu delavnice. S tem želimo še izboljšati sodelovanje in izpopolniti delavnice na otrokom zanimiv pa vendar poučen način. Otrokom je potrebno omogočiti dotikanje predmetov, razmišljanje s svojo glavo, saj se le na ta način počutijo vključene. S tem ko stvari tudi aktualiziramo in jih spodbujamo k kritičnemu razmišljanju se zavedajo odgovornosti do ohranjanja kulturne dediščine. Kar jim je že znano je potrebno nadgraditi, saj jih na tak način pritegnemo. Ker so otroci med seboj različni (od avditivnih, kinestetičnih, vizualnih tipov), je naša naloga, da pritegnemo vse učne tipe. Zagotoviti moramo, da razlago sistematično povezujemo in oblikujemo v zgodbo, ki odgovarja avditivnemu tipu. Kinestetičnemu tipu učencev je potrebno nuditi možnost dotikanja. Za vizualni tip je potrebno uporabljati slikovno gradivo in jim na nazoren način risati sliko celotnega okvira obravnavane teme. Pri obravnavanju tipov ne smemo pozabiti, da je v večini primerov najlažje zadovoljiti potrebam avditivnega tipa, vendar so ti procentualno najmanj zastopani. Če se vrnemo k zgornji misli, »*Biti pomeni, da si nekoč bil*.«, mislim, da je potrebno otroke že od malih nog spodbujati k ohranjanju kulturne dediščine. Vendar bomo to dosegli, ko jim ne bo tuja in se bodo počutili aktivni del nje. Potrebno je idejo muzeja, ki je še vedno precej zastarel v načinu podajanja znanja, približati ljudem. Elitistični pristop in ne vključevanje posameznika, nikakor ne bo zadovoljil potrebam družbe, ki bo na tak način izgubljala vrednote.

4 Viri in literatura

1. *INTEGRACIJA medkulturne evrope: muzeji kot družbene arene.* Ljubljana: Muzej novejše zgodovine Slovenije. 2016.
2. MIKUŽ, M. *Pogledi na muzeje v dobi globalizacije.* Ljubljana: ISH - Fakulteta za podiplomski humanistični študij: Muzej novejše zgodovine Slovenije. 2003.
3. PERKO, V. *Muzeologija in arheologija za javnost: muzej Krasa.* Ljubljana: Kinetik, zavod za razvijanje vizualne kulture. 2014.

Šolski center Celje

Srednja šola za kemijo, elektrotehniko in računalništvo

Tjaša Verdev

VZGOJA – PREPREČEVANJE NASILJA MED MLADOSTNIKI

EDUCATION – PREVENTING VIOLENCE AMONG PEERS

Povzetek

Nasilje med vrstniki v šoli bo vedno prisotno, tako učitelji kot vodstvo si moramo to priznati in se v čim večji meri truditi, da ga odpravimo. Medvrstniško nasilje je torej agresivno vedenje, ki ga lahko izvaja posameznik ali skupina posameznikov nad enim dijakom. Poznamo več vrst nasilja, in sicer fizično nasilje, odnosno nasilje, verbalno nasilje ter spletno nasilje. Naloga vodstva je, da učitelje pošilja na izobraževanja z omenjeno tematiko, saj je le-to dobra pot do uspeha. Srednja šola za kemijo, elektrotehniko in računalništvo se je vključila v projekt ICARO, katerega glavni namen je prepoznavanje in uspešno preprečevanje nasilja med vrstniki. Na enotedenskem izobraževanju sem spoznala nove metode in zanimive delavnice, s katerimi lahko pomagam tako dijakom, ki kažejo znake nasilja, kot tistim, nad katerimi se nasilje izvaja.

Ključne besede: nasilje, medvrstniško nasilje, metode reševanja medvrstniškega nasilja

Abstract

Violence among peers will certainly be more and more present among teenagers therefore it is important for both the teachers and the school management to recognize and try as hard as possible to do away with it. Peer violence is aggressive behaviour carried out either by an individual or a group of individuals against a single student. We are familiar with several types of peer violence, namely physical violence, relationship violence, verbal violence and online violence. The task of the school management is to enable the teachers to take part in different educational courses about peer violence, for this is probably one of the best ways to successfully deal with it. Secondary School of Chemistry, Electrical Engineering and Computer Engineering is taking part in the ICARO project, the main goal of which is noticing and successfully preventing peer violence. Taking part in one-week seminar I got to know some new methods and interesting workshops which will enable me to help the students who show violent behaviour as well as the victims of such violence.

Key words: violence, peer violence, peer violence prevention methods

1 Medvrstniško nasilje v šoli

1.1 Opredelitev medvrstniškega nasilja

Učiteljeva vloga v šoli ni samo da izobražuje, ampak tudi vzgaja. Učitelji se vse pogosteje srečujemo z učenci, ki se v določenih lastnostih razlikujejo od večine drugih, velikokrat se uporablja poimenovanje učenci s posebnim potrebami. Drago Žagar (2012) omenjene učence razdeli v naslednje skupine:

a) učenci z zaostankom v duševnem razvoju;
b) učenci s specifičnimi učnimi težavami;
c) učenci s čustvenimi in/ali vedenjskimi motnjami;
d) učenci z motnjami avtističnega spektra;
e) učenci s komunikacijskimi motnjami;
f) učenci z ADHD;
g) učenci s prizadetim sluhom in vidom;
h) telesno prizadeti učenci;
i) dolgotrajno bolni učenci;
j) nadarjeni učenci.

V preteklih letih poučevanja sem se srečala z veliko učenci s čustvenimi in/ali vedenjskimi motnjami, zato se bom v prispevku posvetila le-tem oziroma učencem, ki s svojim vedenjem odstopajo od tistega, kar naj bi bilo družbeno sprejemljivo – predvsem učencem, ki izvajajo nasilje nad drugimi učenci. Zaradi vključitve v mednarodni projekt ICARO, katerega tema je preprečevanje nasilja med mladostniki, sem spoznala različne metode, kako najprej prepoznati nasilje med mladostniki v šoli in kako ga uspešno preprečevati.

Sonja Pečjak je medvrstniško nasilje opredelila kot »agresivno vedenje, ki je namerno in vključuje neravnovesje moči. Pogosto se nasilje dogaja stalno. Medvrstniško nasilje ima naslednje skupne elemente:

a) je tisto nasilje, ki je ponavljajoče in se dogaja dlje časa;
b) ima namen škoditi drugemu;
c) ima različne pojavne oblike;
d) vključuje neravnovesje moči med žrtvijo in napadalcem;
e) je pogosto skrito avtoriteti v šoli;

f) nasilneži ne pričakujejo, da bodo razkriti in da bodo trpeli posledice za svoja dejanja;
g) nasilneže je pogosto strah nasilnih dejanj drugih;
h) za žrtve ima tako nasilje fizične in psihične posledice;
i) nasilje deluje kot grožnja ne samo za žrtev, pač pa tudi na tiste, ki so priče temu nasilju, torej na opazovalce.« (Pečjak, 2014: 9)

Sonja Pečjak (2014) je mnenja, da nasilje lahko izvaja posameznik (nasilnež) ali skupina. Na podlagi Bergerjeve kategorizacije, ki jo tudi omenja v svoji knjigi, poznamo več vrst medvrstniškega nasilja, kot so fizično nasilje, odnosno nasilje (manipuliranje z osebnimi odnosi), verbalno nasilje in spletno nasilje.

1.2 Zakoni, ki obravnavajo vrstniško nasilje

a) Pravilnik o šolskem redu v srednjih šolah

V Pravilniku v šolskem redu v srednjih šolah je zapisano, da je v šoli prepovedano psihično in fizično nasilje, slednje velja tudi za eno izmed najtežjih kršitev. Ukrepi za takšno kršitev so lahko alternativni ali pa vzgojni. Alternativni ukrepi so pobotanje oziroma poravnava, poprava škodljivih posledic ravnanja, opravljanje dobrih del ali premestitev v drug oddelek istega izobraževalnega programa. Vzgojni ukrepi pa so opomin, ukor razrednika, ukor oddelčnega učiteljskega zbora, ukor učiteljskega zbora, pogojna izključitev in izključitev. Če ugotovimo, da dijak ogroža življenje ali zdravje drugih dijakov, se mu lahko začasno prepove prisotnost pri uri pouka oziroma pouku določenega dne. Postopek ugotavljanja kršitve se uvede in vodi v šoli, v katero je dijak vpisan v času storjene kršitve. Za uvedbo in vodenje postopka ugotavljanja kršitve je pristojen razrednik, za uvedbo in vodenje postopka ugotavljanja kršitve, za katero je predvidena pogojna izključitev ali izključitev, je pristojen ravnatelj. Z uvedbo postopka je potrebno začeti v šolskem letu, v katerem je bila kršitev storjena, najkasneje v tridesetih dneh od dneva, ko se je izvedelo za kršitev in dijaka, ki je kršitev storil. V primeru najtežje kršitve, ki bi imela za posledico izključitev, se postopek lahko uvede in vodi kadarkoli v času izobraževanja dijaka. Pred ukrepanjem razrednik opravi razgovor z dijakom, na željo dijaka pa se razgovor opravi z ravnateljem. Če dijak pred ukrepanjem uveljavlja pravico do zagovora, se zagovor, ob prisotnosti razrednika in staršev, opravi pred ravnateljem. Če s starši ni bilo mogoče vzpostaviti stika ali če so prisotnost odklonili, ravnatelj lahko opravi zagovor dijaka

brez prisotnosti staršev. V tem primeru lahko, na predlog dijaka, zagovoru prisostvuje strokovni delavec.

b) Neposredne ureditve vrstniškega nasilja ni, zato pa se to išče med ureditvijo, ki zajema mladostnike. Med drugimi so to Konvencija o otrokovih pravicah, Zakon o kazenskem postopku, Kazenski zakonik, Zakon o prekrških, Splošna deklaracija človekovih pravic, Konvencija Združenih narodov o otrokovih pravicah, Evropska socialna listina, Zakon o gimnazijah, Zakon o poklicnem in strokovnem izobraževanju.

Špela Gričnik (2016) v svoji diplomski nalogi zapiše, da imajo šole nično stopnjo tolerance do pojava nasilja, kar pomeni, da se na pojav nasilja odzovejo vsakič in s tem sporočijo, da nasilja ne odobravajo v nobeni obliki. Mojca Pušnik (1999) pojasnjuje, da je_učiteljeva vloga zelo pomembna, ko gre za preprečevanje nasilja, saj vključuje delo s posameznimi učenci in s skupino učencev. Od razrednika se zahteva, da zaznava potrebe v skupini in zna izbrati ter uporabiti različne načine in metode dela, s katerimi poskuša vplivati na razvoj dobrih odnosov. Najpomembnejšo vlogo v šoli ima ravnatelj in vodstvo, saj si mora v prvi točki priznati, da je nasilje na šoli prisotno, to je pogoj, da pride do nadaljnjega koraka za ukrepanje. Naslednji korak pa je usmeritev kolektiva k izobraževanju o tej problematiki in posledičnim ukrepom.

2 Reševanje medvrstniškega nasilja v šoli

Srednja šola za kemijo, elektrotehniko in računalništvo se je vključila v projekt ICARO, katerega glavni namen je uspešno preprečevanje medvrstniškega nasilja. V okviru omenjenega projekta sem se udeležila enotedenskega izobraževanja, na katerem smo spoznali različne metode in delavnice, kako se spopadati z dijaki, ki so nasilni.

Podučili so nas, da je zelo pomembna učenčeva samopodoba, saj je to nekaj, kar lahko ponudi ostalim. Učenec se vedno zgleduje po nekom, zgradi si samopodobo in potem ocenjuje samega sebe, kaj vidi v primerjavi z drugimi in kakšne so reakcije drugih proti njemu; da ima rad sebe in druge prihaja iz pozitivne izkušnje v življenju ter ljubezni. Ko učenec ne dosega tistega, kar misli, da pričakujemo od njega, lahko izgubi spoštovanje do samega sebe. Za učenca je zelo pomemben občutek samozavesti, občutek, da je ljubljen, da je vreden pozornosti in da je koristen. Prav tako je pomembno, da ima občutek, da ga spoštujemo.

Prikazali so nam tudi primer, kako se pogovoriti z učencem s čustvenimi in/ali vedenjskimi motnjami in ugotoviti, kje je izvor njegovih težav.

a) Najpomembnejše je, da sprejmemo učenčevo počutje/čustvo in se ne oziramo na njegovo obnašanje.
b) Pomembno je, da njegovega počutja ne spreminjamo – če je učenec jezen, naj tako tudi ostane.
c) Učenca natančno poslušamo in ga ne prekinjamo.
d) Učenec naj čustva, ki jih občuti, našteje.
e) Učencu dovolimo »pobeg v domišljijski svet« – če je učenec jezen, kaj bi v svoji domišljiji naredil s to jezo.
f) Na podlagi »pobega v domišljijski svet« se učenec sooči s posledicami.
g) Učencu ne dajemo nasvetov, saj s tem, ko mu naštevamo rešitve, menimo, da rešitve sam ni zmožen najti. Moramo se zavedati, da nekaj, kar je dobro za nas, ni nujno dobro za njih.
h) Ga ne krivimo in ga ne obtožujemo, predvsem ne ukazujemo in ne moraliziramo.
i) Izogibamo se komentarjem, ki kažejo na njegova prejšnja »slaba« dejanja, npr. pohvalimo nekoga, da ima lepo urejen zvezek – lepo napisano, vse si odgovoril, vse zapisal; ga pohvalimo, da je to naredil in ne da se obnašamo ironično ali zbadljivo – »O, si pa le naredil.« (ne spominjamo ga na prejšnja slaba dejanja).
j) Kot učitelji se trudimo, da učenci sprejmejo samega sebe in se znajdejo v vsakdanjih situacijah.

2.1 Primeri delavnic

Skozi celotno šolsko leto sem z učenci v razredu enkrat tedensko izvajala različne delavnice, ki so bile namenjene prepoznavanju nasilja in kako ga uspešno prepoznati ter se z njim tudi soočiti. V nadaljevanju je opisanih nekaj delavnic, ki jih lahko učitelj izvaja med razrednimi urami ali med poukom ter tako bolje spozna svoje učence in jih hkrati vzgaja, kako se spopasti, če nasilje opazijo ali če se nad njimi izvaja nasilje. Teme delavnic, ki so zapisane spodaj, smo izvajali na treningu ali pa so zapisane v priročniku, ki ga pripravljamo v okviru projekta ICARO. Teme so bile naslednje:

a) Kaj je nasilje?
b) Kako kaznovati nasilneža?

c) Samopodoba
d) Strah – moja »pošast«
e) Reševanje konfliktnih situacij
f) Mnenje drugih o nas
g) Moja esenca

DELAVNICA 1: Kaj je nasilje?

Delavnica je namenjena pogovoru z učenci o tem, kaj je nasilje, kako ga vidijo oni in kako bi ga definirali. Učenci imajo zelo realen pogled na to, kaj je nasilje – takoj so izpostavili, da gre za agresivno vedenje enega ali več posameznikov in da poznamo različne vrste nasilja, kot so fizično, psihično, verbalno in spletno nasilje. Vsak posameznik je tudi utemeljil, katero nasilje se mu zdi najhujše.

DELAVNICA 2: Kako kaznovati nasilneža?

Na drugi delavnic pa smo razmišljali, kako bi morali biti kaznovani tisti, ki so nasilni – učenci so bili mnenja, da bi morali biti nasilneži kaznovani z vzgojnim in/ali alternativnim ukrepom, nekaj jih je izpostavilo, da bi morali nasilnega učenca izključiti za dlje časa.

DELAVNICA 3: Samopodoba

Veliko smo govorili tudi o pomembnosti samopodobe, torej o pomembnosti doživljanja samega sebe. Darja Kobal Grum (2000) samopodobo definira kot celoto predstav, stališč, potez, lastnosti in mnenj, ki jih pripisujemo samemu sebi. Samopodoba se postopno oblikuje že od otroštva dalje in se spreminja ter razvija celotno življenje.

Učenci so se razdelili v pare in začeli drug drugemu pripovedovati o sebi in svojem življenju. Pri tej nalogi so bili časovno omejeni, najprej so imeli za predstavitev 3 minute, nato 2 minuti in na koncu še 30 sekund. Tako so začeli razmišljati, kako je težko v tako hitrem času drugemu predstaviti sebe in svoje življenje.

DELAVNICA 4: Strah – moja »pošast«

Strah je čustvo, ki nam je vrojeno, in je hkrati sposobnost prepoznavanja nevarnosti, sami se potem odločimo, ali se bomo z nevarnostjo soočili ali pred njo pobegnili. Delavnica je namenjena temu, da se učenci v paru pogovorijo, kaj je njihov trenutni strah ali strah na splošno in spoznajo, da se vsak izmed nas sooča z njim. Prav tako je pomembno, da o tem spregovorijo, saj so tako bližje rešitvi ali pa jim sogovornik pomaga najti pravo pot.

DELAVNICA 5: Reševanje konfliktnih situacij

Ljudje se vsakodnevno srečujemo in znajdemo v različnih konfliktnih situacijah, ali v službi, šoli ali doma, zato smo se z učenci najprej pogovarjali o tem, kaj je konflikt, kako do konflikta pride in kako ga najuspešneje rešiti. Učence sem postavila v različne konfliktne situacije in jim pri reševanju le-teh, če je bilo seveda potrebno, pomagala. Konfliktne situacije so bile realne, nekaj sem si jih izmislila jaz, nekaj pa učenci, in sicer:

a) prepir med staršem in učencem zaradi učenja;
b) prepir med učencem in učiteljem zaradi zamujanja k pouku;
c) prepir med učencem in učiteljem zaradi uporabe mobitela med poukom;
d) prepir med učencema zaradi objave slike na socialnih omrežjih;
e) prepir med učencema zaradi obrekovanja.

Učenci so se v vloge zelo vživeli. Delavnica je namenjena temu, da se učenci znajdejo v različnih konfliktnih situacijah in problem najuspešneje rešijo z besedami. Prav tako pa je pomembno, da ostali opazujejo, kako se udeleženca obnašata in da ugotovijo, ali se tako, kot se udeleženca obnašata, tudi počutita ter seveda, da včasih odreagiramo čisto drugače, kot se v resnici počutimo. Delavnica lahko postane še zanimivejša, če namesto besed uporabimo številke.

DELAVNICA 6: Mnenje drugih o nas

Z učenci smo se pogovarjali o pomembnosti medosebnih odnosov in o pozitivnih stvareh, ki jih vidimo pri posameznikih. Z delavnico sem želela izpostaviti dejstvo, da je zelo pomembno, da pri drugih iščemo pozitivne lastnosti in se ne osredotočamo na negativne.

Učenci so se postavili v krog in na hrbet sem jim nalepila bel list papirja, na katerega je potem vsak zapisal vsaj eno pozitivno lastnost posameznika. Ko smo končali, sem liste pobrala in na glas prebrala, katere pozitivne lastnosti so vrstniki zapisali in skupaj smo ugotavljali, za koga so lastnosti značilne. Ob koncu so učenci povedali, da je lepo slišati dobre lastnosti o sebi. Če želimo, lahko aktivnost nadgradim tako, da učenci zapišejo tudi po eno negativno lastnost.

DELAVNICA 7: Moja esenca

Ena izmed zanimivejših aktivnosti, ki sem jih spoznala na treningu v Španiji, je bilo ustvarjanje s plastelinom. Udeleženci smo razmišljali o naši esenci in jo nato poskušali prikazati s plastelinom. To aktivnost sem izvedla tudi z učenci. Svetovala sem jim, naj razmišljajo, kako se počutijo v danem trenutku in to prikažejo z izdelkom iz plastelina.

3 Zaključek

Učencem vedno pravim, da jim znanja nihče nikoli ne more vzeti. Sem mnenja, da se moramo učitelji v čim večji meri izobraževati, saj se vsako leto srečujemo z različnimi dijaki in različnimi situacijami. Z znanjem, ki ga pridobimo, moramo vzgajati učence, da so samostojni in da znajo jasno argumentirati svoje mnenje.

Delavnice, ki sem jih izvajala skozi celotno šolsko leto, so se pokazale za več kot uspešne. Preko delavnic sem še bolje spoznala svoje učence ter jih hkrati naučila nekaj novega in po mojem mnenju zelo koristnega. Medvrstniško nasilje, ne glede na vrsto, se bo v šoli vedno pojavljalo in učitelji smo tisti, poleg vodstva, ki ga moramo znati še pravi čas zaustaviti. Z delavnicami sem učencem pokazala, kako pomembna je njihova samopodoba, kako je pomembno, da se vedno osredotočamo na pozitivne lastnosti drugih in smo s tem boljši ljudje, da ima vsak izmed nas različne strahove, s katerimi se borimo vsak dan in seveda tudi, kako odreagirati v konfliktnih situacijah ter se zoperstaviti nasilnežem. Pomembno je, da učenci vedo, da se lahko vedno obrnejo na nas, kadar potrebujejo pomoč.

Delavnice bom izvajala še naprej, tako v matičnem razredu kot v drugih, saj se mi zdi zelo pomembno, da se učenci med seboj dobro spoznajo in znajo zoperstaviti nasilnežem. V čim večji meri se bom poskušala udeležiti seminarjev na temo medvrstniškega nasilja.

Tako kot se je Cankarjev Jerman v literarnem delu *Hlapci* trudil, da ni popolnoma podlegel novi avtoriteti oziroma spremembi, je pomembno, da učitelji ostanemo avtonomne osebe, ki znajo razmišljati s svojo glavo. Zaradi pomanjkanja vrednot v današnji kapitalistično in potrošniško usmerjeni družbi je vzgoja še kako pomembna. Poskrbeti moramo, poleg staršev seveda, da naše učence vzgojimo v čim boljše posameznike oziroma državljane in ne v »cankarjanske hlapce«.

4 Viri in literatura

1. GRIČNIK, Š. *Bullying v srednji šoli*: diplomska naloga. Maribor: Pravna fakulteta. 2016.
2. *ICARO manual*: priročnik z delavnicami. [v izdelavi]
3. KOBAL Grum, D. *Temeljni vidiki samopodobe*. Ljubljana: Pedagoški inštitut. 2000.
4. PEČJAK, S. *Medvrstniško nasilje v šoli*. Ljubljana: Filozofska fakulteta. 2014.

5. *PRAVILNIK o šolskem redu v srednjih šolah*. [Online]. PisRS: Pravno informacijski sitem. [Citirano 31. jul. 2018]. Dostopno na spletnem naslovu: http://pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=PRAV10047.
6. PUŠNIK, M. *Vrstniško nasilje v šolah*. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo. 1999.
7. PROJECT ICARO. *Zapiski z izobraževanja v Španiji*. 2018. [Izobraževanje je vodil Diego Marin].
8. ŽAGAR, D. *Drugačni učenci*. Ljubljana: Filozofska fakulteta. 2012.

Osnovna šola Lava Celje

Jasmina Vidmar

VZGOJA ZA ZDRAVJE

EDUCATION IN HEALTH

Povzetek

Da je rojen pod srečno zvezdo vsak, ki je zdrav, dandanes še kako drži. Zavedati se moramo, da je zdravje ena izmed temeljnih človekovih pravic in tudi pomembna vrednota. Hkrati pa se je potrebno zavedati, da je skrb za zdravje tudi dolžnost, da se posameznika dovolj informira o tveganjih za zdravje in o vedenjih, ki pozitivno vplivajo na zdravje. Naša življenja že od rojstva obdajajo različna tveganja, katerim lahko posameznik podleže bolj ali manj in temu so otroci še bolj podvrženi. Zato je vzgoja o zdravju in za zdravje nepogrešljivi del učnega načrta v osnovnih šolah, predvsem pa doseganje znanja povezanega z boleznimi. Otroci in mladostniki so pri komuniciranju zelo zahtevni, zato si je za njihovo pozornost potrebno še toliko bolj prizadevati, še posebej je to pomembnejše, če je tematika, kot je zdravje in skrb zanj, življenjskega pomena. Naši šoli je zdravje posameznika, učencev in zaposlenih, več kot pomembna, zato načrtno gradimo in razvijamo vsebine za razvoj in ohranjanje zdravja.

Ključne besede: zdravje, vzgoja za zdravje, osnovna šola

Abstract

Every healthy human being leads a charmed life and nowadays this statement sticks for sure. One has to be aware of the fact that health is one of the fundamental human rights and also an important value. At the same time, one should be conscious of the fact that concerning about health is also a duty and an individual should be informed adequately about the risk regarding health and about the behaviours which affect health positively. Our lives have been surrounded by diverse risks since our birth. These risks can be more or less subject to the individual and children are even more liable to them. Therefore, education about health and in health is an indispensable part of the curriculum in primary schools and above all the attainment of knowledge related to diseases. Children and adolescents are very demanding in communicating, so their attention needs to be even more sought after, especially if the subject of a conversation about health and its caring is of vital importance. In our school the health of an individual, pupils, and employees is more than important, so we are planning and developing contents for development and preservation of health.

Key words: health, education in health, primary school

1 Vrednota zdravja – načrt dela

Zdravje je še vedno ena najpomembnejših vrednot današnjega časa, pa vendar je čutiti, da letemu posvečamo še vedno premalo pozornosti. Vse dokler ne zbolimo, večkrat pozabljamo na skrb za zdravje in kaj hitro po ozdravitvi pozabimo na zdrave navade. Zato je pomembno, da že otrokom privzgajamo zdrave navade, izvajamo dejavnosti, ki spodbujajo zdravje, predvsem pa razvijamo metode in pristope dela, ki v vedenju otrok ostajajo dolgoročno.

V učnih načrtih osnovne šole so pri različnih predmetih vključene tematike zdravja, ki jih je zakonsko potrebno izvajati. Vendar smo se na naši šoli odločili, da dejavnosti zdravja na vseh ravneh postopoma in načrtno uvedemo v pouk in vsakodneven dejavnosti izven pouka.

Sprva smo izdelali **celostni pristop/načrt šole**: na kakšen način bomo promovirali zdravje, si zadali cilje, ki jih bomo uresničevali, vključili dejavnosti v vzgojni načrt, oblikovali tim za načrtovanje dejavnosti in določili vodjo tima, ki nadzoruje vso organizacijo. Leta 2012 smo se vključili v nacionalni projekt mreže Zdravih šol, ki nam je pri razvoju naših dejavnosti in organizaciji v oporo. V veliko oporo so nam cilji zdrave šole, za katere se trudimo, da jih vsakoletno uresničujemo:

1. *Aktivno bomo podpirali pozitivno samopodobo vseh učencev s tem, da bomo pokazali, da lahko prav vsak prispeva k življenju v šoli.*
2. *Skrbeli bomo za vsestranski razvoj dobrih medsebojnih odnosov med učitelji in učenci, učitelji med seboj ter med učenci.*
3. *Potrudili se bomo, da bodo socialni cilji šole postali jasni učiteljem, učencem in staršem.*
4. *Vse učence bomo spodbujali k različnim dejavnostim tako, da bodo oblikovali raznovrstne pobude.*
5. *Izkoristili bomo vsako možnost za izboljšanje šolskega okolja.*
6. *Skrbeli bomo za razvoj dobrih povezav med šolo, domom in skupnostjo.*
7. *Skrbeli bomo za razvoj povezav med osnovno in srednjo šolo zaradi priprave skladnega učnega načrta zdravstvene vzgoje.*
8. *Aktivno bomo podprli zdravje in blaginjo svojih učiteljev.*
9. *Upoštevali bomo dejstvo, da so učitelji in šolsko osebje zgled za zdravo obnašanje.*
10. *Upoštevali bomo komplementarno vlogo, ki jo ima šolska prehrana pri učnem načrtu zdravstvene vzgoje.*

11. *Sodelovali bomo s specializiranimi službami v skupnosti, ki nam lahko svetujejo in pomagajo pri zdravstveni vzgoji.*
12. *Vzpostavili bomo poglobljen odnos s šolsko zdravstveno in zobozdravstveno službo, da nas bo dejavno podprla pri učnem načrtu zdravstvene vzgoje.* [1]

Sistematično smo pregledali **učne načrte**, kakšne vsebine zdravja vsebujejo načrti, in sicer po razredih, predmetih in nazadnje še po vertikali. Vsak učitelj in po aktivih smo določili oblike in metode dela pri odkrivanju novih vsebin. [2]

Najpomembnejše so bile **dejavnosti izven pouka, t.i. skriti učni načrt**, ki vsebuje prehrano učencev, medsebojne odnose, duševno zdravje, dobro počutje v šolskem prostoru, … In nenazadnje zelo pomembno sodelovanje v prvi vrsti s starši, lokalno skupnostjo, zdravstvenimi ustanovami, drugimi šolami in ustanovami, ki so povezane s promocijo zdravja.

Tako je nastal načrt dela in promocije zdravja, ki ga vsako leto dopolnjujemo, določimo glavno temo, rdečo nit pri izvajanju letnih dejavnosti. Naša najpomembnejša vrednota, zdravje, tako dobi smisel in se udejanja skozi različne generacije v šolskem prostoru in v bližnji in daljni okolici.

1.1 Vključevanje vsebin v vzgojno-izobraževalno delo

Kot vedno so mladi najbolj zahtevna publika, zato je načrtovanje dela z njimi še posebej pomembno, predvsem pa izvajanje načrtovanih dejavnosti v določeni skupini. Pri tem so nam pomembne ali v pomoč smernice za komuniciranje zdravja mladim:

1. Na začetku napovejte temo in jo problematizirajte.
2. Definirajte cilj in namen delavnice ali predavanja.
3. Odzivajte se na konkretno skupino oz. posameznike.
4. Načrtujte sporočilo tako, da posamezniku pomagate opredeliti njegov problem in mu zanj ponudite možno rešitev.
5. Razlagajte, navajajte primere, koristi in ne zapovedujte.
6. Uporabljajte primere iz mladostnikovega življenja.
7. Pozabite na pokroviteljsko držo, med mladimi iščite partnerje.
8. Preučite komunikacijski kontekst, v katerega vnašate svoje sporočilo.

9. Komunicirajte o konkretnih zadevah, ki imajo kratkoročne, takojšnje učinke namesto dolgoročnih.
10. Zmotno je misliti, da je bolje komunicirati nekaj kot nič; včasih lahko s komuniciranjem naredimo več škode kot koristi.
11. Ocenite uspešnost svojih dejavnosti. [3]

Izvajamo različne dejavnosti, s katerimi se odzivamo na probleme v zvezi z zdravjem otrok in mladostnikov, zaposlenih in staršev ter okolice. Izvajamo različne programe za promocijo zdravja na telesnem, duševnem in socialnem področju. Vključili smo že naslednja pomembna področja:

- gibanje,
- duševno zdravje,
- zdrava prehrana,
- medgeneracijsko sodelovanje,
- medsebojni odnosi,
- vrednote.

Pomembne so nam vse dejavnosti, ki lahko izboljšujejo življenje in delo na šoli. V okviru izvajanja vsebin zdravja pa že tradicionalno vsako leto izvajamo šolski projekt TEDEN ZDRAVJA. Za izvajanje se povezujemo z Mestno občino Celje, ki določi glavno nit Dneva zdravja. V tem tednu damo na šoli še posebej velik poudarek na vsebine zdravja, se povezujemo z različnimi generacijami in utrip življenja na šoli povežemo v duhu promocije šole.

2 Dejavnosti vzgoje za zdravje

S sistematičnim uvajanjem dejavnosti vzgoje za zdravje in projekta Zdrava šola smo na šoli uvedli in izvajali precej dejavnosti, ki so postale dela našega vsakdana. Vse dejavnosti vedno tudi ob koncu izvajanja ali šolskega leta evalviramo in poiščemo dobre rezultate, ki jih nadgradimo in peljemo dalje. Kar se ne izkaže za najboljše spremenimo, poskusimo izvajati drugače, z drugačnimi metodami.

2.1 Gibanje

Velik poudarek pri vseh vsebinah je ravno na gibanju. Večina dejavnosti povežemo z različnimi gibalnimi dejavnostmi, sistematično smo to začeli z letošnjim šolskim letom uvajati v pouk. Poleg različnih popoldanskih šolskih gibalnih dejavnosti – odbojka, košarka, nogomet, ples, joga za najmlajše, pohodništvo – smo veliko gibanja celostno vnesli tudi v pouk. Metode in oblike dela pri pouku prilagajmo gibalnim dejavnostim, tako razvijamo in uvajamo učenje skozi igro. Tudi v popoldanskem času, v podaljšanem bivanju, se izvaja precej gibalnih dejavnosti, ki so usmerjene ali proste po želji otrok. Šola se je vključila v mednarodni projekt FIT Slovenija, kjer s FIT pedagogiko otroci pridobijo pozitiven odnos do rednega gibanja, bolje razvijajo kognitivne, motorične in funkcionalne sposobnosti. Cilj vseh naših prizadevanj je, da za otroke gibanje postane potreba in ne obveznost.

V različne gibalne dejavnosti vključujemo tudi zaposlene, starše in lokalno skupnost. V ta namen organiziramo različna srečanja in dejavnosti, npr.:

- medgeneracijska telovadba,
- »team building« konference v naravi za zaposlene,
- »PEŠBUS«, otroke spodbujamo hoditi v šolo peš,
- skupna jutranja telovadba za vse učence,
- tradicionalni medgeneracijski pohod po Srčni poti,
- minute za zdravje med poukom,
- test telesne pripravljenosti in test hoje za zaposlene, …

Slika 1: Fit pedagogika z Barbaro Konda

(Vir: arhiv OŠ Lava)

Slika 2: Medgeneracijski pohod

(Vir: arhiv OŠ Lava)

Slika 3: Team building« v naravi

(Vir: arhiv OŠ Lava)

Slika 4: Skupna jutranja telovadba

(Vir: arhiv OŠ Lava)

2.2 Duševno zdravje, medsebojni odnosi, vrednote

Duševno zdravje je neločljiv del celotnega zdravja posameznika in ukvarjanje s pozitivnim duševnim zdravjem mladih je zelo pomembno. Na šoli nam je ključnega pomena posameznikovo notranje psihično stanje, kot so sreča, zadovoljstvo, samospoštovanje, medsebojni odnosi, saj le tako se lahko učenec razvija v pozitivnega, zdravega posameznika. V razredne ure in pouk smo vključili programa Izboljševanje duševnega zdravja [4] ter Ko učenca strese stres [5], s pomočjo katerih smo izvajali različne vaje. V delovanje šole smo vnesli tudi 8 krogov odličnosti (odgovornost, predanost, fleksibilnost, napake vodijo k uspehu, uravnoteženost, integriteta, to je to in govori z dobrim namenom) ter pozitivno disciplino, avtorja Janija Prgića. Pri pouku izvajamo različne tehnike sproščanja, pripravljamo EFT delavnice in vaje za sproščanje za zaposlene in lokalno skupnost. Vsako leto učenci naredijo koledar pozitivnih vrednot, s katerim pokažejo, da je pozitivno mišljenje pot k dobremu počutju in zdravju.

Slika 5: EFT delavnica za starše

(Vir: arhiv OŠ Lava)

Slika 6: Vaje za sproščanje

(Vir: arhiv OŠ Lava)

2.3 Zdrava prehrana

Dandanes nas obdaja nič koliko teorij o zdravi prehrani in tega se na naši šoli zelo zavedamo. Oblikovan imamo tim za prehrano, v katerega so vključeni učitelji, ravnateljica, vodja prehrane, vodja kuhinje, učenci in starši. Načrtno se vsako leto skrbi, da dobijo učenci zdrave obroke, odpravili smo sladkane izdelke in pijače in upoštevamo smernice inštituta za varovanje zdravja. V jedilnici smo v okviru Eko šole pripravili razstavo o vsebnosti sladkorja v posameznih živilih in pijačah, ki je učencem in ostalim zelo zanimiva ter seveda poučna. Izdelali smo tudi knjižico diabetičnih receptov za sladkorne bolnike. Vključeni smo v Shemo šolskega sadja in Tradicionalni slovenski zajtrk. Otroke tudi navajamo kuhanja, tako pri pouku kot pri organizaciji popoldanskih dejavnosti, pri čemer upoštevamo tudi smernice zdravega prehranjevanja. Otroci se tako igraje spoznavajo z veščinami kuhanja in vrednostjo živil ter spoznajo, kaj je zdravo in kaj manj zdravo. Pred leti smo v prehrano vključili »zeleni ponedeljek«, kar pomeni enkrat na teden brez mesa. Zavedamo se, da ni problem le zaužita hrana, temveč tudi zavržena hrana. S projektom »Hrana ni za tjavendan« poskušamo zmanjšati količino zavržene hrane pri obrokih in ozaveščati učence o recikliranju hrane.

Slika 7: Zdrava prehrana pri pouku

(Vir: arhiv OŠ Lava)

Slika 8: Sadni prigrizki

(Vir: arhiv OŠ Lava)

2.4 Teden zdravja

Strnjeno in intenzivneje se dotaknemo vsebin zdravja v šolskem projektu, ki ga je zasnoval tim za Zdravo šolo. Izvajamo ga v prvem tednu aprila, kjer obeležujemo svetovni dan zdravja (7. april) in ga zaključimo s soboto, ko se že nekaj let povezujemo z MOC, ki obeležuje svetovni dan zdravja. Vsako leto izvajamo različne dejavnosti na temo zdravja, povezujemo več področij, a osredotočimo se na glavno temo leta. Teden vedno pričnemo z »zajtrkom iz domače malhe«, ko učenci prinesejo svoj zdrav zajtrk v šolo in ga predstavijo svojim sošolcem.

Slika 9: Logotip tedna zdravja in Celje zdravo mesto

(Vir: arhiv OŠ Lava in https://moc.celje.si)

V tednu zdravja se pripravi podroben načrt dejavnosti, ki obsega:

1. DEJAVNOSTI PRI POUKU V TEDNU ZDRAVJA PO POSAMEZNIH RAZREDIH/PREDMETIH
   - vsak učitelj poda/predstavi učno snov na temo zdravja,
   - sodelovanje med razredi,
   - pomoč starejših učencev mlajšim, …
2. OSTALE SKUPNE DEJAVNOSTI
3. DAN ZDRAVJA – DELOVNA SOBOTA (zaključek).

Tabela 1: Primer urnika za ostale skupne dejavnosti v tednu zdravja iz šol. leta 2016/2017

	PON	TOR	SRE	ČET	PET
0. URA (7.30-8.00)	7.30: ZAJTRK IZ DOMAČE MALHE (PS) in obisk mlečne kraljice (vodja Ksenija Koštomaj)		PRAVLJIČNA URICA: ravnateljica 1. triadi prebere pravljico o zdravem načinu življenja		
1. URA (8.00-8.45)	8.00: ZAJTRK IZ DOMAČE MALHE (RS) (vodja Jasmina Vidmar)	Skupna jutranja telovadba na igrišču = 30 min 1.- 9. razred (vodja Igor Krstič)	ŠPORT: Športno-vzgojni karton 1.- 5. razred (vodji: Igor Krstič, Marko Kopriva)	ATLETIKA: ŠPORTNI DAN 6.- 9. razred (vodja: predstavniki razredov + športna pedagoga)	MEDGENERACIJSKI POHOD: ŠPORTNI DAN 1.- 3. razred (vodja: predstavniki razredov)
2. URA (8.50-9.35)	ATLETIKA: ŠPORTNI DAN 1.- 5. razred (vodja: predstavniki razredov + športna pedagoga)	ŠPORT: Vaje "Mali športnik" 1., 2., 3. razred (vodja Vesna Lupše) NARAVOSLOVNI DAN: Prva pomoč, varna spolnost, zdravje 8. razred (vodja: Ksenija Koštomaj)		SKUPNA TELOVADBA Z VRTCEM – 1. razred (vodji Vesna Lupše, Jasmina Vidmar)	
3. URA (9.55-10.40)					
	Skupni rekreativni odmor (pripravi PS)			Skupni rekreativni odmor (pripravi RS)	
4. URA (10.50-11.35)				Tekmovanje med štirimi ognji 4. In 5. razredi (Vodja: Krstič, Anderlič)	
5. URA (11.40-12.25)					
POPOLDAN	PROMETNA KAČA (ves teden – preštevanje, kdo pride v šolo peš, s kolesom) (vodja Jasmina Vidmar +razredniki)	Medgeneracijska telovadba: Pohod (Vodja: Jasmina Vidmar) 16.00-18.00	Izobraževalna konferenca: PRVA POMOČ	Medgeneracijska telovadba: Zumba in igre z žogo (vodji: Teja Stepišnik in Igor Krstič) 17.00-18.30	Delavnica za duševno zdravje EFT tehnika (vodja Sanja Golob) 18.00

(Vir: LDN OŠ Lava in tim za Zdravo šolo)

3 Zaključek

Pod srečno zvezdo je rojen vsak, ki je zdrav. To še kako drži. In s pomočjo različnih, pestrih dejavnosti, lahko to pri otrocih zelo razvijamo, predvsem pa jim približamo pomen vrednote zdravja za življenje. Dandanes imajo otroci veliko možnosti, na razpolago veliko dejavnosti, tako v šoli in izven šole, v katerih si lahko krepijo zdravje. V šoli se bomo zagotovo še naprej trudili razvijati koncept promocije zdravja in njenih vsebin, v katerih bodo otroci še naprej razvijali svoje potenciale. Sem pa mnenja, da bo v dejavnosti bolj sistematično potrebno vključevati tudi starše in to bo morala biti, v dobro otrok, naša pomembna naloga v prihodnje. Velikokrat se dogaja, da skrb za zdravje po šoli postane zadnja skrb, a to v smislu, da se za zdravje otrok ne naredi nič ali malo, ali pa starši vozijo otroka iz ene dejavnosti na drugo. Seveda so vsi mnenja, da je to v korist otroka. Kaj pa izgorelost in izčrpanost? Torej, še precej je področij, s katerimi bomo lahko priučili in učili izboljšanje zdravja, toda najpomembnejše je, da otroke naučimo poslušati svoje telo, da ne bodo sledili vsem trendom, ki obljubljajo neskončno zdravje, ter da jih naučimo, da ne hodijo po naši poti, temveč spoznajo svojo pravo in najbolj zdravo pot.

4 Viri in literatura

1. *CILJI zdrave šole. Slovenska mreža zdravih šol*. [Online]. [Zadnja sprememba 1. jun. 2018]. [Citirano 12. avg. 2018; 9.26]. Dostopno na spletnem naslovu: http://www.nijz.si/sl/slovenska-mreza-zdravih-sol.
2. JERIČEK Klanšček, H. in BAJT, M. *Ko učenca strese stres: priročnik za učitelje in svetovalne delavce.* [Online]. Dostopno na spletnem naslovu: http://www.nijz.si/sites/ www.nijz.si/files/publikacije-datoteke/ko_ucenca_strese_stres_2015.pdf.
3. *UČNI načrti v osnovni šoli.* [Online]. [Citirano 12. avg. 2018; 9.26]. Dostopno na spletnem naslovu:http://www.mizs.gov.si/delovna_podrocja/direktorat_za_predsolsko_vzgojo_in_osnovno_solstvo/osnovno_solstvo/ucni_nacrti/.
4. *VZGOJA za zdravje: priročnik za izvajalce vzgoje za zdravje ob sistematskih pregledih šolskih otrok in mladostnikov.* [Online]. Dostopno na spletnem naslovu: http://www.nijz.si/sites/www.nijz.si/files/uploaded/vzgoja_za_zdravje.pdf.
5. WEARE, K. in GRAY, G.: *Izboljševanje duševnega zdravja: priročnik za učitelje in druge, ki delajo z mladimi.* [Online]. Dostopno na spletnem naslovu: http://www.nijz.si/sites/ www.nijz.si/files/publikacije-datoteke/izboljsevanje_dusevnega_zdravja_zdrave_sole.pdf.

Osnovna šola Planina pri Sevnici

Polonca Volavšek

OD TABLICE DO TABLICE

FROM A SLATE TO A TABLET

Povzetek

Dediščina je vez med preteklostjo in prihodnostjo. Vsi moramo prevzeti odgovornost za ohranjanje kulturne dediščine. Razvijanje pozitivnega odnosa do kulturne dediščine pri učencih je potrebno v pouk vključevati že od samega začetka šolanja. Tudi v učnem načrtu za angleščino najdemo več ciljev, ki v pouk vpeljujejo kulturno dediščino. Na osnovni šoli Planina pri Sevnici se trudimo, da bogato zgodovino kraja čim bolj vključujemo v pouk, v preteklem šolskem letu pa je bil naš poudarek prav na ohranjanju kulturne dediščine, saj smo praznovali 200-letnico šolstva na Planini. Ob tej priložnosti smo izdali zbornik, pripravili ustvarjalne delavnice in osrednjo prireditev ter sestavili šolsko himno. Naš temeljni cilj je bil, da učenci razvijejo občutljivost do kulturne dediščine. Glede na evalvacijo vseh dejavnosti in izdelkov smo cilj realizirali.

Ključne besede: kulturna dediščina, praznovanje 200-letnice šolstva, šolska kronika, zbornik, ustvarjalne delavnice

Abstract

Heritage is a link between the past and the future. We all have to take responsibility for preserving the cultural heritage. Developing a positive attitude towards cultural heritage among pupils should be included in the lessons from the very first beginning. We also find several goals that introduce cultural heritage into the lessons in the English syllabus. At Primary School Planina pri Sevnici, we try to include the rich history of the place into the lessons as much as we can. In the last school year, we focused on preserving the cultural heritage, because we celebrated the 200th anniversary of education in Planina. On this occasion, we published a miscellany, prepared creative workshops, organised main event and composed a school anthem. Our primary goal was to develop sensitivity towards cultural heritage among the pupils. According to the evaluation of all activities and products, the goal was realised.

Key words: cultural heritage, celebrating 200 years of education, school chronicle, a miscellany, creative workshops

1 Predstavitev teme oz. dejavnosti s teoretičnimi izhodišči

Po besedah Fakin Bajec (2011: 53) je »dediščina tisto, kar je enkratno, kar smo podedovali, in to nas veže na naše prednike. Je dobrina, ki smo jo dobili in je prav, da jo tudi oddamo.« Po njenem mnenju je dediščina vez med preteklostjo in sedanjostjo. Razočaranje nad sodobnim svetom, za katerega sta značilna le hitenje in pomanjkanje časa, in mišljenje, da so naši predniki živeli v boljših in manj stresnih časih, sta nas pripeljala do tega, da čedalje raje brskamo in odkrivamo preteklost. Fakin Bajec (2011) poudarja, da se danes z dediščino ne ukvarjajo le znanstveniki in strokovnjaki v državnih ustanovah in znanstvenih institucijah, temveč širši krog prebivalstva. Sem sodijo predstavniki lokalnih skupnosti, člani turističnih in kulturnih društev ter otroci v sklopu izobraževalnih projektov ali prireditev. Poleg tega Fakin Bajec (2011) opozarja na spremembo v prevzemanju odgovornosti za ohranjanje kulturne dediščine. Pred leti so ljudje skrb za ohranjanje dediščine pripisovali ustanovam na ravni državi. Danes je povsem drugače, saj se večinoma le ljudje iz lokalnih skupnosti trudijo, da ostanki iz preteklosti njihovega kraja ne tonejo v pozabo ali propadejo. V slovenskem prostoru se je s pomenom dediščine začel ukvarjati priznani slovenski etnolog Janez Bogataj. Bogataj (1992) je pisal o tem, zakaj je pomembno in potrebno ohranjati zgradbe in predmete iz preteklosti, kakšen pomen ima dediščina za posameznike, za lokalno skupnost in narod in kako ravnati, da bomo čim več dediščine obvarovali pred propadom. Razmišljanju o kulturni dediščini je potrebno nameniti posebno pozornost še posebej v letošnjem letu, saj obeležujemo evropsko leto kulturne dediščine.

Če iz pomena dediščine na ravni države preidem na šolski prostor, opažam, da učni načrt za angleščino predpisuje več ciljev, ki v pouk vključujejo kulturno dediščino. Kot učiteljica tujih jezikov izpostavljam učni načrt za angleščino, je pa pomembnost vključevanja kulturne dediščine v proces poučevanja moč najti tudi v drugih učnih načrtih. Učni načrt za angleščino (2016: 7-10) predvideva, da je osrednji cilj učenja angleščine »doseganje celostne zmožnosti za medkulturno in medjezikovno komunikacijo«. Spoznavanje kulturne dediščine je omenjeno še na več mestih. Z učenjem več jezikov učenci hkrati ozaveščajo in krepijo svojo večjezikovno in večkulturno identiteto, razvijajo pozitiven odnos do sosedskih in tujih jezikov, do govorcev in njihovih kultur, oblikujejo pozitiven odnos do dvojezičnosti, primerjajo obe kulturi in

kulturni dediščini, ugotavljajo prepletanje kultur ter se zavedajo pomena maternega jezika in lastne kulture. Glede na zahteve učnega načrta je torej potrebno, da se učenci s kulturno dediščino srečajo pri pouku tujih jezikov, se pa poraja vprašanje, kdaj in kako jo umestiti v pouk, saj včasih pri pouku zmanjka časa za doseganje operativnih ciljev, kaj šele, da bi se posvetili splošnim ciljem pouka.

Na osnovni šoli Planina pri Sevnici se trudimo, da bogato zgodovino kraja čim več vključujemo v pouk, v preteklem šolskem letu pa je bil naš poudarek prav na ohranjanju kulturne dediščine, saj smo praznovali 200-letnico šolstva na Planini.

2 Opis teme/dejavnosti

2.1 Izdelava zbornika

Zajeti 200 let šolstva v smiselno celoto je izredno težko delo, ki je v osnovi zahtevalo dober načrt. Tim štirih sodelavk je zbiral ideje, intenzivno pripravljal načrt in sodeloval z ostalimi sodelavci. Dve sodelavki sta prevzeli izvedbo zaključne prireditve, ena sodelavka ustvarjalne delavnice za učence, jaz pa sem se lotila izdelave jubilejnega zbornika.

Arhiv Osnovne šole Planina pri Sevnici obsega več šolskih kronik. Z največjo spoštljivostjo sem v roke prijela prvo kroniko, ki obsega leta od 1817 do 1910, in je pisana v stari nemški pisavi, ki se imenuje nemška kurenta. Pisava se od današnje razlikuje v obliki črk. Čeprav sem nemcistka, sem le nemočno zrla v umetniško dovršene rokopise. Prvo pomoč pri branju in napotke, kako se naj lotim povzemanja šolske kronike, sem dobila od mag. Rolande Fugger Germadnik, ki je zaposlena v Pokrajinskem muzeju Celje. Sprva sem z veliko truda uspela »dešifrirati« posamezne besede, ki pa mi brez konteksta niso povedale veliko. Ko sem že skoraj obupala, da ne bom mogla povzeti nemške kronike, mi je pomoč prijazno ponudila gospa Ingrid Peukert, sicer Nemka, ki je bila pred leti prek evropskega projekta tesno povezana s planinsko šolo. Gospa Peukert je staro pisavo transkribirala v sodobno nemščino. Ne pretiravam, če zapišem, da sem uživala v prebiranju kronik, zlasti seveda nemške. Zarumeneli listi, polni različnih pisav, so me popeljali v popolnoma drug svet in razkrivali so se mi zanimivi in neprecenljivi podatki. Nekateri podatki so sedaj prvič prišli v javnost, saj je pred mnogimi leti kratek povzetek planinske šolske kronike naredila planinska pisateljica Anika Wambrechtsamer. Z nemško kroniko se je morda še kdaj ukvarjal kakšne posameznik.

Po letu 1910 je bilo prebiranje in povzemanje šolskih kronik lažje, saj so bili zapisi v slovenščini. Poleg nekaterih težko berljivih rokopisov sem imela težave pri izboru vsebin. V posameznih šolskih letih se je zgodilo toliko zanimivega, pomembnega ali nenavadnega za naš čas, da je bilo težko odločiti, česar ne bom vključila v zbornik. Pisci kronik so vsako šolsko leto pisali po določeni shemi. Izvedeli smo lahko število in spol šoloobveznih otrok, seznam učbenikov, teme konferenc in program prireditev, oceno inšpektorja, obnovitvena dela na šoli ali delo v šolskem vrtu. Kronist je v vsakem letu obeležil tudi posebne dogodke v kraju in po svetu.

Poseben del zbornika obsegajo tudi prispevki učencev. Učenci so v slovenskem ali angleškem jeziku pisali o svojem pogledu na 200 let šolstva, spesnili nekaj pesmi in naredili več intervjujev s svojimi starimi starši o šoli nekoč. Po večkratnem branju in urejanju zbornika, dodajanju starih slik in jezikovnem pregledu je decembra 2017 ugledal luč sveta. Zbornik so prejeli vsi obiskovalci prireditve in je postal izredno brano delo.

2.2 Načrtovanje in izpeljava delavnic

Podatki, ki sem jih pridobila iz šolskih kronik, so bili osnovna za vse nadaljnje dejavnosti. O prelomnem jubileju se je na šolskih hodnikih govorilo že pred meseci, v tednu pred samo prireditvijo pa smo nanizali cel kup zanimivih dogodkov. Obiskali smo Slovenski šolski muzej v Ljubljani, kjer so se učenci udeležili učne ure, kot so jo izvajali pred 150 leti. Učno uro je vodil strog učitelj, ki je red dosegel s posebnimi učnimi metodami in vzgojnimi prijemi.

Vsak učitelj je v sklopu svojega predmeta obravnaval razliko v šolanju danes in nekoč. Posebno težo je imel tehniški dan, kjer so učenci lahko sodelovali v več različnih delavnicah. Temeljni cilj tehniškega dne je bil, da učenci razvijajo občutljivost do kulturne dediščine. Učenci so se lahko preizkusili v pisanju lepopisa ali ročnih delih – šivanju, pletenju in kvačkanju. Učenci, katerih močno področje so jeziki, so raziskovali imena vasi in krajev v planinski okolici, jih osvetlili z etimološkega vidika in jih s pomočjo spletnega zgodovinskega zemljevida *Mapire* prevajali v nemščino. Učenci so bili navdušeni nad nemškimi poimenovanji vasi, zato so narisali zemljevid krajevne skupnost Planina pri Sevnici in vanj vnesli nemška imena. Učenci, ki uživajo v glasbi, so se učili starih pesmi in igrali na preproste predmete, ki so lahko glasbila (glavnik, kuhalnica, buče). Spet drugi so spoznavali različne igre in izštevanke ali pa so si izdelali igračo (punčko ali žogo iz cunj). Tehniški dan je bil lep primer medpredmetnega povezovanja, saj so

bile dejavnosti prepletene z več predmetnih področij; nemščine, slovenščine, likovne in glasbene umetnosti, športa in tehnike.

2.3 Osrednja prireditev

Osrednja prireditev je bila dan odprtih vrat, na katerem so si starši lahko ogledali izdelke učencev in prireditev. Skozi gledališko igro so se starši seznanili z bistvenimi dogodki, ki so bili povezani s planinskim šolstvom in razvojem učne tehnologije skozi čas. Ob tej priložnosti smo obiskovalcem prireditve prvič predstavili šolsko himno. V sklopu 200 letnice šolstva smo objavili razpis, v katerem smo starše in krajane povabili, da nam pošljejo besedilo za šolsko himno. Skupaj nam je uspelo sestaviti in uglasbiti prvo šolsko himno osnovne šole Planina pri Sevnici.

3 Zaključek

Filozofi pravijo, da potrebuje človek za svoj obstoj preteklost in prihodnost in oboje se mora med seboj prepletati. Kulturna dediščina povezuje oba pola, zato jo je potrebno negovati. Vsakdo lahko prispeva k ohranjanju kulturne dediščine. V kolikšni meri in na kakšen način bo to storil, se bo vsak odločil sam. Že samo prepoznavanje kulturne dediščine je pomembno, lahko pa aktivno pomagamo pri njenem ohranjanju in obnavljanju. Menim, da zanimanje za kulturno dediščino z leti raste – starejši kot je človek, bolj spoštuje zapuščino prednikov. Tudi sama izredno cenim vse, kar smo podedovali od prednikov. Kot ljubiteljica zgodovine in nemščine sem branje in povzemanje kronik občutila kot užitek, ne pa kot delo. Debele knjige, ki tiho samevajo na policah, so izredno zgovorne. Pisci kronik se verjetno niti zavedali niso, kakšno bogastvo nam bodo zapustili.

Če evalviram dejavnosti in cilje, lahko potrdim, da smo pri učencih zagotovo povečali občutljivost do poznavanja kulturne dediščine. Opazili smo, da je na začetku več učencev h kulturni dediščini umeščalo le stavbe; navade, šege in pesmi namreč niso povezovali s kulturno dediščino. Učencem smo torej osvetlili snovno in nesnovno kulturno dediščino. Učenci so izredno radi sodelovali v ponujenih dejavnosti in pri tem so imeli tudi podporo od doma. Intervjuji s starimi starši, iskanje slikovnega gradiva v domačih albumih, učenje kvačkanja ali pletenja so stare in mlade generacije povezali, učenci pa so o njih izredno radi pripovedovali

ali pisali tudi v šoli. Učenci so poudarili, da so se na tehniškem dnevu izredno dobro počutili, saj so si dejavnosti lahko izbirali glede na svoje zanimanje.

Skozi razmišljanje o kulturni dediščini se je porodila ideja o pouku turizma. Do sedaj na šoli nismo imeli izbirnega predmet ali interesne dejavnosti turizem oziroma turistična vzgoja, z letošnjim šolskim letom pa uvajamo turistično vzgojo kot interesno dejavnost za učence druge in tretje triade. Planina je kraj z bogato zgodovino in lepo naravo, zato je potrebno učence dovolj zgodaj začeti spodbujati k primernemu odnosu do kulturne dediščine in turizma.

Po mojem mnenju se bo kulturni dediščini v prihodnosti namenjalo še več pozornosti. Kulturna dediščina predstavlja tradicijo, identiteto in sodelovanje z ljudmi, česar nam vse elektronske naprave za štirimi zidovi ne morejo dati. Ljudje bodo pot do kulturne dediščine poiskali sami, iz lastne iniciative. Ob tem me skrbi, če bo na voljo dovolj finančnih sredstev za obnovitev vse snovne dediščine. Zanimivo pa tudi spremljati, kaj se bo s kulturno dediščino dogajalo ob čedalje večji kulturni raznolikosti.

4 Viri in literatura

1. BOGATAJ, J. *Sto srečanj z dediščino na Slovenskem*. 1. natis. Ljubljana: Prešernova družba. 1992.
2. *EUROPE in the XVIII. century.* [Online]. Mapire – Historical Maps Online. [Zadnja sprememba 10. avg. 2018]. [Citirano 12. avg. 2018; 22.30]. Dostopno na spletnem naslovu: https://mapire.eu/en/map/europe-18century-firstsurvey/?layers=osm%2C163%2C165&bbox=247044.47541768954%2C5831687.241049814%2C2230738.233474584%2C6320884.222074942.
3. *EVROPSKO leto kulturne dediščine 2018*. [Online]. [Citirano 13. avg. 2018; 22.15]. Dostopno na spletnem naslovu: https://europa.eu/cultural-heritage/about_sl.
4. FAKIN Bajec, J. *Procesi ustvarjanja kulturne dediščine: Kraševci med tradicijo in izzivi sodobne družbe*. 1. natis. Ljubljana: Založba ZRC. 2011.
5. OD *tablice do tablice: 200 let šolstva na Planini pri Sevnici.* 1. natis. Planina pri Sevnici: Osnovna šola Planina pri Sevnici. 2017.
6. *UČNI načrt. Program osnovna šola. Angleščina.* Ljubljana: Ministrstvo za izobraževanje, znanost in šport, Zavod RS za šolstvo. 2016.

Šolski center Celje

Srednja šola za storitvene dejavnosti in logistiko

Lucija Zidanski

KAKO VZGAJATI FOUNDARJE?

HOW TO RAISE FOUNDERS?

Povzetek

Današnje generacije otrok so drugačne od prejšnjih. V praksi se je pokazalo, da vzgojni pristopi, ki so veljali nekoč, danes ne prinašajo zadovoljujočih rezultatov. V prispevku je predstavljena nova generacija otrok, rojenih po letu 2000, ki so jo poimenovali founderji oz. ustanovitelji. Ta zahteva nove vzgojne pristope in drugačen način vzgoje kot je veljal nekoč, če želimo vzgojiti zadovoljne, odgovorne, kreativne in samostojne odrasle. V prispevku je predstavljen avtoritativni način vzgoje oz. model delfinje vzgoje, ki ga predstavlja in zagovarja dr. Shimi K. Kang, njene ugotovitve pa slonijo na številnih raziskavah in njeni dolgoletni praksi psihiatrične obravnave mladostnikov. Skrivnost delfinje vzgoje je v njeni preprostosti, kar pa ne pomeni, da je tak pristop lahek. Najpomembnejša je kognitivna inteligenca, ki pa se krepi s komunikacijo, opazovanjem, eksperimentiranjem, delanjem povezav in mreženjem.

Ključne besede: vzgojni pristopi, kognitivni količnik, delfinja vzgoja

Abstract

Today's young generations are different from their predecessors. It is seen through practise that the education methods that used to work don't bring the same results as they should. The article presents the new generation of children, which were born after the year 2000, so called founders. This generation demands new methods of education and new ways of upbringing if we wont to rise content, responsible, creative and independent adults. The article presents the authoritative way of upbringing so called "the dolphin way", who's author is dr. Shimi K. Kang. This principal is based on numerous studies and her long years practise of psychiatric treatments of young. The secret of the education method known as "the way of the dolphin" is in its simplicity, but there for this doesn't mean that such approach is easy. The most important is the cognitive intelligent, which can be enhanced though communication, observation, experimentation, making connections and networking.

Key words: education approach, cognitive quotient, "the dolphin way"

1 Kdo so founderji

V prispevku želim predstaviti značilnosti otrok, rojenih po letu 2000, predstaviti težave na področju vzgoje in izobraževanja pri konkretni skupini – udeležencih pouka, ki ga izvajam na SŠSDL Celje in nakazati možne rešitve oz. smernice za delo z novo generacijo – founderji. Ugotoviti želim, ali so dotični dijaki tipični predstavniki nove generacije.

Namen dela je narediti analizo člankov in knjig s področja vzgojnih pristopov ter opredeliti in izpostaviti poglavitne dejavnike, ki ugodno vplivajo na vzgojo in razvoj otrok in mladostnikov ter nakazati smernice in poti, kako izboljšati vzgojo.

Neustrezni vzgojni pristopi, na primer permisivna vzgoja, vzpodbujajo izoblikovanje razvajene osebnosti, na drugi strani pa so posledice avtoritarne vzgoje ustrahovani, podredljivi in neodločni posamezniki. Starši in učitelji imajo pomanjkljivo znanje o obetavnejših vzgojnih stilih. V prispevku želim s pomočjo analize člankov in knjig ter kompilacijske metode povzeti stališča avtorjev s področja vzgoje in vzgojnih pristopov in nakazati pozitivne smernice za vzgojo 21. stoletja.

Po generaciji X in milenijcih so tukaj torej founderji oziroma ustanovitelji. Milenijska generacija so mladostniki, rojeni po letu 1982 in zanje je značilno, da so tehnično izredno podkovani in doumljivi, obvladajo delo z računalniki in ostalimi tehnološkimi pripomočki, zmožni so procesiranja ogromne količine medijskih sporočil, navajeni so na spolnost in nasilje, vzgojeni so tako, da nekaj naredijo oziroma dosežejo. Po tej generaciji pa prihaja nova, še bolj doumljiva in napredna generacija, ki so ji mediji našli ime founderji oz. ustanovitelji. To so otroci, rojeni po letu 2000, obkroženi z družbenimi omrežji, posamezniki, ki jih ni strah medijske in ostale pozornosti. Gre za generacijo, ki ima realistična pričakovanja v zvezi s prihodnostjo. Odrasli so namreč v pohabljeni ekonomiji, v kateri so se starši močno borili za preživetje. Recesija je pustila pečat v njihovem zavedanju, da se tveganje vedno ne izplača. (Jarc, http://citymagazine.si/clanek/po-milenijski-generaciji-so-tukaj-founderji.)

V sodobni zahodni družbi, torej tudi v slovenski, tradicionalne vloge moškega in ženske izginjajo, nove pa še niso izoblikovane. To imenujemo fluidne identitete. Starša prevzemata vloge glede na lastne trenutne potrebe. S tem se porajajo tudi dodatne težave pri vzgoji otrok. V tradicionalni družini je oče predstavljal in nudil otrokom zaščito, odločnost in pogojeno

ljubezen, mati pa varnost, skrbnost in brezpogojno ljubezen. Živimo v obdobju, za katerega je značilno spoznanje o odsotnosti kakršnihkoli trdnih tal, ki bi omogočala brezskrbno oziroma univerzalno identifikacijo (Praprotnik, 1999). Predvsem fluidne vloge staršev predstavljajo za otroke frustracijo, težave z identiteto, s posledičnimi neugodnimi vplivi na izoblikovanje občutka lastne vrednosti in varnosti. Danes oče občasno prevzema tradicionalno materinsko vlogo, mati očetovsko, ponekod prevzemata oba tradicionalno očetovsko ali materinsko vlogo. Gotovo pa je razvoj otrok najbolj ogrožen, kadar roditelja starševsko vlogo opuščata ali je ne prevzemata, kar se vse pogosteje pojavlja v moderni družbi. Tudi zato je v moderni družbi iskanje modelov vlog najstnikov posledično bolj usmerjeno k vrstnikom in medijem.
(Ferlinc, http://www.zdravje-plus.com/izzivi%20in%20pasti%20sodobne%20vzgoje.htm.)

Pri dijakih, ki sem jim razrednik in tistih, ki jih poučujem, opažam, da jih veliko živi v enostarševski družini. Pri nekaterih lahko rečem, da starši opuščajo svojo starševsko vzgojo, kar se kaže tudi v nesodelovanju s šolo in nezanimanjem za otrokove dosežke oz. učni in vzgojni proces.

Žorž (2010, str. 7) opredeljuje vzgojo kot odnos med starši in otrokom, ki ga sooblikujejo čustva, trenutna razpoloženja in obremenitve. Kadar govorimo o vzgoji pa lahko govorimo tudi o pojmu socializacije. To je proces, v katerem se otroci vzgajajo in izobražujejo, da postanejo socialno bitje na podlagi vrednot, norm, pravil in navad iz njihove okolice.
(Škoda, http://www.fos-unm.si/media/pdf/ruo/2015%204/10_2_.pdf.)

Šola, ustanova, v kateri mladostniki povprečno preživijo 6 ur na dan, je torej prostor, ki sooblikuje mladostnika in v kateri vzpostavlja vrednote, pravila in navade.

2 Delfinja vzgoja

Človeški možgani so najbolj zapletena stvar na vsem znanem svetu. Z več kot sto milijard med sabo povezanih nevronov ustvarijo vsako našo misel, dejanje, odziv. Možgani staršev pa so še bolj zapleteni, saj so izjemno občutljivi za vsak vidik otrokovega življenja. Nove raziskave na področju nevroznanosti kažejo, da se materini možgani med prvo nosečnostjo izjemno spremenijo. Novopečena mama ima po porodu dobesedno drugačne možgane kot takrat, ko

je izvedela, da je noseča. Očarani smo lahko nad tem, kaj vse nam znanost lahko pove o pozitivnem in negativnem vplivu vzgoje na razvoj otrok.

Doktorica medicine, direktorica programov za duševno zdravje otrok in mladostnikov v Vancouvru in klinična izredna profesorica na Univerzi Britanske Kolumbije se je posvetila raziskovanju vzgojnih pristopov in iskanju nasvetov in rešitev za vzgojo nove generacije predvsem s pomočjo številnih znanstvenih raziskav in svoje dolgoletne prakse na področju psihiatrije otrok in mladostnikov. V prispevku bom tako nanizala nekaj njenih nasvetov za vzgojo nove generacije, ki so blizu tudi mojemu principu in dojemanju vzgoje, sploh, ker so njene ugotovitve podprte z raziskavami in dejstvi.

Današnji otroci, predvsem pa starši, so precej storilnostno naravnani in usmerjeni k uspehom za vsako ceno. Zelo je prisoten strah, da se mladostniki ne bodo mogli vpisati na želene šole, če ne bodo imeli dovolj točk oz. dovolj dobrega učnega uspeha. Generacija rojena po letu 1980 je prestrašena, nesrečna, živčna in nepripravljena za resnični svet. Znana je kot generacija s posebnimi pravicami ali generacija Y. Vrednote, kot sta družbena angažiranost in sprejemanje samega sebe, ceni veliko manj kot bogatenje, osebno podobo in slavo. Milenijci kot jim tudi rečemo so bolj ekstrovertirani, manj seksistični. Delodajalci pa imajo z njimi več težav, saj so prevzetni in brez občutka odgovornosti. Direktorji podjetij izgubljajo živce zaradi mladih zaposlenih, ki ne znajo razmišljati nekonvencionalno, poiskati rešitev za probleme ali celo pošljejo starše na razgovor za službo. Številni kandidati imajo sicer pomembne dosežke na glasbenem in športnem področju, lepe ocene, a ne znajo sodelovati in niso inovativni. Doktorica Shimi K. Kang to pripisuje tigrovski vzgoji, pri kateri so starši bodisi avtoritarni bodisi permisivni pri svoji vzgoji, nikakor pa ne avtoritativni, kar zlahka pripišemo tako imenovani delfinji vzgoji.

Interpretirala je rezultate raziskave PISA in ugotovila, da se Finska redno uvršča med najboljših pet držav po metodologiji PISA, ne da bi učenci doživljali bolečine in trpljenje kot jih vidimo pri vrstnikih v azijskih deželah, kjer ponekod starši otrokom celo odstranijo postelje, da se učijo tudi cele noči. Finski otroci gredo v šolo pri sedmih letih, v njej vzpodbujajo ustvarjalno igro (75 minut igre na dan), ne uporabljajo standardiziranih testov, imajo le malo domačih nalog, prve teste pišejo šele okoli petnajstega leta. Finska ima sedemintridesetkrat več nobelovcev na deset milijonov ljudi kot npr. Južna Koreja, čeprav se tudi ta redno uvršča med pet najboljših

držav glede na raziskavo PISA. Tigrovski izobraževalni sistemi doživljajo neuspeh, ko gre za proizvajanje ustvarjalnih in kritičnih mislecev, ki vedo kako sodelovati in kako predstavljati svoje ideje svetu.

Ključna spretnost 21. stoletja je kognitivni količnik, ki ga opredeljujejo 4 spretnosti:

- Ustvarjalnost. (Vodje ga prepoznavajo kot najpomembnejšo kompetenco za prihodnost.)
- Kritično mišljenje.
- Komunikacija. Lahko ste najinteligentnejša oseba nasvetu, toda če svojih misli ne znate izraziti jasno in v različnih medijih, je vse zaman.
- Sodelovanje. Kdor se je sposoben učiti od drugih in jih navdihovati, ima odločilno spretnost. (Kang, 2016, str. 100-105)

Stuart Brown iz laboratorija Jet Propulsion Laboratory Kalifornijskega tehnološkega inštituta pove, kako zelo pomembna je igra za prihodnji uspeh v življenju otrok. Opazili so, da mlajšim inženirjem kljub temu, da imajo najvišje ocene in da so hodili na najboljše univerze, primanjkuje spretnosti za reševanje težav in ustvarjalnosti, ki so jih imeli starejši inženirji. Ugotovili so, da so se starejši inženirji v otroštvu več igrali in raziskovali. To so bili otroci, ki so razstavljali in sestavljali ure, gradili avtomobilčke iz škatlic in popravljali gospodinjske aparate. Nova generacija inženirjev je imela prekrasne življenjepise, vendar pa takšne igre niso poznali. Spremenili so postopek za zaposlovanje in v intervju vključili vprašanja o načinih igranja kandidatov v otroštvu. Posledica tega je bila, da so izboljšali sposobnost svojih uslužbencev za reševanje zapletenih inženirsko-oblikovalskih problemov. Že Albert Einstein je rekel: »Igra je najvišja oblika raziskovanja«. Še posebej koristna je divergentna igra, torej nestrukturirana, brez pravil, ki zahteva ustvarjalnost.

Obseg domačih nalog se v zadnjih dvajsetih letih nenehno povečuje. Raziskave, ki jih v ZDA izvajajo od leta 1987 niso priskrbele nobenih trdnih dokazov za korelacijo med delanjem domačih nalog in dosežki. Nezanimive, nerelevantne naloge odvračajo od učenja, celo kradejo čas dejavnostim, ki v resnici spodbujajo delovanje možganov. Najboljše učenje je zabava, ki temelji na resničnem življenju, obsega poskušanje in delanje napak in ima opraviti s konkretnim – druga beseda za to je igra. (Kang, 2016, str. 172-176)

Poleg igre in opazovanja sveta sta spodbujevalca kognitivne inteligence tudi eksperimentiranje in delanje povezav. To je že po definiciji poskušanje in delanje napak, celo doživljanje neuspeha. Po zaslugi eksperimentiranja se učimo kako stvari razvozlati in biti uspešen. Neuspeh, ki je posledica eksperimentiranja, v resnici sploh ni neuspeh, je priložnost za učenje. Otroci, ki razumejo, da je neuspeh sestavni del učenja, so v resnici uspešnejši. Prav tako pa ne smemo pozabiti na mreženje. Kadar se povezujejo ljudje z različnimi pogledi, so ideje na preizkušnji in porajajo se nove.

Raziskave o generaciji Y kažejo, da današnji mladi cenijo denar in status bolj kot katerakoli generacija pred njimi, hkrati pa veljajo za manj motivirane. Kaj pa potem motivira ljudi? Prispevanje in socialno povezovanje. Najbolj nas motivira, če lahko s pomočjo svojih enkratnih darov kaj prispevamo svetu. V raziskavi, ki so jo izvajali med letoma 2005 in 2010 in je potekala v 155 državah, so raziskovalci z Univerze v Illinoisu ugotovili, da so se ljudje počutili dobro in so bili srečni, če so le imeli močne, pozitivne odnose z drugimi. James Watson in Francis Crick sta bila samo dva od številnih ljudi, ki so v petdesetih letih 20. stoletja poskušali odkriti zgradbo človeške DNK. Zapisala sta se v zgodovino kot prva, ki sta identificirala znamenito zgradbo dvojne vijačnice DNK, in to je pospešilo razvoj molekularne biologije in genetike. Odkritje je bilo zanimivo še zaradi nečesa, saj je bil Crick fizik, Watson pa zoolog, vendar pa sta gnala drug drugega, problematizirala stališča, razpravljala, si nasprotovala, na koncu pa se strinjala glede nečesa osupljivega. V moštvu med ljudmi z različnim znanjem se proizvedejo najboljše ideje. (Kang, 2016, str. 209-212)

Dve sestavini kognitivne inteligence sta sodelovanje in komunikacija, za kar pa potrebujemo socialne spretnosti. Od socialnih spretnosti je mogoče odvisno ali nam bo uspelo ali pa ne – tako v šoli kot drugod. Otroku, ki je priljubljen v šoli, bo šlo na dolgi rok dobro. Več socialnih spretnosti kot ima otrok, bolj se je sposoben učiti samostojno. Socialne interakcije omogočajo ustarjalnost in kritično mišljenje. Če učitelj ves čas samo daje navodila, se ne morejo naučiti življenjskih spretnosti.

Čeprav je socialno povezovanje v naši naravi, to resnico pogosto pozabljamo. Tigrovski starši zasujejo svoje otroke z dejavnostmi, ki jih vodijo najeti odrasli. Otroci tako nimajo veliko časa za prijatelje, družino, medgeneracijske interakcije. Življenje brez pravih socialnih vezi je zelo samotno. Svojega okolja ne dojemajo kot skupnosti, ampak kot areno s tekmeci.

Učite vrednote in pozitivne lastnosti značaja. Moralni značaj je tudi prvi absolutni pogoj za prave vodstvene sposobnosti in uspeh v 21. stoletju. Vrednote so med najmočnejšimi orodji staršev in učiteljev. Če želimo spoznati mladostnike, jim moramo postavljati odprta vprašanja, ki pomagajo izraziti empatijo in se z njimi izognemo prepiranju. (Kang, 2016, str. 226 – 231)

3 Zaključek

Natrpani urniki, preveč strukturiranih dejavnosti, pomanjkanje vrednot, premalo prostega časa in strah, da se bodo otroci dolgočasili, so slaba popotnica za življenje. Zatorej lahko strnem, da tudi učitelji nosimo veliko odgovornost za srečo in prihodnost mladih, ki gredo skozi naš izobraževalni in vzgojni proces, zato se moramo še posebej potruditi, da krepimo dejavnike kognitivnega količnika. V zaključku prispevka želim nanizati nekaj nasvetov glede delfinje vzgoje, ki jo lahko izvajamo tudi v šolah. Dijake poskušajmo usmerjati in ne voditi. Naloge sestavljajmo tako, da bodo povezane z življenjem in jim te povezave tudi pojasnimo. Povejmo jim, za kaj je dobro, da se naučijo ravno določeno snov in jih spomnimo na njihove cilje, da pomagamo vzpodbuditi notranjo motivacijo, ki je edina prava gonilna sila. Bodimo jim vzgled in delajmo na vrednotah. Dijaki naj rešujejo skupinske naloge in se povezujejo, da bodo krepili socialne veščine. Kadar se le da, izvajajmo eksperimente, še bolje, če bodo to počeli sami. Ne rešujmo problemov namesto njih, rajši jim pokažimo, da se lahko problemi razbijejo na manjše probleme in jih rešijo postopoma. S tem bodo krepili svojo samozavest in občutili resnični uspeh. Postavljajmo jim odprta vprašanja in poskušajmo izražati empatijo. Nevroni se povezujejo ob idejah, o katerih oseba govori bolj kot ob tistih, ki jih poslušamo, zato prosimo dijaka, naj nam sam pove, zakaj misli, da so določene naloge pomembne zanj. Pomembni so pogovori o blagodejnih vplivih in slabih vplivih določenega vedenja. Pogovarjajte se z njimi tudi o temah, za katere mladostnik ne pričakuje, da se boste pripravljeni pogovarjati o njih. Recimo o vprašanju uživanja prepovedanih substanc. Dajte jim vedeti, da jih podpirate. Pojasnite in ugotovite, zakaj je naloga pomembna, tako laže motiviramo in krepimo zaupanje. Na primer vprašanje o pomembnosti: Kako pomembno je zate, da končaš srednjo šolo? Ovrednoti naj na lestvici od 1 do 10, pri čemer 10 pomeni zelo pomembno. Potem zastavite še vprašanje o zaupanju: Na isti lestvici oceni, koliko zaupaš, da boš srednjo šolo res končal.

Morda s tem ne boste povečali njegove notranje motivacije, boste pa lahko spregovorili o pravi težavi, ki se skriva za tem, da je njegovo zaupanje v svoj uspeh prenizko. Izogibajte se pretiranemu ali praznemu hvaljenju in poudarjajte proces, ne rezultata, s čimer spodbujamo fleksibilno mišljenje. Kadar opazimo, da je motivacija padla, naredimo kratek premor. Sama to včasih naredim kot premor za razgibavanje, ki traja največ pet minut, nato pa se učni proces nadaljuje. Naj vam ne bo žal nameniti nekaj časa pogovorom, ki na prvi pogled nimajo povezave s snovjo ali pa jih celo res nimajo. Takšni načini krepijo kognitivno inteligenco, ki je ključna kompetenca za uspeh v 21. stoletju.

Za konec naj podkrepim prej zapisano z rezultati raziskave, v kateri so delodajalci razkrili, kaj so za njih zelo pomembne spretnosti za delovni uspeh novih diplomantov.

Tabela 1: Spretnosti, za katere delodajalci menijo, da so zelo pomembne za delovni uspeh novih diplomantov

Spretnost	Odstotek delodajalcev, ki pravijo, da je ta spretnost zelo pomembna
ustna komunikacija	95 %
timsko delo/sodelovanje	94 %
profesionalnost/delovna etika	94 %
pisna komunikacija	93 %
kritično mišljenje/reševanje težav	92 %
angleščina	88 %
etika/odgovornost	86 %
vodstvene sposobnosti	82 %
informacijska tehnologija	81 %
ustvarjalnost/inovativnost	81 %
vseživljenjsko učenje/usmerjanje samega sebe	78 %
raznovrstnost	72 %

Conference Board of Canada, Are Tey Ready to Work? Ottawa: Shimi K. Kang. 2006. Preglednica 2, str. 20. Spletna stran: http//www.p21.org/storage/documents/FINAL_ReEPORT_PDF09-29-06.PDF V)

Čeprav še vedno dajemo velik pomen testom in ocenam, se mladi znajdejo na trgu dela, ki poudarja spretnosti kognitivne inteligence, za katere je morda v šoli zmanjkalo časa. Slovenska šola in družba sta prav gotovo prišli do točke, ko bosta morali postaviti nove temelje za boljše življenje v prihodnosti.

4 Viri in literatura

1. FERLINC, B. *Izzivi in pasti sodobne vzgoje: problematika sodobne vzgoje*. [Online] [Citirano 19. jun. 2018; 9.45]. Dostopno na spletnem naslovu: http://www.zdravje-plus.com/izzivi%20in%20pasti%20sodobne%20vzgoje.htm.
2. JARC, V. *Po milenijski generaciji so tukaj founderji*! [Online]. [Citirano 19. jun. 2018; 10.00]. Dostopno na spletnem naslovu: http://citymagazine.si/clanek/po-milenijski-generaciji-so-tukaj-founderji.
3. KANG, K. S. *Delfinja vzgoja: kako vzgojiti zdrave, zadovoljne in motivirane otroke, ne da bi se vam bilo treba spremeniti v tigra*. Radovljica: Didakta. Radovljica. 2016.
4. ŠKODA, T. *Vzgoja, izobraževanje in vseživljenjsko učenje – vzgojni pristopi*. [Online]. [Citirano 19. jun. 2018; 11.00]. Dostopno na spletnem naslovu: http://www.fos-unm.si/media/pdf/ruo/2015%204/10_2_.pdf.

OŠ Karla Destovnika - Kajuha Šoštanj

Tinka Žohar

VZGOJNI NAČRT – NAČRT SPREMINJANJA

EDUCATIONAL OUTLINE – AN OUTLINE OF CHANGE

Povzetek

Z referatom predstavljam Vzgojni načrt, dokument, ki se je pred desetletjem oblikoval v slovenskih osnovnih šolah. Vzgojni načrti so nastajali v sodelovanju različnih deležnikov, ki so pod skupni imenovalec postavili vrednote ter celostno in enotno vzgojno delovanje te družbene inštitucije. Predstavila bom ta dokument in ob tem razmišljala, kaj prinaša današnji šoli, zakaj je potreben. Posebno pozornost pa bom posvetila vsem tistim okoliščinam, ki od snovalcev dokumenta zahtevajo premislek in prenovo ali dopolnitev dokumenta. Osvežitve vzgojnega načrta pa lahko zagotovo dokazujejo, da tako uspešno sledimo času in družbi, ki je v nenehnem spreminjanju.

Ključne besede: osnovna šola, vzgoja, vzgojni načrt

Abstract

In this paper, we present the Educational outline, a document that was formed in Slovenian primary schools a decade ago. Educational outlines were developed in cooperation of different participles that put values and overall as well as unified educational activity of this social institution under a joint denominator. We will present this document and along with it think about what it contributes to today's school, why it is needed. We will give special attention to all those circumstances which demand a reflection and a reform or a supplementation of the document from its planner. And the updates of the educational outline can certainly prove that we are successfully keeping up with time and society that is in constant change.

Key words: primary school, education, educational outline

1 Vzgojni načrt

Šolo opredeljujemo kot vzgojno-izobraževalno ustanovo, znotraj katere se povezujeta izobraževanje in vzgoja. Obe dimenziji morata biti povezani za dosego kvalitetnih vzgojnih učinkov.

Vzgoja se v šolah dogaja:

- preko ciljev posameznega predmeta, delovnih procesov in dejavnosti, ki jih organizira in nudi učencem;
- preko učiteljev, ki vzgajajo s svojo strokovnostjo, zgledom in odnosom, ravnanji in dejanji ter pri tem uporabljajo različne metode in oblike poučevanja;
- z vodstvom šole, ki s posluhom skrbi za strokovni razvoj delavcev.

Z vzgojo učenci pridobivajo norme, vrednote in pravil ter se učijo izražati svoja stališča ob spoštovanju drug drugega.

Vzgojni načrt je opredeljen kot dolgoročnejši dokument z jasnimi vrednostnimi usmeritvami, katerega izvedbeni del se mora odslikavati v letnem delovnem načrtu šole (Bevc, 2012). Z njegovo pomočjo mladi ljudje v slovenskih osnovnih šolah razvijajo lastne mehanizme za razvoj kakovostnih odnosov in s tem temeljnih vrednot, kot so: sprejemanje, solidarnost, odgovornost in samostojnost, skrb za druge, želja po znanju, skrb za okolje in kulturno dediščino. Pomembno je, da v učencu odkrijemo vse najboljše, kar je v njem, in mu omogočimo, da razvija svojo osebnost. Z organizacijo dela in izvedbo dejavnosti mu omogočamo, da:

- razvija kritično mišljenje in presoja ravnanja glede na vrednote;
- se vživlja in sočustvuje;
- ustvarja spoštljive odnose in ustrezno rešuje konflikte;
- udejanja vrednote in spoštuje pravila, pri tem pa vzpostavlja pozitivno klimo;
- z ustrezno delovno klimo prispeva k oblikovanju stila življenja na šoli in okolja ter tako k uresničevanju vrednot (Škrinjar, 2009).

1.1 S čim v šoli vzgajamo

Kroflič (2009) je mnenja, da vzgojne učinke lahko dosegamo z naslednjimi dejavnostmi: uveljavljanjem hišnega reda in pravil, načinom organizacije učencev, s sodelovanjem s starši, lokalno skupnostjo in socialnimi partnerji, delovanjem šolske svetovalne službe, projekti. Pri tem avtor izpostavlja tudi šolsko kulturo in klimo.

1.2 Nastanek ideje za Vzgojni načrt

Tvorci ideje za nastanek vzgojnega načrta so bili projekti in dobre prakse, ki so jih oblikovali posamezni zavodi pri svojem vzgojnem delovanju. Ti so si ob vključevanju učencev, staršev in širšega lokalnega okolja prizadevali za poenoteno vzgojno delovanje. Strokovnjaki so te delovanja proučevali in raziskovali ter tako dobili podlago za oblikovanje zakonodaje. Le-ta opredeljuje vzgojni načrt kot dokument, s katerim šola določi načine doseganja in uresničevanja postavljenih ciljev in vrednot (Zakon o osnovni šoli, 60. člen).

1.3 Razloga za nastanek Vzgojnega načrta

Kroflič (2009) navaja dva razloga, zakaj potrebujemo Vzgojni načrt. Prvi je pravni. K temu nas zavezujejo mednarodni dokumenti in šolska zakonodaja. Z njim je šola dolžna načrtovati vzgojne učinke. Drugi je pedagoški. Znotraj šole delujejo mnogi vzgojni dejavniki, ki jih lahko realiziramo z načrtovanjem in jasnimi cilji. Med vzgojne dejavnike lahko štejemo: šolsko klimo in kulturo, odnose, metode in vsebine poučevanja, učiteljev karakter (Gjura, 2009).

Tako so vse slovenske osnovne šole so v šolskem letu 2009/2010 (nekatere tudi prej) za svoje vzgojno delovanje avtonomno oblikovale dokument – Vzgojni načrt. Nastajal je ob zavedanju, kako pomembna je v družbeni instituciji, kot je osnovna šola, vzgojna razsežnost pedagoškega delovanja.

1.4 Pomembna vprašanja pri nastajanju Vzgojnega načrta

Smisel vzgojnega načrta (Gomboc, 2009) je v odgovarjanju na vprašanja: Kako živimo in kaj doživljamo v šoli? Kaj si želijo in potrebujejo posamezne skupine: učenci, starši, učitelji? Kje smo dobri in kaj so naši problemi? Kako vidimo šolo? Kje smo? Kaj delamo in kako? Kakšni so naši odnosi, komunikacija, šolska kultura? Kaj želimo in kaj bi morali spremeniti? Kaj je pri

vzgoji za nas najpomembnejše? Katere ovire nastopajo? Kako in kdaj bomo spremljali uspešnost našega dela in ciljev, ki smo si jih zastavili? Kakšna bodo naša ravnanja, če bomo uspešni ali manj uspešni?

1.5 Pomen vrednot

Vrednote lahko preprosto razumemo kot prepričanja, smernice, ki uravnavajo naša dejanja, vodila o tem, kaj je dobro in kaj prav, za kaj si je treba prizadevati. Vrednote gradijo osebnost in so merila, s katerimi ocenjujemo svoja in dejanja drugih, usmerjajo naša ravnanja. So nekakšni kažipoti in jih oblikujemo vse življenje.

Iskanje vrednot šole je proces, naloga šole pa je, da jasno izrazi, za katere vrednote si bo prizadevala. Šole jih vpenjajo v vse šolske procese. Vsaka šola ob iskanju vrednot upošteva svojo identiteto. Uresničevanje vrednot načrtujejo in uresničujejo vsi delavci šole, starši in učenci. Tako sprejete in živete vrednote pripomorejo k občutku varnosti, zaupanja, ki omogoča kakovostno sodelovanje in učenje. Vrednote so element šolske kulture in dejavnik, ki vpliva na šolsko klimo.

1.6 Dokument Vzgojni načrt

Vzgojni načrt je torej razvojni dokument in je namenjen pedagoškim delavcem in učencem. S pomočjo dokumenta šola lahko evalvira vzgojno delo in načrtuje razvoj. Vzgojni načrt mora biti orodje za lastno evalvacijo, za refleksijo pedagoške oz. vzgojne prakse. Pedagoškim delavcem omogoča strokovni razvoj in iskanje novih načinov dela z učenci. Z njim šola načrtuje delo na področju vzgoje v LDN (Gomboc, 2009). Šole so z njim dobile možnost, da same določijo in opredelijo pravila skupnega življenja na šoli, dolžnosti in pravice učencev, pravila vedenja in ravnanja ter načine vzgojnega ukrepanja (Medveš, 2007).

Zakonodaja pa narekuje še obveznost ravnateljem, ki morajo o uresničevanju vzgojnega načrta enkrat na leto poročati svetu staršem in svetu zavoda. Poročilo je del letne samoevalvacije šole. Škrinjar (2009) prvi, da tako ovrednotimo učinkovitost dela. Letna evalvacija pa omogoča, da se dokument spreminja in dograjuje.

1.7 Vsebina Vzgojnega načrta

Šole vidijo pomen Vzgojnega načrta v:

- poenotenju vzgojnega delovanja različnih deležnikov v procesu vzgoje;
- delovanju, ki je premišljeno, organizirano in ciljno usmerjeno;
- kreiranju pozitivne šolske klime, sodelovanju in komunikaciji v šoli in izven nje;
- ravnanjih, dogovorih in pravilih, ki so učinkovita in avtonomna.

Vzgojni načrt določa:

- načine doseganja in uresničevanja ciljev in vrednot z upoštevanjem potreb in interesov učencev in posebnosti širšega okolja;
- vzgojne dejavnosti;
- pohvale, priznanja in nagrade;
- oblike vzajemnega sodelovanja šole s starši in njihovo vključevanje v uresničevanje vzgojnega načrta, s katerim šola razvija varno in spodbudno okolje (Priporočila o načinih oblikovanja in uresničevanja vzgojnega načrta osnovne šole).

Glede na priporočila o oblikovanju vzgojne načrta in zakonodaje Štraser (2012) predlaga, da ima dokument naslednjo vsebino:

- uvod z zapisom, kaj šola želi doseči, zapisano vizijo in poslanstvo šole;
- podatke, kako je nastajal vzgojni načrt, kako so se pridobivali podatki;
- zapisane in opisane vrednote in načela, na podlagi katerih bo temeljilo vzgojno delovanje šole;
- vzgojne dejavnosti, ki bodo podpirale vzgojno delovanje in nabor predvidenih ukrepov;
- spremljanje izvajanja vzgojnega načrta, kdo in kdaj ga bo spreminjal;
- kdo je sodeloval pri oblikovanju in način , kako je bil dokument sprejet;
- žig, podpis ravnatelja, predsednika sveta zavoda, sveta staršev in vodje tima.

Oblikovanje Vzgojnega načrta posamezne šole izhaja iz oblikovanega poslanstva in vizije šole, saj vsebujeta temeljne vrednote, ki jih izbere šola. Sta podlaga vzgojnemu načrtu. Torej šola z vzgojnim načrtom načrtuje korake k želenemu vzgojnemu cilju. Pri tem gre za proces in njegove učinke je treba vedno znova ocenjevati.

1.8 Tvorci Vzgojnega načrta

Zakonodaja predvideva, da je za nastanek Vzgojnega načrta potrebno sodelovanje učencev, staršev in učiteljev. Iz različnih praks je mogoče razbrati, da so šole za začetek opravile posnetek stanja na različne načine. Tako so pridobili podatke o vrednota, ki jih želijo razvijati, o problemih, ki so bili opaženi in jih želijo odpraviti. Oblikovali so se šolski timi, ki so izluščili prioritete v delovanju šole. Te prioritete so se v procesu nastajanja vzgojnega načrta in ob sodelovanju vseh deležnikov oblikovale v cilje. Nastali so načrti vzgojnih načel, dejavnosti, ukrepov in sodelovanja. Čemu je posamezna šola posvetila pozornost in kakšna merila je izbrala za ugotavljanje uspešnosti, je bila posledica konsenza med učitelji, starši in učenci. Pomembno je bilo, da so se šole zavedale svoje avtonomije in da so prihajale rešitve od spodaj navzgor.

S skupnim sodelovanjem so se oblikovali vzgojni načrti, v katerih so zapisane vzgojne dejavnosti šole in oblike vzajemnega sodelovanja.

Vzgojni načrt sprejme Svet zavoda na ravnateljevo pobudo po postopku, kot je določen za Letni delovni načrt. Na podlagi Vzgojnega načrta šola pripravi pravila šolskega reda, v katerih opredeli dolžnosti in odgovornosti učencev, pravila obnašanja in ravnanja, zapiše vzgojne ukrepe za posamezne kršitve pravil, organiziranost učencev, opravičevanje odsotnosti, zagotavljanja varnosti in zdravstvenega varstva. Tudi pri pripravi teh pravil sodelujejo starši, učenci in učitelji.

2 Vzgojni načrt v praksi

Poglejmo na začetku vzgojni načrt skozi vse tri deležnike, ki imajo pomembno vlogo pri nastajanju in še pomembnejšo pri uresničevanju in izvajanju, torej učence, učitelje, starše.

Učenci imajo v šoli mesto privilegirane osebe. Lahko in morajo izražati svoja mnenja, zadovoljevati svoje potrebe in interese, pokazati na svoje težave in stiske, pokazati svojo nevednost. Krepiti morajo svojo samopodobo, graditi osebnost, ponotranjiti vrednote, graditi odnose, prejemati izkušnje vseživljenjskega učenja. Učenci morajo imeti občutek, da so slišani, počutiti se morajo varne in sprejete. Vedeti morajo, kaj se od njih pričakuje, kakšne dolžnosti imajo in kaj se bo zgodilo, če njihova ravnanja ne bodo v skladu s pričakovanji. Učenci se

odgovornosti učijo, učijo se pretehtati lastna dejanja in predvideti posledice. S pomočjo odraslih morajo prepoznati problem in spoznati, da je rešljiv na več načinov.

Zagotovo se strinjamo v razmišljanju, da danes delo učitelja v slovenski šoli ni preprosto. Čeprav je poklic biti učitelj čudovito delo, pa je potrebno priznati njegovo zahtevnost. Učiteljevo delo je poslanstvo, ki ga večina opravlja z veseljem in zadovoljstvom. Vsakodnevno učitelji opravljajo različne vloge, s svojo osebnostjo pa odločilno vplivajo na vzgojo v šoli. Učitelji so učencem zgled z vedenjem, delom in odnosom. So prenašalci vrednot in so dolžni v vsakem posamezniku poiskati najboljše. Pomembno je, da se učitelji zavedajo, da s svojim delovanjem vedno tudi vzgajajo, če hočejo ali ne. In da njihova dejanja ali nedejanja prinašajo sporočilo.

Šole zagotovo prepoznajo za eno najpomembnejših področij svojega delovanja sodelovanje s starši. Starši so tisti, ki pomembno soustvarjajo delo v šoli in lahko s sodelovalnim pristopom vplivajo na kakovost in razvoj šole. Šola lahko s svojim pristopi (vrednotami, dejavnostmi) pomembno vpliva tudi na vzgojo v družinah. S starši je potrebno graditi partnerski odnos in jih spodbujati k aktivnemu sodelovanju. Iskati je potrebno vedno nove oblike sodelovanja. Starši morajo v šoli dobiti pomoč pri vzgojnih zadevah in vse informacije o vedenju svojih otrok.

Z oblikovanjem Vzgojnega načrta je vsaka slovenska šola postavila svojo smer vzgojnega delovanja. Če je Vzgojni načrt pri svojem nastajanju povezal različne deležnike, torej učitelje, starše in učence, in so le-ti ob dobro organiziranem in dejavnem šolskem timu znali prepoznati svojo identiteto in vedeli, kaj želijo, kakšne mlade ljudi želijo poslati v svet, potem so dobili dokument, na katerega se lahko zanesejo in v njem lahko poiščejo rešitev vsakdanjih problemov. Tvorci takih načrtov so zagotovo izhajali iz prepoznane lastne prakse, pri čemer so se zavedali vseh slabosti in prednosti ter priložnosti. Ob doseženem konsenzu deležnikov so upoštevali metode akcijskega raziskovanja, razne tehnike in instrumente. Dobre rezultate je bilo treba samo umestiti v dokument. Zagotovo imajo pri nastajanju in oblikovanju pomembno vlogo tudi šolski razvojni timi. Znotraj šole so povezali strokovne delavce na šoli, postali gonila sila, pripravljali delavnice za starše in ponujali različne dejavnosti za učence. Danes se delovanja brez razvojnih šolskih timov skoraj ne da predstavljati. V njih morajo delovati pedagoški delavci, ki so strokovni, ki zmorejo in znajo potegniti razvoj naprej. Vodstvo pa jim mora podpirati in ceniti vse pobude, ki prihajajo od spodaj navzgor.

Šolam dobro zastavljeni vzgojni načrti omogočajo obvladovanje vsakdanjih situacij, poenotenje v vzgojnih ravnanjih. So vodila za načrtovanje in omogočajo takšno gradnjo odnosov med uporabniki, da nastane okolje, v katerem se vsi dobro počutijo in lahko zadovoljijo svoje potrebe. Tako pridobivajo znanje in vrednote, rastejo in se razvijajo kot osebnosti. Njihovi cilji so jasni, otipljivi in merljivi. Ti deležniki prepoznavajo spreminjajoče se družbene razmere in hiter razvoj, znajo slediti drugačnim zahtevam in novim spoznanjem. Zanje je vizija kompas, ki kaže razvoj šole. Prepoznajo, kaj pomeni izboljšati se, napredovati, se izpopolnjevati. Gradijo na sodelovalnem odnosu, izboljšujejo kakovost svojega dela in gradijo temelje na proaktivnih in preventivnih dejavnostih, pozitivni psihologiji. Opravljene evalvacije in refleksije pa so jim spodbude za nove izzive.

Če pa je postal vzgojni načrt dokument, ki ga je bilo potrebno oblikovati, da se zadosti zakonodaji in je kasneje obležal v kakšnem predalu, potem šola deluje slabo, nepovezano, nestrokovno, prevladujejo nedosledna ravnanja, kopičijo se težave, problemi se ne rešujejo, ni poenotenih ravnaj, odnosi so neustrezni, tudi komunikacija. Pogoste so obtožbe o neustreznih ravnanjih med deležniki. Zapletajo se odnosi in iščejo se krivci. Iščejo se »instant« rešitve, vzdušje na šoli je slabo. Preprosto se pozablja na načrtovano pot in zastavljene cilje. Določajo se le kazni, ni pa preventivnega in proaktivnega delovanja. Odpirajo se vedno nove težave v vedenju učencev, kaže se nezadovoljstvo staršev in nemoč učiteljev, ki ostajajo v svojih prizadevanjih vedno bolj osamljeni.
Pa ni prepozno, ker je vedno možnost za nov začetek.

3 Zaključek

Nastajanje in priprava vzgojnega načrta je proces. Da v dokumentu zapisano zaživi, je potreben čas. Vzgojni načrt ne more biti dokončen dokument, ker čas, napredek, spremembe v družbi in razvoj tehnologije zahtevajo spreminjanje. In pomembno je, da je uporaben, da življenje in delo na šoli izražata zapisane prioritete in vrednote ter ga deležniki ob koncu šolskega leta znajo ovrednotiti.

»Vzgojni načrt je lahko težava in lahko je izziv. Predvsem pa je lahko priložnost. Za razmislek, za iskanje novih poti, za večjo povezanost med učenci in delavci šol ter večjo povezanost šol s starši.« *Miroslav Gomboc*

4 Viri in literatura

1. BEVC, V. Razvojno načrtovanje kot podlaga za vzgojni načrt - od koncepta do načrta. V: ŠTRASER, N. *Vzgojno poslanstvo šole: priročnik za načrtovanje.* Ljubljana: Zavod za šolstvo. 2012.
2. GJURA, V. *Načrtovanje in izvajanje vzgojnih dejavnosti v osnovni šoli Sladki vrh*. Ljubljana: Supra. 2009. Str: 84 – 88.
3. GOMBOC, M. *Vzgoja za bivanje.* Vzgojni načrt – izziv šole. Ljubljana: Supra. 2009. Str: 16 – 20.
4. KROFLIČ, R. *Kazen v šoli. Ali poklicne in strokovne šole potrebujejo vzgojni koncept?* [Online] [Citirano 8. avg. 2018; 10.00]. Dostopno na spletnem naslovu: http://www.cpi.si/files/cpi/userfiles/Datoteke/Publikacije/ZbornikKAZNOVANJE_V_SOLI web.pdf .
5. MEDVEŠ, Z. Vzgojni koncept med vrednotno matrico in moralno samopodobo. Ljubljana: *Sodobna pedagogika*. 2007. Posebna izd. (letn. 58), str. 6 – 29.
6. PRIPOROČILA o načinih oblikovanja in uresničevanja vzgojnega načrta osnovne šole. 2008. [Online] [Citirano 10. avg. 2018; 10.15]. Dostopno na spletnem naslovu: http://www.zasss.si/bre19za/program/vsebine/VzgojniNacrt.html.
7. ŠKRINJAR, M. *Kakovost življenja v osnovni šoli. Vzgojni načrt – izziv šole.* Ljubljana: Supra. 2009. Str: 10 – 15.
8. ŠTRASER, N. *Vzgojno poslanstvo šole. Priročnik za načrtovanje.* Ljubljana: Zavod za šolstvo. 2012.
9. *ZAKON o osnovni šoli* [Online] [Citirano 7. avg. 2018; 9.30]. Dostopno na spletnem naslovu: http://pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=ZAKO448.

Osnovna šola Petrovče

Anita Žolnir

KULTURNA DEDIŠČINA – NAŠ PONOS

CULTURAL HERITAGE – OUR PRIDE

Povzetek

V času medijske nasičenosti je pomembno, da znamo selektivno izbirati vsebine, ki jih ponujamo mladim. Kulturna dediščina ni več nekaj običajnega, ampak postaja redkost, zato je še kako pomembno, da se ji posvetimo zavestno in načrtno, kajti s poznavanjem le-te se krepi tudi naša identiteta. Ustvariti moramo priložnost, da se mladi ukvarjajo z njo kot ljubitelji ali pa kot bodoči poznavalci in strokovnjaki. Naloga vzgoje in izobraževanja je otrokom ponuditi več kakovostnih vsebin, povezanih s kulturno dediščino. Vsebine pa jim je potrebno predstaviti na kreativen in inovativen način – tudi s pomočjo uporabe novih tehnologij. Na naši šoli pri različnih interesnih dejavnostih in tudi pri rednem pouku pogosto vključujemo dediščinske vsebine s poudarkom na regionalnih in lokalnih temah. V prispevku je predstavljen primer dobre prakse, ko smo se s pevci otroškega pevskega zbora ob slovenskem kulturnem prazniku podali v preteklost po poti kulturne dediščine. Rdeča nit so bile stanovske pesmi, ki smo jih dopolnili s plesom, inštrumenti, prikazom različnih ročnih del in običajev.

Ključne besede: kulturna dediščina, dediščinske vsebine, kreativni in inovativni pristopi

Abstract

Cultural heritage is no longer something ordinary, but it is becoming a rarity, therefore, it is of utmost importance that we consciously and intentionally consult it, because with our knowledge of it we are strengthening our identity as well. We need to create an opportunity for young people to deal with it as lovers as well as future experts and professionals. The task of education is to offer children more quality contents related to cultural heritage. The content needs to be presented in a creative and innovative way - also through the use of new technologies. At our school we often include heritage content with an emphasis on regional and local topics in regular classes as well as in various activities of interest. An example of good practice is presented in the article, when on the Slovenian cultural holiday the singers of the Children's school choir explored the past through the path of cultural heritage. The common thread were social class songs, complemented by dancing, instruments and the presentation of various traditional handicrafts and folk customs.

Key words: cultural heritage, heritage content, creative and innovative approaches

1 Kulturna dediščina – naš ponos

O domovina, ko te je Bog ustvaril, te je blagoslovil z obema rokama in rekel: »Tod bodo živeli veseli ljudje!« Skopo je meril lepoto, ko jo je trosil po zemlji od vzhoda do zahoda. Nazadnje mu je ostalo polno perišče lepote; razsul jo je na vse štiri strani, od štajerskih goric do strme tržaške obale ter od Triglava do Gorjancev in rekel: »Veseli ljudje bodo živeli tod; pesem bo njih jezik in njih pesem bo vriskanje!« Kakor je rekel, tako se je zgodilo … Slovenska beseda je beseda praznika, petja in vriskanja. Iz zemlje same zveni kakor velikonočno potrkavanje in zvezde pojo, kadar se na svoji svetli poti ustavijo ter se ozro na čudežno deželo pod seboj, po tej lepoti, ki ji na svetu ni enake /…/.» (Cankar, 1909, str. 16)

Le kdo bi lahko lepše in bolj resnično opisal ta naš čudoviti košček sveta pod soncem, kjer lepota narave, naravna in kulturna dediščina slovenskega naroda bogatijo naše življenje, prispevajo k spoznavanju in razumevanju človeške zgodovine in sveta, odkrivajo razvoj in življenje na naših tleh, današnji čas pa povezujejo s preteklostjo. Zato je še kako pomembno razvijati človekovo zavest o vrednosti kulturne dediščine in odnos družbe do nje. (Naravna …, 1986, str. 6)

1.1 Pomen kulturne dediščine za narod

Kulturna dediščina Slovenije je pomemben in nepogrešljiv del lokalne, regionalne, nacionalne in evropske identitete, ki so jo z izkušnjami in znanjem ustvarili, jo prepoznavajo in ohranjajo posamezniki in družba. Ustvariti moramo priložnost, da se mladi spoznavajo in ukvarjajo z dediščino kot ljubitelji ali kot bodoči strokovnjaki in poznavalci. Zavest o pomenu kulturne dediščine za posameznika in družbo se krepi in tudi aktivira, če posameznik razume lokalno, regionalno, nacionalno in tudi dediščino drugih narodov. Najboljša pot sta po eni strani načrtna vzgoja in izobraževanje, po drugi strani pa tudi uporaba novih tehnologij, ob hkratnem oživljanju tradicionalnih veščin in znanj, povezanih z dediščino. Mladi se morajo usposabljati v različnih veščinah, povezanih z dediščino, znanje pa mora segati tudi na področje raziskav. Temelj znanja o dediščini mora biti postavljen v formalnem izobraževanju, ki se na osnovi izkušenj povezuje z dediščinskimi vsebinami, dopolnjujejo pa ga vseživljenjsko izobraževanje, usposabljanje in sistem poklicnih kvalifikacij.

Pri izvajanju učnih vsebin se je potrebno povezovati z dediščinskimi ustanovami. V strategiji kulturne dediščine so jasno opredeljeni cilji stebra »znanje«, ki močno poudarjajo pomen vzgoje in izobraževanja.

Glavni cilji so (Strategija …, str. 20):

- Dvigniti raven znanj, veščin in vrednot, povezanih s kulturno dediščino.
- Pridobiti mlade za ukvarjanje s kulturno dediščino.
- Spodbuditi kakovostne dediščinske raziskave.
- Vključevati kulturno dediščino v informacijsko družbo.

Po Konvenciji nesnovna dediščina pomeni prakso, predstavitve, izražanja znanja in veščine, prav tako tudi inštrumente, predmete, izdelke in kulturne prostore, povezane z njimi, ki jih skupnosti, skupine in posamezniki prepoznavajo kot del svoje kulturne dediščine in se na tradicionalen način prenašajo iz roda v rod. (Jerin, Pukl in Židov, 2012, str. 5)

V času globalne krize ima vedno večji pomen identiteta naroda. Brez nje se lahko čez noč izgubimo kot narod in tudi kot posamezniki. Je naša duhovna moč, ki se napaja s kulturo. Kultura se ne naredi sama, moramo govoriti in razvijati materni jezik, prepevati naše ljudske pesmi, pripovedovati zgodbe in prenašati šege in navade na mladi rod ter uporabljati znanje in veščine naših prednikov. Bati se moramo, ker vse to ni del našega vsakdanjika, temveč postaja redkost, je celo ogrožena, zato se ji moramo posvetiti zavestno in načrtno. Tipkanje na računalnik otroku ne omogoča razvoja možganskih krivulj, kot če piše sam in sledi liniji, ko piše črke in besede. Prav tako pa ne bo razvil sposobnosti za oblikovanje iz različnih materialov, če bo izdelek natisnil 3D-tiskalnik. Če se pesmi in plesov ne bo naučil zapeti in zaplesati sam, bodo šle hitro v pozabo. (Jenče, 2017, str. 33)

2 Kulturna dediščina nam je blizu

Živa kulturna dediščina se deli na: ustno izročilo in ljudsko slovstvo, uprizoritve in predstavitve, šege in navade, znanje o naravi in okolju, gospodarska znanja in veščine. V vzgojno-izobraževalnem procesu se največkrat poslužujemo različnih uprizoritev in predstavitev. Sem sodi tisti del dediščine, ki jo izvajamo z javnim nastopanjem, to pa so različne oblike glasbenega, pevskega, plesnega, likovnega ali gledališkega poustvarjanja. V to zvrst sodijo tudi otroške, odrasle in športne igre.

Najbogatejše poglavje žive kulturne dediščine predstavljajo šege in navade, med katere uvrščamo tudi različna družinska, cerkvena in druga praznovanja, ki bi jih morali še v večji meri vključevati v delo v vzgoji in izobraževanju.

2.1 Slovenska pesem, del žive kulturne dediščine

Prav nemogoče je govoriti o kulturni dediščini in o slovenskih ljudskih običajih, ne da bi omenjali pesmi. Nosilec pesmi je človek, zato je pesem nekaj živega, saj je človekov spremljevalec od rojstva do smrti. V časih, ko po vaseh še ni bilo radia in televizije, je bilo družabno življenje bolj ali manj povezano z običaji ali se je vsaj oblikovalo v skladu z izročilom. Pomembno vlogo pri tem je imela pesem. Starejši še danes pripovedujejo: »Da je prišlo par ljudi skupaj in že se je pelo.« Glavni nosilci tega pa so bili mladi, v večini fantje. Kaj pa danes?

Ob gledanju televizije, sprehajanju po medmrežju, igranju računalniških igric, komuniciranju z mobilniki, dlančniki in tablicami, z vsemi hobiji, s katerimi se v popoldanskem času ukvarjajo otroci, se vprašam, ali je kje še prostor za igro, pesem, branje in pogovor … Vse prej našteto zapolnjuje njihov prosti čas in osmišlja njihovo »brezdelje«, hkrati pa jim nudi beg iz vsakdanjosti. Vsi smo vedno bolj izpostavljeni zvočni nasičenosti, v kateri se mladi kot najranljivejša skupina vedno težje orientirajo, zato je še toliko bolj pomembno, da že v zgodnjem otroštvu razvijamo otrokovo estetsko občutljivost, da zna selektivno izbirati glasbo za različne priložnosti in namene. V okviru šolskih in zunajšolskih dejavnosti je potrebno učencem zagotoviti kakovostne in aktivne učne spodbude, s katerimi bodo zavedno in nezavedno zaznavali raznolike glasbene prvine in doživljali zadovoljstvo ob njih, ne glede na njihove zvrsti. Zelo pomembno je, da ima vsak učenec možnost ustvarjanja in izražanja na različne načine ter da je aktivno in inovativno vključen v muziciranje.

2.2 Skrb za ohranjanje kulturne dediščine

Sama se kot učiteljica glasbene umetnosti na šoli večkrat sprašujem, kje v vsej tej medijski poplavi je še prostor za preprosto ljudsko pesem, za šege, pravljice, zgodbe, ljudski ples … Menim, da na naši šoli na področju kulturne dediščine naredimo veliko. Žal pa si otroci od tega vzamejo zelo malo. Ko smo se na kulturnem dnevu, ki je bil namenjen evropskemu letu kulturne dediščine, pogovarjali o tem, sem bila naravnost zgrožena.

Kot glasbenica sem učence 7. razreda prosila, naj napišejo vsaj nekaj ljudskih pesmi, se spomnijo kakšnega običaja in plesa. Rezultati so bili naravnost alarmantni. Nekateri učenci se niso spomnili niti ene ljudske pesmi, kaj šele običaja ali plesa. Lahko pa z gotovostjo trdim, da vsaka generacija spozna najmanj 10 ljudskih pesmi in zapleše kar nekaj ljudskih plesov v razredu, številni pa sodelujejo tudi pri zelo uspešnih folklornih skupinah na šoli. Podobno se je pokazalo tudi pri pisanju nacionalnega preizkusa znanja pri predmetu glasbena umetnost v 9. razredu. Naloga, ki je od devetošolcev zahtevala, da napišejo 5 ljudskih pesmi, je bila po mnenju učencev najtežja. Na žalost so tudi na naši šoli učenci, ki se niso spomnili niti ene slovenske ljudske pesmi. Rezultati te naloge so bili ne samo pri nas, ampak v celotnem slovenskem prostoru zelo slabi.

2.3 Primer dobre prakse

Čeprav je v učni načrt v vseh razredih osnovne šole vključeno veliko ljudskih pesmi, plesov in vsebin s področja kulturne dediščine, pri pevskem zboru pa tudi vsako leto izberem vsaj 5 ljudskih pesmi, sem v prejšnjem šolskem letu načrtno vključila v svojo letno pripravo pri otroškem pevskem zboru slovensko ljudsko delovno pesem. Stanovske pesmi pa smo skozi celo šolsko leto peli tudi pri urah glasbene umetnosti v različnih razredih.

Z učenci smo se najprej pogovarjali o različnih poklicih. Seveda so otroci z velikim veseljem naštevali poklice, ki jih poznajo danes, ki so jim všeč in o katerih sanjajo, da jih bodo nekoč opravljali. Povedala sem jim, da skoraj ni poklica v zgodovini našega ljudstva, o katerem ljudski pevec ne bi zapel pesmi, zato smo tudi mi poskušali poiskati čim več pesmi, ki govorijo o poklicih. Ko pa sem jim omenila poklice: oglar, vozar, kolar, kovač, flosar …, pa je bilo njihovega znanja o poklicih konec. Le kdo je kolar, vozar …? Otroci so postali radovedni in vedoželjni in realiziran je bil moji prvi cilj: poglabljanje zavesti o ohranjanju kulturne dediščine ter razvijanje nacionalne zavesti.

Ob učenju novih pesmi, kot so: Oj, lepo je res na deželi, Jaz pa v gorico grem, Lejsarjev malen, Kovač, Flosarska, Kmetič veselo na svetu živi, so začeli spoznavati poklice, ki so jih opravljali naši dedje, pradedje … Pesmi so se učili z metodo izvajanja (metoda posnemanja ali imitacije, metoda urjenja, ponavljanja in metoda dela z notnim zapisom). Otroci so se besedila in melodije pesmi hitro naučili, vključili smo soliste in preprosta glasbila (kamenčke, pralnik,

grablje, nunalce, lončeni bas …). Tako so bili realizirani naslednji cilji: seznanjanje z lepoto slovenske ljudske pesmi, poznavanje muzikalnih posebnosti in pomena besedil, intenzivno razvijanje glasovnih in muzikalnih sposobnosti, omogočanje množičnega muziciranja in estetsko doživljanje in poustvarjanje … Kako bomo te poklice predstavili poslušalcem, da jih bodo tudi oni spoznali? Zastavila sem si naslednja cilja: reševanje problemov za doseganje skupnih ciljev, razvijanje sodelovanja in kakovostnih odnosov pri skupnem poustvarjanju in muziciranju. Učenci in seveda tudi jaz smo začeli v šolo prinašati različna orodja, pripomočke, ki so jih uporabljali za opravljanje teh poklicev. K zbiranju so se vključili tudi njihovi starši, ki so pridno brskali po podstrešjih in iskali predmete, ki smo jih potrebovali za predstavitev. Nastala je prava razstava različnih starin in ročno izdelanih predmetov (kosa, grablje, srp, tnalo, kosa, podkev, bič, leseno kolo, motika …). Učenci so se naučili tudi rokovati in delati s predmeti, ki so jih uporabljali kmetje pri svojem delu. Seznanili so se tudi z delom mlinarja, kovača (kovati podkev), kolarja (popravljanje koles), vozarja (vožnja s konjsko vprego, udarjanje z bičem) … Spoznali pa so tudi poseben poklic, in sicer poklic flosarja, ki je značilen tudi za našo Savinjsko dolino; tako smo spoznavali tudi lokalno kulturno dediščino. Najprej smo se temeljito pogovorili o poklicu flosarja in tudi o običajih, povezanih z njim. V predstavitev smo vključili še kratek dramski prizor in prikazali »flosarski krst«. Po vsakem poštenem delu pa sledi tudi zabava, zato smo v splet dodali še tri splete plesov naše folklorne skupine, prikazali pa smo tudi, s čim so se pridni delavci po pošteno opravljenem delu okrepčali.

3 Javna predstavitev

Sledila je predstavitev nekajmesečnega projekta. Uresničen je bil še zadnji zelo pomemben cilj: sodelovanje na šolskih in zunajšolskih prireditvah. Prvič smo naše delo predstavili na prireditvi ob slovenskem kulturnem prazniku v kraju. Organizatorji prireditve so namreč predlagali rdečo nit prireditve, ki se je nanašala na slovensko ljudsko pesem in ples, zato nam je ta točka prišla še kako prav. Nad našo točko so bili vsi zelo navdušeni. Splet stanovskih pesmi in plesov pa smo nato na šolski prireditvi v čast kulturnemu prazniku predstavili še vsem učencem in učiteljem naše šole, ki so bili zelo navdušeni. Ob končani prireditvi so si učenci ogledovali orodje, igrali na ljudske inštrumente … Evalvacijo prireditve pa smo naredili še v vseh razredih in hkrati peli različne stanovske pesmi. Za zaključek smo splet prikazali še na srečanju ljudskih godcev Kamrica.

3.1 Za konec

V današnji medijski in potrošniški družbi so otroci najbolj ranljiva in rizična skupina ter lahka tarča oglaševalcev. Na njihov čustven in telesni razvoj močno vplivajo mediji in popularna kultura, v kateri ima glasba zelo pomembno mesto. V poplavi različnih zvrsti glasbe, ki jo vsak trenutek slišijo, se nekje vmes gibljeta, živita in mešata še ljudska glasba in folklora, ki pa žal za njih v tem obdobju nista pomembni. (Bašin, 2016, str. 99) Sprašujem se, zakaj je temu tako, saj menim, da našim otrokom ljudska pesem, ples, inštrumenti, običaji, navade, praznovanja … niso tuji. Zavedam pa se, da samo sistematično in načrtno delo lahko obrodi sadove. Najpomembnejša sta učiteljeva zavzetost in njegov pristop. Če bo neko vsebino, za katero meni, da otrokom ni blizu, predstavil na kreativen, inovativen način z žarom v očeh, sem prepričana, da jih bo navdušil. Vsak učenec mora imeti možnost ustvarjanja, predvsem pa mora biti aktivno in inovativno vključen v muziciranje, saj bo samo na takšen način to znanje ohranil in ponotranjil. Na šoli smo izvedli že na desetine projektov, v katere smo vključevali vsebine, povezane z našo preteklostjo. Ljudske plese, šege, običaje v veliki meri obujajo naši folklorni plesalci in seveda vsi naši pevski zbori. Imamo tudi zelo uspešno dramsko skupino, ki je pred kratkim uprizorila za našo Savinjsko dolino zelo pomembno temo obiranja hmelja: »hmeljarski likof« … Tudi v bodoče bomo obujali našo kulturno dediščino in bomo še večji poudarek posvetili ljudski pesmi, plesu in igranju na inštrumente. V naslednjem šolskem letu bomo tako pripravili koncert z naslovom »Glasbena razglednica Slovenije«, na katerem bodo sodelovali vsi naši zbori, glasbene skupine, folklorne skupine, gledališki klub … S tem koncertom bomo obudili številne ljudske pesmi, plese in običaje in jih približali poslušalcem. Ugotavljam, da moramo učitelji izhajati iz prakse. Vse, kar učenci zapojejo, zaigrajo in zaplešejo, si zapomnijo, kar samo slišijo ali vidijo, pozabijo. Naj zaključim z mislijo italijanskega filozofa Umberta Galimbertija, ki poudarja pomen zavzetosti učiteljev, ki lahko rešujejo probleme »*samo, če so zavzeti in ne samo izobraženi, če je njihovo življenjsko poslanstvo skrb za mlade. /…/ da poznajo psihologijo, znajo komunicirati in imajo karizmo. Ja, prav to, karizmo.«* (Bašin, 2016, str. 101)

4 Viri in literatura

1. BAŠIN, I. *Ob glasbi in mladih. Skozi umetnost o zdravju*. Ljubljana: Narodna in univerzitetna knjižnica. 2016.
2. CANKAR, I. *Kurent.* Ljubljana: L. Schwenter. 1909. [Online]. [Citirano 1. avg. 2018; 21.40]. Dostopno na spletnem naslovu: http://nl.ijs.si/imp/wikivir/facs/WIKI00397/WIKI00397-000.png.
3. JENČE, L. *Razmišljamo v stoletjih!* Hiša izročila – Izobraževalni center za nesnovno kulturno dediščino Cerkniškega polja. Pisana kulturna dediščina kot kulturni spomenik. Zbornik referatov. Celje: Osrednja knjižnica Celje. 2017.
4. JERIN, A., PUKL, A. in ŽIDOV, N. *Priročnik o nesnovni kulturni dediščini*. Ljubljana: Ministrstvo za izobraževanje, znanost, kulturo in šport. 2012. Str. 5. Dostopno na spletnem naslovu: https://www.etno-muzej.si/files/prirocnik_o_nesnovni_kulturni_dediscini.pdf.
5. KUMER, Z. *Pesem slovenske dežele*. Ljubljana: Založba Obzorja Maribor. 1976.
6. KUNAVER, D. *Slovenska pesem v besedi in glasbi*. Ljubljana: Državna založba Slovenije. 1984.
7. *NARAVNA in kulturna dediščina ter njeno varovanje. Analiza*. Ljubljana: Kulturna skupnost Slovenije. 1986.
8. *STRATEGIJA kulturne dediščine za obdobje 2018–2026*. [Online]. Osnutek. Ljubljana: Ministrstvo za kulturo. Direktorat za kulturno dediščino. 2018. Str. 20. [Citirano 5. avg. 2018; 20.10]. Dostopno na spletnem naslovu: http://www.mk.gov.si/fileadmin/mk.gov.si/pageuploads/Ministrstvo/Zakonodaja/Predpisi_v_pripravi/2018/Strategija_KD_2018-02-19.pdf.

ISBN 978-961-93206-7-9